ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1
VENDREDI
1er SEPTEMBRE
1978

LE NUMERO 1,60 F

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
33, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 230 Ֆ· Վեցամսեայ 125 Ֆ·
Արտասահման Տար· 260 Ֆ· Հատը 1 Ֆ· 60

ՏԱՐԻ ՏԱՐԻ Լ· ԹԻԻ 14·195

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

54e ANNÉE — N° 14.195

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

Ներքին խոռովութիւններ, ամիշխանական վիճակը չեզ դադրիր

—o—

Պոլսոյ վերջին թղթաթերէն (Օգոստոս 25·26) հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը խաղեմ Թուրքիոյ ներքին խոռովութեանց եւ ահաբեկումներուն մասին.

ԱԹԱԹԻՒՐՔ ԵՈՒՐՏՈՒԻ–Ի ՏՆՕՐԷՆԸ ՊՂՅԱԶԻՏԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿԻՆ ՎՐԱՑ ՍՊԱՆՆԵՑԻՆ

Արիւնահեղութիւնը երէկ Օգս· 24ին շարունակուեցաւ երկրին մէջ, եւ Թօփգափուի Աթաթիւրք Ուսանողական Տան անօրէնը, Տէվրիմ Զէյնէք, Պէյազիտի հրապարակին վրայ սպաննուեցաւ անծանօթի մը կողմէ եւ դէպքը մեծ յուզում պատճառեց հանրութեան: Տէվրիմ Զէյնէք ծնած հաստատութեան յատուկ ինքնաշարժով երբ կ'երթար ճաշելու իր տունը, Պէյազիտի այն վայրին մէջ, որ Բօժանօներու հաւաքատեղին կը նկատուի, անծանօթ մը համազարկ բացաւ իր վրայ եւ եօթը գնդակներով սպաննեց զայն: Ինքնաշարժին վարորդն ալ, Մուզաֆֆէր Ալուրան, վիրաւորուեցաւ ծանրապէս:

Տէվրիմ Զէյնէք տեւականօրէն սպառնալիք կը ստանար Բօմանտօներէն, եւ մէկուկէս ամիս առաջ անօրէն կարգուած էր Աթաթիւրք Եուրտու-ին: 1974ին, երբ Իրաւաբանականի ուսանող էր, մտած էր այդ կազմակերպութեան մէջ եւ Ազգայնական ճակատի կառավարութեան օրով չարաչար ծեծուած էր գիշեր մը: Բօմանտօներէն զայն կը նկատէին «անբաղձալի մարդ»: Ոճիրը գործողը 16 - 17 տարուան պատանի մըն է, որ սպանութենէն վերջ անհետացաւ իսկոյն: Ոճիրը գործուեցաւ Պէյազիտ, Մարմարա սինէմայի քով, Իւլքիհիւներու այն բնակավայրին մէջ, որուն կը տրուի Քիւլլիւճ անունը:

Տարբեր դէպքեր ալ պատահեցան Ատանայի, Անգարայի, Սքիւնի, Իսքէնտէրունի, Ատափազարի, Պալըքէսիրի մէջ եւ այլուր: Արիւնահեղութիւնը դադրած չէ որեւէ կերպով, պայթումներ, բախումներ, ոճիրներ իրարու կը յաջորդեն: Կիւլթեփէի մէջ երէկ գիշեր անծանօթներ խուզարկեցին անցորդներու վրան-գլուխը, անոնց դրամները առին եւ կրակ բացին: Նախընթաց գիշեր ալ կողոպտուեցաւ Արնավուտգիւղի մէջ պէնզինի կայան մը:

ԱՆԻՇԽԱՆԱԿԱՆՆԵՐ ՌՈՒՄԲ ԴՐԻՆ ՂԱԼԱԹիՈՑ ԿԱՄՈՒՐՋԻՆ ՏԱԿ ԵՒ ՈՒՋԵՑԻՆ ՕԴԸ ՀԱՆԵԼ ՁԱՑՆ

Օգս· 25ին անիշխանական դէպքերուն ամէնէն ահարկուն պատահեցաւ քաղաքիս մէջ, եւ անիշխանականներ ռումբ ղրկին Ղալաթիոյ կամուրջին վրայ եւ ուզեցին օդը հանել: Ռումբ պայթեցուցին նաեւ Դատական պաշտօնատան մէջ եւ ժողովուրդը սոսկումի եւ խուճապի մատնուցաւ: Դէպքը պատահեցաւ կէսօրին, բայց ռումբին ներքին պայթուցիկը տակաւին չէր ցոցավառեցաւ եւ այս կերպով կարելի եղաւ կանխել ահարկու աղէտ մը: Ռումբը զետեղուած էր Ղալաթիոյ կամուրջին Գարաքէօյի մօտակայ մէկ լաստակերտին վրայ, փորձագէտներ եկան եւ երկարատեւ աշխատանքներէ վերջ յաջողեցան անվնաս վիճակի վերածել զարհուրելի մեքենան, որուն մէկ քանի թելերը բռնկած էին միայն: Պէտք է խորհիլ թէ անթիւ անհամար մարդիկ եւ փոխադրական միջոցներ կ'անցնին այդ տեղէն եւ եթէ ռումբը ամբողջովին պայթէր, սոսկալի բան մը պիտի պատահէր: Փորձագէտները յայտնեցին թէ ռումբին կործանարար ուժը շատ բարձր էր, եւ նախախնամական բարեբախտութիւն մըն է որ չպայթեցաւ ամբողջովին: Ոչ միայն ստուարաթիւ մարդիկ ,պիտի մեռնէին այլեւ Ղալաթիոյ կամուրջին մէկ մասը պիտի քանդուէր եւ կքէր:

Նոյնքան ծանր պայթում մը տեղի ունեցաւ Դատական պաշտօնատան առջեւ, յանկարծ ականջները խլացնող դղրդիւն մը լսուեցաւ եւ ժողովուրդը խուճապահար սկսաւ հոս ու հոն վազել: Ձեղուեցաւ թէ հոն զետեղուած ռումբն ալ յաբեւնմանն է Ղալաթիոյ կամուրջին տակ դրուած դժոխային մեքենային: Ահազին դրուած դժոխային մեքենային: Ահազին դրուած դժոխային մեքենային: Ահազին

ՄԱՐՍԷՅԼ ԵՒ ԻՐ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐԸ

ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ ՍԷՆԹ՛ ԱՆԹՈՒԱՆԷՆ

Էքս–Ան–Բրովանսէն դէպի Մարսէյլ տանող ճամբուն վրայ, Միջերկրականի այս մեծ նաւահանգիստի հիւսիսային շրջանին մէջ, առաջին խիտ բնակչութեամբ վիւտացող և եռացող արուարձանն է՝ Սէնթ Անթուան։

Եթէ չարունակենք ճանապարհը դէպի կեդրոնը քաղաքին ոչ մէկ արտաքին ետեւոյթ պիտի մատնանչէ Հայերու հոծ ներկայութիւնը։

Կը բաւէ սակայն արուարձանի մուտքին չեղիլ դէպի ալ կամ ձախ, առնել նեղ եւ ծամածուռ ճամբաներ հասնելու համար յատկանշական թաղամասերու մէջ։

Քամփաները Փէրիէ, կամ Քամփաները Ֆրէզ։

Երկու հայաբնակ կղզեակները, բերդեր։

Բուն հայկական Սէնթ՛ - Անթուանը վալոն Տէ Թիւվ-Քամփ Փէրիէն է։ Քամփ· Ֆրէզի մասին կ՛անդրադառնանք առանձին։

Օճապատոյտ ուղի մը քովընտի ջրանցքով մը կը տանի մինչեւ կամարակապ կամուրջի մը տակ։ Հոն նախընտրելի է հրաժարիլ կառքէն եւ ոտքով մագլցիլ բլուրն ի վեր առնելով նեղ փողոցներ, փոքըր անցքեր, աստիճաններ անցնելով պատուհաններու եւ պատշգամներու տակ։

Բլուրին լանջերուն վրայ եկեղեցւոյ զանգակատուն, տուներ, տնակներ, ոտնակոխ չատ չատերը պահած են իրենց առաջին կերպարանքը, առաջին ներկը։

Առաջին «ռահվիրաները» 1923ին իրենց քրտինքով, բազուկներով, ոգեկան աշխատանքով բարձրացուցած են բնակարանները։ Ապա, յաջորդող տարիները, խումբ-խումբ, եւ յաճախ երկրի նոյն գաւառի մը բնակիչները եկած, հաստատուած են հողամասերու վրայ կազմելով կատարեալ թաղերը, պիտի ըսէի՝ ամբոցներ։ Այսպէս կան՝ Թոմարզացիներու, Արաբանբէկցիներու, Սերաստացիներու, եւայլն թաղերը, որոնք մինչեւ այսօր, նախանձելիօրէն, պահած են իրենց տոհմիկ բարքերը, եւ չատ անգամ ալ բարբառը։

Շրջանի արտաքին երեւոյթը եւ ժողովուրդի հաւաքական կեանքը գրեթէ ոչինչով փոխուած է։ Թէեւ ազգային հաւաքական կեանքը չէ պահած հին օրերու եռանդուն վիճակը, բայց Սէնթ՛ Անթուանի նախկին բնակիչը այսօր զարմանալ կրնայ վերագտնել երկկի սովորութիւններու չարունակութիւնը գրեթէ իրենց հարազատութեանը մէջ։ Այսպէս եկեղեցւոյ անուանակոչութեան առթիւ եղած մատաղի աւանդութենէն զատ, Տեառնդառաջը կը տօնախմբուի բացառիկ հանդիսութեամբ։ Ժողովուրդը խուռներամ կը հաւաքուի եկեղեցւոյ բակը ուր կրակին չուրջ կը հրմշտկուին երէցներ թէ փոքրերը, այր թէ կին, թէ անոնք ըլլան՝ հատատացեալ, աւանդապահ կամ պարզ հետաքրքրուողներ։ Կը բաժնուի հացահատիկ չամիչով եւ չաքարով պատրաստուած։

Ցիրաւի, տիպական եւ եզական չրջան մը իր անցեալով եւ դեռ մանաւանդ իր ներկայի որոշ տոհմիկ դիծերով։

Սէնթ - Անթուանի մէջ գործած են երկար տարիներ զանազան կազմակերպութիւններ՝ քաղաքական, հայրենակցական, մարզական, երիտասարդական ցոյց տալով որոշ ազգային հաւաքական գործունէութիւն։ Երէցները անչուշտ կը յիշեն, Ջրանցքին եզերքը, այժմ՝ պատ ժէդատ կոչուած սրճարանի սրահը, ուր տեղի կ՛ունենային բազմաթիւ ձեռնարկներ։ Հ· Ը· Դաշնակցութեան խումբ մը, ընկեր Կարօ Խումբը, միչեւ իր վերջին նուիրեալ չարքայիններու անհետացումը, ի մասնաւորի ընկերները Արամ Շահյեանի եւ Մերկեր Սուքիասեանի, կարեւոր դեր ունեցած է չրջանէն ներս։ Մնացորդացքն կան ընկերներ՝ Միսաք Գաբրիէլեան եւ Վաղարշ Դերձակեան։

Այսօր միակ գործօն միութիւնը Սէնթ Անթուանի Հայ Մարզական Երիտասարդական միութիւնն է ֆութպոլի իր խումբերով, որոնք այս վերջին տարիները, արձանագրեցին նկատառելի յաջողութիւններ, մանաւանդ ասագ խումբը, որ յաջորդիկայ եղանակին պիտի մրցի, առաջին անգամ ըլլալով, Տիվիզիոն Տ'Ընէօր դասակարգին մէջ։ Ինչպէս այլ առիթներ բով եւ որոշ մարզական միութիւններու համար չէ՛ւած ենք, Սէնթ Անթուանի Հայ Մարզական Երիտասարդական Միութիւնն ալ իր ծագումին եւ անունին համաստարիմ մնալու համար պէտք է առաւել մուտք գործէ հայ իրականութենէն եւ կեանքէն ներս։

*Սակայն, այլեւս տարիներէ ի վեր, Սէնթ Անթուանի հանրային կեանքի միակ բեւեռը եկեղեցին է։ Սուրբ Թադէոս - Բարթողիմէոս եկեղեցին, որ աչնան պիտի տօնախմբէ իր կառուցման չիսնամեակը, կանդնած է ժողովուրդին բարոյական եւ նիւթական զոհողութիւններով, աշխատանքով եւ Գրիգորիս եպս. Պալաքեանի նախաձեռնութեամբ եւ չանքերով։ Օծումը կատարուած է Յունիս 1928ին եկեղեցւոյ ծուխը Քամփ· Փէրիէի կեդրոնէն զատ կ՛երթայ Նոթր Տամ Տը Լիմիթէն Լա Կրանտ Վիսթ իր մէջ ունենալով Լէ Պորէլ, Փալանք... Թաղամասերը։ Եկեղեցին կը գտնուի բարգաւաճ վիճակի մէջ։ Ունի չուրջ 10 հոգինոց դպրոց դաս մը գլխաւորութեամբ եկեղեցանուէր տիրացու՝ Պաչիկ Գաբրիէլեանի։ Շատ կանոնաւոր կերպով կը կատարուին բոլոր եկեղեցական պաշտամունքներն ու սովորութիւնները։ Եկեղեցւոյ թաղական խորհուրդի հովանաւորութեամբ կան միօր եայ հայերէնի դասընթացքներ։ Այս վերջին տարեշրջանին չուրջ 25 աշակերտներ յաճախած են։ Այս ուղղութեամբ պատկերը հետու է վայլուն ըլլալէ եւ ապագան ալ յոյսի նմոյշներ չի տար։ Այս հարցը ընդհանրական է եւ ֆրանսահայ գաղութի վէրքերէն մին։ Այժմեան թաղականութեան կազմ է՝ Մկրտիչ Տէլիղաղեան (Ատենապետ), Արթաքին Ցակոբեան (փոխ - ատենապետ), Ասատուր Կարապետեան (Ատենադպիր), Աբրահամ Ճիկամեան (փոխ – ատենադպիր), Միսաք Զէօրտիւքեան (Գանձապահ), եւ Անդրանիկ Վարդանեան, Ասագ Գաբրիէլեան, Երուանդ Պապոյեան, Կարապետ Հայլեան՝ խորհրդականներ։

1968էն ի վեր Սէնթ Անթուան Քամփ· Փէրիէի հոգեւոր հովիւն է՝ Վաչէ Ծ· վրդ· Իգնատիոսեան, սիրուած, յարգուած իր հօտէն։ Բացի հովուական պաշտօնէն Հայր Սուրբը մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտայ գրական աշխատանքներուն։ 1976ին, լոյս տեսաւ Վենետիկի Ս· Ղազար վանքի տպարանէն իր «Աստուածամայր» դրքոյկը, որ վերհրատարակուեցաւ յաջորդ տարին։ Վաչէ Ծ· վրդ· միաբան Երուսաղէմի, տպարան յանձնած է իր երկրորդ երկը «Բարեխօսութիւն Սրբոց» խորագրով։ Իսկ իր տարիներու ուսումնասիրութեան առարկան է՝ հայկական մանրանկարչութիւնը եւ Թորոս Ռոսլին։ Նաեւ վերարտադրած է մեծ թիւով հայկական մանրանկարչութենէն առնուած պատկերներ, որոնցմէ քանիներ կը զարդարեն եկեղեցւոյ պատերը։

Սէնթ Անթուանի մէջ կայ բողոքական հայ համայնք մը, որ ունի իր աղօթատեղին, իր ժողովարանը։ Հոգեւոր հովիւն է երիտասարդ պատուելի՝ Յակոբ Զուլոաճեան։ Ժողովարանը ունի իր հայերէնի դասընթացքները։

Ինչպէս միշտ, դժուար է ճշդելիա թիւ մը տալ, սակայն մեր մանրամասն եւ զանազան տեղական աղբիւրներէ քաղած տեղեկութիւններէն մեկնելով, կը կարծենք թէ ճշմարտութենէն հեռու չենք բլլար ըսելով թէ չուրջ 3·500 չունչ կը հաչուէ Սէնթ Անթուան Քամփ· Փէրիէի ընդհանուր համայնքը։

Սէնթ Անթուան Քամփ· Փէրիէի հայութիւնը չունի ազգապատկան սրահ։ Դպրոցական հանդէսներ կ՛ըլլան եկեղեցւոյ մէջ իսկ, ընդունելութիւն, հայկերոյթ կը տարբերին կից գրասենեակին եւ խորհրդարանին մէջ։

Այս եւ նաեւ միութիւններու չգոյութեան պատճառով չրջանի մէջ մշակութային, ազգային, զեղարուեստական եւ քաղաքական ձեռնարկներ չեն կատարուիր։ Աւելցնենք որ, կարգ մը բացառութիւններով, գրեթէ կացութիւնը նոյնն է միւս հայակեդրոն արուարձաններուն մէջ պատճառներու կարգին, զորս տուած ենք այլ առիթով, պէտք է աւելցնել որոշ ընդհանուր անտարբերութիւն մը եւ հրաժարում մը։

Գաղութը հիմնող առաջին սերունդէն վերապրողներու թիւը հետզհետէ կը նուազի։ Հիներուն վրայ նորեր կ՛աւելնան։ Օճառի, իւղի, չաքարի գործատուներու մէջ աշխատողներ եւ նաւահանգիստի քարափներուն վրայ բեռնակրութիւն կատարողներ այլեւս գրեթէ չկան։ Ժողովուրդին անտեսական վիճակը կրած է զգալի բարւոքում։ Այսուհանդերձ զարմանալի օրէն հին սերունդի բարքերը դեռ կը չարունակուին, այնպէս ինքզինքէ թէ երկկ ըլլար։ Զարմանալիօրէն չրջանը կը պահէ գրեթէ իր նախկին կերպարանքը եւ կը թուի անթափանց ըլլալ արդիականութեան եւ զանազան ընկերային եւ մարզկային հոլովոյթներուն։

Թերեւս այս ալ ունի իր ճշմարտութիւնը։

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

«ՀԱՅՐԵՆԻ ԵՋԵՐՔ»

Այս խորագիրին տակ վերջերս երեւանի մէջ լոյս տեսած է բանասիրական պիտուքիւններու տոքթէօր, մանկավարժ Գրիգոր Յակոբեանի Ներքին Բասենի հայութեան պարարուեստին նուիրուած աշխատասիրութիւնը։ Հեղինակին թէ վերջիչեալ հատորը, թէ 1973ին հրատարակած «Ներքին Բասենի ազգագրութիւնն ու բանահիւսութիւնը» դործը, ամբողջական ձեւով լոյս կը սփռեն մեր ժողովուրդին մէկ հատուածին՝ անյիչելի ժամանակներէն ստեղծած եւ սերունդէ-սերունդ փոխանցած, կատարելագործած ժողովրդական կենցաղին ու մշակոյթին այլազան երեսներուն վրայ եւ կը ներկայացնեն Բասենի հայութեան հոգեւոր հարստութիւնը։

«Հայրենի եզերք» հեղինակին երկրամեայ պրպտումներուն, քրտնային աշխատանքին պտուղն է։ Պարբերդներուն բնագիրները հաւաքելու համար չրջած է բազմաթիւ վայրեր, բախած է տարեց հայրենակիցներուն դուռները, պատառ-պատառ գրի առած է եւ ի մի բերած է մարդոց յիչողութեան մէջ դեռ մնացած նմոյշները։ Առանց վրայ աւելցուցած է իր զարմանի կերպով հարուստ յուչերն ու տպաւորութիւնները։

Այս աշխատանքը կատարած է խնամքով, բծախնդրութեամբ՝ պահելով թէ՛ բնագիրներուն բարբառին, թէ՛ մեղեդիներուն ոճին անաղարտ դիմագիծը։ Ա-

---

ւելի։ Աւելցնենք որ, կարգ մը բացառութիւններով, գրեթէ կացութիւնը նոյնն է միւս հայակեդրոն արուարձաններուն մէջ պատճառներու կարգին, զորս տուած ենք այլ առիթով, պէտք է աւելցնել որոշ ընդհանուր անտարբերութիւն մը եւ հրաժարում մը։

Գաղութը հիմնող առաջին սերունդէն վերապրողներու թիւը հետզհետէ կը նուազի։ Հիներուն վրայ նորեր կ՛աւելնան։ Օճառի, իւղի, չաքարի գործատուներու մէջ աշխատողներ եւ նաւահանգիստի քարափներուն վրայ բեռնակրութիւն կատարողներ այլեւս գրեթէ չկան։ Ժողովուրդին անտեսական վիճակը կրած է զգալի բարւոքում։ Այսուհանդերձ զարմանալի օրէն հին սերունդի բարքերը դեռ կը չարունակուին, այնպէս ինքզինքէ թէ երկկ ըլլար։ Զարմանալիօրէն չրջանը կը պահէ գրեթէ իր նախկին կերպարանքը եւ կը թուի անթափանց ըլլալ արդիականութեան եւ զանազան ընկերային եւ մարզկային հոլովոյթներուն։

Թերեւս այս ալ ունի իր ճշմարտութիւնը։

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՅԱՐԱԿԻՑ ՀԱՐՑԵՐ

Գրեց՝ ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Սփիւռքի առաջին սերունդէն գրեթէ ոչինչ կ՛ապրի այսօր զոր կարենանք կոչել աւանդ։ Այդ գրութիւնները չատ աւելի արժէք ունին որպէս Սփիւռքեան հոգեբանութեան մասին վկայութիւններ քան որպէս գրական երկեր։ Կր մնան Միջին Արեւելքն ու Փարիզը։

Մուշեղ Իշխան Միջին Արեւելքի հոգեբանութեան ու գրական որակին լաւագոյն ներկայացուցիչն է։ Ո՛ր կողմէն որ նայինք երկին, կը թուի չարունակել հին տարուան աւանդութիւնը մեր քնարերգական, բարոյախօսական ու ղեցացական քերթողութեան։ Այսինքն՝ ամբողջութեամբ որդեգրած է ազգային գաղափարաբանութիւնը, նախա-ռոմանթիք էս թէմիքը ու բոլորովին կ՛անդիմանայ աշխարհի մէջ տեղի ունեցած փոփոխութիւնները արուեստի ու բանաստեղծութեան մէջ։ Հայց իր տողին որակը դեռ բաղանդ է քան մինչեւ իր թուականը գրուածը։ Նոր է իր թեման զոր կը ներկայացնէ պարկեշտ, անյաւակնոտ ձեւով, ու իր երկը անկասկած յաւելում մըն է մեր արուեստի դանձարանին։ Սակայն այդ նոր ղեցատումները ու հարազատ ապրումները մեզ տեղ մը չեն տանիր ու կը մնանք մեր ազգին տահմանափակ գրականութեան պարիսպին մէջ։ Պարզ է ու զուսպ իր ոճը սակայն չունի այն խորութիւնը որ Դոստոեւսկի մը պարզութեան մէջէն՝ կապ կը հաստատէ մարդկային յաւիտենական ապրումներուն հետ։ Իշխանով ոչինչ կուտանք մարդկութեան, ոչինչ կ՛առնենք միջազգային արուեստէն։ Արդէն այսօր Տուներու երգը մեծ քան կորնգուցած է իր թարմութենէն ու հաղիւ թէ խօսի արդի հայ երիտասարդին։ Որբը, անտունը, անէրն ու տխուրը արդէն մեր անցեալին կը պատկանին ու կարօտի զգացումը, որ ամէնէն հզօր հոգեբանական վիճակն է գրքին ու սերուն-դին՝ երբեք անճնական ապրումէ ան-դին չանցնիր, չի հասնիր մարդկային տառապանքի համեմատութիւններուն։ Նոյն նկատողութիւնը կարելի է ընել Միջին Արեւելքի միւս բանաստեղծներու մասին որոնցմէ եւ ոչ մէկը ցանկութիւնը ու փափաքութիւնը ունեցաւ չրջանցնիլ հայկական իմացական կարաւանը ու մօտենալ միջազգային ճաշակներու, չափանիշներու գնացքին ոչ թէ այնքան կապկելու կամ նոյնիսկ հետեւելու համար՝ որքան ինքնիր ու մեր արուեստի մասին թարմ, անկաշկանդ, արի կարծիք կազմելու սիրոյն, առնուազն յատակաւոր թեան մը սիրոյն՝ որ տարրական պահանջն է ամէն արուեստագէտի։

Այնուհետեւ այս արարքին մէջ զարգացումի, լեզուական համաութեանց հարց մը կը ծագի, որ սակայն անյաղթահարելի չէ։ Երբ գրեթէ ամէն ազգի մէջ, մանաւանդ փոքրերուն մէջ՝ բանաստեղծներ ու գրական մտաւորականներ բանտ կ՛իյնան, կը հալածուէին, առնուազն սեւ ցանկի վրայ կ՛առնուէին իրենց գրական ու այլ համագումներուն համար, մեր մէջ դրսցիները մօխրամաններ ձեռքերնին հասնելու կը վազվզէին որ մեծն ազաներուն սիրեցեալ մօխիրը չիյնայ աստուած գիտէ ինչ ձեւով չահուած, իրար վրայ լըցնամքով դուրգուրանքով չարուած ոսկի-ներով, գնուած պարոկական սուղոց դորգին վրայ։

Անչուշտ կան Հայաստանի մէջ մեզի անճանօթ մաքի մարդիկ, որոնք ներկայիս իշխանութեանց հանդէպ իրենց հատաց ու հակադիր կեցուածքին պինը կը վճարեն։ Ցետոյ կայ ամբողջ ճախանգոմեան հայ մտաւորականութիւնը, մանաւանդ Միջին Արեւելքի մէջ։ կրնանք մերժել վաւերականութիւնը իրենց պատմաբանութեան, զայն նկատել քանի-դիչ, պատեհապաչտ ու հակա-արուեստ, սակայն չենք կրնար ուրանալ իրողութիւնը՝ որ այդ մարդիկ չատ քիչ անգամ սակարկած են իրենց «իտէալները» որքան ալ չակերտաւոր բլլան անոնք մեզի համար։

Առաւելութիւն է թէ դժբախտութիւն Սփիւռքի համար, որ հայ գրագէտը առհասարակ հայ ժողովուրդի բարեկեցիկ ծիրին ու աւանդական, անվտանգ պատմաբանութեան գիրկը կ՛իրապործէ ինքզինքը ու չի բախիր քաղաքական իշխանութիւններու գրաքննութեան կամ չհերուն։ Մենք մեր եղով կը տապկուինք։

(20 – Շար·)

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՀԱՐՑԱԶՐՈՒՅՑ

ԹՈՒՔԱՅԻ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՎՃՌԱՍՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

ՀՈՒՇԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ

1

ՆՈՆԱՅԻ ՄԱՐՏԻՐՈՍԸ

Նվաղեցին ոտքերս, ու բերանս
ու երեսիս փոքրիկ մկանները։ Ու չուշ մի ձեռ
ինչպես ուրիշ անգամներ, ինձ ուզեց
ինձնից հեռացնել։ Ես, ինչպես միշտ,
ինձ չկորցրի։ Ես ամուր բռնեցի
ձեռը, չ՚ուզեցի որ հեռանա
ինձնից, ու ես ուզեցի որ ինքն էլ
ինձ չկորցնի։ Ես ուզեցի որ ինքն էլ
ինձ գտնի։ Ես ուզեցի որ ինքն էլ
ինձ ճանաչի։ Ես ուզեցի որ ինքն էլ
ինձ սիրի։ Ես ուզեցի որ ինքն էլ
ինձ ուզի։ Ես ուզեցի որ ինքն էլ
ինձ ունենա։ Ես ուզեցի որ ինքն էլ
ինձ ունենա։ Ես ուզեցի որ ինքն էլ
ինձ ունենա

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԱՐԺԱՆԹԻՕՑԼԷՆ— *Այրի Տիկին Ցովսէփ Թէրզեան ի յիշատակ իր ամուս նոյն մահուան 6րդ տարելիցին* (2-9-72) 150 *ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։*

ՑԱԻԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԻՍԻ— *Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբը եւ Իսիի Հ. Ց. Դ. գաղափարակից բոլոր ընկերները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն ժաք Շերպէթճեանի եւ ընտանիքին Տիկին Ժագլին Շերպէթճեանի* (Ծնեալ Մանուկեան) *կսկծալի մահուան առթիւ։*

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Հայկունի Գիւրիշեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Քիմքճեան փոխանակ ծաղկեպսակի 150 ֆր. կը նուիրեն Կապ. Խաչի օգափ. կայանին (առանձ «Յառաջ»էն) *եւ 150 ֆր. «Յառաջ»ին։*

×

Յարութիւն Գասպարեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Թոլեան, փոխանակ ծաղկեպսակի կը նուիրեն 100 ֆր. Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին (առանձ «Յառաջ»էն) *եւ 100 ֆր. «Յառաջ»ին։*

×

Վռամ Գուլումճեանի կսկծալի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Սրա Պարթեւեան կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին կը նուիրեն 50 ֆր. (առանձ «Յառաջ»էն)։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլ— *Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի նախկին Սանուց Միութեան տարեկան պարահանդէսը Շաբաթ Նոյեմբեր 18ին, ի նպաստ վարժարանին։*

×

Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը
ՆՈԳ. 5ԻՆ ժամը 15էն 24։

×

ՎԱՀԱՆ ԹԻՓԼԵԱՆԻ
ծննդեան 100ամեակի հանդիսաւոր ոգեկոչում Հոկտ. 22, կիրակի ժամը 16ին, Հ. Բ. Ը. Մ.ի Ալէք Մանուկեան սրահը կազմակերպութեամբ կեսարիոյ եւ շրջանի Հայրենակցական Միութեան։

ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Մանկանց երգչախումբ եւ դասընթացք

Մարսէյլի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի կողքին հաստատուած է նաեւ մանկանց երգչախումբ մը ղեկավարութեամբ՝ Պ. Խաչիկ Եըմսազեանի։ Սոյն երգչախումբին համար անդամ կ'ընդունուին 9 - 15 տարեկան երկուսեռ երախաներ։

Արձանագրութիւնները կատարել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան մօտ ամէն օր ժամը 9 – 17ի միջեւ։

Փորձերը կը սկսին Սեպ. 20ին եւ տեղի կ'ունենան Շաբաթ օրերը ժամը 1618ի միջեւ, եկեղեցւոյ մշակութային տան մէջ։

Բաց աստի Շաբաթ օրերը կը տրուին քրիստոնէական դասեր երախաներուն, ինչպէս նաեւ հայերէն դասեր երկսեռ եւ ամէն տարիքի փափաքողներուն։

Դիմել քարտուղարութեան, հեռաձայն՝ 77 - 84 - 70

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

*Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութիւնը հրաւիրուած է Անցանօթ Զինուորին բոցը արծարծելու, Երկուշաբթի, Սեպ. 4 ժամը*18·30*ին։*

Ժամադրավայր Ֆրիէտլանտի անկիւնը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՑՈՒՆՈՒԱՐ ՄԷԿԷՆ

Մահազդ	140 ֆր.
Հոգեհանգիստ	75 ֆր.
Շնորհակալիք	75 ֆր.
Հարսնիք, նշանտուք	75 ֆր.
Ծնունդ	75 ֆր.
Կը փնտռուի	25 ֆր.
Կ'ուզուի	40 ֆր.

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ սովորական ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջ։ Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։ Առեւտրական եւ եալլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել Թերթին վարչութեան։

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՃԱՇ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպութեամբ
Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին, ՕԹԷԼ ԷՆԹԵՐՆԱՑԻՈՆԱԼԻ սրահներուն մէջ, Շաբաթ Հոկտեմբեր 28ին։
Կը խնդրուի նկատի ունենալ։
Մանրամասնութիւնները յետագային

Carzou

Château de Coppet
au bord du lac Léman
Exposition du 8 août au 17 septembre
t.l.j. de 10 à 12 h. et de 14 à 19 h.
fermé le lundi

ՀԵԼԼԱԳԱՆ՝ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ
ENTRE OPERA ET TRINITE
LA MAISON DE LA GRECE
AUX 4 MARCHES
AU 1er ETAGE
restaurant gastronomique grec
DEJEUNERS. DINERS
RECEPTIONS
AU REZ DE CHAUSSEE
Tous les soirs
DINERS DANSANTS
avec spectacle
STA 4 SKALORIATIA
* PARIS à l'heure d'Athènes ....
STA 4 SKALORIATIA
accueil * qualité * prix
50. RUE CHAUSSEE D'ANTIN. (9e) 280 69 40. f.dim.

PELERINAGE
en Arménie
ԲԱՑԱՌԻԿ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՑՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ
ՎԱԶԳԷՆ Ա.-Ի
ծննդեան 70ամեակին եւ գահակալութեան 23ամեակին առթիւ
ՍԵՊՏ. 25ԷՆ ՀՈԿՏ· 8
Շնորհիւ եղած դիմումներուն
11 օրվան արեւևանի մէջ
կ'ընկերանայ՝ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
ԳԻՆ.- 3450 ՖՐ.
Տեղերը սահմանափակ ըլլալով արձանագրուիլ ՕԳՈՍՏ· 30ԷՆ ԱՌԱՋ
RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :
Varoujan SARKISSIAN
sevan voyages
50, Cours de la Liberté — 69 Lyon — Tél. : 60-13-66
Tél. : (78) 60-13-66 — Téléx 900287
Licence organisatrice : A 529
Départs par avion de PARIS — MARSEILLE ET LYON
mondotours
2, rue de Sèze — 75009 Paris — Tél. : 073-32-64 266-50-12 073-30-64

TRANSTOURS organise plusieurs voyages à EREVAN
ԴԷՊԻ ԵՐԵՒԱՆ
ԹՐԱՆՍԹՈՒՐԻ 1978Ի ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
զանազան ուղեգիծերով՝ Լենինգրատ — Մոսկուա — Երեւան կամ Մոսկուա — Թիֆլիզ — Երեւան
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
ԵՐԿՈՒ ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱ.
11 ՕՐ՝ ԵՐԵՒԱՆ
Երթուդարձ օդանաւով « Արմենիա » կամ « Անի » պանդոկները, Ա. կարգի սպասարկութեամբ
Գին՝ 3150 ֆր. Սեպտ. — 2800 Հոկտ.
Մեկնում Մարսէյլէն Սեպտեմբերին
Արձանագրութեանց համար դիմել՝
TRANSTOURS, 28 Rue St. Roch, 75001 Paris — Tél. : 261-58-28
ուր կարելի է ներկայանալ ամէն երեքշաբթի և ուրբաթ կէսօրէ հաք ժամը 15էն 18
Մարսէյլ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆի
11, Rue du Bassin — SAINT-JULIEN. Tél. 93-04-90 et 08-31-55
Վալանս՝ դիմել Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ, Ալֆորվիլ՝ դիմել Ց. ՊՕՅԱՃԵԱՆի։

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ-ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
2-3
SAMEDI-DIMANCHE
2-3 SEPTEMBRE
1978

LE NUMERO 1,60 F

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 371027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 230 Ֆ· Վեցամսեայ 125 Ֆ·
Արտասահման Տար· 260 Ֆ· Հատը 1 Ֆ· 60

54ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14·196
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
54e ANNÉE — N° 14.196

ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԲ ԱՅՍ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ «ԿԵՌԻԼԼԱՆ»

ՅԵՏ ԳՐՈՒԹԻՒՆ

Երբ նախորդող չաբաթ, Միացեալ Նահանգներու ղեկավարները ի դիմաց ճափոնական ու եւրոպական ղեկավարներուն զուտիվար կ'ընթանար, նախագահ Գարթըը իր մամլոյ ասուլիսին ընդմէջէն հակադրուեցաւ թէ Մ. Նահանգները պէտք եղած միջոցներուն պիտի դիմեն, կասեցնելու համար տոլարի «անկումը», ու զեղչի սակին յաւելումը 7 մէկ չորրորդէն 7 երեք չորրորդ % հոգեբանականօրէն վարկեանական զարկ մը տուաւ տոլարի բարելաւման ի դիմաց այլ դրամանիշերու ու օսկիին օնսին սակը ինկաւ երկու տարիւր տոլարէն վար:

Առաջին անգամ չէր այս միջամտութիւնը: Իրեն նման՝ ելմտական նախաղարը Պլոմենթալ ու կեդրոնական Դրամատան նախկին ու ներկայ կառավարիչները տարիէ մը ի վեր կը միջամտեն նախագահին նման ու կը յայտնեն իրենց «խորունկ մտահոգութիւն»ը տոլարի «անկումին» նկատմամբ առանց որ այդ միջամտութիւնները դրական արդիւնք մը տան երկար պայմանաժամի վրայ:

Երբ նախագահ Գարթըը կ'ըսէ թէ պէտք եղած միջոցներուն պիտի դիմեն, այն ապատրութիւնը կուտայ թէ այդ «պէտք եղած միջոցները» տակաւին յստակօրէն չեն մշակուած՝ (կամ կր մնան գաղտնի), թէ յստակ որոշում մը տակաւին չէ տըրուած այս ուղղութեամբ, ինչպէս կ'ըսէ «Ուաչինկթըն Փոսթ»ի խմբագրականը նախորդ չաբաթ:

Մինչ այդ, Մ. Նահանգներու դիրքորոշումը կը մնայ երկդիմի:

Ինչո՞ւ:

Այն ինչ որ կը մտահոգէ Միացեալ Նահանգներու տնտեսական հաստատութիւնները ու սպառողները, Մ. Նահանգներու էնֆլասիոնի սակին բարձրացումն է եւ ոչ տոլարի արտաքին արժէքին անկումը: Իսկ եւրոպական ու ճափոնական Պետութեանց գլխաւոր մտահոգութիւնը, Մ. Նահանգներու տնտեսական «հիմնական կէտերուն» անփոփոխ մնալն է: Անոնք կ'ըսեն. մինչեւ այն ատեն որ այդ «հիմնականները» չեն փոխուած (քանի չեն կրնար փոխուիլ կարճ պայմանաժամի մէջ), տոլարը չի կրնար բարելաւում արձանագրել ու կը չեչտեն թէ եղածը հոգեբանական «արձագանգ» մըն է կարճ ժամանակուան մը համար:

Ո՞րն են այդ հիմնականները:

Ա) Մ. Նահանգներու ու ճափոնի ազգային հաշուեկշիռին բացը ի նպաստ ճափոնի կը հասնի մէկ միլիառ տոլարի (տես Ցառագ. թիւ 14·189, էջ 3): Մինչեւ այն ատեն որ ճափոնի դէպի Մ. Նահանգներ արտածումները յաւելում մը կ'արձանագրեն, երկու երկիրներու փոխյարաբերութիւնները կ'ընթանան ի նպաստ ճափոնի: Շատ հաւանաբար, ճափոնի ու Չինաստանի վերջին համաձայնագիրը թեթեւցնէ այս բացը երբ Ծայրագոյն Արեւելքի երկու Պետութիւնները անտեսական սերտ գործակցութիւն մը մշակեն ապագային. կամ՝ եթէ ճափոնի սպառողականութեան զարկ տրուի ու Մ. Նահանգները սկսին աւելի արտածել ու այսպէսով հաշուեկշիռը զրաճնեն ի նպաստ իրեն, եւ կամ՝ Մ. Նահանգները մշակեն արտածումի այնպիսի քաղաքականութիւն մը, ուր ընծայուին վարկային ու ելմտական առաւելութիւններ ու նպաստ (սիւպվանսիոն) չնորհեն արտածող հաստատութիւններուն: Պէտք է սպասել ու տեսնել:

Բ) Միացեալ Նահանգներու նաֆթի քաղաքականութիւնը կը մնայ նոյնը· միշտ ուժանիւթի աւելի ներածում ստեղծելով հաչուեկշիռի բաց մը: Եթէ այժմու Նաֆթի նախարար՝ նախկին Պաշտպանութեան նախարար՝ Շլեզինկըրի ու նախագահ Գարթըրի ուժանիւթի ծրագիրը վաւերացուի Միացեալ Նահանգներու Ծերակոյտին կողմէ եւ կամ ելմտական միջոցներ ձեռք առնուին նաֆթի սպառման ընթացքը դանդաղեցնելու, այդ պարագային հարցը կրնայ փոխուիլ: Այսպիսի փոփոխութիւն մը կը կարօտի ժամանակի քանի նաֆթ սպառողներուն վարուելակերպը, կամայ թէ ակամայ, կարելի չէ կարճ պայմանաժամի մէջ փոխել. (ընդհանրապէս անհատը սիրայօժար չընդունիր ու չորրեգրեր ժխտական ու զոհողութիւն պահանջող միջոցներն ու օրէնքները, բացի ազէտի մը պարագային):

Գ) Միացեալ Նահանգներու Պետութիւնը կը հետեւի ֆէյնզի յանձնարարած բաց պիւտճէի քաղաքականութեան ու 1978ի պիւտճէին բացը կրնայ հասնիլ 60 միլիառէն 70 միլիառ տոլարի ըստ տնտեսագէտ Նորման Րոպըրթսընի: Նախագահ Գարթըը կը ձգտի 1978ի այս պիւտճէն իջեցնել 40 միլիառ տոլար բացի, իսկ 1979ին հասնիլ 30 միլիառ տոլար բացի: Անկրելի նպատակակէտ:

Դ) Ինչպէս ըսուեցաւ նախապէս, ՕՓԵՓի Պետութիւններ կը սպառնան նաֆթին սակագինը բարձրացնել վեց ամիսը անգամ մը եւ կամ իրենց ուժանիւթի դիմաց գանձել «դրամանիշերու կորով» մը տոլարի փոխարէն· այստեղ դոյութիւն ունի անստուգութիւն մը, (էնէրջիթիւտ), որուն միայն Միացեալ Նահանգները կրնան քաղաքական կամ պինուորական միջոցներով հակակշռել ու տարհամոզել ՕՓԵՓի երկիրները չափաւորութեան:

Ե) Միացեալ Նահանգներու էնֆլասիոնի սակը կը բարձրանայ իսկ անդին եւրոպական կարգ մը երկիրներու ու ճափոնական էնֆլասիոնի սակը անկում կը կրէ: Ուաչինկթընի տնտեսական լոպին մտահոգուած է այս ուղղութեամբ: Երբ այդ սակը, ներկայ ընթացքով կ'անցնի 10 առ հարիւրը, այդ կը նշանակէ պինեորու ընդհանուր բարձրացում Միացեալ Նահանգներու մէջ: Երբ Պետութիւնը ինք կուտայ էնֆլասիոնի ազդանշանը աւելցնելով զեղչի սակը, ելմտական միւս բոլոր չուկաներուն սակերը կր հետեւին այդ ընթացքին ու վարկային ընդհանուր քաղաքականութիւնը կը դիմէ տահմանափակումներու: Այսպիսի փոփոխութիւններ կը դանդաղեցնեն տնտեսութեան ընթացքը ու արդիւնքը կրնայ ըլալ տնտեսական աճի սակին անկումը, անգործութեան յաւելումը, խնայողութեան դանդաղումը... (Միացեալ Նահանգներ մինչեւ Յունիս 1978, անգործութեան տոկոսը անկում կը կրէր մինչ եւրոպայի մէջ օր ըստ օրէ անգործութիւնը կ'աւելնայ, ստեղծելով ընկերային խլրտումներ):

Երբ այս հինգ գլխաւոր «հիմնականները» կը մնան գրեթէ անփոփոխ, միջազգային դրամանիշերու չուկաներուն մէջ տոլարի բարելաւում չի կրնար արձանագրուիլ: Առժամեայ միջոցները կարճ պայմանաժամի արդիւնքներ կուտան. առիթը կ'ընծայեն դրամանիշերով գործողներուն, պահանջողներուն ու շահադէտներուն (սփեքիւլաթիօր) խաղալ այս սակերու ելեւէջներով, դիրքեր գոցելով, երբեմն չահելով ու շատ անգամ վնասելով:

Համոզուած ենք որ, եթէ հրաշք մը չպատահի, ոչ զեղչի սակին յաւելումը, ոչ «սուար»ները ու ոչ ալ օսկի վաճառելը Միացեալ Նահանգներու կողմէ փոփոխութեան կրնան ենթարկել վերոյիշեալ «հիմնականները» ու տոլարը դարձեալ կարճ ժամանակամիջոցի մէջ պիտի չարունակէ իր անկումը, այսինքն «կեռիլլան»:

ՄԿՐՏԻՉ ՊՈՒԼՏՈՒԿԵԱՆ

Փարիզ, Օգոստոս·29, 1978

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ծանօթ դէմքերէն՝ Իվ Մուրուղի ողջ–առողջ դուրս եկաւ այն եղեռնափորձէն, որ կատարուած էր իրեն դէմ, զօրաւոր ռումբով մը եւ որու հետեւանքով ոչ միայն 126 Պուլվար Սիւչէի չէնքը մեծ մասամբ քանդուած է ու անբնակելի դարձած, այլեւ տասը վիրաւոր կայ: Եղեռնափորձին տէր եղաւ «Մերժումի Ֆրանքեւարաբական ճիւղը» որ կ'ուզէր այդ ձեւով դաս մը տալ Մուրուղիի իր «հրէական կապերուն» համար: Թէեւ Մուրուղի հրէական ծագում չունի ըստ իր իսկ յայտարարութեան քանի յոյն իշխանի մը եւ լեհ կնոջ մը զաւակն է: Ամէն պարագայի մէջ կասկած չկայ որ ցեղապաշտական անընդունելի արարքներ են որոնք խնդրոյ առարկայ կ'ընեն ազատութիւնը, մաքի, խղճի թէ արտայայտութեան եւ ալ աւելի անընդունելի երբ ենթական լրագրող մըն է, որու հատուցոյ հանգանակն իսկ է ազատ արտայայտելու իրաւունքը:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ մէջ կրկին լրտեսական պատմութեան հոգեվիճակ մը կը տիրէ ռումանացի զօրավար՝ փաչեփայի յայտնութիւններէն ետք: Փաչեփա, Օգոստոս 2ին Ամերիկացիներուն մօտ անցած է, երկար տարեն աշխատելէ ետք Սէ. Ի. Ա.ի համար հակառակ (կամ այդ իսկ պատճառով) իր կարեւոր պաշտօնին՝ գործակիցը Ջաուչեսկուի, քալաքեղակ ապահովութեան հարցերուն: Ռումանացիներուն համար աշխատող գերման պաշտօնատարներու անուններ տուած է: Ենթակաները կը հերքեն բայց ծանօթ է որ Ուաչինկթըն վերջերս չատ մտահոգ է եղած Արեւմտեան Գերմանիոյ «ֆինլանտականացումի» ձգտումէն:

ԹՈՒՐՔԵՐ ձերբակալուած են Ֆրանսայի մէջ, որոնք չահաբեր գործ մը ստեղծեր են կառք վարելու թրքի· կեղծ արտօնագիրներու, զորս կը ծախեն Ֆրանսայի Թուրքերուն եւ որոնց փոխարէն անոնք կրնան Ֆրանսական արտօնագիր առնել: Ֆրանսական իշխանութիւնները քննութիւն բացած են նախ ստուգելու համար թէ քա՞նց մըն է թէ ոչ միայն 3 – 4

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿՈՄՈՒՆԱԼ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՄԱՀԸ

Օգոստ· 17ին իր մահկանացուն կնքած է՝ Նունիկ Մեսրոպի Թուխիկեան, նախարար կոմունալ տնտեսութեան, Հ.Կ.Կ կենտկոմի անդամ եւ հայկական ՍՍՀ Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխան: Ծնած էր 1910ին Իջեւանի շրջանի Ակնաղբիւր գիւղը: 1938ին աւարտած է Երեւանի Գիւղատնտեսութեան Ինստիտուտի դաշտավարական ճիւղը: 1950էն ի վեր նախարար էր:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

× Երեւանի հանրային պարտէզներուն մէջ երեւցած են անտառներու թռչուն-ներ՝ կանաչափետուններ: Ատեն մը ժամանակաւոր կերպով կուգային, միայն ձմեռը: Մասնագէտներուն կարծիքով առնոյ երեւոյթը պէտք է բացատրել կանաչ տարածութիւններուն յաւելումով: Նոյն պատկերը նաեւ Սեւանի աւազանին մէջ: Լճափին արուեստական անտառներուն մէջ մնայուն բնակութիւն հաստատած են ճանճակեր պիծակներ, չիկհաւեր եւ մեծ անտառներու թռչուններ:

× Լենինականի մէջ պատրաստուած է քարհատ նոր մեքենայ մը: Կրնայ զոր-ծածուիլ երեսապատման սալերու արտադրութեան համար, ըլլայ մարմարէ, ըլլայ տուֆէ, թէ կրաքարէ կամ փափուկ ու միջին կարծրութիւն ունեցող քարերէ: Քարհատը ի վիճակի է միաժամանակ սղոցելու 400 միլիմեթր լայնութիւն եւ 1200 միլիմեթր երկարութիւն ունեցող սալեր:

× Երեւանի օփերայի խումբը կիեւի մէջ ներկայացուցած է Ռոսինիի «Սեվիլեան սափրիչը» օփերան:

հոգիի անջատ ձեռնարկ, ապա սկսած են եւ առնել արտօնագիրները:

ԳԱՀԱԿԱՎՈՐԹԵԱՆ արարողութենէն առաջ, որ կը կատարուի Կիբրակի, կարելի պարզութեամբ եւ բացօթեայ պատարագով, Ցովհաննէս – Պօղոս Ա. ընդունեցաւ դիւանագիտական մարմնի անդամները: Այս առթիւ արտասանած իր խօսքերը եղրակացուցած է ըսելով... « Երկիրներու հնարամիտ եւ ազնիւ ճիգերը արդիական քաղաքակրթութիւն մը ստեղծելու համար, չեն կրնար յանգիլ առանց հոգեկան նոր ուժի մը, առանց սիրոյ մը որ չունենայ սահմանադրուիլ, առանց վճռական յոյսի մը»:

ՖՐԱՆՍԱ. եկած է (Հոմմէն) յոյն-կաթողիկէ պատրիարքը՝ Մաքսիմոս Ե.: Հինգշաբթի կը նախագահէր Երուսաղէմի Ս. Ղազարի Կարդի միջազգային համագումարին: Փարիզի մէջ զինքը պիտի ընդունի Շիրաք, ապա պիտի երթայ Օպազին (Ֆոռէզ) բիւզանդական վանք մը, ուր կ'ապրի Մելխիթ համայնք մը:

ԿՈՐՋՈՑ անգամ մը եւս ուղեց որ յետաձգուի ճատրակի հանդիպումին 18րդ խաղը, որ երեքշաբթի տեղի պէտք է ունենայ ըլլար: Ցոյս կայ որ Շաբաթ ընդունի խաղալ, բայց մէկի դէմ չորսով կը կորսնցնէ եւ քարոյալքուած է:

ԽԱՌՆ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ՝ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Գրեց՝ ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Կը նախընտրեմ Սովետ. Հայաստանի վերելքին, յաջողութիւններուն եւ բարգաւաճումին մասին գրել, սակայն երբեմն իրաւութիւնը կը պահանջէ որ ընդունինք թէ՝ ինչպէս ամէն բարեփոխում իր գինը ունի, Սովետական Հայաստանի ապահոված չահերուն համար ալ բան մը կը վճարէ հայ ժողովուրդը...

Հայաստանի տնտեսական բարգաւաճումը չատ բան կը պարտի այն համարկումին (էնթեկրատիոն), որ կը շաղկապէ, կը միացնէ տեղական տնտեսութիւնը եւ Սովետական Միութեան հսկայ շուկան ու անոր բոլոր աղբիւրները (ռեսուրս)։ Նման չաղկապում չի կրնար տեղի ունենալ առանց ընկերային նոր կարգերու առեղծման, իսկ երբ նման կապեր կը զօրանան՝ անոնք, իրենց կարգին, առիթ կուտան տարբեր տեսակի չփում – նների։ Նման պայմաններու տակ՝ ան – խուսափելի են որոչ թիւով խառն ամուսնութիւններ։

Սփիւռքի Հայը չի՛ կրնար անտեսել այս խնդիրը, սակայն գուցէ կ՚ենթադրէ՝ որ գոնէ Սովետական Հայաստանի մէջ մտահոգութիւն մը չէ ստիկա։

Վերջերս, Միացեալ Նահանգներու մասնագիտական մամուլը հրատարակեց չարք մը յօդուածներ՝ որոնք կը վերլուծեն Սովետական մեծ (ընդհանուր) մարդահամարը (1969ին) եւ անկէ եառք տեղի ունեցող մասնակի մարդահամարներ։ Ամերիկացի մասնագէտները կր չօչափեն կարգ մը խնդիրներ, որոնցմէ ամէնէն հետաքրքրականը, մեր կարծիքով, երկու յօդուածներ են եւ անոնցմով արծարծուած կարգ մը կէտեր, որոնց վրայ կը հիմնեմ այս ակնարկը։

Այդ յօդուածներն են Ուէկլի Ֆիշըրի «էքնիհ մտածելակերպ եւ խառն ամուսնութիւններ՝ կարեւոր Սովետ Ազգութիւններու միջեւ» (Սովիէք Սթատիզ, Յունուար, 1977) եւ Պրայըն Սիլվըրի նոյն խորագրով մէկ յօդուածը՝ որ կը հակառաճախ Ֆիշըրի վիճակագրական – ընկերային վերլուծումներուն («Սովիէք Սթատիզ, Յունուար, 1978)։

Աւելորդ է ծանրանալ վիճակագրային տեսութիւններու եւ մաթեմաթիքային տարազներու վրայ, որոնց ճշդրտութիւնը, իբր վերլուծական միջոց, կը զրաղեցնէ երկու ամերիկացի մասնագէտներ։ Սակայն հետաքրքրական են անոնց եզրակացութիւններէն ոմանք։

Ֆիշըր կը հաստատէ՝ թէ անկարելի է ընկերային բարդ խնդիր մը (ինչպիսին է խառն ամուսնութիւնը) մէկ գործօն ազդակի կամ պատճառի վերագրել։ Ինչպէս ըսած են ուրիշ մասնագէտներ՝ Ֆիշըր եւս կ՚ընդունի որ խառն ամուսնութիւնը, մասամբ սեռային բնոյթ ունեցող ուրիշ խնդիրներու նման՝ ունի թաքուն պատճառներ, որոնք երբ զուտ անձնական բնոյթ կը կրեն՝ դժուար վերլուծելի են հեռուէ հեռու, առանց տեղւոյն վրայ ըլլալու։ Օրինակ՝ վիճակագրական ցուցակներու նայելով կարելի չէ հասկնալ թէ ինչո՛ւ հարաւային Հնդկաստանէն եկող այրեր չատ հիւսիսային Հնդկաստանէն եկող կիներու հետ ամուսնու – թիւններ կնքել կը փորձեն։ - Պատճառը՝ հարաւի չատ թուխ մարդոց հիւսիսի «ճերմակ» կիներու մասին ունեցած նախընտրութիւնն է։

Նման նախընտրութիւններ մեծ դեր ունին նաեւ Կովկասի մէջ, ուր ապրող թուխ եւ սեւահեր այրերէ չատեր կը նախընտրեն Ռուս կամ Ուկրանացի խարտեաշ կիներ։ Այս նախընտրութիւնը նչմարած են թէ Հայ եւ թէ օտար մեծ թիւով այցելուները, սակայն մարդահամարի վիճակագրական ցուցակները անչուշտ չեն ըսեր թէ «այս քանի Հայը ամուսնացաւ այդ խարտեաշ Ուկրանուհիին հետ», եւ ուրեմն՝ ամերիկացի ընկերաբանները ստիպուած են խուսափիլ նման խնդիրներու լուրջ ուսումնասիրութենէն, – թէև՝ գուցէհետ ճիշդ չա՞տ տարած են հո՛ս, Ամերիկայի մէջ, ուր մեծթիւով սեփական սեռամոլթներ, երբ համեմատաբար աւելի «ճերմակ» սեռամոլթուհիի մը հետ կ՚ամուսնանան, կը գործածեն հին առած մը.- «Սուրճը՝ կաթով խառնուած՝ աւելի լաւ է»։

Անտեսելով այս եւ ասոր նման ուրիշ ազդակները, Ֆիշըր կ՚եզրակացնէ թէ կան ութ գործօն ազդակներ՝ որոնց միացեալ ազդեցութիւնը կը բնորոշէ խառն ամուսնութիւններու չաճախականութիւնը Սովետական Միութեան մէջ։ Անոնք են.-

(ա). էքնիհ համախմբումին կամ ազգին թիւը։ Տրամաբանութիւնը կը մղէ ընկերաբանը դէպի սա ակնկալութիւնը՝ որ եթէ մէկ միլիոն բնակիչ ունեցող եւ երեք միլիոն բնակիչ ունեցող երկու ինքնավար Հանրապետութիւններ կան Սովետական Ռուսիոյ (ո՛չ Միութեան) հսկայ տարածքին մէջ՝ ակնկալելի է որ մէկ միլիոն բնակիչ ունեցող ժողովուրդի անդամները աւելի չաճախ ամուսնանան Ռուսերու հետ, քան երեք միլիոն անդամներ ունեցող ժողովուրդը։ Վիճակագրական ընդհանուր տուեալ է ասիկա՝ Ամերիկայի էքնիք համախմբումներուն մէջ ալ. սակայն կան կարեւոր բացառութիւններ։ Եթէ փոքր ժողովուրդ մը ունի ընտրաւոր էքնիք գիտակցութիւն՝ կը դիմադրէ ընկերային ճնշումներու եւ կը յաղթահարէ վիճակագրական «օրէնքներ», որոնք հաւանականութիւններ կը հաստատեն, եւ ո՛չ բնական, անխախտելի օրէնքներ։ Այդ պարագային՝ փոքրաթիւ ժողովուրդի մը անդամները աւելի՛ քիչ ամուսնութիւններ կը կնքեն Ռուսերու հետ, քան աւելի մեծ համախմբումի մը անդամները։

Հոս, արդէն, երեւան կուգայ տեսական լուրջ խնդիր մը։ Ֆիշըր չափազանց առարկայապաշտ ընկերաբան մըն է եւ կը հաւատայ որ զուտ առարկայական (օպժէքթիֆ) տուեալները, – որպիսին է, օրէնակ, «էքնիհ համախմբումին կամ տպին թիւը» –, չատ աւելի բնորոշիչ պատճառներ են՝ քան ենթակայական (ռեպժէքթիֆ) տուեալները, ինչպէս էքնիհ գիտակցութիւնը։ Վերջապէս, առաջինը կարելի է չափել, երկրորդը՝ ո՛չ. եւ գիտնականները ընդհանրապէս կը նախընտրեն չափ ու կշիռ, թիւ եւ վիճակագրութիւն։

(բ.) Այրերու եւ կիներու հաւասարութիւնը։ Հասկնալի է, որ ժողովուրդ մը, որուն մէջ անհամեմատ թիւը կը կազմեն հասուն այր եւ կիները, ստիպուած է մղուիլ դուրս՝ դէպի ուրիշ ժողովուրդներ, կին կամ ամուսին փնտռելու համար։ Ամէն ժողովուրդ չափազանց տարբեր համեմատութեամբ այր ու կին անդամներէ չի բազկանար, թէեւ այս անհամեմատութեան պատճառները միչտ լիովին հասկցուած չեն։ (Իսլամ որոչ աղքատ երկիրներու մէջ, ծնողքները աւելի քիչ ուսեալներ եւ խնամք կուտան աղջիկ զաւակներու՝ քան տղոց, եւ աղջիկները աւելի չաճախ տկար կը մեռնին հիւանդութիւններէ։ Արդիւնք՝ ամուրի այրերու մեծամասնութիւն, որոնք կին գտնելու համար ուրիշ ժողովուրդներու ստիպուած են դիմել)։

(գ.) Քաղաքներու մէջ բնակող բնակչութեան թիւը։ Այն ժողովուրդները, որոնց բնակչութեան մեծամասնութիւնը կը բնակի մեծ, խառն բնակչութիւն ունեցող քաղաքներու մէջ, չատ աւելի խառն ամուսնութիւններ կր կնքէ քան գիւղաբնակ համախմբումներ։ Զանազ - զուրցի կամ Լոռեցի հայ գիւղացին չի սովորաբար Ռուսի հետ ամուսնացողը՝ այլ համալսարանաւարտ Երեւանցին, որ Մոսկուա կ՚երթայ չաճախ։

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՐԳԻՉԱՆԻ

ԻՆՔԸ

—o—

Առաղչարան գնալ չեմ սիրում։ Առաղչարանում երբեք խաչ չեն տալիս հայց այս անգամ բախտս բերեց։ Ծանօթացայ առեւտրական կազմակերպութեան մի ղեկավար ընկերոջ հետ, որին բոլորը Աբգարիչ էին ասում։ Չնայած պատկառելի տարիքին, կոնծում էր կառապանի պէս։ Հաւաքւում էինք իմ սենեակում, որովհետեւ ամենամեծն էր։

— Այսպէս ապրել չի լինի, - դժգոհեց ընկերներիցս մէկը՝ Պաւլիկը, - Աբգարիչ ջան, այս չրջանում խոշոր օբեկտ ունես, կարգադրիր, Թող խաչ դնի։

— Ախր, նոր եմ նչանակել, - մեղա - ւորի պէս ասաց Աբգարիչը՝ ցած դնելով կոնեակի դատարկ բաժակը։

— Աւելի լաւ. Թող վերաբերմունք ցոյց տայ, պնդեց Պաւլիկը։ Ձորս կողմից հաւանութիւն տուին այդ մաքին։ Ընդհանուր ոգեւորութեան մթնոլորտում Աբգարիչը մօտեցաւ հեռախօսին։

- Այ տղայ, լաւ խաչ ճարի, գիշերն ելիի, առաւօտեան չուտ բեր այստեղ։ Ե՛ս, ես ե՛մ, քա էլ ո՞վ պիտի լինի։ - Դրեց լսափողն ու յաղթական հայեացքով նայեց մեզ։

Յաջորդ օրը, առաւօտ վաղ խաչը, օղու եւ «Ջերմուկի» չչերը զարդարեցին մեր սեղանը։ Ես ու Աբգարիչը սեղան էինք դցում, իսկ տղաները զբաղում էին։ Աբգարիչի ականջին հասաւ ղեկավարներից մէկի ազդանունը։

— Պաւլիկ, ի՞նչն էլ է այստեղ։ - Աբգարիչի ճայնի մէջ այնքան տագնապ կար, որ բոլորն խակոյն ղգացին։

- Այո, եկել է հանդստանալու, - հաստատեց էմիլը։ Նա եւս ղեկավար է, բայց ոչ այն աստիճանի, որ Աբգարիչը նրան «ԻՆՔԸ» ասէր։

-. Բա ինչո՞ւ կինոյում չենք հանդիպում, - նորից հարցրեց Աբգարիչը։

- Նրա համար կինօն առանձին են ցոյց տալիս՝ իր սենեակում, - վրայ բերեց Վարդգէսը։

— Ո՞ր համարում է ապրում։

— 229, - մեքենաբար ասացի իր՝ Աբգարիչի սենեակի համարը։

-— Ծը՛, ծը՛, ծը՛, - գլուխը տարուբերեց Աբգարիչը, - չի ուզում ժողովրդի մէջ դուրս գալ։ Զգիտէի, որ այդքան բիւրոկրատ է։

Երբ սեղանը պատրաստ էր, հրաւիրեցինք գվահաւոր բժիշկին՝ կիրթ ու սրամիտ մի երիտասարդի, որն խակոյն խաղի մէջ մտաւ։

Պաւլիկն ասաց, թէ արդեօք նպատակայարմար չէ՞, Նա էլ գայ խաչ ուտելու։

— ԻՆՔԸ խաչ չի սիրում, - եզրափակեց գվահաւոր բժիշկը, իսկ Աբգարիչը տագնապը բարձրացրեց.

— Մ՛յ մարդ, ի՞նչ գործ ունես։ Կը գայ,

մաղրէ ընկերային ճնշումներու եւ կը յաղթահարէ վիճակագրական «օրէնքներ», որոնք հաւանականութիւններ կը հաստատեն, եւ ո՛չ բնական, անխախտելի օրէնքներ։ Այդ պարագային՝ փոքրաթիւ ժողովուրդի մը անդամները աւելի՛ քիչ ամուսնութիւններ կը կնքեն Ռուսերու հետ, քան աւելի մեծ համախմբումի մը անդամները։

Հոս, արդէն, երեւան կուգայ տեսական լուրջ խնդիր մը։ Ֆիշըր չափազանց առարկայապաշտ ընկերաբան մըն է եւ կը հաւատայ որ զուտ առարկայական (օպժէքթիֆ) տուեալները, – որպիսին է, օրէնակ, «էքնիհ համախմբումին կամ տպին թիւը» –, չատ աւելի բնորոշիչ պատճառներ են՝ քան ենթակայական (ռեպժէքթիֆ) տուեալները, ինչպէս էքնիհ գիտակցութիւնը։ Վերջապէս, առաջինը կարելի է չափել, երկրորդը՝ ո՛չ. եւ գիտնականները ընդհանրապէս կը նախընտրեն չափ ու կշիռ, թիւ եւ վիճակագրութիւն։

(բ.) Այրերու եւ կիներու հաւասարութիւնը։ Հասկնալի է, որ ժողովուրդ մը, որուն մէջ անհամեմատ թիւը կը կազմեն հասուն այր եւ կիները, ստիպուած է մղուիլ դուրս՝ դէպի ուրիշ ժողովուրդներ, կին կամ ամուսին փնտռելու համար։ Ամէն ժողովուրդ չափազանց տարբեր համեմատութեամբ այր ու կին անդամներէ չի բազկանար, թէեւ այս անհամեմատութեան պատճառները միչտ լիովին հասկցուած չեն։ (Իսլամ որոչ աղքատ երկիրներու մէջ, ծնողքները աւելի քիչ ուսեալներ եւ խնամք կուտան աղջիկ զաւակներու՝ քան տղոց, եւ աղջիկները աւելի չաճախ տկար կը մեռնին հիւանդութիւններէ։ Արդիւնք՝ ամուրի այրերու մեծամասնութիւն, որոնք կին գտնելու համար ուրիշ ժողովուրդներու ստիպուած են դիմել)։

(գ.) Քաղաքներու մէջ բնակող բնակչութեան թիւը։ Այն ժողովուրդները, որոնց բնակչութեան մեծամասնութիւնը կը բնակի մեծ, խառն բնակչութիւն ունեցող քաղաքներու մէջ, չատ աւելի խառն ամուսնութիւններ կր կնքէ քան գիւղաբնակ համախմբումներ։ Զանազ - զուրցի կամ Լոռեցի հայ գիւղացին չի սովորաբար Ռուսի հետ ամուսնացողը՝ այլ համալսարանաւարտ Երեւանցին, որ Մոսկուա կ՚երթայ չաճախ։

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՅԱՐԱԿԻՑ ՀԱՐՑԵՐ

Գրեց՝ ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Ահա այս մտայնութեան ու խմացական սովորութիւններուն դէմ էր որ ելաւ 1930ական թուականներու Փարիզի սերունդը։ Շահնուրի նահանջը այդ կեցուածքին մէկ արտայայտութիւնն էր, բան մը՝ զոր Չարենց անմիջապէս նչմարեց ու դնահատեց, հաւանարար քիչ մը չափազանցելով գովեստը։ Բայց Փարիզեան սերունդին ամէնէն կարեւոր իրագործում – ներէն մէկը՝ անկասկած Մեծի գրական չարժումն էր, խմբուած նոյն անունով ամսաթերթին չուրջ զոր սկսան հրատարակել 1931ին։

Մենք–ի չարժումը չունի Մեհեանի ըստեղծագործական աւիշը ու էսթէթիք կառոյցը։ Փոխուած է սերունդը, ժողովուրդը, մանաւանդ մտաւորականի տիպարը։

1914ին Մեհեանը կրնար ազգային ու գեղագիտական խթանով մը գոհանալ։ Սակայն 1930ի Եւրոպան յեղափոխական, մարքսիստական ու միջազգայնական է։ Մեծի երիտասարդները համամարդկային խոհլներ ունին, անջատուած կը զգան իրենց անցեալէն, բայց մանաւանդ՝ լքուած ու վերածուած այդպէս Զափհասա Որբերու։ Դառնութիւն կայ իրենց սըրտին մէջ հանդէպ հին սերունդի դրական, ազգին կուսակցական ու այլ գեկավարութիւններուն, հանդէպ պուրժուաներուն։ Այնպէս որ իրենց չարժումը երկու ճամբով կը զարգանայ - դրական ու քաղաքական։

Այս է նորութիւնը, առաջին ճիղը Հայերուն Արտասահմանի մէջ՝ քայլ պահելու միջազգային չարժումներու հետ։ Սաստիկ է գրոհը հիներուն դէմ ու յաճախ ծայրայեղութիւններու մէջ կ՚իյնայ։ Սակայն հասկնալի է այդ կրակ կտրած տղոց բարկութիւնը։ Անչուշտ

ֆրանսական գրականութեան, յատկապէս Անտրէ Ժիտի ազդեցութիւնը կայ։ «Մեր մէջ, անցեալին, անկեղծութիւնը նկատուած է տմարաութիւն, օրինակ՝ եղիայի ու Ինտրայի պարագաներուն...։

Մեծամոլիկ եւ ունայնամիտ դրական նութիւն ունեցած ենք ու քննադատութիւնը աճապարաթուխիւն եղած է» (Ն. Սարաֆեան)։ «սրբազան ժառանգութիւնը վտանգի տակ է» կ՚աւելցնէ Շուչանեան, որ կը չարունակէ մեղադրելով «մեր խմբակիներու փքուռոյց ըմբռնութիւնը... լեզուական պահպանողականութիւնը ու մաքի դոմէշութիւնը»։ Ու յանգանքը կ՚իյնայ հիներուն վրայ։

Շուչանեանն է նորէն։ — «Պայքարի դաշտը պարբերական մը ըրիք (Հայրենիք Ամսագիր Վ. Օ.), ուր էջը 30 արծաթով ձեր յուշերը ծախեցիք»։ Ու պայքար կայ բոլորին դէմ, — Զօպանեան, Օշական, Շիրվանզատէ, Շանթ, Աղոնց, եւայլն։ Քննելով Կ. Զարեանի Տատրագոմի Հարսը, Շուչանեան չատ խիստ դատում ունի — «Մենք կը մերժենք այս մարդուն դրագարանային դիւցազներդութիւնը որ մաքի ընդարձակ դիմելութիւն մըն է...։ Օտար մըն է որ կեցած մեր ցաւերու ընդարձակ, տարածութեան դիմաց՝ կ՚ապահինի իր բառերու պեղեցկութեան մեղ խաբելու համար»։ Կարծիք մը՝ որ միւս-

ներունն ալ էր անկասկած։ Սակայն բուն տեսաբանը Նարդունին է։

«Մեր նպատակը, կ՚ըսէ Նարդունի, սերունդին պատկերը գծել է, պատրաստել դրական յեղափոխութեան մը նախատրերը, փոխել հոգին, աւանդութիւնները... ջնջել դրական սերունդներու փոխանցման սովորութիւնները։

Խաչակրութիւն՝ կեղծ տաղանդներու դէմ...։ Մեր հին դրականութիւնն էր (19րդ դարասկը, Վ. Օ.) որ Եւրոպայէն եկած՝ քանդեց մեր տունը։ Մենք ցեղով Ասիացի, չենք ընդունիր Ֆրանսականը իբր ատեզերական դրականութիւն։ Կայ ասիական հին ժողովուրդներու դրականութիւնը...։ Արեւեմտի հոգին վայ բարձրացնենք մեր ժողովուրդը, մինչեւ ետ՝ Հայրենիք գարձը»։ Սարաֆեան նոյն գաղափարը կը գարգացնէ. «Այս ժողովուրդը միշտ գարձեր է Արեւմուտքին։ Արեւմուտքին հետ այս ժողովուրդը կը նայ Արեւելքին։ Արեւմուտքէն մերժուած ենք մենք Հայերս։ Պէտք է դառնանք մեծ քաղաքակրթութեան կողմը, - Արեւելք»։

(21 – Շար.)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ Ե ՈՒՀԱՃՈՂՈՒԹՅԱՆ

ԽՈՍՔ ՀԱՅՍԱՔԱՐԻ ԼԵՌՆԵՐԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ

1

Ես ոչ մի ժամանակ չեմ ուզում ասել, թե ինձ ոչ ոք չի սիրում։ Ընդհակառակը, ես գիտեմ, որ ինձ սիրում են շատերը, և ես ինքս էլ սիրում եմ շատերին, բայց ոչ այնքան, որ ինձ համար ամեն ինչ անեն։ Ես ուզում եմ ասել, որ ինձ սիրում են այնքան, որքան ես եմ սիրում։ Ես ուզում եմ ասել, որ ինձ սիրում են այնքան, որքան ես եմ սիրում։

— Ա՛խ, ինչ ես դու, Հեղինե, ինչ ես դու, — ասաց Ռուբենը, — ինչպե՞ս կարելի է այդպես խոսել։ Ես քեզ սիրում եմ ավելի, քան ինքս ինձ։ Ես քեզ համար ամեն ինչ կանեմ։ Ես քեզ համար կմեռնեմ։

— Ես էլ, — ասաց Հեղինեն, — ես էլ քեզ համար կմեռնեմ։

— Ա՛խ, ինչ ես դու, Հեղինե, — ասաց Ռուբենը, — ինչպե՞ս կարելի է այդպես խոսել։ Ես քեզ սիրում եմ ավելի, քան ինքս ինձ։ Ես քեզ համար ամեն ինչ կանեմ։ Ես քեզ համար կմեռնեմ։

— Ես էլ, — ասաց Հեղինեն, — ես էլ քեզ համար կմեռնեմ։

— Ա՛խ, ինչ ես դու, Հեղինե, ինչ ես դու

ՊՈՒՌ ԼԻ ՎԱՂԱՆՍ

Պօյաճեան, Ուզունեան եւ Ճոպիքեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ. 1ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երկուշաբթի, Սեպտ. 4, ժամը 10·30ին Վալանսի Ս. Գրիգոր - Լուսաւորիչ եկեղեցին։

Մահագդ ղրկուած չընդունուիր։

Խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Հրանոյշ եւ Արաքսի Գազազեան 250 ֆրանք կը նուիրեն սիրելի «Յառաջ»ին վահան Սպասնիեանի մահուան քառասունքին առթիւ։

ՎԱԼԱՆՍ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Եպիսկոպոսական պատարագ Սեպտ. 10, կիրակի առաւօտ ժամը 10ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ...

ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ
(Առաջնորդ Աւստրալիոյ եւ Ծայրագոյն Արեւելքի)

Կոմիտասեան պատարագը քառաձայն կ'երգէ Վալանսի դպրաց դասը,ղեկավարութեամբ Հայրապատ Օհանեանի։

ՆԻՍ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Կիրակի, Սեպտ. 10, Նիսի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի առաւօտեան ժամը 10ին։

Կը պատարագէ՝

ԳԱՐԵԳԻՆ ՔԱՀԱՆԱՑ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ի պատիւ Տէր Հօր եւ դպրաց դասի, յաւարտ պատարագի՝ աւանդական սիրոյ - ճաշը, մօտիկ ճաշարանի մը մէջ։

Մասնակցիլ փափաքողները թող դիմեն Հոգաբարձութեան։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլ.— Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի նախկին Սանուց Միութեան տարեկան պարահանդէսը Շաբաթ Նոյեմբեր 18ին, ի նպաստ վարժարանին։

×

Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը

ՆՈԵ. 5ին ԺԱՄԸ 15էն 24։

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութիւնը հրաւիրուած է Անձանօթ Զինուորին բոցը արծարծելու, երկուշաբթի, Սեպ. 4 ժամը 18·30ին։

Ժամադրավայր Ֆրիէտլանտի անկիւնը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՑՈՒՆՈՒԱՐ ՄԷԿԷՆ

Մահագդ	140 ֆր.
Հոգեհանգիստ	75 ֆր.
Շնորհակալիք	75 ֆր.
Հարսնիք, նշանուած	75 ֆր.
Ծնունդ	75 ֆր.
Կը փնտռուի	25 ֆր.
Կ'ուզուի	40 ֆր.

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ սովորական ծանուցով ազգերու համար են, չորրորդ էջ։ Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։ Առեւտրական եւ եւայլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել Թերթին վարչութեան։

ԱՊԱՀՈՎԵՑԷ'Ք ՕՐԻՆԱԿ ՄԸ

ԴԱՐ ՄԸ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Արեւմտեան Եւրոպայի մէջ, այն անձերը որոնք կը փափաքին օրինակ մը ունենալ պարտին ապսպրել եւ կանխիկ վճարել՝

«ՅԱՌԱՋ»Ի

Գին 100 ֆր.

(Թղթատարի ծախքով 115 ֆր. ՕԴԱՑԻՆ Թղթատարով՝ 140 ֆր.)։

Aram ALECIAN

PEINTURES

Exposition du 24 août au 14 septembre
Galerie Vallombreuse
2, av. de la Reine Victoria
BIARRITZ

Carzou

Château de Coppet
au bord du lac Léman

Exposition du 8 août au 17 septembre
t.l.j. de 10 à 12 h. et de 14 à 19 h.
fermé le lundi

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ ԵՒ ՄԻՋՆԱԿԱՐԴ
ՑԵՐԵԿՆԱՑ ԵՒ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ
1978 - 79

Տարեշրջանի արձանագրութիւնները բացուած են։

Վարժարանը կը կիրարկէ ֆրանսական ամբողջական ծրագիրը։ Կարեւորութեամբ կ'աւանդուին նաեւ հայերէն ճիւղեր։

Օտար երկիրներէ եկող աշակերտները ֆրանսերէնն լեզուին վերաբերեալ վարժացնելու համար մասնաւոր դասընթացքներ հաստատուած են։

ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆ

ECOLE TEBROTZASSERE
INTERNAT ET EXTERNAT
CLASSES
PRIMAIRES ET SECONDAIRES (Icycle)

Préparation au B. E. P. C.
Enseignement de la langue et de la civilisation arméniennes.

DIRECTION

S'adresser à :

Direction de l'Ecole Tebrotzassère
1, Bd. du Nord — 93340 LE RAINCY
FRANCE
Tél. : 927-01-72

ՀԱՅԵՐԷՆ ՍՈՐՎԵՑԷՔ — ՀԱՅԵՐԷՆ ՍՈՐՎԵՑԷՔ

APPRENEZ VOTRE LANGUE MATERNELLE
AVEC

LE MANUEL PRATIQUE
DE LA
LANGUE ARMENIENNE
OCCIDENTALE MODERNE

«ՁԵՌՆԱՐԿ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ»
(ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆ)
de H. KURKDJIAN

Une méthode bilingue facile, strictement progressive et à usage individuel (sans professeur)

388 pages + lexique
+ un auxiliaire utile mais non indispensable : le petit disque 33 t. « L'arménien sans maître » (enregistrement des textes du premier livret).

Disponibles aux :
LIBRAIRIE ORIENTALE (SAMUELIAN) : 51, rue Mr. le Prince — Paris 6e
LIBRAIRIE PALOUYAN : 9, rue de Trévise — Paris 9e
LIBRAIRIE LE PETIT PRINCE: 121, Bd. St. Michel — Paris 5e

Prix du Manuel FF 40
Prix du Disque FF 10
Frais d'envoi en plus

Restaurant
LA CAPPADOCE
3, rue Marivaux (derrière l'Opéra Comique, M° Richelieu-Drouot) tél 742-83-65
ouvert tous les jours midi et soir sauf lundi

présente

son mini-spectacle

avec Marten Yorgantz et Norayi

Voyages en ARMENIE
EREVAN

ET EXTENSIONS A MOSCOU ET TBILISI ET LENINGRAD
DEPARTS CHAQUE MOIS :
11 jours — 13 jours et 15 jours

A partir de 2680 Fr. comprenant le séjour en hôtel de 1ère catégorie, en pension complète, le transport aérien, les excursions et la visite des villes

Demandez le programme détaillé à des spécialistes sur les voyages en Arménie depuis plus de 12 ans.

N'hésitez pas à nous consulter.

A PARIS

MONDOTOURS
OCIVEP

2, Rue de Sèze
75009 Paris
Ttl. : 073.30.64
073.32.64
266.50.12
M. BAGHDASSARIAN LEVON

A LYON

sevan voyages

50, Cours de la Liberté
69003 Lyon
Tél. : 60.13.66

M. SARKISSIAN VAROUJAN

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
5
MARDI
5 SEPTEMBRE
1978

LE NUMERO 1,60 F

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 371027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 230 Ֆ.	Վեցամսեայ	125 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 260 Ֆ.	Հատը	1 Ֆ. 60

ՅԱՐԻ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.197

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

54e ANNÉE — N° 14.197

ՊԱՊԻՆ ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՊԱՐՋ ԱՅԼ ՏՊԱՒՈՐԻՋ

64 ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐ 300 ՀԱԶԱՐ ՀԱՒԱՏԱՑԵԱԼ ՀԱՒԱՔՈՒԱԾ Ս. ՊԵՏՐՈՍԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿԸ

Գրեթէ տարի մը առաջ էր, 1977 Հոկտեմբերին՝ Վենետիկի մշուշոտ աշունը նոր սկսած էր եւ աւելի «հնդկական ամառ» մըն էր, ինչպէս ծանօթ երգ մը կ'որակէ յապաղած ամրան այդ գեղեցիկ օրերը: Նաեւ իրարու կը յաջորդէին դէպի Ս. Ղազար, ուր յատուկ պատարագ կը մատուցուէր Մխիթար Աբբահօր 300-ամեակին առթիւ: Նորոգուած, աւելի քան երբեք լուսաւոր ու փայլող եկեղեցիին մէջ հաւաքուած բազմութիւնը ուրախութեամբ կ'ողջունէր ժամանումը Վենետիկի Պատրիարքին՝ Կարդինալ Լուչիանիի եւ ոչ ոքի (ոչ իսկ ի'ր) մտքէն կ'անցնէր թէ իր անճով, հո'ն կր դանուէր վաղուան Պապը:

Պարզ ու հաղորդական անձնաւորութիւն մը, որ առաջին օրէն իսկ ուզեց որ աւելորդ չքեղութիւնները վերջ գտնեն: Թագաւորութեան արարողութիւնը վերածեց ոչ իսկ գահակալութեան, այլ տեսակ մը ներկայացման աչխարհի եւ ժողովուրդին:

Ոյր չուզեց, հակառակ աւանդութեան եւ նախընտրեց պարզապէս գահանալ եմիփորոնով (պալիում) զոր կարդինալ Ճեւլիի կը դնէ եւ որ դվխաւորաբար կը խորհրդանչէ՝ եպիսկոպոսը եւ Յովհաննէս – Պօղոս Ա. ամէն բանէ առաջ՝ Հռոմի եպիսկոպոսն է:

64 երկիրները Հռոմ ղրկած են իրենց ներկայացուցիչները: Մեծ մասը անոնց ներկայացուած է պետական դեկավարներով իսկ, ինչպէս՝ Սպանիոյ թագաւորն ու թագուհին, Պելժիոյ թագաւորն ու թագուհին, Մոնաքոյի, Լիւքսանպուրկի, Լիխթընչթայնի իչխանները, Արժանթինի, Աւստրիոյ, Լիբանանի, Փանամայի նախագահները: Ֆրանսայի նախագահը կը ներկայացնէր իր կինը մինչ պատուիրակութիւնը կը դվխաւորէր Ռեմոն Պառ: Միացեալ Նահանգները կը ներկայացնէր փոխ-նախագահը: Ներկայ էին նաեւ պաշտօնական անձնաւորութիւններ՝ քուպայի, արեւելեան գերմանի, Հունգարի, չեխ, լեհ: Գուցէ աւելի պարզ է խօսիլ բացականերու մասին, չորս երկիրներ — Զինաստան, Քամպոճ, Ալպանիա, Լաոս ոչ մարդ ղրկած են, ոչ ալ նախապէս չնորհաւորած Պապին ընտրութիւնը:

Ակէ զատ աւելի քան 300 հազար հոգի հաւաքուած էին Ս. Պետրոսի հսկայ հրապարակը, որ պզտիկ կուգար մինչ մկկ միլիոն հոգի ալ կրնար հետատեսիլով հետեւիլ արարողութեան աչխարհի գրեթէ ամէն կողմը: Պաշտօնական անձնաւորութիւններէն զատ առանձնաչնորհեալ հիւրերու կարգին էր Պապին ընտանիքը, շուրջ 40 հոգի: Եկած էին նաեւ իր քեռին՝ Պելլունոյի հաւատացեալները եւ 400 հոգի ալ իր ծննդավայրէն՝ Փանալէ տ'Ակրաս:

Ցիշենք որ արարողութեան ներկայ էր հայ կաթողիկէ կաթողիկոս - Պատրիարքը՝ Հմայեակ - Պետրոս Ժէ.: Իտալական հետատեսիլը հաղորդումի ընթացքին կը յայտնէր թէ ներկայացուցիչ ղրկած է Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին բայց կը թուի թէ էջմիածին գոհացած էր Միլանոյի հոգեւոր հովիւը ղրկելով: Ցիշենք թէ Պօղոս Զ.ի վախճանման առեն ալ Վազգէն Կաթողիկոս իր ցաւակցական հեռագրին մէջ կը յայտնէր թէ յուղարկաւորութեան գինքը պիտի ներկայացնէր Շահէ Արք., որ սակայն ներկայ չէր եղած:

×

Աւելը կը փայլէր Հռոմի վրայ, ինչ որ բնութեան ալ մասնակցութիւնը կը բերէր այս բացօթեայ պատարագին: Ամէն ինչ եղած էր որ արարողութիւնը ըլլայ նուազագոյն հանդիսաւորութեամբ, բայց ամանք ալ կը ցաւին, տրուած ըլլալով որ աւանդութեան որոշ մասեր կան, որոնք իրենց գեղեցկութիւնն ունին: Պատարագը մատոյց Պապը կարդինալներու մէկ կարեւոր մասին մասնակցութեամբ բայց նախապէս ընդունեցաւ անոնց հնազանդութեան ուխտը: Անոնց կարգին ուշադրութիւն կը գրաւէր Ուկրայինացիներու Պատրիարքը, 87 տարեկան, որ 15 տարի Սիպիր աքսորուած է ու արգելափակուած ու վերջերս ազատ արձակուած, պայմանաւ որ Հռոմ երթայ: Մինչ այդ Սիկստեան Մատրան երգչախումբը կ'երգէ «Թու էս Փեթրուս» (Պետրոն ես): Ապա, լատինական կրոնական ծէսերով, Պապը չնորհակալութիւն կը յայտնէ Աստուծոյ, որ վինքը ընտրած է իրրեւ Պետրոսի յաջորդ: Եւ չկրնար նաեւ պապական պատարագներ լսողներէն եւ յուսարէն: Յետոյ Յովհաննէս - Պօղոս Ա. նախ լատիներէն, ապա իտալերէն ու նաեւ ֆրանսերէն կուտայ իր պատգամը, որու կը յաջորդէ Հաւատամքը (երգուած լատիներէն):

Արարողութեան աւարտին, չուրջ 200 քահանայ հաղորդութիւն տուին ներկաներուն մինչ Պապը անձամբ տուաւ միայն իր ընտանիքին անդամներուն:

× Բազմաթիւ ցոյցեր եւ բողոքներ եղան Արժանթինի նախագահին ներկայութեան դէմ, որ Մունխալէն եկաք այս անգամ ալ Պապին ընտրութեամբ կը փորձէ մոռցնել տալ իր մենատիրական վարչակարգը: Նոյն օրը չորս Ֆրանսացի եւս ազատ արձակեց:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՐՍԿԱՒՏԱՆԻ վիճակը աւելի լաւ չէ եւ Ռամատանի վերջին Ուրբաթ օրը միջադէպերու եւ եղեռնափորձերու հետեւանքով բաւական զոհեր կան, որոնց թիւը կարելի չէ ճշդել: Ցարդ չկի կրօնապետը՝ Այաթոլա Մատարի կը մերժէ բանակցիլ կառավարութեան հետ եւ կ'ըսէ թէ միայն 2-3 ամիս պայմանաժամ կուտան Շահին իրենց պահանջները գոյծադրելու համար:

ՍԱՏԱԹ երկուշաբթի իրիկուն ճակի հիւրն էր Ժիսքար տ'Էսթէնի դէպի Քէմփ Տէյվիտ ճամբուն վրայ: Արաֆաթ դէմ է անուշտ այս հանդիպումին եւ երկար տեսակցութեան մը ընթացքին Մոնտի յստակ կերպով կը պարզէ իր չարժումին դիրքը: Զի հաւատար որ Ամերիկա որեւէ ձեւով կրնայ գինջում ընել տալ Իսրայէլի, գալով Պաղեստինի կարեւի է գործածել «Փ. եւ Փ.» բանաձեւը կ'ըսէ (Փալեսթինեան — Փեթրոլ): Բառերը չի ծամծըմեր նաեւ Իրաքի մասին եւ Սուրիա-Իսրայէլ պատերազմի մը վտանգը կը տեսնէ Լիբանանի մէջ:

ԱՅՍՕՐ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՊՕՂՈՍ Ա. ՊԱՊ

ԵՐԷԿ

ԿԱՐԴ. ԼՈՒՉԻԱՆԻ, ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՊԱՏՐԻԱՐՔ Ս. ՂԱԶԱՐԻ ՄԷՋ

23 Հոկտ. 1977, Ս. Ղազարի եկեղեցւոյ մէջ, Մխիթար Աբբահօր 300ամեակին նուիրուած պատարագին: Կողքին՝ կաթողիկոս Եպիսկ. Ամատունի

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՐՁԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

ԱՐԱՐԱՏ - ԼՈԿՈՄՈՏԻՒ 1 - 1

Ֆութպոլի 41րդ ախոյեանութեան դարձի մրցումներուն, Ուրբաթ, Սեպտ. 4ին, իր դաշտին վրայ Արարատ հաւասար մնաց 1-1 Մոսկուայի Լոկոմոտիվին հետ:

Մարդկային իրաւանց ժողովը եւ ցեղասպանութեան հարցը

ԺԸՆԵՒ (« Յառաջ », հեռաձայն).– ՄԱԿի « Մարդկային իրաւունքներու, խորութեանց դէմ պայքարի եւ փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան » են. թայանձնախումբի ժողովը բացուեցաւ Օգոստոս 28ին:

Առայժմ ցեղասպանութեան հարցին վերաբերեալ օրակարգը կը յետաձգուի այն պատճառաբանութեամբ թէ հարկ եղած տեղեկագրերն ու ներկայացուցիչները պատրաստ չեն: Վերջին լուրերու համաձայն (Շաբաթ), հարցը օրակարգի նիւթ պիտի դառնար երկուշաբթի (Սեպտեմբեր 4) կէսօրէ ետք, բայց վերջնական ընտրէ չունէր այս որոշումը եւ վախ կար որ ձգձգուի:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ

ՍՈՂՈՄՈՆ ՍՈՂՈՄՈՆԵԱՆԻ

« Սովետական Հայաստան » օրաթերթի Օգոստ. 30ի թիւէն կ'իմանանք որ մեռած է գրական ծանօթ քննադատ, բանասիրական Գիտութիւններու տոքթոր, փրոֆեսէօր Սողոմոն Սողոմոնեան: Ծնած էր 1907ին Ադրբեջանի Գետաչէն գիւղը: 1931ին աւարտած է Երեւանի պետական համալսարանի պատմագրական ճիւղը, մինչեւ 1933 աչխատած է Աչտարակ իբրեւ պատասխանատու քարտուղար « Այգեգործ Կոլխոզնիկ »ի: 1933ին գացած է Լենինգրադ ուսանելու գեղարուեստագիտութեան ակադեմիայի արեւմտեան — եւրոպական գրականութեան ճիւղը: Ապա աչխատած է Երեւանի մանկավարժական Ինստիտուտը որպէս դեկան (աւագ փրոֆեսէօր) արտասահմանեան գրականութեան ամբիոնի վարիչ եւ եւրոպական գրականութեան աւագ դասախօս: Պատերազմէն ետք, որու բերած է իր մասնակցութիւնը, 1946 – 47ին եղած է « Սովետական գրականութիւն եւ արուեստ » ամսագրի խմբագիր եւ Գրողներու Միութեան քարտուղար: 1971էն ի վեր կը վարէր Երեւանի պետական համալսարանի արտասահմանեան գրականութեան ամբիոնը: Իր գործերու կարգին յիշենք.— Ռոմանտիկական դրամայի տեսութիւնը (1947), Եւրոպական դրականութեան ուրուագիծեր (1954), Արդի հայ պոէզիայի մի քանի հարցերը (1960), Արտասահմանեան գրականութիւն (1964 եւ 1969), Ժամանակակից հայ բանաստեղծները (1965), Եւրոպական ռէալիզմի պատմութիւնից (1974):

ԽԱՌՆ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ՝ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Գրեց՝ ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Դ. երկվեզուեան անձերու թիւը: *Սե – ռերու յարաբերութիւնը, երկու տարբեր ժողովուրդներու միջեւ, կը դիւրանայ՝ երբ մարդիկ կարենան նո՛յն լեզուով խօսիլ: Խորհրդային Միութեան թիւրք – մէն, ուզպէք, խազախ, կիրգիզ եւ տա – ճիկ ժողովուրդները բաղդատաբար քիչ ռուսախառն են, մինչ պալթեան երկիր - ներու բնակիչները՝ յարաբերաբար շատ: (Անշուշտ պէտք է յիշել՝ որ ասիական ժողովուրդները ընդհանրապէս աւելի դիւղաբնակ ալ են): Արդիւնք՝ պալթեան ժողովուրդներու անդամները շատ աւելի մեծ համեմատութեամբ խառն ամուսնու – թիւններ կը կնքեն՝ քան Ասիացիք:*

Ե. Ազգային լեզու: *Այն ժողովուրդը, որուն անդամները պատրաստ են ըսելու որ իրենց լեզուն ռուսերէնը չէ, այլ՝ օրինակ, ուզպէկերէնը կամ վրացերէնը, շատ աւելի քիչ խառն ամուսնութիւններ կը կնքեն, քան միւսները: Անշուշտ նման հաստատում մը, ինքնին, էքզիֆ պիտակ - ութեան զօրութիւնը կը յատկանշէ: Դժբախտաբար, այս կէտին մէջ Խորհըր - դային Հայաստանի (ո՛չ Խորհ. Միու - թեան ուրիշ մասերուն մէջ բնակող) Հա - յերուն 91 առ հարիւրը միայն կ'ըսէ թէ իրենք իրենց մայրենի լեզուն հայերէնը կը համարին, մինչ Լաթվիա բնակող Լաթվիացիներու 95 առ հարիւրը եւ Ուզ - պէկիստան բնակող Ուզպէկներու 99 առ հարիւրը (ամէնէն նախնական մեծամաս - նութիւնը, Խորհ. Միութեան մէջ) ա՛յդ կը հաստատեն: Մինչ մենք մեր լեզուն եւ մշակոյթը կը գովաբանենք՝ Թուր – քին հեռաւոր ազգական Ուզպէքը իր բաղդատաբար աղքատ մշակոյթին հան – դէպ իր ունեցած հաւատարմութիւնը կը փաստէ:*

Զ. Կրօնք... *Խորհրդային Միութեան մէջ՝ ա՛յն ժողովուրդները, որոնք իսլամ կրօնի հաւատացեալները եղած են ան - ցեալին, ընդհանրապէս կը չարունակեն թաքուն ձեւով հաւատացեալ մնալ ներ - կայիս: Վիճակագրական տուեալները ան - վիճելի են հոս: Պաշտօնապէս նախկին իսլամ ժողովուրդները՝ ամէնէն աւելի կը մերժեն խառն ամուսնութիւնները:*

Է. Ուսում... *Որքան բարձր ըլայ երկ - րորդական վարժարան աւարտողներու թիւը ժողովուրդի մը մէջ՝ այնքան բարձր է խառն ամուսնութիւն կնքողներու թիւ - ը: Նման եզրակացութիւն մը հասկը - նալի է մեզի, առանց վիճակագրու – թեան: Ուսում՝ կը նշանակէ մասնակ - ցութիւն ճարտարարուեստի միջ-ազգա - յին քնոյթ ունեցող գործին, որուն հետե - ւանքն է խառն ամուսնութիւնը:*

Աւելի նշմարուած երեւոյթ է հայ ժո - ղովուրդի հարուստ, ղեկավար կամ ա - ռաջաւոր դիրքերու վրայ գտնուղ դա - սակարգին մէջ՝ թէ՛ անցեալին, թէ նոյն - իսկ ներկայիս: Նմանապէս, անժխտելի իրականութիւն է՝ աշխարհի բոլոր Պե – տութիւններուն մէջ: Զմոռնալ, որ ուս - ման մակարդակը ընդհանրապէս չատ ա – ւելի բարձր է Խորհ. Հայաստանի մէջ, քան այլուր: Ինչպէս ըսինք, լաւ բանե - րուն համար սուղ դին կը վճարենք: Ուս - ման բարձր մակարդակին համար՝ խառն ամուսնութիւն, ինչպէս նաեւ՝ արտա - գաղթ: Սակայն ո՞ր ծնողքը պիտի ուզէր որ իր զաւակները ուսում չստանան, նման վտանգներ խափանելու նպատակով:

Ը. Խառն ընտանիքներու թիւը... *Այս - ինքն՝ այն ժողովուրդը, որուն մէջ ար – դէն խառն ամուսնութիւններ կնքուած են անցեալին, սերունդէ սերունդ կը բազ – մապատկէ նոր խառն ամուսնութիննե – րու թիւը, քանի որ իւրաքանչիւր ա – րունդ աւելի բնական եւ ընդունելի կը նկատէ զայն, եթէ չատ խառն ամուս - նութիւններ տեսնէ աւագ սերունդին մէջ:*

Պրայըն Սիլվըր կը քննադատէ Ֆիշըրի վերլուծումը եւ վիճակագրական զանա - զան տուեալներով կը փորձէ փաստել, որ թէեւ այս ազգակներէն իւրաքանչիւրը որոշ դեր կրնայ ունենալ խառն ամուս – նութիւններու թիւը բնորոշելու խնդրին մէջ, սակայն անոնցմէ ամենը շատ աւելի մեծ դեր ունին՝ քան միւսները: Այս չատ կարեւոր գործօն ազգակներն են, ըստ Սիլվըրի, կրօն, ազգային լեզու, երկլե - զու անձերու թիւ եւ ազգին ընդհանուր թիւը:

Իսլամական անցեալ ունենալը, կ'ըսէ Սիլվըր, նոյնիսկ չատ փոքր էթնիք հա - մախմբումները կը մղէ խառն ամուսնու - թիւնները մերժելու: Այսպէս, նոյնիսկ Հիւսիսային Կովկասի (օրինակ՝ Մա – խաչքալէի շրջան) եւ Ասպխստանի խառ – նարաններուն մէջ, ուր չափազանց մեծ է իրարու հետ չփում ունեցող փոքրա – մասնութիւններու թիւը, նոյնիսկ ա՛յդ խայտաբղէտ շրջաններուն մէջ իսլամ անցեալ ունեցող ժողովուրդները քիչ անդամ խառն ամուսնութիւն կը կնքեն: Թէ ինչո՞ւ, յստակ չէ: Գուցէ հայ քրիս – տոնեան պատրաստ է ամուսնանալու վը - րայի կամ ռուս օրթոդոքս ուղղափառին հետ, քանի որ բոլորն ալ այս կամ այն ձեւով քրիստոնեայ են, բայց իսլամին համար նախկին քրիստոնեայ որեւէ ժո - ղովուրդի մէկ անդամին հետ ամուսնու - թիւն կնքելը... քապու կը մնայ:

Ֆիշըրի ուսումնասիրութիւններուն ա - մէնէն ցաւալի եւ դժբախտաբար անժըխ - տելի եզրակացութիւնը ա՛յս է: Հակառակ անոր որ Խորհրդային Հայաստանի բը - նակչութեան 89 առ հարիւրը Հայ է (այս - ինքն՝ բնիկ ժողովուրդի համեմատութի – նը աւելի՛ բարձր է, քան ուրիշ որեւէ Հանրապետութեան կամ ինքնավար շըր - ջանի մէջ), համեմատաբար աւելի՛ մեծ թիւով Հայեր խառն ամուսնութիւններ կը կնքեն, բան Խորհ. Միութեան 13 ուրիշ էքզիֆ համախմբումներու անդամները: (Այս վիճակագրութիւնը կը զբաղի ո՛չ ռուս 14 Հանրապետութիւններով միայն):

Սիլվըր կը չեշտէ որ, եթէ, ըստ Ֆի - շըրի, միայն առարկայական ազգակներ - ով բնորոշուէր այս համեմատութիւնը, Հայերը պէտք է 8րդը ըլային 14 հա – մախմբումներուն մէջ: Ընդ համեմա – տաբար ամէնէն աւելի խառն ամուսնու – թիւն կնքող ժողովուրդը՝ կը նշանակէ թէ ենթակայական, էթնիք պիտակցու – թեան հետ կապ ունեցող ազգակներն ալ ակար են Հայաստանի մէջ, հակառակ մատենադարաններու, համալսարաննե – րու, գրականութեան, եւայլն: Ըսած ենք արդէն, ու կ'ըսենք նաեւ հիմա... Եթէ «Ծանի՛ր զԵզ»ը լուրջ պատգամ մըն է, պէտք է քննարկումի նիւթ դարձնենք թէ՛ Սփիւռքահայութեան, թէ՛ Սովետա - հայութեան հոգեկան եւ սեռային կեանքի թաքուն կառոյցները:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՐԳԻԾԱՆԻ

ԻՆՔԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Կարճ ժամանակ անց՝ «բանակցութիւն - ներից» վերադարձած Վարդգէսն ասաց, թէ ամէն ինչ հարթել է: Աբգարիչը դուրս դնաց:

Յետոյ նա նորից ներս մտաւ՝ տրա – մադրութիւնը բարձր:

— Տղերք, գլխաւոր բժշկին հանդի – պեցի, ասաց՝ «Հանդիստ մնա, ոչինչ չկայ»: Հաւատա՞մ: Այսինքն՝ ինչո՞ւ չհաւատամ. եթէ որեւէ բան լինէր՝ ԻՆՔԸ պիտի գլխաւոր բժշկի ականջին կը փսփսար, թէ՝ «Դրան դուրս դրի, թող կորչի»: Բայց, մեկ է, պիտի չհանգստանանք, խօսքերս պիտի մեկ անենք: Ուրեմն, դնացինք չուկայ, տաւարի շուրս տուա պա - տահեց, ես իմ դրպանից վճարեցի վեց ռուբլի ու գնեցի այդ տուտերը: Ե՛ս, ե՛ս վճարեցի, իմ դրպանից...

Այդ պահին հանգստացողներից մօրու - քաւոր մի երիտասարդ սխալմամբ մեր դուռը բացեց, ներողութիւն խնդրեց ու դնաց: Աբգարիչը վեր թռաւ տեղից:

— Ո՞վ էր էդ լծի միրուքը, եկաւ հոտ առնելո՞ւ...

— Երեւի ԻՆՔՆ է ուղարկել, նորից Աբգարիչի հոգին տագնապ պցեց Լմիլը:

Աբգարիչը վեր թռաւ տեղից ու դուրս դնաց:

— Այս մարդը ձեռքից գնում է, կարող է լինֆարկտ ստանալ, ասացի ես, բերէք վերջ տանք խաղին:

— Ինձ մօտ ուժեղ ներգործող քնաբեր դեղ կայ, առաջարկեց Լմիլը, կը տամ, կը խմի, կը հանգստանայ:

— Ա՛յ մարդ, վախեցրիք, ներս մտնե - լով, վայլեցրեց աչքերը, լծի միրուքը ինժենէր տղայ է: Պարզեցէք:

— Շատ միամիտն էք, Աբգարիչ, ա - սաց Հենրիկը, հօ չէի՞ն ասելու, թէ ով է:

Յաջորդ օրը առաւօտեան վարդգէսն անցաւ գրոհի.

— Ես քեզանից նեղացել եմ, Աբգարիչ:

— Ինչո՞ւ, Վարդգէս Ջան:

— Մեզ հետ դու անկեղծ չես: Ախր, ես քեզ ասացի, որ միայն խաչի համար ԻՆՔԸ այդպէս հետեւողական չի լինի: Մի բան արած կը լինես:

— Ոչինչ, չեմ արել, Վարդգէս Ջան, տագնապած արտասանեց Աբգարիչը: Հա - յելու պէս մաքուր եմ, Վարդգէս Ջան, բայց չէ, էդ սրիկաները անստորագիր նամակներ են գրում վրաս: Մի լիքը կար. բնակարան չտուեցի, գրեց, թէ կա - չառքով եմ բնակարանները բաշխում: Մէկն էլ գրեց...

Ու Աբգարիչը սկսեց մէկ առ մէկ թը - ւարկել իր դէմ գրուած անստորագիր նա - մակները:

Միջանցքում, պատուհանի տակ մի խումբ հանգստացողներ էին հաւաքուել, զրուցում էին: Նրանց մէջ էր մօրուքա - ւոր ինժենէրը: Աչքս ընկաւ մօրուքաւորի դրպանի դրքին: Կռմփից ճանաչելով դիմեցի նրան.

— Կարելի՞ է:

Ռուսերէն հապճապիտ հրատարակու - թիւն էր. «Անգլիական հետախուզական ծառայութեան գաղտնիքները»:

Ծուռ ու մուռ տալով գիրքը, աչքով անելով՝ դիմեցի մօրուքաւորին.

— Այս գրքից վաճառո՞ւմ են:

— Ոչ, սա ծառայողական օգտագործ - ման համար է, կարուկ պատասխանեց երիտասարդ մօրուքաւորը:

Աբգարիչը գիրքն իսկոյն խլեց իմ ձեռքից ու կարդաց վերնագիրը: Յետոյ խորհրդաւոր, մտազբաղ հայեացքով նա - յեց իմ կողմն ու գլուխը մռմռալով նա - լով արտասանեց.

— Հը՞մմ...

— Ի՞նչ «հըմմ», տուէք այստեղ, գայթացաւ մօրուքաւորն ու Աբգարիչի ձեռքից վերցրեց գիրքը:

Աբգարիչը կիպ մօտեցաւ նրան:

— Ազնուօրէն եմ ասում, գնայինք չու - կայ, չորս տող պատահեց: Ես իմ դըր - պանից վեց ռուբլի վճարեցի...

— Լա՛ւ, լա՛ւ, ես տեսայ, թէ ինչպէս

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՅԱՐԱԿԻՑ ՀԱՐՑԵՐ

Գրեց՝ ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Ա՛յս է ընդհանուր պատկերը Մեծ - եան չարժումին, - վերադարձ՝ նախաքրիս - տոնէական շրջանին, արժեզրկում Պոլ - սեցի, Թիֆլիսցի քաղքենի մտաւորա - կանութեան, ուրացումը Աւանդութեան, եւայլն: Այս կեցուածքի եաին քանի մը ապացոյցներ կարելի է տեսնել:

Առաջին՝ Ֆրանսականն է: Որոշ անիշ - խանական ոգի մը, քայքայիչ ձգտում մը միշտ ներկայ եղած է Ֆրանսական մը - չակոյթի մէջ: Հակառակ իրենց յայտա - րարութիւններուն, հայ երիտասարդնե – րը իրենց բողոքի, պոռթկումի տինա - միքը Ֆրանսայէն կ'առնեն: Նոյնպէս Ֆը - րանսայէն (Փիէռ Լուիս ու Փարիզ) քիչ մը աժան, ալա Շահնուր զգայապաշտու - թիւն մը, զրքունակ էռոթիզմ մը որ ար - պէն ուրիշ կերպարանքի տակ կար վա - րուժանի քերթողութեան մէջ, կը մտնէ գրականութեան ոգիէն ներս, - Պէչիկ - թաշլեան, Զարդարեան Պարսամեան Շահնուր, եւայլն:

Երկրորդ՝ քաղաքական իրականութիւն - ներ: Արեւմտահայ ընդդէմ Արեւելա - հայու, Համայնավարութիւն ընդդէմ Ազ - գայնականութեան, Արեւելք ընդդէմ Ա - րեւմուտքի - այս հակադրութիւններու ե - տին կարելի է տեսնել խոր պահանջը այդ երիտասարդներուն իրենց գարուն մէջ ապրիլ, արդիական մարդ ըլլալ, աղ - պէն մեծ դատերու սպասին նետուիլ: Հայկական առաքին ու Արեւմտեան քա - ղաքակրթութեան առաքին միջեւ տար - բերութիւն չկայ: Նոր քաղաքակրթութիւն մը կը յուսան ստեղծել, Զարենցեան ո – գիով, ու առոր համար նոր էսթէթիք մը հարկաւոր է՝ զոր չկրցան սակայն իւ - րացնել, այդ բզիկ բզիկ տղաքը՝ ո - րոնք ժխտական ու քայքայիչ ուժերով ա - ւելի կապուած էին քան ստեղծագործա - կան հաստատակամ խանգավառութեամբ:

Ու այս է երրորդ երոդութիւնը, - գրա - կան ճիրքը՝ որ աննախընթաց էր ու կը մնայ սփիւռքի պատմութեան մէջ: Մե - ծագոյն արուեստագէտը այդ սերունդին՝ բանաստեղծ մըն էր, - Նիկողոս Սարաֆ - եան:

Սարաֆեանի փերթողութիւնը մնայուն դանձ է մեր գրականութեան: Իր գոր - ծին մէջ կը միանան, առաջին անգամ ըլ - լալով՝ քաներորդ գարու մշակոյթը եւ մեր ազգային մշակոյթը, առաջինը՝ ապ - րուած իր դառնութեանց մէջէն ու հա - կառակ իր ծանր թոյնին՝ պահելով դեռ իր իմացականութեան ու արուեստի հը – մայքը բանաստեղծին համար, իսկ երկ - րորդը՝ վերածուած քարոյական արժէքի մը, մանկութեան յիշատակներով ծան – րաբեռն, նոյնքան դառն որքան փարիզը: Ֆրանսական միտքը, իր բոլոր հակասու – թիւններով, անելներով ու վերելքնե - րով ու՝ հայկական բուռն յուզականու – թիւնը, Նարեկացին յիշեցնող :Ա.յս եր - կուքը կը հանդիպին զոյ վայր մը որ տե - սակ մը խորհրդանշանն է, բանաստեղ - ծին մտքին մէջ, Արեւելքի ու Արեւմուտ - քի համադրութեան, տեսակ մը Միջերը – կրական Ծով ուր Եւրոպան ու Ասիան կը դպնան իրարու: Աւելի անպութ, անհան - դարտ ու տանջուած միտք է Սարաֆեան քան Թէքէեանը բայց նուազ բանաստեղ - ծական, հաւանաբար, բառին աւանդա - կան առումով՝ քան Թէքէեանը: 45 տարի անցեր է իր կարեւոր հատորներուն վրա - յէն բայց դեռ իր ապրած Հայու եւ մարդու անձկութիւնը, իր բանաստեղծի մըղ - ձաւանջը՝ տագնապ են մեր օրերուն:

Սարաֆեանի մտանկցութիւնը Մեծ - եան չարժումին՝ չի թուիր պղտած ըլալ իր քերթողութեան վրայ: Առանձին մար - դն է ան, անհատորդ ու զոյ, բամմու - թիւններէ ու հաւաքական ճիգերէ խոս - չոր, տեսակ մը սկզբնատիպարը Հայուն՝ նետուած արդի մեգրոբոլներու ժխորին մէջ: Անշուշտ ծանօթ է իր ժամանակի բոլոր գեղարուեստական մղումներուն բայց իր զգայարանքները միշտ ուղիղ գը - ծով կը կապէն Նարեկացիին, անցնելով Մեծարենցէն ու Աբովեանէն: Սարաֆ - եանով ու իրօք ամբողջ Մեծ - եան սերուն - դով՝ արեւմտահայ գրականութիւնը երկ - րորդ անգամ ըլլալով իր անկախութիւնը կը հռչակէ ու կ'ազատագրուի ազգային գարաւոր գաղափարաբանութեան քաշո - ղութենէն, սակայն, երկրորդ անգամ ըլ - լալով, չի դառնար իրեն յատուկ ծիր մը:

(22 – Շար.)

ԱՐՇԱԿ ՇԱՀՈՒՄՅԱՆ

ՎՂՈՏՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԸ

I

ՆՅՈՒՆՈՒ Ի ՈՒՍՑՉՈՒՀՈՒ

Ուրախ ծիծաղ ու ժպիտներ։ Ամենքն էլ ինչ-որ բան ունեն ասելու, ինչ-որ բան ունեն հարցնելու։ Ամենքն էլ ուզում են, որ ինքն առաջինը խոսի։ Ամենքն էլ ուզում են, որ ինքն առաջինը հարցնի։ Ամենքն էլ ուզում են, որ ինքն առաջինը պատմի։ Ամենքն էլ ուզում են, որ ինքն առաջինը լսի։ Ամենքն էլ ուզում են, որ ինքն առաջինը ծիծաղի։ Ամենքն էլ ուզում են, որ ինքն առաջինը լացի։ Ամենքն էլ ուզում են, որ ինքն առաջինը ասի, թե ինչ է պատահել։ Ամենքն էլ ուզում են, որ ինքն առաջինը ասի, թե ինչ չի պատահել։ Ամենքն էլ ուզում են, որ ինքն առաջինը ասի, թե ինչ է պատահելու։ Ամենքն էլ ուզում են, որ ինքն առաջինը ասի, թե ինչ չի պատահելու։ Ամենքն էլ ուզում են, որ ինքն առաջինը ասի, թե ինչ է պատահել, բայց ինքը չի հավատում։ Ամենքն էլ ուզում են, որ ինքն առաջինը ասի, թե ինչ չի պատահել, բայց ինքը հավատում է։ Ամենքն էլ ուզում են, որ ինքն առաջինը ասի, թե ինչ է պատահելու, բայց ինքը չի հավատում։ Ամենքն էլ ուզում են, որ ինքն առաջինը ասի, թե ինչ չի պատահելու, բայց ինքը հավատում է։ Ամենքն էլ ուզում են, որ ինքն առաջինը ասի, թե ինչ է պատահել, բայց ինքը չի հավատում, որ դա պատահել է։ Ամենքն էլ ուզում են, որ ինքն առաջինը ասի, թե ինչ չի պատահելու, բայց ինքը հավատում է, որ դա պատահելու է։ Ամենքն էլ ուզում են, որ ինքն առաջինը ասի, թե ինչ է պատահել, բայց ինքը չի հավատում, որ դա պատահել է, բայց ինքը հավատում է, որ դա պատահելու է։ Ամենքն էլ ուզում են, որ ինքն առաջինը ասի, թե ինչ չի պատահելու, բայց ինքը հավատում է, որ դա պատահել է, բայց ինքը չի հավատում, որ դա պատահելու է

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Շաւիլի կապոյտ Խաչի մասնաճիւղի ընկերուհիները կ'ողբան մահը ընկերուհի Մարիամ Սարեանի, ցաւակցութիւն կը յայտնեն ողբացեալ ընկերուհիին ընտանեկան պարագաններուն եւ փոխան ծաղկեպսակի 50 ֆր. կը նուիրեն Կապ. Խաչի կայանին: (Ստանալ «Ճառաջ»էն):

Կ'ՈՒԶՈՒԽ

Լաւ վճարումով, կար գիտցող կին մը կ'ուզուի, ընտանիքի մէջ կնոջ քոնֆէքսիոն գործի համար: Հեռաւորութեան պարագային պառկելու տեղ կը տրուի:

Դիմել ամէն օր մինչեւ ցերեկ, կամ հեռաձայնել՝

Adresse : Mr. APARTYAN VARUJAN
10 Allée Louis Blériot Chêne Pointu
Clichy-sous-Bois 93390
Tél. : 937-27-99

ԿՈՉ

Իսի - Քլամարի եւ շրջանի Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան վարչութիւնը ստանձնած ըլլալով Լիբանանէն հինգ հայ վիրաւորներու հոգատարութիւնը (Ֆրանսական հիւանդանոցի մը մէջ) կոչ կ'ընէ հայրենակիցներու, որ օժանդակեն իրեն:

Դրամական առաքումները ընել.—

Association des Anciens Combattants
d'Origine Arménienne
Mr. Kehiayan
124, Ave. Henri Barbusse
92140 Clamart

ՆԻՍ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Կիրակի, Սեպտ. 10, Նիսի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի առաւօտեան ժամը 10ին:

Կը պատարագէ՝

ԳԱՐԵԳԻՆ ԿԱՀԱՆԱՑ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ի պատիւ Տէր Հօր եւ ղպրաց դասի, յաւարտ պատարագի՝ աւանդական սիրոյ - ճաշը, մօտիկ ճաշարանի մը մէջ:

Մասնակցիլ փափաքողները թող դիմեն Հոգաբարձութեան:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր տարաբախտ զաւկին՝ վրդ. Գուրգումճեանի յիշատակին, Տիկին Աղաւնի Գուրգումճեան 300 ֆր. կը նուիրէ «Ճառաջ»ի բարգաւաճման:

"ՃԱՌԱՋ" կը նուիրեն

ՓԱՐԻԶ.— Ընկ. Սուքէն Փափազեան, ինչպէս ամէն վերամուտի, մէկական տարի « Ճառաջ » կը նուիրէ.—

ԼՈՆՏՈՆԻ Հայ Տան:

ՎԻԵՆՆԱՅԻ Հայ Ուսանողական Միութեան:

ԱՖԻՆԻՒԻ Սոֆիա Ճակոբեան վարժարանին:

ՎԱԼԱՆՍ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Եպիսկոպոսական պատարագ Սեպտ. 10, Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ...

ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ
(Առաջնորդ Աւստրալիոյ եւ Ծայրագոյն Արեւելքի)

Կոմիտասեան պատարագը քառաձայն կ'երգէ Վալանսի ղպրաց դասը, ղեկավարութիւնամբ Հայազատ Օհանեանի:

Carzou

Château de Coppet
au bord du lac Léman

Exposition du 8 août au 17 septembre
t.l.j. de 10 à 12 h. et de 14 à 19 h.
fermé le lundi

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլ.— Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի նախկին Սանուց Միութեան տարեկան պարահանդէսը Շաբաթ Նոյեմբեր 18ին, ի նպաստ վարժարանին:

×

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ

Ծննդեան 100ամեակի հանդիսաւոր ոգեկոչում Հոկտ. 22, Կիրակի ժամը 16ին, Հ. Բ. Ը. Մ.ի Ալեք Մանուկեան սրահը կազմակերպութեամբ Կեսարիոյ եւ շրջանի Հայրենակցական Միութեան:

Collège Samuel Moorat

Les inscriptions pour l'année scolaire 1978-1979 sont ouvertes.

Les parents désirant inscrire leurs enfants — internes ou externes — et s'informer des nouvelles possibilités que leur offre ce collège d'études secondaires sont priés de se mettre en rapport avec la Direction.

A partir de la Rentrée et dans un but de remplir au mieux sa mission éducative, le collège acceptera — pour l'externat seulement — des filles de la classe de 6ème au baccalauréat.

Sections A, B, C, D

Collège Arménien Samuel Moorat
26, Rue Troyon — 92310 SEVRES
Tél. : 027-68-28

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԳԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՄԷԿԷՆ

Մահազդ	140 ֆր.
Հոգեհանգիստ	75 ֆր.
Շնորհակալիք	75 ֆր.
Հարսնիք, նշանտուք	75 ֆր.
Ծնունդ	75 ֆր.
Կը փնտռուի	25 ֆր.
Կ'ուզուի	40 ֆր.

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ սովորական ծաւալով աղդերու համար են, չորրորդ էջ: Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է: Առեւտրական եւ եւայլ աղդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

RESTAURANT EREVAN

ՀԱՅԿԱԿԱՆ,

ԵՐԵՒԱՆ

26, RUE BERGÈRE PARIS 9e Tél. 770 85 81

Հայկական մաքուր խոհանոց — Հայկական ջերմ մթնոլորտ

Մատչելի գիներ

Ջորեքշաբթի իրիկուն՝ ձիբապուր — մանթը

Հինգշաբթի իրիկուն՝ պատուէրին վրայ լահմաճուն ու չի-քէօֆթէ

Ուրբաթ իրիկուն՝ Սու-պէօրէկ

Եւ ամէն կիրակի առտուց, պատուէրի վրայ՝ խաշ:

ՓԱԿ Է ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբեբերու Օգնութեան Մարմինի տարեկան մեծ պարահանդէսը ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 3ին, ի նպաստ հայ վարժարանաց:

×

Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը

ՆՈԵՄ. 5ին ԺԱՄԸ 15էն 24:

PELERINAGE
en Arménie

ԲԱՑԱՌԻԿ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՑՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

ՎԱՉԳԷՆ Ա.-Ի

ծննդեան 70ամեակին եւ գահակալութեան 23ամեակին առթիւ

ՍԵՊՏ. 25ԷՆ ՀՈԿՏ. 8

Շնորհիւ եղած դիմումներուն

11 օրը երեւանի մէջ

կ'ընկերանայ՝ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ԳԻՆ.- 3450 ՖՐ.

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով արձանագրուիլ ՕԳՈՍՏ. 30ԷՆ ԱՌԱՋ

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :

Varoujan SARKISSIAN

sevan voyages

50, Cours de la Liberté — 69 Lyon — Tél. : 60-13-66
Tél. : (78) 60-13-66 — Téléx 900287
Licence organisatrice : A 529
Départs par avion de PARIS — MARSEILLE ET LYON

mondotours

2, rue de Sèze — 75009 Paris — Tél. : 073-32-64 266-50-12 073-30-64

TRANSTOURS organise plusieurs voyages à EREVAN

ԴԷՊԻ ԵՐԵՒԱՆ

ԹՐԱՆՍԹՈՒՐԻ 1978Ի ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

զանազան ուղեգիծերով՝ Լենինգրադ — Մոսկուա — Երեւան կամ Մոսկուա — Թիֆլիզ — Երեւան

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

ԵՐԿՈՒ ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱ

11 ՕՐ՝ ԵՐԵՒԱՆ

երթուդարձ օդանաւով « Արմենիա » կամ « Անի » պանդոկները, Ա. կարգի սպասարկութեամբ

Գինը՝ 3150 ֆր. Սեպտ. — 2800 Հոկտ.

Մեկնում Մարսէյլէն Սեպտեմբերին

Արձանագրութեանց համար դիմել՝

TRANSTOURS, 28 Rue St. Roch, 75001 Paris — Tél. : 261-58-28
ուր կարելի է ներկայանալ ամէն երեքշաբթի և ուրբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15էն 18

Մարսէյլ՝ *դիմել Զ. ԱԼԻՔՄԱՆԵԱՆԻ*
11, Rue du Bassin — SAINT-JULIEN, Tél. 93-04-90 et 08-31-55

Վալանս՝ *դիմել Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ*, Ալֆորվիլ՝ *դիմել Ճ. ՊՕՃԱՃԵԱՆի:*

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀՈՐՈՎԵԼ

Իրիգնակը տիւս ա եկալ,
Տաճս երաճ լուս ա եկալ,
Դարդը սրտաս տիւս ա եկալ,
Քոլը ֆարէճ տիւս ա եկալ,
Հօլ արա հօ՛, հօ՛, հօ՛,
Ապին մատաղ, ապուռ տաճ պուճուր հօտաղ:

(Արեգակը դուրս է եկել,
Տաճս վրայ լոյս է եկել,
Վիշտը սրտիցս դուրս է եկել,
Խոտը ֆարիցս դուրս է եկել,
Հօլ արա, հօ, հօ՛, հօ՛,
Պապը մատաղ, պապի տաճ պուճուր հօտաղ):

Ո՞րտեղից է ակունք առել, որ հոսում է ճերմակ լուսնի պէս, աղբիւրի նման անվախճան, հոդու պէս երիտասարդ, բայց դարձեալ դարերի՛ց, դարերի՛ց...

Հին է Հայը, իր յոյսերի պէս հին՝ ու նոր է դարձեալ՝ իր յոյսերի պէս նոր: Լսում ես այս երգը ու զգում, որ չի մեռնի նրա ստեղծող ժողովուրդը, որ եկել է Մասիսի ու Ալագեազի հետ եւ կը ղնայ յաւերժ Արաքսի ու Եփրատի նման.

— «Տօ՛ լաճ տընաւեր...»:

Հայ ժողովուրդը իր վիշտն ու ուրախութիւնը, յոյսն ու տառապանքը միշտ արտայայտել է երգով ու թէ ցանկանում ես իմանալ նրա ողջ կեանքի պատմութիւնը, լսիր նրա դարաւոր երգերը.

« Երգեր ունինք արեւշող: Երգեր շէնշող ու ըմբոստ: Եւ երգեր վնիտ ու կարկաչուն, ինչպէս վտակները մեր հայրենիքին... ժողովուրդ մը որ վարժուած է երգելով մեռնելու, չի կրնար ապրիլ առանց երգելու» («Ցառաջ», 28 Յուլիս, 1932):

Մարգարէացաւ նրա ասողը...

Երգ սիրոյ, երգ կարօտի ու մոռացման, երգ հարսանեաց, երգ մարտական, երգ օրօրոցի (որը նոյնպէս արտայայտում է այս բոլորը միասին վերցրած):

Այժմ երբ անհամեմատ բարձր կեն — սամակարզակի վրայ է մեր ժողովուրդը, թէ՛ Հայրենիքում եւ թէ Սփիւռքում, ծածանւում են մի ժամանակ համաբեա մոռացուած ժողովրդական քաղցրահընչիւն երգերը: Փոյթ չէ, նոյնիսկ բնական է, որ նրա հետ միասին հնչում են ժամանակակից ոճի նոր երգերը: Չէ՞ որ դրա հետ միասին հայրենիքի բեմերում եւ այլուր հնչում են բուն ժողովրդական (մեծերի կողմից մշակուած) անմահական երգերը:

Ես այժմ լսում եմ եւ ցանկանում, որ դուք էլ լսէք Ղարաբաղի անզուգական հորովելը, որը հորովել չէ միայն, այլ խրատ, այլ յոյսի ճառագում, լոյսի երգ, վիշտ եւ յորդորում: Լսել այդ երգը, նշանակում է գնալ հեռո՛ւ, հեռու, պարերի խորքը ու դարձեալ ետ գալ, հաշուելով, համբելով այն օրերը, որ անցել է այդ երգը յօրինող ժողովուրդը, հասել մինչ մեր օրերը: Ու մտածում ես, ո՞ւր է գնացել ու ետ չի եկել մեծ հօր որդին, որ նա իր թոռան մեծանալով է ուրախացել: Արդեօք Թուրքե՞րը տարան, Արաբնե՞րը, Սելջուկնե՞րը, Մոնղոլնե՞րը ... հարե՞ւր տարի առաջ, յիսո՞ւն, թէ երեսուն տարի առաջ է դա եղել ու մոլորւում ես Թուրերի ու ժամանակների մէջ:

Մնում են պապը եւ թոռը՝ Հայը:

Շատ են տարբեր Հայերը միմիանցից եւ շատ են նման միմիանց, անկախ նրանից թէ որտեղ են ապրել նրանք. Տարօնո՞մ, Շիրակո՞մ, Սասունո՞մ, Վանո՞մ, Ղարաբաղո՞մ, իսկ ե՞րբը, երբ չես կարող չհասկանալ, եթէ... Հայ ես:

«Վարի, գուբան ջան, վարի,
Շատ է դժուար այս տարի...»:
(Հորովել)

«Տիգրանիկս գուլպայ չունի,
Հանդ է գնում ոտաբաց...»:
(Ձախարակի երգ)

«Զարթ-իր լաօ, մըռնիմ էրգի»...
(Մարտական օրօրոցային)

«Գուբան չըլնէր, աշխարհս ի՞նչ էր»
(Գուբանի գովք)

«Դէ հասի՛ր, Աճդրանիկ»...
(Հերոսի հետ)

«Ամպել ա ծիւն ա արել»...
«Բելէր, ցոլեր իմ հարը»...
«Սրտիկ, մալուլ մի մնա»...

«Ափոճ կեամա գըլխաբաց»...
(Նախշուն Ա.իր)

Եւ ո՞վ չի հասկանայ, եթէ Հայ է... Այսպէս է երգել հայ ժողովուրդը, եթէ չյիշենք նոյնիսկ «Առաւօտ լուսոյ»ն եւն. եւ ո՞վ չի զգում հոգին:

Այժմ չկայ լացը, բայց դեռ կայ «կըռունկ, մեր աշխարհէն խապրիկ մը չունի՞ս»: Կայ եւ կը լինի... ու արցունք կը հոսի:

Իսկ այժմ ես նրանց կողքին լսում եմ Ղարաբաղի հորովելը, որ երգ չի միայն, որ գերում է իր Ղարաբաղեան ինքնատիպութեամբ, զուտ հայկական համով ու հոտով, պատմութեամբ ու բովանդակութեամբ, վշտով ու յոյզով:

«Ես ֆոլաթաղը մենակ արա,
Դարդը սրտիդ դենակ արա,
Ջեռիդ պյենը վախտին արա,
Ընչրու ըրիգուն էօմազ արա
Հօլ արա, հօ՛, հօ՛, հօ՛
Ապին մատաղ, ապուռ տաճ պուճուր հօտաղ:

(Դու այս հերկը մենակ արա,
Վիշտը սրտիդ դանակ արա,
Ջեռիդ բանը ժամին արա,
Մինչ երեկոյ գործը արա,
Հօլ արա, հօ, հօ՛, հօ,
Պապը մատաղ, պապի տաճ պուճուր հօտաղ):

Ապա հոգատարութիւնը իր ընտանիքի միակ յոյսի՝ եղի նկատմամբ.

Ջեռիդ ճիպոտը ճապկի ա,
Պինդ չքախես եզանը,
Մէջիդին բիրդաճ ցաւ կը տայ,
Էտ ա պահում խիզանը,
Հօլ արա, հօ՛, հօ՛, հօ...

(Ջեռիդ ճիպոտը ճապկի է
Պինդ չխփես եզանը
Մէջիդին յանկարծ ցաւ կը տայ,
Նա է պահում խիզանը (ընտանիքը):

Որքան իր թոռանը, որ լոյս ու արեւ է բերել իր տան վրայ, յոյս ու բարիք իր քանդուած օջախին, քանի որ մեծացել է, օգնական է դարձել մեծ հօրը: Ո՞վ գիտէ, որտե՞ղ է կորցրել որդուն, Հայ է, իսկ դա շատ բան է ասում... Մի տեղ ասում է՝ «տօ՛ լաճ տընաւեր», իսկ մի այլ տեղ՝ «աչքին լոյս է բերել»:

Իսկ երգը, երաժշտութիւնը կարծես ծորում է դարերի ծալքերից, իր մէջ նոյնպէս կայ եւ վիշտը եւ յոյսը դէպի ապագան:

Անմեռ է Հայը, քանի որ ունի այդ յոյսը, քանի որ ընդունակ է « դարդը սրտին դանակ անելու»:

Ղարաբաղ... Թէկուզ չաքսորուած, չգաղթուած, իր հայկական հողի վրայ արմատով ու տերեւով, բայց դեռ յոյսով ու կարօտով:

Փարիզ — ՄԵՂՄԻԿ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

ԻՐ ՏԵՍԱԿԻՆ ՄԷՋ ԲԱՑԱՌԻԿ ԵՐԵՒՈՑԹ ՄԸ

Լոնտոնի մէջ, Օգոստոս 6-13, Բրիտանական Թանգարանի նախաճեռնած Արեւելեան Եկեղեցիներու նուիրուած երաժշտական փառատօնի ծիրին մէջ, տեղի ունեցած է Հայկական Երաժշտութեան Հիմնարկի կազմակերպած փառատօնը, որ աննախընթաց ձեռնարկ մը հանդիսացած է Սփիւռքի հայ իրականութեան մէջ, թէ՛ իր ունեցած միջազգային հանդամանքով եւ թէ իր որակով:

Նախ քան փառատօնի յայտագիրներու ներկայացումը քանի մը տեղեկութիւն — ներ տանք յիշեալ Հիմնարկի մասին:

Հայկական Երաժշտութեան Հիմնարկը Լոնտոնի մէջ հիմնուած է պարսկահայ երաժիշտ Լորիս Ճղնաւորեանի եւ իր խումբ մը արուեստասէր ընկերներու կողմէ, մէկուկէս տարի առաջ: Պաշտօնական բացումը տեղի ունեցած է Յունիս 13ին, ձեռամբ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի, որ միաժամանակ հովանաւորողն է յիշեալ Հիմնարկի (տե՛ս «Ցառաջ», Յունիս 17-18): Հիմնարկը իր կազմութեան օրէն իսկ անցած է լուրջ աշխատանքի: Այսպէս, ձեռնարկուած է հայ երաժշտութեան պատմութեան եւ տեսութեան նուիրուած դործերու թարգմանութեան, հայկ. նոր խազերով դըրուած երաժշտութեան վերածումին եւ. բոպական ձայնագրութեան, հայ երաժշտութեան ուսումնասիրութիւնը դիւրացնելու նպատակով ստեղծումին Թերու Ֆոնտի՝ գիրք, յօդուած, ձայնագրութիւն, եւայլն: Տոքթ. Վ. Ներսէսեան կ'աշխատի « Հայ երաժշտութեան պիպլիոկրաֆիա » դործին վրայ, ուր տեղ պիտի դտնեն հայերէն եւ օտար լեզուներով հայ երաժշտութեան նուիրուած գիրքերու եւ յօդուածներու ցանկերը: Հիմնարկը ձեռնարկած է նաեւ Լ. Աթայեանի « Հայկական խազային նոթագրութիւնը », Կոմիտասի « Յօդուածներ եւ ուսումնասիրութիւններ », Ա. Շահ. վերդեանի « Հայ երաժշտութեան պատմութեան ակնարկներ », Ա. Հիսարլեանի « Պատմութիւն Հայոց ձայնագրութեան եւ կենսագրութիւնք երաժիշտ ազգայնոց », Ս. Մելիքեանի « Ցունական ազդեցութիւնը հայ երաժշտութեան տեսականի վրայ », Մ. Բրուտեանի « Հայ երաժշտութեան սոնետիկ թէորիա » եւ այլ գիրքերու թարգմանութեան:

Այս աշխատանքներու արդիւնքեր, հայկ. երաժշտութեան Հիմնարկը կը պատրաստէր երաժշտական փառատօնի հսկայ յայտագիր մը, որ գործադրութեան կը դրուի Լոնտոնի մէջ, Օգոստոս 6-13, Բրիտանական Թանգարանի նախաճեռնած Արեւելեան Եկեղեցիներու նուիրուած երաժշտական փառատօնի ծիրին մէջ, տեղի ունեցած է Հայկական Երաժշտութեան Հիմնարկի կազմակերպած փառատօնը, որ աննախընթաց ձեռնարկ մը հանդիսացած է Սփիւռքի հայ իրականութեան մէջ, թէ՛ իր ունեցած միջազգային հանդամանքով եւ թէ իր որակով:

Նախ քան փառատօնի յայտագիրներու ներկայացումը քանի մը տեղեկութիւն — ներ տանք յիշեալ Հիմնարկի մասին:

Հայկական Երաժշտութեան Հիմնարկը Լոնտոնի մէջ հիմնուած է պարսկահայ երաժիշտ Լորիս Ճղնաւորեանի եւ իր խումբ մը արուեստասէր ընկերներու կողմէ, մէկուկէս տարի առաջ: Պաշտօնական բացումը տեղի ունեցած է Յունիս 13ին, ձեռամբ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի, որ միաժամանակ հովանաւորողն է յիշեալ Հիմնարկի (տե՛ս «Ցառաջ», Յունիս 17-18): Հիմնարկը իր կազմութեան օրէն իսկ անցած է լուրջ աշխատանքի: Այսպէս, ձեռնարկուած է հայ երաժշտութեան պատմութեան եւ տեսութեան նուիրուած դործերու թարգմանութեան, հայկ. նոր խազերով դըրուած երաժշտութեան վերածումին եւ. բոպական ձայնագրութեան, հայ երաժշտութեան ուսումնասիրութիւնը դիւրացնելու նպատակով ստեղծումին Թերու Ֆոնտի՝ գիրք, յօդուած, ձայնագրութիւն, եւայլն: Տոքթ. Վ. Ներսէսեան կ'աշխատի « Հայ երաժշտութեան պիպլիոկրաֆիա » դործին վրայ, ուր տեղ պիտի դտնեն հայերէն եւ օտար լեզուներով հայ երաժշտութեան նուիրուած գիրքերու եւ յօդուածներու ցանկերը: Հիմնարկը ձեռնարկած է նաեւ Լ. Աթայեանի « Հայկական խազային նոթագրութիւնը », Կոմիտասի « Յօդուածներ եւ ուսումնասիրութիւններ », Ա. Շահ. վերդեանի « Հայ երաժշտութեան պատմութեան ակնարկներ », Ա. Հիսարլեանի « Պատմութիւն Հայոց ձայնագրութեան եւ կենսագրութիւնք երաժիշտ ազգայնոց », Ս. Մելիքեանի « Ցունական ազդեցութիւնը հայ երաժշտութեան տեսականի վրայ », Մ. Բրուտեանի « Հայ երաժշտութեան սոնետիկ թէորիա » եւ այլ գիրքերու թարգմանութեան:

Այս աշխատանքներու արդիւնքեր, հայկ. երաժշտութեան Հիմնարկը կը պատրաստէր երաժշտական փառատօնի հսկայ յայտագիր մը, որ գործադրութեան կը

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՅԱՐԱԿԻՑ ՀԱՐՑԵՐ

Գրեց՝ ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Մեհեաճը քանդուեցաւ Մեծ Եղեռնի աղէտին մէջ, Մենէը փչրուեցաւ Երկրորդ Պատերազմի ցնցումներէն, ներկայիս Միջին Արեւելքի զրականութիւնը որ վերջին տասնամեակին յոյսի նշոյլներ կ'արձակէր վտանգուած է Արաբ Ազգայնակա — նութեան ու Արաբ Համայնավարութեան բախումին առեղծած տագնապէն: Դժուար է եզրակացութիւններու ցատկել, մանաւանդ խուսափելու է արտաքին դէպքերու ընթացքին մէջ ինքնաբղաւացումի պատրուակ վնտռելէ: Ոչ ոքի հոգն է թէ ինչո՛ւ Հայերը ետ կը մնան, մրցակցական չեն զրական շուկային մէջ, եւայլն: Հիմնական խնդիրը այլ է, — գիտնալն է՝ թէ ո՞ւր հասած է մեր զրականութիւնը, յատկապէս մեր բանաստեղծութիւնը ներկայիս, որքա՞ն այժմէական ենք, ի՞նչ չափով մեր քերթողութեան զազափարա — բանութիւնը կը զուգադիպի ազգայինին, ինչ չափով կը մասնակցի միջազգայինին, ունի՞նք զեղագիտական ըմբռնումներ թէ մասը ժողովուրդի զգացական բաղկե — րակին կամ միջին զարդացումի ու միջին ճաշակի ախորժակներուն ունկնդիր՝ մեր բանաստեղծները կը զրեն երբ ներչնչումը այցի գայ, մեր արուեստագէտ — ները իրենք իրենց ինչպէ՞ս կը բանա — ձեւեն, ի՞նչ համոզում ունին բանաստեղծութեան ինքնութեան, էութեան մասին, ո՞ր չափով անոնց միտքն ու զգացում — ները այս կամ այն դինովութիւններէ ու կաշկանդումներէ ազատ կը դործեն: Եւ վերջապէս, կա՞յ ազգային տագնապի մը գիտակցութիւնը ու բանաձեւումը (կ'ար — ժէ՞ խօսիլ լուծումներու եւ թեզադրանքներու մասին...) իրենց դործին մէջ՝ թէ պատահական խմբագրականներու, դասախօսութիւններու չրջաբերականներու ու յօդուածներու խմաստութեամբ կ'առաջնորդուին:

Այս հարցականները բնական է տարբեր խմաստ ու պատասխան ունին զաղութէ զաղութ: Այն բանաստեղծը որ Պոսթընի մէջ բարձրօրէն կը դնահատուի՝ Փա — րիզեան չափանիշներով կրնայ տղայական թուիլ, մինչ Լիբանանի կրակի կտոր քերթողը կրնայ վերէն նայիլ Պարսկաստանի տաղաչափներուն՝ կամ հեղնել Պոլսեցիներուն փորձերը: Սակայն արուեստի մասնագիտական զգայնութիւն ըսուած բան մը կայ. բարոյական գիտակցութեան նման որ անպայման կը դտնէ ճշմարտութեան հետք մը հոն ուր կայ ան: Եւ ինչպէս բարոյականի մէջ չափանիշները յարաբերական են բայց ոչ՝ բնածին բարոյական գիտակցութիւնը, որ բացարձակ է՝ այնպէս ալ արուեստի մէջ: Այնպէս որ կեդրոնական հարցումին թէ ի՞նչ է մեր վերջին 150 տարուան բանաստեղծութեան ժառանգը այսօր՝ կարելի է ուրոշ չափով նշանակալից պատասխան տալ:

*Նախ՝ մեր գնահատութիւնը: Թէ Հայ քնարերգական աւանդութիւնը շատ առողջ է տասնըերկու դարէ ի վեր, մեհասի... Թէ բոլոր մեհեանները Հրդ դարու Դավթակ Քերթողէն մինչեւ Ե. Պօյաճեան կ'ապրին ողջերու մէջ՝ զուրս է կասկածէ: Զգացական հայրենիքի մը պէս սերունդէ սերունդ կտակուած, ղրօշարաւի փայտի կտորին պէս՝ որ մէկ վազղէն միւսը կ'անցնի, յօդումէ այս քերթողութիւնը, «սիրոյ», «հոդւոյ», «հանդունի», «երազի», ու չնայելով եւրոպական ժէնէթիք փիլիսոփայութիւնը հասած է մեզի ու տոմսակը առած կը մեկնի դէպի դարերը...: Թուրքերը ու բոլոր նախթուրքերը տասը հոդը վրանին առին արդէն: Ու որքան ժառանգորդը շատ ըլայ՝ այնքան կը թուի աճիլ ժառանգը: Փաղանդ մը ամբողջ ամէն տեսակ քերթողներու, կեանքը ու արուեստը իրար խառնած ու ազգային դէմք եղած հինգ — բէն՝ մինչեւ Խանդամատ, Մխամխա նոր — բեկները, — Եղիսաւարդ, Իշխան, Պ. Սիմոնեան, Վահէ — Վահեան, Կոստանդեան, Մանուկեան, Զ. Մելքոնեան, Լ. Վարդան, Գեղարդ, Ժաք Յակոբեան, Ա. Դարեեան եւայլն -- այդ բանաստեղծութիւնը առեր, չալկեր, կը տանին դէպի հայուն ապագայի կայարանները:

(Շար. — 23)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՀԱՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՀԱՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

ՎԱՀԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՀԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՀԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՀԱՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

ՎԱՀԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՀԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՀԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ի գիտութիւն մեր ժողովրդեան եկե – ղեցւոյ դիւանը կը յայտնէ, թէ Կիրակի, Սեպտ· 10, յաւարտ պատարագի Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգիստ կը կատարուի Փարիզի եւ շրջակայից Հայաստանեայց Առաք· Եկե-ղեցւոյ կրօն· Ընկերակցութեան վարչու– թեան վաստակաւոր առենապետ՝

ՍԵԴՐԱԿ ՔԱՐԵԱՆԻ

հոգւոյն համար, անոր մահուան քառա-սունքին առիթով:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Աղաւնի Գուլումճեանի արձա-կարգի խումբի ընկերուհիները խորապէս ազդուած անոր պատահած դժբախտու – թենէն, երբ օդափոխութեան վայրը ձգեց ի լուր իր միակ զաւկի մահուան զոյժին, փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն·–

Պ· Յակոբ Երանեան 100, Տիկին Ս· Զրուանդեան 30, Օր· Վ· Երկանեան, Տի– կին Ե· Լիֆթեան, Տիկին Ա· Թաթիկեան, Տիկին Ա· Պէքտեմիրեան, Տիկին Ս· Տիւ-մէճեան, Տիկին Պասմաճեան, Տիկին Ա· Թելեան, Տիկին Է· Մինկիւլեան, Տիկին Շ· Քէպապճեան, Տիկին Հ· Փիլիվան – եան, Տիկին Ա· Արապեան, Տիկին Ն· Խաչատուրեան, Տիկին Հ· Յովհաննէս - եան, Տիկին Հ· Տօնկանեան, Պ· Մ· Փեհ-լիվանեան, Տիկին Մ· Էֆեան, Տիկին Ա· Պօյաճեան, Տիկին Վ· Գըլըճեան, Տիկին Վերգին Գըլըճեան, Տիկին Է· Ճերանեան, Տիկին Լ· Մէյտէտեան, Պ· Պ· Փ· Կի-րակոսեան, Ա· Մանուկեան, Շ· Մանոիկ– եան, Ս· Մովսէսեան, Պասմաճեան, Օր· Ա· Աղաճեան, Օր· Վ· Սիմոնեան 10ա-կան: Ընդհ· դումար՝ 420 ֆր·, որու 300ը կը յատկացուի Կապ· Խաչի օդափ· կայանին (ստանալ «Ծառայ»էն) եւ 120ը՝ «Ծառայ»ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Նուարդ Գրիգորեանի մահուան առթիւ Տրապիզոնի Հայր· Միութիւնը 100 ֆր· կապոյտ Խաչի Փարիզի մաս – նաճիւղին կը նուիրէ:

(Ստանալ «Ծառայ»էն):

ՆԻՍ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Կիրակի, Սեպտ· 10, Նիսի Ս· Աստուա-ծածին եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մա-տուցուի առաւօտեան ժամը 10ին:

Կը պատարագէ՝

ԳԱՐԵԳԻՆ ՔԱՀԱՆԱՑ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ի պատիւ Տէր Հօր եւ դպրաց դասի, յա-ւարտ պատարագի՝ աւանդական սիրոյ – ճաշը, մօտիկ ճաշարանի մը մէջ:

Մասնակցիլ փափաքողները Թող դիմեն Հոգաբարձութեան:

ՎԱԼԱՆՆ Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Եպիսկոպոսական պատարագ Սեպտ· 10, Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ…

ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿ· ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ
(Առաջնորդ Աւստրալիոյ եւ Ծայրագոյն Արեւելքի)

Կոմիտասեան պատարագը քառաձայն կ'երգէ Վալանսի դպրաց դասը, ղեկա – վարութեամբ Հայազան Օհանեանի:

ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Մանկանց երգչախումբ եւ դասընթացք

Մարսէյլի Ս· Սահակ - Մեսրոպ Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի կողքին հաստատուած է նաեւ մանկանց երգ-չախումբ մը ղեկավարութեամբ՝ Պ· Խա-չիկ Եըմմազեանի: Սոյն երգչախումբին համար անդամ կ'ընդունուին 9 - 15 տա-րեկան երկուսեռ երախաները:

Արձանագրութիւնները կատարել եկե – ղեցւոյ քարտուղարութեան մօտ ամէն օր ժամը 9 – 17ի միջեւ:

Փորձերը կը սկսին Սեպ· 20ին եւ տեղի կ'ունենան Զորեքշաբթի օրերը ժամը 1618ի միջեւ, եկեղեցւոյս մշակութային տան մէջ:

Բաց աստի Զորեքշաբթի օրերը կը տըր-ւին քրիստոնէական դասեր երախանե - րուն, ինչպէս նաեւ հայերէն դասեր երկ-սեռ եւ ամէն տարիքի փափաքողներուն:

Դիմել քարտուղարութեան, հեռաձայն՝ 77 - 84 - 70

Pour adultes seulement !

LA CROIX BLEUE DE CHAVILLE

organise des cours de
LANGUE ARMENIENNE
initiation et perfectionnement

Téléphoner à Mme Nazélie Fourtune
946 - 03 - 39
pour commencer en septembre

ՄԻԱՑՆ ԶԱՓԱՀԱՍՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Կապ· Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղը հա-յերէն լեզուի դասընթացքներ կը կազ – մակերպէ սկսնակներու եւ յառաջացած – ներու համար· Հեռաձայնել Տիկ· Նազելի Ֆուրթիւնի 946 - 03 – 39 Սեպտեմբերին սկսելու համար:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ ԵՒ ՄԻՋՆԱԿԱՐԴ
ՑԵՐԵԿՆԱՑ ԵՒ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ
1978 - 79

Տարեշրջանի արձանագրութիւնները բաց-ուած են:

Վարժարանը կը կիրարկէ ֆրանսական ամբողջական ծրագիրը: Կարեւորութեամբ կ'աւանդուին նաեւ հայեցի ճիւղեր:

Օտար երկիրներէ եկող աշակերտները ֆրանսերէնն լեզուին փութով վարժացնե-լու համար մասնաւոր դասընթացքներ հաստատուած են:

ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆ

INTERNAT ET EXTERNAT
CLASSES
PRIMAIRES ET SECONDAIRES (lcycle)

Préparation au B. E. P. C.
Enseignement de la langue et de la civilisation arméniennes.

DIRECTION

S'adresser à :

Direction de l'Ecole Tebrotzassère
ECOLE TEBROTZASSERE
1, Bd. du Nord — 93340 LE RAINCY
FRANCE
Tél. : 927-01-72

Collège Samuel Moorat

Les inscriptions pour l'année scolaire 1978-1979 sont ouvertes.

Les parents désirant inscrire leurs enfants — internes ou externes — et s'informer des nouvelles possibilités que leur offre ce collège d'études secondaires sont priés de se mettre en rapport avec la Direction.

A partir de la Rentrée et dans un but de remplir au mieux sa mission éducative, le collège acceptera — pour l'externat seulement — des filles de la classe de 6ème au baccalauréat.

Sections A, B, C, D

Collège Arménien Samuel Moorat
26, Rue Troyon — 92310 SEVRES
Tél. : 027-68-28

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՄԷԿԷՆ

Մահազդ	140 ֆր·
Հոգեհանգիստ	75 ֆր·
Շնորհակալիք	75 ֆր·
Հարսնիք, նշանտուք	75 ֆր·
Ծննդ.	75 ֆր·
Կը փնտռուի	25 ֆր·
Կ'ուզուի	40 ֆր·

Այս գիները մէկ անգամ հրատա-րակելի եւ սովորական ծաւալով ազ-դերու համար են, չորրորդ էջ: Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է: Առեւտրական եւ եւայլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՁԱՇ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպութեամբ Հ· Բ· Ը· Միութեան Փարիզի մաս-նաճիւղին, ՕԹԵԼ ԷՆԹԵՐՈՆԹԻ – ՆԱՆԹԱԼԻ սրահներուն մէջ, Շաբաթ Հոկտեմբեր 28ին:

Կը խնդրուի նկատի ունենալ: Մանրամասնութիւնները յետագային

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլ·– Դպրոցասէր Տիկնանց վար-ժարանի նախկին Սանուց Միութեան տա-րեկան պարահանդէսը Շաբաթ Նոյեմբեր 18ին, ի նպաստ վարժարանին:

×

Կապ· Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տա-րեկան պարահանդէսը

Նոյ· 5ին ժամը 15էն 24:

Voyage Culturel en Arménie

Nouvelle formule :

en plus des excursions classiques (ETCHMIADZINE, SARDARABAD, GARNI, KEGHART) et...

Découverte des provinces nord de l'ARMENIE : KIROVACAN, HAGHPAT, SANAHIN, ODZOUN, etc...

et trois jours à TBILISSI, ancienne capitale intellectuelle arménienne

calendrier des départs

16 SEPTEMBRE	28 OCTOBRE
30 SEPTEMBRE	23 DECEMBRE

Pour les prix et renseignements s'adresser à :

Sonia Coumryantz

a le plaisir de vous annoncer l'ouverture de l'Agence

OPTIMA Tours

67 - 69, RUE QUINCAMPOIX
(Ange, Rue Rambuteau)
75004 Paris — Tél. : 274-27-20
Métro : Etienne Marcel ou Rambuteau (licence A 946

A LYON
MAGUY KALOUSTIAN
OPERATOURS, 45 Rue Edouard Herriot, 69002 Lyon, Tél. : 42-10-24

Sur MARSEILLE
Mr YABERIAN — Maison de la Culture Arménienne, 12-14 rue St. Bazile les Mercredis, Vendredis et Samedis au 50-15-09

Restaurant
LA CAPPADOCE
3, rue Marivaux (derrière l'Opéra Comique, M° Richelieu-Drouot) tél 742-83-65
ouvert tous les jours midi et soir sauf lundi

présente

son mini-spectacle

avec Marten Yorgantz et Norayi

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
7
JEUDI
7 SEPTEMBRE
1978

LE NUMERO 1,60 F

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱԻԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83 RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 230 Ֆ.	Վեցամսեայ	125 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 260 Ֆ.	Հատը	1 Ֆ. 60

54Դ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.199

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

54e ANNÉE — N° 14.199

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Լենինկրատի եւ Նովգորոդի օրթո – տոքս մետրոպոլիտը Նիկոդեմ յանկար – ծամահ եղաւ, Սեպտ. 5ին երբ կը դար – նուէր Պապին գրասենեակը: Արդարեւ, Յովհաննէս-Պօղոս Ա. ուխկնդրութիւն մը տնորհած էր անոր՝ որու գործունէու – թիւնը միշտ նոյն ձեւով չէր գնահատ – ուած: Ոմանք կը դատապարտէին իր հա – մակերպումը Խորհրդային Պետութեան եւ նոյնիսկ հիացումը, ուրիշներ այդ ըն – թացքին մէջ որոշ նուրբ քաղաքականու – թիւն մը կը տեսնէին կարենալ չարունա – կելու համար իր կրօնական առաքելու – թիւնը: Զէր ծածկած իր հիացումը հան – դէպ կաթոլիկէ Եկեղեցւոյ, որու մեծե – ցուն ալ կ'ուզէր ցոյց տալ ռուս Եկեղեց – ւոյ եւ ծէսին հարազատութիւնը: Համոզ – ուած էր էքիւմենիզմի բարիքին եւ ան – հրաժեշտութեան (վեց նախապահներէն մէկն էր Խորհուրդին): Ուիթրեհեմի կա – թողիկ արքեպիսկոպոսին ըսած էր օր մը. «վերջին պատերազմէն ետք, ռուս եկեղեցին պարտաւոր էր ընտրութիւն մը ընել՝ ծառայել ժողովուրդին կամ պայ – քարիլ վարչակարգին դէմ: Ծառայելն ընտրեց եւ ճեղի, Արեւմուտքցիներուդ չի մնար մեզի դաս տալ: Մենք կ'որոշենք, երբ ժամանակը եկած ըլլայ, կրկին մեր արիւնը թափելու»: Մետրոպոլիտը 49 տարեկան էր: Պապը անհիլատէս օգնու – թիւն կանչած է բայց մահը անհիլական եղած էր:

ԺԱՆ ՔԱՆԱՓԱ, Ֆրանսայի Համայ – նավար կուսակցութեան տեսակ մը «Ար – տաքին նախարարը», հին սթալինականը, յապաղումով «անդրադարձած» խոր – հրդային վարչակարգի «կարգ մը սխալ – ներուն», մեռաւ 57 տարեկանին, յետ ա – նողոք հիւանդութեան: 1975էն ի վեր ան – դամ էր Քաղաքական Բիւրոյին եւ ան – կասկած զլխաւոր զլուխներէն մէկը: Փլխոփայութեան ակրեժէ էր եւ Ֆրան – սերէնի զատատու եղած է Սէնթ Էթիէն, նաեւ խմբագրապետ՝ «Միջազգային Նոր Գարբերաթերթ»ին (որ Ֆրանսական հրա – տարակութիւնն է Համաչխարհային միջազ – գային շարժումին): Իւմանիթէի թղթա – կիցը եղած է Մոսկուա 1963էն 67: Սարթր չատ խիստ էր իրեն համար «այս ապուշ ֆանափան, կ'ըսէր, աւելցնելով սակայն՝ մէկ ֆանափայէն աւելի պէտք է ան – պատուելու համար կուսակցութիւն մը»: Թաղումը կը կատարուի Ուրբաթ, Փէռ Լաչէզ:

Փա. ՏԸ – ՔԱԼԷի երեսփոխանական ընտրութեանց առթիւ (նախորդը չեղեալ համարուած էր) Համայնավար կուսակ – ցութիւնը կը խոստովանի որ սխալ մը գործած է մերժելով ձախ մէկ թեկնա – ծու ներկայացնելը: Ծանօթ է որ Ընկեր – վարական կուսակցութիւնը զդալի յա – ռաջխմութիւն արձանագրեց ի վնաս Հա – մայնավար թեկնածուին: 80,61 առ հա – րիւր էր մասնակցողներու համեմատու – թիւնը եւ քիչ էր մնացեր որ առաջին առ – թիւ իսկ ընկերվարական թեկնածուն՝ Ռօսա Վիլքէն ընտրուի, քանի միայն 429 ձայն կը պակսէր իրեն:

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ անգամ մը եւս ժողովուրդին վճարել պիտի տայ 1979ի իր պիւտճէին հաշուեցոյցը: Նախ պիտի ա – ւելնան տուրքերը, սահմանափակում պի – տի ըլլայ աշխատավարձերու յաւելում – ներու սահին, պիտի սղեն ծխախոտ, է – սանս, ալքոլ եւն., եւն.: Ժորժ Սեկի անընդունելի կը գտնէ Պառլ Ծրագիրը եւ առաջարկեց որ հաւաքական չարժում մը ըլլայ անոր դէմ:

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ՅԱՊԱՂԱԾ ԻՐԱՒԱՆՑՈՒՄ

Թրքական իշխանութիւնները եւ մա – մուլը չափազանց իրար անցած են անդ – լիացի բեմադիր Փարքըրի Ֆիլմի ցու – ցադրութենէն: Զարմանալին այն է սա – կայն որ իրար անցումը կ'ըլլայ բաւական յապաղումով, քանի Միտնայթ Էքսփրէս ներկայացուեցաւ առաջին առթիւ Մա – յիսին, Քաննի Շարժանկարի Փառատօ – նին: Նիւթը ծանօթ է՝ իսկական պատ – մութիւնն է Ամերիկացիի մը, որ ձերբա – կալուած էր Պոլիս, բանտ նետուած, ուր ահաւոր չարչարանքներու ենթարկուած է քանի մը տարի, ապա երբ ազատ ար – ձակուած է դրի առած էր իր « յուշերը »: Այդ դիրքէն քաղուած է Անգլիացիին Ֆիլմը, որ վերջերս ներկայացուիլ սկսաւ Լոնտոն, ապա՝ Հոլանտա: Ամբողջ թըր – քական մամուլը կրակ կտրած է (Հիւր – րիէթ կը զրէր թէ Ֆիլմը « նոզկանք » կը պատճառէ...): Այս Ֆիլմին եաին ալ Թուրքը կը տեսնէ Ցոյնի եւ Հայու մաս ... Սորեր թրքական հակազդեցութեանց մասին, մանրամասնութիւններ պրս կուտայ Պոլսոյ մամուլը (Օգոստ. 28):

« Արդէն իսկ մօտաւորապէս տասնը – հինգ օրէ ի վեր Լոնտոնի Փիքատիլլի շըր – ջանի չարժանկարի սրահներէն մէկուն մէջ կը ցուցադրուի, «Միտնայթ Էքս – փրէս» անուն ժապաւէնը, որ ինչպէս ծա – նօթ է, կը պատմէ արկածախնդրութիւն – ները թմրեցուցիչի ամերիկացի մաքսա – նենդի մը, որ Թուրքիոյ մէջ ձերբակալ – ուելէ եւ բանտարկուելէ վերջ, իմրալըէն խոյս տուած էր հեզնէն կղզիները, անկէ ալ Միացեալ Նահանգներ անցած: Ժա – պաւէնը կը հերոսացնէ մաքսանենգ Պի – լի Հէյսը, որ պատմած է թէ թուրք ոս – տիկանութեան կողմէ ենթարկուած՝ անդուր չարչարանքներու եւ թրքական բանտերու մէջ անմարդկային վերաբե – րում ցոյց կը տրուի դատապարտեալնե – րուն հանդէպ: Առաջին օրերու ներկայա – ցումները մեծ աղմուկ ստեղծեցին եւ հակաթուրք հոսանք մը յառաջացուցին անգլիական շրջանակներու մէջ: Ժապա – ւէնը ցուցադրողները կ'ըսէին, թէ հա – սոյթը պիտի յատկացնեն Միջազգային Ներման Կազմակերպութեան, իսկ այդ նպատակով հակաթուրք թռուցիկներ ալ կը ցրուէին սրահին մուտքին ու ներսը, անճիշդ պնդումներ կատարելով մեր երկ – րի ընկերա – վարչա – քաղաքական կեան – քին մասին: Միջազգային Ներման Կազ – մակերպութիւնը չէր ուզած ընդունիլ սակայն առաջին օրերու հասոյթը, մինչ կը պնդուէր թէ ոմանք պարզապէս Թուր – քիան վարկաբեկելու նպատակաւ էր որ պատրաստած էին ժապաւէնը, իսկ Ցոյ – ներն ու Հայերն ալ կ'օժանդակէին անոր, մանակցութիւն բերած ըլլալու համար Թուրքիան յաչս աշխարհի նուաստացնե – լու կոչուած այդ չարախօսութեան ար – շաւին:

Օրեր վերջ միայն, Արտաքին նախա – րարութիւնը հարկ տեսաւ մէջամտելու եւ հակազդելու անգլիական կառավարու – թիւնէն պահանջելու համար որ անհրա – ժեշտ կարզադրութիւնները կատարուին, որպէսզի բարեկամ երկիր մը անիրաւե – րէն չզրպարտուի ամբողջ աշխարհի առ – ջեւ: Լոնտոնի Թուրք ներկայացուիչները այս առթիւ բրիտանական իշխանութեանց յիշեցուցին, թէ ժապաւէնը քաղաքական բնոյթ ունի եւ կը հետամտի հակաքար – զութիւն կատարելու, ուստի պէտք է որ արդիլուի անոր ցուցադրութիւնը, որ – պէսզի դիւանագիտական անփափաքելի բարդութիւններ չստեղծուին բարեկամ երկիրներու միջեւ:

«ՏՀՀ ԿԱՐՏԻՐՆ» ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ

Միւս կողմէ, անգլիական մամուլին մէջ թեր ու դէմ կարծիքներ կը յայտնուին այս ժապաւէնին մասին: Ի մէջ այլոց, երկրին ամէնէն լայն սպառում ունեցող Տհը կարտիըն կը պնդէ, թէ ինչ որ կը նկարագրուի այդ ժապաւէնին մէջ թը – քական բանտերուն ներքին կեանքին եւ բանտարկեալներուն ցոյց տրուած վե – րաբերման մասին, կատարեալ պէս կը հա – մապատասխանէ ճշմարտութեան եւ ոչ մէկ պարագայ գոյութիւն ունի չարա – փոխուած կամ ձեւազեղծուած:

Այս առթիւ, խօսելով նաեւ այն մասին թէ Միջազգային Ներման Կազմակերպու – թիւնը մերժած է ընդունիլ ժապաւէնին հասոյթը որպէս նպաստ, թերթը կը գրէ թէ այդ ոչ թէ անոր համար է որ Կազ – մակերպութիւնը կ'ուզէ ուրանալ կամ հերքել հոն պատմուածներուն ճշմար – տութիւնը, այլ պարզապէս ըրած է այդ բանը Թուրքիոյ հետ իր ունեցած յարաբերութիւնները չվտանգելու եւ ի – րենց միջեւ գոյացած կարգ մը համա – ձայնութեանց դործադրութիւնը չձախո – ղեցնելու համար: Փաստելու համար նաեւ իր պնդումը թերթը կը յիշեցնէ թէ վերոյիշեալ կազմակերպութեան 1977ի տեղեկագրին մէջ ալ տեղ տրուած է Թուրքիոյ բանտերուն մէջ տիրող ան – մարդկային պայմաններուն եւ յատկապէս կը շեշտէ այս առթիւ, որ կազմակեր – պութիւնը այդ տեղեկութիւններուն մէկ մասն ալ քաղած է նոյնինքն մաքսանենգ ամերիկացի Պիլի Հէյսէ, որ պնդած էր առեներն, թէ իր պատմածները պակաս էին եւ աւելի չէին, պատկերացնելու համար այն ողբալի վիճակը, որ կը տիրէր Թուրք բանտերուն մէջ:

Ի վերջոյ, թերթը եզրակացնելէ ա – ռաջ կ'ուզէ ճշդում մըն ալ ընել եւ կը յիշեցնէ, թէ այդ բոլորը Տէմիրէլի վար – չապետութեան օրով էին ու յոյս կը յայտնէ, որ վարչապետ Ճեզվիտի մար – դասիրական զգացումները իրենց անդրա – դարձը կը գտնեն նաեւ Թուրքիոյ բան – տերուն մէջ, ուր բախտէն եւ ճակատա – գրէն հալածուած մարդիկ գոնէ կը վա – յելեն իրենց տարրական իրաւունքները՝ որպէս մարդ, քաղաքակիրթ դարու քաղա – քակիրթ աշխարհի քաղաքակիրթ ընկե – րութեան մը մէջ »:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՑՈՒՅՑ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմենփրէս, Օգոստ. 29–31)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ

Այս տարի Հայաստանի դպրոցները ըն – դունած են մօտ 60 հազար երախաներ: Անցեալ տարի միջնակարգ կրթութիւնը աւարտած են 54 հազարէ աւելի պատա – նիները, որոնցմէ չատերը ընդունուած են բարձրագոյն ուսումնական հաստատու – թիւններ, իսկ դիւղական դպրոցները ա – ւարտողներու մեծ մասը, ուսման շրջանին առանալով անասնապահի, բանջարաբոյծի եւ այլ մասնագիտութիւն, մնացած է դիւղերու մէջ: Լուսաւորութեան նախա – րարը՝ Ս. Հախումեան յայտնած է, որ բարը՝ 1500 դպրոցներու ներկայիս աւելի քան 1500 դպրոցներու մէջ ձրի կ'ուսանին 630 հազար հոգի, այսինքն Հայաստանի բնակչութեան մէկ հինգերորդը: Կան 42 հազար ուսուցիչ – ներ: Ժողովրդական կրթութեան զար – գացման համար յատկացուած տարեկան պիւտճէին աւելի քան 200 միլիոն ռուբլի է:

ՍԵՊՈՒԿԲԷ ԱՐՔ. ՆԵՐԿԱՅ ԵՂԱԾ Է ՊԱՊԻՆ ԴԱՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Նորին Սրբութիւն Յովհաննէս - Պօղոս Ա. Պապի գահակալութեան առթիւ, Ամե – նայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետին կողմէ Եւրոպայի Հայոց Կաթողիկոսական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ Սե – բուհեան Արք. Մանուկեան մասնակցեցաւ տեղի ունեցող բոլոր արարողութիւննե – րուն:

Սրբազան Հայրը, Ուրբաթ օր, Սեպ – տեմբեր 1, 1978ին Հռոմ մեկնեցաւ եւ օդանաւակայանին մէջ դիմաւորուեցաւ Վատիկանի Եկեղեցիներու Միութեան Փարատուղարութեան կողմէ:

Շաբաթ օր, Սեպտեմբեր 2ին, Նորին Սրբազնութիւնը առանձին ունկնդրութիւն ունեցաւ Սրբազան Պապին հետ, եւ այդ առթիւ Նորին Սրբութիւն նորընտիր Պա – պը շնորհաւորեց՝ յանուն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին եւ Հայաստանեայց Եկե – ղեցւոյ:

Կիրակի օր, Սեպտեմբեր 3ին, Սրբա – զանը՝ որուն կ'ընկերանար նաեւ Միլա – նոյի Հայոց Հոգեւոր Հովիւ Սարգիս Ք.Հնյ. Սարգիսեան, մասնաւոր ուշադ – րութեան արժանացաւ, եւ Ցունայ Տիե – զերական Պատրիարքութեան ներկայա – յուցիչին, Անկլիքան Եկեղեցւոյ ներկա – յացուցիչ Եորքի Արքեպիսկոպոսին եւ Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խոր – հուրդի ընդհանուր քարտուղարին կար – ղին ներկայ գտնուեցաւ Սրբազան Պապի գահակալութեան արարողութեան:

Սրբազան Հայրը Փարիզ վերադարձաւ Երեքշաբթի օր, Սեպտ. 5ին:

Իրրեւ ծանօթութիւն կը յայտնենք նաեւ, որ Պօղոս Զ. Պապի յուղարկաւո – րութեան համար, Ամենայն Հայոց Կաթո – ղիկոսը ներկայացուիչ նշանակած էր Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքութեան դիւանապետ՝ Շահէ Արք. Աճէմեանը: Սակայն դժբախտաբար այդ հեռագիրը Երուսաղէմ հասած էր միայն Կիրակի օր՝ Պապին յուղարկաւորութենէն յետոյ: Այս պարագան Կաթողիկոսական Պատ – ուիրակ Սրբազանը տեղեկացուցած էր Վատիկանի պատկան իշխանութեանց, ո – րոնք արձանագրած էին զայն:

ԴԻՒԱՆ
ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ
Սեպտ. 5, Փարիզ

ԽՄԲ. «ՅԱՌԱՋ»ի.— Վերոյիշեալ Հա – դորդագրութիւնը ստացանք, Զորեքշաբ – թի առաւօտ, Սեպտ. 6ին: Ուրախ ենք հոն տրուած տեղեկութիւններէն, կը ցա – ւինք սակայն -- անգամ մը եւս -- որ ա – նոնք չեն տրուիր առենին եւ... ինքնա – բերաբար, ինչ որ աւելորդ թիւրիմացու – թիւններու առաջքն առած կ'ըլլար:

ՄԱՐՍԷՅԼ ԵՒ ԻՐ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐԸ

ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ ՔԱՄՓԱՆԵԼ ՓՐԷԶԷՆ

Սէնթ Անթուանի թաղամասին կից, Քամփ· Փէրիէյէն յետոյ, դէպի արեւմուտք նայող Վերսիւրոն կոչուած վայրը, երկրորդ հայամփոփ ներկայութիւնն մըն՝ Քամփանեը Փրէզի Հայութիւնը։

Նեղ եւ ցցուն ուղի մը, ամէն գարձուածքին աւելի չեշտուած զառիվայրներով կ'առաջնորդէ դէպի բարձունք մը, ուրկէ կը պարզուի հրաշալի համայնապատկեր մը՝ Մարսէյլ քաղաքի իր նաւահանգիստով, իր ծովափներով, Նոթր Տամ Տը Լա Կարտով, գործատուներու ծխնելոյզներով եւայլն։

Մովահայեաց այս բարձր դիրքին վրայ, 1920–25ական թուականներուն Հայերը « գրաւած » են բլուրը ու կայք հաստատած, դնելով մաս առ մաս հողեր Փրէզ անունով ագարակատէրէ մը։ Շուրջ 80 ընտանիքներ կ'ապրին հոն, սեփական տուներու մէջ, մեծամասնութեամբ Խարբերդցիներ, Սեբաստացիներ եւ Եոզկաթցիներ։ Մեծ մասամբ աշխատաւոր են, մեծ գործատուներու եւ քարտիներու վրայ բանուորներ, որոնցմէ շատ շատերը անշուշտ այսօր Հանգստեան կոչուած թոշակառուները են։

Կատարեալ բերդ մը, ուր ամուր մնացած են հայրենի աւանդութիւններն ու բարքերը, ուր գաւառաբարբառներով « ծաղկած » հայերէն լեզուն միշտ կը տիրապետէ։

Ժամանակի ընթացքին շրջանը ընդլայնուած է։ Հոս, հոն բարձրացած են նոր բնակարաններ կազմելով ուղղակի նոր նոր թաղեր։ Այսպէս՝ Քասթելան, Փլան տ'Աու, Լա Պրիքարա։ Պասթիա թաղը եղած է Խարբերդցիներու կեդրոնատեղին։ Նոյնպէս Սէն Թ'Անտրէ, Սէն Հանրի, Մուէէն ալ Տիապլը, Քաարնօ, Սէպիթմ, Լա Կալոթ։ Շրջանը նաեւ կ'ընդգրկէ՝ Կարտան, Պիվեռ, Պուք-Պէլէո, Էքս-ան-Փրովանս քաղաքները, ինչպէս նաեւ Վիթրոլ, որ նորակառոյց քաղաք մըն է։

Լաւատեղեակ աղբիւրներէ մեր քաղած տեղեկութիւններուն համաձայն, Քամփ· Փրէզի եւ վերոյիշեալ վայրերու մէջ ապրող Հայերուն թիւը կը նկատուի 2000ի չուրջ։

Տարիներու ընթացքին, ինչպէս նաեւ այսօր, Քամփ· Փրէզի մէջ միութենական կեանք չէ եղած։

Հանրային կեանքը կեդրոնացած է միայն ու միայն եկեղեցւոյ չուրջ եւ այս իսկ պատճառաւ ազգային եռուզեռը, ոգեւորութիւնը զուգահեռ քալած է եկեղեցւոյ ճակատագրին հետ։ Շեչոը կը դնենք, որովհետեւ եկեղեցւոյ ճակատագիրը, ժամանակի ընթացքին, հաւանաբար իր աշխարհագրական դիրքին հետեւանքով եւ նաեւ այլ պատճառականերով այնքան ալ փայլուն չէ եղած, չըսելու համար տխուր։

Հիմնուած 1928ին, Գրիգորիս Եպիսկ· Պալաքեանի բարոյական եւ նիւթական նուիրումով ու ժողովուրդի մասնակցութեամբ, Սուրբ Կարապետ եկեղեցւոյ պատմութիւնը կարելի է բաժնել երեք շրջաններու։

Մինչեւ 1940, խանդավառ գործունէութիւն մնայուն հոգեւոր հովիւով, զպրոցով, եկեղեցասէր տիկնանց մխիթարիւնով։ 1940էն 1965 եկեղեցին կը մնայ թափուր։ Պատերազմէն յառաջացած գժուարութիւնները, կրօնական իշխանութիւններու եւ պետերու անտարբերութիւն, լքում եւ տեղական անյարմարութիւններ, 25 երկար տարիները եկեղեցին եւ ժողովուրդը կը ձգեն իրենց տխուր բախտին։ Թէպէտ այցելու քահանաներ եղած են տարին քանի մը անգամ, բայց թաղեցին է որ միշտ վառ պահած է իր սրտին մէջ հայրենի սրբութիւնները եւ ի պահանջել հարկին, եկեղեցին քայ պահած է պարզապէս մոմ մը վառելու, հայերէնով կամ թրքերէնով աղօթք մը մրմնջելու, որպէսզի անկէ ցայտող ջերմութիւնը հալեցնէ ժանդը եկեղեցւոյ դռներուն եւ հաւատացեալներու հոգիներուն։

1965ին բացուած է նոր շրջան մը Տաբօն Վրդ· Ճէրէճեանի հովուապետութեամբ եւ եկեղեցին սկսած է հետզհետէ վերակազմակերպուիլ։ 1968ին կառուցուած է հովուատուն մը եւ կոկիկ սրահ մը՝ « Վազդէն Ա· սրահ »ը։ 1973էն յետոյ Գարեգին Վրդ· Պէքճեան շրջապատուած պատրաստակամ Թաղական Խորհուրդով մը չարունակած է վերելքի շրջանը։ Այժմ, 1978ի սկիզբէն ի վեր Սուրբ Կարապետ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւն է նորօծ՝ Գրիգորիս Քհնյ· Քէշիշեան։ Երիտասարդ եւ պատրաստուած կրօնաւոր մը որ երկու տարի Ս· Ղազարի վանքը յաճախած է, ապա հինգ տարի ալ Գէորգեան ճեմարանը, աւարտած է։

Այժմ, եկեղեցին լաւ ընթացքի մէջ է եւ այս, որովհետեւ թաղեցին զիտցաւ յամառօրէն տոկալ եւ յաղթահարել խոչընդոտներուն։ Ունի իր դպրապետը՝ Սահեան Պօղոսեան եւ իր երգչախումբը, տասը հոգինոց, զվխաւորութեամբ երէց կին Գոհարիկ Քէշիշեանի, վկայուած ե-ռեւանի երաժշտանոցէն։ Միօրեայ հայերէնի դասընթացքներ ալ կ'ունենան երկու դասարաններով։ Ցառաջացածնե-րու դասարան 13 աշակերտով եւ սկսնակներու դասարան 12 աշակերտով։ Կր զբաղուանդեն՝ Սիրվարդ Ցակոբեան եւ Նատիա Գոճապաշեան։ Նաեւ, դասարան մը Էքս-ան-Փրովանսի մէջ, 18 աշակերտներով ուր կը դասաւանդէ տէր հայրը։ Հոս կ'արժէ ըսել որ Թաղական Խորհուրդը իր տարեկան պիւտճէին մէկ երրորդը, այսինքն 25 հազար Ֆր· 75ի վրայ կը յատկացնէ կրթական գործին։ Օրինակ մը որ պէտք է մտածել սայ շատ մը կազմակերպութիւններու։

Եկեղեցին ունի իր կրօնական Ընկերակցութիւնը որուն կանոնադրերը վաւերացուած է 1932ին։ Կրօնական Ընկերակցութեան ներկայացուցչական ժողովի դիւանն է՝ Մանուկ Ղազարեան (առենապետ), Գրիգոր Գրիգորեան (փոխ-առենապետ), Արտաւազդ Համբարձումեան (փոխ-առենապետ), Սիսակ Մըմըրեան (առենադպիր)։ Իսկ, Թաղականութեան կազմն է՝ Յեռնան Ժամկոչեան (առենապետ), Մինաս Գոճապաշեան (փոխ-առենապետ), Ժաք Աճէմեան (փոխ-առենապետ), Կարապետ Սայապալեան (առենադպիր), Լեւոն Պետեան (փոխ-առենադպիր), Բլօտ Մաքինտաճեան (փոխ-առենադպիր) Գէորգ Ցարութիւնեան (դանձապահ), Տիգրան Ազիլազեան, Կիւլպէնկ Զիլեան, Աբրահամ Տուտուեան, Կարապետ Տէմիրճեան՝ խորհրդականներ։

Կարելի եղածին չափ լրիւ ըլլալու համար ըսենք որ 1975ին, Ապրիլեան Եղեռնի 60ամեակի առթիւ եկեղեցւոյ պատին վրա տեղուած է յուշաքար մը նուիրուած նահատակներուն։ Նաեւ եկեղեցին ունի իր Ուխտի Օրը, ամէն տարի Հոգեգալուստին, որ կը նշուի հոծ բազմութեամբ, ինչպէս նաեւ Ամենայն Սրբոց տօնը։ Այս տարի Դեկտեմբերին, յատուկ ձեռնարկով մը պիտի փակուին եկեղեցւոյ հիմնադրութեան յիսնամեակի հանդիսութիւնները։

Որպէս եզրակացութիւն, պիտի ըսենք որ մեր խօսակիցներուն արտայայտութեանը մէջ գտանք որոշ խանդավառութիւն եւ հաւատք դէպի հայկական հարազատ կեանքի կերտում, մանաւանդ սկր եւ պաշտամունք դէպի հայերէն լեզուի պահպանում եւ կիրք մը հայկական դպրոցի մը կերտումին։ Բայց նաեւ զգալի էր անշօր տխրութիւն մը ի տես Հայաստանեան Ֆրանսայի թեմի տարիներու պառակտուած վիճակին։ Այս անմխիթար կացութիւնը զիրենք կը յուզէ։ Կը զգանեն անընդունելի եւ կը սպասեն, կը յուսան։ Մեր կողմէ փորձառութեամբ եւ խոր համոզումով աւելցնենք որ բանալին ժողովուրդին ձեռքն է միայն ու միայն, եւ ոչ այլուր։

Արդարեւ, ուշագրաւ շրջան մըն է Քամփ· Փրէզը, սակայն քիչ մը մեկուսացուած։ Արդէն իր աշխարհագրական դիրքով կղզիացած, անհրաժեշտ է որ աւելի սերտօրէն չաղախուի Մարսէյլի հայ գաղութի ազգային հաւաքական կեանքին հետ։ Զգաստարարուի իր շրջանով, իր եկեղեցիով միայն։ Խորքին մէջ որեւէ կազմակերպութեան մը, միութեան մը չգոյութիւնը իսկական բարիք մը չէ։ Ճիշդ է որ այլազանութիւնը յաճախ կը ջլատէ ուժերը, բայց եւ այնպէս մէկ կամ երկու առողջ կազմակերպութիւններու ներկայութիւնը եւ գործունէութիւնը առաւել խոյանք, թափ կրնան տալ շրջանին, զայն աւելի հաղորդակից դարձնելով ընդհանուրին հետ։

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՍԻՐԵՑԷՔ ԳԻՐՆ ՈՒ ԼԵԶՈՒՆ

—o—

Ցիշատակները կան որ հին-հին վէրքերը կը նորոգեն ու կ'ուզես վերստին քրքրել ու մոխիրներու մէջէն նոր կայծեր փընտռել…։

Ցիշատակներ կան որ հոգիիդ տունն են ու կ'ուզես քրքրել էջ առ էջ, ապրելու համար բոլոր անոնց հետ, որոնք մարդեր էին, մարդկերա դէմքեր էին, լուսաւոր փեթակներ, պայծառափայլ յիշատակներով։

Ու ես կ'ուզեմ ապրիլ երէկի հետ, որ մոխրացաւ բայց որուն յիշատակները դեռ կ'այրեն հոգիս։

Այդ տարին, Ահարոնեանի դրական քառասնամեայ յոբելեանի տարին էր։ Ֆրանսայի Հայութիւնը գաւառ առ գաւառ կը պատրաստուէր հանդիսաւոր վառարանութեամբ տօնելու։ Ու ես ճամբայ կ'ելլեմ երէց ընկերոջ մը հետ, դէպի Լիոն։ Դեռ պատանի, դեռ նոր ուխտեալ դաշնակցական, կ'երթանք Լիոն՝ լսելու, խանդավառուելու համար թուխ Արամազդին դրական հանդէսին ներկայ ըլլալու։ Վառվռուն տղայ, անհատատատ եւ

այսինքն 25 հազար Ֆր· 75ի վրայ կը յատկացնէ կրթական գործին։ Օրինակ մը որ պէտք է մտածել սայ շատ մը կազմակերպութիւններու։

Եկեղեցին ունի իր կրօնական Ընկերակցութիւնը որուն կանոնադրերը վաւերացուած է 1932ին։ Կրօնական Ընկերակցութեան ներկայացուցչական ժողովի դիւանն է՝ Մանուկ Ղազարեան (առենապետ), Գրիգոր Գրիգորեան (փոխ-առենապետ), Արտաւազդ Համբարձումեան (փոխ-առենապետ), Սիսակ Մըմըրեան (առենադպիր)։ Իսկ, Թաղականութեան կազմն է՝ Յեռնան Ժամկոչեան (առենապետ), Մինաս Գոճապաշեան (փոխ-առենապետ), Ժաք Աճէմեան (փոխ-առենապետ), Կարապետ Սայապալեան (առենադպիր), Լեւոն Պետեան (փոխ-առենադպիր), Բլօտ Մաքինտաճեան (փոխ-առենադպիր) Գէորգ Ցարութիւնեան (դանձապահ), Տիգրան Ազիլազեան, Կիւլպէնկ Զիլեան, Աբրահամ Տուտուեան, Կարապետ Տէմիրճեան՝ խորհրդականներ։

Կարելի եղածին չափ լրիւ ըլլալու համար ըսենք որ 1975ին, Ապրիլեան Եղեռնի 60ամեակի առթիւ եկեղեցւոյ պատին վրա տեղուած է յուշաքար մը նուիրուած նահատակներուն։ Նաեւ եկեղեցին ունի իր Ուխտի Օրը, ամէն տարի Հոգեգալուստին, որ կը նշուի հոծ բազմութեամբ, ինչպէս նաեւ Ամենայն Սրբոց տօնը։ Այս տարի Դեկտեմբերին, յատուկ ձեռնարկով մը պիտի փակուին եկեղեցւոյ հիմնադրութեան յիսնամեակի հանդիսութիւնները։

Որպէս եզրակացութիւն, պիտի ըսենք որ մեր խօսակիցներուն արտայայտութեանը մէջ գտանք որոշ խանդավառութիւն եւ հաւատք դէպի հայկական հարազատ կեանքի կերտում, մանաւանդ սկր եւ պաշտամունք դէպի հայերէն լեզուի պահպանում եւ կիրք մը հայկական դպրոցի մը կերտումին։ Բայց նաեւ զգալի էր անշօր տխրութիւն մը ի տես Հայաստանեան Ֆրանսայի թեմի տարիներու պառակտուած վիճակին։ Այս անմխիթար կացութիւնը զիրենք կը յուզէ։ Կը զգանեն անընդունելի եւ կը սպասեն, կը յուսան։ Մեր կողմէ փորձառութեամբ եւ խոր համոզումով աւելցնենք որ բանալին ժողովուրդին ձեռքն է միայն ու միայն, եւ ոչ այլուր։

Արդարեւ, ուշագրաւ շրջան մըն է Քամփ· Փրէզը, սակայն քիչ մը մեկուսացուած։ Արդէն իր աշխարհագրական դիրքով կղզիացած, անհրաժեշտ է որ աւելի սերտօրէն չաղախուի Մարսէյլի հայ գաղութի ազգային հաւաքական կեանքին հետ։ Զգաստարարուի իր շրջանով, իր եկեղեցիով միայն։ Խորքին մէջ որեւէ կազմակերպութեան մը, միութեան մը չգոյութիւնը իսկական բարիք մը չէ։ Ճիշդ է որ այլազանութիւնը յաճախ կը ջլատէ ուժերը, բայց եւ այնպէս մէկ կամ երկու առողջ կազմակերպութիւններու ներկայութիւնը եւ գործունէութիւնը առաւել խոյանք, թափ կրնան տալ շրջանին, զայն աւելի հաղորդակից դարձնելով ընդհանուրին հետ։

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՑ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՑԱՐԱԿԻՑ ՀԱՐՑԵՐ

Գրեց՝ ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Զգայուն, փափուկ սրտերու ապրումները, անձնական ողբերգութեան մը արձագանգը, անհաւատալի բնութեան զեղեցկութիւնը, խէալներու եւ երազանքներու թակարդէն եկող ցաւի, հաճոյքի ճիչերը ու անկարելի սէրը հայրենիքին ու կնկան բոլորը բոլորը մերն են ու եթէ մարդու սիրտը ուզէ՝ կրնայ առանցքով հալառանալ իսկ։ Հարցը այդ չէ սակայն։ Խորքին մէջ, բանաստեղծութիւնը դի-ատակցական վիճակներու կազմակերպում մըն է, յանգելու համար գիտակցութենէն վեր ճշմարտութիւններու։

Եթէ գիտակցութիւնը էապէս հայկական կեանքի որակէն կը սառնայ իր ձեւն ու բովանդակութիւնը՝ ճշմարտութեան մակարդակը սակայն չատ հաւանաբար դուռ մարդկային է, չըսելու համար համամարդկային։ Թէ հայկական բանաստեղծական միտքը որքա՞ն կրցած է գեղարուեստական ապրումներու, մարդկային կրնան մտածել թէ կեանքի էութիւնը չի փոխուիր երբեք, թէ մենք Հայերս կենսական ճշմարտութիւնը գտած ենք մեր աւանդական արուեստով, ու պէտք չունինք բացուիլ արդիական կոչուած աննախատեսելի, վերանգաւոր արկածախնդրութեան՝ որ կրնայ աղճատել մեր դրականութեան ազգային նկարագիրը, – ատիկա իրենց գիտնալիք բանն է։

Սակայն իրականութիւնը այն է որ այսօր մեր Ժողովուրդին գրեթէ քառորդը կազմուած է մարդերէ, որոնք՝ այնքան տակուն, վաւերական Հայ որքան Զանգեզուրցի մռայլ հովիւը կամ Պէյրութի հայերէնի չատախօս վարժապետը՝ այն փառահեղ բայց եղերական անցեալէն միայն արտաքին կեղեւ մը կը պահեն եւ որոնց համար հայերէնը հայ դրականութեան լեզուներէն մին է, ի չարս այլոց, առջնահերթ անկասկած, սակայն ոչ միակը անփոխարինելին։ Այդ Հայերուն կը ու անփոխարինելին, Մխայեալ Նահանգներու կամ Ֆրանսայի մէջ ի՞նչպէս յարմարցնել մեր աւանդականին հետ, ո՞ր է միութեան եզրը երկուքին։ Միակ լուծումը չափանիշներու ընդլայնումին մէջ կը կայանայ, եւ ոչ թէ սեղմումին։

Ցաջորդ Մայիսի գեղեցիկ օր մը ընկերոջս հետ կ'երթանք Լիոն։

Լիոնի պատմական Թասոյի սրահը հաւիւ մատ, ծով բազմութիւնը խանդավառ ու ժպտուն, եկած է լսելու Դաշնակցութեան տեսաբանը՝ Վարանդեանը, եւ քաղցրահնչուն, եւ կախարդական երգչուհին՝ Հայկանոյշ Թորոսեանը։

Բայց ես կ'ուզեմ, վայրկեան առաջ, տեսնել նախ՝ Դաշնակցութեան տխանը, հերոսներու փառքը աստուածացնող Վարանդեանը եւ Հայկանոյշ Թորոսեանը։

Մ· Վարանդեան, իր գրչի ու մտքի փիլիսոփայութեամբ, փառքը հիւսեց հայ հերոսներուն սխրագործութիւնները ու գաղափարական կայծեր ցանեց սեւ բոնդներու սրտերուն մէջ։

Գեղեցիկ օր մըն էր։ Բայց իմ միտքս ու հոգիս թռիչք առած, լսել կ'ուզէին Հայկանոյշ Թորոսեանի քաղցրանուշ ձայնը, ու մօտէն տեսնել այդ այրո՛ղ երգչուհին, որուն համայքն ու անունը ամբողջ Ֆրանսայի Հայութեան շրթներուն ժպիկն էր։

Հայ ժողովուրդը, այս խորհրդաւոր ժողովուրդը դիտէ փառաբանել իր գրչի եւ մտքի դէմքերը, ինչպիսին էր Ա· Ա· Հարոնեան։

« Ձեզ եմ ասում, ձեզ Հայոց նորահաս

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՓՅՈՒՌՔԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀՈՒՇԱՐՁԱՆ

ՍՊԱՍՎԱԾ Է ՀՐԱՏԱՐԱԿՎԵԼ

Ա. ՊՈՂՈՍՅԱՆԻ

ՀԱՅ ՀԱՐՍՆԻՔԸ

(Նկարագիր)

ՎԱՂԱՐՁԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Ա. ՊՈՂՈՍՅԱՆԻ

Հրատարակություն Հ. Ս. Հ. Միության Ամերիկայի Արևելյան Շրջանի Կենտրոնական Կոմիտեի

33, 8th Ave., New York City

(փարիզ 6րդ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՇՈՒՐՋ

Ա. ՊՈՂՈՍՅԱՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹԻՒՆ Ա. ՀԱՅԿԱԶՆՅԱՆԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՇՈՒՐՋ

Ա. ՊՈՂՈՍՅԱՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹԻՒՆ Ա. ՀԱՅԿԱԶՆՅԱՆԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՓՅՈՒՌՔԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀՈՒՇԱՐՁԱՆ

ՍՊԱՍՎԱԾ Է ՀՐԱՏԱՐԱԿՎԵԼ

Ա. ՊՈՂՈՍՅԱՆԻ

ՀԱՅ ՀԱՐՍՆԻՔԸ

(Նկարագիր)

ՎԱՂԱՐՁԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Ա. ՊՈՂՈՍՅԱՆԻ

Հրատարակություն Հ. Ս. Հ. Միության Ամերիկայի Արևելյան Շրջանի Կենտրոնական Կոմիտեի

33, 8th Ave., New York City

(փարիզ 6րդ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՇՈՒՐՋ

Ա. ՊՈՂՈՍՅԱՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹԻՒՆ Ա. ՀԱՅԿԱԶՆՅԱՆԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՇՈՒՐՋ

Ա. ՊՈՂՈՍՅԱՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹԻՒՆ Ա. ՀԱՅԿԱԶՆՅԱՆԻ

##

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ի գիտութիւն մեր ժողովրդեան եկե – ղեցւոյ դիւանը կը յայտնէ, թէ Կիրակի, Սեպտ· 10, յաւարտ պատարագի Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգիստ կը կատարուի Փարիզի եւ շրջակայից Հայաստանեայց Առաք· եկե-ղեցւոյ կրօն· Ընկերակցութեան վարչու–թեան վաստակաւոր առենապետ՝

ՍԵԴՐԱԿ ՔԱՐԵԱՆԻ

հոգւոյն համար, անոր մահուան քառա-սունքին առիթով։

×

Տիկին Նուարդ Գամէր Գաբամաճեան կը ծանուցանէ թէ, պատարագ եւ հոգե-հանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Սեպտ· 10ին Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցին, իր սիրելի ամուսնոյն՝

ԳԱՄԷՐ Ս· ԳԱԲԱՄԱՃԵԱՆԻ

մահուան Ա· տարելիցին առիթ, ինչպէս նաեւ իրենց ծնողաց՝

Տէր եւ Տիկ· ՍԻՄՈՆ ԳԱԲԱՄԱՃԵԱՆ
Տէր եւ Տիկ· ԼԵՒՈՆ ՓԷՇՏԻՄԱԼՃԵԱՆ

եղբայրներուն ԳԷՈՐԳ եւ ՏՈՔԹ· ԺԻ–ՐԱՑՐ, ՅԱԿՈԲ ՓԷՇՏԻՄԱԼՃԵԱՆԻ ու ԱՍԼԱՆԿԻՒԼԵԱՆ, ԱՇՃԵԱՆ, ՄԱՏ-ԹԻՈՍԵԱՆ ընտանիքներուն հոգեկան հանգստեան համար։

Այս առիթ՝ կը նուիրէ 100 Ֆր· կար–միր Խաչին, 100 Ֆր· Կապ· Խաչին (ստա-նալ «Ծառաջ»էն) եւ 100 Ֆր· Յառաջին։

×

Տէր եւ Տիկին Մեսրոպ Պահարեան եւ աղջիկը, Պ· Վահագն Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Սարաֆեան եւ զաւակը կը ծա–նուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Սեպտ· 10, Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցին իրենց մօր՝

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան 13րդ եւ իրենց հօր՝

ՄԻՀՐԱՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան 3րդ տարելիցներուն առիթ։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշա–տակը յարգողներուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Հայկուհի Գիւրիչեան, եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ի-րենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք ծաղկեպատ-կով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՀԱՅԿՈՒՆԻ ԳԻՒՐԻՉԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

×

Պ· Ժաք Շերպէթճեան եւ զաւակը՝ Բաֆֆի, այրի Տիկին Ռեբեկա Մանուկ–եան, Տէր եւ Տիկին Սերճիվան Շերպէթ-ճեան եւ բոլոր պարագաները իրենց խո-րին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փո-խան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ, մամուլով կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց կնոջ, մօր, զաւկին եւ հարսին՝

ԺԱՔԼԻՆ ՇԵՐՊԷԹՃԵԱՆԻ
(ծնեալ Մանուկեան)

կսկծալի մահուան առթիւ։

ՆԻՍ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Կիրակի, Սեպտ· 10, Նիսի Ս· Աստուա–ծածին եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մա-տուցուի առաւօտեան ժամը 10ին։

Կը պատարագէ՝

ԳԱՐԵԳԻՆ ԿԱՀԱՆԱՑ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ի պատիւ Տէր Հօր եւ դպրաց դասի, յա-ւարտ պատարագի՝ աւանդական սիրոյ – ճաշը, մօտիկ ճաշարանի մը մէջ։

Մասնակցիլ փափաքողները թող դիմեն Հոգաբարձութեան։

ՎԱԼԱՆՍ Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Եպիսկոպոսական պատարագ Սեպտ· 10, Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ…

ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿ· ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ
(Առաջնորդ Աւստրալիոյ եւ Ծայրագոյն Արեւելքի)

Կոմիտասեան պատարագը քառաձայն կ'երգէ Վալանսի դպրաց դասը, ղեկա – վարութեամբ Հայազատ Օհանեանի։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

Մշակոյթի Տունը բաց է ամէն օր ժամը 11էն 22·30, նաեւ Կիրակի։ Գոց է Երեք-շաբթի ամբողջ օրը։

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վիէն·— Ղզելեան ընտանիքը իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Բարսեղ Բարսեղեան ընտա–նիքի բոլոր պարագաներուն, իրենց թոռ-նիկին, զաւկին եւ եղբօր որդիին՝ փոք-րիկն Ֆլորանի կսկծալի մահուան առ-թիւ, որ պատահած է արկածով 17ուկէս տարեկանին, Օգոստ· 25ին։

Այս տխուր առթիւ 50 Ֆր· կը նուիրեն «Ծառաջ»ի բարգաւաճման։

ԿՈՒԶՈՒԻ

Լաւ վճարումով, կար գիտցող կին մը կ'ուզուի, ընտանիքի մէջ կնոջ գոնֆէք-սիոն գործի համար։ Հեռաւորութեան պարագային պահակելու տեղ կը տրուի։

Դիմել ամէն օր մինչեւ ցերեկ, կամ հեռաձայնել՝

Adresse : Mr. APARTYAN VARUJAN
10 Allée Louis Blériot Chêne Pointu
Clichy-sous-Bois 93390
Tél. : 937-27-99

Pour adultes seulement !

LA CROIX BLEUE DE CHAVILLE

organise des cours de
LANGUE ARMENIENNE
initiation et perfectionnement

Téléphoner à Mme Nazélie Fourtune
946 - 03 - 39
pour commencer en septembre

ՄԻԱՑՆ ՉԱՓԱՀԱՍՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Կապ· Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղը հա–յերէն լեզուի դասընթացքներ կը կազ – մակերպէ սկսնակներու եւ յառաջացած – ներու համար։ Հեռաձայնել Տիկ· Նազելի Ֆուրթիւնի 946 - 03 – 39 Սեպտեմբերին սկսելու համար։

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՁԱՇ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպութեամբ
Հ· Բ· Ը· Միութեան Փարիզի մաս–նաճիւղին, Օթէլ Էնթըր-Ռոնթի – նանթալի սրահներուն մէջ, Շաբաթ Հոկտեմբեր 28ին։

Կը խնդրուի նկատի ունենալ։
Մանրամասնութիւնները յետագային

Collège Samuel Moorat

Les inscriptions pour l'année scolaire 1978-1979 sont ouvertes.

Les parents désirant inscrire leurs enfants — internes ou externes — et s'informer des nouvelles possibilités que leur offre ce collège d'études secondaires sont priés de se mettre en rapport avec la Direction.

A partir de la Rentrée et dans un but de remplir au mieux sa mission éducative, le collège acceptera — pour l'externat seulement — des filles de la classe de 6ème au baccalauréat.

Sections A, B, C, D

Collège Arménien Samuel Moorat
26, Rue Troyon — 92310 SEVRES
Tél. : 027-68-28

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՄԷԿԷՆ

Մահազդ	140 ֆր·
Հոգեհանգիստ	75 ֆր·
Շնորհակալիք	75 ֆր·
Հարսնիք, նշանտուք	75 ֆր·
Ծննդեան	75 ֆր·
Կը փնտռուի	25 ֆր·
Կ'ուզուի	40 ֆր·

Այս գիները մէկ անգամ հրատա–րակելի եւ սովորական ծաւալով ազ-դերու համար են, չորրորդ էջ։ Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։ Առեւտրական եւ եւայլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել Թերթին վարչութեան։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլ·— Դպրոցասէր Տիկնոջ վար-ժարանի նախկին Սանուց Միութեան տա-րեկան պարահանդէսը Շաբաթ Նոյեմբեր 18ին, ի նպաստ վարժարանին։

×

Կապ· Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տա-րեկան պարահանդէսը

Նոյ· 5ին ժամը 15էն 24։

RESTAURANT EREVAN

ՀԱՅԱՍՏՈՒՆ

ԵՐԵՒԱՆ

26, RUE BERGÈRE PARIS 9e Tél. 770 85 81

Հայկական մաքուր խոհանոց — Հայկական ջերմ մթնոլորտ

Մատչելի գիներ

Չորեքշաբթի իրիկուն՝ ձիթապտուր — մանթը
Հինգշաբթի իրիկուն՝ պատուէրին վրայ լահմաճուն ու չի-էօփթէ
Ուրբաթ իրիկուն՝ Սու–պէօրէկ

Եւ ամէն կիրակի առտու, պատուէրի վրայ՝ խաշ։

ՓԱԿ Է ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

PELERINAGE
en Arménie

ԲԱՑԱՌԻԿ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՑՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

ՎԱԶԳԷՆ Ա.-Ի

ծննդեան 70ամեակին եւ գահակալութեան 23ամեակին առթիւ

ՍԵՊՏ. 25ԷՆ ՀՈԿՏ· 8

Շնորհիւ եղած դիմումներուն

11 օրը երեւանի մէջ

կ'ընկերանայ՝ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ԳԻՆ.- 3450 ՖՐ.

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով արձանագրուիլ ՕԳՈՍՏ· 30ԷՆ ԱՌԱՋ

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :

Varoujan SARKISSIAN

sevan voyages

50, Cours de la Liberté — 69 Lyon — Tél. : 60-13-66
Tél. : (78) 60-13-66 — Téléx 900287
Licence organisatrice : A 529
Départs par avion de PARIS — MARSEILLE ET LYON

mondotours

2, rue de Sèze — 75009 Paris — Tél. : 073-32-64 266-50-12 073-30-64

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
8
VENDREDI
8 SEPTEMBRE
1978

LE NUMERO 1,60 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱԽԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83 RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 371027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 230 Ֆ· Վեցամսեայ 125 Ֆ·
Արտասահման Տար· 260 Ֆ· Հատը 1 Ֆ· 60

ՀԱՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻԻ 14·200

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

54e ANNÉE — N° 14.200

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

1979Ի ՀԱՄԱՐ Ա.Ղ Ի ՀԱՇՈՒԵՑՈՑՑ ՄԸ

— o —

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՅԱՒԵԼՈՒՄՆԵՐ

— o —

Նախարարաց Խորհուրդը, Զորեքշաբթի օր՝ բաւական երկար տեւեց, քանի որ ծրագրերը ծանր էր եւ ծանր են անչուշտ առնուած որոշումները: Բայց եթէ օրակարգը ծանր էր նախարարներուն համար, որոշումները ծանր են՝ ժողովուրդին համար:

Այսպէս յաւելումներու կարգին.—

Խանոյը (եւ ըսել թէ դեռ երկու չաբաթ առաջ, Տնտեսութեան նախարարը կը յայտարարէր թէ գինը պիտի իջնէ երբեւ հետեւանք տոլարի անկումին) որու գինը 0,13 կ'աւելնայ «գեր»ին համար եւ 0,12 հասարակին: կազ-օյլ՝ 0,10, կառքերու ճեպհանաթուղթերը (քառթ կրիզ) 10 առ հարիւր, ինքնութեան թուղթ՝ 40 առ հարիւր, որսորդութեան արտօնագիր՝ 10 առ հարիւր, հեռատեսիլ առաւել 29 Ֆր· «տես»ին համար, 43՝ դունաւորին: Ոգելից ըմպելի՝ առաւել 10 առ հարիւր, ծըխախոտ՝ 8 առ հարիւր:

Ինչ կը վերաբերի տուրքերուն.— 10 առ հարիւրի վար առնելը որ կ'ըլլայ յայտարարութեանց առթիւ կը սահմանա - փակուի 40 հազարի, նաեւ կէս առ կէս կը պահուին այն յատուկ հանումները, որոնք կ'ըլլան աշխատանքի վերաբերող նախերուն, այսինքն կը սահմանափակուին 25 հազար ֆրանքի (նախապէս՝ 50 հազար): Տուրքերու ենթակայ բաժանումները 9 առ հարիւր յաւելում կը կրեն, բացի վերջին երկուքէն, որ մէյայն հինգ առ հարիւր կը կրեն: Արդար ըլլալու համար, յիշենք որ կառավարութիւնը մեծ քարեացակամութիւնն ունեցաւ տուրքի ենթարկելու կառքերու ճայնասփիւռի գործիքները...:

Ակէ զատ կառավարութիւնը զբաղեցաւ նաեւ աշխատանքով եւ այդ ուղղութեամբ ալ հետեւեալ որոշումները տուաւ.— Երեք մէլիառի յատուկ փոնտ մը կը ստեղծուի (ճարտարարուեստի) վարչական մեքենային մէջ 22·400 նոր աշխատանք կը ստեղծուին: Գործազրկութեան (շօմաժ) հատուցումը պէտք է կարգադրուի այնպէս որ ենթական մղէ գործ փնտռելու: Աշխատանքի ժամանակի կարգաւորման բանակցութիւնները եթէ ձախողին, կառավարութիւնը կը նախաձեռնէ պակեցնել աշխատանքի տեւողութեան ժամանակը:

Ձեռք առնուած բոլոր միջոցները մասնաւոր խանդավառութիւն մը չստեղծեցին, մանաւանդ աշխատաւոր դասակարգը եւ Իւմանիթէ կը խորհրդերը Հինդ - շաբթի.— « Տուրքերու անարդարութիւնը կը շեշտուի, քայլերանք՝ անգործութեան »:

Անոնք քաներուն համար ալ ձեռք առնուած միջոցները վիճելի են: Ըստ Սէ· Էֆ· Տէ· Թէ·ի, միջոցառումները անբաւարար են եւ խնդրոյ առարկայ: Բանուորական Ուժը (Էֆ· Օ·) համոզուած չէ, Սէ· Էֆ· Թէ· Սէ·ի համար հարցերը (աշխատանքի) չեն լուծուիր բայց կ'արժէ ուսումնասիրել: Քաոերը կը դանեն թէ լաւն ալ կայ, դէշն ալ:

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Ամէնափրէս, Օգոստ· 29–31)

ՀԱՅՑ ՔԱՆԴԱԿԱԳՈՐԾԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Երեւանցի քանդակագործ Լեւոն Թոք - մաջեան, որ յաղթական հանդիսացած էր Խորհ· Միութեան մէկ քաղաքներու իր արուեստակիցներու մրցումին, Լեհաստանի Նկարիչներու Միութեան կողմէ այդ երկիրը հրաւիրուած է յուշարձանի մը ստեղծման համար: Իրեն հետ Լեհաստան հրաւիրուած են Եւրոպայի կարգ մը երկիրներու քանդակագործ վարպետներ: Լ· Թոքմաջեանի «Բարեկամութիւն» գործը, որ կը ներկայացնէ ազգային տարազներով կանանց կերպարներ, կը զետեղուի Լեհաստանի Օրոնեակա քաղաքը, որ ծանօթ է իր մարմարով:

×

ԽՐԻՄԻ ՀԱՅԿ· ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակա - դեմիայի հրատարակչութիւնը լոյս ընծայած է էմմա Կորխմազեանի աշխատութիւնը, որ կը կրէ «Ղրիմի հայկական մանրանկարչութիւնը 14-17րդ դարերում» խորագիրը: Հիմնուելով Մատենադարա -

նուած միջոցները վիճելի են: Ըստ Սէ· Էֆ· Տէ· Թէ·ի, միջոցառումները անբաւարար են եւ խնդրոյ առարկայ: Բանուորական Ուժը (Էֆ· Օ·) համոզուած չէ, Սէ· Էֆ· Թէ· Սէ·ի համար հարցերը (աշխատանքի) չեն լուծուիր բայց կ'արժէ ուսումնասիրել: Քաոերը կը դանեն թէ լաւն ալ կայ, դէշն ալ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԻՒՍԸԼՏՈՐՖԻ սրճարանի մը մէջ դերմանական ոստիկանութիւնը ապաննեց Շլէյէրի մարդասպաններէն մին՝ Փէթըր Շթոլ, որ երկար տաեն է կը փնտռուէր նաեւ ուրիշ սպանութիւններու համար:

ՄԱՌԻՍ ՔԱՌԻԹԱ, որ քրոջը՝ Ռոզիին հետ մեծ դեր խաղացած է վարսայարդարութեան արուեստին մէջ եւ մեծ « ստեղծող » մը եղած է, մեռաւ առջի օր, յետ անողոք հիւանդութեան, ըստ ընդունուած բանաձեւին որակելու համար քանեռը, 60 տարեկան էր, մեծ տաղանդի տէր: 1952ին է որ այս սպանիչ երկու քոյրերը եկան Փարիզ եւ նացի երկու քոյրերը անկէ ի վեր բան մը փոխուեցաւ կիներու դէմքին եւ գլխուն վրայ: Շատ բան կը պարտին իրենց Ֆարահ կայսրուհին, Պառաս, Կռեքօ, Մաթիէօ եւն·, եւն·:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ մէջ կացութիւնը յստակ չէ եւ կրօնական ընդդիմութիւնը զանգուածային նոր ցոյց կը պատրաստէ: Միւս կողմէ Համայնավար Թուտեհ կուսակցութիւնն ալ կոչ կ'ընէ որ միացեալ ճակատ կազմուի կայսերական վարչակարգին դէմ: Պահանջներուն մէջ կան, բացի միապետութեան տապալումէն, երեսփոխանական ժողովի եւ Վերակոյտի լուծուիլը եւ հիմնական քանդումը Սաւաքի (քաղաքական ոստիկանութիւն, որ Սէ· Ի· Ա·ի մասնաճիւղը նկատուած է): Դեռ կան՝ կայսերական ընտանիքին ինչքերու եւ հարստութեանց գրաւումը, վերահաստատումը քարիւղի ազգայնացման օրէնսդրութեան, եւն·, եւն·:

նի, Լոնտոնի, Փարիզի, Երուսաղէմի եւ քանի մը այլ քաղաքներու գրադարաններու մէջ պահուող ձեռագիրներու վրայ, հեղինակը մանրամասն վերլուծած է անուանի մանրանկարիչներ Աւետիսի, Ստեփանոսի, Գրիգոր Սուքիասեանցի, Նիկողայոս Ծաղկարարի, Թոփալեկի եւ այլոց գործերը:

×

ԿՈՄԻՏԱՍ ՔԱՌԵԱԿԻ ՂԵԿԱՎԱՐԸ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Ջուլթակահար եղուարդ Թադեւոսեան արժանացած է վաստակաւոր արուեստագէտ կոչումին, ի գնահատութիւն ե - րաժշտութեան մարզէն ներս իր ունեցած ծառայութեան: Երաժշտական քարձրագոյն ուսումը ստանալէ ետք Մոսկուա, ուր աշակերտած է անուանի ջութակահար Լէոնիդ Կոգանի, եղ· Թադեւոսեան Երեւանի Կոմիտաս Երաժշտանոցին մէջ կատարելագործած է իր արուեստը: Ներկայիս ան կը ղեկավարէ Կոմիտաս քառեակը, որ Խորհ· Միութեան լաւագոյն խումբերէն մէկն է:

×

Ֆ· ԴԱՐԲԻՆԵԱՆԻ ՆՈՐ ԵՐԳԸ

Երաժիշտ Ֆելիքս Դարբինեան, որ մասնագիտութեամբ բժիշկ է, երգ մը յօրինած է Բայկալ–Ամուր մայրուղիի շինարարներուն նուիրուած: Ֆ· Դարբինեան ծանօթ անուն է հայկ· երաժշտական ասպարէզին մէջ: 1961ին իր յօրինած « Մանուշակ » երգը, մեծ ժողովրդականութիւն չհանեցաւ եւ տարածուեցաւ ամենուրեք: Երաժիշտի միւս երգերն են՝ « Սեպտեմբեր », « Լուսին », « Աչուն », « Սէր » եւայլն:

×

ՔԱՂՑՐԱՇԷՆ ԳԻՒՂԸ

Քաղցրաշէն գիւղը, կարմիր Սարին առորոտը, զոյգ Մասիսներուն մօտ, հիմնուած է 1929ին: Եղեռնէն ազատած վանեցիներ եւ շատախցիներ հաստատուած են հոս: Սկիզբը՝ 24 տուն: Անդրանիկ անունը՝ Բատրակաչէն: Տարի մը ետք արդէն գիւղը ունեցած է 68 տուն: Քաղորդական տարիներուն Սեւանի չրջանէն նոր բնակիչներ ժամանած են: Գիւղը ներկայիս օժտուած է տուֆակերտ բնակարաններով, առանձին դպրոցով եւ մըչակոյթի տունով: Մշակութեան համար բնակիչները ունին գիւղատնտեսական ժամանակակից մեքենաներ, գործիքներ:

×

ՇԱՄՇԱԴԻՆԻ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Շամշադինի ժողովրդական թատրոնի խումբը Մոսկուայի մէջ ներկայացուցած է Դ· Գազազեանի « Աչատուր Աբով - եան » թատերախաղը: Մշակոյթի տան, հեռատեսիլի սրահի եւ Օգչուներու մըչակոյթի տան բեմերուն վրայ:

×

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԲԱՆԱՀԻՒՍՈՒԹԻՒՆԸ

Լեռնային Ղարաբաղը հեռաւոր անցեալէն եկող հարուստ մշակոյթ ունի: Աշխատաւոր ժողովուրդը դարերու ընթացքին իմաստաւորած է իր ներաշխարհը, ձգտումներն ու ակնկալութիւնները, ըստեղծելով բանահիւսութեան զանազան սեռերու հիանալի նմոյշներ: Վերջերս լոյս տեսած է Մ Իքայէլ Առաքելեանի եւ

ՄՈՆՏԻ «ՕՐԸ ՕՐԻՆ»Ը

ՔԱՆ ԳՈՂԻԱԹ

Անչուշտ զուգադիպութիւն մըն է, որ Դաւիթի անունը տուած է այն բանակավայրին (Քան), ուր պիտի վիճին Պաղեստինի ճակատագրին մասին, բայց կրնայ ըլլալ նաեւ թէ արդէօք չատ յաջողի Դաւիթ:

Գողիաթ, որ տարաբախտ հակառակորդն եղաւ Դաւիթի առասպելական կռիւին ընթացքին Փղշտացի մըն էր, այսինքն բառին արդիական ձեւին տակ՝ Պաղեստինցի մը:

Առանց հրաչքի մը, պարսատիկը մեծ բան պիտի չկարենար հակային դէմ:

Կը մնայ յուսալ, որ այս անգամ, պարսատիկը հանդերձարան ձգուի միայն հրաչքը պահելու համար: Գոնէ այդքան պէտք է հաչտեցնելու համար Դաւիթն ու Գողիաթը:

ՌՈՊԵՐ ԷՄՔԱՐՓԻԹ

Ռոբեր Ղահրամանեանի աշխատութիւնը՝ « Նմոյշներ Լեռնային Ղարաբաղի ժողովրդական բանահիւսութիւնից » վերնագրով: Հատորը բաղկացած է քանի մը բաժիններէ՝ «Հէքեաթներ», «Առակներ եւ պրոյցներ», «Աւանդութիւններ», «Հանելուկներ», «Առած – ասացուած քներ», «Ժողովրդական խաղիկներ»: Գիրքին արժէքը կը բարձրացնէ նաեւ անոր բառարանը: Բարբառային բառերու դիմաց գրուած են գրական համարժէքները:

×

Ա· ՀԷՔԻՄԵԱՆԻ ՆՈՐ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

Ալեքսէյ Հէքիմեան յօրինած է «Քոյրեր» ոիտղոսով գործ մը՝ մեներգիչի, երգչախումբի եւ սենֆոնիք նուագախումբի համար, որ առաջին անգամ ըլլալով պիտի մեկնաբանուի Արեւելեան Հայաստանի Ռուսիոյ կցման 150ամեակի ոճնակատարութեան օրերուն՝ Երեւանի մէջ: Հէքիմեան հեղինակն է բազմաթիւ երգերու եւ ռոմանսներու, նուագախումբին գործերու եւ ներկայացումներու եւ բաժշտութեան: Ան երգի վերածած է Իսահակեանի, Տէրեանի, Պարոյր Սեւակի, Գ· Էմինի, Կապուտիկեանի, Համօ Սահեանի, Ճուվհ· Շիրազի բանաստեղծութիւնները:

×

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

× Երեւանի Ալ· Միասնիկեան զբաղարանին մէջ բացումը կատարուած է Լեւ Տոլստոյի նուիրուած ցուցահանդէսին, ուսս գրագէտին ծննդեան 150ամեակին առթիւ: Ցուցահանդէսը ի յայտ կը բերէ յատկանշական երեւոյթ մը: Լեւ Տոլստոյի երկերը Հայաստանի մէջ հրատարակուած են աւելի քան երեք հարիւր անգամ:

× Լոյս տեսած է յուշագրական բնոյթի հատոր մը Վահրամ Փափազեանի մասին: Հեղինակն է անուանի դերասանին աղջիկը՝ Մարիա Փափազեան, որ դերասանուհի է Լենինգրադի թատրոններէն մէկուն մէջ:

× Կիրովականի մօտերը գտնուող «Հայկական Արտեկ» ճամբարին մէջ ամէն տարի կը հանգստանան 2·500 երախաներ՝ Խորհ· Միութեան տարբեր անկիւններէն, նաեւ արտասահմանէն: Այս ամառ 80 հայ աղջիկներ եւ տղաքներ ժամանած են Սիփիւռքի զանազան երկիրներէն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՈՐՔԱՆ ՓԱՓՐ Է ՀՈՂԱԳՈՒՆԴԸ

Ա.

Սովետահայ ընթերցողները ստացան սփիւռքահայ գրող Վահրամ Մավեանի նոր գիրքը՝ « Մխացող հոգիներ »ը:

Թեմայի առումով գիրքը մտնում է սփիւռքահայ գրականութեան այն լաւագոյն ստեղծագործութիւնների շարքը, որ չօշափում է հայրենիքից հեռու ապրողների ճակատագիրը:

Հայրենիքից հեռու...

Բայց որքա՞ն հեռու: Որտե՞ղ են նրանք եւ որտե՞ղ չեն:

— Հողագնդի հինգ ցամաքամասերի ամէն մի անկիւնում, հասարակական և անսպասելի միջավայրերում, գիւտութեան եւ արուեստի, գրականութեան եւ մարմնամարզութեան, արդիւնաբերութեան եւ մշակոյթի ասպարէզներում:

Վահրամ Մավեանը ճիշդ ընտրելով իր հանդիպումների կամ իր հերոսների զբաղմունքների վայրը եւ այն ներկայացնելով իր բնական կոլորիտով, միանգամայն գունեղ եւ բնական է դարձնում նիւթի պատումը: Նրա հերոսները հիմնականում Հայերն են. բանի կամ ինչ-նախամ, առեւտրի կամ աշխատանք որոնելու, պաշտօնի կամ շահոյթի, աշխարհ տեսնելու կամ ազգականին այցելելու նպատակով երկրից կամ անից դուրս եկած Հայը:

Հայը որ թափից ունի, բայց ուզում է ինչ-որ տեղ երջանիկ լինել, Հայը, որ ստացողանք ունի, բայց ուզում է ինչ-որ տեղ մոռանալ այն, եւ Հայը, որ ունեզրկուած է, բայց աշխատանքով ուզում է եւ չահել կորցրածը: Ինչ էլ լինեն նրանց նպատակները, առաջին հերթին նրանք հայ մարդ են, որոնք, եթէ կորցրել են ամէն ինչ, ապա չեն կորցրել մի բան, իրենց անցեալը, եւ այն կորցնելու մտավախութիւնը դառնում է մտահոգիչ, խոշոր մի հարցական, ծանր մի խնդիր, հոգեկան ապրումների անլուծելի մի հանգոյց, որոնց հեղինակը մօտենում է իսկական արուեստագէտի, գեղարուեստական բարձր ճաշակ ունեցող հրապարակագրի ակնոցով:

Այս գրքում, ի տարբերութիւն սփիւռքահայ որոշ գրողների, Վ. Մավեանը յստակօրէն սահմանագծում է հայրենիքից հեռու ապրողների վիճակը: Միանգամայն ճշմարիտ է, որ ժամանակի ստրատընթաց գործօնը նոյն հոգեբանական իրադրութեան մէջ չի գտնում մենակ մնացած Հային: Իսկ Հայը միշտ չէ, որ հայրենիքից հեռու է անձնապէս: Կան գունաւոր ծածկներ, կան « զաղութներ », կան գաղոց, թերթ, եկեղեցի, ակումբ, մարզական, բարեգործական, հայրենակցական միութիւններ ունեցող համայնքներ, եւ կայ ոչ միայն ֆիզիկապէս (անգամ այդ զաղութներից ու համայնքներից ներս՝, այլ նաեւ հոգեպէս առանձին մնացած Հայը: Եւ սա է գրողի բնորոշը: Այսպէս ուրեմն, խօսքն այստեղ վերաբերում է ոչ այնքան « զաղութ » դարձած հայկական հոծ զանգուածներին, որքան « առանձին » մնացած, մեկուսացած, ոչ այնքան հայրենիքից հեռու մնացած, որքան Հայութիւնից հեռու մնացած հայի բեկորներին:

Հայութիւնից հեռու մնացողը, որի հոգին այրուող, մխացող է, այս դէպքում կարող է լինել ե՛ւ համայնքը, ե՛ւ զաղութը:

Մավեանը տեսնում է այն տարածութիւնը, որ բացուած է ֆիզիկականի եւ հոգեկանի միջեւ, երբ խօսքը վերաբերում է ազգային պատկանելիութեանը, եւ հերոսին դնում է (նրա էութիւնը պեղելու համար) մենակութեան այլազան վիճակների մէջ: Կարելի է հասնել այն եզրակացութեան, որ Վ. Մավեանը իր նիւթին եռակողմանի մօտեցում ունի -- միջավայր, այսինքն հերոսի արտաքին աշխարհը, ապա հերոսը՝ իր աշխարհիկ զբաղմունքով եւ վերջապէս հերոսը իր հոգեկան վիճակում, երեք կողմից էլ նա չէջը դնում է Հայի վրայ, նրա թափի վրայ: Զմոռանալով, որ Հայը ցրուած է աշխարհով մէկ, որ «ամէն տեղ Հայ կայ» այսինքն՝ հողագունդը գործօղութեան միջավայր է Հայի համար — եւ աշխարհի քարտէզը նրա միջոցով կարելի է տալոտել, յատկապէս երկրների, մայրաքաղաքների անունները -- գործօղութիւնների միջավայր է նաեւ մի աւան, մի սըճաբան, մի ռեստորան, մի պարապարահ, մի ակումբ կամ պուրակ, փողոց կամ պատշգամբ, մի օդանաւ կամ մեքենայ, մի կառք կամ յողնած մի նժոյգ:

Զմոռանալով, որ հերոսները սովորաբար Հայերը են, այսինքն՝ արծուաքթիթ, խոշորաքթիթ, արեւելքցի կամ եւրոպականացած, արեւահառնձ դէմքով, թխահոմրթ, սեւաչ կամ ոչ, նրանք ունեն նաեւ իրենց զբաղմունքը, չափւում են իրենց ունեւորութեամբ, երբեմն հարուստ գործատէրեր են, երբեմն սրճարանային սպասեակներ, -- մի կօշկակար, մի դերձակ, հարուստ մի ժառանգորդ, ունեւոր մի աշխատակից, մի խմբագիր, մի ոսկերիչ, բայց բոլորն էլ նոյն բոյրը ունեն, Հայութիւնից մնացած բոյրը:

Ի՞նչ են զբում, ի՞նչպէս են ապրում, ի՞նչ են մտածում, ինչո՞ւ են տառապում ու թախծում Հայութիւնից մնացած բոյր ունեցող այս մարդիկ: Ահաւասիկ հարցեր, որոնց փորձում է դեզարուեստ - տօրէն պատասխանել Վահրամ Մավեանը: Այդ պատասխանները երբեմն ակնարկի ձեւ ունեն, երբեմն պատմուածքի եւ էսէի, երբեմն հարցազրոյցի ու մանրապատումի, երբեմն յուշագրութեան եւ ուղեգրութեան: Ձեւն այստեղ գտնում է իր ճիշդ բովանդակութիւնը, որովհետեւ պատասխանը դեղագիտական մակարդակ ունի, այսինքն՝ հեղինակը իր առաջադրած հարցերին պատասխանում է ե՛ւ լրջութեամբ, ե՛ւ վաւերագրական դիպուածով, վկայով, արտասուքով, նաեւ հեգնանքով ու խարազանով:

Ի դէպ՝ այն նուրբ հեգնանքը, որ հեղինակը տածում է բոլոր նրանց հանդէպ, ովքեր « Հայութիւն ընելու համար » արտասահման են գնում, արտասուելու չափ ողբերգական է: Այն խարազանը, որ հեղինակը վերցրել է ձաղկելու համար նրանց, ովքեր հայ ժողովրդի հոգսերը փորձում են բեռնաթափել օտարամօլութեամբ, արիւնոտելու չափ ուժեղ է:

-- Չեմ կրնար հաւատալ, որ երկու լման օր եւ դիշեր միասին պիտի ըլլանք առանց իրարու խանգարուելու, առանց ծանօթի, հայրու հանդիպելու հաւանականութեան ու հանդիսա պիտի պարտինք, խօսինք ու... սիրենք զիրար: Հոյակապ է: Վերջապէս անկիւն մը գտանք աշխարհի վրայ, ուր Հայ չկայ:

Այս զոյգը փախել է Հայերից:

Բայց եւ կան նրանք, ովքեր փախել են Հայութիւնից.

— ... Անիկա անտարբերն է... անցեալէն ու ներկայէն կտրուած, եւ ամէն բանի օտարի մը աչքով ու հոգիով կը մօտենայ...

Վ. Մավեանի, որպէս գրողի, գեղարուեստական ընդհանրացումն այն է, որ երկու դէպքում էլ, --- Հայերից կամ Հայութիւնից փախած մարդիկ — գտտապարտուած են նոյն ճակատագրին, հոգե-բարոյական այլասերման, եւ դա կորուստ է, ազգային պատկանելիութեան կորուստ: Աւելին կորչում է մարդը, Հայը, որովհետեւ իրենից առաջ կորցրել է ոտքի տակի հողը, իր էութիւնը, արմատը, որից կարող էր ընձիւղել, ճիւղաւորուել, իսկ հիմա պատապարտուած է չորանալու, ընկնելու...

ՍՏԵՓԱՆ ԱԼԱՋԱՋԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ՕՐԱԿԱՐԳԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՐՑԸ ԴԱՍԱԳԻՐՔԵՐՈՒՆ ՈՒԱԿՆ Է...

Ա.

« Գարուն » ամսագիրին խմբագրութիւնը բազմաթիւ « ահազանգներ » ստացած է բնագիտութեան եւ ուսողագիտութեան նուիրուած դասագիրքերուն վատթար վիճակին մասին: Խմբագրութիւնը ծանօթանալէ ետք հարցին էութեան հետ, հանդիպումներ ունենալէ ետք մասնագէտներու հետ, եկած է այն եզրակացութեան, թէ հարցը խիստ կարեւոր է եւ նաեւ հրատապ: Խմբագրութեան կարդաղրութեամբ « կլոր սեղանի » մը շուրջ հրաւիրուած են կարգ մը մասնագէտներ, ինչպէս, Երեւանի համալսարանին բարձրագոյն ուսողագիտութեան ամպիոնի վարիչը՝ Փրոֆ. Վաչէ Սաղաթելեան, Հայաստանի Հանրապետական Գրադարանին դիւանապետ համբակութեան՝ Արտակ Ոսկանեան, « Լոյս » հրատարակչութեան բնագիտութեան – ուսողագիտութեան խմբագրական կազմին վարիչը՝ Սուրէն Գրիգորեան եւ ուսուցիչներ: Մօտակայութեան նիւթը եղած է տուեալ ճիւղերուն դասագիրքերուն պարզած պատկերը հայերէնին եւ տպագրական որակին մասին:

Ներկայացնելէ առաջ հրապարակ ղըրուած միտքերն ու կարծիքները, անհրաժեշտ է ճշդել, թէ Հայաստանի հայկական դպրոցներուն դասագիրքերուն մէկ կարեւոր մասը, յատկապէս անոնք որոնք գիտական բնոյթ կը կրեն, ռուսերէնէ կը թարգմանուին: Այլ խօսքով՝ ռուսական համապատասխան դասագիրքերն են, որ հայերէնի թարգմանուելով կը դրծած – ուին դպրոցներուն մէջ: Նկատի առնելիք միւս կէտն ալ այն է, որ առաջին անգամը չէ, որ դասագիրքերու լեզուն խըղդոյ առարկայ կը դառնայ: Դժբախտաբար, թարգմանական եւ ոչ թարգմանական դասագիրքերուն մէջ մեծ տեղ կը գրաւեն լեզուական սխալները: Ցաճախ է, որ սրտցաւ ուսուցիչներ, մտաւորական – ներ եւ պատասխանատուներ այս ուղղութեամբ մտահոգումներ կը կատարեն(*): Այս այսպէս ըլլալով հանդերձ, բարեբախտաբար, սրբագրութիւններն ալ ակներեւ են եւ բազմաթիւ դասագիրքեր, որոնք անցեալին « մերժելի » նկատուած են, այժմ բարեփոխուած վիճակով հրապարակի վրայ կը գտնուին:

Փրոֆ. Վ. Սաղաթելեան նախ ճշդած է, թէ « երկար ժամանակ տերմինաբանութեան հարցերով լրջօրէն չէին զբաղւում ո՛չ մաթեմատիկոսները, ո՛չ փիզիկոսները, ո՛չ էլ լեզուաբանները: Ստեղծուել էր մի իրավիճակ, երբ դպրոցական դասագրքերում նոյն տերմինները տարբեր ձե-

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՅԱՐԱԿԻՑ ՀԱՐՑԵՐ

Գրեց՝ ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Արուեստագէտի ի՞նչ տիպար ժառանգած ենք անցեալէն, — ա՛յս է յաջորդ հարցը: Բանաստեղծը ինչպէ՞ս կը սահմանէ ինքզինք: Կրթութիւնը, բժշկութիւնը, ոստիկանութեան նման՝ կարելի է, գաղափարին ծայրայեղ հրատանգին կեցած՝ ըմբռնել որպէս հանրային ծառայութեան հաստատութիւններ զորս Պետութիւնը կամ Իշխանութիւնը կը հայթայթէ իր քաղաքացիներուն:

Բայց դրականութի՞ւնը, — անկարելի կը թուի... Եւ սակայն այս եզած է մեր իրականութիւնը որ կէս դար կամ նոյնիսկ քառորդ դար առաջ հասկնալի երեւոյթ՝ ներկայ օրերուն անպաշտպանելի թէզ է: Ժամանակակից մտայնութեամբ՝ մշակոյթը էապէս զարտուղի իրականութիւն մըն է, ուեսակ մը մնայուն ու անհաչտ քաղաքային պատերազմ ընկերութեան ու զանգուածին դէմ: Անչուշտ է նաեւ շատ աւելին, — պիտակցութեան ու զգայնութեան աւելի լայն տարածք – ներու նուաճում, լեզուի միջոցաւ յեղաշրջական գործունէութիւն, վերջապէս՝ հաւաքական տագնապներու բխրեղացում — մեր առանձնաշնորհեալ վայրը: Ի զո՞ւր կը փնտռենք այս բոլորը՝ մեր ընթացիկ քերթողին ու քերթողութեան մէջ: Ան ուղղափառ, բարեմիտ, զգայուն ու ճաշակաւոր անձն է, որ երբեմն կը լուսաւորէ մեր անցած ճամբան, բայց շատ քիչ անգամ՝ մեր կարելիքը: Ո՞ւր կորաւ Մեհեաճի մարտակոչը, ի՞նչ եղան Օշականի, Զարեանի, Շահնուրի, Նարդունիի վերլուծումները Հայոց էութեան մասին:

Գաղափարի ի՞նչ ապրող գրոյթ, արուեստի ի՞նչ կենդանի զգայնութիւն ժառանգեցինք մեր գրականութեան լաւագոյն երկերէն: Դժուար է ըսել: Եթէ առար պատճառը կեանքն է որ մեզ կարած է անցեալի աւանդութիւններէն ու նետած օտարութեան քաղաքները՝ ուրեմն ալ չհաօսինք ժառանգի մասին այլ պատմենք ինչպէս արուեստի թանգարան մը կայ ուր յաճախ այցի կ'երթանք, որու գեղեցկութիւններուն կը զմայլինք բայց որու սրահներուն մէջ կը տառինք ու ժամ առաջ չունչերնիս դուրս կ'առնենք ուր մեր բուն կեանքը կ'ապրինք ժխորին ու երթեւեկին մէջ:

Մօտաւորապէս նոյն բանը չե՞նք ըներ երբ Հայաստանի գայ կարգը, զոր կ'այցելենք, կը զովենք, ուր նոյնիսկ արցունք ալ կը թափենք՝ բայց ուրկէ անվարան կը փախինք՝ մեր հարազատ գոյութեան ապահովութիւններուն վերադառնալու համար:

Այնպէս որ, մեզի կը մնայ մեր աւանդները ստեղծել, մեր գլխուն ճարը նայիլ, վերագտնելու համար ազգային անձնական ու գեղարուեստական վաւերականութիւնը: Բան մը զոր մտամբ կ'իրագործեն արդէն որոշ նոր ուժեր, երբեմն շատ զգայ քայլերով, երբեմն յախուռն ձեւով: Աւենը եկած է վերաքննելու մեր աւանդական տահմանումները ու եթէ պէտք է՝ ընդարձակելու Հայ գրական նուիթեան տահմանները՝ մէջը առնելու համար Անդլերէնն, Ֆրանսերէնն, սպանե – րէն ու այլ լեզուներով ստեղծ քերթողութիւնը:

Անչուշտ նոր չէ այս զուգահեռական դրականութեան երեւոյթը: Ինչ որ նոր է սակայն՝ առար ստացած կարեւորութիւնն է, միջազգային կրկէսին մէջ բայց մանաւանդ՝ մեզի համար որովհետեւ այլ է ապագայի ճամբան ու այլ փորձերէն է որ կրնայ ծնիլ հայկական նոր ինքնութեան մը սաղմը, որուն կը սպասեն, հաւանաբար, մտազբոսղ սերունդները:

Ինքնութեան այս տադնապին ու եզքի մը փնտռտուքին կը հանդիպինք նաեւ հոս հոն ստեղծող հայադիր բանաստեղծներու քով: Պըստեանի, Թեմիզեանի, Ր. Սեթեանի, Ս. Կիրակոսեանի, Ա. Աստեանի, Զահրատի, Մրամունիի, նոյնիսկ Կ. Պատմաճեանի ու Վ. Թէքեանի գործերուն մէջէն մեր քերթողութիւնը անկիւն կը դառնայ: Աստղմէ մէկ երկուքը հազիւ դիմանան 21րդ դարուն մէջ: Այդ չէ կարեւորը: Կարեւորը անկիւն դառնալն է, մեր ներկայ պայմաններուն մէջ: Վերապրողներ միշտ պիտի ըլլան արուեստի ջահը վառ ու փամփուշտը չոր պահելու համար ու փոխանցելու գալիք մարդոց, ոչ այնքան ջահը ու փամփուշտը՝ որքան փոխանցումի անհրաժեշտութեան գաղափարը, որպէսզի նորեր ստանան աւանդը փարը, որպէսզի նորեր ստանան աւանդը բաց աչքով, դիտնան թէ ինչքան կեանք կայ աւանդին մէջ, որքան վաւերական է ան:

(25 – Շար.)

ւերով էին օգտագործւում, յարուցելով ուսուցիչների իրաւացի դժգոհութիւնը »: Աւելցուցած է, թէ այս բացը զոցելու համար կեանքի կոչուած է « մաթեմատիկայի տերմինաբանական յանձնաժողովը » կեանքի կոչուած է անցեալ տարւան սկիզբները եւ յանձնախմբին անդամներուն շարքին են վրոյֆեսէօրն զատ նաեւ ակադեմականներ Ա. Շահինեան, Մ. Զրբաչեան, Ակադեմիայի թղթակից - անդամներ Ն. Առաքելեան, Ռ. Ալեքսանդրեան եւ ուրիշներ (« Սով. Դպրոց » շաբաթաթերթ, 1977 փետրուար 24) :

Հանրապետարանի գլխաւոր համբաւորին անդակալին համար հարցին բնոյթը չատ յստակ է. « Մենք պէտք է ոչ թէ թարգմանենք, այլ ռուսերէն դասագիրքը հայացնենք: Հայերէն գրքում խնդիրը կարդում ես, չես հասկանում, ռուսերէնը կարդում ես՝ հասկանում ես: կարծես ռուսերէն աւելի լաւ գիտենք, քան հայերէն, մինչդեռ ունենք հայկական կրթութիւն, խօսում եւ մտածում ենք հայերէն... »:

Միութեան փոխանակութեան ընթացքին յաճախ կրկնուած է վերոյիշեալ կարծիքը, այն թէ հայերէնով անհասկնալի կը մնան բացատրութիւնները, մինչդեռ ռուսերէնով չատ յստակ կ'ըլլան ըստածները: Դպրոցի տնօրէն Ցովհ. Բաղդասարեան գիտել տալէ ետք, թէ բաղդատմամբ թուաբանութեան դասագիրքերուն, բնագիտութեան գիրքերը չատ աւելի տխուր պատկեր կը պարզեն, նշմարած է, թէ իր աշակերտները «հայերէնով կարդում, չեն հասկանում» : Նոյնիսկ ինքը՝ դաստատուն, եւ բերած է օրինակ մը. « Ես ֆիզիկայի մասնագէտ եմ, աւարտել եմ պատերազմի տարիներին: Էյնշտէյնի յարաբերականութեան տեսութեան սկզբունքն այն ժամանակ չկար: Յետագայում էլ առիթ չէի ունեցել անդրադառնալ: Վերջերս այդ տեսութիւնը մտցրին 10րդ դասարանի նոր ծրագրի մէջ: Ուրեմն, ես պէտք է սովորէի, որ կարողանայի դասաւանդել: Կարդացի եւ մասնագէտ լինելով հասկացայ: Ռուսերէնը

ՊԱԼՔԱՆՆԵՐ

ՊԵԼԿՐԱԴ-ՍՈՖԻԱ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Եուկոսլաւիա պաշտօնապէս մերժեց Պուլկարիոյ նախագահին առաջարկը՝ այցելել Պելկրատ եւ Թիթոյի հետ ստորագրել Յայտարարութիւն մը « սահմաններու անընձեռնելիութեան եւ հողային պահանջի հրաժարումին » շուրջ:

Մամուլի հերթական ասուլիսի մը ընթացքին, Եուկոսլաւիոյ Արտաքին Նախարարութեան բանբերը յայտարարեց, թէ « սահմանային հարցը վիճելի չէ եւ ոչ իրենց համար համաշխարհային բ. պատերազմէն ի վեր »: Ապա աւելցուց. — « Պուլկարիոյ առաջարկը իմաստ կը ստանայ, եթէ նպատակ ունենայ ճանչնալու Մակեդոնացիներուն ազգային փոքրամասնութեան գոյութիւնը Պուլկարիա եւ մակեդոն ժողովուրդը՝ Մակեդոնիոյ եուկոսլաւ դաշնակցային Հանրապետութեան մէջ: Արդ, նախագահ Ժիվկով ոչինչ ըսաւ այս հիմնական հարցին մասին »:

Եուկոսլաւիա չուզեր հրաժարիլ իր դիրքէն: Արդէն Սոֆիայի խօսակցութիւններուն, 1976 Սեպտեմբերին, Պելկրատ յստակ ճշդած էր այս կէտը՝ առաջարկելով երեք Յայտարարութիւններու հրապարակում մը միասնաբար: Առաջինը կը նախատեսէր Թիթօ – Ժիվկով մէացեալ Յայտարարութիւն մը, որով երկիրները յանձնառու պիտի դառնային, ՄԱԿի Ուխտին եւ Հելսինքիի համաձայնագիրերին ոգիով զարգացնել իրենց յարաբերութիւնները բոլոր մարզերէ ներս, բարիդրացիական կայուն յարաբերութիւններ պահպանել՝ առաջնորդուած իրենց ժողովուրդին չահերէն: Նաեւ՝ համապարծակցութիւն հաստատել եուկոսլաւիոյ համայնավարներու Լիկային եւ Պուլկարիոյ Համայնավար կուսակցութեան միջեւ:

Երկրորդը կը նախատեսէր « հանդիսաւոր Յայտարարութիւն » մը ճշդելով, թէ Եուկոսլաւիա եւ Պուլկարիա « հողային ակնկալութիւններ եւ ձգտումներ չունին իրարմէ եւ, հետեւաբար, իրենց յարաբերութիւններուն մէջ պիտի առաջնորդուին հողային ամբողջականութիւնը յարգելու սկզբունքով »:

Երրորդը կը նախատեսէր, որ երկու կառավարութիւնները, իրենց Ազգային ժողովներուն առջեւ պիտի ճչդեն Եուկոսլաւիոյ պուլկար փոքրամասնութեան եւ Պուլկարիոյ մակեդոնացի փոքրամասնութեան ազգային իրաւունքները:

Այս երեքը ամբողջութիւն մը կը կազմէին Պելկրատի համար եւ կր թուի, թէ վերջին կէտը պատճառ է դարձած, որպէսզի Սոֆիայի խօսակցութիւնները ձախողին:

Սոֆիայի համար Պելկրատի ներկայացուցած պատճառաբանութիւնը, նաեւ՝ ամբաստանութիւնը, պարզ « անհեթեթութիւն » մըն է: Նոր չեն եուկոսլաւիոյ ամբաստանութիւնները « պուլկար ապազգայնամոլութեան » դէմ: Վերջին անգամ մամուլին կողմէ տարածուեցան մամուլին կողմէ տարբեր ակնկիզբին, Սան Սթեֆանոյի դաշնագրին հարիւրամեակին առթիւ: Ինչպէս ծանօթ, այդ դաշնագիրով քանի մը ամիս, մինչեւ Պերլինի վեհաժողովը, ծնունդ առաւ մեծ Պուլկարիան: Այսուհանդերձ, դժուար է գտնել Սոֆիայի քաղաքականութեան մէջ, պատերազմէն ցայսօր, Պելկրատի ամբաստանութիւնը արդարացնող նման դիծ մը:

Մակեդոնական հարցը, որ Պելկրատի համար հիմնական զէնք դարձած է, վերջին հաշուով երկայրի սուր մը կրնայ ըլլալ: Պուլկարները արդար չեն, երբ իրենց պատրաստած վիճակագրութիւնները մէջտեղ դնելով կը պնդեն, թէ « Մակեդոնացիներու ազգային փոքրամասնութիւն մը երբեք գոյութիւն ունեցած չէ եւ ոչ ալ այժմ գոյութիւն ունի » իրենց սահմաններէն ներս: Առաջին մարդահամարին պատերազմէն եօք ցոյց տուած էր, թէ 260·000 Մակեդոններ կան Փերինի շրջանը եւ Սոֆիայի հարաւը: Ճիշդ է նաեւ, որ լեզուական աննշան տարբերութիւն կայ մակեդոներէնին եւ պուլկարերէնին միջեւ:

Եուկոսլաւիոյ յամառ պնդումը, որ Պուլկարիա ճանչնայ մակեդոնացի փոքրամասնութեան մը գոյութիւնը իր երկրին մէջ, կրնայ պատճառ դառնալ, որ Սոֆիա, իր կարգին, նոյնքան անհիմն ձեւով, ամբաստանէ Պելկրատը, թէ հողային ակնկալութիւններով կ'առաջնորդուի: Արդէն այս ուղղութեամբ ակնարկութիւններ սկսան կատարուիլ պուլկար մամուլին մէջ, որ ցարդ կը խուսափէր բանավէճի մտնելէ:

Թ. Ա. Թ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ մէջ, Օգոստ. 27ին մեռած է Տիկին Բրաբիոն Մանուկեան: Ողբացեալը տասներ տասնապետուհին եղած է ՀՕՄի Շրջ. վարչութեան, տասարելով Միութեան բարգաւաճման եւ տարածման հարաւ - ամերիկեան գաղութներուն մէջ: Թաղումը կատարուած է Օգոստոս 28ին:

ՀԵՄԻԼԹՐՆԻ (Քանատա) ՀՕՄի մանուկներու վարժարանի հանդէսը տեղի ունեցած է Օգոստ. 12ին, Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ: Խօսք առած են վարժարանի տնօրէնը՝ Օհան Պալեան, Ուսումնական յանձնախումբի կողմէ Արմենուհի Մանուկեան, որոնք չեչտած են մանուկներու վարժարանի անհրաժեշտութիւնը: Յորդորած է գեղարուեստական ճոխ յայտագիր մը եւ մրցանակներ բաշխուած յառաջադէմ աշակերտներու:

ՄԻՒՆԻԽԻ մէջ վերջերս տեղի ունեցած կիրառական հոգեբանութեան 19րդ միջազգային համագումարին, ի շարս բազմաթիւ ուրիշներու, մասնակցած են նաեւ եօթը հայ եւ չորս թուրք հոգեբաններ: Հինգ հայ հոգեբաններ զիտական զեկուցումներ կարդացած են համագումարին՝ Էմմա Ալեքսանեան եւ Ալեքսանդր Լալեան Հայաստանէն, Մեսրոպ Բալայեան Պարսկաստանէն, Իվան ժամհարեան Լենինգրադէն եւ Լեւոն Մելիքեան Սաուտական Արաբիայէն: Ոչ մէկ թուրք հոգեբան զեկուցում ներկայացուցած է. անոնք բաւարարուած են ազատ ունկնդիրի դերով:

ԹՈՒՋԼԱՅԻ (Պոլիս) « Քամբ Արմէն » մանուկներու ամառնային կայան այցելած է «Երդ ու Պար»ի Մխիթարեան, Օգոստոս 27ին: Կէսօրին, կայանի ընդարձակ սրահին մէջ է պատիւ հիւրերուն սեղան մը սարքուած է: Խօսք առնելով Միութեան տաղնապետ Յակոբ Սվասլեան դնահատած է տարուած աշխատանքը: կայանի տնօրէն Հրանդ Կիւզէլեան չնորհակալութեան խօսքերով գոհունակութիւն յայտնած է ցոյց տրուած հետաքրքրութեան համար:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՕՍԷՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

ՂՕՂԱՆՋՈՒՄ Է ԱԿՆՈՎԻՏԸ

2

Թուրքերը ամբոխ – ամբոխ խուժեցին եկեղեցի: Շատ էին՝ ծալք – ծալքի, ալիք – ալիքի վրայ: Շա՛տ...

Հաճախականը ղօղանջում էր ինքն իրենով լեցուն ու հպարտ:

Թուրքերի ցուրտ չնչից տատանուեցին մոմերի բոցերը: Ծերունիներուն իրենց դլուխներից վեր բռնեցին մի – մի վառուող մոմ եւ եկեղեցու բարձր կամարները դողացին նրանց խռպոտ աղաղակից.

— Մինչեւ ե՞րբ, Տէ՛ր, մոռանաս դիս ապառ...

— Սպա՛ռ, սպա՛ռ...

Մինչեւ ե՞րբ բարձրանայ թշնամին,
Նայիր եւ լո՛ւր ինձ,
Տէ՛ր իմ, Աստուա՛ծ իմ...

Ղըլմա Օհանը աչքերի խաւարը սեւեռել էր վերեւ: Մի՞թէ փրկութեան կրակը մնաց կէս ճանապարհին: Ո՛չ, ո՛չ, պայթի՛ր, որոտա՛, փլուի՛ր, երկինք:

Պայթեց: Եկեղեցու զմբէթաւոր զանգակատունը ճեղքուեց ահռելի դղրդոցով եւ փլուեց պատանուած նահատակների ու Թուրքերի ամբոխի գլխին...

Դղրդոցը պատ դարձաւ Թուրքերի առջեւ, ապա աւելի չեչտակի հնչեց՝ արձագանգը քարէ կամարների խոռոչնե – րում:

— Մինչեւ ե՞րբ դարձուցանես զերեսս քոյինէն...

Թուրքերը պապանձուեցին մի պահ՝ նոյնիսկ ընկրկելով: Ճերմակ լինի՞ն են ոռնում, սպառնում սաստկագին:

Ղըլմա Օհանը անվերջ քաշում էր զանգի թոկը, խռպոտ ելեւէջներ քամում կոկորդից: Նա մոմի բոցով վառեց դիւրավառ քուղը: Սա ուրախ ճարճատեց կրակից: Բոցը վազելով բարձրացաւ վերեւ: Թուրքերը հանեցին իրենց սրերը ու նետուեցին դէպի սաստկացող երգը:

Վերջին վայրկեանին իր կոյր աչքերի մէջ ըոց նկատեց Ղըլմա Օհանը: Լոյս էր, ուրեմն, օրհնեա՛լ եղիցի:

×

Գեղամը ձեան չերտը ճեղքում էր տառապանքով: Բեռը ծանր էր: Աղջիկը աղերսում էր, որ նա իրեն թողնի, ինքը գնա, սակայն Գեղամն անմռունչ տանում էր իր խաչը: Երբեմն նրան թուում էր, թէ բեռը չատ թեթեւ է, ուղղակի ծաղկով զամբիւղ, որ ահա բուրում է իր մէջքին, իր ուսերին: Այդ պահերը, սակայն, անցողիկ էին: Բոյրերը ցնդում էին Զիւնիկի ձայնից.

— Ժի՛ր, ժի՛ր, փոքրիկներս: Ահա, ահա տեղ կը հասնենք:

Լաւ է, լսում է Զիւնիկը զրնգուն ձայնը: Գեղամն ահ է զգում ձիւնի լռութիւնից, վտանգ է կանխազուչակում այս ճերմակ ամայութեան մէջ: Գեղամը յոյսով նայում էր Զիւնիկին: Ֆիդայի աղջկայ երեսին խղճահարութեան լոյս կայ: Ո՞ւմ է խղճում Զիւնիկը՝ իրե՞ն, ուրուաղջկա՞ն, բոլորի՞ն: Երեւի բոլորին: Սակայն աւելորդ բան է այդ խիղճ ասածդ, Զիւնիկ, ցեխ՝ մարդու մարմնին կպած: Որ Քեմալ բէյն ու Օսման իւզբաշին խիղճ չունեն, Աստուած պակա՞ս հոգատար է նրանց հանդէպ: Ի՞նչ խիղճ, տառապանքն է քո բաժինը, Զիւնիկ եւ մեր բաժինը: Ուրեմն պէտք է քաշել, տանել սահմանուածը:

Զիւնիկը նորից է խրախուսում փոքրիկներին.

— Ժի՛ր, ժի՛ր, ձեր մատա՛ղը լինեմ: Տեղանքին ծանօթը միայն Ուլիկն էր: Գարնանը հօր հետ նա եկեել էր այս կողմերին եղած սեւ ժայռերից սատանին եղունգ քար պոկելու՝ կամերի կեռիքների համար: Հիմա կը թեքուեն աջ, մի փոքր էլ կը բարձրանան ու կը հասնեն սեւ ժայռին: Իսկ այնտեղից մինչեւ գետի ափունքները՝ Ակնովիտ, մօտ է:

Գնում էին լերան համբուրիւնը ճեղքելով:

×

Ցանկարծ հրացանային մի երկար համազարկ դղրդացրեց ձիւնամշուշով խեղդուած օդը: Բենիամինը հրացանն իջեցրեց ուսից:

— Շարունակում ենք ճանապարհը: Չկարուէք իրարից:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(Շար. 143)

Այրի Տիկին Ղեւոնդ Հայրանեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Հայրանեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Վահան Հայրանեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թորոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Մըղրաքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տիրան Աղասեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Գալաֆեան եւ զաւակները, յաւուր կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր, եղբօր, մօրեղբօր, քեռեկալին եւ ազգականին՝

ՂԵՒՈՆԴ ՀԱՅՐԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստ. 13ին։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Օգոստոս 16ին։

ՅԱՌԱՋ. — Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին ընտանիքին։

ՅԱԽԱԿՑՈՒԹԻԻՆ

Վիէնի Հայ Ազգ. Մխիթեան վարչութիւնը խորունկ ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկ. Անդրանիկ Բարսեղեանի եւ զաւկին, այրի Տիկ. Շողիկ Բարսեղեանի (Տէսին), Տէր և Տիկ. Բարսեղ Բարսեղեանի, Տէր եւ Տիկին Սահակ Բարսեղեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկ. Մ. Կիշարի եւ զաւակներուն եւ բոլոր պարագաներուն, իրենց զաւկին, քեռորջը, Թոռնիկին, զարմուհիին (գուշինին) 17 տարեկան, եղերաբախտ Օրիորդ Ֆլորանս Բարսեղեանի կսկծալի մահուան առթիւ։

Նոյնպէս, վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ այրի Տիկ. Խումար Պետրոսեանի (Գալայճեան) եւ զաւակներուն, եւ Գալայճեան ընտանիքներու անդամներուն, իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր, եղբօր, հօրեղբօր՝ Միքայէլ Պետրոսեանի (Գալայճեան) մահուան առթիւ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Օր. Սիրարփի Աճէմեան Վռամ Գուրյումճեանի կսկծալի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 100 Ֆր. կը նուիրէ Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին (առաջ «Ծառայէն) եւ 100 Ֆր. «Ծառայ»ի։

ԼՍԱԵԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Լսաեան Սանուց Միութեան վարչութիւնը կը հաղորդէ Լսաեանցիներուն եւ համակիրներուն, որ իր կեդրոնատեղին (Պարոյր Սեւակ դրադարան, 32, Ռիւ ոը Թրեվիզ), փակ է Շաբաթ օրերը Սեպտեմբերի ընթացքին։ Վերաբացումը՝ աշնան, կը հաղորդուի մամուլով։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ի գիտութիւն մեր ժողովրդեան եկե – ղեցւոյ դիւանը կը յայտնէ, թէ Կիրակի, Սեպտ. 10, յաւարտ պատարագի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգիստ կը կատարուի Փարիզի եւ շրջակայից Հայստանեայց Առաք. Եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութեան վաստակաւոր առենապետ՝

ՍԵԴՐԱԿ ՔԱՐԵԱՆԻ

հոգւոյն համար, անոր մահուան քառասունքին առիթով։

×

Տէր եւ Տիկին Մեսրոպ Պահարեան եւ աղջիկը, Պ. Վահագն Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Սարաֆեան եւ զաւակը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Սեպտ. 10, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց մօր՝

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան 13րդ եւ իրենց հօր՝

ՄԻՀՐԱՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան 3րդ տարելիցներուն առիթ։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

×

Այրի Տիկին Մարտիրոս Տէմիրճեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ, Սեպտ. 10, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առիթ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

Այրի Տիկին Ստեփան Թօփսաքալեան, Պ. Պ. Յովհաննէս եւ Ղազարոս Թօփսաքալեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Զիլինկիրեան եւ զաւակը՝ Միքայէլ, Պ. Փիլիպոս Եսայեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Եսայեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սերճանեան, ինչպէս նաեւ Գիւլիճեան, Դարբինեան եւ Զիլինկիրեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր, մօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՍՏԵՓԱՆ ԹՕՓՍԱՔԱԼԵԱՆԻ

(Սէօլէօզցի)

մահուան քառասունքին առիթ, այս Կիրակի, Իսկի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՆԻՍ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Կիրակի, Սեպտ. 10, Նիսի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի առաւօտեան ժամը 10ին։

Կը պատարագէ՝

ԳԱՐԵԳԻՆ ԿԱՀԱՆԱՑ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ի պատիւ Տէր Հօր եւ դպրաց դասի, յաւարտ պատարագի՝ աւանդական սիրոյ – ճաշը, մօտիկ ճաշարանի մը մէջ։

Մասնակցիլ փափաքողները թող դիմեն Հոգաբարձութեան։

ՎԱԼԱՆՍ Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Եպիսկոպոսական պատարագ Սեպտ. 10, Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ…

ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

(Առաջնորդ Աւստրալիոյ եւ Ծայրագոյն Արեւելքի)

Կոմիտասեան պատարագը քառաձայն կ'երգէ Վալանսի դպրաց դասը, ղեկավարութեամբ Հայազատ Օհանեանի։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՄԷԿԷՆ

Մահազդ	140 ֆր.
Հոգեհանգիստ	75 ֆր.
Շնորհակալիք	75 ֆր.
Հարսնիք, նշանուք	75 ֆր.
Ծնունդ	75 ֆր.
Կը փնտռուի	25 ֆր.
Կ'ուզուի	40 ֆր.

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ սովորական ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջ։ Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։ Առեւտրական եւ եւայլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել Թերթին վարչութեան։

OFFRE D'EMPLOI
Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Entrepreneurs et ouvrières à domicile pour robes.

COMPTOIR DE CONFECTION
86, Rue de Cléry — 75002 Paris
Tél. : 236-37-18

DEMANDE D'EMPLOI

Jeune homme 18 ans, présenté par parents, dégagé d'obligations militaire cherche emploi (niveau première).
Téléphoner : 583-06-45

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՒԹԻ ՏՈՒՆ

Մշակոյթի Տունը բաց է ամէն օր ժամը 11էն 22·30, նաեւ Կիրակի։ Գոց է երեքշաբթի ամբողջ օրը։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլ.— Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի նախկին Սանուց Միութեան տարեկան պարահանդէսը Շաբաթ Նոյեմբեր 18ին, ի նպաստ վարժարանին։

×

Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը

ՆՈԵ. 5ին ժամը 15էն 24։

×

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԼԵԱՆԻ

Ծննդեան 100ամեակի հանդիսաւոր ոգեկոչում Հոկտ. 22, Կիրակի ժամը 16ին, Հ. Բ. Ը. Մ.ի Ալեք Մանուկեան սրահը կազմակերպութեամբ Կեսարիոյ եւ շրջանի Հայրենակցական Միութեան։

AVEC LE CONCOURS DE

AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages

JACQUES CHELELEKIAN vous propose

au départ de MARSEILLE

des VOYAGES-ARMENIE

MOSCOU 2 jours - **EREVAN** 12 jours

Départ	Retour
VENDREDI 20 OCTOBRE 78	JEUDI 02 NOVEMBRE 78

Noël et Jour de l'An

VENDREDI 29 DECEMBRE 78	JEUDI 11 JANVIER 78

Renseignements et réservations

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS

87 la Canebière 13001 MARSEILLE
tél. (91) 95 90 12

et toutes agences HAVAS-VOYAGES de France

Org. Lic. 97

ՀԵԼԼԱԳԱԾ՝ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ
ENTRE OPERA ET TRINITE
LA MAISON DE LA GRECE
AUX 4 MARCHES
AU 1er ETAGE
restaurant gastronomique grec
DEJEUNERS. DINERS
RECEPTIONS
AU REZ DE CHAUSSEE
Tous les soirs
DINERS DANSANTS
avec spectacle
STA 4 SKALOTIA
STA 4 SKALOTIA
* PARIS à l'heure d'Athènes ....
accueil * qualité * prix
50. RUE CHAUSSEE D'ANTIN (9e) 280 69 40. f.dim.

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
9
SAMEDI
9 SEPTEMBRE
1978

LE NUMERO 1,60 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83 RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 230 Ֆ· Վեցամսեայ 125 Ֆ·
Արտասահման Տար· 260 Ֆ· Հատը 1 Ֆ· 60

54Դ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14·201

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

54e ANNÉE — N° 14.201

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՐԵՒԱՆ ◂▸ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմենփրէս, Սեպտ· 1–4)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ մէջ կացութիւնը ժամէ ժամ կը ծանրանայ: Շահը պատերազմական վիճակ եւ լուսարձակ հռչակեց ամբողջ երկրին մէջ, վեց ամսուան համար եւ բանակը դիրք գրաւած է Թեհրան եւ այլ քաղաքներ: Կառավարութիւնը արգիլած էր Հինգշաբթի օրուան ցոյցը, որ սակայն տեղի ունեցաւ, եւ՛ ոչ բանակը, ոչ ալ քաղաքացիքը կրակ բացին: Մինչ Թեհրանի համար եւ ըստ աղբիւրներու, ցուցարարներու թիւը կը տարբերի 200 հազարէն մէկ միլիոնի հասնելով: Ցոյցին դրդապատճառն էր ոչնկոնչել Սեպտ· մէկի 37 մեռեալները: Այս առթիւ զանգուածին մէջ կը լսուին զանազան նշանախօսքեր·— «Մահ Ամերիկացիներուն», «Մէկ կուսակցութիւն՝ Ալլահի կուսակցութիւնը», «Ազատեցէք բանտարկեալները», եւայլն: Սեւեր հագած կիներ կը պոռան նաեւ «Ղոմէյնին կ'ուզենք իբրեւ մահմեդական պարագլուխ»: Այս վերջինը հրապարակային յայտարարութեան մը մէջ կը չեշտէ թէ՝ ժողովուրդը կը պահանջէ Շահին մեկնումը եւ կոչ կ'ընէ ժողովուրդին որ իր կամքը ցոյց տայ ցոյցերով եւ գործադուլներով: Ուրբաթ առտու Փարիզ հասած լուրերու համաձայն հրացանաձգութիւն սկսած էր Թեհրանի մէջ իսկ, ոստիկանութիւնը արտասուաբեր ձեռնամուխ կը նետէր եւ արդէն իսկ շուրջ տասը մեռեալ: Վերջին պահուն ֆրանսական ձայնասփիւռի թղթակիցը չատ գէշ պատկեր մը կը պարզէր, Թեհրանի կացութեան Ուրբաթ առտու: Քաղաքը ապատամբական երեւոյթ առած է, բանակը կրակ բացած է:

ՊՈԼԻՍ, Ատանա, Կաղզնթեփէ եւ Էլազիկի մէջ չատ ծանր բախումներ տեղի ունեցած են ծայրայեղ ազ եւ ծայրայեղ ձախ տարրերու միջեւ: Յամատանի չորս օրերու արձակուրդի ընթացքին միայն 28 մեռեալ կայ: Միւս կողմէ Վանի չըրջանը բոլոն միջադէպեր ալ պատահած են ցեղախումբի մը պետերուն միջեւ եւ 21 հոգի մեռած է, 15 ալ՝ վիրաւորուած:

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏ ՊԱՌ խիստ աղդարարութիւն մը ըրաւ, Սթրազպուրկի մէջ գործադէրերուն զգուշացնելով աշխատավարձերու յաւելումներու դէմ, վասնզի ըստ իրեն Ապրիլէն Ցունիս չատ յաւելում եղեր է: Նոյնիսկ սպառնաց վարկերը կտրել այն հաստատութեանց, որ նոյն ձեւով կը չարունակեն:

ՁԱԽ ԱՐՄԱՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ազդային Բիւրօն միաձայնութեամբ (երկու ձեռն – պահ) քուէարկեց բանաձեւ մը Ռոպէր Պապրի նկատմամբ, որ առ այժմ չարաքաղուիր չարքերէն, որովհետեւ «ինքնաբերաբար հեռացած է» արդէն:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ողղումները աւեր գործած են 9 միլիոն հեկտար տարածութեան վրայ: 32 միլիոն աղէտեալ կայ, 898 մեռեալ կայ եւ նիւթական վնասները 112 միլիոն տոլարի կը հասնին: 600 հազար տուն քանդուած են:

ՈՒԿՐԱՑՆԻՈՑ մէջ օրէ օր աւելի կը խստանայ զսպումը եւ « տնտեսական յանցանքներու » համար դատապարտուածները թէ՛ կը բազմանան, թէ՛ կը ծանրանան: 54 հոգի, որոնց մէջ 48 Հըրեայ դատապարտուած են, չորսը՝ մահեայ դատապարտուած են, չորսը՝ մահապատիժի: կ'ըսուի թէ դատարանի խստութիւնը հիմնուած է նաեւ ուկրայնական ընդդիմութեան վրայ ուսացման դէմ:

ԱԹԷՆՔԻ ֆրանսական հիւպատոսարանին դէմ եղեռնափորձ մը կատարուած է բայց միայն մէկ ռումբ պայթած է, հըրդեհ սոեղծելով: Ձերբակալուած է Լիբանանցի մը՝ Հասան Մաղրի, 27 տարեկան, որ Պէյրութէն Աթէնք եկած էր Օգոստոս 30ին:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԹԱՏԵՐԱԽԱՂԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ղափանի տառամաթիք թատրոնը ներկայացուցած է Մարք Սովաժոնի « Զաօ » թատերախաղը, որու բեմադրութիւնը գըննահատուած է հանդիսատեսներու կողմէ: Յաճախ կը բեմադրուին ֆրանսացի հեղինակներու գործերը Հայաստանի մէջ: Մոլիէռի հերոսներու լաւագոյն մարմնաւորողներէն մէկը եղած է Վահրամ Փափազեան: կամօ քաղաքի թատրոնը ներկայացուցած է Ժան Անույլի «Անտիգոնա»ն: Հայաստանի մէջ ներկայացուած է նաեւ Մարսէլ Փանեոլի «Թոփազ» թատերախաղը, որ ներկայացուեցաւ Գ· Սունդուկեան տառամաթիք թատրոնի մէջ:

×

ԼԵՀ ՄԱՌԵՇԱԼԻ ԱՑՑԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երեք օրով Հայաստան այցելած է լեհ մառեչալ Ստանիսլաւ Գուցվա եւ ընդունուած Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահի տեղակալ Յովհ· Բաղդասարեանի կողմէ: Լեհ մառեչալը այցելած է Երեւանի տեսարժան վայրերը՝ ժողովրդական տնտեսութեան նուաճումներու ցուցահանդէս, Մատենադարան, Սեւանայ լիճ: Էջմիածնի մէջ մառեչալ Գուցվա ընդունուած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա·ի կողմէ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՑԿ· ՊԱՐԱՀՈՒՄԲ ՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի Կոմիտէի եւ Հայաստանի եղբայրասարդական կազմակերպութիւններու կոմիտէի հրաւէրով Օգոստ· 26էն ի վեր Հայաստան կը գտնուի Մարսէյլի հայկական պարախումբը, որ կը վայելէ ժամքի հովանաւորութիւնը: Ֆրանսահայ հիւրերը այցելած են Մխիթեռնակաբերդ, Մատենադարան, Սարեան տուն — թանգարան, Էրեբունի, ժողովրդական տնտեսութեան նուաճումներու ցուցահանդէս: Պարախումբը հանդիպում ունեցած է Երեւանի «Աւտոպահեստամասերի» գործատան երիտասարդութեան հետ: Նոյն գործատան ակումբին մէջ պարախումբը ներկայացուցած է հայկ· պարեր:

×

ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՑ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱԾ ԵՆ

Ուսուցիչներու կատարելագործման Հիմնարկի մէջ վերջ գտած են սփիւռքի հայ ղպրոցներու ուսուցիչներու համար կազմակերպուած միամսեայ դասընթացքները: Սփիւռքի զանազան հայկական գաղութներէն եկած ուսուցիչները ծանօթացած են Հայաստանի մանկավարժական փորձառութեան, լսած են հայ գիտնականներու դասախօսութիւնները՝ Խորհրդային Միութեան մէջ մանկավարժական գիտութեան զարգացման, անտեսական ու մշակութային շինարարութեան ասպարէզին մէջ Հայաստանի նուաճումներու, հայերէն լեզուի ու գրականութեան պատմութեան դասաւանդման, հայագիտութեան մասին, ինչպէս նաեւ մանկավարժութեան արդի հարցերու մասին: Սփիւռքի հայ ուսուցիչները հանդիպում ունեցած են գիտնականներու, գրողներու, երաժիշտներու, արուեստագէտներու հետ, այցելած են արդիւնաբերական կեդրոնները, մեծ կառոյցները, պետական ճամբարները եւ տեսարժան այլ վայրեր:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆ Կ'ԱՐՏԱԴՐԷ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԱՑԻՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ ԱՐՁԱՆԱԴՐՈՂ ՍԱՐՔԵՐ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Լենինականի յատուկ փորձա-շինարարական եւ թեքնոլոժիի հիմնարկը սարքաւորումներ ղրկած է Սայանօ-Շուշենսկոյի ջերմէլեկտրակայանի պատուարի, մեքենաներու սրահի եւ այլ կառուցուածքներու ատոթերկրեայ չարժումները հսկելու համար: Գիտական այս հիմնարկը կը մշակէ ու կ'արտադրէ երկրաչարժագիտական սարքեր: Ցառաջիկայ սարքեր պիտի ղրկուին նաեւ Սիբիրի եւ հեռաւոր արեւելքի երեսուն կեդրոնները: Արդէն իսկ Բառնաուլի, Վլադիվոստոկի, Զիտայի, Նովոսիբիրսկի, Խաբարովսկի չինարարական – նախագծային կազմակերպութիւններուն, գիտական հիմնարկներուն ուժի կառոյցներուն տրամադրուած են սարքեր՝ որոնք ճշդրիտ կերպով կ'արձանագրեն երկրաչարժէն եւ արդիւնաբերական պայթումէն յառաջացած չարժումներու արագացումը: Խաղաղական ովկիանոսի խորերը երկրաչարժային չարժումները «վերահսկող» ինքնավար կայաններու առաջին նմոյշները նոյնպէս կը կրեն Լենինականի յիշեալ հաստատութեան մեկնիշը:

×

ՆՈՐ ՑՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՑԱՑՏՆԱԲԵՐՈՒՄ

Երեւանի պետական համալսարանի հայագիտութեան հետազօտութիւններու տարրալուծարանի խումբ մը գիտնականներ, Գ· Արեշեանի ղեկավարութեամբ, Ապարանի շրջանի Զօրագլուխ գիւղէն հիւսիս՝ լերան գագաթին յայտնաբերած են առանց չաղախի կիկլոպեան բերդ-չէնք: Նման կառուցուածք մըն ալ յայտնաբերուած էր « Սարեր » կոչուող վայրը: Վերջինս աւելի լաւ վիճակի մէջ է, քան առաջինը: Երկու յուշարձաններու մէջ ալ պարզ կը նկատուին բնակարաններու եւ չինութիւններու հետքեր: Ըստ Գ· Արեշեանի, բերդ-չէնքերը կառուցուած են Ձրդ հազարամեակի վերջերը (Ն· Ք·): Երկու ամրոցներու մէջտեղը « Խազինի գլուխ » կոչուող սարի գագաթին յայտնաբերուած 13 դամբարաններէն երկուքը քանդուած են, իսկ միւսները տակաւին կանգուն են: Անոնք ինքնատիպ ու եզակի կառոյցներ են: Ամառնային արօտավայրերու մէջ գտնուած տասէ աւելի միջնադարեան գերեզման – ներ: Գիտնականները դիտած են գիւղէն դէպի արեւելք ինկած միջնադարեան հին բնակավայրը, որուն նմանը կար «ցիխ քար»էն դէպի արեւելք, որ չինարարական աշխատանքներու ընթացքին հարթած էր: Կանգուն մնացած էին միայն մատուռը եւ գերեզմանը: Յայտնաբերուած յուշարձաններու վերաբերող տեղեկութիւնները կը սատուգուին յետագայ պեղումներու ընթացքին:

×

ԷՍՓԵՐԱՆՏՈՅԻ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ՎԱՌՆԱՑԻ ՄԷՋ

Աչխարհի 40 երկիրներէ եկած չուրջ չորս հազար պատգամաւորներու ներկայութեամբ Վառնայի մէջ գումարուած է էսփերանտօ լեզուի մասնագէտներու 63րդ միջազգային համագումարը: Ներկայիս էսփերանտօ լեզուն կը խօսին մէկ միլիոն հոգի: Մօտ չիսուն լեզուներով լոյս տեսած են էսփերանտոյի դասագիրքեր ու բառարաններ:

×

ՄՈՍԿՈՒԱՑԻ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆԻ ՄԱՐԶԱԽԱՆԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՈՒՖԸ

Մոսկուայի ողիմպիական խաղերու համար տեղի ունեցող շինարարական աշխատանքներու ծիրին մէջ, այն չատուկ մարզաւանը՝ ուր տեղի պիտի ունենան հեծելարշաւի, նետաձգութեան եւ թիավարումի մրցումները, որոշուած է պատել Հայաստանի տուֆ քարով: Այդ նպատակով, արդէն իսկ հազար խորանարդ մեթր քար իբրեւ առաջին քանակութիւն հասած է Մոսկուա: Մօտ աւելի երեք հազար խորանարդ մեթր ալ կը ղրկուի կառուցուածքի ճակատը պատելու եւ ներքին յարդարման համար:

ՎԱՂԸ՝ «ՑԱՌԱՂ ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Ցառաջ Միտք եւ Արուեստ»ի նոր թիւը, որու աշխատակցած են.—

Էտուարդ Էֆսերճեան
Խաչիկ Թէօլէօլեան
Ժիրայր Միրիճեան
Մարք Նշանեան
Կարիկ Պասմաճեան

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍՆԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ՆԱԽԱԳԱՀ

ՄՈՒՇԵՂ ՊՈՂՈՍՅԱՆ

ՆԱԽԱԳԻԾՆԵՐ Ի ԼՅՈՒՑ ԱՐՎԵՍՏԻ

(Ի· իր վերջին տող)

Ա· Մանուկյանի մշակած իր ուսումնական պլանում, որպես ընդհանուր սկզբունք, ընդունված էր, ՈՒՂՂԱԿԻ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ՄԵԹՈԴ: Վերջը՝ «Ուղղակի մեթոդ»: Ես ասացի, որ ուղղակի մեթոդ չկա, որ ամեն մեթոդ ունի իր տեղն ու ժամանակը, որ ուղղակի մեթոդը ևս

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԳՐՈՂՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԿՈՄԿՈՒՍԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՍՆԱՃՅՈՒՂԻ ԿՈՄԻՏԵԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅԱՄԲ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԳՐՈՂՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԿՈՄԿՈՒՍԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՍՆԱՃՅՈՒՂԻ ԿՈՄԻՏԵԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅԱՄԲ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԳՐՈՂՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԿՈՄԿՈՒՍԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՍՆԱՃՅՈՒՂԻ ԿՈՄԻՏԵԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅԱՄԲ

Զ. Մ. Խօքսիւզեան (Որբուհի) կը ծանուցանէ մահը իր սիրեցեալ կնոջը՝

ԷԼԻԶԱՊԷԹԻ

որ պատահեցաւ Երկուշաբթի Սեպտեմբեր 4ին երկար չարչարագին տառապանքներէ ետք։

Իր աղջիկը, Տոքթէօր Լուիզ Լաքռուա (Շօմոն), ամուսինը եւ երկու զաւակները՝ կիւյոմ եւ Ալեն զինքը սիրողներէն փշուր մը աղօթք կը հայցեն իր տանջալից հոգիին խաղաղութեանը համար։

Թաղումը տեղի ունեցաւ Տանժէ, Պօսէ փոքրիկ գիւղին գերեզմանոցը, Շաբթի մօտ, Ուրբաթ, վեց Սեպտեմբերին, ամենամտերիմ շրջանակի մէջ եւ ամենայն պարզութեամբ։

ՅԱՌԱՋ. — Մեր ցաւակցութիւնները Զարեհ Որբունիի։

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Իսիի մանուճիւղը կ'ողբայ մահը ընկերուհի Ժաքլին Շերպէթճեանի եւ ցաւակցութիւն կը յայտնէ իր ամուսնոյն՝ Սագօ Շերպէթճեանի, ինչպէս նաեւ Տէր եւ Տիկին Սերճիւան Շերպէթճեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն։

ՍԷՆ ՌԱՖԱՅԷԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՆ

ՍՐԲ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԱՏՐԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՕԾՈՒՄ

Սէն Ռաֆայէլի Հոմ Առմէնիէն հանգստեան տան Սուրբ Յովհաննէս մատրան հանդիսաւոր օծումը տեղի կ'ունենայ Սեպտ. 17ին, կիրակի առաւօտեան ժամը 10ին բարձր հովանաւորութեամբ եւ ի ներկայութեան

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

կաթող. Պատուիրակ Եւրոպայի եւ առաջնորդ Փարիզի Հայոց

Ցաւարտ արարողութեան տեղի կ'ունենայ ճաշ մը։

Մասնակցութիւն անձ գլուխ 150 ֆր.

Տեղեր ապահովելու համար մինչեւ Սեպտ. 12 դիմել

Տնօրէնուհի Տիկին Ա. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

HOME ARMENIEN
107, Avenue du Maréchal Lyautey
83700 SAINT RAPHAEL

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Էսաեան Սանուց Միութեան վարչութիւնը կը հաղորդէ Էսաեանցիներուն եւ համակիրներուն, որ իր կեդրոնատեղին (Պարոյր Սեւակ գրադարան, 32, Ռիւ տը Թրեվիզ), փակ է Շաբաթ օրերը Սեպտեմբերի ընթացքին։ Վերաբացումը՝ աշնան, կը հաղորդուի մամուլով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

Մշակոյթի Տունը բաց է ամէն օր ժամը 11էն 22·30, նաեւ կիրակի։ Գոց է երեքշաբթի ամբողջ օրը։

OFFRE D'EMPLOI
Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Entrepreneurs et ouvrières à domicile pour robes.

COMPTOIR DE CONFECTION
86, Rue de Cléry — 75002 Paris
Tél. : 236-37-18

Pour adultes seulement !

LA CROIX BLEUE DE CHAVILLE

organise des cours de

LANGUE ARMENIENNE

initiation et perfectionnement

Téléphoner à Mme Nazélie Fourtune
946 - 03 - 39
pour commencer en septembre

ՄԻԱՑՆ ԶԱՓԱՀԱՍՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Կապ. Խաչի Շաւիլի մանուճիւղը հայերէն լեզուի դասընթացքներ կը կազմակերպէ սկսնակներու եւ յառաջացածներու համար. Հեռաձայնել Տիկ. Նազելի Ֆուրթիւնի 946 - 03 — 39 Սեպտեմբերին սկսելու համար։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Լաւ վճարումով, կար գիտցող կին մը կ'ուզուի, ընտանիքի մէջ կնոջ քոնֆէքսիոն գործի համար։ Հեռաւորութեան պարագային պառկելու տեղ կը տրուի։

Դիմել ամէն օր մինչեւ ցերեկ, կամ հեռաձայնել՝

Adresse : Mr. APARTYAN VARUJAN
10 Allée Louis Blériot Chêne Pointu
Clichy-sous-Bois 93390
Tél. : 937-27-99

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՄԷԿԷՆ

Մահազդ	140 ֆր.
Հոգեհանգիստ	75 ֆր.
Շնորհակալիք	75 ֆր.
Հարսնիք, նշանուխ	75 ֆր.
Ծնունդ	75 ֆր.
Կը փնտռուի	25 ֆր.
Կ'ուզուի	40 ֆր.

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ սովորական ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջ։ Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։ Առեւտրական եւ եւայլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել թերթին վարչութեան։

Pour vos déjeuners d'affaires et vos soirées de détente

Le Caucase

situé en plein cœur du Marais vous assure de son meilleur accueil dans son cadre agréable et chaleureux

Spécialités Franco-Arméniennes

15, Rue St. Gilles, Paris 3e
(en pleine cœur du Marais)

Métro Chemin Vert

Réservation : 887-31-24

Ouvert tous les jours sauf le Dimanche

ՀԱՑԵՐԷՆ ՍՈՐՎԵՑԷՔ

ՀԱՑԵՐԷՆ ՍՈՐՎԵՑԷՔ

APPRENEZ VOTRE LANGUE MATERNELLE
AVEC

LE MANUEL PRATIQUE
DE LA
LANGUE ARMENIENNE

OCCIDENTALE MODERNE

«ՁԵՌՆԱՐԿ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ»
(ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆ)

de H. KURKDJIAN

Une méthode bilingue facile, strictement progressive et à usage individuel (sans professeur)

388 pages + lexique
+ un auxiliaire utile mais non indispensable : le petit disque 33 t. « L'arménien sans maître » (enregistrement des textes du premier livret).

Disponibles aux :

LIBRARIE ORIENTALE (SAMUELIAN) : 51, rue Mr. le Prince — Paris 6e
LIBRARIE PALOUYAN : 9, rue de Trévise — Paris 9e
LIBRARIE LE PETIT PRINCE: 121, Bd. St. Michel — Paris 5e

Prix du Manuel FF 40
Prix du Disque FF 10
Frais d'envoi en plus

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ ԵՒ ՄԻՋՆԱԿԱՐԴ
ՑԵՐԵԿՆԱՑ ԵՒ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ
1978 - 79

Տարեշրջանի արձանագրութիւնները բացուած են։

Վարժարանը կը կիրարկէ ֆրանսական ամբողջական ծրագիրը։ Կարեւորութեամբ կ'աւանդուին նաեւ հայերէն ճիւղեր։

Օտար երկիրներէ եկող աշակերտները ֆրանսերէն լեզուին փութով վարժացնելու համար մասնաւոր դասընթացքներ հաստատուած են։

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

INTERNAT ET EXTERNAT
CLASSES
PRIMAIRES ET SECONDAIRES (1cycle)

Préparation au B. E. P. C.
Enseignement de la langue et de la civilisation arméniennes.

DIRECTION

S'adresser à :

Direction de l'Ecole Tebrotzassère
ECOLE TEBROTZASSERE
1, Bd. du Nord — 93340 LE RAINCY
FRANCE
Tél. : 927-01-72

Voyages en ARMENIE

EREVAN

ET EXTENSIONS A MOSCOU ET TBILISI ET LENINGRAD
DEPARTS CHAQUE MOIS :
11 jours — 13 jours et 15 jours

A partir de 2680 Fr. comprenant le séjour en hôtel de 1ère catégorie, en pension complète, le transport aérien, les excursions et la visite des villes

Demandez le programme détaillé à des spécialistes sur les voyages en Arménie depuis plus de 12 ans.

N'hésitez pas à nous consulter.

A PARIS

MONDOTOURS
OCIVEP

2, Rue de Sèze
75009 Paris
Tél. : 073.30.64
073.32.64
266.50.12
M. BAGHDASSARIAN LEVON

A LYON

sevan voyages

50, Cours de la Liberté
69003 Lyon
Tél. : 60.13.66

M. SARKISSIAN VAROUJAN

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
10
DIMANCHE
10 SEPTEMBRE
1978

LE NUMERO 1,60 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱԻԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83 RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 230 Ֆ.	Վեցամսեայ	125 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 260 Ֆ.	Հատը	1 Ֆ. 60

ՀԱՐԴ ՏԱՐԻ Հ– ԹԻՒ 14.202

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

54e ANNÉE — N° 14.202

ՅԱՆՈՒՆ

ՆՈՐ ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Ցարութիւն Քիւրքճեան, իր նոր հրատարակած « Փորձ Տարա – ղրուքեան մասին » գրքին մէջ («Հայ Սփիւռք» մատենաշար, Թիւ 1, տպարան Ցառաջ), կը ներկայէ Ֆրանսահայ կեանքը մը տղոց վիճակը, 1968ի փարիզեան Մայիսին, ու անոնցմէ մէկուն մասին կ'ըսէ··· « Երբ երէկ կանգնած էր պատնէշի մը ետեւ parmi tous ces գաղիացի», կը մտածէր որ իր ներկայութիւնը հոն՝ դինք նոյն ատեն ներկայ կը դարձնէր իբր հայ մարդ իր մղելիք կարեւոր պայքարներուն: Կ'ուզէր սալաքար մը « ուտել » ղէմոն՝ նուաստ զգոյն չափով գոնէ իրագործելու համար ազգային պատմութենէ մը իրեն վերագանձնած հասածը, հեռաւոր կամ անձնական անցեալի մը հետ հաղորդութիւն եւ ապագայ պայքարներու տենդին մէջ արդէն մխրճուելու համար (էջ 145):

Այս քանի մը տողերը բիւրեղացած ձեւով կը ներկայացնեն այն հրամայականը, այն օրակարգը՝ որ պէտք է ըլլայ ակունքը մեր նոր գաղափարախօսութեան, այդ նոր տեսութեան՝ առանց որուն Սփիւռքի մէջ հնչող քաղաքական նշանաբանները ապայժմեայ, ժամանակավրէպ բան մը պիտի ըլլայ:

Ճիշդ է որ վերջին տասնամեակին մեր սփիւռքահայ կեանքին մէջ բաղում ձայներ «Հայ դատ» եւ «քաղաքականացում» կ'աղաղակեն, ու ժխորը կրնայ մտածել տալ մեզի որ գաղափարախօսական (իտէոլոժիք) հարցը լուծուած է արդէն, ու ահա մենք կը հրաւիրուինք գործնականին, արարքին, ա՛յն քաղաքական արարքին, որուն սովէն հիւծած մնաց յետ-Թէվկլրեան սերունդին յաջորդող Սփիւռքահայութիւնը, մինչեւ 1970ական թուականներու սկիզբը:

Այնուհետեւ « քաղաքականացում »ի կոչը հասկնալի է, եւ կարելի է ըսել թէ ամենքը ոչ միայն զգացած են այդ հրաւէրին պէտքը, այլ նաեւ հակազդած են անոր, նոր եռանդով ու վերանորոգուող նուիրումով՝ հանդէպ հայ ժողովուրդի դատին: Սակայն որքան ալ օգտակար ըլլայ այս հպիւռ – թէ մտածուած կարգախօսը, որ արդէն յանկերգի վերածուելու վտանգին մէջ է, կարելի չէ զոհանալ ու բաւականանալ անով, եւ աննեղելի պիտի ըլլար (մանաւանդ մտաւորականներու համար) անով սփոփուիլ, օրօրուիլ, ու նորէն մտնել այն քունին մէջ, որ սփիւռքահայ հանրային կեանքի յատկանշական կէտն էր անցեալ կէս դարուն:

Անհրաժեշտ է ուրեմն որ մենք կարենանք ինքզինքնիս հարցնել թէ ի՞նչ է այդ « քաղաքականացում » ին իրական բովանդակութիւնը, ի՞նչ է անոր ներքին տրամաբանութիւնը, ի՞նչ են անոր պայմանները, ի՞նչ են անոր պահանջները, ի՞նչ են անոր հետեւանքները, ի՞նչ են անոր սահմանները:

Ասոնք հարցումներ են որոնց պատասխանները կրնան ուրուագծել ոչ միայն մէկ կամ երկու հոդի, այլ ամբողջ սփիւռքահայ միութիւն մը կամ կազմակերպութիւն մը՝ որ կ'ընդունի թէ ճիշդ այնպէս, ինչպէս որ եկեղեցի մը վիճելը կամ հիմնադրամ մը հաստատելը իրենց լումանները նուիրողի Հայութեան փաստն է, եւ գործ մըն է, սակայն կրնայ գործնական չըլլալ ու Հայութեան չհետեւուիլ ժխորին չծառայել, նոյնպէս Փարիզի պատնէշներուն ետեւ սալաքար « ուտող » կամ համալսարանի մէջ ոչ-հայ աշխատաւորներու տնտեսական չահերուն մասին իր թէզը պատրաստող ուսանողը կրնայ ծառայել Հայութեան, ու կը ծառայէ՝ իր փորձառութեամբ կամ իր տեսութիւններով:

Իսկական գործնականութիւնը մեզմէ կը պահանջէ որ հասկնանք հին ողբի մը նոր իմաստը: Քանի՛ անգամ լսած ենք « փոքր եւ փոքրաթիւ ժողովուրդ ենք » յանկերգը: Ի՞նչ եղրակացուցած ենք անկէ: Մեր պատմութեան ամէնէն մակե – րեւային վերլուծումն իսկ ցոյց կուտայ որ մեր ճակատագիրը միշտ կապուած է ուրիշ աւելի մեծ ժողովուրդներու եւ պետութիւններու ճակատագրին, անոնց մշակութային, տնտեսական ու ռազմական հոլովոյթին: Վերջին մի քանի դարերուն մանաւանդ՝ նաեւ անոնց գաղափարախօսական (իտէոլոժիք) հոլովոյթին: Ամէնէն կոյր ազգայնամոլն անգամ պէտք է սկսի հասկնալ սա տարբերական ճշմարտութիւնը՝ թէ «մեր ուժերուն ապաւինիլ» չի նշանակեր անտեսել մեզմէ շատ աւելի մեծ ուժեր, կամ կրաւորական դիրք բռնել անոնց հանդէպ, այլ՝ անոնց հետ, եւ ոչ միայն անոնց դէմ աշխատիլ սորվիլ: Թէ ինչո՛ւ եւ ի՛նչպէս ընել ասիկա՝ պէտք է ըլլայ հանրային վիճաբանութեան նիւթ, որ երկար ժամանակի կարօտ է:

« Քաղաքականացում » բառը բազմիմաստ բառ մըն է: Նախ՝ անհուշտ, հրաւէր մըն է ամէն հայ մարդու եւ կնոջ՝ որ չբաւականանայ մեր աւանդական մօտեցումներով, որոնց մէջ այնքա՜ն մեծ տեղ կը գրաւեն եկեղեցին —. նորէն եկեղեցին, « տոլմա »ն եւ, եթէ բախտաւոր ենք, դպրոցը, մշակոյթը, եւն.: Քաղաքականացումը չատախ կը քարոզուի, ուրեմն, իբր հայապահպանման հին նպատակին օգտակար եղող մէկ նոր ազդակ: Ճիշդ այնպէս, ինչպէս որ կ'ըսենք, « մէկ լեզու, մէկ ժողովուրդ », սկսած ենք ըսել « մէկ քաղաքական նպատակ, մէկ ժողովուրդ »:

Շատ լաւ: Մակերեսային մօտեցումով դիտուած գոնէ, դէշ գաղափար չէ, սակայն անհուշտ նոր հարցումներ մուրացող, վտանգաւոր հարց մըն է այս: Ո՞վ պիտի որոշէ թէ ի՛նչ է այդ քաղաքական նպատակը, ո՞ր անձերը կամ կազմակերպութիւնները պիտի ներկայացնեն հայ ժողովուրդի չահերը, եւայլն: Ահա այն « գործնական » հարցերը, որոնցմով կը զբաղին արդէն (եւ անկասկած պիտի չարունակեն զբաղիլ) գործօն անձեր ու մարմիններ: Սակայն նոյնիսկ ա՛յս հարցումներուն պատասխանել փորձելէ առաջ պէտք է զբաղինք աւելի առաջնահերթ հարցով մը, ա՛յն հարցով՝ որ կը մտահոգէ Քիւրքճեանն ու իր նկարագրած Ֆրանսահայը, — ի՞նչպէս կրնանք մղել քաղաքական պայքար մը, որ հայ մարդու հետաքրքրութիւնները եւ վերամբուռած հայկական դատի մը պէտքերը չհակադրէ յանուն արդարութեան եւ մարդկային տարրական իրաւունքներու մղուած ուրիշ պայքարներու: Ո՞րն է այն տեսութիւնը, այն վերլուծումը պատմութեան, ներկային եւ ապագային, որ մեզի պիտի արտօնէ տեսնել մեր յատուկ դերը՝ համաշխարհային պայքարին մէջ: Աւելի՛ն՝ ո՞ր ազատագրական պայքար - ներուն լծել մեր ուժերը, եթէ որոշենք մինակ չհռուիլ:

Երբ կը խօսիմ այս դերի ու համաշխարհային պայքարի մասին, անհուշտ չեմ ուզեր թելադրել որ Էրիթրէացիէն մինչեւ Թաթարստա՝ ազգային - ընկերվարական ազատագրական ամէն չարժում մեր « գաշնակից »ը պէտք է ըլլայ, ու մենք մեր հաւաքական փոքր ուժերը պէտք է ցրուենք ամէն կողմ: Ո՛չ մեր մարդկային ուժերը, ո՛չ մեր տնտեսական կարողութիւնը, եւ ներկայիս գոնէ՝ ո՛չ իսկ մեր իմացական կարողութիւնները նման տարածում եւ ցրում կ'արտօնեն մեզի:

Մեր մտահոգութիւնը, ներկայիս, ուրիշ պէտք է ըլլայ, — «ի՞նչպէս ստեղծել քաղաքական տեսութիւն մը, որ չի կապկէր ամերիկեան (այսպէս կոչուած) քաղաքական գիտութիւնները, չի գոհանար անոր նեղ սահմաններով, այլ կ'ընդունի որ նման մտածելակերպ մը սահմանուած է ըլլալու մէկ մասը միայն՝ շատ աւելի լայն հորիզոններ ընդգրկող ուրիշ տեսութեան մը· տեսութիւն՝ որուն կրնանք աշխարհիմացութիւն (անգլերէնով՝ ուըըլտ-վիու) անունը տալ, տեսութիւն՝ որ չարտօներ քաղաքականին եւ դրականին, կամ քաղաքականին եւ փիլիսոփայականին, մանաւանդ քաղաքականին եւ տնտեսականին միջեւ ստեղծուած պատնէշներու դոյութիւն: Աչխարհիմացութիւն մը՝ որ անկարելի հայապահպանումի մը տեղ կ'ընդունի, երբ օրակարգ, Սփիւռքահայութեան անդադար վերստեղծումի հրամայականը:

Մեր ներկայ մօտեցումը՝ հայապահպանումին հանդէպ, արուեստականօրէն կը զատէ այսպէս կոչուած մաքուր եւ անաղարտ անցեալ մը մեր ներկային ու մեր առօրեային: Այն անցեալը՝ որուն զանազան առաւելութիւնները կը քարոզուին մեր մշակութային կազմակերպութիւններուն կողմէ, վերջ ի վերջոյ մարդկային անցեալ մըն էր, ուր լաւն ու դէշը անբաժան զոյգ մըն էին, ինչպէս մեր առօրեային մէջ: Օգուտ չունի ամբողջ սերունդ մը սուտերով եւ առասպելներով դաստիարակել, ինչպէս դաստիարակուեցաւ իմ եւ Քիւրքճեանի տարեկից սերունդը, 1945էն 1965, Մէջին Արեւելքի մէջ: Այդ սուտերու եւ առասպելներու հանդոյժի մէջ զարնուած մնաց սերունդի մը գիտակցութիւնը, որուն անդամներէն ոմանք կը ծառանան ահա եւ կը բողոքեն, տարբեր ձայներով, ինչպէս կ'ընէ Քիւրքճեան՝ իր «Տարա-գրութեան» մէջ:

Բողոքը կը հասաստէ, նախ, որ այն քաղաքական տեսութիւնը՝ որ ճեւաւորեց ու կազմեց թէ՛ «հայեցի» կոչուող դաստիարակութիւնը, Մէջին Արեւելքի մէջ, թէ՛ ալ ուրիշ բաներ (օրինակ՝ մեր ժողովուրդի կարծիքը, ի՛ր իսկ մասին, իբր յաւիտենական զոհ), - այս տեսութիւնը մահամերձ է, ու մեր պարտականութիւնն է զայն թաղել յարգանօք եւ անոր տեղ ստեղծել նոր եւ բազմակողմանի տեսութիւն մը, խարսխուած թէ՛ սփիւռքահայ, թէ՛ համաշխարհային կենցաղներու եւ ապրելակերպի հասկացողութեան վրայ: Նման առողջ հասկացողութիւն իր կարդին պիտի պահանջէ հանրային, մամլոյ էջերուն մէջ տեղի ունեցող վէճ ու պայ-

(Շար.ը Դ. էջ)

Գրեց՝

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Գրեց՝ **ԿԱՐԻԿ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ**

ՕՐԱԳԻՐ Ա.

Երեւանի մէջ օրական ֆանի մը թոռն հաց կը թափուի:
Հաւանական սիկարներ կը փտտին Երեւանի մէջ:
Լեւոն Ներսիսեանը հացի կը նստի
Դիցաբանական աստուածներուն հետ,
կը հարբեցնէ բոլոր աստուածները
եւ կը հարբի մարդերէն:

Ո՛չ մէկ բան չի կրնար ծածկել դէմդ,
Քաղա՛ք,
ո՛չ այս երկար տարածութիւնը,
ո՛չ մազ-մօրուքները արուեստագէտներուդ,
ո՛չ ալ տերեւները ոսկի աշունիդ:
Ոչ մէկ բան չի կրնար ծածկել դէմդ, Քաղաք:

Աղ ու հացկեր մարդոց կարօտ մնացի.
ամէնուդ խմածն անոյշ,
իմը՝ իմ տեղը թափեցէք:

ՕՐԱԳԻՐ Բ.

Մեթրոյէն մինչեւ այս կողմերը փիկալի՝
հետեւէդ կուգամ: Չկարծես թէ կը հետապնդեմ քեզ.
պարզապէս ճոյնն են մեր ճանապարհները,
կամ կը թուին ըլլալ:

Բայց մանաւանդ չկարծես թէ արժանի չես
հետապնդուելու ու հալածուելու:
Արդէն ֆանի մը տող օրօրած եմ մտքիս մէջ՝
ֆայլուածքիդ համաչափ: Ահաւասիկ հասայ
իմ տեղը: Եթէ կրնամ օրօրուող կշռոյթդ
ինչ մըն ալ պահել մտքիս մէջ, անոր
եղանակով տողերս երգի կրնան վերածուիլ:

ՕՐԱԳԻՐ Գ.

Երբ ուժասպառ կ'իյնաս բարձունքներու մէջ,
եւ կ'իյնայ գլուխս կուրծքերուդ վրայ,
կը տրոփէ սիրտդ հունձերուս մէջէն,

շնչառութիւնդ
այտոսկրիս վրայ կը փշրէ
ալիքները ստինքներուդ՝

փշրելով կը տանի թմրածութիւնս,
ու կը հարցնեմ, թէ վերսկսելու
ցանկութիւն ունի՞ս:

Բայց դուն խորունկ կը քնանաս.
եւ աչքերի հետ ու աչքերի նման
պիտի սպասեմ արշալոյսին:

ՕՐԱԳԻՐ Դ.

Քեզմէ ամենեւին չբաժնուելով՝
անվերջ դէպի քեզ վերադարձայ,
աղուոր:
Հեղանիւթիդ մէջ ապրեցայ
ե՛ւ բաժանում ե՛ւ վերադարձ:

Եւ երբ այս գիշեր խոր հունիդ մէջէն
կ'երկարես ձեռդ եւ ինծ չես գտներ,
հո՛ն եմ, աղուոր, ֆո՛վդ, աւելի իրական,
աւելի ներկայ, քէկուզ որ հիմա
այլ անկողնի մէջ ուրիշ մարմին
մըն է գրկածս՝ շատո՞նց հուն մտած,
բայց անխնայ ամբողջ լեցուցած է զիս:

Արտօնելով որ ապրիմ
իմ ուզած ձեւով,
դուն ինծ ապրիլ սորվեցուցիր:

ՕՐԱԳԻՐ Ե.

Երբ Ապրիլ 24ին
գործադրած ձգելով աղօթելու կ'երթաք,
հրաման առէք Ներքին Գործոց նախարարէն՝
ո՛չ թէ Աստուծմէ,
որովհետեւ մեռելները կրնան վրդովիլ:

Աստուծոյ մի՛ դիմէք, ի սէր Աստուծոյ.
Աստուած ծերացած է, խուլ է,
աչքերը լաւ չեն տեսներ, մեղքցէք իրեն,
եւ եթէ անպայման պիտի աղօթէք,
աղօթեցէք իրե՛ն համար, որովհետեւ
մեռելները ձանձրացան խունկէն:

Եւ ապրողները յոգնեցան
խոստում որոճալէ:

Եւ ապրողները շատոնց հրաժարած են
ձեր Մարդկային Իրաւունքէն
եւ անոր պաշտպաններէն:
Ձեզմէ ընդամէնը կը խնդրենք,
որ գոնէ մեր չնչին իրաւունքներուն մէջ
ինչիկ մը մարդկայնութիւն դնէք...
ընդամէնը այս, ընդամէնը այսքան.
ինչիկ մը մարդկայնութիւն
եւ ուրիշ ոչինչ:

ՕՐԱԳԻՐ Զ.

Քեզմէ շատ հեռու,
այս խուցին մէջ կծկուած,
ափերուս մէջ սեղմած գլխացաւ ու գլուխ,
արդեօք չի՞ բերուիր ծայրը մատներուդ:

Դուն միակն էիր բոլորի մէջ.
միայն քեզի կը պատկանէր
այն մատները քափանցիկ,
որոնք մազերուն մէջէն այս գլուխին՝
ցաւը կը հաշէին մինչեւ վերջ:
Արդեօք չի՞ բերուիր ծայրը մատներուդ:

Երէկ Ապրիլ 24 էր,
մինչ դուն այսօր ի՞նչ կը փնտռես...

ՕՐԱԳԻՐ Է.

Գիշերներդ կ'անցընես
դրացի բոզերուն պիստակ հրամցնելով,
եւ ցերեկները կը բնանաս
հեռախօսի երկար զանգերուն տակ,
եւ կէսօրները կը հեւաս
անվախտակ վազքի գործիքին վրայ:

Եւ մանանեխով ներքերշիկ
նաշակելէ առաջ՝
անօթի փորին,
բերդողութի՛ւն կը խաղաս:
Ձեղա՛ւ, բարեկամ:

ՕՐԱԳԻՐ Ը.

Դուն ծառ էիր,
եւ ես արջի նման
գլխիվեր կը մագլցէի ճիւղերուդ մէջ
եւ կ'իջնէի անվերջ գլխիվայր:
Դուն այլեւս ծառ չես,
իմ ըրածն ալ
ընդամէնը արջի ծառայութիւն էր:

Քեզ լռեցնելը
հեռատեսիլ անջատելու չափ
դիւրին է հիմա: Նախ ձայնդ կը մարեմ՝
ինչ մը բերան կը շարժես, ինչիկ մը աչք,
եւ յետոյ կը հեռացնեմ պատկերդ:

Հիմա դուն բառ ես անգործածելի.
քեզ կը տեղաւորեմ պատահական բառարանի մէջ
եւ կ'ազատուիմ քեզմէ:
Թող ուրիշը գտնէ զայն ու գործածէ:

Քեզի կը մնայ հեռանալ.
ինծի կը մնայ բուժուիլ
վերջնականապէս բանաստեղծելու ախտէն:

Փարիզ, 20–27 Ապրիլ 1978

ՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

Գրեց՝ Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

«ՄԱՐՄԻՆ ԵՒ ԱՐԻՒՆ»

Կարօ Արմենեանի համար հիմնական հարցեր կը մնան անհատն ու բնազդը, ընկերութիւնը, ասոնց յարակցութիւնը իրարու հետ, մէկին ու միւսին դերակատարութիւնը, ինչպէս նաեւ բախումները այլազան աստիճաններու վրայ: Դարուն ժխորին մէջ, անձնական զգայարանքներուն հանգոյցներն են, որ կը քակուին, յաճախ բզքտուած վիճակներու մէջ: Շրջանակը, որուն մէջ կը ծաւալի ապրումը, կը մնայ ընդհանրական չրջապատը, առօրեան սահմանող աշխարհը:

Մօտեցումը կրնար զոյգ դիծերով կատարուիլ· դուրս եկել ժամանակէն, այլ խօսքով՝ փախուստ տալ կեանքէն՝ յանձնուելով երազուած աշխարհի մը կատուզման ճիղին: Կ· Արմենեանի ընտրութիւնը ասոր հակադիր վիճակը կը պատկերացնէ: Աշխարհը իրեն համար յարաժամ նկարագիր ունի՝ կը թուալէ, կը զլորի, միշտ փոփոխութեան կ'ենթարկուի· ինք իր արեան կաթիլներով, մարմնին բջիջներով կը ձգտի կրկնուող ծէսերով արձանագրել մարդուն արկածալից ուղեորութիւնը՝ անձնական փորձառութեան վրայ, որուն առընթեր սակայն չի պակսիր երեւակայութիւնը:

Գլխաւոր լարը, որ ինքզինք տեւական կերպով զգալի կ'ընէ, տեսակ մը մղձաւանջն է՝ խարխափ յուշերու, մարմնական սարսուռներու, խայտանքներու եւ, նոյնիսկ, բախտներու վրայ:

Կը մերժէ պատկանիլ տեղ մէկուն, թէեւ ենթագիտակցական մղումով կ'ըմբռնէ, թէ մանիկն է ամբողջին: Ցամեցայն դէպս, կ'ուզէ քալել առանձին՝ կեանքը նկատելով անկիսելի զոյավիճակ մը: Հիասթափութիւն եւ սրտաբեկ վիճակներ իրենց սաղմերը կը դնեն առանձնութեան մէջ, առեղծելով հոգեկան տագնապներ: Արմենեան, որ պատմելու փոխարէն կը խօսի առաւելաբար կշռադատուող բառերով եւ կրճատ տողերով, կ'արձանագրէ այդ տագնապները: Ասոնցմէ մէկն ալ հայ երիտասարդին խառնուածքն է օտար քառուղիներուն վրայ: Հասած է տեղին, այսինքն ներկային մէջն է՝ բաժնելով հանդերձ մտերմութիւնը աւանդական շրջանակներուն: Վախն ունի միշտ պարնուելու հին քարափին, բայց խոհերը կը ծնին, հարցումներ կը ծագին, որոնց պատասխանները, կամ՝ լուծումները, ընդհատ ժայթքերուն ծիրէն անդին չեն անցնիր: Այսպէս, ծառացումի որա – մագրութիւն մը ակներեւ կը դառնայ:

Բնականաբար, Արմենեանի մօտ հարցադրումներուն պատասխանները աստիճանաբար պիտի ձեւակերպուին, ինչպէս որ մարմնին եւ արեան եռքերուն բնութագրումներուն համար անհրաժեշտ պիտի չդտնէ անպայման պարեներու, իրարու կապած մխերու կայտերուն չափահասի, արտասովոր ցուցադրութիւնը:

Կ· Արմենեանի հիմնական առանձնայատկութիւններէն է արամադրութիւն – ներուն ձեւակերպումը մտապատկերներու զուգակցութեամբ: Ոճը պիրկ է, ջղաձիգ, առանց սակայն սուեղի մէջ ձգելու հատատաուն յոյզը տագնապող, խռովարար մարդուն:

Ասիկա երանգ մըն է, որ կ'արտայայտէ ներունդի մը հոգեվիճակը:

Մարմին եւ արիւն, Պէյրութ:

(Շար· Ա· Էջէն)

մտածողութեան ճակատագիրը կը կապէ պետականութեան եւ անոր տեսաբանութեան: Այս հանդիպումը բաղձացուած հանդիպում մը չէ եղած միայն, ոչ ալ պատահական: Կը մտածենք այսօր բոլորս ալ Պետութեան սահմաններուն մէջ, որովհետեւ չենք փորձեր քանալ մտածողական եւ պատմական ոլորտը որ արդիականութիւնը (եւ բանականութիւնը) դրաւ կեդրոնական աչքի եւ բարձր հրակոզութեան նշաններուն տակ:

Կը վերապահեմ այս ուղղութեամբ բոլոր անհրաժեշտ մանրամասնուած բնթերցումները: Կը վերջացնեմ Կլիւքսմանին հետ մէկբերելով քանի մը տող Հեկելի Գերմանական Սահմանադրութեան· «Պետութեան մեծագոյն իշխանութիւնը պէտք է բարձր հսկողութիւն մը բանեցնէ ժողովուրդի մը կեանքին պայմաններուն զանազան կողմերուն վրայ եւ ասոնց կազմակերպութեան վրայ, ինչ որ առենին կարգադրուած էր պատահականէն եւ դիպուածականէն: Պէտք չէ որ այդ տարրերը կարենան արդիլել Պետութեան առաջնակարգ գործունէութիւնը, որպէսզի Պետութիւնը դառնայ ամէն բանի տէր ու տիրական...»(8):

ՄԱՐՔ ՆՇԱՆԵԱՆ

(1) Կրասէ, Փարիզ:
(2) Լ'Հէրմ, 1967: 10/18, 1974: Փարիզ:
(3) «Տիրական – Մտածողները» էջ 123:
(4) «Մենագրդաց», Ա· հատոր, էջ 491: Ընդգծումը Օշականի կողմէ:
(5) Կալիմար, 1975: Փարիզ:
(6) Ն· Հ· Խուլխուս, Բանտերու մասին դասեր, փր· թարգմ· 1831: Մէջբերուած Ֆուրեյի կողմէ, «Հսկել, պատժել», էջ 218:
(7) Գրուած է 1798–1800ին: Նոր հրատարակութիւնները՝ Զուրբամի, 1971, Շաւ Լիպր, 1974:
(8) Փր· թարգ·, էջ 46: Կլիւսման, էջ 112: Բարձր հսկողութեան համար, վերմաներէնը կ'ըսէ «օպրսքը Աուփծիք»: ընդգծումը իմնմէ:

ALEXIS WEISSEMBERG
un musicien complet

par EDOUARD EXERJEAN

Longtemps on a pu croire que le grand interprète au faîte de la consécration se créait une vie marginale, se rendant inabordable et tenant à une sorte d'isolement qu'il défendait jalousement. Cette étiquette ne correspond plus aujourd'hui aux exigences de notre temps. Comme un homme d'Etat ou un industriel, un interprète parcourt les cinq continents, au rythme d'une vie très organisée. Pourtant, cet aspect concret du « métier », qui est en fait un art de vivre privilégié, ne l'emporte pas sur celui de l'individu qui, hors de la scène, redevient un homme qui échappe à la rigoureuse discipline de ses partitions sous peine d'asphyxie.

Alexis Weissenberg actualise ce type d'artiste.

Né à Sofia, après une carrrière précoce, il parachève son instruction musicale à la Juilliard School de New York sous la direction d'Olga Samarov. Bénéficiant en outre des précieux conseils du pianiste Arthur Schnabel et de la grande claveciniste Wanda Landowska, Alexis Weissenberg fait ses véritables débuts à New York en 1947. Quelques années plus tard, sans interrompre pour autant sa vie musicale, il décide toutefois de réfléchir à son art en s'écartant des grandes scènes internationales. Lorsqu'il les retrouve en 1966, c'est pour renouer avec une carrière qui n'est plus seulement celle d'un pianiste, mais d'un artiste complet. Pour lui, être pianiste en 1978 n'est pas un agenda noirci de très nombreux concerts, mais une réalité vivante, authentique, humaine.

« *Etre pianiste est pour moi un besoin. Contrairement à ce qu'on dit, je trouve qu'on n'est pas assez souvent seul. Le fait de voyager, d'être en contact avec les gens ne vous rend pas assez libre. C'est pourquoi j'apprécie la solitude des hôtels pour faire des lectures dont je me suis privé, par exemple. Jamais un musicien ne choisit son métier comme une découverte... La musique a toujours existé depuis que la lumière est sur cette terre. On est prédestiné, bien sûr, par une morphologie de naissance. Il y a chez l'enfant une fièvre inconsciente qui le pousse à s'ouvrir à la musique. On se découvre en musique comme on se sent mieux dans certaines villes plutôt que d'autres. Il y a une harmonie qui sonne juste entre le corps et l'âme. Tout enfant est né musicien. Que cette capacité se développe par la suite tient à des facteurs différents : le milieu familial, l'environnement. La musique reste une chose spontanée qui vous pénètre. Mais en France, on veut d'abord comprendre avant de sentir* ».

Pour tout être sensible à la beauté, artiste ou pas, l'élément fondamental du bonheur que procurent l'audition d'une œuvre, le pouvoir d'un spectacle, l'expression d'un tableau, passe inévitablement par une faculté d'émerveillement qui saisit la beauté en soi à partir d'une émotion.

De même qu'il croit profondément à l'amitié, Alexis Weissenberg attend toujours de tout ce qui l'entoure cette joie permanente qui le rend disponible à une appréciation totalement libérée de son aspect critique, c'est-à-dire limité.

« *Le métier de critique musical aujourd'hui n'a plus la précision qu'il avait avant. Hier, un critique informait. Aujourd'hui, le public sait, Il n'existe aucune concurrence entre les interprètes puisque c'est un métier individualiste. Je respecte sur le plan technique une personne dans l'obligation de rendre compte d'un concert. Du point de vue artiste, je ne considère pas la critique, parce que je ne vais pas entendre quelqu'un à cause d'un article, mais parce que c'est une personne du même métier dont on m'a parlé, que je veux connaître. On part de la fausse impression que les critiques aiment la musique. En fait, ils sont si peu sûrs qu'ils vivent avec des compa-raisons. Personne n'a le droit humain de violer une interprétation. Ce que je veux entendre, c'est une révélation ; c'est l'originalité qui m'émeut ou que je rejette parce que je n'ai pas compris. L'homme n'est intelligent que par rapport à ceux qui sont en face de lui* ».

Les privilèges d'une vie accomplie résultent des choix qu'un homme s'est imposé. Pour un artiste, ils sont à la fois abnégation et enrichissement. Alexis Weissenberg a le rare bonheur d'une culture universelle. Pour lui, la musique n'est qu'une partie de l'art, le piano n'en est qu'un élément. Tous les arts s'attirent et se complètent. Cocteau l'avait bien senti, qui écrivit dans « Le Coq et l'Arlequin » :

« *Une œuvre d'art doit satisfaire toutes les muses, — c'est ce que j'appelle : Preuve par 9* ».

De retour d'une tournée triomphale au Japon et aux Etats-Unis, Alexis Weissenberg qui vient de graver les cinq Concerti de Beethoven sous la direction d'Herbert von Karajan, donne le témoignage d'un homme heureux.

« *Je suis complètement heureux. Je crois que le bonheur est une chose qui appartient pour chacun à un moment de la vie. Le bonheur n'est pas un état de grâce. Ce qui permet le climat du bonheur, c'est un équilibre, par la santé mentale et physique, par la libération du corps. Puis vient le choix qui est décisif. L''homme se connaît mieux. C'est à ce moment et à cet âge qu'il est heureux. Faut-il encore qu'il donne ce bonheur. Alors que j'étais jeune, j'assistais à un concert. De ma place, je pouvais voir non seulement la scène, mais aussi les visages des auditeurs. J'y ai vu un bonheur grave. Quelle merveille de pouvoir capter des expressions sur des visages ! Si joie existe chez un interprète scénique, c'est à cause du public. L'unique intérêt d'être artiste est de pouvoir canaliser le bonheur des autres quelques minutes. Pour l'interprète, toute performance scénique nécessite une concentration qui est un acte physique. Electriser un public est un acte charnel et vivant. D'où mystère, d'où hypnose. Lorsque ces deux facteurs sont ressentis honnêtement par l'artiste, il y a magie* ».

Alexis Weissenberg prolonge dans l'enseignement toute la valeur profonde de cet échange interprète-public.

« *L'enseignement est l'acte humain le plus important, le plus beau métier du monde. Partager une connaissance acquise à partir d'une expérience personnelle. L'art n'est intéressant que parce qu'il est transmis* ».

D'où cette nécessité de progrès constant pour soi et pour les autres.

« *L'enseignement musical doit se renouveler sans cesse. Il ne doit jamais être victime des traditions. Le nombre d'heures de travail n'a aucune importance. L'essentiel est de bien assimiler le métier. La technique ne veut pas dire grand-chose. Un pianiste qui ne peut pas jouer un adagio de Mozart avec clarté n'a pas de technique. Il est plus difficile de jouer une Sonate de Scarlatti que du Liszt. De même, on ne peut pas très bien jouer Prokofiev si on joue mal Bach et Beethoven* ».

Une interprétation évolue. Elle correspond à chaque étape de la vie. Se contenter d'une approximation, c'est se scléroser.

« *A aucun moment, on ne peut vivre sans encouragement. Mais un artiste toujours satisfait de lui devrait s'arrêter et partir en vacances* ».

Celles que prend Alexis Weissenberg ne procèdent pas d'une auto-satisfaction. Elles sont la détente avant l'effort, bonheur de découvrir auquel l'invite un très bel ouvrage de gravures évoquant la mer, don d'un peintre japonais, et qui reste ouvert en permanence dans son salon comme la vie en mouvement.

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris Commission paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
12
MARDI
12 SEPTEMBRE
1978

LE NUMERO 1,80 F.

ՀԱՐԱՉԱԳ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱԽԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 371027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 230 Ֆ.	Վեցամսեայ	125 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 260 Ֆ.	Հատը	1 Ֆ. 80

ՅԱՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.203

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

54e ANNÉE — N° 14.203

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

ԲԱՆԱԿԸ ՏԷՐՆ Է ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ

—o—

ՆԱԽԱՊԷՍ՝
ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԶՈՀԵՐ ԵՒ ԲԱԽՈՒՄՆԵՐ

ՇԱՀԸ ՉՆԶԵՑ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ
ԻՐ ԱՑՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

— o —

Մինչ Ուրբաթ առաւօտ, պատերազմական վիճակի հռչակումը Թեհրանի եւ 11 այլ քաղաքներու մէջ, կը փաստէր կացութեան ծանրութիւնը եւ կը թուէր որ ցուցարարները կը լռեն, սասոիկ բախումներ կը սկսէին աւելի ուշ եւ ի զարմանս ցուցարարներուն, բանակը կը սկսէր կրակել։ Նախորդ օրը ծաղիկներով ողողուած էր բանակը եւ բարեմիտներ կարծած էին որ բանակը չի կրակեր։ Ընդհակառակն եւ իսկական ջարդ մըն է որ տեղի կ'ունենար։ Մխիթարական կը ձերբակալուէին ընդդիմադիր բազմաթիւ պարագլուխներ, կրօնաւորներ ինչ որ թաղումն էր Շահին «ազատականացումի» քաղաքականութեան։ Զոհերու թիւը կը տարբերի պաշտօնական եւ ընդդիմադիր աղբիւրներու համաձայն։ Իշխանութիւնները 85 մեռեալի մասին կը խօսին, ընդդիմադիրները կը պնդեն որ աւելի քան 500 մեռեալ կայ, նոյնիսկ « հազարներ » կ'ըսեն։ Շահը նոյն օրը կը ընդհատէր երկուշաբթիէն սկսեալ իր կատարելիք այցելութիւնները արտասահման (Արեւելեան Գերմանիա եւ Ռումանիա)։ Օտար թղթակիցներ, որոնք ականատես եղած են Ուրբաթ օրուան « ջարդին », կը վկայեն թէ իսկական ջարդ մըն էր եւ խտալացի լրագրող մը կը հաստատէ որ երբ ուսանողները իրենց մերկ կուրծքերը կը պարզէին զինուորներուն առջեւ, հազուագիւտ քաջութեամբ, վստահ որ իրենց « եղբայրները » պիտի չկրակեն, այն տպաւորութիւնն ունեցած է որ զինուակահարման վաշտի մը առջեւ կը գտնուի։

Իրաց այս կացութեան մէջ Շահը կ'ամբաստանէ «արտաքին աղբիւրներ» առանց նշելու անոնց անունը թէեւ երկուշաբթի օր ապահովութիւն կը ստանար Գարթըրէ, որ զօրավիդ կը մնայ իրեն։ Կայ սակայն, իրաք ապաստանած, ընդդիմադիեան բուն իսկ ոգին՝ Այաթոլա Ղոմէյնի, որ սուրբ պատերազմի իսկ կոչ մը ըրաւ առջի օր թէեւ մամուլը արձագանգ չըլար եւ ժողովուրդը լուր չունի։ Զարմանքով կը նկատուի սակայն թէ բարձախոհներով դեռ մարդիկ քաջութիւնն ունին փողոցի վրայ պատեհելու եւ սրսիկելու անոր կոչերը՝ «Շա՛հ, պէտք է վերնիս, վարչակարգը օտարին ծախուած է »։ Ղոմէյնի կ'ատէ Շահը, որ զինքը երկրէն քշած է 1963ին արիւնալի ապստամբութիւններէն ետք։

Այժմ Գարթըրի « յապաղած » օժանդակութենէն զատ եւ որքան ալ որ զարմանալի թուի Շահը ուրիշ «բարեկամ մը» ունի՝ Չինաստան։ Այս վերջինին հիմնական սկզբունքը կը թուի ըլլալ «թշնամիին թշնամին՝ բարեկամս է», ուրեմն քանի որ Պարսկաստան Մերձաւոր Արեւելքի հակախորհրդային բերդն է, կրնայ Չինաստանի բարեկամ նկատուիլ։ Վարչակարգի եւ ընկերային կարգերու տարբերութիւնները չատ չեն խանգարեր փեքինի ղեկավարները։

× Ամիր Ապպաս Հովէյտա, կայսերական արքունիքի նախարար, իր հրաժարականը տուաւ։ Ֆիկառօ տուած իր տեսակցութեան մէջ կը չեշտէ թէ իր հրաժարականը կապ չունի դէպքերուն հետ, այլ փափաքն է մարդու մը որ քաղաքական իր ազատութիւնը կ'ուզէ վերադտնել։

× Ֆրանսական Ձախը ցոյց մը կազմակերպած է Երեքշաբթի ժամը 18·30ին « Պարսկաստան կիրարկուող զսպումին » դէմ իբրեւ բաղաք։ Տողանցքը Ռեփիւպլիքէն Պաստիյ պիտի երթայ։

ԼԻԲԱՆԱՆ

Հոն ալ ոչինչ հանդարտած է եւ սուրիական խաղաղապահ ուժերու հրադունդերը կը չարունակեն թափիլ քրիստոնեայ թաղամասերուն վրայ։ Էշրէֆիէի ջրլանը ծանրակշիռ դէպքերու թատերաբեմ եղած է չարաթավերջին եւ կ'ըսուի թէ 8 մեռեալ կայ եւ 160 վիրաւոր։ 2000 հրադունդ նետուած է Հատաթի վրայ, 12 ժամուան ընթացքին։ Այլին համար ասիկա կապ ունի Քէմփ Տէյվիտի եռեակ հանդիպումին հետ, Շամունի համար ծրագիր մըն է ձախողեցնելու համար անոր յաջողութիւնը։ Նախկին նախագահը ըսաւ նաեւ թէ դէմ պիտի արտայայտուի արաբ խաղաղապահ ուժերու Լիբանան մնալու միջազգութեան երկարաձումին (պայմանաժամը վերջ կը գտնէ Հոկտեմբերին)։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱ-ՏԸ-ՔԱԼԷՒի մասնակի ընտրութեանց ընկերվարական թեկնածուն՝ Քլօտ Վիլքէն ջախջախիչ յաղթանակ մը տարաւ Կիրակի օր, ձայներու 60 առ հարիւրը ստանալով, 111 հազար ձայն աւելի առնելով քան մեծամասնութեան թեկնածուն։

ՆԻՔԱՐԱԿՈՒԱՑԻ մէջ ապստամբութիւնը կը ծաւալի եւ ըստ վերջին տեղեկութեանց աւելի քան 100 մեռեալ կայ եւ չատ աւելի ալ՝ վիրաւոր։ Սանտինիսթ ճակատին համար կասկած չկայ որ Սոմոզայի վարչակարգը իր վերջին օրերը կ'ապրի։

ՔԷՄՓ ՏԷՑՎԻՏի խօսակցութիւնները կը չարունակուին Շաբաթ – Կիրակիի զատ մը եռք, որոնց ընթացքին ամէն մարդ « իր » աղօթքը ըրաւ, մահմետական Սատաթը նախ, ապա՝ Պեկին եւ վերջապէս մկրտչականը՝ Գարթըր։ Սատաթ կ'ըսէ որ որեւէ յառաջդիմութիւն չկայ մինչ Պեկին լաւատես է։

ՑՈՑՆ – ՕՐԹՈՏՈՔՍ եկեղեցին բաւական ցնցուած է բարոյական զայրակղութեան մը հետեւանքով, որու մէջ որոշ դեր ունի Գերպ. Սթիլիանոս Փրեվեզայի եւ Նիքոփոլէոսի մետրոպոլիտ։ Բազմաթիւ գունաւոր նկարներ հրապարակուած են Սեպտ 1ին քանի մը թերթերու կողմէ, ուր Ցամեայ մետրոպոլիտը կ'ըսուի կնոջ մը կողքին եւ Մոնտի Թղթակիցը կ'աւելցնէ որ նկարներուն քնոյթը ոչ մէկ կասկած կը թողու։ Քանի մը տարի առաջ արդէն մետրոպոլիտը փառաւոր ծեծ մը կերեր է խաբուած ամուսինէ մը, բայց հարցը « խեղդուեր » է եւ Սթիլիանոս ալ չարունակեր է իր սիրային դործունէութիւնը։ Ս. Սինոդը ներկայիս քննութիւն բացած է, իսկ մետրոպոլիտը կ'ըսէ որ նկարները չխնծու են եւ զոհ է քաղաքական խաղի մը։

ԻՒՄԱՆԻԹԷի տարեկան աւանդական դաշտահանդէսը, այս տարի ալ մեծ յաջողութիւն արձանագրած է, թէ գեղարուեստական եւ թէ քաղաքական բաժիններուն մէջ, որոնց հետեւած է հոծ բազմութիւն մը։

ՄԱՐՍԷՑԼԻ հանրածանօթ նաւանորոգման հաստատութիւնը թէուէն, Ուրբաթ օր պաշտօնազուրկ ըրաւ 1770 աշխատաւորը բայց բողոքը մեծ է, նոյնիսկ եթէ հաստատութիւնը անանկացած է։ Կասթոն Տըֆեռն ալ չընդունիր կատարուած

ՎԱՆԻ ՋԱՐԴԸ 24 ՄԵՌԵԱԼ

Շաբաթ օրուան (Սեպտ. 9) մեր թիւով բանի մը տողով արձագանգ կը հանդիսացայինք վանի շրջանը պատահած ծանր բախումներու ցեղախումբերու միջեւ։ Ստորեւ՝ մանրամասնութիւնները զոր կուտայ «Մարմարա» Սեպտեմբեր 8ի իր թիւով։—

ՎԱՆ։— Աննախընթաց ջարդ մը տեղի ունեցաւ այսօր, Սեպտ. 8, Վանի Կեվաշ գաւառակի Պահչէսարայ շրջանին մէջ, ուր վաչկատուն երկու ցեղախումբերու միջեւ, ծագած կռուի մը ընթացքին 24 հոգի սպաննուեցաւ, 15 հոգի ալ վիրաւորուեցաւ։ Սպաննուողներէն 13ը նոյն ցեղախումբէն են, քանի որ հակառակորդ ընտանիքներէն մէկը ոտքը նետեց անոնց բնակած չէնքին վրայ եւ չէնքն ալ կրակի տուաւ։

Ստացուած տեղեկութեանց եւ ոմանց կատարած պնդումին համաձայն, վաչկատուն այս ցեղախումբերէն մին, Արընճլք գիւղին մօտէն անցնելու առեն արջառ գողցած էր Տէմքար կոչուած արօտատեղիէն։ Երբ լուրը կը հասնի Պահչէսարայ, ժողովուրդը կը զինուի ու կը սկսի հետապնդել յիշեալ վաչկատուն ցեղախումբը, որուն կը հասնի Ալճըն – տէրէ գիւղին մօտ ու բախումը կը սկսի։ Կռիւը կ'ըլլայ անխնայ եւ վաչկատուն խումբը կը գործածէ զանազան զէնքեր, ինչպէս նաեւ ռումբեր, որոնցմէ մէկը կը պայթի տան մը վրայ, ուր հրդեհ ալ կը ծագի եւ հոն բնակողներէն 13 հոգի այրելով կը մեռնին, բոլորն ալ նոյն ընտանիքին անդամ եւ մեծ մասամբ ծերունի, կին ու երախայ։

Բախումներու ընթացքին վաչկատուն ցեղախումբը որ չեխական գերարդիական զէնքեր ալ գործածած էր, իր կարգին կուտայ մէկ մեռեալ եւ կը չարունակէ հեռանալ դէպքին վայրէն դէպի իրաքեան սահման, չմոռնալով մինչ այդ կրակի տալ նաեւ գիւղին մնացեալ տուներէն չատեր։ Վանի կուսակալը կը հաստատէ դէպքը եւ կ'ըսէ թէ մեռեալներուն թիւը կրնայ աւելի մեծ ըլլալ, քանի որ վիրաւորներու մեծ մասին վիճակը մտահոգիչ կերպով ծանր է։

Բանակային միաւորներ իսկոյն կռուի վայրը փութացին, իսկ ոմանք ճամբայ ելան դէպի Հարաւ, անոնց իրաք փախուստը արգիլելու համար։ Միւս կողմէ, պինուորական ուղղաթիռներ ալ բարձրացան, փախստականներուն հետքը գտնելու համար, իրաքեան սահմանը անցնելէ առաջ։

ՀԱՆԳԻՍՏ ՏԱՃԱՏ ԱՐՔ. ՈՒՐՖԱԼԵԱՆԻ

—o—

Ձորեքշաբթի, Սեպտ. 6ին սրտի տագնապի մը զոհ գացած է Լիբանանի Հայոց առաջնորդ՝ Տաճատ Արք. Ուրֆալեան, անդամ Կիլիկիոյ Միաբանութեան։ Մնած Հալէպ, 1919ին, աւազանի անունով Մկրտիչ, 1935ին մտած է Անթիլիասի դպրեվանքին ժառանգաւորաց բաժինը, որ աւարտած է 1940ին եւ սարկաւագ կը ձեռնադրուի։ Կուսակրօն քահանայ ձեռնադրուած է 1942ին։ 1947ին նշանակուած է ձէհզիրէի առաջնորդական փոխանորդ, 1951ին ստացած է Ծայր. Վարդապետի աստիճան, 1956ին ալ՝ Եպիսկոպոսի։ Լիբանանի Հայոց առաջնորդ ընտրուած է 1963ին Գահառական Ժողովին կողմէ, անկէ ի վեր 15 տարի, ձեռնհասութեամբ եւ նուիրումով վարած է իր պաշտօնը։

Ցուղարկաւորութիւնն ու վերջին օծումը կատարուած են Շաբաթ, Սեպտ. 9ին Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր տաճարին մէջ, նախագահութեամբ Նորին Կաթողիկոսի։ Ցաւարտ արարողութեան դամբանական մը խօսած է Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, չեշտելով թէ կորուստը միայն հայ համայնքին համար չէ այլ բոլոր Լիբանանցիներուն։ Ապա՝ Ֆրանսերէն չնորհակալութիւն յայտնած է յանուն Նորին Կաթողիկոսի ներկայ Լիբանանցի պետական անձնաւորութիւններուն, որոնց կարգին՝ Կրթական նախարարը, որ կը ներկայացնէր Հանրապետութեան նախագահը։ Ներկայ էին նաեւ Ազգ. Ժողովի փոխ-նախագահը, Հայ Կաթողիկէ Կաթողիկոս – Պատրիարքը Հմայեակ – Պետրոս Ժէ., Գերպ. Անթուան Հայէք, պապական նուիրակը Գերպ. Ալֆրետո Պրունիէռա, եւայլն, եւայլն։

"HARATCH" à 1,80 F

«ՑԱՌԱՋ» Ի 1,80 ՖՐ.

«Ցառաջ» ինչպէս փարիզեան այլ օրաթերթերը, որոնք դեռ կը պահէին 1,60ի իրենց գինը, այսօրուընէ կը վերահշդեն իրենց սակը եւ բոլոր փարիզեան օրաթերթերուն նման կը ծախուին 1 Ֆ. 80ի (հատավաճառ)։

''ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏ''

Ուրբաթ օր Մարսէյլի Առեւտուրի Ատեանը վճռեց թէ թէհրէն անցած է, այն ատեն 3000ի կը հասնի գործազուրկներու թիւը։

« ՄԻՏՆԱՑԹ էքսփրէս » անգլիացի բեմադիրին փիլմը, որ այնքան իրար անցուցած է թուրք պետական պաշտօնեաները, որ մամուլը Ուրբաթ օրէն սկսեալ կը ներկայացնէ փարիզ։

ՆՈՐ ԴԵՂ ՄԸ ի մօտայ պիտի ծախուի Ֆրանսայի մէջ, որ կը նուազեցնէ ալքոլի ազդեցութիւնը։ Ամերիկեան առաջ ու վերջը կը բաւէ հապ մը կլլել եւ արեան մէջ ալքոլի համեմատութիւնը անմիջապէս կ'իջնէ։ Կը մնայ իշխանութիւններ – ուն այս դեղին դէմ հակա-դեղ մը գտնել։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԳՐՈՂՆԵՐԻ

ՓԱՌԱՎՈՐ ՄՈՍԿՎԱՅԻ ՀՐԱՑ

ՎԻՓԻՄ ԴԱՎԻԹԻ ՀՈՎՍԵՓՅԱՆԻ

ՏԵՂ ՎԱՂԵՎԿԻՑ ՂՈՇՈՒՆ

Հիմա ես էլ ուզում եմ ասել մի քանի խոսք ինձ համար անսպասելի հրավերի մասին, որ ստացա ես Մոսկվայի Կոմկուսի կենտկոմի քարտուղարությունից: Ինչո՞ւ ես ստացա հրավեր, ինչո՞ւ ինձ հրավիրեցին Մոսկվա, ես չգիտեմ: Ես ոչ մի կերպ չեմ կարող բացատրել այդ հրավերը, եթե չհամարենք, որ այդ հրավերը ինձ ուղարկեցին ոչ թե ես անձամբ, այլ ես ներկայացնում եմ այն հարյուր հազարավոր հայ գյուղացիներին, որոնք ապրում են Ղազախի գավառում: Ես ներկայացնում եմ այն գյուղացիներին, որոնք ապրում են Ղազախի գավառում, որոնք ապրում են Ղազախի գավառում, որոնք ապրում են Ղազախի գավառում

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼԵՌՆԱՇԽԱՐՀ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳԱ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ, ԼԵԶՎԻ ԵՎ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՊԱՏՄՎԱԾՔՆԵՐ

Հատոր առաջին

ԵՐԵՎԱՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳԱ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
1961

Պատասխանատու խմբագիր՝ Ա. Ղ. Սահակյան
Տեխնիկական խմբագիր՝ Ա. Ա. Ղազարյան
Սրբագրիչ՝ Ա. Ա. Ղազարյան
Հանձնված է արտադրության 15/VI 1961 թ.
Ստորագրված է տպագրության 31/VIII 1961 թ.
Թուղթ 84×108 1/32։ Տպագրական 6 մամուլ։ Հրատարակչական 5,04 մամուլ։
Տպաքանակ 3000։ ՀՍ 01102։ Պատվեր 1145։ Գին 2 ռ. 50 կ.
Հայկական ՍՍՀ ԳԱ հրատարակչություն, Երևան, Բարեկամության 24։
Հայկական ՍՍՀ ԳԱ տպարան, Երևան, Բարեկամության 24։

ՀՀ ԳԱ Գրադարան
1961

ՀՀ ԳԱ Գրադարան

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Ա. Մեսրոպ Գույումճեան, այրի Տիկին Ֆ. Վռամ Գույումճեան եւ զաւակները լինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, մամուլով, անձամբ թէ դրաւոր մասնակից եղան իրենց խոր վշտին՝

ՎՌԱՄ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆԻ

դառնակսկիծ կորուստին առթիւ։

ՓԱՐԻԶ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

Կիրակի, Սեպտ. 17, ոտն է վերացման Սուրբ Խաչի — Խաչվերաց է։

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ։ Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊՍ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30ին պատարագ ժամը 10ին։

Երեկոյեան ժամը 4ին կը կատարուի ժամերգութիւն եւ Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր–Անդաստան՝ ոչխանով։

Երկուշաբթի, Սեպտ. 18, յիշատակ է Մեռելոց։ Նոյն եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի եւ յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգիստ վասն հանգուցեալ ննջեցելոց։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, փոխան ծաղկեպսակի., Պր. Երուանդ Սճէմեանի թաղման առթիւ.— Տէր եւ Տիկ. Դէորգ Քիրէճեան 100 Ֆր. դպրոցի բարեւաճման, Տէր եւ Տիկ. Պօղոս Վարդանեան 100 ֆ. եկեղեցւոյ պայծառութեան։

Փոխան ծաղկեպսակի Պր. Վարդան Մալճեանի թաղման առթիւ՝ երէցկին Զաքէ Վարդանեան 50 ֆ., Տէր եւ Տիկ. Վարդգէս Վարդանեան 50, Տէր եւ Տիկ. Կէղիւրեան Յարութիւն, Տէր եւ Տիկ. Յակոբ Մխիթարեան, Տէր եւ Տիկ. Նահապետ Պօյաճեան 50ական, Ճերանեան եղբարք եւ հաստատութիւն 200, Վալանսի Դաւիթեան դպրոցի բարեաւաճման, Տիկ. Էլիզա Վարդանեան 50 եկեղեցւոյ։

Փոխան ծաղկեպսակի այրի Տիկ. Մարի Քէօքլանեանի թաղման առթիւ, այրի Տիկին Զորթեան Փայլածու 300, Ռիւստիւմեան եղբարք 60 Ֆր., Պր. Յակոբ Անտոնեան 50 Ֆր.։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

Մշակոյթի Տունը բաց է ամէն օր ժամը 11էն 22·30, նաեւ կիրակի։ Գոց է երեքշաբթի ամբողջ օրը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի
ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՄԷԿԷՆ

Մահազդ	140 ֆր.
Հոգեհանգիստ	75 ֆր.
Շնորհակալիք	75 ֆր.
Հարսնիք, նշանուխք	75 ֆր.
Ծնունդ	75 ֆր.
Կը փնտռուի	25 ֆր.
Կ'ուզուի	40 ֆր.

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ սովորական ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջ։ Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։ Առեւտրական եւ եւայլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել թերթին վարչութեան։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Սիրանոյշ Զրուանդեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Վռամ Գույումճեան ճեռնի մահուան քառասունքին ի յիշատակ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի
ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՓԱՐԻԶ.— Ընկ. Լորիս Բաբանեան 50 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Շաւարշ Միսաքեանի յիշատակին։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Շաւիղի հայ դպրոցի Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 Ֆր. Լիբանահայ Տօնիկեան եղբայրներէ, ողբացեալ Գեղուհի Տէտէեանի յաւելի մահուան առթիւ։

×

Վռամ Գույումճեանի մահուան առթիւ Տիկին Աղաւնի Գույումճեանի արձակուրդի խումբի ընկերուհիներու փոխան ծաղկեպսակի նուէրներուն («Յառաջ» Սեպտ. 6) մասնակցած են նաեւ Տիկիններ Զաւրճեան եւ Գալուստեան։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Սարդարապատի հերոսներու յիշատակին Պ. Գր. Թումէլեան 150 Ֆր., Սարգիս Անտոնեանի թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկ. Սարգիսեան 50, Պ. կարապետ Գալօեանի թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկ. Դաւիթեան, Տիկ. Աղայեան, Յակոբ Խաչիկեան 50ական, Արսէն Երէցեան 40, այրի Տիկ. Աղաւնի Ճինկեան, այրի Տիկ. Մառի Թէօմէլեան 30ական, Պր. Մկրտիչ Թարայեան, Տիկ. Աստղիկ Աղճեան 20ական, Հայկ Մարգարեան 10։ Թուփէ Ռէյմոնի պսակին առթիւ Սիլօեան ընտանիք 50, Սիմոն Բիէթռիի թաղման առթիւ Պր. Արշամ Պապայեան, Տէր եւ Տիկ. Ենովք Արմենակ, Տիկ. Պոնիֆացիօ, Տէր եւ Տիկ. Սիմոն Բիէթռի, Տէր եւ Տիկ. Զէյեան 100ական, Տէր եւ Տիկ. Ենովք Սամթեր, Պր. Սարգիս Թուէեան, Պր. Բիւզանդ Ենովքեան 50ական, Տիկ. Տիրուհի Զաքմաքճեանի հոգեհանդիսին առթիւ Զաքմաքճեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկ. Օպալաքեան Անդրանիկ 500ական, Պր. Արսէն Նորեան, Տէր եւ Տիկ. Մասէրճեան 50ական։

Հայրերու տօնին առթիւ Տիկ. Զուքասըզեան 100 Ֆր.։

Restaurant

LA CAPPADOCE

3, rue Marivaux (derrière l'Opéra Comique, M° Richelieu-Drouot) tél 742-83-65

ouvert tous les jours midi et soir sauf lundi

présente

son mini-spectacle

avec Marten Yorgantz et Norayi

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլ.— Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի նախկին Սանուց Միութեան տարեկան պարահանդէսը Շաբաթ Նոյեմբեր 18ին, ի նպաստ վարժարանին։

×

Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը
Նոյ. 5ին ժամը 15էն 24։

×

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ

Ծննդեան 100ամեակի հանդիսաւոր ոգեկոչում Հոկտ. 22, կիրակի ժամը 16ին, Հ. Բ. Ը. Մ.ի Ալէք Մանուկեան սրահը կազմակերպութեամբ Կեսարիոյ եւ Չերջանի Հայրենակցական Միութեան։

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմինի տարեկան մեծ պարահանդէսը ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 3ին, ի նպաստ հայ վարժարաններու։

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՃԱՇ
ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպութեամբ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին, Օթէլ Էնթերկոնթի – նենթալի սրահներուն մէջ, Շաբաթ Հոկտեմբեր 28ին։

Կը խնդրուի նկատի ունենալ։
Մանրամասնութիւնները յետագային

ԾԱԽՈՒ Է

Առողջական պատճառներով ծախու է Սելֆ–Սերվիս մը, փարիզի 12րդ թաղամասի կեդրոնը, երեք սրահներու յարմարութեամբ հարսնիքի, խրախճանքներու եւ ամէն տեսակի հաւաքոյթներու համար։ (250 աթոռ)։

ՍԿԶԲՈՒՆՔԻ ՊԱՏՄԱՆ։ Վճարումը (դիրամատչելի պին) ԿԱՆԽԻԿ։

Մանրամասնութեան եւ առաջին չփումի համար հեռաձայնել.—
636–55–85
ամէն օր ժամը 17էն 20։

DEMANDE D'EMPLOI

Jeune homme 18 ans, présenté par parents, dégagé d'obligations militaire cherche emploi (niveau première).
Téléphoner : 583-06-45

ՍԷՆ ՌԱՖԱՑԼԻ ՀԱՆԴՍՏԵԱՆ ՏԱՆ

ՍՐԲ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԱՏՐԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՕԾՈՒՄ

Սէն Ռաֆայէլի Հոմ Ամէնիէն հանդիսաւոր օծումը տեղի կ'ունենայ Սեպտ. 17ին, կիրակի առաւօտեան ժամը 10ին բարձր հովանաւորութեամբ եւ ի ներկայութեան

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
կաթող. Պատուիրակ Եւրոպայի եւ առաջնորդ Փարիզի Հայոց

Ճաւարտ արարողութեան տեղի կ'ունենայ ճաշ մը։

Մասնակցութիւն անձ գլուխ 150 Ֆր.

Տեղեր ապահովելու համար մինչեւ Սեպտ. 12 դիմել

Տնօրէնուհի Տիկին Ա. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆի
HOME ARMENIEN
107, Avenue du Maréchal Lyautey
83700 SAINT RAPHAEL

PELERINAGE
en Arménie

ԲԱՑԱՌԻԿ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՑՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

ՎԱՉԳԷՆ Ա.-ի

ծննդեան 70ամեակին եւ գահակալութեան 23ամեակին առթիւ

ՍԵՊՏ. 25ԷՆ ՀՈԿՏ. 8

Շնորհիւ եղած դիմումներուն

11 օրը երեւանի մէջ

Կ'ընկերանայ՝ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ԳԻՆ.- 3450 ՖՐ.

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով արձանագրուիլ ՕԳՈՍՏ. 30ԷՆ ԱՌԱՋ

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :

Varoujan SARKISSIAN

sevan voyages

50, Cours de la Liberté — 69 Lyon — Tél. : 60-13-66
Tél. : (78) 60-13-66 — Téléx 900287
Licence organisatrice : A 529
Départs par avion de PARIS — MARSEILLE ET LYON

mondotours

2, rue de Sèze — 75009 Paris — Tél. : 073-32-64 266-50-12 073-30-64

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
13
MERCREDI
13 SEPTEMBRE
1978

LE NUMERO 1,80 F.

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱԽԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83 RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 371027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 230 Ֆ·	Վեցամսեայ	125 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 260 Ֆ·	Հատը	1 Ֆ· 80

5ԱՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14·204

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

54e ANNÉE — N° 14.204

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Սեպտեմբերը հոս է իր ծանօթ յայտով։

Վերջին զբօսաշրջիկները ծովային կամ լեռնային հաճոյքներէն կը վերադառնան դէպի առօրեայ հոգերը, կլանուելու համար դարձեալ 11 ամիս գործի պատաս – խանատուութիւններուն մէջ։

Ցուլիսին եւ Օգոստոսին երկրի ընկե – րային եւ քաղաքական կեանքը չճանչցաւ ամրողութիւն դարձած ամառնային դա – դարը քանի յատկապէս երկնքի ուղեվար – ները իրենց կրկնակի վուլկանութեան գործադուլներով, ճախը՝ Ժորժ Մարչէի յայտարարութիւններով եւ Ռ. Ֆապրի դիրքորոշումով լայն նիւթ ընծայեցին տեղեկատուութեան զանազան միջոցնե – րուն, որոնք կարիքը չունէին այլեւս յոգ – նեցուցիչ զարձած այս բախումներուն եւ մենամարտներուն, որուան րլլալով որ միջազգային դէպքերը արդէն ծանր էին իրենց բերած յատուկ ադէմներով, Լի – բանանը եւ Պարսկաստանը ըլլալով տխուր գործողութիւններու վայրեր, առանց մոռնալու Պօղոս Զ.ի վախճանումը եւ Յովհաննէս–Պօղոս Ա.ի ընտրութիւնն ու գահակալութիւնը։

Սակայն դպրոցական կեանքը ճանչցաւ կատարեալ արձակուրդներ։

Ոչ մէկ միջադէպ եկաւ խանգարելու կաղդուրիչ եւ նորոգիչ լռութիւնն ու խաղաղութիւնը։ Եւ լաւ է որ այսպէս է։ Տարեշրջանի րնթացքին չեն պակսիր բա – նավէճերն ու բախումները։

Ուրեմն Սեպտ. 14ին բոլոր ուսուցչա – կան կազմին համար եւ Սեպտ. 15ին շուրջ 12 միլիոն աշակերտներու առջեւ ման – կապարտէզներու, նախակրթարաններու, երկրորդական հաստատութիւններու դրա – ները պիտի վերաբացուին։

Ոմանք արդունքով պիտի մտնեն նոր աշխարհի մը մէջ, ուրիշներ հանդրուան մը եւս պիտի դիմագրաւեն, չատեր վճռ – ական տարի մը պիտի սկսին։

Արդ, ի՞նչպէս կը ներկայանայ դպրո – ական այս տարեշրջանը։ Բարեփոխում – ներու Բ. տարիէն ի՞նչ պէտք է ակնկալել։

Ֆանի Քրիմեան Պէօյաք, Կրթական նոր նախարարը կը մերժէ անմիջական փոփոխութիւններ, նոյնիսկ եթէ պատ – րաստ է կատարել հաւանական «ճկունու – թիւններ», նախկին նախարար Ռ. Հապիի բարեփոխումը, մտնելով իր գործադրու – թեան Բ. տարուան մէջ, պիտի հնչէ դարձեալ այս վերամուտին։

Մէկդի դնելով «դպրոցական տոսիէն» վերջնապէս դատապարտուած, վերս – կսելու հաստատումը կը նշանակէ որ անցեալ տարեշրջանին եղած տնօրինում – ները պատրաստական դասընթացքներու (նախակրթարան Ա. տարի), եւ երկրոր – դական հաստատութիւններու 6րդ դասա – րաններուն պիտի ընդլայնուին, այսինքն չորսնակուին տարրական դասըն – թացքներու Ա. տարի (նախակրթարան Բ. տարի) եւ վարժարաններու ու լիսէ – ներու 6րդ դասարաններուն։ Այսիկա ամ – րողջացնելու համար երկու տարիներու չրջանը որ կը կազմէ բարեփոխման հե – ղինակներուն համար 1975ին քուէար – կուած օրէնքին զօրաւոր կէտերէն մէկը։ Այս պայմաններուն մէջ նորութիւնները պէտք է ըլլան հաղուագիւտ։

6րդ դասարաններուն համար գիրքերը կը տրամադրուին հաստատութեան կող – մէ, այսինքն ձրի։ Աշակերտութեան թի – ը կը սահմանուի 25ի։ Թուաբանութեան, Ֆրանսերէնի եւ առաջին լեզուի (ընդ – հանրապէս անգլերէն) ուսուցման յայ – տագիրները վերաքննուած են, այսինքն թեթեւցած։ Աւագ հետեւանք աշակերտ – ներու չաբաթական ժամացուցակը երեք ժամով նուազած։ Այս երեք գլխաւոր նիւթերուն համար կր հատատուի «սուկ – բիէն»ի ժամերը, այսինքն դժուարու – թիւններ ունեցող աշակերտներուն կը չնորհուի պահ մը աւելի, կրկնելու, վե – րաքաղներ կատարելու համար։ Ուսման ծրագրին կ'աւելնան բնագիտութեան դա – սընթացքներ, չաբաթը մէկուկէս ժամ։

Այս բարեփոխումներուն մէջ նորու – թիւն չկայ։ Պարզապէս կը հետեւին ան – ցեալ տարեշրջանին սկսուած բարեփո – խումներուն, 6րդ դասարաններու մակար – դակին։ Աւելցնենք որ եթէ 6րդ դասա – րաններուն մէջ կրկնութիւն չկայ, բացի ծնողքներու որոշումին եւ պահանջին վը – րայ, 5րդի աւարտին «ուղղութեան խոր – հուրդները» պիտի քննեն իւրաքանչիւր աշակերտի արձանագրած արդիւնքները եւ նկատի առնելով եւ տարիներու վրայ յայտնաբերուած յատկութիւններն ու կա – րողութիւնները պիտի ուղղեն աշակերտ – ները դէպի համապատասխան դասարան – ներ կամ հաստատութիւններ։

Իսկ նախակրթարաններու Բ. տարի, տարրական դասընթացք Ա. տարի, նոյն – պէս աշակերտներու թիւը պէտք չէ անց – նի 25ր։ Դասարան կրկնել չկայ։ Բարե – փոխումը կը կայանայ յատկապէս նիւ – թերու ժամացուցակին մէջ, որ սահմա – նուած է չաբաթը 27 ժամերու։ Ֆրանսե – րէն լեզուն եւ մարզանքը կը կորսնցնեն չաբաթը մէկական ժամ ի նպաստ թուա – բանութեան եւ արթնութեան նիւթերուն (աշխարհագրութիւն, պատմութիւն, դը – ծագրութիւն, գիտութիւններ)։ Նոր քնա – դիրները կարեւոր տեղ կուտան այս վերջին նիւթերուն որոնք կը սատարեն աշակերտի մարմնական, հոգեկան, մտա – յին եւ ընկերային արտայայտութիւննե – րու զարգացման։ Ուսուցումը պէտք է հետեւի մանկավարժական արդիական ե – ղանակաւորումներուն, այսինքն ըլլայ ոչ կրաւորական այլ գործօն։ Ուսուցուած յայտագիրը պիտի ըլլայ « բնական » չա – րունակութիւնը նախորդ տարուան եւ « բնական » ներածութիւնը յաջորդ դա – սարանին։ Այլ խօսքով նախակրթարանի հինգ դասարաններու մէջ տրուած ու – սուցումը ինքնին պէտք է կազմէ ամ – բողջութիւն մը, տայ անհրաժեշտ ծանօ – թութիւնները երկրորդականի մուտքին համար։ Աւելցնենք որ անցքը ազատ է նախակրթարանէն երկրորդական, բոլոր աշակերտներուն համար առանց խտրա – կանութեան։ Ոչ քննութիւն, ոչ ընտրա – կանութիւն, ոչ մէկ խոչընդոտ։

Ահաւասիկ համառօտ գիծերու մէջ այն ինչ որ պիտի փոխուի վերամուտին։

Անշուշտ որպէսզի բարեփոխումներու Բ. տարին սկսի լաւագոյն պայմաններու մէջ եւ հասնի իր նպատակակէտներուն, առանց յապաղումներու, վրիպումներու եւ ամբողջութեամբ, անհրաժեշտ է որ համապատասխան միջոցները ձեռք առ – նուին։ Հոս է որ կրթութիւնը կը դառնայ ելեւմտական հարց եւ յաճախ երկու նա – խարարութիւնները համընթաց չեն քա – լեր։

Այնուհետեւ, ուսուցչական եւ ծնողա – կան սենտիքաներէն եւ անոնց ընդմէջէն քաղաքական կուսակցութիւններէն կը բարձրանան զայրոյթի աղաղակներ ու մթնոլորտը կը գտնէ իր բնականոն վի – ճակը, քանի այս եղած է միշտ ընկերու – թեան օրէնքը։

Վստահ ենք որ 1978–79 դպրոցական տարեշրջանը բացառութիւն պիտի չհան – մէ ընդհանուր օրէնքէն եւ դարձեալ դըր – չամարտեր, բանավէճեր, ընդդիմութիւն – ներ, գործադուլներ պիտի ծաղկեցնեն տարին։

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԻՓԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

ՇԱՀԸ ԿԸ ՅՈՒՍԱՅ ՓՐԿԵԼ ԻՐ ՎԱՐՉԱԿԱՐԳԸ

3798 ԴԱԳԱՂ ԵՒ ԿԱՌՏՂՆ-ՓԱՐԹԻ...

— o —

Իշխանութիւնները 85 մեռելի մասին կը խօսէին, ընդդիմութիւնը 500էն 1000ի բայց կը թուի թէ Թեհրանի սեւ Ուրբաթը չատ աւելի ծանր եղած է քանի երեք – չաբթի օր՝ մինչ իշխանութիւնները զո – հերու թիւը կը հասցնէին 92ի, կը հաստատուէր որ 3798 թուղման արտօնա – գիր յանձնուած էր։ Աւելի պատճառ չկր եղած սակայն որ Պարսից Շահը ընչէ այն կառուրն – Փարիզին, զոր տուաւ Սաատապատի պալատին բլուրներուն վը – րայ, կիրակի իրիկուն։ Արդարեւ չքեղ ընդունելութիւն մը կազմակերպուած էր ի պատիւ դրամատան 120 անօրէններու, որոնք կը ներկայացնէին հինգ ցամաք – մասերու «բարձր – դրամատիրութիւնը»։ Այս ելմտադէտները, որոնք մեծ մասամբ կը ներկայացնեն այն հաստատութիւն – ները, որոնք նիւթապէս կը մասնակցին Պարսկաստանի ճարտարարուեստակա – նացման, եկած էին ներկայ ըլլալու հա – մար — երկուշաբթի — պարսիկ պետա – կան դրամատան՝ Մելլիի յիսնամեակին։ Այս դրամատունը ամէնէն հարուստնե – րէն մէկն է աշխարհի, ուր պահ դրուած դոլարները կը հասնին 13,4 միլիառ տոլարի...։

Ուրբաթէն ի վեր հանդարտութիւն կը տիրէ, բանակը միշտ կը հսկէ ու ժողո – վուրդին կը մնայ իր մեռելները թաղել ու լռել, ինչպէս կը զրէ Լը Մաթէնի Թեհրանի թղթակիցը, որ կ'աւելցնէ թէ Պեհեսթ Զահրայի (Թեհրանի միակ գե – րեզմանատունը) չուրջ բոլորն ալ բանա – կին ձեռքն է։ Արդէն բոլոր հաւաքոյթ – ները (երեք հոգիէն սկսեալ) արգիլուած են, ձերբակալութիւնները կը չարունակ – ուին ընդդիմութեան մէջ։

Շահը ուրիշ ձերբակալութիւններ ալ ընել կուտայ, իր իսկ չրջանակին մէջ։ Ասոնց կարգին՝ Առողջապահութեան նախկին նախարարը եւ իր երկու քար – տուղարները, որոնց դէմ եղած մե – ղադրանքն այն է որ ժողովուրդը չեն նպաստաւորած այն վարկերէն որոնց մա – տակարարութիւնն ունէին։ Ձերբակալման այլ հրամանագրեր ալ եղած են ճարտա – րարուեստի մեծերու դէմ, որոնք սա – կայն արդէն արտասահման փախած են։

×

ՈՒՎ ԶՕՐԱՎԻԳ Է ՇԱՀԻՆ

— o —

Ֆիկարօի աշխատակիցը՝ Փաթրիք տը Ժաքըլօ «Շահի կղերը Սուրբ Պատերազմ կը՝ մղէ» խորագրին տակ ներքին կացու – թեան վերլուծումը կ'ընէ, մանաւանդ կրօնական դեռնի վրայ եւ իր դրութիւնը

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի Դիւանը լիազօրուած է այսու հաղորդելու ի գի – տութիւն մեր եկեղեցու հոգեւոր դասին եւ հաւատացեալներին, որ 1978 թ. Հոկ – տեմբերին նախատեսուած Հայաստան – եայց եկեղեցու եպիսկոպոսաց ժողովը յետաձգուում է յառաջիկայ տարի, առա – ւել ժամանակ տալու համար օրակարգի հարցերի ուսումնասիրութեանը։

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ
28 Օգոստ· 1978 թ· (կնիք)
Ս· Էջմիածին

կը վերջացնէ հետեւեալ, առնուազն «տա – բօրինակ», պարբերութեամբ.— « Ընկե – րային այն խմբաւորումները, որոնք ա – մէնէն չատ կապուած են վարչակարգին կը գտնուին կրօնական փոքրամասնու – թեանց մէջ։ Հայերը, ի մասնաւորի, քրիստոնեայ, մեծ նպաստաւորեալները Շահին եւ Շիիներու հակամարտութեան, ամէն բան կը կորսնցնեն քաղաքական իշխանութեան « իսլամականացումէ մր »։ Հակառակ անոր որ զօրաւոր են տնտեսա – պէս, իրենց փոքր թիւը չի բաւեր որ Շահը ունենայ այն կռնակը որու պէտք ունի »։

Մենք համեստաբար կը խորհինք թէ փեքինէն Ուաշինկթըն եւ Մոսկուա բա – ւական «կռնակներ» կան Շահին համար, որ Պարսկահայերուն պէտք չունենայ։ Պարսկաստանի աշխարհագրական դիրքը եւ տնտեսական ուժը կը բաւեն որ ամէն մարդ « խնայէ » վարչակարգը։ Խորհըր – դային մամուլն ալ բացէ ի բաց ոչ մէկ յայտարարութիւն ըրած է վերջին դէպ – քերուն առթիւ։ Մոսկուա չի մոռնար 2000 քիլոմեթրի իր սահմանագլուխը, ոչ ալ համագործակցութեան համաձայնագրե – րը։ Ուաշինկթըն ալ Շահին վրայ կը կռթնի Արեւմուտքի դիրքերը պաշտպա – նելու համար այդ չրջանը, Սատաթ իսկ Քեմփ – Տէյվիտէն հեռաձայնած է Շա – հին — որ ի դէպ քարիւղի գլխաւոր հայ – թայթիչն է Իսրայէլի։ Գալով Զինա ա – տանի, մեծ ծառայութիւն մը կ'ընծայէ իր մամուլով որ միայն կը հրատարակէ այն զեկոյցները, որոնք կ'արդարացնեն պատերազմական վիճակի հռչակումը։ Այս « արտաքին » բարեկամները լաւա – կան կարեւոր են որպէսզի Շահը ներքին « բարեկամներ » չփնտռէ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ կառավարութիւնը փոք – րիկ բարեփոխումի մր ենթարկուեցաւ առջի օր։ Տիկին Մոնիք Փելթիէ, որ ցարդ ենթանախարար էր Արդարութեան նախարարին մօտ, նախարարի աստիճա – նին բարձրացաւ պատասխանատու կին – րու կեանքի պայմաններուն։ Մայր է 7 զաւկի, 52 տարեկան, պատրաստութեամբ իրաւագէտ, նախկին վաստաբան, այլ խօսքով իր պաշտօնին ձեռնհասութիւնն ունեցող անձ մը կը նկատուի։

ՊԼԻՑՐՈՒԹԻ մէջ բարեկաւում չկայ։ Երկուշաբթի օրուան Օռլան – Լը Ժուռնը կը գրէր թէ էշրէֆիէ չատ բուռն ոմբա – կոծութեան ենթարկուած է եւ գիշերն ալ Հազմիէ բոցերուն մէջ էր։ Քրիստոնեայ խմբակցութիւնը հակասուրիական ընդ – հանուր գործադուլի կոչ րրած է։ Ըստ ալ աղբիւրներու անցեալ Հինգշաբթիէն ի վեր 9 մեռեալ եւ 200 վիրաւոր կայ։

ԱՐՇԱԻ ԹԻՒ 2
ԴԷՊԻ ՍՈՒՐԲ ԹԱԴԷ

ԵՐՐՈՐԴ ԽՈՒՄԲԻՆ ԹԱՄԱՆՈՒՄԸ

ԳՐԵՑ՝ ՆՈՐՎԱՆ ՎՐԴ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Ցուլիս 31ին Երկուշաբթի օր, միայն երկու ժամ յապաղումով մեր օդանաւը Օրլի Սիւտէն ճամբայ ելաւ դէպի Թեհրան: Բախտաւոր կ'ընայինք համարուիլ, որովհետեւ այդ օր Ֆրանսայի օդանաւակայաններուն մէջ տիրող գործադուլին պատճառաւ, բազմաթիւ այլ ընթացիկներ, աւելի քան 12 ժամեր մեկնումի ցուցադրակին առջեւ սպասելէ ետք, տակաւին բախտը չէին ունեցած իրենց թռիչքը առնելու:

Թեհրան հասանք տեղական ժամով առաւօտեան ժամը 3ին: Երկու ժամի չափ «Արարատ» հայկական ակումբին մէջ հանգստանալէ ետք, առաւօտեան աղջամուղջին, աստղազարդ երկնքի տակ, օթոթառով մը ուղեւորուեցանք դէպի Ս. Թադէ: Հակառակ անքուն գիշերուան, տղոց ու աղջիկներու դէմքերուն վրայ յոգնութեան նշաններ չէին երեւիր: Բոլորին մօտ նշմարելի էր միայն զուարթ տրամադրութիւն: Օթոթառին մէջ անվերջ երգ էր ու նուագ, ծափ ու ծիծաղ: Բոլորին սիրտը համակուած էր միայն մէկ անհանգստութեամբ, վայրկեան մը առաջ տեսնել Ս. Թադէն: Բայց դեռ աւելի քան տասնըվեց ժամուան ճամբայ ունէինք կարելիք:

— Ձեմ կարծում որ Զերեքչաբթի առաւօտեան ժամը երեքից առաջ հասնենք Ս. Թադէ:

Պարսկահայ մեր ուղեկիցներէն մէկն էր յայտարարողը, որուն այսօրինակ եզրյթը խոր գժգոհութեան բացագանչութիւններու տեղի տուաւ: Բայց մեր ընկերը առով կ'ուզէր չատերուն անհամբերութեան զգացումը մեղմել: Այդ պահուն, ոմանց սրտին մէջ մտահոգութիւնը հզօր ալիքի մը նման բարձրացաւ եւ իր տակ ծածկեց հայրենասիրական վերաբերեալ տեսակ մը զգացմունք: Անոնք կ'ուզէին որ հայրենի լեռներուն եւ արօտավայրերուն հետ իրենց առաջին հանդիպումը ըլլար լուս աչքով: Անհաւատալի է վերջապէս որ Հայ մը իր կեանքին մէջ առաջին անգամ ըլլալով անցնի Հեռ գաւառէն եւ զրկուած մնայ չքնանի դիւղերն ու զաչտերը դիտելէ: Կարելի՞ է տակաւին հանդուրժել որ մարդ Հա՛յ ըլլայ եւ Աւարայրեան զաչտագեհինը առաջին անգամ ճեղքած պահուն չհանդիսատեսը առոր եւ ասոնց նման հայրենասիրական այլ մտորումներ ամենայն ուժգնութեամբ կը խոցէին անոնց սրտերը: Իսկ ես իրանեան ամայի բնութիւնը դիտելով կը մտածէի թէ այս տարի Թադէի վանքէն ներս մեր մուտքը առանց աղօթքի ինչքա՞ն տխուր պիտի ըլլար: Մեզմէ առաջ մեկնած՝ Ցուլիս 2ի եւ 16ի խումբերուն պատահանատուները արդեօք հարկ եղած պատրաստութիւնները տեսած պիտի ըլլա՞յ: Աւտաւտեան ժամը երեքի ժամանելիք այս երրորդ եւ վերջին խումբին տղաներն ու աղջիկները եռօրեայ իրենց ճանապարհորդութենէն ետք պատրաստ վրաններ պիտի գտնէ՞ն քիչ մը իրենց յոգնութիւնը առնելու համար: Բայց այս կարգի մտածումներով չէր արժէր միտք չարչարել, քանի որ այս մասին երկար մտածելը օգուտ չունէր: Աւելի լաւ էր քիչ մը միանալ երգին ու ծափին:

Արմենեան հողը
Երկիրը, ծովը
Սասունն, Մուշ ու վանը
Հայկական հողը:

Ոչ ոք պիտի ըսէր թէ այս տղաներն ու աղջիկները անքուն գիշեր են անցուցեր: Այնքան զուարթութիւն ու կենսուրախութիւն գրոշմուած էր իրենց դէմքերուն վրայ: Իսկ վերի երգին պէս հայրենասիրական այլ երգեր կ'աւելցնէին անոնց աշխուժութիւնը: Մերթ ընդ մերթ Արամ Նազարեան սրինդով կը նուագէր Կռունկ, «Տըղէ եաման», «Գնա կարաւան» եւ բոլորը յանկարծ կ'իյնային անցեալի քաղցր երազներու մէջ: Մեր ժողովուրդի սրտի խորքէն պեղուած ու դուրս եկած այդ եղանակները ներկայ ունկնդիրներուն կողմէ կ'արժանանային բուռն ծափահարութեան: Արամէն կը խնդրուէր յետոյ նուագել քանի մը հայկական պարեր, իսկ Արամ մերժել չէր պիտեր, օթոթառին նեղ անցքին մէջ յանկարծ քանի մը երիտասարդներ ասպարէզ կը մանէին ու կը սկսէին ցուցադրել հայկական կրակոտ պարեր: Մարդ երբեմն չի հասկընար: Մեր ժողովուրդը, նեռուած արեմտեան աշխարհի ափերուն վրայ, ազմկոտ կեանքի հոսանուտին մէջ, ուր այլեւս անհնարին կը թուին ըլլալ պահել ցեղային բարքեր ու որոշ աւանդութիւններ, երբ ձուլումը անդիմադրելիօրէն գինք կը պաշարէ, եւ փրկութեան ամէն յոյս որ օր ըստ օրէ աւելի կը մարի, յանկարծ սեղ ժայռերու պէս, նոյն այդ ափերէն եւ այդ ժողովուրդէն անհատներ կամ փոքրիկ հատուածներ կը ցցուին, հայկական ոգիով տոգորուած, հայրենի հողին կարօտով լեցուն, որոնք կարօտի իրենց ցաւին որոշ մխիթարութիւն մը տալու տենչով, հազարաւոր քիլոմէթրեր կը կտրեն, հայկական երգերով ու կրակոտ պարերով կուգան ահա հիւսիսային Իրան, այսինքն Պատմական Հայաստանի Արտազ գաւառը եւ Ատրպատականի Հայոց Առաջնորդարանի սեփական հողերուն վրայ, քրտինք թափելով, կ'ուզեն չէնցնել եւ կանանչազարդել ամայի ու անմարդաբնակ Հայոց երբեմնի ընչաքարհը: Ի տես այսպիսի երեւոյթներուն, մարդ երբեմն կը տարուի մտածել թէ ձուլումի սեւ ճակատագիրը պիտի յաղթահարուի՞ արդեօք հայկական նուիրեամբ տոգորուած այսպիսի փոքրիկ հատուածներով, թէ ոչ ժամանակը հետզհետէ պիտի յաջողի անոնց ալ յաղթահարել:

Օթոթառը անընդհատ կը սուրար Իրանի ընդարձակածաւալ տափաստաններուն ընդմէջէն: Այս ճամբան կ'երկարի մինչեւ Թրքահայաստանի սահմանները եւ դեռ անկէ անդին մինչեւ Պոլիս, Եւրոպա: Մտքովս երանի կուտայի բոլոր այն կառքերուն որոնք կուգային հակառակ ուղղութեամբ եւ որոնք անշուշտ կտրած անցած էին ամբողջ պատմական Հայաստանը: Չէի կրնար ինձմէ վանել մեր պատմական հողերուն կարօտին խառնուած այս տարօրինակ զգացումը: Ինձմէ աւելի զօրաւոր էր անիկա: Իսկ ըրջապատս երբեք չէր հասկնար ներքին հոգեվիճակս: Շատ երկար կրնար տեւել այն քաղցր երազը զոր սկսած էի ունենալ մեր պատմական հողերուն նկատմամբ, եթէ երբեք ներկաներէն մէկը հանդիսաւորապէս մօտենալով չխնդրէր նստիլ քովս:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

Քոչին նահանգիստին մէջ, պետական հաստատութեան երիտասարդ պաշտօնեայ մը, երեկոները հինտի լեզուն կը սորվի, որովհետեւ, ինչպէս ինք կ'ըսէ, վախ կայ, որ առանց այդ լեզուին տիրապետու – թեան՝ իր ապագան փայլուն չըլլայ: Քոչին նահանգիստը կը գտնուի երկրին հարաւը:

Պիհար նահանգին մէջ, ուր հինտին մեծամասնութեան լեզուն է, տեղական իշխանութիւնները գժգոհութեան ալիք մը առեղծեցին բոլոր անոնց մօտ, որոնք այդ լեզուին չէին տիրապետեր, երբ պաշտօնական թուղթերը միայն հինտի լեզուով չարադրեցին: Վերոյիշեալ նահանգը կը գտնուի երկրին հիւսիսը:

Մատրասի մէջ, քանի մը չաբաթ առաջ, հարաւային նահանգներու չորս նախարարներ հաւաքուելով ցաւ յայտնեցին այն իրողութեան համար, որ ազգային կառավարութիւնը « ծածուկ կը փորձէ հինտի լեզուն պարտադրել »:

Այս օրինակները ցոյց կուտան այն խոր տարակարծութիւնը, որ գոյութիւն ունի Հնդկաստանի մէջ, լեզուական գետնի վրայ: Նոր Տելհիէն 1500 քիլոմեթր հարաւ տարակարծութիւնը մինչեւ դժգոհութեան կը հասնի, եւ երկրին հարաւը կը բաժնէ հիւսիսէն:

Հնդկաստանի լեզուական հարցը, որ արդիւնք է երկրին լայնածաւալ տարածութեան, ինչպէս նաեւ անոր այլազանութեան, գոյութիւն ունեցած է անկախութեան հռչակումէն առաջ ալ: Երբեմն նոյնիսկ առիթ տուած է արիւնալի բախումներու: Այսուհանդերձ, հարցը կուտած վիճակ ստեղծած է նոր վարչապետին՝ Տաքէի իշխանութեան գլուխ գալէն ի վեր:

Ճիշդ է, որ ազգային քաղաքականութիւնը, տասնեակ տարիներէ ի վեր, եղած է՝ հինտին Հնդկաստանի պաշտօնական լեզուն դարձնել: Սակայն, հակառակ երկրին հարաւի բնակիչներուն, նոր վարչապետը, ի տարբերութիւն իր նախորդին՝ Տիկին Ինտիրա Կանտիի, նուազ չահագրգռութիւն ցոյց կուտայ տեղական լեզուներուն պաշտպանութեան հանդէպ:

Ճիշդ է նաեւ, որ նոր վարչապետը ճիգ չի թափեր յիշեցնելու, թէ հինտին տարիներու ընթացքին երկրին պաշտօնական լեզուն պիտի դառնայ փաստօրէն:

Այսպէս, օրինակ, Նոր Տելհի անցեալ տարի սկսաւ հինտի լեզուով չարադրուած պաշտօնաթուղթեր ուղարկել դաշնակցային մարմիններուն, նոյնիսկ հարաւը, թէեւ միշտ անդլերէն թարգմանութեան ընկերակցութեամբ: Արտասահմանի հնդկական դեսպանատուները պաշտօնապէս հրահանգ ստացան անգլերէնը փոխարինել հինտի լեզուով, հոն ուր կարելի կը գտնեն:

Միւս կողմէ անկիւնադարձ մը կազմեց ՄԱԿի 1977 Հոկտեմբերի նիստին հինտի ճառը Արտաքին նախարարութեան մէկ անդամին կողմէ: Այս ճամբով հինտին պաշտօնականացուեցաւ միջազգային ըրջանակներու մէջ:

Հինտին կը խօսուի Հնդկաստանի 630 միլիոն բնակչութեան միայն մէկ երրորդին կողմէ՝ տասնեակ մը այլ գլխաւոր լեզուներուն կողքին: Եւ կրնայ դիւրութեամբ հասկնալի գառնալ հիւսիսային Հնդկաստանի մէջ այլ լեզուներ գործածողներուն համար: Սակայն անհասկնալի կը մնայ երկրին հարաւը, ուր Դրավիտեան լեզուներէն մէկն ու մէկը կը գործածուի, ինչպէս, օրինակ, մալայալամը, բնակչարհի լեզուն 30 միլիոն մարդոց:

1950ի Սահմանադրութեամբ Հնդկաս-

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ ՀԵՏ

ՅՈՒՆԴԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

Բնաւորութիւնն էլ ստեղծած պրակտիկութեան նման քնքոյշ ու մեղմ էր, մելամաղձոտ ու թախծոտ, առանց բարձրացող ու իջնող ալեկոծումների, աղմուկի: Սիրում էր լռութիւնը, խաղաղութիւնը, մինչդեռ երկուսն էլ պակասում էին նրան:

Շատ կողմերով տարբեր էր Երուանդ Օտեանից: Օտեանն էլ, որի գրաչարն էլ եղել գրանից առաջ վեց ամիս, քչախօս էր, ոչ ծիծաղկոտ. կեանքի ողբերգականը նրա դէմքից նոյնպէս խլել էր կենսուրախութիւնը, բայց, գրանով հանդերձ, նա շատ աւելի եռանդուն գրուցակից էր, քան Թէքէեանը: Չէր վարանում անգամ անեկդոտներ պատմել, երբ գրաչարները խնդրում էին:

Այդպէս չէր Թէքէեանը: Նա էլ պատմում էր, վիճաբանում, վէճեր արձակում, բայց ունէր խորհրդաւոր մի լռութիւն, ծանր հանգարտութիւն, խօսում էր բառի տրամաբանական չէշտը պահելով, ամէն րոպէ մատնելով մտածող, խորհող մարդուն:

Ապրում էր ամուրիի կեանքով, ինչպէս իր գրչակից ընկերների մեծ մասը՝ Ա. Զօպանեանը, Լ. Բաշալեանը, Ե. Օտեանը եւ ուրիշներ: Թափառական կեանքի անորոշութիւնը հնարաւորութիւն չէր տուել նրանց ստեղծելու ընտանեկան բոյն, վայելելու ծնողի զգացումը:

Իր բանաստեղծութիւններից մէկում Թէքէեանը սրտի մորմոքով է գրել, թէ որքան կ'ուզէր ունենալ մի զաւակ, որ երբ ինքը աստիճանաբար ծերանալով թեքուէր, նա իր կողքին ընձիւղէր վեր...

Երախաներին, հայ պատանիներին նուիրուած տասնեակ ոտանաւորներ է գրել Թէքէեանը այդ տարիներին, բոլորի մէջ էլ կայ նոյն մորմոքը, երախայ չունենալու կսկիծը:

Այո՛, այդպէս էլ նա չունեցաւ այդ երջանկութիւնը:

Ամուրի մարդու հոգեկան տուայտանքները ոչ մէկի համար գուցէ այնքան ծանր չեղան, որքան զգայուն Թէքէեանի: Ցաճախ եմ տեսել, թէ ինչպիսի տհաճութեամբ, պարզապէս պարտականութիւն կատարելու համար էր Թէքեում Շուպրայի փողոցը, գնում ճաշարան՝ մի քանի ուտելու: Չէր սիրում հիւր գնալ մեծամեծներին: Պատահել է, որ Թէրթի արտօնատէր Տ. Հաճնէլեանը՝ նիհարակազմ պահովուած մի մարդ, մեքենան քերել է, կանգնեցրել դրանը, հրաւիրել նրան ճաշի, բայց վերադարձել է մենակ:

Թէքէեանը աչքի էր ընկնում կոկիկ հագուստ – կապուտաւով, միշտ սափրուած, միշտ մաքուր ու օսլայած շապիկը հագին:

Իդեական սեռին հանդէպ գուցաբերում էր բացառիկ զգուշաւորութիւն եւ յարգանք: Իր բարոյական վեհ նկարագրով ազդում էր շրջապատի վրայ: Նրա ներկայութեամբ մարդիկ հաւաքում էին իրենց, ինչպէս պիտի հաւաքէին պետական բարձրաստիճան մի գործչի ներկայութեամբ, զգուշանում էին աւելորդ շաղակրատանքից, բամբասանքից, փոխադարձ վիրաւորանքներից: Ունէր ազնուական վեհութիւն, կիրթ վարուելակերպ: Քաղաքավարի էր բոլորի հետ, անկախ խօսակցի պաշտօնից ու դիրքից, անկախ այն բանից՝ գրուցում է մի որբի՞ հետ, թէ գրողի: Ընդհակառակն, մեզ՝ որբերիս հետ խօսելիս ցուցաբերում էր ծնողական քնքշութիւն, հայրական գուրգուրանք: Բարի խորհուրդներ էր տալիս, մղում դէպի աշխատասիրութիւն: Ցորդորում էր ամուսնանալ հայ որբուհիների հետ, կազմել հայկական ընտանիքներ. վերակենդանացնել մեր հայրերի մարած օջախը: Կարծեմ բանաստեղծութիւն էլ է գրել այս ոգով:

Բծախնդիր էր հանրային բարոյական նութեան նկատմամբ ափսոսանքով էր տեսնում հայ ժողովրդի աւանդական բարքերի խաթարումը, տեղի տալը օտար սովորութիւններին ու կենցաղին, մանաւանդ ֆրանսիական բարքերին:

Ցիշում եմ մի դէպք:

«Արեւ» թերթում տպագրւում էր ֆրանսիական մի վէպ՝ «Իշխանաց գիշերները»: Թարգմանել էր Զմիւռնիայի թարգմանչական դպրոցի վերջին ներկայացուցիչներից Կարապետ Նալեանարդը, մի պատուական մարդ, որին յարգում էին բոլորը:

Գիրքը կարդացւում էր հաճոյքով: Գրաբառնակում էր, ոսկան, անպատշաճ արտայայտութիւններ, նկարագրութիւններ, որոնցից մէկի առիթով Թէքէեանը մեծ ազմուկ բարձրացրեց: Թարգմանիչը, հաւատարիմ բնագրին, թարգմանել էր նոյնութեամբ. հասկանալի է, որ ես էլ նոյնութեամբ չարել էի, թէեւ զարմացել էի, թէ ի՞նչպէս պէտք է նման տողեր տպագրուեն մեր թերթում:

Թերթը բազմացնելուց առաջ, սովորաբար, մի օրինակ տալիս էինք խմբագրին, որ կարդայ:

ԳԱՌՆԻԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(Շար. 2)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԱԹԵՐԹ

ԿՈՒՐՍԵՐ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՎՂՈՏԱՀԱՐՈՒԹՅԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

ՕՐՈՆՔՆԵՐՈՒ Ի ՆԿԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

2

Ասիայի գերտերությունները ամբողջությամբ հետևում էին Նիքսոնի այցին, և նրա ամեն քայլ ու խոսք մեծ հետաքրքրություն էր առաջացնում։

— Երեկոյան,— մեզ ասաց ուղեկցողներից մեկը,— Նիքսոնը պետք է ելույթ ունենա ռադիոյով և հեռուստատեսությամբ։ Ինչպես գիտեք, նա ամեն ելույթ ունենալուց առաջ ամբողջ օրը մտածում է, թե ինչ պետք է ասի, ինչ չպետք է ասի, ինչ ձևով ասի։ Ելույթի տեքստը նա ինքն է գրում, ոչ ոքի չի հանձնարարում։ Ելույթ ունենալուց հետո նա ամբողջ գիշեր չի քնում, մտածում է, թե ինչ ազդեցություն է գործել իր ելույթը։ Ամերիկյան մամուլը, ռադիոն, հեռուստատեսությունը ամեն կերպ գովաբանում են նրան։ Ամերիկացիները հավատում են, որ Նիքսոնը ամենամեծ դիվանագետն է աշխարհում։ Ինչ-որ չափով նա իրոք հմուտ դիվանագետ է, բայց ոչ այնքան, որքան ամերիկացիները կարծում են։ Ամերիկացիները ընդհանրապես շատ ինքնավստահ ազգ են։ Նրանք կարծում են, որ ամբողջ աշխարհը պետք է հետևի իրենց, ինչպես ուղեցույցի։ Ամերիկացիները չեն ուզում հասկանալ, որ ուրիշ ազգերն էլ ունեն իրենց ազգային շահերը, որոնք հաճախ հակասության մեջ են ամերիկյան շահերի հետ։

Նիքսոնը ելույթ ունեցավ ռադիոյով և հեռուստատեսությամբ։ Ելույթը տևեց 30 րոպե։ Նա խոսեց Ասիայի ժողովուրդների մասին, որոնց հետ ամերիկացիները ցանկանում են բարեկամական հարաբերություններ հաստատել։ Նա խոսեց նաև Ասիայում ամերիկյան զորքերի մասին, որոնք պետք է հեռանան Վիետնամից, Թայլանդից, Ճապոնիայից, Ֆիլիպինից։ Նա խոսեց նաև Ասիայի ժողովուրդների ազգային անկախության մասին։ Նա ասաց, որ ամերիկացիները ոչ մի ազգի ներքին գործերին չեն միջամտում։ Նա ասաց, որ ամերիկացիները ոչ մի ազգի չեն ենթարկում իրենց ազդեցությանը

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԴՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ, *Առաջնորդ Հայոց Ֆրանսայի, հայրապետական պատարագ կը մատուցանէ և հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարէ Փարիզի Ս. Խաչ Ընկերակցութեան վոխ–նախագահ՝ ողբացեալ*

ՎՐԱՄ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆԻ

հոգւոյն հանգստեան համար, անոր մահուան քառասունքին առթիւ, ի տօնի Վերացման Ս. Խաչին, Կիրակի, Սեպտ. 17, ժամը 11ին, Ս. Խաչ Հ. Կ. Աթոռանիստ եկեղեցւոյ մէջ, Շարլօ փողոց, թիւ 6, Փարիզ 3րդ թաղամաս:

Հանգուցեալին յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

×

Այս Կիրակի, Լիոնի Ս. Ցակոբ եկեղեցւոյ մէջ, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի հանգուցեալ

ԹԱԳՈՒՀԻ ԲԱԶՈՒՄԵԱՆԻ

մահուան քառասունքի եւ

ՎԵՀԱՆՈՑ ԲԱԶՈՒՄԵԱՆԻ

մահուան առաջին տարելիցին առթիւ:

ՆԱՐԵԿԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԸ

Սեպտ. 17ին, Կիրակի օրը (Խաչվերաց) ղպրոցական վերամուտի առիթով, պիտի կատարուի Լիոնի Նարեկեան վարժարանի մարզական կեդրոնի բացումը, ժամը 11ին ճաշնաւոր պատարագ, ժամը 12ին այցելութիւն մարզական սրահներուն եւ ճաշին, որմէ յետոյ գեղջկական ճաշասեղան, զանազան խաղեր եւ մրցում–ներ մինչեւ երեկոյ:

38, Route de Collonges
69450 St. Cyr au Mont d'Or (Lyon
Tél. : (78) 47-28-65

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Օննիկ Ճգնաւորեանի հոգեհանգիստին առթիւ Տիկ. Երանուհի Ճգնաւորեան 200 Ֆր., Տիկ. Սէրէնկիւլեանի թաղման առթիւ Թապաքեան ընտանիք 200, Ռուս–եան ընտանիք, Հայ Արենոյչներ 100ական, Պօմոնի կապ. Խաչի ընկերուհիները 70, Տէր եւ Տիկ. Գամէր Տէր-Վարդան–եան եւ զաւակները 50, Ս. Անտոնեանի հոգեհանգիստին առթիւ Տէր եւ Տիկ. Կիւլքիպարեան Հայրապետ, Տիկ. Արշալոյս Տէրտէրեան 100ական, Տէր եւ Տիկ. Հայկազ Սարգիսեան 50: Ստեփան Ոսկեանի պսակին առթիւ Պր. Զարդար–եան, Պր. Ժիրայր Ոսկեան 100ական: Կ. Գալօեանի հոգեհանգստին առթիւ նուէր իր այրիէն 40, Տէր եւ Տիկ. Կապրապետեան 50, Տիկ. Ճնտոյեան 30: Զաքար Ժան Պետնարի պսակին առթիւ նուէր Պր. Աթոյեանէ 200, նուէր Տիկ. Տիկին Վ. Դարբինեան 50 Ֆր.: Տիկին Ե. Սէրէնկիւլեանի հոգեհանգիստին առթիւ Տէր եւ Տիկ. Գալուստեան 20: Մարի Գարաօղլանեանի թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկ. Զալըքեան 100, Տէր եւ Տիկ. Յովսէփ Սիլօեան, Տէր եւ Տիկ. Միսաք Եէմէնիճեան, Մանուկ Ղազարեան, Բիւզանդ Պէրպէրեան, Տէր եւ Տիկ. Ժամկոչեան, Աղճայեան ընտանիք 50ական, Տէր եւ Տիկ. Քիւրտօղլեան, Պր. Խոսրով Ղարիպճանեան 30ական, Տէր եւ Տիկ. Սիլօեան Տիգրան, Պր. Միսքճեան 20ական, Տէր եւ Տիկ. Մամալեան 10 Ֆր.:

Տէր ողորմեայի խնդրանքով եղած նուէրները.— Տիկ. Վ. Դարբինեան, Տիկ. Զուքասըզեան 100ական, Տիկ. Գալֆաքճեան, Տիկ. Ճապարեան 50ական, Վ. Շօբեան, Քրիսթինէ Տէր–Ստեփանեան 30ական, Սվաճեան 20, Տիկ. Մանուշ, Ճամպուլեան 10ական:

Վերափոխման տօնին առթիւ Տիկ. Զուքասըզեան 100 Ֆր.:

ՓԱՐԻԶ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ

Կիրակի, Սեպտ. 17, տօն է Վերացման Սուրբ Խաչի — Խաչվերաց է:

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊՍ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30ին պատարագ ժամը 10ին:

Երեկոյեան ժամը 4ին կը կատարուի ժամերգութիւն եւ Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր–Անդաստան՝ ոտհանուի:

Երկուշաբթի, Սեպտ. 18, յիշատակ է Մեռելոց: Նոյն եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի եւ յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգիստ վասն հանգուցեալոց:

ԴԱՍԱԹՕՍՈՒԹԻՒՆ
ՎԱՂԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան, այս Ուրբաթ, Սեպտ. 15 ժամը 21ին Հ. Բ. Ը. Մ.ի Հիւսիսեան սրահը:

Դասախօս.—
ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ
Նիւթ՝ Արտագաղթը եւ Սփիւռքի նորակազմ գաղութները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պետրոս Պետիկեանի յիշատակին ոմն 500 Ֆր. նուիրած է Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽՍՐԵՐԴՅԻԱԿԱՆ Մխիթեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղի անդամական ժողովը Սեպտ. 16, Շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին, Պառ տը լա Կառ: Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Ս. ՑԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ
Խաչվերացի տօնական առթիւ

Կիրակի, Սեպտ. 17, Լիոնի Ս. Ցակոբ եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի, իսկ յաւարտ պատարագի Անդաստան կը կատարուի:

Այս առթիւ կը պատարագէ
ԴԱՒԻԹ ԵՊՍ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին կոմիտաս երգչախումբի մասնակցութեամբ, ղեկավարութեամբ Պր. Մ. Օֆլազի:

OFFRE D'EMPLOI
Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Entrepreneurs et ouvrières à domicile pour robes.

COMPTOIR DE CONFECTION
86, Rue de Cléry — 75002 Paris
Tél. : 236-37-18

ՍԷՆ ՌԱՖԱԷԼԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ

ՍՐԲ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԱՏՐԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՕԾՈՒՄ

Սէն Ռաֆայէլի Հոմ Առմէնիէն հանգստեան տան Սուրբ Յովհաննէս Մատրան հանդիսաւոր օծումը տեղի կ'ունենայ Սեպտ. 17ին, Կիրակի առաւօտեան ժամը 10ին քարձր հովանաւորութեամբ եւ ի ներկայութեան

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
կաթող. Պատուիրակ Եւրոպայի
եւ առաջնորդ Փարիզի Հայոց

Ճաշարան արարողութեան տեղի կ'ունենայ ճաշ մը:

Մասնակցութիւն անձ գլուխ 150 Ֆր.

Տեղեր ապահովելու համար մինչեւ Սեպտ. 12 դիմել

Տնօրէնուհի Տիկին Ա. ՀԱՄԱՊԵՏԵԱՆի
HOME ARMENIEN
107, Avenue du Maréchal Lyautey
83700 SAINT RAPHAEL

RESTAURANT EREVAN
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ
ԵՐԵՒԱՆ
26, RUE BERGÈRE PARIS 9e Tél. 770 85 81

Հայկական մաքուր խոհանոց — Հայկական ջերմ մթնոլորտ

Մասնէճի դիներ

Ձորեճշաբթի իրիկուն՝ ձիթապուր — մանր

Հինգշաբթի իրիկուն՝ *պատուէրին* վրայ լահմաճուն *ու* ջի–էէօփթէ

Ուրբաթ իրիկուն՝ *Սու–պէօրէկ*

Եւ ամէն կիրակի առաւօտ, պատուէրի վրայ՝ խաչ:

ՓԱԿ Է ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

AVEC LE CONCOURS DE

AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages

JACQUES CHELELEKIAN vous propose

au départ de MARSEILLE

des VOYAGES-ARMENIE

MOSCOU - **EREVAN**
2 jours — 12 jours

Départ	Retour
VENDREDI 20 OCTOBRE 78	JEUDI 02 NOVEMBRE 78

Noël et Jour de l'An

VENDREDI 29 DECEMBRE 78	JEUDI 11 JANVIER 78

Renseignements et réservations

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS

87 la Canebière 13001 MARSEILLE
tél. (91) 95 90 12

et toutes agences HAVAS - VOYAGES de France

Org. Lic. 97

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՒԹԻ ՏՈՒՆ

Մշակոյթի Տունը բաց է ամէն օր ժամը 11էն 22·30, նաեւ Կիրակի: Գոց է երեքշաբթի առաջուղ օրը:

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՃԱՇ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպութեամբ
Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին, Օթէլ Ինթերքոնթինանթալի սրահներուն մէջ, Շաբաթ Հոկտեմբեր 28ին:

Կը խնդրուի նկատի ունենալ: Մանրամասնութիւնները յետագային

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱՆ

Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը

Նոյ. 5ին ժամը 15էն 24:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Ողբութիւն Օգնութեան Մարմնի տարեկան մեծ պարահանդէսը Կիրակի, Դեկտեմբեր 3ին, ի նպաստ հայ վարժարանի:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
14
JEUDI
14 SEPTEMBRE
1978

LE NUMERO 1,80 F.

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83 RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 371027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 230 Ֆ· Վեցամսեայ 125 Ֆ·
Արտասահման Տար· 260 Ֆ· Հատը 1 Ֆ· 80

ՅԱՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻԻ 14·205
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
54e ANNÉE — N° 14.205

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԸՆԴԻՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ՓԱՐԻԶԻ ՑՈՑՑԸ
10ԷՆ 15 ՀԱԶԱՐ ՀՈԳԻ ՀԱՄԱԽՄԲԵՑ

— o —

Մինչ Պարսկաստան միշտ խաղաղ է, բանակին տիրապետութեան տակ, ձերբակալութիւնները կը ծաւալին եւ ասոնց կարգին զվաւերն է Այաթոլա Նուրիի վերակալութիւնը իբրեւ դրդիչ ըմբոստութեան: Շիի պետ մըն է, որու զանգան հաշիւները դրամատուներու մէջ 800 հազար տոլարի կը հասնին եղեր, ըստ իշխանութեանց: Միաժամանակ կը յայտնուէր Լիբանանի շիի համայնքին պարագլխի իմամին՝ Մուսա Սաատր անհետացումը: Իմամը Օգոստ· 25էն ի վեր Տրիպոլիս էր (Լիբիա) իբրեւ հիւր լիբիական յեղափոխութեան տարեդարձի հանդիսութեանց եւ կ'ըսուի թէ Օգոստ· 31ին օդանաւ առեր է (Ալիքալիա) Հռոմ երթալու համար, ուր չէ հասած: Բայց իր ընկած պանդոկէն ըսուած է թէ Սեպտ· 3ին մեկնած է մինչ կասկած կայ որ Լիբիոյէն երբեք չէ մեկնած:

×

Այաթոլա Նուրիէն զատ, ոստիկանութիւնը տասնեակ ձերբակալութիւններ կը կատարէ եւ ընդդիմադիրներէն զատ նաեւ այն շրջանակներուն մէջ, որոնք ապականած եւ կաշառակեր կը նկատուին, Շահին անմիջական միջավայրէն եւ շարք չատ յարգուած: Ասոնց ամէնէն նշանաւոր է հիւլէական ուժանիւթի պարսկան կազմակերպութեան տնօրէնը, որու պաշտօնն էր բանակցիլ արտասահմանի հետ հիւլէական կեդրոնի մը ընծայման համար: Ուրիշներ ալ կան որ կը նախընտրեն հրաժարիլ ժամ առաջ քան պիտի Ձայն — հեռատեսիլի նախագահը՝ Նիքսի որ Ֆարահի զարմիկն է: Վերջերս արգիլուեցաւ Շահին ընտանիքին որեւէ պատասխանատու պաշտօն վարել վարչական եւ գործի շրջանակներուն մէջ:

Ըստի Այաթոլան որ նաեւ Պարսկաստանի Շիիներու հոգեւոր պետն է, յայտարարած է թէ իրենց պահանջները բանակցութեան նիւթ չեն կրնար ըլլալ: Ը պահանջէն 1906ի Սահմանադրութեան վերահաստատումը (Մաքէն, Սեպտ· 13):

Ցիշենք որ Մուհամմէտի մահէն ետք (632) իսլամի գլուխն էին չորս խալիֆաները եւ Ալի, Մարգարէին փեսան միշտ հեռացուեցաւ պատասխանատու պաշտօններէ: Ցաջողած է սակայն Խալիֆայութեան հասնիլ Օսմանի սպանութենէն ետք բայց չդուներ իրեն վերագրեցին ամբոխն դրդումը եւ իր Խալիֆայութիւնը կրկին խնդրոյ առարկայ դարձաւ Սուննի գաւառի կառավարիչ՝ Մոավիյայի կողմէ, որ նոյնիսկ զինքը ծուղակը ձգեց Եփրատի ափին մղուող իսլամական պատմական ճակատամարտի մը ընթացքին (657ին), վարպետ ռազմավարութեան մը նորին երբ Ալիի զինուորները սկսած էին յաղթել: Հակառակ խալիֆայի իր առանձնաչնորհներուն Ալի ընդունած է առաջարկուած իրաւարարութիւնը չփոթի մատնելով իր կողմնակիցները:

Հաւատարիմները (Շիի) իրեն հետ մնացին, միւսները հեռացան: 661ին Ալին ալ սպաննուեցաւ եւ այն ատեն է որ Շիի շարժումը ծաւալ առաւ: Վարդապետական զետնի վրայ հաւատարապաշտութիւն կը քարոզեն եւ դէմ են մահմետական աշնուապետականութեան: Կրօնական պետը (իմամ) կը գործէ իբրեւ միջնորդ մարդոց եւ Աստուծի միջեւ: Այս շարժումն ալ պառակտումներ ունեցած է եւ իրմէ ծնած են Ալաուիները եւ Քարմաթները: Պարսկաստանի ներկայ կրօնքը իր ծագումը առած է ժ· դարուն այն ճգտումին մէջ, զոր հաստատած է Իսմայիլ (7րդ իմամ) որ երկրէն վռնտած է Սիւննիները, մինչ այդ իսլամի զօրաւոր ճիւղը: Կը կարծուի որ ներկայիս 58 միլիոն շիի կայ, որոնց 47 միլիոնը չափաւոր են (ասոնք հիմնադիր 12 իմամ կ'ընդունին): Մեծամասնութիւնը Պարսկաստան կ'ապրի, հոգեւոր պետերու (Այաթոլա) իշխանութեան ներքեւ: Հինգուկէս միլիոն ալ Իրաք կայ, մնացեալները՝ Լիբանան, Փաքիստան եւ Թիւրքիստան:

×

Ինչպէս միշտ ըսած աղբիւրներու կը տարբերի մասնակցողներու թիւը այն ցոյցին, որ կատարուեցաւ երեք շաբթի իրիկուն Ռեփիւպլիքէն Պասթիլ եւ որու համար կոչ ըրած էին 15 կազմակերպութիւնները: Տողանցքին զբաղած էին Ժորժ Մառչէ, Սեկի, Ժորժ Սառ, Շըվենըման, Նոկիէռ: Ցոյցը բողոք մըն էր Պարսկաստանի զսպումի քաղաքականութեան դէմ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Ֆրանսացի կապոյտ սաղաւարտաւորները հեփաքիթ վեռալի համաճարակի բռնուած են եւ 67 զինուոր Ֆրանսա պիտի վերադառնան ապահովութեան համար:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ Բ· կայանի (Անթէն 2) եւ Համայնավար կուսակցութեան բանավէճը չէ լուծուած, քանի ոչ ոք կը հրաժարի իր հիմնական դիրքորոշումէն: Ծանօթ է որ երկուշաբթի իրիկուն « Պատասխանի իրաւունք »ի հիման վրայ քաղաքական վիճաբանական հանդիպում մը կազմակերպուած էր, ուր դէմ առ դէմ պիտի բլային մեծամասնութեան ներկայացուցիչ, մէկ ընկեր — վարչական եւ մէկ համայնավար: Անթէն 2 մերժած էր համայնավար նշանակուած պատասխանատուն՝ Ռոլանտ Փերլիքան, այն պատճառաբանութեամբ, որ ենթական թեկնածու է 14րդ թաղամասի մասնակի յատուկ ընտրութեանց: Ժորժ Մառչէ կը պնդէր — «կա՛մ ան, կամ՝ ոչ ոք»: Ոչ ոքի անունն էր փիէր ժիւքէն, որ եկած էր ըսելու «չեմ գար» ու մեկնած, չոնդալից ելոյթով մը:

« ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԺՈԽՔ »

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, Զորեքշաբթիէն (Սեպտ· 13) սկսեալ փարիզեան եւ արուարձաններու 18 սինեմաներու մէջ միաժամանակ, կը սկսի ցուցադրութիւնը Միտնայթ Էքսփրէսի: Ներկայացումէն առաջ իսկ Ֆրանսական մամուլը լայն տեղ կուտայ եւ Օտտո մամուլը լայն տեղ կուտայ եւ Օտտո Պրեմինգըր եւ իր Խալիֆայութիւնը կրկին խնդրոյ առարկայ դարձաւ Սուրիոյ պաւառի կառավարիչ՝ Մոավիյայի կողմէ, որ նոյնիսկ զինքը ծուղակը ձգեց Եփրատի ափին մղուող իսլամական պատմական ճակատամարտի մը ընթացքին (657ին), վարպետ ռազմավարութեան մը նորին երբ Ալիի զինուորները սկսած էին յաղթել: Հակառակ խալիֆայի իր առանձնաչնորհներուն Ալի ընդունած է առաջարկուած իրաւարարութիւնը չփոթի մատնելով իր կողմնակիցները:

Հաւատարիմները (Շիի) իրեն հետ մնացին, միւսները հեռացան: 661ին Ալին ալ սպաննուեցաւ եւ այն ատեն է որ Շիի շարժումը ծաւալ առաւ: Վարդապետական զետնի վրայ հաւատարապաշտութիւն կը քարոզեն եւ դէմ են մահմետական աշնուապետականութեան: Կրօնական պետը (իմամ) կը գործէ իբրեւ միջնորդ մարդոց եւ Աստուծի միջեւ: Այս շարժումն ալ պառակտումներ ունեցած է եւ իրմէ ծնած են Ալաուիները եւ Քարմաթները: Պարսկաստանի ներկայ կրօնքը իր ծագումը առած է ժ· դարուն այն ճգտումին մէջ, զոր հաստատած է Իսմայիլ (7րդ իմամ) որ երկրէն վռնտած է Սիւննիները, մինչ այդ իսլամի զօրաւոր ճիւղը: Կը կարծուի որ ներկայիս 58 միլիոն շիի կայ, որոնց 47 միլիոնը չափաւոր են (ասոնք հիմնադիր 12 իմամ կ'ընդունին): Մեծամասնութիւնը Պարսկաստան կ'ապրի, հոգեւոր պետերու (Այաթոլա) իշխանութեան ներքեւ: Հինգուկէս միլիոն ալ Իրաք կայ, մնացեալները՝ Լիբանան, Փաքիստան եւ Թիւրքիստան:

×

Ինչպէս միշտ ըսած աղբիւրներու կը տարբերի մասնակցողներու թիւը այն ցոյցին, որ կատարուեցաւ երեք շաբթի իրիկուն Ռեփիւպլիքէն Պասթիլ եւ որու համար կոչ ըրած էին 15 կազմակերպութիւնները: Տողանցքին զբաղած էին Ժորժ Մառչէ, Սեկի, Ժորժ Սառ, Շըվենըման, Նոկիէռ: Ցոյցը բողոք մըն էր Պարսկաստանի զսպումի քաղաքականութեան դէմ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Ֆրանսացի կապոյտ սաղաւարտաւորները հեփաքիթ վեռալի համաճարակի բռնուած են եւ 67 զինուոր Ֆրանսա պիտի վերադառնան ապահովութեան համար:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ Բ· կայանի (Անթէն 2) եւ Համայնավար կուսակցութեան բանավէճը չէ լուծուած, քանի ոչ ոք կը հրաժարի իր հիմնական դիրքորոշումէն: Ծանօթ է որ երկուշաբթի իրիկուն « Պատասխանի իրաւունք »ի հիման վրայ քաղաքական վիճաբանական հանդիպում մը կազմակերպուած էր, ուր դէմ առ դէմ պիտի բլային մեծամասնութեան ներկայացուցիչ, մէկ ընկեր — վարչական եւ մէկ համայնավար: Անթէն 2 մերժած էր համայնավար նշանակուած պատասխանատուն՝ Ռոլանտ Փերլիքան, այն պատճառաբանութեամբ, որ ենթական թեկնածու է 14րդ թաղամասի մասնակի յատուկ ընտրութեանց: Ժորժ Մառչէ կը պնդէր — «կա՛մ ան, կամ՝ ոչ ոք»: Ոչ ոքի անունն էր փիէր ժիւքէն, որ եկած էր ըսելու «չեմ գար» ու մեկնած, չոնդալից ելոյթով մը:

« ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԺՈԽՔ »

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, Զորեքշաբթիէն (Սեպտ· 13) սկսեալ փարիզեան եւ արուարձաններու 18 սինեմաներու մէջ միաժամանակ, կը սկսի ցուցադրութիւնը Միտնայթ Էքսփրէսի: Ներկայացումէն առաջ իսկ Ֆրանսական մամուլը լայն տեղ կուտայ եւ Օտտո մամուլը լայն տեղ կուտայ եւ Օտտո Պրեմինգըր եւ իր Խալիֆայութիւնը կրկին խնդրոյ առարկայ դարձաւ Սուրիոյ պաւառի կառավարիչ՝ Մոավիյայի կողմէ, որ նոյնիսկ զինքը ծուղակը ձգեց Եփրատի ափին մղուող իսլամական պատմական ճակատամարտի մը ընթացքին (657ին), վարպետ ռազմավարութեան մը նորին երբ Ալիի զինուորները սկսած էին յաղթել: Հակառակ խալիֆայի իր

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Սեպտ· 5-8)

ԱՐՓԻ — ՍԵՒԱՆ ՋՐԱՏԱՐԸ 47·581 ՄԵԹՐԻ ՀԱՍԱՒ

Արփի — Սեւան Ջրատարի մէջին մասերու աշխատաւորները Ցունիս, Ցուլիս եւ Օգոստոս ամիսներուն չարունակած են աշխատիլ երկրաբանական դժուար պայմաններու մէջ: Մարտունիի բաժնի Թիւ 8 փապուղիի մէջ հորատուած է Ցունիսին 12 մեթր, Ցուլիսին՝ 30, իսկ Օգոստոսին՝ 50 մեթր: Դժբախտաբար, Թիւ 9 փապուղիի մէջ տակաւին պայմաններ չեն ստեղծուած հորատումը չարունակելու համար: Քանի մը ամիսէ ի վեր լեռնագործները զբաղած են փապուղիի մօտ 60 մեթր կազմող ձեւազեղծուած հատուածի վերակառուցմամբ:

Միւս կողմէ, չատ դանդաղ կ'ընթանան Ջրատարի հորատուած մասերը, կրաձոյլով պատելու աշխատանքները: Ցատկապէս Վարդահովիտի Թիւ 4 եւ 6 փապուղիներուն մէջ: Շինարարները այդ աշխատանքները արագացնելու վերաբերեալ իրենց խոստումները գործի չեն վերածեր: Կառոյցի տնօրէնութիւնը, նախագիծի եւ շինարարական կազմակերպութիւնները պէտք է արագ կերպով լուծեն այն հարցը, թէ թեքնիք ի՞նչ միջոցներ պէտք է կիրարկել ստեղծուած դժուար պայմաններու մէջ Թիւ 9 փապուղիի մնացեալ մասի հորատումը աւարտելու եւ Վարդահովիտի բաժնի կրաձոյլով պատելու աշխատանքներուն կչռոյթը արագացնելու համար: Սեպտ· 1ի տուեալներով, Ջրատարի ընդհանուր երկարութիւնը հասած է 47·581 մեթրի:

×

ԹԷՔԷԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒՄԸ ԵՐԵԿՈՑԹ

Դիլիջանի Ղազարոս Աղայեան գրադարանին մէջ տեղի ունեցած է երեկոյթ մը նուիրուած Վահան Թէքէեանի: Բանաստեղծին կեանքն ու գրականութիւնը ներկայացուցած է Լեւոն Հախվերդեան բնորոշելով Թէքէեանը իբրեւ ինքնատիպ հեղինակ, որու գործերու բնոյթն ու արտայայտչական ձեւերը յատուկ երանգ բերած են արեւմտահայ բանաստեղծութեան հարուստ աշխարհին: Դասախօսութենէն ետք Լ· Հախվերդեան պատասխանած է ներկաներու հարցումներուն:

×

ՓՐՈՖ· Ա· ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՑԿԱԿԱՆ ԾԱԾԿԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Երեւանի պետական համալսարանի հրատարակչութիւնը լոյս ընծայած է փրոֆեսէօր Աշոտ Աբրահամեանի « Հայկական ծածկագրութիւն » աշխատութիւնը: Ծածկագրութիւնը հին պատմութիւն ունի: Շրջահայեաց եւ գաղտնապահ մարդը զանազան նկատառումներով չէ ուզած իր մտքերը յայտնի դարձնել շրջապատին եւ դիմած է ծածկագրութեան: Հին պետականութիւն եւ մատենագրութիւն ունեցող բոլոր ժողովուրդներն ալ ունեցած են իրենց գաղտնագրութիւնը: Բացառութիւն չէ կազմած նաեւ հայ ժողովուրդը, որ դարերու ընթացքին ստեղծած է բազմատեսակ եւ բովանդակալից ծածկագրութեամբ հարուստ մատենագրութիւն: Հայ գրականութեան մէջ ծանօթ է տարբեր անուններով՝ « փակագրութիւն », « գրափակութիւն », « գաղտնագրութիւն », « ծածկագրութիւն », եւայլն: Հայ գաղտնագրութեան վերաբերեալ գոյութիւն ունի բաւական հարուստ գիտական գրականութիւն:

Հայ ծածկագրութեան ուսումնասիրութեամբ զբաղած են կարգ մը անուանի հայագէտներ: Առաջին անգամ հայ գաղտնագրութեան վրայ ուշադրութիւն դարձուցած է Ակադ· Մարի Բրոսէ, որ վերծանած է ժէ· դարու աչքի զարնող հայ գործիչներէն մէկուն՝ Զաքարիա Վանեցիի գումարտիր, օղակէտագիր, սիւնակէտագիր, փոխարինագիր եւ եղբայրագիր ծածկագրերը: Առաջին հեղինակը որ փորձած է խմբաւորել հայ ծածկագրութիւնը եւ զանոնք համակողմանի ներկայացնել տարատեսակ բանալիներով, եղած է Հրաչեայ Աճառեան: Հայ ծածկագրութեան նուիրուած իր ուսումնասիրութիւնը հրատարակած է 1928ին, Վիէննայէն տեսած «Հայոց գրերը» աշխատութեան յաւելուածին մէջ:

Փրոֆ· Աշոտ Աբրահամեան իր հատորին մէջ մեկնելով ծածկագրերու բովանդակութենէն, զանոնք բաժնած է չորս խումբի՝ քաղաքական, գրչածածուկ, արհեստագործական եւ առեղծուածագիր: Ցիշեալ խումբերէն մեծ արժէք ունին յատկապէս քաղաքական բովանդակութիւն ունեցող ծածկագրերը, որոնց թիւը այնքան ալ մեծ չէ: Հատորին մէջ տեղ գտած քաղաքական բնոյթի թանկագին ծածկագրերէն են Պետրոս Ա·ի պատուիրակ Իվան Կարապետի զեկուցագրերը՝ Անդրկովկասի քաղաքական դէպքերու եւ Դաւիթ Բէկի ղեկավարութեամբ Սիւնեցիներու մղած հերոսական կռիւներու մասին, Աբրահամ Իւզբաշիի նամակը Բաքուի մէջ գործող ռուսական զօրաբանակի թարգմանիչ Պօղոս Իւզբաշիի՝ Սղնախցիներու Հայերու ռուսական զինեալ օգնութիւն ակնկալելու մասին, Ներսէս Աշտարակեցիի քաղաքական բնոյթ ունեցող քանի մը փաստաթուղթերը եւայլն: Ըստ հեղինակին հաշիւներուն, հայ մատենագրութեան մէջ գոյութիւն ունին շուրջ չիսուն տարբեր բանալիներով գախտնագրուած ծածկագիր բնագիրներ: Հատորին մէջ տեղ գտած են մօտ 400 ծածկագիրներ, որոնցմէ աւելի քան 300ի վերծանութիւնը կը պատկանի հեղինակին: Ծածկագիրները առնուած են Երեւանի Մատենադարանի եւ այլ գրադարաններու ձեռագիրներէն, ինչպէս նաեւ «Ձեռագրաց ցուցակ»ներէն:

×

ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ԲԱՐՁՐԱԳՈՑՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

Այս տարի Հայաստանի բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւնները ընդունած են մօտ 12 հազար ուսանողներ, որոնք 13 հաստատութիւններու մէջ պիտի հետեւին 152 մասնագիտութիւններու: Ներկայիս Հայաստանի մէջ բարձրագոյն ուսման կը հետեւին 57 հազար ուսանողներ, որոնց մէջ նաեւ արտասահմանի 26 երկիրներէ եկած հարիւրաւոր ուսանողներ:

ԱՐՇԱԻ ԹԻԻ 2
ԴԷՊԻ ՍՈՒՐԲ ԹԱԴԷ

ԵՐՐՈՐԴ ԽՈՒՄԲԻՆ ԺԱՄԱՆՈՒՄԸ

Գրեց՝ ՆՈՐՎԱՆ ՎՐԴ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

(Ր. եւ վերջին մաս)

— Հայր Սուրբ, կը կարծէ՞ք թէ Ս. Թադէի անմարդաբնակ բնաշխարհը օր մը կրնայ հայաբնակ չրջան դառնալ:

— Կը սիրեմ յուսալ, եղաւ պատասխանս: Բայց զգացի թէ հակիրճ բառերս խօսակիցիս գոհացում չտուին: Ստիպ – ուեցայ չարունակել.

— Բաւական դժուար ու բարդ խնդիր է այդ լեռնաշխարհը բնակելի դարձնելու հարցը: Ցետոյ վստահ չեմ թէ մի միայն մեր եկեղեցիէն կամ մեր ժողովուրդէն կախեալ է այդ խնդիրը: Բայց ինչ որ դիւրին է եւ իրագործելի, այդ ալ Ս. Թադէի անմիջական չրջապատէն ներս հոգեւոր կեանքի մը վերաստեղծումն է: Ս. Էջմիածնէն յետոյ, Ս. Թադէի սրբավայրը կը գրաւէ երկրորդ կարեւոր տեղը մեր սրբատեղիներուն մէջ: Ուր – քա՞ն հպարտ ու երջանիկ է այսօր մեր ժողովուրդը ի տես Ս. Էջմիածնի ծաղկումին: Կատարելապէս վերանորոգուած – ցաւ ու նոր կեանք ստացաւ դարաւոր այդ սրբավայրը չնորհիւ Վազգէն Հայրապետի պէս չնորհազարդ Կաթողիկոսի մը այդտեղ ներկայութեան: Մինչդեռ Ս. Թադէն՝ իր վերջին վանահայրը կորսընդունելէն ի վեր նոյնիսկ համեստ հոգեւորական մը չունեցաւ եւ սրբատեղին մնաց թափուր: Չեմ ըսեր մնաց լքուած, որովհետեւ պէտք է արդար ըլլալ եւ պէտք չէ ուրանալ այն հոգածութիւնը որ աւելի քան քանեւհինգ տարիներ չարունակ, Ամերիկահայ Թեմական Խորհուրդը ցուցաբերեց հանդէպ վանքին եւ դեռ եւս մինչեւ այսօր կը ցուցաբերէ: Թեմականի չնորհիւ է որ ամէն տարի Թադէի տօնին օրը կազմակերպուեցաւ եռօրեայ մեծ ուխտագնացութիւն եւ չնորհիւ այդ ուխտագնացութեան վանքը նոտցաւ միջազգային ծանօթութիւն: Թեմականին չնորհիւ է որ պետական վարիչ յատկացուեցաւ հին կամ նեւ եկեղեցւոյ վերանորոգութեան համար:

Յօսակիցս կ'երեւի կորնչցուցած էր համբերութիւնը, չանկարծ ընդհատեց:

— Ուրեմն ինչ որ կրցայ քաղել ձեր ըսածներէն կ'ուզէք որ վանահայրութիւն վերահաստատուի Ս. Թադէէն ներս:

— Այո: Անհրաժեշտ է որ այդ սրբավայրը չնորհիւ վազգէն Հայրապետի պէս չնորհազարդ

կուտային: Աստուածամօր մեծադիր նկարը բարձրէն քաղցրութեամբ մեզ կը դիտէր: Խոիկ Բալայեանի չինած, Պարսկահայերը պիտի ըսէին սարքած, վայելայ սիրունիկ խաչը զետեղուած էր խորանին կեդրոնամասին վրայ, որուն քովը կը հանգչէր նաեւ Էջմիածնի տպարանէն նոյն տեսած արեւելահայերէն աւետարան մը:

Վանքին մէջ ոչ մէկ ձայն եւ ոչ մէկ շշուկ: Ծոր լռութեան մէջ հատ – հատ կը լսուէր միայն զանգակին ձայնը: Աստուծոյ ժամը 3ին, Ս. Թադէի վանքին մէջ պիշերայիւն ժամերգութիւն:

Ինչ երանելի պահ:

«Ցիշեցուբ ի գիշերի զաւուն fո, Տէր»: Ս. Թադէի աստղազարդ երկնքին տակ, փա՛ռք քեզ ո՛վ Տէր, որ արժանի ըրիր մեզ մեր պապերուն պէս, առաւօտեան այս ժամուն գալ առ քեզ եւ յիշել քու սուրբ անունդ: Շատո՞նց է որ մենք մոռցեր ենք այս սրբազան պահու արժէքն ու նշանակութիւնը:

Ջեմ պիտեր ո՞ր լուսէ անկիւններէ տասնեակ մը կը սկսի ծնիլ հեզուոյս մէջ և երկնայեալ մարդեր, առաւօտեան բոցավառ աստղերու տակ կը դիմեն դէպի հոն, այդիները երթալէ առաջ, կը դիմեն նախ դէպի հոն, յիշելու եւ փառաբանելու համար անունը ամենասուրբ Աստուծոյ:

Կարծէք իմ պապերս ըլլային անոնք:

Այդպէս կ'ընէին մեր նախնիք, դիշերին մէջ նախ հայ եկեղեցւոյ երկնանման կամարներուն ներքեւ կ'երգէին « Զարթիք » ու յետոյ օրուան ընթացքին, կը յաղողուէր անոնց բոցակիզուող գաչեռուն մէջ «Հորովել» կանչել:

Ներկայիս ո՞ւր է այս վիմացեալ հատաքը Հայուն:

— Պիտի երգեմ, « Առաւօտ լուսոյ »ի բոլոր տուները պիտի երգեմ. ի՞նչ ընեմ որ ազաներն ու աղջիկները յողնած են, դժուար ճամբորդութենէն:

— Լուսաւորէ՛ մեր սրտերը ո՛վ Տէր, աւելի քան հիմա: Լուսաւորեալ քաղաքներու մէջ մենք աւելի կարիքն ունինք քու լոյսիդ: Տե՛ս հոգովել մը չի ծնիր այլեւս մեր սրտէն: Հայկազնեան ամէնէն կարելի ձեռնարկներն իսկ այլեւս չենք յաջողիր իրագործել, որովհետեւ կորսընցուցինք լոյսիդ ճամբան: Աբէլի պէս ազիւնեցանք, Կայէնի պէս մի՛ դատապարտեր մեզ: Քերթէ՛ լոյսովդ մեր սրտերուն վրայ նատած խաւարամած ժանգը:

Ցողնած տղաքն ու աղջիկները երկիւղածութեամբ մինչեւ վերջ հետեւեցան ժամերգութեան:

Արշալոյսը հետզ հետէ ծագելէ:

Առաւօտեան ժամը 10ին, բայի երրորդ խումբի ժամանողներէն, միւսները ըսպիսած էին սարերը երթալ աշխատելու:

Իսկ աշխատանքներու մասին՝ ուրիշ առիթով կ'արտայայտուինք երկարօրէն:

Ն. Վ. Զ.

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՌՈՒՄԱՆԻԱ: ՆԵՐՔԻՆ ՄԱՔՐԱՊՈՐԾՈՒՄՆԵՐԸ

Ֆաղաքական եւ տնտեսական ընոյթի ըուրջ տագնապներ պատճառ եղած են, որ մաքրագործումներ կատարուին կուսակցական եւ պետական նուիրապետութեանց մէջ: Այսպէս, Նախարարներու Խորհուրդին աւելի քան մէկ երրորդը փոփոխութեան ենթարկուած է: Վերջին – ներէն մէկը եղած է Ներքին նախարարը:

Մաքրագործումները ծայր տուած են վեց ամիսէ ի վեր: Առնք յատկապէս յայտնի դարձած են, երբ Զօր. Եոն Փասկիա, ներքին ապահովութեան մարմիններու բարձրաստիճան դէմքը, նախագահ Զաուչեսքուի մտերիմը եւ անոր ապահովութեան հսկիչը՝ Արեւմտ. Գերմանիա կատարած իր այցելութենէն օդաուելով, Արեւմուտք ապաստանած է: Անցնելով Միացեալ Նահանգներ՝ ռումէն եւ խորհրդային լրտեսական ցանցերուն մասին կարեւոր տեղեկութիւններ փոխանցած է ամերիկեան համապատասխան գործակալութիւններուն:

Մարտէն ի վեր պաշտօնէ արձակուած են Արտաքին, Ելեւմտական, Արտաքին առեւտուրի, մասնագիտական ապրանքներու եւ պահանջներու հայթայթիչ, Զբօսաշրջիկութեան եւ Ներքին, ինչպէս նաեւ պետական ծրագիրներու Խորհուրդին նախարարները: 21 դեսպաններ եւս կանչուած ու փոխարինուած են ուրիշներով:

Երկրորդ եւ երրորդ աստիճանին վրայ գտնուող պաշտօնատարներուն մաքրագործումն ալ մեծ համեմատութիւն ստացած է: Բոլոր պարագաներուն ալ վարչակարգին հաւատարիմ հին քարերը պաշտօնի կոչուած են, յաճախ դաւառ – ներէն մայրաքաղաք կանչուելով: Համաձայն լաւատեղեակ աղբիւրներուն, հարցաքննութիւնները կուսակցութեան շըրջագիծէն եւ պետական կազմէն ներս մեծ ծաւալ առած են: Հաստատուած է, թէ տասնեակ մը զօրավարներ, ներքին ապահովութեան մարմիններու անդամներ, բանտարկուած են:

Իրաց այս կացութեան գլխաւոր պատճառներէն մէկը անտեսութեան թոյլ վիճակը եղած է, յատկապէս մէկ կարեւոր ճիւղին՝ ծանր ճարտարարուեստին մէջ: Ծանօթ է, որ վերջերս գործադուլներ ծայր տուած էին ածխահանքերու շրջանին մէջ՝ Եիու Հովիտը: Հանքերու նախարարութիւնն ու Ապարատը (ներքին ապահովութեան մարմինը) ի վիճակի չէին եղած առաջքն առնելու: Ասոր հետեւանքով անցեալ Դեկտեմբերին պաշտօնազրկուած էին հանքերու նախարարը՝ Կոնստանտին Պապալաու, Ներքին փոխ – նախարարը՝ Զօր. Եորկէ Տոյքարու, փոխ – վարչապետն ու կեդր. Կոմիտէի ապահովութեան հարցերու քարտուղարը՝

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ՊԱԱԼՊԷԿԸ՝ ԱՅՍՕՐ

Պաալպէկի պատմական մեհեանները մօտենալէ առաջ, այժմ, մարդիկ պէտք է մօտենան նոր օրերու աւերակներուն: Ասոնք գողցուած եւ քանդուած ինքնաշարժներու կոյտեր են: 1975 – 76ի անոպայ կռիւներուն ընթացքին կառքեր ձեռք ձգուած են Պէյրութէն եւ այլ վայրերէն: Հարցն այն է, որ երեւոյթը դեռ նկատելի է: Բոլորն ալ կուգան ու իրենց վերջնական կայքը կը հաստատեն հոս, քանի այստեղ է, որ իր գաղթականէտին կը հասնի մասնակի կատրներուն վաճառքը: Ի դէպ, օտար այցելուներուն կը թելադրուի, որ իրենց կառքերը վողոյ ձգեն որովհետեւ դիչերուան մը մէջ կրնան անհետանալ: Պաալպէկ աւանդաբար նկատուած է սահմանադիծ մը, ուրկէ Պետութեան հեղինակութիւնը չքացած է: Մինչեւ վերջ շրջանին տէր ու տիրացած եղած են աւատապետական հոգեբանութիւններով առաջնորդուող ընտանիքներ: Ասոնք իրենց օրէնքը հաստատած են: Համայնքի մը իւրայատուկ ոգին տիրած է հոն, քրիստոնեայ եւ մահմետական ընտանիքներու համատեղ եւ համերաշխ գոյակցութեամբ: Երբ հարանիքներ կամ յուզարկաւորութիւններ տեղի ունեցած են՝ բոլորն ալ անխտիր, մասնակցած են:

Պատերազմէն ի վեր մարդոց հոգեբանութիւնը փոխուած է, կ'ըսէ փաստաբան մը: Նուազ հանդուրժողութիւն նշմարելի է եւ ոմանք նոյնիսկ իրենց մօտիկ բարեկամներուն դէմ:

Զաուչեսքու, համաձայն քաղաքական դէտերուն, անհրաժեշտ նկատած է ցոյց տալ Մորհ. Միութեան, թէ երկիրը, յատկապէս կուսակցական մեքենան դեռ խիստ հակակշռի տակ կը գտնուին, այլ խօսքով խնդրոյ առարկայ չի կրնար դառնար իր մենաշնորհական – պահպանողական զուտ մարքսեան քաղաքականութիւնը, նոյնիսկ, եթէ, արտաքին ճակատէն ներս Պուքրէշի քաղաքականութիւնը ճըկուն եղած ըլլայ՝ այլազան նախաձեռնութիւններով, որոնցմէ վերջինը Չի – նաստանի նկատմամբ:

Թ. Ա. Թ.

Եոն Սթանսեսքու:

Դիժդոհութիւնները, այսուհանդերձ, չարունակուած էին, յատկապէս, երբ Ռումանիոյ Համայնավար կուսակցութեան համագումարին կրկին չեչտը դըրուած էր ծանր ճարտարարուեստին զարգացման վրայ, երկրորդական դիրքի մէջ ձգելով առօրեայ ապրանքներուն ճիւղերը: Միւս կողմէ, երկրին փոքրամասնութիւնները, մասնաւորաբար Հունգարները, չարունակած էին իրենց դժգոհութիւնները արտայայտել ազգային սահմանափակումներուն դէմ:

Զաուչեսքու, համաձայն քաղաքական դէտերուն, անհրաժեշտ նկատած է ցոյց տալ Մորհ. Միութեան, թէ երկիրը, յատկապէս կուսակցական մեքենան դեռ խիստ հակակշռի տակ կը գտնուին, այլ խօսքով խնդրոյ առարկայ չի կրնար դառնար իր մենաշնորհական – պահպանողական զուտ մարքսեան քաղաքականութիւնը, նոյնիսկ, եթէ, արտաքին ճակատէն ներս Պուքրէշի քաղաքականութիւնը ճըկուն եղած ըլլայ՝ այլազան նախաձեռնութիւններով, որոնցմէ վերջինը Չինաստանի նկատմամբ:

Թ. Ա. Թ.

ԴՊՐՈՑԻ ԴՊՐՈՑ

ՊԻՑՐՈՒԹի մեր պաշտօնակիցը՝ «Ազդակ» Սեպտ. 6ի իր թիւով կը հաղորդէ որ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը՝ Խորէն Ա. «Ազդակ»ի խմբագրատունը այցելած է ընկ. Վաչէ Տարագճեանի «Ազդակ»ի տնօրէն նշանակումը շնորհաւորելու նպատակաւ եւ այդ առթիւ տեսակցութիւն մը ունեցած է խմբագրական մարմնին հետ: Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը յայտնած է նաեւ թէ դալ ամիս Ֆրանսա եւ Միացեալ Նահանգներ կ'այցելէ, ուր ներկայ պիտի ըլլայ նաեւ իր քահանայական ձեռնադրութեան քառասնամեակի հանդիսութեանց:

կամներուն ինչքերը կը գողնան: Իչխող տոհմերէն ոմանք մեկնած են, յատկապէս քրիստոնեաները, որոնք փոքրամասնութիւն ներկայացուցած են: Ուրիշներ եկած կայք հաստատած են, որովհետեւ Պաալպէկ ապահով վայր մըն է, բազդատմամբ Պէյրութի: Մարդիկ, որ կռիւներուն ընթացքին դրամ դիզած են, նոր տուներ չինած են, — եւ չինելու վրայ են, — ամբողջ շրջանին մէջ: Եւ անշուշտ ներկայ են Սուրիացիք:

Առաջին անգամն ըլլալով Պաալպէկ թմրեցուցիչի գործածութեան հարցը ունի: Շրջանը միշտ եղած է կեդրոնը հաշիշի « ճարտարարուեստին »: Սակայն միշտ արտածումին ծառայած է: Հինգ տարիէ ի վեր, դերերը փոխուած են եւ Պաալպէկ հատակ նետած երիտասարդութիւն մը ունի, որ թմրեցուցիչներու գործածութեան վարժուած է: Այս վերջին – ները կը պնդեն, թէ կը գործածեն, որովհետեւ կը ճանճրանան: Արդարեւ, քաղաքը մեռեալ պատկեր մը կը պարզէ, միայն երկու սրահ կայ շարժանկարի համար:

Թմրեցուցիչներ ծախողները կը խոչտանգեն զբօսաշրջիկները, աւելի ճիշդ պատահական այցելուները: Օտարական մը չի կրնար հանդարտ քալել քաղաքին մէջ, անմիջապէս կը շրջապատուի խուլիկաններով: Գործառնութիւններ կ'ա – ռաջարկեն, այլապէս կրնան առեւտրուիլ եւ, նոյնիսկ, « փրկագին » վճարելու հարկադրուիլ:

Մեծամասնութեան կարծիքն այն է, որ Պաալպէկը կենդանացնելու միակ միջոցը միջազգային փառատօնին վերադառնումն է: Թատրոնի, երաժշտութեան եւ Ֆոլքլորի փառատօնը, իր տեսակին մէջ եզակի է Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, Յուլիսէն Սեպտեմբեր տեղի կ'ունենար 1955էն սկսեալ: Ներքին քաղաքացիական պատերազմը վերջ տուած է սորա:

Զբօսաշրջիկութեան պատասխանատուները, Պէյրութ, յոյս ունին, որ փառատօնը կը վերսկսի յառաջիկայ տարի:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՕՍԷՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

ՂՕՂԱՆՋՈՒՄ Է ԱԿՆՈՎԻՏԸ

2

Երաղը ցնդեց, դարձաւ սառցեղէն ցաւ: Նովափին մօր արիւնն է, նրա դիակը: Ծովի վրայ չեն խլրտում ճերմակ ճաները: Կապոյտ երազը կարմիր բոց է դառնում եւ կարմիր ծուխ է արձակում մօր արիւնը: Ահա մի բիրտ ձեռք իրեն պոկում է ծովի կապոյտից ու մռնչալով տանում:

Ռուս աղջկան թուաց, թէ գայլ է յօշոտում իր տաք մարմինը: Վիզը երկնաց, որ գայլը բռնի իր բուկը, որ ցնդի ցուրտը, գայ կապոյտ մոռացութիւնը: Ականջը սիտոր եւ ծխախոտի գարշանքը չնչեց նրա ճերմակ երեսին: Ճիգով կռահելով, թէ իր վրայից ով է պոկում իր չորերը, աղջիկն ափսոսաց, որ դա գայլ չէ, այլ մարդ՝ կանաչ աչքերով, կարմիր երախով: Փոքրիկ տղայի տուած հացի պատառը նա մեկնեց իրեն քրքրող մարդուն:

— Հաց է, քեռի: Դուցէ քաղցած ես, վերցրու:

Նրան յօշոտող ատկեարը քրքջում էր բաւականութիւնից:

Այնինչ աղջիկն արդէն մեռած էր:

×

Երեխաները խռնուել էին իրար գլխի եւ այլեւս ահ չունէին: Եկել է այն, ինչ պիտի գար՝ վերջը: Տեսնես այդ փոքրերից ով ողջ կը մնայ: Մէ՞կը, թէ երկուսը: Երեւի ոչ ոք:

Բենիամինը գլուխը խոթել էր ձեան մէջ: Այսպէս լաւ է՝ եւ տաք է, եւ բութ: Նաեւ քաղցը ձիւնոտ հողի համը, ձիւնէ վերջը: Հո՞ղ է ուտում: Դէ, ի հարկէ, հողը քաղցր է: Նման քաղցր էին տատի փէչերը, ոչ՝ ձեռքերը, ոչ՝ հացը: Պատառ–պատառ դնում էր իր բերանում, երբ ինքը փոքր – փո՛քր էր: Մի՛ ողբա, Ծամոակի մարէ, ո՛չ, մի՛ լաց: Ես ահա հողի հետ եմ, հողին եմ ձուլւում, դէ, հօ չե՞մ կորչում, հող եմ դառնում, հո՛ղ ...Հողը քաղցր է: Մեռնելն էլ է քաղցր:

Աւելի պարզ էր լուսում թուրքերի աղաղակը: Ձիւնիկը նոյնիսկ զգաց նրանց հոտը, կպաւ Բենիամինին:

— Ես ուզում եմ մեռնել:

Երախաները բռնել են միմիանց ձեռք, մինչեւ բուկները թաղուել ձեան մէջ: Ուզում են պարե՞ն: Գեղամը պատկել է, հրացանը բռնել փողից: Հրացանի կոթով կը պաշտպանուի, մինչեւ... Չէ, կենդանի չի յանձնուի Թուրքերին: Ցի – չեց հօրը, կորած քրոջը, ապա Գուբան Ալի մանուկին: Այ, տղայ է հա՛: Մահ – մեղական է զարձել, մտել Բեմալ բէյի աչքը եւ իր ուզածն է անում հենց նրա քթի տակ:

Բենիամինը համոզուեց, որ մեռնում է: Ի՞նչ լաւ է այսպէս՝ վէրքից մեռնելը, իսկական ֆիլոյայ մահ: Ո՞ւր է Զիւնիկը, դայ՝ իր բերնի չունչ – մեռոնով հաղորդի իրեն, ինքն ինչպէ՞ս հանդչի առանց մեռոնով հաղորդուելու:

Երախաները միմիեանց ձեռք բռնած կանգնել էին ժայռի պռնկին: Այո, այո, հիմա նրանք կը պարեն իր մեռնող մարմնի չուրջը, մահուան պար: Կարծես նրանք երգում են: Նրանց հետ է Զիւնիկը՝ իր լոյսը: Ոչ, իր լոյսն ահա փաթաթուել է իրեն: Նրանից կեանքի բարեխ է գալում եւ այնպէ՛ս տաք են նրա պռօշները:

Երախաները պարում են եռանդով: Ուժերը ծիծաղում է ճերմակ առամների փայլով: Երախաները պարում են ձիւնափոշի շաղ տալով: Թուրքերը չչմած, զարմացած նայում են նրանց: Կարծես կախարդուել են, ո՞ւր է կախարդուէին, քարանային՝ հէքեաթի չար ոգիների պէս: Իրար ձեռք բռնած երախաները իրենց պարի չղթան մղեցին դէպի ժայռի եզրը: Ծաղիկներ են, ոչ՝ թիթեռնիկների գոյն–գոյնի հիւսած ժապաւէն: Կենդանի ժապաւէնը մի պահ երերաց օդում, լայնացաւ, փոփոաց, ապա կտրտուելով, ճիչ արձակելով՝ դահավիժեց ներքեւ...

Բենիամինը սթափուեց, առողջ ձեռքով գրկեց Զիւնիկի մէջքը, դասարկ հրացանը բռնեց առամներով: Սողացին մինչեւ ձորի պռունկը եւ գլորուեցին ներքեւ՝ եռուից ձեան փոշի բարձրացնելով...

3

Ձեան վրայով մառախուղ էր քարշ գալիս թանձր ու փախչ փախ: Երբեմն դա իսպառ ցնդում էր եւ արեւի բարկացած կծոցից ճիւնը փայտակում էր կուրացուցիչ գառը: Երբեմն էլ մառախուղը, հաւատալու չեն նման, փաթաթւում էր փիղայինների ոտքերին:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(Շար. 147)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Աբրամ Աճէմեան, Տէր եւ Տիկին Գլօտ Ճամճեան եւ զաւակները, Օր. Ժանին Աճէմեան չնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք մասնակից եղան իրենց սուգին եւ կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր՝

ԱՐԱՄ ԱՃԷՄԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս կիրակի, Սեպտ. 17, Առնուվիլի Վարդայ Ս. Խաչ եկեղեցին։

Ի դիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

ԼԻՈՆ.— Պ. Մինասեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կր կատարուի այս կիրակի, Սեպտ. 17, Լիոնի Ս. Ցակոբ եկեղեցին իր հօր՝

ՄԻՆԱՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ

մօր՝

ՏԻՐՈՒՀԻՉԱ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ

եղբայրներուն՝

ՄԻՇԷԼ, ՄԻՍԱՔ ԵՒ ՑԱՐՈՒԹԻԻՆ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ

յիշատակին։

Ի դիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

ՑԱԻԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վասպուրականի Հայր. Միութեան կեդր. վարչութիւնը Վիէնի եւ Տէսինի իր մասնաճիւղերով, ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկ. Անդրանիկ Բարսեղեանի եւ զաւկին, այրի Տիկ. Շողիկ Բարսեղեանի (Տէսին), Տէր եւ Տիկին Բարսեղ Բարսեղեանի, Տէր եւ Տիկին Սահակ Բարսեղեանի, Տէր եւ Տիկ. Մ. Կիլարի եւ զաւակներուն (Վիէն) եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, իրենց սիրելի զաւկին, քրոջը, թոռնիկին, եղբօր զաւկին՝ Ֆլորանս Բարսեղեանի (17 տարեկան) դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

ՇԱՒԻԻԼ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի, Խաչվերացի օրնին առթիւ պատարագ կը մատուցուի։

Ցաւարտ պատարագի, մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի հոգելոյս Եսայի Խաչակիր Քհնյ. Գրիգորեանի վախճանման 14րդ տարելիցին առթիւ։

Համայն հաւատացեալ ժողովուրդը կը հրաւիրուի իր ներկայութեամբ յարգելու եկեղեցւոյն երկար տարիներ ծառայած հովիւին յիշատակը։

Հոգեհանգիստի արարողութենէն ետք կը կատարուի մատաղօրհնութիւն։

ՓԱՐԻԶ Ս. ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

Կիրակի, Սեպտ. 17, օրն է վերացման Սուրբ Խաչի — Խաչվերաց է։

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Ծովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ։ Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊՍ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30ին պատարագ ժամը 10ին։

Երեկոյեան ժամը 4ին կը կատարուի ժամերգութիւն եւ Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր–Անդաստան՝ ոտհանով։

Երկուշաբթի, Սեպտ. 18, յիշատակ է Մեռելոց։ Նոյն եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի եւ յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգիստ վասն հանգուցեալ ընթերցողաց։

Ս. ՑԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Խաչվերացի տօնին պոքիւ

Կիրակի, Սեպտ. 17, Լիոնի Ս. Ցակոբ եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի, իսկ յաւարտ պատարագի Անդաստան կը կատարուի։

Այս առթիւ կը պատարագէ

ԴԱՒԻԹ ԵՊՍ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Կոմիտաս երգչախումբի մասնակցութեամբ, ղեկավարութեամբ Պր. Մ. Օֆլազի։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Նիւ Եորքին Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլեան խմբագրատուն իրենց այցելութեան առթիւ 50 Ֆր. կը նուիրեն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Խաչվերացի առթիւ, Կիրակի, Սեպտ. 17, առաւօտեան արարողութիւնները կը սկսին ժամը 8֊15ին։ Պատարագ 10ին։ Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԻՒՋԵԱՆ

ՍԷՆ ՌԱՖԱՑԷԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՆ

ՍՐԲ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԱՏՐԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՕԾՈՒՄ

Սէն Ռաֆայէլի Հոմ Ամէնիէն հանդէսեան տան Սուրբ Յովհաննէս մատրան հանդիսաւոր օծումը տեղի կ'ունենայ Սեպտ. 17ին, Կիրակի առաւօտեան ժամը 10ին բարձր հովանաւորութեամբ եւ ի ներկայութեան

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
կաթող. Պատուիրակ Եւրոպայի
եւ առաջնորդ Փարիզի Հայոց

Ցաւարտ արարողութեան տեղի կ'ունենայ ճաշ մը։

Մասնակցութիւն անձ դլուխ 150 Ֆր.

Տեղեր ապահովելու համար մինչեւ Սեպտ. 12 դիմել

Տնօրէնուհի Տիկին Ա. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ
HOME ARMENIEN
107, Avenue du Maréchal Lyautey
83700 SAINT RAPHAEL

CELIGNY

VOUS QUI PARTEZ EN VOYAGE EN ARMENIE OFFREZ A VOS AMIS et PARENTS D'ARMENIE

LE BEAU FOULARD
'ALPHABET ARMENIEN'

EN VENTE AU PRIX DE Frs. 75,00 *CHEZ*

M. S. DER BALIAN, 221, rue Saint-Honoré, Paris 1er
Librairie PALOUYAN, 9, rue de Trévise, Paris 9e
Maison de la Culture Arménienne, 9, rue de Madrid, Alfortville
Maison de la Culture Arménienne, 12-14, rue St. Bazile, Marseille
Par correspondance :
Contre-remboursement Celigny *s.a.r.l.* B.P. 9, 94130 Nogent-sur-Marne

ՆԱՐԵԿԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԸ

Սեպտ. 17ին, Կիրակի օրը (Խաչվերաց) ղպրոցական վերամուտի առիթով, պիտի կատարուի Լիոնի Նարեկեան վարժարանի մարզական կեդրոնի բացումը, ժամը 11ին ճաշնաւոր պատարագ, ժամը 12ին այցելութիւն մարզական սրահներուն եւ դաշտին, որմէ յետոյ դեղջկական ճաշկոյթ, զանազան խաղեր եւ մրցումներ մինչեւ երեկոյ։

38, Route de Collonges
69450 St. Cyr au Mont d'Or (Lyon
Tél. : (78) 47-28-65

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Նիւհէն Տէր եւ Տիկ. Ժան եւ Մարի Գրիգորեան իրենց սիրելի բարեկամ՝ Վռամ Գույումճեանի կսկծալի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի կ'ընեն հետեւեալ նուէրները.— 100 Ֆր. Մխիթարեան վարժարանին, 50 Ֆր. Կապ. Խաչին, 50 Ֆր. կարմիր Խաչին (ստանալ «Ցառաջ»էն) իսկ 50 Ֆր. ալ «Ցառաջ»ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է գրասեան եղբայրներէ 300 Ֆր. Տէստէկիլ Աշճամեանի մահուան առթիւ։ Նաեւ Ֆր. Մասիս Բիւլիւրէ 100 Ֆ. Հայկազուն Բիւլիւրի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Մէրկէր Դարբինեան եւ Տէր եւ Տիկ. Խաչիկ Քէօչկէրեանէ 100ական Ֆր. Լեւոն Թոքաթլեանի մահուան առթիւ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱՀԱՅԲԵՐԴՅԻԱԿԱՆ Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղի անդամական ժողովը Սեպտ. 16, Շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին, Պառ տը լա Կառ։ Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ ՄԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՆ

Թատերական արուեստով հետաքրքրուողները կրնան արձանագրուիլ Մշակոյթի Տան քարտուղարութեան մօտ, ամէն օր ժամը 11էն 22·30, բացի երեքշաբթի օրերը։

Թատերախումբը կը ղեկավարէ Օննիկ Ճառայեան։

×

Մշակոյթի Տունը բաց է ամէն օր ժամը 11էն 22·30, նաեւ Կիրակի։ Գոց է երեքշաբթի ամբողջ օրը։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան, այս Ուրբաթ, Սեպտ. 15 ժամը 21ին Հ. Բ. Ը. Մ.ի Հիւսիսեան սրահը։

Դասախօս.—
ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊԻՍԿ. ԳԱՋԱՆՃԵԱՆ
Նիւթ՝ Արտագաղթը եւ Սփիւռքի ընթացքի գաղութները։

ՀԵԼԼԱԳԱՆԵ՝ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ
ENTRE OPERA ET TRINITE

LA MAISON DE LA GRECE
AUX 4 MARCHES

AU 1er ETAGE
restaurant gastronomique grec
DEJEUNERS. DINERS
RECEPTIONS

AU REZ DE CHAUSSEE
Tous les soirs
DINERS DANSANTS
avec spectacle

STA 4 SKALOPATIA
PARIS à l'heure d'Athènes ....
STA 4 SKALOPATIA

accueil * qualité * prix
50. RUE CHAUSSEE D'ANTIN (9e) 280 69 40. f.dim.

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
15
VENDREDI
15 SEPTEMBRE
1978

LE NUMERO 1,80 F.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱԻԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83 RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 230 Ֆ·	Վեցամսեայ	125 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 260 Ֆ·	Հատը	1 Ֆ· 80

ՅԱՐԻ ՏԱՐԻ — ԹԻԻ 14·206

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

54e ANNÉE — N° 14.206

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

Թուրքիայ մէջ վերջ չեն գտներ բա–խումներն ու արիւնալի դէպքերը եւ ամէն օր մեռելներու թիւերը կ'աւելնան: Պոլսայ վերջին թղթաբերը (Սեպտ· 7–9) հեռաձեալ մանրամասնութիւնները կուտայ Ֆայրամի ընթացքին պատահած դէպքե–րուն եւ Սվազի բախումներուն մասին:

«Ֆայրամի օրերն ալ արիւնալի անցան երկրին դրեթէ բոլոր շրջաններուն մէջ, ուր երթասարդներ սպաննուեցան, չէնքեր եւ գործատեղիներ յարձակման են–թարկուեցան, անմեղ մարդիկ վիրաւոր–ուեցան: Տօնական օրերու յատուկ ոստի–կան միջադէպերն ալ եկան աւելնալ անոնց վրայ եւ զոհերու թիւը 20ի հասաւ:

Սվազի դէպքերէն վերջ Գանկալ գա–ւառակի գիւղերէն մէկուն մէջ ալ կռիւ տեղեցաւ հարսանեկան ուրախութիւննե–րու ընթացքին, երեք հոգի մեռաւ, չորս հոգի վիրաւորուեցաւ: Ջամուրլու գիւղի հարսնիքին, նախ վիճաբանութիւն մը ծայր առաւ հարսնեւորներուն միջեւ, վերջը սթոռները բարձրացան, դաշոյն–ները մերկացան ու զէնքեր պայթեցան: Արիւնոտ հարսնիքը վերջ գտաւ ոստի–կան - զինուորներու միջամտութեամբ:

Կաղիանդէպի մէջ ալ մարզական ա–կումբի մը վրայ կրակ բացուեցաւ, եր–կու երիտասարդներ սպաննուեցան:

Էլազըղի մէջ, կռիւ ծագեցաւ զինեալ երկու խմբակներու միջեւ, որու ընթաց–քին իւղիւեղէն զեկավար մը եւ սենտիքա–լի առաջնորդ մը ինքնագործ հրացան–ներով սպաննուեցան իրենց տան դրան առջեւ:

Խրթանպուլի մէջ ալ խումբ մը Մաօ–յականներ երբ կ'ուզէին գիշերաթոյր տու–ներ չինել պետական զանճին պատկանող հողամասին վրայ, կռուի բռնուեցան ա–պահովութեան ուժերուն հետ եւ կարճ ժամանակի ընթացքին չրջանը վերած–ուեցաւ իսկական ռազմադաշտի: Թաղե–ցիներն ալ խառնուեցան կռուին եւ լման երկու ժամ ծեծկուեցան անխնայ: Թա–ղեցիք ոստիկանութեան վրայ յարձակե–ցան տարճանակով, բիրերով, քարերով, թոպերով, բահ–բրիչ ու տապարներով: Կռիւներու ընթացքին չորս ոստիկան, մասը հոգի ծանրապէս վիրաւորուեցան:

Ապա Մաօյական մարտիկները ցրուե–ցան թաղին մէջ եւ տուները մտան ուրկէ սկսան իրենց ինքնագործ տարճանակնե–րով կրակել ոստիկաններուն վրայ:

Օգնական ուժեր ուշ հասան եւ այդ պատճառաւ կռուարարներուն մեծ մասը խոյս տուաւ. 60 հոգի հսկողութեան տակ առնուեցան:

Երկրին զանազան չրջաններուն մէջ ալ բախումներ եւ սպանութիւններ պատա–հեցան, հայրենակիցներ վիրաւորուեցան:

Վարչապետ Ճճեվիտ ըսաւ որ Թուրքիա երկրին մէջ թէ արտասահման վերստին վարկ չհեցաւ: Թուրք ժողովուրդը միշտ գիտցած է յաղթահարել իրեն դէմ ցցու–ած դժուարութիւնները, չնորհիւ իր միասականութեան:

Տէմիրէլ, ըստ առջնոյն ամբաստանեց կառավարութիւնը կրկին, պնդելով թէ ան իշխանութեան գլուխ եկած է Պետու–թեան վարկէն եւ վարչաձեւէն դիմումներ ընելով: Այս պատճառաւ է, որ վերջին ութ ամիսներու ընթացքին ցոյց տուած ակնկարութիւնը պէտք է բնական նկա–տել, որուն սակայն ողբալիօրէն հետե–ւանքները կը կրենք մենք բոլորս ազգո–վին եւ Թուրքիոյ Հանրապետութիւն ըլ–լալով:

Ջրպաքան ալ իր կարգին ըսաւ, որ ութ ամիսէ ի վեր ամուլ իշխանութիւն մը կը գոնուի երկրին գլուխը, ամէն խոյանք կանգ առած է, ամէն թափ կասած: Այս ամէն պնդեց, որ անխուսափելի է ներ–կայ պայմաններու տակ ժողովրդավար պոլիտիւմ մը, որ պիտի չուշանայ եւ պիտի պատահի անպայման:

Թիւրքէշի տեսակէտով, վերջին ութ ամիսները կորսուած չրջան են երկրին համար եւ պէտք է չատ ուշադիր ու խո–հեմ ըլլալ, զայն կարենալ դարմանելու համար կարճ ժամանամիջոցին»:

×

«Հակառակ ճեռք առնուած ապահո–վութեան եւ կանխարգելիչ միջոցներուն, միջադէպերը կը չարունակուին Սվազի մէջ: Սեպտ· 8ին ալ տեղ – տեղ հրդեհ–ներ ծագեցան, բնակարաններ եւ վաճա–ռատունները քանդուեցան: Կարգ մը գիւ–ղերէ մարդիկ ուզեցին քաղաք իջնել: Մինչ այդ, վերջին դէպքերու վիրաւոր – ներէն երեքը եւս հիւանդանոցին մէջ մեռան եւ այսպէսով մեռելներու թիւը տասնի բարձրացաւ:

Մ· Հարէքէթի կուսակցապետը՝ Թիւր–քէշ, կը պնդէ թէ արտաքին միջամտու–թիւն կայ Սվազի վերջին դէպքերուն մէջ եւ իրենք համոզիչ փաստեր ունին այդ ուղղութեամբ:

Միւս կողմէ, Ատալէթի կուսակցապետ Տէմիրէլ ալ կը պնդէ, թէ արիւնալի դէպքերուն պատասխանատուն կառավա–րութիւնն է, որ ժողովուրդին մէկ հատ–ուածը զինելով միւսին դէմ, արձակած է անոր վրայ:

Տէմիրէլ կը կրկնէ այս առթիւ, որ առորմէնէն ջախջախիչ փաստն այն է, որ զրեթէ բոլոր զոհերը իրենց մարմնին վրայ կը կրեն փամփուշտի հետքեր»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

ՍՈՒԳ ԵՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ

—o—

Հինգշաբթի օրուան համար Շիի կրո–նապետը՝ Ղոմէյնի Պազատաէն կոչ մը ըրած է ընդհ· գործադուլի: Օրը ան–չուշտ դիպուածով չէ ընտրուած քանի եօթներորդ օրն է Ջարդի Ուրբաթին (Սեպտ· 8) եւ իսլամական կրօնքին մէջ սուգի մեծ օր է: Ցոյցի ալ կոչ կայ բայց նաեւ խոհեմութեան հրաւէր, որպէսզի բախումներ չըլլան: Հինգշաբթի առաւօ–տեհրանէն օտար լրագրողները կը հաս–տատէին արդէն թէ ամէն կողմ փակ է: Իր կոչին մէջ, Այաթոլա Ղոմէյնի կ'ըսէ թէ «իր վերջին ոտասմներուն մէջ Շահը կ'ուզէ Պարսկաստանը գերեզմանատան վերածել միեւնոյն ատեն իր գործակալ–ները կը փորձեն Խորհրդարանին մէջ ամարդի բեմադրութիւններով գլխաւոր ոճրագործին հրահանգները գործադրող–ներուն կրել տալ չարդերու պատասխա–նատուութիւնը»: Հոս, կ'ակնարկուի Խոր–հրդարանի վերջին նիստին, հրապարա–կային եւ հաղորդուած ճայնասփիւռին եւ հեռատեսիլին կողմէ, ուր ազատ վի–ճաբանութիւն եղաւ ընդդիմադիր երես–փոխաններու եւ նախարարներուն մի–ջեւ: Օրը օրին մամուլն ալ արձագանգ կը հանդիսանայ: Ընդդիմադիր երեսփո–խան մըկը յարձակի «բռնատիրական կա–ռավարութեան, մենատիրական վարչա–կարգին վրայ, որոնք զրկած են օրէնս–դրական եւ իրաւագիտական մեքենան իր անկախութենէն, չնչած են ազատութիւ–նը եւ պարտադրած հալածանքը»: Ուրիշ մը կը դատապարտէ «Ուրբաթ օրուան մեռելներու բոլոր պատասխանատուները»:

Ամէն պարագայի մէջ Թեհրանի մթնո–լորտը ծանր է, մանաւանդ լուր մըն ալ կը չրջէր, ըստ որուն իմամ Սաատը, որ Լիբիա գացած եւ տասը օրէ անհե–տացած էր ու կը փնտռուէր, գաղտնի Պարսկաստան մտեր է: Ցիչենք, որ իմա–մը ծագումով Պարսիկ է բայց զրկուած իր հպատակութենէն, որովհետեւ հրա–պարակաւ կողմ բռնած էր ի նպաստ Ղոմէյնիի:

Նախկին վարչապետ՝ Ալի Ամինի կը կարծէ որ կարելի է վարչակարգը փըր–կել եթէ Շահը քաշուի՝ «Հարկ է որ արքան զոհողութիւն մը ընէ փրկելու հա–մար երկիրը եւ վարչաձեւը քաոսէն: Պէտք է մեկնի, քաշուի»: Ամինի մաս կը կազմէ հազար մեծահարուստ ընտանիք – ներուն ինչ որ զինքը հեռու կը պահէ կաշառակերութենէն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆի քրիստոնեաները հետեւ–ցան մարոնի հրահանգին եւ ընդհ· դը–ծադուլ ըրին Զորեքշաբթի օր, բողոքե–լու համար սուրիական ներկայութեան դէմ:

«ՔՈՌԻԷՌ ՏԷԼԼԱ ՍԵՌԱՆ» կը չա–րունակէ հրատարակել Ալտօ Մոռոյի գաղտնի նամակները, ըլլայ իր կուսա–կիցներուն, ըլլայ իր կնոջ: Նամակներէն մէկուն մէջ, Մոռօ կը յիշէ թէ իշխանու–թիւնները գաղտնի յաճախ ազատ կ'ար–ձակեն դատապարտուած եւ արգելա–փակուած պաղեստինցիները, փոխ վրէժի եղեռնափորձերու առաջքն առնելու հա–մար: Շատ կը պնդէ ընկերվարական – ներու մարդասիրական դիրքին վրայ, եւ կ'ուզէ որ Դեմօ–Քրիսթիանները չհե–տեւին համայնավարներուն: Այս վեր – ջիններուն օրգանը՝ Ունիթա հարց կուտայ թէ ո՞վ մէջտեղ հանած է այս եղերական նամակները, քանի անոնք գատական թղթածրարին մէջ էին: Նպատակն է, ուրեմն, պառակտել ազդ· միասնականու–թեան ղեկավարութիւնը: Լուր մըն ալ կը չրջէր, ըստ որուն ձերբակալուած է կարմիր չոկատներու «ուղեղը» եւ Մո–ռոյի հաւանական մարդասպանը՝ Քոռ–ռատօ Ալտունի:

ԿԻԵԻի մէջ կառքի արկածի մը զոհ գացած է, 65 տարեկանին, ուկրայնացի գրագէտ՝ Նաթան Ռիբակ, որ փոխ–նա–խագահն էր խաղաղութեան պաշտպա–նութեան խորհրդային կոմիտէին:

ԼՈՆՏՈՆի մէջ Սքոթլանտ Եարտ կը յայտնէ որ պուլկար գրագէտը՝ Մար–կով, բնական մահով չէ մեռած: Ծանօթ է որ երկուշաբթի օր, արեան թունաւո–րումի մը զոհ գացած էր գրագէտը, որ բուռն քննադատ մըն է Սոֆիայի վար–չակարգին: Կրնայ պատահիլ որ զոհ գա–ցած ըլլայ պուլկար գործակալի մը եւ հովանոցին մէջ պահուած սրոէճկի մը:

ՍԱԽԱՐՈՎ տեսակցութիւն մը չնորհած է Փարիզի Մաթէնին ուր կ'ըսէ թէ պէտք չէ — ինչպէս կը թելադրուի — պօյքո–թի ենթարկել Մոսկուայի Ողիմպիական–ները 1980ին, պայմանաւ սակայն որ իւ–րաքանչիւր պատուիրակութիւն «քաղա–քական բանտարկեալ մը որդեգրէ»: Խոր–հրդային դիտանականը կը քննադատէ այս առթիւ ժիսքար տ'Էսթէնի դիրքը:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱԽՕՍ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Սեպտ· 5-8)

Հ· ՍԻՐԱԱԻ ՆՈՐ ԳՈՐԾԸ

Հմայեակ Սիրաս աւարտած է Ֆինլան–տայի, խորհրդային եւ Ֆինլանտացի ժո–ղովուրդներու բարեկամութեան նուիր – ուած պատմուածքներու, ակնարկներու եւ յօդուածներու չարքը: Ֆինլանտացի ժողովուրդի մշակոյթը միշտ արժանա–ցած է հայ գրագէտին ուշադրութեան: Ան հայերէնի թարգմանած է Ֆինլանտա–կան ժողովրդական դիւցազնավէպը՝ «Կալեվալա»ն: 45 հազար օրինակով Երեւան լոյս տեսած այդ դիրքը սպա–ռած է քանի մը օրուան մէջ:

×

ԵՐԵՒԱՆի ԽՈՒՄԲԻՆ ՑԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հոկտեմբերեանի չրջանի մշակոյթի պալատին մէջ երգահանդէս մը տուած է «Երեւանեան ռիթմեր» համոյթը, որուն ղեկավարն է Ռոբեր Եոլչեան: Ցայտա–դիրը բաղկացած է հայ, վրացի, ռուս եւ Խորհ· Միութեան այլ ժողովուրդներու երգերէ ու պարերէ: Խումբը հանդէս ե–կած է նաեւ չրջանի գիւղերուն մէջ:

×

ՀԱՑԱՍՏԱՆի ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՕՐԵՐ ԴՈՆի ՌՈՍՏՈՎ ԵՒ ՕՄՍԿ

Դոնի Ռոստովի մէջ, Սեպտ· 4ին, հա–մերգով մը բացումը կատարուած է Հա–յաստանի գրականութեան եւ արուես–տին նուիրուած օրերուն: Այս առթիւ հոն գացած է հայկական պատուիրակու–թիւն մը, գլխաւորութեամբ Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան կեդր· կոմիտէի քարտուղար Կարլէն Դալլաք – եանի: Ռոստովցիներու մէջ մեծ հետա – քրքրութիւն յառաջացուցած են «Հայ – Ֆիլմ» արուեստանոցի պատրաստած չարժանկարները, հայ նկարիչներու գործերուն ցուցահանդէսը, ուր ներկայաց–ուած են մօտ 200 նկար, գծագրութիւն եւ քանդակագործական աշխատանքներ: Հանդէս եկած է նաեւ Երեւանի օփերայի խումբը:

×

Օմսկի մէջ (Սիբիր) եւս տեղի ունեցած են հայ գրականութեան եւ արուեստին նուիրուած օրեր, որոնց ընթացքին հան–դէս եկած են Թաթուլ Ալթունեան երգի ու պարի համոյթը, Հայաստանի պետա–կան սենեկային նուագախումբը, «Ու–րարտու» ճազի խումբը: Այդ առթիւ Հայաստանէն պատուիրակութիւն մը գա–ցած է Օմսկ, գլխաւորութեամբ Հա – յաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախա–գահի տեղակալ Ցովհ· Բաղդասարեանի:

×

ԴԱՒԻԹ ԲԷկի ՑՈՒՇԱՐՁԱՆԸ՝ ՂԱՓԱՆ

Ղափանի Ոխչի գետի ափին կը չինուի բազալտակերտ համադրոյթ մը, որու կեդրոնը կը բարձրանայ հայ ժողովուրդի ազդ· հերոս Զօր· Դաւիթ Բէկի յուշար–ձանը: Աչխատանքները արագ թափով կ'ընթանան եւ Արեւելեան Հայաստանի Ռուսիոյ կցման 150ամեակի չիշատակու–թեան օրերուն վերջ կը գտնեն:

ՄԱՐՍԷՅԼ ԵՒ ԻՐ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐԸ

ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ ՊՕՄՈՆԷՆ

Մարսէյլի արեւելեան ծովեզրին մէջ, քաղաքի կեդրոնէն չուրջ հինգ քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ գտնուող արուարձան մըն է Պօմոնը:

Զերծ գործատուներու ներկայութենէն եւ համեմատաբար նոր բնակարաններու խճողումէն, շրջանը ունի ուշագրաւ երեւոյթ մը: Ընդհանրապէս հանգարտ փողոցներ, առանձին տուներ իրենց պարտէզներով կամ բակերով:

1920ական թուականներուն Հայու թիւնը եկած, հաստատուած, ճղնած, կառուցած, չէնցուցած եւ ծաղկեցուցած է շրջանը:

Պօմոնը, Մարսէյլի հայաբնակ արուարձաններէն ամէնէն կարեւորն է իր թիւով: Հայկական Պօմոնը՝ Լա Ռոզիէռով, Սէն Պառնապէով, Գայոլով, Սէն Ժիւլիէնով, Թրուա Լիւքով եւ նաեւ ծխային բաժանումով՝ Լէ զ'Օլիվով, Ֆոնտապլով եւ Մոն Թ'Օլիվէով յատկապէս, եւ մինչեւ իսկ Քաթր Շեմէնով եւ Պլանքարտով կը հաշուէ չուրջ հինգ հազար Հայութիւն:

Թիւ եւ խտութիւն այս շրջանին կուտան կարելիութիւններ եւ միջոցներ հանրային կազմակերպուած կեանքի մը, ազգային հաւաքական գործունէութեան եւ գործողութեան լայն եւ բերրի դաշտի մը:

Եթէ երէկ, Պօմոնի Հայութիւնը կենսունակ եւ եռանդուն վիճակ մը կը ներկայացնէր լաւագոյն կերպով օգտագործելով իր առաւելութիւնները, տասնամեակ մը ի վեր մանաւորապէս, պատկերը փոխուած է: Տարուէ տարի ազգային կեանքը կը կորսնցնէ իր ուժակատութիւնը: Ամէնէն ցայտուն օրինակը հայերէնի դասընթացքներն են: Առանց երթալու նախապատերազմեան եւ զինադադարի սկզբնական տարիներուն, որոնց ընթացքին 150էն աւելի աշակերտներ ունեցած է հայկական միութեայ դէպրոցը զանազան դասարաններով, նոյնիսկ այս վերջին հինգ, վեց տարիներուն հայերէնի դասընթացքները համեմատաբար այլ շրջաններուն եղած են զոհացուցիչ, սակայն հետզհետէ տկարացած, այն աստիճան, որ այս վերջին տարեշրջանին աշակերտի չգոյութեան պատճառաւ (մեղի արուած բացատրութիւնն է) հայերէնի դասընթացքները չեն կազմակերպուած, այլ խօսքով հայկական չաբաթօրեայ դպրոցը փակուած է:

Սերունդներու փոխխութիւնը, ընկերային կեանքի հոլովոյթը, քաղքենիանացումը, ներքին կարգ մը տագնապները, մասնաւորապէս եկեղեցական, մշակութային, գործօն եւ առաջնորդող հատուածներու պակասը, ի մէջ այլոց, կրնան մասամբ բացատրել, բայց ոչ արդարացնել հայկական կեանքի այս վատթարացումը, անկումը:

Երբեմնի հայաշունչ եւ հայաբոյր Պօմոնէն բարեբախտաբար կը մնան որպէս կազմակերպութիւն եւ ուժ Հ. Ց. Դաշնակցութեան «Զաւարեան» խումբը՝ որուն շարքերէն աւելի քան կիսադարեան կեանքի ընթացքին եկած ու անցած են յայտնի կուսակցականներ, ղեկավար տարրեր. Ֆրանսահայ կապոյտ Աշխի մասնաճիւղը որ եղած է միշտ բազմանդամ եւ գործօն եւ Հ. Ց. Դաշնակցութեան Նոր Սերունդը՝ մնայուն ներկայութիւն 1945էն ի վեր: Այս երեք կազմակերպութիւնները ժամանակի ընթացքին ամուր խարիսխներ նետած են եւ կը կանան ժողովուրդին մէջ, դեռ թափանցիկ հատուածին մէջ վառ պահել ազգային զգացումներն ու ազգային արժանապատուութիւնը:

Առեղին երիտասարդական, մշակութային, սկաուտական, հայրենակցական, բարեսիրական եւ այլ միութիւններ ալ կը հրմշտկէին: Թրուա Լիւքի մէջ Իզնայեաններու պարտէզը վայր էր յաջորդական դաշտահանդէսներու, Սինեմա Ֆլորէան կը պատսպարէր զեղարուեստական ձեռնարկներ, եւ մեղի աւելի մօտ, եկեղեցւոյ կից սրահը հանդիսավայր էր ազգային, քաղաքական, մշակութային եւ զեղարուեստական բազմաբիւր ձեռնարկներու որոնք միշտ կը քաջալերուէին խուռներամ բազմութեան մը ներկայութեամբ: Կարելի չէ չյիշել «Շանթ» գրական – զեղարուեստական միութիւնը, հիմնուած 1946ին, որ իր հանդէսներով, իր թատերական ներկայացումներով մանաւանդ, տեւական չարժումի եւ կեանք կը ստեղծէր: Գրիգոր Քէնտիրեան, Մարտիրոս Դաւիթեան, Կարապետ Մուրատեան, Յովհաննէս Տէօքմէճեան, Սերժ Սարգիսեան, Վաղարշակ Տէր–Վարդանեան եղած են հիմնադիր – ները եւ զեկավարները «Շանթ»ին: Այսօր գործնական ոչ մէկ նմոյշ: Միայն անուն մը:

Պօմոնի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին կառուցուած է 1931–32ին միջոցին չինարար Առաջնորդ Պալաքեան Արք.ի նախաձեռնութեամբ եւ ժողովուրդի նուէրներով: Եկեղեցւոյ հիմնադրութեան մէջ մասնաւորապէս կարեւոր դեր ունեցած են՝ Աղաճան Դարբինեան, Շնորհիկ Շահլամեան, Գարեգին Շահլամեան, Յարութիւն Ալեքսանեան, Գրիգոր Գոնտուրեան, Պետրոս Աւոյեան, Նազար Իշխանեան: Եկեղեցին կազմակերպուած է կրօնական ընկերակցութեան հիման վրայ եւ ունի իր վարչական Խորհուրդը: Կրօնական Ընկերակցութիւնն է, որ կը նշանակէ Թաղականութիւնը: Այս վերջինը համառաւտ է կրօն. Ընկերակցութեան անդամներէ, որ որդեգրած են չատ մը եկեղեցիներ, մանաւանդ փարիզեան շրջանին մէջ, հարազատ չէ ազգային Սահմանադրութեան օրէնքներու տարբին եւ ոգիին: Այսուհանդերձ, արդար է ըսել որ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին միշտ հաւատարիմ մնացած է Հարաւային Ֆրանսայի թեմական կառոյցին եւ բարոյապէս թէ նիւթապէս իր բոլոր պարտականութիւնները կատարած է հանդէպ ազգային Առաջնորդարանին ատարեվով անոր հեղինակաւոր ներկայութեան: Կրօնական Ընկերակցութեան վարչական Խորհուրդի այժմու կազմն է՝ Ղազար Տէրտէրեան (ատենապետ), Յովհաննէս Տէր–Վարդանեան (ատենադպիր), Անդրէ Պաղտասարեան (գանձապահ), Իսրայէլ Դարբինեան (փոխ ատենապետ), եւ Մհերան Անդրէասեան: Իսկ Թաղական Խորհուրդին կ'անդամակցին՝ Վահրամ Գրիգորեան (ատենապետ), Գրիգոր Պօյաճեան (փոխ – ատենապետ),, Արշաւիր Խարիթեան (ատենադպիր), Վաղարշակ Տէր–Վարդանեան (փոխ – ատենադպիր), Աւետիս Կուսուզեան (գանձապահ), Սահակ Տօրումեան (փոխ – գանձապահ) եւ Աւետիս Եօթնեղբայրեան, Թադէոս Գըլըճեան, Կարապետ Գալոյեան՝ խորհրդականներ: Այս վերջինը մահացած է վերջերս: Երջանիկ հոգեւոր հովիւն է 1974էն ի վեր՝ Մակար Քհնյ. Նաճարեանի: Այսօր Պօմոն ունի գեղեցիկ, արդիական, ներկայանալի սրահ մը որ, դժբախտաբար պիտի ըսենք, կը ծառայէ միայն հարսանիքներու եւ կերուխում – ներու:

Թաղականութիւնը ունի որպէս ծրագիր՝ խաչքարի մը վեհեղումը, եկեղեցւոյ բակը, նուիրուած նահատակաց յիշատակին, մասնաւոր ժողովասրահի եւ դասարանի մը կառուցումը սրահին կողքին, ինչպէս նաեւ վերնատան մը չինութիւնը:

Պօմոնի մէջ կայ նաեւ բողոքական համայնք մը, բաղկացած չուրջ 60 ընտանիքէ, որ ունի իր ժողովասրահը կառուցուած 1941ին: Այս թուականէն առաջ պաշտամունքները կը կատարուէին տուներու մէջ: Երջանիկ հոգեւոր հովիւն է Վերպ. Ժան Յակոբեան: Հոգաբարձութեան կ'անդամակցին՝ Վարդգէս Կիւլէսէրեան (ատենապետ), Կարապետ Զըլթըրեան (ատենադպիր), Շահան Մակարեան (գանձապահ), Ժան Հալաճեան եւ Ժաք Սարգիսեան՝ խորհրդականներ: Աւետարանական եկեղեցւոյ չուրջ կայ եւրիտասարդաց Միութիւն մը եւ կիրակնօրեայ դպրոց մը ուր կը տրուին հայերէնի դասընթացքներ: Յաճախողներու թիւն է՝ 35: Աւետարանական եւ Առաքելական եկեղեցւոյ կապերը եղած են միշտ եղբայրական: Շեչտենք, այս պատեհ առիթով, որ Մարսէյլի ընդհանուր Աւետարանական եկեղեցին ունի իր հրատարակութիւնը՝ «Բանբեր» ամսաթերթը, եւ այս 51 տարիներէ ի վեր եւ որուն հիմնադիրն է՝ Վերպ. Յովհաննէս Զազատոսեան:

Պօմոնի Հայութիւնը ունի իր անմիջական ծիրին մէջ Անարատ Յղութեան քոյրերու Թանկագին հաստատութիւնը իր մանկապարտէզով, իր նախակրթարանով: Այս հաստատութիւնը, որ այլ առիթով ներկայացուցած ենք, եւ դարձեալ պիտի անդրադառնանք վերամուտի առթիւ, մեծաշուքհեալ հայկական ըսին մը, միջավայր մըն է հայ մանուկին համար, չնորհիւ հայ կուսանները ղեկավարիչ նորութեան: Պօմոն միայն կրնայ լեցնել այդ դպրոցը: Իայց, դժբախտաբար, հայութիւնը չի քաջալերեր: Այս ալ զարմանալի երեւոյթ մըն է, երեւոյթ մը յատուկ մեր ժողովուրդին: Իր քիթին տակ դպրոց կայ, այդ դպրոցը չի լեցներ եւ ... կը մտածէ նորը չինել (այս հարցը յատուկ նիւթ է):

Երբ Պօմոնի մասին կը խօսինք, անցեալ եւ ներկան կը պրպտենք, կը չանանք պատկերացնել, երկու անուններ կը տողանցեն մեր մտքին մէջ՝ Աւետիս Ահարոնեան եւ Միքայէլ Վարանդեան: Անկախ Հայաստանի Հանրապետութեան նուիրում Սեւրի դաշնագիրը ստորագրողը եւ Հ. Ց. Դաշնակցութեան տեսաբան գաղափարախօսը բնակած եւ մահացած են Պօմոն: Աւետիս Ահարոնեան բնակած է Պուլվար Մարկըրիթ եւ մահացած է1948ին Զաթիկեանի բնակարանը, 14 երկար տարիներու ամէնօրեայ տառապանքէ մը վերջ, չրջապատուած իր գաղափարակից ընկերներու խանդագատանքով: Այս տողերուս, երէցները միշտ կը յիշեն Նշան Կակոսեանի եւ Նշան Դարբինեանի յատուկ նուիրումը: Իսկ, Միքայէլ Վարանդեան բնակած եւ մահացած է Պուլվար Մարկըրիթ մէջ: Իր աճիւնները կը հանգչին Մարսէյլ Սէն–Փիէռ գերեզմանատունը: 1968ին իրեն բնակերացաւ տագնապաւոր գրագէտ, քննադատ Շաւարշ Նարդունի:

×

Անկասկած Պօմոնի մէջ հանրային գործունէութեան եռանդը ժամանակին հետ

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ ՀԵՏ

ԾՆՆԴԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

—o—

Առհասարակ նա Օտեանի նման հանդիսատես, առանց ճիշդ.էջը ստեղծագործում: Մինչդեռ Օտեանը հարիւրաւոր էջեր կարդալ էր դրել առանց որեւէ բառ փոխելու, պատահում էր, որ Թէքէեանը մի էջի վրայ մի քանի ուղղում էր անում, ջնջում էր, նորը գրում, թոյլ միտք արտայայտող բառը փոխարինում աւելի արտայայտիչ համանիշով: Նրա գրիչը միշտ մտքի հակադրութեան տակ էր:

Բայց հակառակ այդ սովորութեան, «Եթէ Տէրը կամենայ» վէպը գրում էր Օտեանի նման, օրը օրին: Նկատում էինք որ գրում էր լարուած, պրկուած հոգեվիճակում: Երբեմն միայն մի քանի էջ տանը գրած էր վերնում եւ յաջորդ առաւօտ յանձնում էր ինձ, ասելով. «Այսօր քիչ մը հանդիսատ պիտի թողուս ինձ»:

Վէպը ընթերցւում էր մեծ հաճոյքով: Ոմանց զարմացնում էր այն հարցը, թէ վէպի նիւթը կազմող Հայի եւ Անգլուհու թարգացումը, անկումը:

*Երբեմն հայ հոգեւորականներ, որոնք ունէին իրենց ժողովուրդին մէջ, մեծ ազդեցութիւն, ինչպէս Մեծն Պատրիարք Տէր Եղիշէ Տուրեան, Տէր Գարեգին Զարդարեան, Տէր Գարեգին Սրուանձտեանց, Տէր Գարեգին Յովսէփեան, Տէր Գարեգին Գալուստեան, Տէր Գարեգին Գալուստեան, Տէր Գարեգին Գալուստ

ՕՐՀՆՈՒՆ ՀՂՈՒԹՅԱՆ

ՊՈՍՏԻՆ - ՓԵՓԿՆ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՍՈՎԵՏԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՍՈՎԵՏԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ՄԻՆԻՍՏՐՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ՄԻՆԻՍՏՐՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԱՇԽԱՏԱՎՈՐ ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿՈՂՄԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԱՇԽԱՏԱՎՈՐ ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿՈՂՄԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԿՈՄՍՈՄՈԼԻ ԿԵՆՏՐԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԿՈՄՍՈՄՈԼԻ ԿԵՆՏՐԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՍՈՎԵՏԻ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՍՈՎԵՏԻ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Ա. Գուլումճեան, այրի Տիկին Ֆ. Գուլումճեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ,

Առաջնորդ Հայոց Ֆրանսայի, հայրապետական պատարագ կը մատուցանէ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կր կատարէ Փարիզի Ս. Խաչ Ընկերակցութեան փոխ–նախագահ՝ ողբացեալ

ՎՌԱՄ ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆԻ

հոգւոյն հանգստեան համար, անոր մահուան քառասունքին առթիւ, ի տօնի Վերացման Ս. Խաչին, Կիրակի, Սեպտ. 17, ժամը 11ին, Ս. Խաչ Հ. Կ. Աթոռանիստ եկեղեցւոյ մէջ, Շարլօ փողոց, թիւ 6, Փարիզ 3րդ թաղամաս։

Հանդուցեալին յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. ՊՕՂՈՍ – ՊԵՏՐՈՍ

Կիրակի, Սեպտ. 17, տօն է Վերացման սուրբ Խաչի։ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ։ Սկիզբ ժամեր – դութեան ժամը 8,30, պատարագ 10ին։ Երեկոյեան ժամը 5ին, Խաչվերացի մեծ ծախանդէս Թափօր–Աւետարան։

ՇԱՎԻԼ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի, Խաչվերացի տօնին առթիւ պատարագ կը մատուցուի։

Ցաւարտ պատարագի, մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի հոգելոյս Եսայի Խաչակիր Քհնյ. Ալթունեանի վախճանման 14րդ տարելիցին առթիւ։

Համայն հաւատացեալ ժողովուրդը կը հրաւիրուի իր ներկայութեամբ յարգելու եկեղեցւոյն երկար տարիներ ծառայած հովիւին յիշատակը։

Հոգեհանգիստի արարողութենէն ետք կը կատարուի մատաղօրհնութիւն։

ՓԱՐԻԶ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ

Կիրակի, Սեպտ. 17, տօն է Վերացման Սուրբ Խաչի — Խաչվերաց է։

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ։ Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊՍ. ՆԱՒՈՍՏԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30ին պատարագ ժամը 10ին։

Երեկոյեան ժամը 4ին կը կատարուի ժամերգութիւն եւ Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր–Աւետաստան՝ ոտհանով։

Երկուշաբթի, Սեպտ. 18, յիշատակ է Մեռելոց։ Նոյն եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի եւ յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց։

ՐԱՐՍԷՑԻ Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՑՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Խաչվերացի առթիւ, Կիրակի, Սեպտ. 17, առաւօտեան արարողութիւնները կը սկսին ժամը 8,15ին։ Պատարագ 10ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԵՖՃԵԱՆ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ի յիշատակ իր քեռայրին՝ Թագուոր Ղազարոսեանի մահուան Ա. տարելիցին, Տիկին Ն. Պամամճեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Ծառայ»ին։

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Տէր եւ Տիկին Ցարէթ Ցարութիւնեան, փոխան հոգեհանգիստի՝ Ցարութիւնեան եւ Սաղըզեան զերդաստաններու ննջեցեալներու հոգւոյն ի յիշատակ կը նուիրեն։– 250 Ֆր. Կապ. Խաչի Անդէոն – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին, 250 Ֆր. Տարօն – Տուրուբերանի Հայր. Միութեան, 250 Ֆր. Հայ Ուսանողներու Օգն. Միութեան (ստանալ «Ծառայ»էն) եւ 250 Ֆր. «Ծառայ»ի բարգաւաճման։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Այս Կիրակի, Սեպտ. 17, ժամը 9·30ին Ա. կայանէն Հայկ. յայտագիր։ Կը մասնակցին։– Լիւք–Անտրէ Մարսէլ, Ժ. Փ. Մահէ, Նայիրի պարախումբը։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱՅԱՐՔԵՐԴՅԱԿԱՆ Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղի անդամական ժողովը Սեպտ. 16, Շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին, Պատ տը լա Կառ։ Անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՆԱՐԵԿԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԸ

Սեպտ. 17ին, Կիրակի օրը (Խաչվերաց) դպրոցական վերամուտի առիթով, պիտի կատարուի Լիոնի Նարեկեան վարժարանի մարզական կեդրոնի բացումը, ժամը 11ին ճաշնաւոր պատարագ, ժամը 12ին այցելութիւն մարզական սրահներուն եւ դաշտին, որմէ յետոյ գեղջկական ճաշկեռան, զանազան խաղեր եւ մրցում–ներ մինչեւ երեկոյ։

38, Route de Collonges
69450 St. Cyr au Mont d'Or (Lyon
Tél. : (78) 47-28-65

Ս. ՑԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Խաչվերացի տօնին առթիւ

Կիրակի, Սեպտ. 17, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի, իսկ յաւարտ պատարագի Աղբատան կը կատարուի։

Այս առթիւ կը պատարագէ

ԴԱՒԻԹ ԵՊՍ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին կոմիտաս երգչախումբի մասնակցութեամբ, ղեկավարութեամբ Պր. Մ. Օֆլազի։

BAIL A CEDER

Pour des raisons de santé, bail à céder d'un Self-Service, à Paris, au centre du 12ème arrondissement, trois salles pour réunions, mariages et toutes sortes de réunion (250 chaises).

Condition de principe :

Règlement comptant (prix accessible).

Pour tous renseignements et premiers contacts téléphoner tous les jours de 17 à 20 h. au 636-55-85.

ՎԵՐԱՄՈՒՄ

ՄԱՐՍԷԼ

Մարսէյլի Հ. Բ. Ը. Միութեան վարչութեան եւ Մայր եկեղեցւոյ կրօն. Ընկերակցութեան հովանաւորած հայերէնի դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտ. 20, Ջրբեքչաբթի օր, Բարեգործականի սրահին մէջ՝ 33 Քուր Փիէր–Փիւժէ։ Դասաւանդութիւնները կը սկսին առաւօտեան ժամը 8ին մինչեւ երեկոյեան ժամը 8։ Շաբթուան այլ օրեր՝ ժամադրութեան վրայ։ Քաղաքի կեդրոնէն հեռու բնակող անչափահաս աշակերտներուն կէսօրուան ճաշը ապահովուած է։ Այն ծնողքները, որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները դպրոց ուղարկել, մասնաւոր կառք մը իրենց տրամադրութեան տակ դրուած է։

Մանրամասնութիւններու համար դիմել քարտուղարութեան։ Հեռաձայնի թիւ՝ 37·75·97

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի միօրեայ Դաւութեան դպրոցի 1978–79ի տարեշրջանի արձանագրութեան համար դիմել դպրոց, Ջորեքշաբթի, Սեպտ. 20ին առաւօտեան։ Դպրոցի հաստիք – 6, Ալէ ժոլաճ (Վալանս)։

ԻՍԻ

Իսիի Կապ. Խաչի միօրեայ դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտ. 20ին, Ջորեքշաբթի առաւօտ ժամը 9ին Իսիի Մշակոյթի Տան մէջ՝ 45 Ռիւ տը լա Տէֆանս։

Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ։

×

Ինչպէս նաեւ պարախումբի դասերը Սեպտ. 19, Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 17·30ին, Ժիմնազ Րոտէնի մէջ, Պուլվար Րոտէն (Իսի)։

ՏԷՍԻՆ

Տէսինի Կապ. Խաչի դպրոցին 1978–79 տարեշրջանի դասերը կը սկսին Սեպտ. 20, Ջորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 1·30էն 4·30, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ըստ սովորութեան։

Արձանագրութեան վայր եւ ժամեր՝ Տէսինի Մշակ. Տուն, Շաբաթ, Ջորեքշաբթի օրեր ժամը 1·30էն 4·30։

POUR LA PREMIERE FOIS A PARIS

"COULEURS D'ARMENIE"

12 *peintres contemporains d'Arménie Soviétique*

Exposition du 19 au 26 Septembre

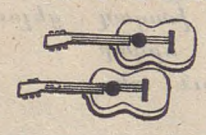
Hagop ANANIKIAN, Ardaches HOUNANIAN, Hagop HAGOPIAN, Garen SEMPADIAN, Henri ELIBEKIAN, Seyran KHATLAMADJIAN, Rudolph KATCHADRIAN, Raffi ADALIAN, Robert ELIBEKIAN, Viguen TADEVOSSIAN, Varoujan VARTANIAN EDOUARD KHARAZIAN

GALERIE DROUANT
52, Faubourg Sain-Honoré, 7500 8 Paris
Tél. : 265-79-45

ՃԱՆ ԹԱԹԼԵԱՆ
ԿԵՐԳԷ
Իր ճաշարանին մէջ

DJAN TATLAN
CHANTE
dans son restaurant

DEUX GUITARES

Ouvert tous les jours, sauf Dimanche, de 20 h. 30 à 2 h. du matin
Toute la soirée : Orchestre et chants
ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԵՐ
Hors d'œuvre de 30 à 100 F., Spécialités de 50 à 70 F., Desserts 20 F.
BOISSONS :
La bouteille
Vodka 140 à 180 F. Vins, 100 à 170 F. Champagne de 190 à 250 F.
4, RUE LAURISTON, PARIS 16e (Etoile) Tél 500 49 49

ATAMIAN & Fils

TAPISSIER DÉCORATEUR

MEUBLES ET SIEGES TOUS STYLES

EXPOSITION PERMANENTE
au magasin sur 2000 m2

20, Rue Chaligny 75012 — Métro Reuilly - Diderot
Sortie côté Chaligny Tél. : 344-23-87

Pour vos déjeuners d'affaires et vos soirées de détente

Le Caucase

situé en plein cœur du Marais vous assure de son meilleur accueil dans son cadre agréable et chaleureux

Spécialités Franco-Arméniennes

15, Rue St. Gilles, Paris 3e
(en pleine cœur du Marais)

Métro Chemin Vert

Réservation : 887-31-24

Ouvert tous les jours sauf le Dimanche

Imprimé sur les presses du Journal «Har atch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ–ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
16-17
SAMEDI-DIMANCHE
16-17 SEPTEMBRE
1978

LE NUMERO 1,80 F.

ՀԱՐԱՉ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ Շ. ԻԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83 RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 230 Ֆ·	վեցամսեայ	125 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 260 Ֆ·	հատը	1 Ֆ· 80

54ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14·207

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

54e ANNÉE — N° 14.207

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԵՆՔ՝ ՄԵՐ ՀԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ

— o —

Կարելի չէ ըսել որ վերամուտի քաղաքութիւն մը կայ օդին մէջ, քանի բազմաթիւ խնդիրներ կը տանջեն մեր միտքերը: Խնդիրներ հերթական, պարագայական, հիմնական բոլորն ալ լուծումի կարօտ:

Ամէնէն կարեւորը հայերէն լեզուի ուսուցումը եւ մեր ազգային տոհմիկ դաստիարակութիւնն է:

Մեր գաղութի ներկայ վիճակին մէջ հրաշք - լուծումներ չկան:

Թէպէտ, այս նոյն կառոյցին մէջ, աւելի լայն հնարաւորութիւններ կարելի է ստեղծել առնուազն պատշաճելով տեղական պայմաններուն, հետեւելով օրուան դպրոցական եւ մանկավարժական պահանջներուն: Բայց կը պակսին ծրագրուած, հետեւողական, լուրջ համագործակցային աշխատանք, վճռական որոշումներ որոնք, եթէ ոչ յեղաշրջել, կրնան գոնէ բարելաւել այսօրուան տժգոյն պատկերը:

Ոմանց համար փրկութիւնը դպրոցական ցինութեան մէջ է: Աւիկա բաւական չէ սակայն. լուծում մը չէ անմիջականին համար:

Նախ եւ առաջ հայ ծնողքը պէտք է դիտակցի իր մայրենի լեզուի կարեւորութեան: Ոչ միայն որպէս հայապահպանման մէկ ազդակ, թէպէտ ամէնէն բնականը եւ կարեւորը, այլ նաեւ որպէս մշակոյթի մը, քաղաքակրթութեան մը փոխադրիչը, ցոլացումը երեք հազար տարիներու հարուստ պատմութեան մը, որ կը բանայ մտքի լայն հորիզոններ:

Դպրոցասիրութիւնը օրուան այս խընդիրները չի կրնար լուծել քանի կայ այսօր դպրոցական կառոյց մը, իր առաւելութիւններով եւ թերիներով, բայց չկայ համապատասխան աշակերտութիւն:

Օրինակով մը պատկերացնելու համար այս հաստատումը եւ առնելով միայն փարիզեան մեր գոյգ երկրորդական հաստատութիւնները՝ Ս. Մուրատեան վարժարան եւ Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարան, 1978-79 դպրոցական տարեշրջանին համար, ընդունելու իրենց կարելիութեանց երկու երրորդին միայն հասած են արձանագրութիւնները եւ որոնց մէջ կան կարեւոր թիւով ոչ–ֆրանսահայերու զաւակներ: Այս երկու վարժարանները դեռ կրնան ընդունել մեծ թիւով աշակերտներ, մանաւանդ դերեւոյթներ:

Ինչ է պատճառը: Ինչո՞ւ այս կացութիւնը:

Ուր որ վարժարան չունինք, կ'ուզենք բանալ: Իսկ ուր որ ունինք, աշակերտ չենք տար:

Տարօրինակ ժողովուրդ, որ ցաւը արմատէն չուզեր բուժել:

Հոս ալ կազմակերպութեան պակաս: Այս մարզին մէջ ալ կը պակսի համաքաղաքային յանձնախումբ մը, կրթական մարմին մը: Կրթական մարմին մը որ առաջնութիւնը տայ եղած կառոյցը զօրացնելու, մասնակի աշխատանքները կեդրոնացնելու, մասնակի ճիգերը համադրելու, զարգացնելու համար հայկական ուժերը, առաջնորդելու համար ծնողքները դէպի աղբիւրը լոյսին: Դպրոցասիրութիւնը կուգայ յետոյ:

Տարօրինակ ժողովուրդ որ դիտէ չատ յաճախ հոսանքն ի վեր նաւարկել, կոթնելով իր պանծալի անցեալին, բայց չատ յաճախ ալ չի կրնար լուծել ներկայի իր տագնապները:

Ազգ մը առաքելութիւն է:

Եթէ յստակ, իրատես առաջադրանքով, ազգ մը ինքզինքը չլծէ իրեն վերապահուած առաքելութեան, ոչ դիտակից կեցուածք կրնայ ցուցաբերել, ոչ ալ պահանջատիրական դիրքորոշումներու կընայ հասնիլ:

Հայկական Դատի հետապնդումը իր բոլոր երեսներով, մենք զմեզ կազմակերպելու հարկադրանքին տակ կր դնէ մեր ժողովուրդը:

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԻՓԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ԳՈՐԾԱԶԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԾԱԻԱԼԻ

Վերամուտը, ընկերային ճակատին վրայ բաւական մռայլ պատկեր մը կը պարզէ եւ իշխանութիւններն իսկ կ'ընդունին, որ գործազրկութիւնը 5,7 առ հարիւրի յաւելում կրած է մինչ նախապարբը չի քաղաքական, որ դեռ ինը ամիս, կրնայ վատթարանալ: Այս առընչութեամբ ամէնէն « զգայուն » կէտերէն մէկն է Մարսէյլի նաւահորգման հաստատութիւնը՝ Թէռէն, զոր մետասանեթորդ ժամուն, քաղաքապետը՝ կասթոն Տէֆէռ կը փորձէ փրկել: 15 հազար հոգի ցոյց կ'ընէին Հինգշաբթի օր, հսկայ պաստառներով «Ո՛չ գործազրկութեան», «Ո՛չ, Մարսէյլի նաւահորգման մաքրագործումին»: Իրաց այս կացութեան մէջ է, որ երեսփոխան – քաղաքապետը Թաղական Խորհուրդին առաջարկեց փրկութեան ծրագիր մը, որ ընդունուեցաւ: Այս ծրագիրը կը նախատեսէ որ քաղաքը գնէ Թէռէնի անչարժ եւ ճարտարարուեստական կալուածները եւ անոնց մատակարարութիւնը յանձնէ գործի մարդու մը: Տէֆէռ ապահովութիւն առած է նաեւ կառավարութենէն որ Պետութիւնն ալ կ'օգնէ (մասնաւոր ֆոնտ մը կայ գործարարութեան մէջ գտնուող ճարտարարուեստական հաստատութեանց համար):

Այս պայմաններուն մէջ յոյս մը կայ թէեւ, Տէֆէռ ոչ մէկ խօսք ըրած է պաշտօնազրկումներու մասին, բայց եւ այնպէս ելք մըն է: Անչուշտ կայ նաեւ համայնավար կուսակցութիւնը, որ կրնայ խանգարել ընկերվարական քաղաքապետին գործը, տրուած ըլլալով, որ ընկերային բնոյթ ունենալով հանդերձ, խորքին մէջ քաղաքական գործողութիւն մըն ալ յայողած կ'ըլլայ: Ցատկանշանական է որ, Ուրբաթ առաւօտ գոնէ, Իւմանիթէ, որ լայն տեղ կուտար գործազրկութեան եւ Թէռէնի ցոյցին, ոչ մէկ ակնարկութիւն կ'ընէր «Տէֆէռ ծրագրին»:

× Գործազրկութեան մասին խօսեցաւ նաեւ Ֆրանսայի եպիսկոպոսական ժողովի նախագահը՝ Մարսէյլի արքեպիսկոպոս՝ Գերպ· Էչէկարայ եւ չեշտեց.– « Գործազրկութիւնը դայթակղութիւն մըն է, անընդունելի մսխում մը: Անգործ մարդը անդամահատուած մարդ մըն է իր անձին մէջ»:

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Աբմէնփրէս, Սեպտ· 5-8)

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԻՏՆԵՐ ՀԱՄԱՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

Մոսկուայի մէջ բացուած է Ջրաներկի համամիութենական 5րդ ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են 410 հեղինակներու 1042 գործերը, զորս ընտրած է Ն· Միւրթեան նկարիչներու Միւրթեան յատուկ յանձնախումբը: Հայաստանի նկարիչները ներկայացած են կարգ մը ուշագրաւ աշխատանքներով: Բարձր գնահատանքի արժանացած են Պետրոս Մալայեանի գործերը, որոնք նուիրուած են Երեւանի « ելեկտրատարք » գործատան: Ուշադրութիւն գրաւած են նաեւ Համբարձում Սահակեանի, Վլադիմիր Սբ– բահամեանի, Վ· Սահակեանի, Գ· Վարձիգուլեանցի եւ Գ· Բէքարեանի գործերը:

×

ԱԽՈՒՐԵԱՆԻ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐԱՍՐԱՀԸ

Ախուրեանի Մանկական Պատկերասրահը դարձեալ իր դռները բացած է այցելուներու առջեւ: Հայաստանի երկրորդ հաստատութիւնը՝ իր տեսակին մէջ, որ հակառակ կարճ ժամանակաշրջանին մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած է աւանին մէջ: Այցելուներու մատեանին մէջ տոթագրած են աւելի քան 4000 երախաներ, որոնք դիտած են իրենց տարեկիցներու գործերը: Բացի Հայաստանի զանազան քաղաքներու եւ շրջաններու 5–11 տարեկան երախաներէ ստացուած նկարներէ պատկերասրահին մէջ ցուցադրութեան դրուած են նաեւ Մ· Նահանգներէ, Ճափոնէ, Իտալիայէ, Անգլիայէ, Ֆրանսայէ, Ուրուկուէյէ հասած գործեր: Ընթացիկ ուսումնական տարեշրջանին Մանկական Պատկերասրահին կողքին կը սկսի բանիլ Դեղարուեստի Դպրոցը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ԳԱՐԹԸՐ հեծանիւը առած կ'երթայ – կուգայ Պեկինէն Սաատթ, Սաատթէն Պեկին որպէսզի անպայման ելք մը գտնէ, քանի վճռած է չհամակերպիլ ճախողութեան մը: Բայց չբաթէն աւելի է որ Իսրայէլի վարչապետը եւ Եգիպտոսի նախագահը միրար չեն տեսած: Գահիրէ չի գոհանար իսրայէլեան «զիջումներով»:

ԹԵՀՐԱՆԻ ցոյցը, Հինգշաբթի, տպաւորիչ եղած է բայց ոչ մէկ միջադէպ պատահած է: Գերեզմանատան մէջ է որ սրտաճմլիկ տեսարաններ պարզուած են եւ գոհերու ընտանիքները իրենց ատելութիւնը պոռացած են Շահին դէմ: Օրուան նշանախօսքերն եղած են. «Պարսկաստան մեր երկիրն է եւ Ղոմէյնի՝ մեր պատգամախօսը: Մեր արիւնը պիտի տանք մինչեւ Շահին մահը: Մա՛հ Պահլաւի ընտանիքին»: Աւելցնենք որ պահաժառանգ իշխանը, 18 տարեկան, որ կ'ուսանի Ամերիկա հօրմէն ճկուն է եւ յայտարարած է նոյնիսկ «Հայրս միշտ ճարպիկ չէ եղած»: Աւիկա անչուշտ կրնայ մտածել տալ թէ, որեւէ ելք չգտնելու պարագային, Շահը կը հրաժարի ի նպաստ զաւկին, ձեւով մը իր անձը կը զոհէ պահպանելու համար միապետութիւնը: Փարիզի ձայնասփիւռէն ալ Շիի կրօնապետը (Եւրոպայի եւ Ֆրանսայի) Ղուանի կոչ մը ըրաւ որ գտնուի իմամ

"Midnight Express"

ԵՒ ՓԱՐԻԶԻ ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏՈՒՆԸ...

— o —

Մանաւանդ է որ թրքական մամուլը չափաբաժին առ չափաբաժին է վեր իրար անցած էր Միտ – նայթ էքսփրէս ֆիլմի ցուցադրութեան առթիւ (Անգլիա, Հոլանտա, Պելժիա): Այժմ ցուցադրութիւնը սկսած է Փարիզ եւ արուարձանները եւ տեղական մամուլն ալ լայն տեղ կուտայ այս ժապաւէնին, գնահատական տողերով (մեր աշխատակիցը՝ Ալէն Փափազեան, յաղորդով կ'արտայայտուի այս սիւնակին – բէն, տալով իր ձեռնհաս կարծիքը «Ճառագի»ի ընթերցողներուն) բացի Նուվել Օպսերվաթէօրէն, որ « խուսափելիք » ֆիլմերու ցանկին մէջ կը զետեղէր ժապաւէնն մը, որ ծանր ամբաստանագիր մըն է բանտային դրութեան եւ մարդկային իրաւանց բռնաբարումներուն դէմ:

Այս առթիւ, Ուրբաթ օր, Ֆիկարօ, արձագանգ կը հանդիսանար նամակի մը զոր խմբագրութիւնը ստացեր է Փարիզի Թրքական դեսպանատունէն եւ որմէ մէջբերումներ կ'ընէ: Նամակը խիստ « հետաքրքրական » է քանի հոն կ'ըսուի որ « Թուրք բանտային դրութեան վրայ յարձակելու պատրուակին տակ, ինչ կը վերաբերի Թմրեցուցիչի թրաֆիքի զբաղումին, այս ֆիլմը իրականին մէջ նախատինք մըն է Թուրքիոյ » (հոս Ֆիկարօ քանի մը տող հաներ է) բայց եւ այնպէս չարունակութիւն մը կայ ուր կ'ըսուի.— « Այս ցեղապաշտ ֆիլմը, չարամիտ, թշնամական եւ վրդովիչ, կը նախատէ ամբողջ ժողովուրդ մը... (հոս ալ « Ֆիկարօ» ֆանի մը տող ցատկեր է), ուրուվհետեւ հակասական կը թուի իրրեւ հերոս ներկայացնել թրաֆիք ընողներ, պատրաստ հազարաւոր կեանքեր փճացնելու...» :

Հաւանաբար Թուրքին համար աւելի նշանաւոր կ'ըլլար, որ լռէ այս առթիւ, իսկ եթէ անպայման կ'ուզէ ինք ալ մասնակցիլ — իր ձեւով — ֆիլմին փիւլիսիքէին եւ տարածման, այդ ալ իր դիտանալիք բանն է անշուշտ...:

Սաատը, որ Լիբիա երթալէն ի վեր անհետացած է:

ԼՒՒՍ–ԼԱ–ՇԱՓԷԼի մէջ է որ ժիսքար եւ Շմիտ տեսնուեցան: Կը փորձեն հասարակաց ծրագիր մը մէջտեղ դնել, գոնէ եւրոպական դրամական գետնի վրայ, ապա զայն առաջարկելու համար Ինեբրուն:

ԱԶՆԱՒՈՒՐԻ հոգերը Ֆրանսական հարկային իշխանութեանց հետ, վերջ չեն գտած: Այս անգամ մաքսային հարց չէ այլ իրմէ կը պահանջուի երեք միլիոն (ծանր) Ֆրանք իբրեւ տուրք 1972էն 74ի եկամուտներուն վրայ: Ազնաւուր վաւերագիր մը ներկայացուցած է Վերսայլի Հարցաքննիչ Դատաւորին, ուր կը հաստատուի թէ այդ շրջանի տուրքերը վճարած է Զուիցերիա, քանի որ հոն կը բնակի բայց Ֆրանսական տուրքերու սպասարկութիւնները չեն ընդունիր: Եթէ նոր դատապարտում մը ունենայ, կրնայ բանտ իսկ երթալ քանի նոր դատապարտում մը կը ջնջէ նախորդ դատապարտումին « յետաձգման » բնոյթը (դատապարտուած էր մէկ տարի բանտի, յետաձգումով):

ՆԻՒՍԱՐԱԿՈՒԱՑԻ մէջ պատերազմական վիճակը տարածուած է ամբողջ երկրին: Սոմոզա « լաւատես » կը թուէր, բայց ոչինչ « կարգադրուած է » եւ Սանտի – նիստները չեն հրաժարած պայքարը շարունակելէ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՂԵՂԱՑԻՆ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՎԱՂՎԱ ՊՈՒՆԿԻՆ

ՏԵՂ ՎՂՈՒԹԻՒՆ ԴՈՒՇՈՒ

ՊՐԱԳԻՐ ՅՈՎՍԵՓԻ ՄԱՀՎԱՆ

Ա

Մայր, ի՞նչպէս էր տեսած ինծի ան գիշեր, որ ես չգիտնամ, ոչ ալ պիտի գիտնամ երբեք։ Մանուկի մը համար ամէն ինչ կ՚անցնի, եթէ ան ապրած է, եթէ ան ունեցած է ուրիշներ, որոնք իրեն համար ապրած են։ Ես ալ ապրած էի, ապրած էի ուրիշներու համար, ինչպէս ուրիշներ ապրած էին ինծի համար։

Ի՞նչ կ՚ընէր մայրս այդ գիշեր, երբ ես ծնայ։ Ան ալ ինծի պէս կը մտածէ՞ր, թէ ես ալ ուրիշներու համար ապրելու էի։ Ան ալ ինծի պէս կը հաւատա՞ր, թէ ես ալ ուրիշներ պիտի ունենայի, որոնք ինծի համար ապրելու էին։

Մայրս, « Իլսա՛ » ինծի տուած առաջին անունս, ան ալ ինծի պէս կը հաւատա՞ր, թէ ես ալ ունենալու էի ինծի համար ապրող ուրիշներ։

Մա՛յր, ան ալ, որ ինծի համար ապրեցաւ, ան ալ, որ ինծի համար մեռաւ, ան ալ, որ ինծի համար ամէն ինչ ըրաւ, ան ալ, որ ինծի համար ամէն ինչ տուաւ, ան ալ, որ ինծի համար ամէն ինչ զոհեց, ան ալ, որ ինծի համար ամէն ինչ կորսնցուց, ան ալ, որ ինծի համար ամէն ինչ ստացաւ, ան ալ, որ ինծի համար ամէն ինչ ունեցաւ, ան ալ, որ ինծի համար ամէն ինչ եղաւ, ան ալ, որ ինծի համար ամէն ինչ դարձաւ, ան ալ, որ ինծի համար ամէն ինչ ուզեց, ան ալ, որ ինծի համար ամէն ինչ ուզեց, ան ալ, որ ինծի համար ամէն ինչ ուզեց

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐԳԱՆ

(Շար. 149)

ՂՈՎՑՈՒՆՁՂՈՒՊ ՕՁԱՌ

Նախընթաց նոր Նիրվանէ չդուշ բերէ ինձ մի գրքակ կամ ձեռագիր, որ ինձ հետեւ նախշուշէկ նկարներ ունենայ: Ես ալ ինքս կրնամ նկարել, բայց ոչ այնքան լաւ, որ ուրիշներ գոհանան: Ես կը սիրեմ գրել, ինչպէս որ ուզեմ, ինչպէս որ ինձ հաճոյ գայ, ինչպէս որ ինձ համար ամենէն դիւրին ըլլայ: Ես կը սիրեմ ինքնին գրել, ինչպէս որ ինքնին կը գրուի

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Լիմա Մելքոնեան, Տէր եւ Տիկին Կի Մելքոնեան, Տէր եւ Տիկին Թերար Ունճեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՄԵԼՔՈՆ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս երկուշաբթի (Մեռելոց) առաւօտ (Սեպտեմբեր 18) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Նշան Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պօյաճեան, Պ. Մինաս Պօյաճեան, Պ. Կարապետ Պօյաճեան, Տէր եւ Տիկին Յորժ Ճողիկեան, Տէր եւ Տիկին Բարդէն Ուզունեան, այրի Տիկին Հայկանոյշ Աւետուրեան իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, անձամբ թէ դրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց հօր, մեծ–հօր, խնամիին՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղի Բ. անդամական ընդհ. ժողովը Սեպտ. 23ին Փարիզի Մշակոյթի Տան մէջ, երեկոյեան ժամը 18ին: Օրակարգ.— Ա) Նիւթական և բարոյական դործունէութեան տեղեկագրի ընթերցում եւ վաւերացում: Բ) Նոր տարեշրջանի գործունէութեան ծրագրի մշակում: Գ) Վարչութեան ընտրութիւն: Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Գիրիշեան ընտանիքը 300 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Հայկունի Գիրիշեանի յիշատակին:

×

Ողբացեալ Վռամ Գուլումճեանի անմոռաց յիշատակին՝ փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Գեղան Շինիկճեան – Փափազեան «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար կը նուիրէ 100 Ֆր.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Լիոն.— Տէր եւ Տիկ. Դ. Փ. Մուրատեան կը նուիրեն «Յառաջ»ին 200 Ֆր. ողբացեալ Ղեւոնդ Հայրապետեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ, ինչպէս նաեւ իրենց հօրեղբօր՝ Յովնան Մուրատեանի մահուան 4րդ տարելիցին առթիւ:

ՆՈՒԷՐ

Պ. Մարտիրոս Զափարեան իր քրոջ՝ երէցկին Շուշանիկ Բաբախեանի (այրին Սուրէն Քհնյ. Բաբախեանի) փարիզ այցելութեան առթիւ, 31 տարիներու բաժանումէ մը ետք, «Յառաջ»ին կը նուիրէ 100 Ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է ընկերուհի Տիկ. Մարգրիտ Տէր–Յակոբեանէ 50 Ֆր. իր ամերիկաբնակ տագրոջ՝ Նշան Մի քայէլեանի մահուան քառասունքին առթիւ, ինչպէս նաեւ Տիկ. Յուլիանէ Զըպուքճեանէ (Պէյրութ) 25ական Ֆր. Տիկ. Սրբուհի եւ Նշան Միքայէլեանի մահուան քառասունքներուն առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին չնորհակալութեամբ ստացած է հանգուցեալ Սեդրակ Գարեեանի մահուան քառասունքին առթիւ, եկեղեցւոյ պայծառութեան համար՝ Տիկին Եսթէր եւ Օրք. Լորա եւ Լիտիա Իչքալացեանէ 1000 Ֆր., ամն՝ 50 Ֆր.:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒԻՓ.— Մարսէյլէն Սեպտ. 12 թուականով թերթիս վարչութեան ուղղուած փրանսերէն նամակին տիրոջմէն (ծանր հիւանդութեան պատճառով եւն., եւն.) կը խնդրուի իր անունն ու հասցէն անյապաղ հաղորդել, բանի ո՛չ ստորագրութիւն կայ, ո՛չ ալ հասցէ:

ԿՈՉ

Իսի - Քլամարի եւ շրջանի Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան վարչութիւնը ստանձնած ըլլալով Լիբանանէն հինգ հայ վիրաւորներու հոգատարութիւնը (ֆրանսական հիւանդանոցի մը մէջ) կոչ կ'ընէ հայրենակիցներու, որ օժանդակեն իրեն:

Դրամական առաքումները ընել.—
Association des Anciens Combattants
d'Origine Arménienne
Mr. Kehiayan
124, Ave. Henri Barbusse
92140 Clamart

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Այս կիրակի, Սեպտ. 17, ժամը 9·30ին Ա. կայանէն հայկ. յայտագիր: Կը մասնակցին.— Լիւք–Անտրէ Մարսէլ, Ժ. Փ. Մահէ, Նայիրի պարախումբը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՄԷԿԷՆ

Մահազդ	140 Ֆր.
Հոգեհանգիստ	75 Ֆր.
Շնորհակալիք	75 Ֆր.
Հարսնիք, նշանտուք	75 Ֆր.
Ծնունդ	75 Ֆր.
Կը փնտռուի	25 Ֆր.
Կ'ուզուի	40 Ֆր.

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ սովորական ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջ: Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է: Առեւտրական եւ եւայլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

BAIL A CEDER

Pour des raisons de santé, bail à céder d'un Self-Service, à Paris, au centre du 12ème arrondissement, trois salles pour réunions, mariages et toutes sortes de réunion (250 chaises).

Condition de principe :
Règlement comptant (prix accessible).

Pour tous renseignements et premiers contacts téléphoner tous les jours de 17 à 20 h. au 636-55-85.

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Հ. Բ. Ը. Միութեան վարչութեան եւ Մայր եկեղեցւոյ կրօն. Ընկերակցութեան Հովանաւորած հայերէնի դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտ. 20, Յոթեքշաբթի օր, Բարեգործականի սրահին մէջ՝ 33 Քուր Փիէր–Փիւժէ: Դասաւանդութիւնները կը սկսին առաւուան ժամը 8էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 8: Շաբթուան այլ օրեր՝ ժամադրութեան վրայ: Քաղաքի կեդրոնէն հեռու բնակող անչափահաս աշակերտներուն կէսօրուան ճաշը ապահովուած է: Այն ծնողքները, որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները դպրոց ուղարկել, մասնաւոր կառք մը իրենց տրամադրութեան տակ դրուած է:

Մանրամասնութիւններու համար դիմել քարտուղարութեան: Հեռաձայնի թիւ՝ 37·75·97

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի միօրեայ Դասընթացքի դպրոցի 1978–79ի տարեշրջանի արձանագրութեան համար դիմել դպրոց, Յորեքշաբթի, Սեպտ. 20ին առաւօտեան: Դպրոցի հասցէ.— 6, Ալէ Ժոլան (Վալանս):

ԻՍԻ

Իսիի Կապ. Խաչի միօրեայ դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտ. 20ին, Յորեքշաբթի առաւօտ ժամը 9ին Իսիի Մշակոյթի Տան մէջ՝ 45 Ռիւ տը լա Տէֆանս:

Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

×

Ինչպէս նաեւ պարախումբի դասերը Սեպտ. 19, Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 17·30ին, Ժիմնազ Րոտէնի մէջ, Պուլվար Րոտէն (Իսի):

ՏԷՍԻՆ

Տէսինի Կապ. Խաչի դպրոցին 1978–79 տարեշրջանի դասերը կը սկսին Սեպտ. 20, Յորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 1·30էն 4·30, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ըստ սովորութեան:

Արձանագրութեան վայր եւ ժամեր.— Տէսինի Մշակ. Տուն, Շաբաթ, Յորեքշաբթի օրեր ժամը 1·30էն 4·30:

POUR LA PREMIERE FOIS A PARIS

"COULEURS D'ARMENIE"

12 *peintres contemporains d'Arménie Soviétique*

Exposition du 19 au 26 Septembre

Hagop ANANIKIAN, Ardaches HOUNANIAN, Hagop HAGOPIAN, Garen SEMPADIAN, Henri ELIBEKIAN, Seyran KHATLAMADJIAN, Rudolph KATCHADRIAN, Raffi ADALIAN, Robert ELIBEKIAN, Viguen TADEVOSSIAN, Varoujan VARTANIAN EDOUARD KHARAZIAN

GALERIE DROUANT
52, Faubourg Sain-Honoré, 7500 8 Paris
Tél. : 265-79-45

Restaurant
LA CAPPADOCE
3, rue Marivaux (derrière l'Opéra Comique, M° Richelieu-Drouot) tél 742-83-65
ouvert tous les jours midi et soir sauf lundi

présente

son mini-spectacle

avec Marten Yorgantz et Norayr

Voyages en ARMENIE
EREVAN
ET EXTENSIONS A MOSCOU ET TBILISI ET LENINGRAD
DEPARTS CHAQUE MOIS :
11 jours — 13 jours et 15 jours
A partir de 2680 Fr. comprenant le séjour en hôtel de 1ère catégorie, en pension complète, le transport aérien, les excursions et la visite des villes
Demandez le programme détaillé à des spécialistes sur les voyages en Arménie depuis plus de 12 ans.
N'hésitez pas à nous consulter.

A PARIS
MONDOTOURS OCIVEP
2, Rue de Sèze
75009 Paris
Ttl. : 073.30.64
073.32.64
266.50.12
M. BAGHDASSARIAN LEVON

A LYON
sevan voyages
50, Cours de la Liberté
69003 Lyon
Tél. : 60.13.66
M. SARKISSIAN VAROUJAN

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
19
MARDI
19 SEPTEMBRE
1978

LE NUMERO 1,80 F.

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ Շ. ԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83 RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 230 Ֆ.	Վեցամսեայ	125 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 260 Ֆ.	Հատը	1 Ֆ. 80

54ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.208

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

54e ANNÉE — N° 14.208

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՅԱՆՈՒՆ ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔԻՆ

(Արարայի յաղթանակին 60ամեակին առթիւ)

—Ննջեցէք ձեր փառքին մէջ. դուք ճամբան բացիք Արդարութեան եւ Իրաւունքին, որոնք դարերէ ի վեր վտարուած էին այս շրջաններէն:

Կարմ բայց այնքա՞ն խօսուն այս պարբերութիւնը կը քաղենք Արեւելեան Լեռնի գործօն զօրաբաժնի հրամանատար՝ փոխ – գնդապետ Ռոմիէօի ճառէն, երբ 21 հայ լեգէոնականներ հողին կը յանձնէին, Արարայի յաղթանակին վաղորդայնին: Ռազմաճակատին թիւ 26 դիրքին վրայ: Հոն, ուր օր մը առաջ, 1918 Սեպտեմբեր 18ին, առաւօտեան ծագին, հարիւրաւորներու հետ անօրինակ թափով մը սուրալով՝ կը գրաւէին Արարայի սարահարթին բարձունքը՝ հակառակ ռումբերու մեղատարափին: Եւ ժամեր չարունակ, յամառ տոկունութեամբ, դէմ կը դնէին թրքական յարձակումներուն:

Կամ վահանը ձեռքիդ՝ կամ վահանին վրայ: Հին դիւցազուններուն սխրագործութիւնը կ'իրագործուէր այս անգամ պղեստինեան ճակատին վրայ: Թրքական անպարտելի նկատուած ելտրըրըմ օղտառւուն, դերման եւ աւստրիացի սպաներու ղեկավարութեան տակ, անփառունակ պարտութեան կը մատնուէր: Մուսթաֆա Քեմալ, հրամանատարը Թրքական 7րդ բանակին, իր սպայակոյտով խոյս կուտար Հալէպ՝ գերի չիյնալու համար: Այլեւս կը բացուէր Կիլիկիոյ ճամբան:

Հայ լեգէոնականները՝ փոխ – գնդապետ Ճէյմս Սէնթ Մարիի ղեկավարութեամբ, յաջորդաբար կ'ապահովէին Այնթապի եւ Մարաշի գրաւումները: Երազը կ'իրագործուէր՝ չնորհիւ Արարայի:

Անդին, Արեւելեան Հայաստանի դուռներուն առջեւ, մարտունակ բազմութիւնները, կ'ամրապնդեն իրենց անկախութիւնը: Պետականութիւնը: Ճիշդ է, Պաքուն ընկճուած էր, բայց առաւելաբար հայ մարտիկներուն հերոսական գուպարը պատճառ էր դարձած, որ դերման–թուրք բանակները չյաջողին ժամանակին օգտուիլ ըշխանի քարիւղէն: Այնքան կեն – սական դէպի Հնդկաստան յառաջխաղացքին համար: Պատմութիւնը արձանագրած է մառեչալ Լիւտէնդորֆի այս վկայութիւնը:

1915ը ճաշակած ժողովուրդ մը, 1918ի կէսերուն իր վերակենդանութեան վկայութիւնը կը բերէ: Բազուկի ուժով, այլեւս ճակատներուն վրայ: Եւ կը նպաստէ Դաշնակիցներուն վերջնական յաղթանակին:

Ծանօթ են քաղաքական իրագործումներ – թիւնները: Արեւմուտք թէ Արեւելք գծուած հաշիւներով առաջնորդուած, մրցակցութեան կ'ելլեն սիրաշահելու համար երէկի իրենց թշնամին: Պաղեստինեան ճակատին երբեմնի փախստականը, պարտեալը՝ Քեմալ, մէկ օրէն միւսը կը դառնայ փայփայուած, փաղաքշուած « սիրելին » մեծ մայրաքաղաքներու դիւանագէտներուն:

Ոսկի եւ ռազմամթերք կը հոսին: Երդմնիներ կը դրժուին: Եւ, հետեւաբար, յոյներ եւ երազներ կը փոշիանան:

Բայց արեան ճապաղիքներուն յաջորդած են պոյատեման պայքարի մը այլապէս հարուստ էջերը: Դիւցազնամարտերուն վրայ բարդուած են Պաքուի գոյամարտ, Արարատեան դաշտի ու Շրջակայքի հերոսամարտեր, վերջապէս՝ Ա. Բարայի յաղթապանծ գրոհը:

Մանաւանդ՝ Հայաստանի անկախ Պետութիւն մը կոչուած է կեանքի: Անվիճելի հիմնաքարը այսօրուան մեր ծաղկուն հայրենիքին: Անբեկանելի կորիզը մեր վաղուան միացեալ ու ազատ Հայաստանին:

Եղեռնէն երեք տարի ետք, 1918ին, համլածական եւ մանուածած ազգ մը հպարտութեամբ կը դիմաւորէ իր ազգային դրօշին ծածանումը: Երեւանէն Կիլիկիա:

Արարան կը մնայ մէկ փայլուն էջը մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ: Ո – րովհետեւ, հայ կամաւորներ՝ հերոսական Սուէտիայէն ու հեռաւոր Ամերիկա – կան Սուէտիայէն, այլ եւ այլ վայրերէ կ'ուխտեն իրենց կուրծքերը դարձնել վահան՝ անխորտակելի ու անընկճելի:

Փա՛ռք մեր հերոսներուն:

Ժ. Մ.

ՕՐՈՒԱՆ ԳԷՊՔԵՐԸ

ՔԷՄՓ ՏԷՅՎԻՏ

ԱՆԿԱՐԵԼԻՆ՝ ԿԱՐԵԼԻ ԴԱՐՁԱԻ

ԳԱՐԹԸՐ ՅԱՋՈՂԵՑԱԻ «ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆԸ» ՊԱՐՏԱԴՐԵԼ ՊԵԿԻՆԻ ԵՒ ՍԱՏԱԹԻ

Երկուշաբթի առաւօտեան փարիզեան մամուլը, մէկէն ըլլալով ինքերնէշընըլ Հերըլտ Թրիպիւնը, երկդիմի խորագրե – րով կ'անդրադառնար Քէմփ Տէյվիտի հանդիպումին: Ոչ մէկ թերթ լուր ունէր թէ մեռասանները որդ ժամուն Գարթըր յաջողած էր խաղաղութիւն մը պարտադրել Պեկինի եւ Սաթաթի եւ թէ հեծանիւով, 12 օր, մէկէն միւսը երթալը անօգուտ չէր եղած: Եթէ կարդ մը թերթեր կը նախընտրէին անմեղ խորագրեր դնել, որոնք բան մը չեն ըսեր, ինչպէս Ֆիկարօ՝ «Ամէնէն երկար վեհաժողովը», Լը Մաթէն՝ «կորսո՞ած պատրանքներ», Իւմանիթէ՝ «Վերջին ռաունտ», Լիպերասիոն կ'աճապարէր ըսելու.— «Քէմփ Տէյվիտ վերջ կը գտնէ ձախողութեան մը վրայ»:

Ճիշդ է որ մինչեւ կիրակի իրիկուն համայն աշխարհ համոզուած էր որ ձախողած էր ամէն ինչ: Բայց յանկարծ երկուշաբթի առաւօտ կը հաղորդուէր թէ Գարթըր փրկած էր կացութիւնը եւ յաջողած էր – Ուաշինկթընի Սպիտակ Տան մէջ — ստորագրել տալ երկու համաձայնագրեր: Այս համաձայնագրերը կը նախատեսեն, որ մինչեւ երեք ամիս եգիպտոս եւ Իսրայէլ պիտի ստորագրեն հաշտութեան դաշինք մը, ինչ որ կը նշանակէ թէ Իսրայէլ կարդ մը կէտերու վրայ գոնէ տեղի տուած է, գլխաւորաբար գրաւած հողերու պարպումին (երեք տասնեակ վրայ երկարած պայմանաժամով): Միւս կողմէ Իսրայէլի կողմէ կ'ընտերուն վրայ բարդուած են Պաքուի գոյամարտ, Արարատեան դաշտի ու Շրջակայքի հերոսամարտեր, վերջապէս՝ Ա. Բարայի յաղթապանծ գրոհը:

Մանաւանդ՝ Հայաստանի անկախ Պետութիւն մը կոչուած է կեանքի: Անվիճելի հիմնաքարը այսօրուան մեր ծաղկուն հայրենիքին: Անբեկանելի կորիզը մեր վաղուան միացեալ ու ազատ Հայաստանին:

Եղեռնէն երեք տարի ետք, 1918ին, հայլածական եւ մանուածած ազգ մը հպարտութեամբ կը դիմաւորէ իր ազգային դրօշին ծածանումը: Երեւանէն Կիլիկիա:

Արարան կը մնայ մէկ փայլուն էջը մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ: Ո – րովհետեւ, հայ կամաւորներ՝ հերոսական Սուէտիայէն ու հեռաւոր Ամերիկա – կան Սուէտիայէն, այլ եւ այլ վայրերէ կ'ուխտեն իրենց կուրծքերը դարձնել վահան՝ անխորտակելի ու անընկճելի:

Փա՛ռք մեր հերոսներուն:

Ժ. Մ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱՆՍիի մանկակի ընտրութեանց չատ դէչ վիճակի մէջ է ժան–ժաք Սերվան Շրէյպէր, մեծամասնութեան թեկնածու: Ծանօթ է որ այս ընտրութիւնը, ուր արդէն 22 ձայնով միայն Սերվան Շրէյպէր անցած էր, չեղեալ համարուած էր: Կիրակի օր ընկերվարական թեկնածուն չատ զգալի յառաջդիմութիւն մը արձանագրեց 17·152 ձայն ստանալով (46·545 քուէի վերջայ) մինչ Սերվան Շրէյպէր 13·253ով կը գոհանար: Վճիռը՝ գալ կիրակի: Այս անգամ ձեռնպահներու թիւը մեծ էր:

ՆԻԿՈՍԻՈՑ բանտին մէջ քաղաքական (էոբա – Բ) բանտարկեալներ պատանդ առնած են 7 պահակ Սեպտեմբեր 16ին: Կը պահանջեն օդանաւ մը կղզիէն հեռանալու համար եւ կը սպառնան, հակառակ պարագային, պատանդները սպաննել: Երկուշաբթի առտու կիպրական կառավարութիւնը տեղի տուած չէր:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

15.000 ՄԵՌԵԱԼ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԷՆ ԵՏՔ

Այս անգամ բնական աղէտ մըն է որ ծանր հարուած մը բերաւ Պարսկաստանի: Զոհերու մեծ թիւին պատճառն այն է որ Թապաս քարուքանդ եղած է եւ իր 13 հազար բնակիչներէն 11 հազարը մեռած է: Երեսուն գիւղեր ալ ծանրօրէն վնասուած են եւ հակառակ անոր որ դեռ կարելի չէ ճշդրիտ թիւ մը գիտնալ զոհերու մասին, կը կարծուի թէ նուազագոյն 15 հազար մեռեալ կայ, հազարաւոր վիրաւորներ եւ ալ աւելի՝ անապաստան ա – ղէտեալներ: Թապաս կը գտնուի Խորասանի գաւառը, Թեհրանէն 700 քիլոմեթր հարաւ – արեւելք եւ չարժին զօրութիւնը 7ի հասած էր Ռիխթէրի սանդիճանով:

Ճիշդ այս օրերուն պատահած այս աղէտը, պատճառ է նաեւ որ «Աստուծոյ մատը» տեսնուի քանի Այաթոլա Մասարի «Ալլահի վրէժին» կոչ ըրած էր «Սեւ Ուրբաթ»ին զոհերու պատասխանատուները – րուն դէմ:

Բայց Թապասի զոհերը անոնք չեն եւ ինչպէս միշտ՝ անմեղ ժողովուրդ մը:

ՏԱՐՕՒՈՆԻ.—

ՀՐ. ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք, Պոլսոյ թերթերէն, թէ Սեպտ. 11ին, Պազրգիւղի իր բնակարանին մէջ իր մահկանացուն կնքած է Հրանդ Տէր–Անդրէասեան, յետ երկարատեւ հիւանդութեան:

Ողբացեալը, ընիկ Պարտիզակցի, 86 տարեկան էր եւ աւելի քան 60 տարուան կրթական եւ մշակութային վաստակ մը ունէր: 1920ին արդէն ուսուցիչ էր Քուլէվիի, ապա Օրթաքիւղի որբանոցը: Նոր զարգացումի տէր, քալ անգլիագէտ, Հ. Տէր–Անդրէասեան առեն մը դասախօսած է Պազրգիւղի Պէզազեան վարժարանը եւ 30ական թուականներուն ալ վարած է Մանուկ Աւետեանի « Ազդարար »ի խմբագրութիւնը: Նոյն շրջանին ուսուցիչ էր Կեդրոնական (Ատրունիի անօրէնութեան օրով): Ինք ալ անօրէն կը նշանակուէր Կեդրոնականի 1962ին եւ այդ պաշտօնին գլուխը կը մնար մինչեւ 1971: Նոյն տարին իր սանները իրեն ի պատիւ յարդանքի երեկոյթ մը կազմակերպած էին:

Հրանդ Տէր–Անդրէասեանի վաստակը չատ մեծ է մանաւանդ կրթական մարզին մէջ, ուր սերունդներ հասցուցած է:

Դաստիարակ, թարգման, ուսուցիչ, բանասէր, հեղինակ է նաեւ բազմատոր ուսումնասիրութիւններու: Երկար տարիներ վարած է նաեւ Պոլսոյ համալսարանի հայագիտութեան ամպիոնը:

Աւելի մանրամասնօրէն կը խօսինք իր մասին, յաջորդով:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Ուրբաթ, Սեպտ. 15ին Պէյօղլուի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցին եւ մարմինը ամփոփուած է Շիշլիի գերեզմանատունը:

Մեր ցաւակցութիւնները իր աղջկան (Պոլիս) եւ Տէր–Անդրէասեան եղբայրներուն (Փարիզ):

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Սեպտ. 13)

ԱՐԱՐԱՏ ԿԸ ՅԱՂԹԷ ԿԱԼԿԱԹԱ

Կալկաթայի մէջ Արարատ Օի դէմ 4 կէտով յաղթած է « Մուհամէտան Սփորթինկ »ի դէմ եւ դուրս ելած՝ կէսաւարտական: Կօլերը նշանակած են Անդրէասեան (2), Յովհաննիսեան (1), Խաչատրեան (1):

Մեր Այցելուները

Վերջին շաբաթներուն Խմբագրատուն այցելեցին.—

ՊՈՍԹՐՆԷՆ.— Ընկ. Ենովք Լաչինեան, որ քանի մը օրով Փարիզէն անցաւ վերադարձի իր ճամբուն վրայ:

ՏԻԹՐՕՑԹՆԷՆ.— Երէցկին Շուշանիկ Բաբախեան, որ Փարիզ այցելութեան եկած է իր եղբօր:

ՀԱԼԷՊԷՆ.— Տէր եւ Տիկին Քէչէճեան:

ՆԻՒ–ԵՈՐՔԷՆ.— Արփի Խաչմանեան, զաւակը մեր ողբացեալ վաստակաւոր ընկերոջ՝ Յակոբ Խաչմանեանի:

ՆԻՒ–ԵՈՐՔԷՆ.— Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլեան:

ԱՐԱՐԱՅԻ ԾՕԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

ՓԱՌԱՊԱՆՔ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Քառասուն տարի է անցեր 1918 Սեպտեմբեր 19ի պատմական Թուականէն ի վեր, երբ քաջամարտիկ հայ կամաւոր զինուորներ փայլուն յաղթանակ մը արձանագրեցին Թրքական բանակին դէմ՝ Պաղեստինի ճակատին վրայ:

Հայկական Լեգէոնի մեր անձնազոհ եղբայրները՝ համակ վրէժով լեցուած՝ գրոհ տուին Թշնամիի անառիկ դիրքին վրայ եւ պիրկընդխառն կռիւներէ վերջ գրաւեցին Արարայի բարձունքը, ճամբայ բանալով զօրավար Ալէնպիի բանակներուն դէպի հիւսիս:

Սեպտեմբեր 18ին սկսած մեծ յարձակողականէն 24 ժամ վերջ « Օսմանեան մեծագոյր բանակը » ջախջախուած՝ բռնած էր խուճապահար փախուստի ճամբան:

Հայֆա, Նազարէթ ու Նապլուս գրաւուած էին Անգլիացիներուն կողմէ՝ առանց գնդակ մը արձակելու:

Լիման Ֆոն Զանտէրս՝ « Եըլըտըրըմ Օրտուսու»ի ընդհ. հրամանատարը՝ Նազարէթէն, Մուսթաֆա Քեմալ՝ եօթներորդ զօրաբանակի հրամանատարը Նապլուսէն մազապուրծ փախած էին գիշերանց՝ զերի չիյնալու համար ու իրենց չունէն առած Դամասկոս:

Հայ զինուորները կռուած էին Ֆրանսական զրօշակի տակ՝ Ֆրանսացի սպաներու հրամանատարութեամբ:

1918 Սեպտեմբեր 20ին՝ երբ Արարայի բարձունքին վրայ կը Թաղուէին պատուոյ զաշտին վրայ հերոսաբար ինկած հայորդիները, յուղիչ դամբանական մը կ'արտասանէր իրենց հրամանատարը՝ զերպնղապետ Ռոմիէօ.—

« Հայ հերոսները ինկան առաջին գիծին վրայ, թշնամիին դիմաց, օրհնակելի բաջութեամբ: Բոլորն ալ արժանի են պատերազմական խաչի, բոլորն ալ պաշտպանները, սուրբերն են Լեգէոնին:

« Նիչեգէ՛ֆ փառով: Դուք քացիֆ եամբան արդարութեան եւ իրաւունքին, որոնք դարերէ ի վեր վտարուած էին այս շրջաններէն: Կ'երդնում ձեր գերեզմանին վրայ, որ կատարեալ եւ տեւական պիտի ըլլայ հատուցումը »:

Սրտաբուխ եւ սրտառուչ խօսքեր՝ արտասանուած եղերաբախտ զինուորականի մը կողմէ, որ ա՛յնքան կը սիրէր իր հայ կամաւորները:

Անգլիական բանակի ընդհանուր հրամանատար Զօր. Ալէնպի 1918 Հոկտեմբեր 12ին կը հեռագրէր Ազգ. Պատուիրակութեան նախագահին.

« Հպարտ եմ, որ հրամանիս տակ ունեցայ հայկական զօրագունդ մը: Քաջաբար կռուեցան անոնք եւ մեծ բաժին ունեցան յաղթանակին մէջ »:

Բարոյական մեծ սփոփանք էին անցեալ Թուրքերուն կոմսը եւ յայտնեց թէ Սեպտ. 19ին համար կը պատրաստուէր մեծ յարձակողական մը, որմէ ինքզինքը ազատ էր զերծանել: Այդ մտանութիւնը կը զուգադիպէր այլ մտահոգիչ նշաններու հետ: Լիման Ֆոն Զանտէրս հասկըցաւ թէ լուրջ բախումներու նախօրեակին կը գտնուէր եւ ըստ այնմ նախազգուշական կարգադրութիւնները ըրաւ:

Սեպտեմբեր 18ին գիշերանց Լեգէոնին Բ. վաշտը, նշանակուած յարձակման իրը առաջին ալիքը, հերթափոխեց Ա. վաշտին հետ, որ երկու շաբաթէ ի վեր առաջին գծին վրայ էր: Մինչեւ Արարա հարկ էր կտրել մէկ մղոնի չափ անպատսպար տարածութիւն մը: Անգլիացիները յանձն առած էին մթութեան ծածկով կուրացնել Արարայի պաշտպաններուն նշանառութիւնը յառաջխաղացման ժամանակ: Անծանօթ պատճառով այդ խոստումը չիրականացաւ:

Իւրաքանչիւր գումարտակ իրեն նշանակուած մեկնակէտին վրայ տեղաւորուեցաւ եւ արթնուն սպասեց որոշուած րոպէին, որ էր առաւօտեան ժամը 4:

Կէս ժամ առաջ, երեքուկէսին, ճակատին մէկ ծայրէն միւսը, Միջերկրականէն մինչեւ Մեռեալ ծով, ծայր տուաւ անլսելի ցամաքային եւ ծովային հրետանիի նախապատրաստական զարհուրելի ռմբակոծութիւնը: « Զարհուրելի » ածականը կը գտնենք Լիման Ֆոն Զանտէրսի զրչին տակ: Քսան վայրկեան չարունակ երկինք ու երկիր իրար անցան պայթումներու եւ որոտումներու մէջ: Կարճատեւ լռութիւն մը յաջորդեց: Թեւի ժամացոյցներու մեծ սլաքը չորս Թուին հասաւ եւ մէկ անգամէն դաշնակից բանակը շարժման անցաւ դէպի Թրքական առաջին գծերը: Այս վերջինները զրպի չափով չէին տուժած նախապատրաստական ռմբակոծութենէն, որ առաւելապէս վնասած էր Թշնամիին յետին կազմութիւններուն եւ հաղորդակցական միջոցներուն: Ուստի երբ Լեգէոնականները բաց առապարէզին մէջ սկսան յառաջանալ, իկոյն ենթարկուեցան Արարայի գնդացիրներուն մերթ չեչտակի մերթ հնձող սեղմ կրակին: Անվեհերօրէն չարունակեցին իրենց խոյանքը, հերթաբար վազելով, պառկելով, կրակելով: Ծպտող արեգակը անոնց տեսողութիւնը կը նեղէր, ընդհակառակն կը նպաստէր Թշնամիին նշանառութեան: Իրենց յետնեակին գլուխ անցած՝ ինկան ենթատեղակալ Առտիթի, սպանուած, տեղակալ Շէյնքէտ, ծանրապէս վիրաւոր, ինչպէս նաեւ ենթատեղակալ Շիշմանեան եւ ասփիրան Վահէ Սահաթճեան:

1958 ՎԱՀԱՆ ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՐԱՐԱՅԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

19 Սեպտեմբեր 1918: Անցան քառասուն տարիներ: Կ'արժէ ոգեկոչել:

Ճակատը կը տարածուէր Միջերկրական ափէն, եաֆայէն քսան քիլոմեթր դէպի հիւսիս, մինչեւ Ցորդանանի արեւելեան ընթացքը, Մեռեալ ծովէն վեց - եօթը քիլոմեթր հիւսիս-արեւելք:

Դաշնակիցներու կողմը կը բռնէր բրիտանական բանակը, որուն կցուած էր Պաղեստինի Ֆրանսական ուժը՝ վերջերը զօրացուած Արեւելեան Լեգէոնի ժամանումով: Լեգէոնին յատկացուած էր Ռաֆաթի ճակատամասը, ռազմագծին ամենափոքրիկ կէտը, որ կը յատկանար Թրքական գծին մէջ: Իր եռին Ուատի Լեհամ անուն չորցած հեղեղատ մը զայն պաշարման վտանգին կ'ենթարկէր: Ռաֆաթ աւերակ գիւղը, Թէեւ բլրակի մը վրայ, տիրական տեսողութեան տակ կը գտնուէր աւելի բարձր երկու դիտարաններու, մէկը դէպի արեւմուտք Ցոի Պիւլըս, Թրքական անունով՝ քիւրա Թէփէ, եւ միւսը դէպի արեւելք, Աբարա:

Դիմացը՝ երեք Թրքական բանակ: 8րդը ծովեզերքէն մինչեւ Ֆիւնտա, եօթներորդը Ֆիւնտայէն մինչեւ Ցորդանան, չորրորդը Ցորդանանի արեւելեան չըրջանը: Այդ երեք բանակներու համար խմբումը կը կազմէր « Եըլըտըրըմ »ը, ընդհանուր հրամանատարութեամբ զերմանացի զօրավար Լիման Ֆոն Զանտէրսի: Ռազմագծին կեդրոնը զետեղուած էր եօթներորդ բանակը, ամէնէն տոկունը, որ կազմուած էր զերմանական 701րդ, 702րդ եւ 703րդ վաշտերէն: Այս վաշտերը, կը գրէ Լիման Ֆոն Զանտէրս (Հինգ տարի Թուրքիոյ մէջ, տպ. 1923, էջ 207–208) « Եըլըտըրըմ »ի գլխաւոր կորիզն էին, կազմուած ըլլալով ընտրելազոյն զինուորներէ, ընդունակ արեւզարձային երկիրներու մէջ ծառայելու, առաւօրէն զինուած ծանր ու թեթեւ զնդացիրներով եւ միներվերփերներով: Իւրաքանչիւրին սպառազինումը կատարեալ եւ առողջական սպասարկութիւնը մասնաւոր խնամքի առարկայ:

Այդ զինուորական ընտրանիին յանձնուած էր Արարայի պաշտպանութիւնը: Արեւելեան Լեգէոնին կը վիճակուէր, իբր կրակի մկրտութիւն, յարձակիլ Արարայի վրայ եւ զայն գրաւել:

Ամիսներէ ի վեր Պաղեստինի դաշնակից բանակին ընդհանուր հրամանատարը, անգլիացի Զօր. Ալէնպի, մանրակրկիտ կերպով կը պատրաստէր յարձակողական մը վերջնապէս Միջին Արեւելքը մաքրելու համար Թուրքերէն: Շինուեցան երկաթուղային գծեր, ջուրի ամբարներ (ջուրը կենսական խնդիր էր), ռազմամթերքի եւ ուտեստեղէնի պահեստներ, հետեւակ եւ հեծելազօր: Ի վերջոյ յարձակման Թուականը որոշուեցաւ 19 Սեպտեմբերին:

Զօր. Ալէնպիին ծրագիրն էր Արարայի կեդրոն. կէտին վրայ սեւեռել Թշնամիին ամէնէն զօրաւոր ուժը եւ այդ առանցքին շուրջ, չնորհիւ աջ ու ձախ գտնուած Թուրք բանակներուն դիւրաբեկութեան, յաւաջ մղել անոնց հակադիր անգլիական Թեւերը, օրինակելով գոցուղղ հողմահարի մը ճիւղերուն չարժումը:

Լիման Ֆոն Զանտէրս կը հաւաստէ թէ ինքը որոշուած Թուականին տեղեակ էր: Սեպտեմբեր 17ին, կը պատմէ զերմանացի զօրավարը (էջ 317), դասալիք մը — հնդիկ զումարտակի մը ենթասպան — *չուշ օտար, բարձրաստիճան զինուորականներու կողմէ մեր կամաւորներու հասցէին չհայլուած այս գովասանքները: Մանաւանդ այնպիսի պահու մը, երբ արար աշխարհ կը խօսէր հայկական ջարդերու մասին:*

Քաղաքակիրթ աշխարհը կը տեղեկանար վերջապէս, որ ամբողջ Թուրքը վայրենօրէն կը ջարդէր միայն անզէն, անպաշտպան այրերն ու անմեղ կիներն ու մանուկները: Իսկ Հայը, երբ զէնք ունի ձեռքը՝ կը կռուի առիւծի պէս՝ հիացում առթելով օտարներուն:

Այսօր քառասուն տարի վերջ, իրաւունք չունի՞նք հարցնելու.

— Ո՞ւր մնաց խոստացուած « կատարեալ եւ տեւական հատուցումը »:

Ո՛վ պիտի տայ պատասխանը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԻԼ

1958 Սեպտ. 19

ՉԷԶՈՔ ԱԲԳԱՐԸ

Գրեց՝ ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ

Ընկերական հաւաքոյթի մը ընթացքին էր որ իրարու հանդիպեցանք զարձեալ: Քանի մը տարիէ ի վեր չէի տեսած զինք: Նոյն մարդն էր կոկիկ հագուածքով ու անգլիացի հարիւրապետներու յատուկ բծախնդրութեամբ յարդարուած իր պեխերուն եռեւ ապառաժնող ամբարտաւանութեամբ:

Մերձաւոր Արեւելքի մէջ 25 տարի պաշտօնավարելէ եռք անգլիական մեծ ընկերութեան մը մօտ, հանգստեան կոչուած էր երկու տարի առաջ, եւ հակառակ տակաւին հազիւ յիսունըհինգ տարեկան եւ ֆիզիքական առողջ կազմին, կը նախընտրէր հանգստանալ այլեւս. ոչինչ ընել պարզապէս: Ունէր ապահով եկամուտ եւ քառորդ զարու զրասենեակային, թղթածրար հատոյց անցեալ մը՝ որուն յիշատակներով կը լեցնէր կեանքին *մնացեալ օրերը, տարիները զոհունակ խաղաղութեամբ:*

Ամէնէն կարեւոր զէպքը, որուն կիներ ու ինք կը սպասէին անհամբեր, շրջապտոյտն էր որ քանի մը տարին անգամ մը կը կատարէին մխաուին դէպի Եւրոպա: Շրջապտոյտ մը՝ որուն բուն վայելքը կը սկսէր տուն վերադառնալէ եռք, երբ շաբաթներով կրնային բարեկամներու խօսիլ այդ մասին հետաձգնելին վրայ, եկեղեցիին բակը, Կիրակի օրուան պատարագի արարողութենէն եռք, հանդէսներու դաղարին եւ կամ ընտանեկան հաւաքոյթներու միջոցին: Շատ ալ կարեւոր չէր թէ նման պտոյտ մը իրենց համար պարզապէս կը նշանակէր տունը քնանալու փոխարէն ամիս մը ուրիշ, եւ րոպական քաղաքի մը պանդոկներէն մէկուն մէջ պիշերել: Կարեւորը այն էր որ վերադառնալէ եռք պիտի կարենային ընկերութեան մէջ խօսակցութեան առեն ըսել.

— Ամիս մը առաջ երբ Վիէննա էինք...

— Առջի դիշերուան հանդէսին հագած մանթոս Փարիզէն գնեցի անցեալ տարի:

— Մեր Աբգարին եղբօր տղան բժիշկ ելաւ անցեալ Յունիսին: Շատ չնորհքով տղայ է. երկու շաբաթ առաջ տեսանք զինք երբ Լոնտոն էինք: Ճիշդ Անգլիացի զարձեր է:

— Մեր տիկինը չատ չի սիրեր ժըննեը, բայց այնտեղ Ինթըրքոնթինանթալ հօթէլին ֆոնփոռը ես ոչ մէկ տեղ չեմ զըտած:

Պատահած էր որ արուեստով խանդավառ բարեկամ մը, որուն համար Եւրոպա այցելելը անկարելի, անհասանելի երազ մըն էր, իմանալէ եռք թէ նոր էին վերադարձեր Փարիզէն, հարցնէ... սըխալմամբ.

— Լուվր ալ այցելելու առիթ ունեցա՞ք:

— Չէ՛, չիտակը, այս անգամ միայն փարիզ մնացինք: Երկու շաբաթ ունէինք միայն եւ ժամանակ չեղաւ ուրիշ քաղաքներ ալ հանդիպելու: Չէք կրնար երեւակայել թէ որքան ընդարձակ է Ֆրանսան: Ցետոյ, պիտէք որքան ժամանակ կը խլէ շոփինկը:

×

Նախքան ճաշի անցնիլը հրաւիրեալներս, ոտքի վրայ, քանի մը պզտիկ խումբեր կազմած, կը զրուցենք գաւաթ մը խմիչքի շուրջ: Ծօսակիցներէս երկուքը ազգային մտահոգութիւններ ունեցող մարդիկ, հարցումներ կ'ուղղեն անզգաստ ու կը հետաքրքրուին մեր միւս դաղութներով, անոնց դժուարութիւններով, արձանագրած յաջողութիւններով, եւ կ'անդրադառնան օտար աչերու վրայ *մեր ազգային դիմադիմի պահպանման աշխատանքներուն մէջ Հայրենիք-Սփիւռք փոխյարաբերութեան բերած, բերելիք նպաստին կարեւորութեան: Լուռ է մնացեալ պարոն Աբգարը՝ որ մեզ մտիկ կ'ընէ անաստրբեր, կարծես բոլորովին ուրիշ ժողովուրդի մը, գաղութներու մասին ըլլար եղած խօսակցութիւնը: Ցիշեցնել ազգային ներկայութիւն մը պարզապէս՝ որ չուրջիններուն համար կայ ու չկայ: Զինք եւս խօսակցութեան մասնակից դարձնելու փափկանկատութեամբ մը ներկաներէն մէկը կառքը կը նետէ այս անգամ իր ուղղութեամբ.*

— Ըսել է վերջերս դո՛ւք ալ Հայրենիք այցելելու բախտը ունեցաք, պարոն Աբգար:

— Է հա՛, զացինք: Իրականութեան մէջ ես սկիզբէն չատ հավէս չունէի երթալու, մայրս էր որ քանի մը տարի է կ'ըսէր: Տարիքը առած կին է, ինչ զօ կ'ընէր: Տարիքը առած կին է, ինչ կ'ըսայ ինչ չըսար, ըսի, տանիմ թող մուրազին հասնի, ուրախանայ:

— Գոհ մնա՞ց:

(Շար. – 1)

ԽՈՍՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎՂՈՏՈՒՈՂՆԵՐԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՆԻՍՏԸ

Հ. ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆԻ

Մարդիկ, որոնք ծառայել և ծա-
ռայում են ժողովրդին: Մեծամասնու-
թյունը, որ ոչ միայն ապրում է ու
աշխատում ժողովրդի հետ միասին,
այլև ամբողջ կյանքը նվիրում է նրա
ազատագրական պայքարին, ինչպես
նաև նրանք, որոնք ժամանակավո-
րապես շեղվել են ճշմարիտ ուղուց,
բայց հետո գտել են իրենց ճանա-
պարհը դեպի ժողովուրդը, ինչպես
նաև նրանք, որոնք ժողովրդի թշնա-
միներն են եղել և մնացել մինչև
վերջ, ամեն մեկն իր ձևով, ամեն
մեկն իր չափով, ամեն մեկն իր
ոճով, ամեն մեկն իր ոգով, ամեն
մեկն իր ոգեկոչումն ունի:

Ահա թե ինչու ես ուզում եմ
խոսել Հ. Մարտիրոսյանի մասին,
որովհետև նա ինձ համար ոչ միայն
ընկեր է, ոչ միայն ընկերական
շրջանակի մարդ, այլև ինձ համար
ամենից առաջ ժողովրդի մարդ է:

Ես ծանոթացել եմ Հ. Մարտիրո-
սյանի հետ 1919 թվականի գարնա-
նը, երբ նա Ալեքսանդրապոլի ռազ-
մահեղափոխական կոմիտեի անդամ
էր, իսկ ես՝ Ալեքսանդրապոլի ռազ-
մահեղափոխական կոմիտեի նախա-
գահ: Մեր ծանոթությունը ավելի
սերտացավ, երբ ես Ալեքսանդրա-
պոլի ռազմահեղափոխական կոմի-
տեի նախագահ ընտրվելուց հետո
նա ինձ հրավիրեց իր տունը, որ-
տեղ ես ծանոթացա նրա ընտանի-
քի հետ: Հ. Մարտիրոսյանի ընտա-
նիքը ինձ վրա մեծ տպավորություն
թողեց: Ես տեսա, որ նա ոչ միայն
հոգատար հայր է, այլև ընտանե-
կան հոգատար մարդ է: Ես տեսա,
որ նա ոչ միայն իր ընտանիքի հա-
մար է հոգատար, այլև ընտանիքի
յուրաքանչյուր անդամի համար:
Ես տեսա, որ նա ոչ միայն իր ըն-
տանիքի, այլև ընտանիքի յուրա-
քանչյուր անդամի հետ ունի ան-
կեղծ, ջերմ, ընկերական հարաբե-
րություններ: Ես տեսա, որ նա ոչ
միայն իր ընտանիքի, այլև ընտա-
նիքի յուրաքանչյուր անդամի հա-
մար ունի ընկերական ոճ, ընկերա-
կան ոգի, ընկերական ոգեկոչում:

Ես տեսա, որ նա ոչ միայն իր
ընտ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Ս. Խաչ Ընկերակցութիւնը իր ողբացեալ փոխ նախագահին՝ Վռամ Գուլումճեանի մահուան քառասունքին առթիւ 800 ֆր. կը նուիրէ Լիբանահայ աղէտեալներու Ֆոնտին եւ 200 ֆր. «Ծառայ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ Առաք. եկեղ. Ազգ. Մխիթեան վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները.—

Կազարեան եղբայրներ 1000 ֆր. իրենց սաներուն Վիքէնի եւ Մխքայէլի մկրտութեան առթիւ: Էքս-լէ-Պէնի Օգոստ. 15ի պատարագին առթիւ, Տիկ. Զ. Հօճա – պաշեանի ձեռամբ 400 դպրոցին: Լիոնի Մալաթիոյ Կրթասիրաց Միութենէն 600 դպրոցին: Վիքէնէն այրի Տիկ. Գալիկեան, իր ամուսնոյն մահուան 40ին առթիւ 500 եկեղեցիին: Տիկ. Թ. Բազումեանի մահուան առթիւ Տիկ. Պահատուրեան 100: Գեղամ Մխրաքեանի մահուան առթիւ, Մարսէյլէն Պր. Հ. Մարտիրոսեան 50: Ա. Մելքոնեանի մահուան առթիւ, Սէն Շամոնէն Պր. Ա. Այանեան 200: Աստուածածնայ տօնին առթիւ, այրի Տիկ. Ճ. Եաղուպեան եւ զաւակները 200 եկեղեցիին եւ 100ական դպրոցին եւ Աղքատախնամին: Տիկիններ Պահատուրեան եւ Թաւչանեան 100ական եկեղեցւոյ: Պր. Հ. Գասպարեան 50: Տիկ. Լ. Գարայեան 50: Լիբանանէն Տիկ. Ճ. Զաուքճեան 50: Տիկին Գալայճեան 100 Աղքատախնամին: Օր. Կ. Պէննէյեան 30 Աղքատախնամին: Խաղողօրհնութեան առթիւ Տիկ. Եաղուպեան 200: Տիկիններ Ոսկերիչեան, Գաբրիւլահեան, Էքմէքճեան 100ական: Տիկ. Մ. Շահինեան 50: Պր. Թուֆայեան եւ Տիկ. Աղապալեան 30ական: Պ. Պ. Պէրպէրեան եւ Ռաֆայէլեան եւ Տիկիններ Տէմէեան, Բեթրոքեան, Ն. Զալըգեան, Թուֆայեան, Շ. Օհաննէսեան, Ե. Ճաքոբեան 20ական: Տիկ. Մ. Կարապետեան եւ Օր. Բալուլեան 15ական:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէնթ Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Փոքրիկն Արմէնի եղերական մահուան առթիւ Նայիրի պարախումբը 2000 ֆր., Տէր եւ Տիկին Հրայր Թորոսեան 100, Տիկ. Զրուանդ – եան 50 ֆր.

Ստացած է նաեւ 30 ֆր. Տիկ. Շիրին – եանէ՝ նուէր մասնաճիւղին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տունը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Պ. Հաճինոտարեան 200 ֆ. Պ. Մուրատ Մուրատեան 50 Կարապետ Յակոբեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Մանկանց երգչախումբ եւ դասընթացք

Մարսէյլի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի կողքին հաստատուած է նաեւ մանկանց երգչախումբ մը ղեկավարութեամբ՝ Պ. Խաչիկ Եըլմազեանի: Սոյն երգչախումբին համար անդամ կ'ընդունուին 9 - 15 տարեկան երկուսեռ երախաներ:

Արձանագրութիւնները կատարել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան մօտ ամէն օր ժամը 9 – 17ի միջեւ:

Փորձերը կը սկսին Սեպ. 20ին եւ տեղի կ'ունենան Զորեքշաբթի օրերը ժամը 1618ի միջեւ, եկեղեցւոյ մշակութային տան մէջ:

Բաց աստի Զորեքշաբթի օրերը կը տրուին քրիստոնէական դասեր երախաներուն, ինչպէս նաեւ հայերէն դասեր երկսեռ եւ ամէն տարիքի փափաքողներուն:

Դիմել քարտուղարութեան, հեռաձայն՝ 77 - 84 - 70

ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԱՑԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Խաեան Սանուց Միութեան վարչութիւնը կը հաղորդէ Խաեանեցիներուն եւ համակիրներուն, որ իր կեդրոնատեղին (Պարոյր Սեւակ դրադարան, 32, Ռիւ տը Թրեվիզ), փակ է Շաբաթ օրերը Սեպտեմբերի ընթացքին: Վերաբացումը՝ աշնան, կը հաղորդուի մամուլով:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Լաւ վճարումով, կար գիտցող կին մը կ'ուզուի, ընտանիքի մէջ կնոջ քոնֆէքսիոն գործի համար: Հեռաւորութեան պարագային պահելու տեղ կր տրուի:

Դիմել ամէն օր մինչեւ ցերեկ, կամ հեռաձայնել՝

Adresse : Mr. APARTYAN VARUJAN
10 Allée Louis Blériot Chêne Pointu
Clichy-sous-Bois 93390
Tél. : 937-27-99

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղի Բ. անդամական ընդհ. ժողովը Սեպտ. 23ին Փարիզի Մշակոյթի Տան մէջ, երեկոյեան ժամը 18ին: Օրակարգ.— Ա) Նիւթական և բարոյական գործունէութեան տեղեկագրի ընթերցում եւ վաւերացում: Բ) Նոր տարեշրջանի գործունէութեան ծրագրի մշակում: Գ) Վարչութեան ընտրութիւն: Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

CELIGNY

VOUS QUI PARTEZ EN VOYAGE
EN ARMENIE
OFFREZ
A VOS AMIS et PARENTS D'ARMENIE

LE BEAU FOULARD

'ALPHABET ARMENIEN'

EN VENTE AU PRIX DE Frs. 75,00 *CHEZ*

M. S. DER BALIAN, 221, rue Saint-Honoré, Paris 1er
Librairie PALOUYAN, 9, rue de Trévise, Paris 9e
Maison de la Culture Arménienne, 9, rue de Madrid, Alfortville
Maison de la Culture Arménienne, 12-14, rue St. Bazile, Marseille
Par correspondance :
Contre-remboursement Celigny *s.a.r.l.* B.P. 9, 94130 Nogent-sur-Marne

AVEC LE CONCOURS DE

AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages

JACQUES CHELELEKIAN vous propose

au départ de MARSEILLE

des VOYAGES-ARMENIE

MOSCOU - EREVAN

2 jours	12 jours
Départ	Retour
VENDREDI 20 OCTOBRE 78	JEUDI 02 NOVEMBRE 78

Noël et Jour de l'An

VENDREDI 29 DECEMBRE 78	JEUDI 11 JANVIER 79

Renseignements et réservations

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87 la Canebière 13001 MARSEILLE
tél. (91) 95 90 12

et toutes agences HAVAS-VOYAGES de France

Org. Lic. 97

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

VIENT DE PARAITRE

aux Editions S. E. G.

un livre sur

MUTAFIAN

par Suzanne d'ARTHEZ

154 pages sur couché
une soixantaine d'illustrations dont 15 en couleurs

Format 228x200

Pour adultes seulement !

LA CROIX BLEUE DE CHAVILLE
organise des cours de
LANGUE ARMENIENNE
initiation et perfectionnement

Téléphoner à Mme Nazélie Fourtune
946 - 03 - 39
pour commencer en septembre

ՄԻԱՑՆ ԶԱՓԱՀԱՄՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Կապ. Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղը հայերէն լեզուի դասընթացքներ կը կազմակերպէ սկսնակներու եւ յառաջացածներու համար. հեռաձայնել Տիկ. Նազելի Ֆուրթիւնի 946 - 03 – 39 Սեպտեմբերին սկսելու համար:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Հ. Բ. Ը. Միութեան վարչութեան եւ Մայր եկեղեցւոյ կրօն. Ընկերակցութեան հովանաւորած հայերէնի դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտ. 20, Զորեքշաբթի օր, Բարեգործականի սրահին մէջ՝ 33 Քուր Փիէր–Փիւժէ: Դասաւանդութիւնները կը սկսին առաւտեան ժամը 8էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 8: Շաբաթուան այլ օրեր՝ ժամադրութեան վրայ: Քաղաքի կեդրոնէն հեռու բնակող անչափահաս աշակերտներուն կէսօրուան ճաշը ապահովուած է: Այն ծնողքները, որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները դպրոց ուղարկել, մասնաւոր կառք մը իրենց տրամադրութեան տակ դրուած է:

Մանրամասնութիւններու համար դիմել քարտուղարութեան: Հեռաձայնի թիւ՝ 37·75·97

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի միօրեայ Դաւիթեան դպրոցի 1978–79ի տարեշրջանի արձանագրութեան համար դիմել դպրոց, Զորեքշաբթի, Սեպտ. 20ին առաւօտեան: Դպրոցի հասցէ.— 6, Ալէ Ժոլաճ (Վալանս):

ԻՍԻ

Իսիի կապ. Խաչի միօրեայ դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտ. 20ին, Զորեքշաբթի առաւօտ ժամը 9ին Իսիի Մշակոյթի Տան մէջ՝ 45 Ռիւ տը լա Տէֆանս:

Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

×

Ինչպէս նաեւ պարբախումբի դասերը Սեպտ. 19, Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 17·30ին, ժիմնազ Րոտէնի մէջ, Պուլվար Րոտէն (Իսի):

ՏԷՍԻՆ

Տէսինի կապ. Խաչի դպրոցին 1978–79 տարեշրջանի դասերը կը սկսին Սեպտ. 20, Զորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 1·30էն 4·30, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ըստ սովորութեան:

Արձանագրութեան վայր եւ ժամեր.— Տէսինի Մշակ. Տուն, Շաբաթ, Զորեքշաբթի օրեր ժամը 1·30էն 4·30:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
20
MERCREDI
20 SEPTEMBRE
1978

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱԻԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83 RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 230 Ֆ·	Վեցամսեայ	125 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 260 Ֆ·	Հատը	1 Ֆ· 80

LE NUMERO 1,80 F.

54րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14·209

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

54e ANNÉE — N° 14.209

ՕՐՈՒԱՆ ԳԷՊՔԵՐԸ

ՔԷՄՓ ՏԷՅՎԻՏԷՆ ԵՏՔ

ԻՆՉ ՎԱՂՈՐԴԱՅՆ

ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻՔ
ԸՆԴՀ· ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻ ԿՈՉ ԸՐԻՆ

—o—

Լատտեսին եւ յոռետեսին պատմու – թիւնը ծանօթ է : Առաջինին համար՝ չի – կին կէսը լեցուն է, միւսին համար՝ չի– կին կէսը պարապ է : Եւ արդարեւ ըստ տեսնողին, նոյնն է արդիւնքը, Ուաշինկթ– ըն ստորագրուած երկու համաձայնա – գրերուն առթիւ : Կը մնայ սակայն ամէ– նէն կարեւորը որ ի վերջոյ չիշը պարապ չըլլայ :

Երէկ արդէն լուրը տուած էինք, հա– կիրճ ձեւով, քանի չատ թարմ էր : Այս– օր, կարելի է քիչ մը աւելի խորանալ եւ նախ տեսնել թէ ի՞նչ ստորագրուած է եւ ի՞նչ վաղորդայն կը պատրաստեն այդ երկու համաձայնագրերը :

Իսրայէլ սկզբունքով կ'ընդունի իբրեւ հիմ առնել Միացեալ Ազգերու 242 թիւ բանաձեւը, որու տրամադրութիւնները ծանօթ են, քանի անոնք կը նախատե – սէին գրաւուած հողերու պարպումը : Բայց երբ մօտէն նայինք ձեռք ձգուած բոլոր համաձայնութիւնները վերլնական ընոյթ չունին : Այսպէս լինչ կը վերաբերի Եգիպտոս – Իսրայէլ կապերուն, դոնէ երեւութապէս ամէն բան աւելի դիւրին կը թուի : Երկու երկիրները յանձնառու են մինչեւ երեք ամիս ստորագրելու խա– ղաղութեան դաշինք մը : Եւ 2-3 տարի– ներու ընթացքին, Իսրայէլ պէտք է պար– պի Սինայէ : Բայց Պեկին ըսած է որ այս կէսը պէտք է վաւերացուի Խորհրդա – րանի կողմէ : Ուրեմն մինչեւ 15 օր, կա– րելի չէ վստահ ըլլալ քանի այդ ժամա– նակաշրջանին է, որ Քնեսէթը (Իսրա – յէլի Խորհրդարան) իր կարծիքը պիտի ապ : Եթէ Իսրայէլ վերահաստատէ ե– գիպտական գերիշխանութիւնը ամբողջ Սինայի վրայ եւ առաջին զգալի պար– պում մը կատարէն 3էն 9 ամիս խաղա – ղութեան դաշինքէն ետք (մնացեալը ձգե– լով, ինչպէս ըսինք 2 - 3 տարուան վրայ) այն աեն դիւանագիտական յարաբերու– թիւնները կը հաստատուին երկու երկիր– ներուն միջեւ : Կառուցի մը ալ պիտի կապէ Եգիպտոսը Ծորդանանի էլիաթի հիւսիսը Իսրայէլէն անցնելով : Այս մա– սը, համեմատաբար յստակ կը թուի բայց շատ աւելի կնճռոտ է Այսրյորդանանի ափերէ զոյացած համաձայնութիւնը :

Հոս, կը նախատեսուի հինգ տարուան փոխանցման շրջան մը, որու ընթացքին Իսրայէլ քանի մը պահակազօրք պիտի պահէ «իր ապահովութեան» համար :

Ինքնավարութիւն նախատեսուած է բնակիչներուն համար : Պիտի ընտրուի « անկախ կառավարական հեղինակու – թիւն » մը, ազատօրէն շրջանին բնակիչ– ներուն կողմէ : Աւելի երբ իրագործուի, Իսրայէլեան զինուորական իշխանութիւնը եւ իր վարչական մարմինները պիտի քաշ– ուին : Իսրայէլ յանձն կ'առնէ նաեւ նոր պաղեստինցիներ չհաստատել բանակցու – թեանց ընթացքին : Գալով բանակցու – թեանց, պէտք է Եգիպտոս, Իսրայէլ եւ Ծորդանան միասնաբար տանին այդ քա – նակցութիւնները եւ հոս անշուշտ նոր բարդութիւններ կրնան ծագիլ քանի հիւ– սէյնի կարծիքը առնող չէ եղած, գոնէ բացէ ի բաց : Եւ երբ բանակցութիւնները վերջ գտնեն, պէտք է ընդունուի նաեւ « պաղեստինցի ժողովուրդին օրինաւոր իրաւունքները եւ անոնց արդար կարիք– ները » :

Այս ամբողջը, խորքին մէջ, մանաւոր անմիջական արդիւնք մը չի բերեր, ոչ ոքի բացի՝ Ճիմի Գարթըրէն, որու դի– ւանագիտական մեծ յաղթանակ մը կը վերագրուի եւ հաւանաբար նոյնիսկ ար– ժանի տեսնուի խաղաղութեան Նոպէլի մրցանակին, ինչ որ ալ ըլլայ պատա – հելիքը :

Կան, արդարեւ, բազմաթիւ սեւ կէտեր եւ պաղեստինեան բոլոր կազմակերպու – թիւնները անմիջապէս մերժեցին այս համաձայնագրերը : ՊԱԿը նախ կը չեշտէ թէ պաղեստինցի ժողովուրդին միակ ներկայացուցիչն է եւ թէ խօսք չկայ պաղեստինցի ժողովուրդի ինքնորոշման իրաւունքին մասին : Զորեքշաբթի օր – ուան համար ալ 24 ժամուան ընդհ· գոր– ծադուլի հրահանգ տուած է :

Ցիշենք նաեւ թէ խօսք չկայ Երուսա– ղէմի մասին : Կ'ըսուի միայն թէ Պեկին եւ Սատաթ նամակներու փոխանակու – թիւն պիտի ունենան : Պեկին ըսած կ'ըլ– լայ « Երուսաղէմ պէտք է միացեալ քա– ղաք մը մնայ » ինչ որ հաւանաբար կը նշանակէ իսրայէլեան իշխանութեան ներ– քեւ : Բայց Սատաթ Արաբիա միշտ արա– բական իշխանութիւն կը պահանջէ Ս· քաղաքին համար :

Եթէ այս ամբողջին վրայ աւելցնենք թէ Պեկին տեսակցութիւն մը տուած է Փարիզի Մաթէնի Թղթակցին (Շալոմ Ֆո– հէն) եւ ըրած յայտարարութիւնները թոյլ կուտան թերթին, որ երեքշաբթի առտու խորագրէ՝ Պեկին՝ Մաթէնի Իսրայելեան ուժեր պիտի մնան գրաւեալ հողերու մէջ : Այսրյորդանանի մասին Պեկին կ'ըսէ .– «Նախ ճշդեմ որ հողային որեւէ պահանջ չունինք : Սինայի մէջ, յստակ է, մէկ քա– ռակուսի քիլոմեթր չենք ուզեր եգիպ – տոսէն : Պաղեստինցիներէն ալ, երբեք չենք ըսած որ հրաժարին իրենց հողա – մասին մէկ քառ· քմ·էն» : Բայց երբ լրա– դրողը կը հարցնէ « Այսրյորդանանի մէջ Ցահալէն (իսրայելեան բանակ) ուրիշ բա– նակ մը կ'ըլլա՞յ », Պեկին կը պատաս– խանէ ո՛չ եւ կրկին ո՛չ, երբ հարց կը տրուի թէ Այսրյորդանանի մէջ ուրիշ Պեսուլիւն մը պիտի ստեղծուի՞ :

Ուրե՞մն : Ուրեմն կը թուի թէ այդքան խանդավառուելիք ոչինչ կայ թէեւ Ե– կուշաբթի գիշեր Գարթըր ճառ մը խօսած է Քոնկրէսին առջեւ, բազմիցս ընդհատ– ուած բուռն ծափահարութիւններով եւ վերջացուցած է Աստուածաշունչէն հատ– ուածով մը՝ « Օրհնուած ըլլան խաղաղա– սէրները, որովհետեւ, եւայլն, եւայլն » : Ծանօթ է որ աշխարհի հզօրագոյն Պե – տութեան նախագահը մկրտչական է : Ճառէն եւս ալ հեռաճայներ էմօրը, աչ– քերը արցունքներով լեցուն, իր ուրա – խութիւնը յայտնելու համար :

Դեռ անշուշտ «չատ ջուր պիտի անցնի կամուրջին տակէն» մինչեւ որ իսկապէս հասկցուի թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ Քէմփ Տէյվիտի վաղորդայնը : Բայց պէտք չէ մոռնալ թէ եթէ Պեկին, որ իրականին մէջ ոչ մէկ յանձնառութիւն առած է իր ժողովուրդին բանբերն է (ընդդիմադիր ունենալը չի խանգարեր ատիկա) Սատաթ արաբական աշխարհի բանբերը չէ : Այս– օր ոմանց համար անճնատուր եղած է, նոյնիսկ դաւաճան մըն է : Թէեւ ինչ ա– նուն ալ տայ պատմութիւնը իրեն, ոչ ոք պէտք է ուրանայ թէ հարկ էր քալ մարդ մը ըլլալ Երուսաղէմ երթալու հա– մար :

× Կը հաստատուի որ Եգիպտոսի Ար– տաքին նախարարը հրաժարած է : Նաեւ Ուաշինկթընի դեսպանը :

× Միացեալ Նահանգներու Արտաքին նախարարը Սայրըս վէնս ճամբայ ելած է դէպի Ծորդանան եւ Սաուտի Արաբիա :

× Մոսկուա «դաւ» մը կը նկատէ եղա– ծը, Մերճաւոր Արեւելքի ժողովուրդնե – րուն դէմ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ զոհերու թիւը, երկ – րաշարժէն, օրէ օր կ'աւելնայ : Արդէն իսկ կը խօսուի 18 հազար մեռեալի մասին : Տեղւոյն վրայ ջերմութիւնը 32 աստիճան է ինչ որ նոր աղէտներու (համաճարակ) դուռ կը բանայ :

ԹՈՒՐՔԻՈՑ կառավարութենէն քաշ – ուած են «վստահութեան Հանրապետա – կան Կուսակցութեան» անդամները (Շտմ· Կիւվէճ) : Նախագահը ըսած է որ իրենք չեն ուզեր կրել կարգ մը արարքներու եւ դիրքորոշումներու պատասխանատուու – թիւնը :

ՊՈԼՍՈՑ ՀԱՑՈՑ ՀԱՐՑԵՐԸ

—o—

Երեսփոխան Եալչընը կիւրսէլ, որու յանձնուած է քննել եւ լուծել Պոլսոյ Հա– յոց զանազան դժուարութիւնները, կրկին այցելած է Շնորհիւ Պատրիարքին : Այս առթիւ Պոլսոյ թերթերը կը գրեն Սեպտ· 12 թուականով .–

ԻՍԹԱՆՊՈՒԼԻ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ԵԱԼՉԸՆ ԿԻՒՐՍԷԼ ԼՍԵՑ ՄԵՐ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

Սեպտ· 11ին, Պատրիարքը, Պատրիար– քարանի դահլիճին մէջ երկրորդ անգամ ընդունեցաւ այցելութիւնը, Իսթանպուլի երիտասարդ երեսփոխան՝ Եալչընն Կիւր– սէլ Պէյը, որ ինչպէս նախօրօք հաղորդած էինք, կառավարութեան կողմէ նշանակ– ուած է մեր համայնքին գործերը կար – գադրելու եւ դժուարութիւնները հարթե– լու համար :

Պատրիարքարանի մէջ կատարուած մանակի այս ժողովին, ներկայ գտնուած են Պէյօղլուի Պատ· թաղ· Խորհրդոյ ա– տենապետ Եղուարդ Պէզազ, էսթեան լիսէի հիմնադիրը – տոչենթ Տոքթ· Վարդ Շիկահեր, Թրքահայ Ուսուցչաց Միու – թեան ատենապետ Տոքթ· Շահնուր Շա– հէն, Ֆերիգիւղի վարժարանի տնօրէնու– հի Ակտա Պագար, Խասգիւղի եւ Գում – գապուի Դրսի վարժարաններուն հիմնա– դիրները՝ Պերճ Տէր-Մարտիրոսեան եւ Գէորգ Պ· Ճակոբեան :

Շատ սիրալիր ու փոխադարձ համակ – րական մթնոլորտի մը մէջ տեղի ունե– ցան տեսակցութիւնները : Այս առթիւ, երեսփոխան Եալչընն Կիւրսէլ Պէյ, ցարդ կատարուած աշխատանքներու մասին ըն– դարձակ բացատրութիւններ տուաւ Պատ– րիարք Հօր եւ ներկաներուն : Այնուհե – տեւ, մեր դպրոցներուն հանդէպ եղած դժուարութեանց մասին, լայն բացատ – րութիւններ տուին Եղուարդ Պէզազ եւ Ակտա Պագար որոնք լաւագոյնս պատմե– ցին կրթական Տնօրէնութեանց եւ մեր վարժարաններուն միջեւ գոյութիւն ու– նեցող կարգ մը դժուարութիւնները : Տոքթ· Շահնուր Շահէն, Ուսուցչաց Հիմ– նարկին վերաբերեալ հարցերը պարզեց : Այս բոլոր տրուած բացատրութիւնները նոթագրեց մի առ մի, պարտ ու պատ – շաճը փութով տնօրինելու համար :

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

—o—

Մայր Աթոռս Դիւանը հաղորդում է, թէ Նորին Սրբութիւն Տ· Տ· Վազգէն Ա· Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը երջանկա– յիշատակ Պօղոս Ջ· Պապի մահուան եւ նրա յաջորդ՝ Նորին Սրբութիւն Ցովհան– նէս – Պօղոս Ա· Սրբազան Պապի ընտրու– թեան առթիւ յղել է հեռեւեալ հեռա – գրերը Վատիկան·

ՆՈՐԻՆ ԳԵՐԱՇՆՈՐՀՈՒԹԻՒՆ
ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԿԱՐԼՕ ԿՈՆՖԱԼՈՆԻԷՐԻ
Նախագահ Կարդինալական Ժողովի
Վատիկան

« Հայաստանեայց Առաքելական Եկե – ղեցին, անխառն զգացումներով մաս – նակցում է Ձեր մեծ եկեղեցու սգին եւ աղօթում, որ հանգուցեալ Պօղոս Ջ· Սրբազան Պապի հոգին, բարին Աստուած քաղցրութեամբ ընդունի յաւիտենական լոյսերի ափին եւ սուրբ պահի նրա յի– շատակը, որ մեր փոթորկալից ժամա – նակների մարդկութեան վիշտը իր սըր– տում եւ Քրիստոսի խաչը իր ուսերին առած, աշխարհին տեւապէս բաշխեց սէր եւ յոյս, խաղաղութիւն եւ հաճութիւն ի մարդիկ :

« Սուրբ Էջմիածնից օրհնութիւն Պօղոս Ջ· Պապի քրիստոսանուէր վաստակին » :

ՎԱԶԳԻՆ Ա·
Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց
10 Օգոստ· 1978 Ս· Էջմիածին

ՆՈՐԻՆ ՍՐԲՈՒԹԻՒՆ
ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՊՕՂՈՍ Ա· ՊԱՊԻՆ
Վատիկան

« Ուրախ սրտով չնորհաւորում ենք Ձերդ Սրբութեան ընտրութիւնը իբրեւ Գերագոյն պետ Հռոմէական – Կաթոլիկ մեծ եկեղեցու, որով մի նոր էջ է բաց – ւում Հռոմի առաքելական սուրբ Աթոռի մօտ երկհազարամեայ պատմութեան մատեանում :

« Մաղթում ենք, որ Տէրը Ձեզ պար– գեւի կենաց երկար տարիներ ու մչտա– նորոգ ներշնչումներ, որպէսզի փառա – տրէք Ձեր սուրբ եկեղեցին աստուածա– հաճոյ նորանոր իրագործումներով եւ Ձեր երջանկայիշատակ նախորդների ճա– նապարհով դառնաք մի առաքեալ աչ – խարհի խաղաղութեան եւ բոլոր ազգու – թիւնների համերաշխ գործակցութեան :

« Քրիստոնեայ Հայաստանից եւ Սուրբ Էջմիածնից ընդունեցէք եղբայրական յարգալից սիրոյ Մեր ողջոյնը :

« Աստուծոյ Սուրբ Հոգին թող մնայ Ձեզ միշտ առաջնորդող լոյս : Ամէն » :

ՎԱԶԳԻՆ Ա·
Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց
30 Օգոստ· 1978, Ս· Էջմիածին

Մայր Աթոռում Վատիկանից ստաց – ուել են երկու հեռագրեր· առաջինը՝ Հռոմի Սուրբ Աթոռի Հանգուցեալ Քա – հանայապետի մահը գուժող, իսկ երկ– րորդը՝ նոր Քահանայապետի ընտրու – թիւնը ծանուցանող :

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ
5 Սեպտ· 1978 (կնիք)
Ս· Էջմիածին

ԱՐԱՐԱՏ
ԿՐԿԻՆ ԿԸ ՑԱՂԹԷ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ

Արարատի տղաքը կալկաթայի միջազ– գային մրցաշարքին յաղթեցան աւարտա– կան ըլլալ, յաղթելով տեղւոյն «Արեւ – մտեան Պենկալիա» խումբին 0ի դէմ 1 կէտով, զոր նշանակեց Ա· Խաչատրեան :

Ալարատեան մրցումը պիտի ունենայ « Մոհուն Պահան »ի դէմ :

ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ ՄԵԿ ՀԱՐՅՈՒՐԻ

Գրել՝ ԱՇՈՏ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ

— Ո՞ւր ես գնում այդ ժամին, Սաթենիկ ջան, — հարցրեց հայրը, երբ աղջիկը պատրաստվում էր դուրս գալ տնից։ — Ուշ է, տղաները քնել են արդեն, ո՞ւր ես գնում։

— Ես էլ գիտեմ, հայրիկ, որ ուշ է, բայց ինչ անեմ, որ Հարությունը ինձ ասել է, որ ինչ ժամին էլ գամ, ինքը կսպասի ինձ։ Ես էլ խոստացել եմ, որ կգամ։ Ինչպես չգնամ, ասա։ Ես չեմ կարող նրան հիասթափեցնել։ Նա ինձ շատ է սիրում, ես էլ նրան։ Ես ինչպե՞ս կարող եմ չգնալ։ Ես կգնամ, հայրիկ, ու կգամ։ Ես շուտ կգամ։ Ես կգամ, ու կպատմեմ քեզ ամեն ինչ

ԱՐԱՐԱՅԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

—o—

(Ը. եւ վերջին մաս)

Ենթասպաներու եւ զինուորներու կոչականները ամէն քայլափոխի կը ծանրանային: Հակառակ հեռաւորութեան, զերման գնդացիրներուն կրակը մահացու նշդրտութիւն մը ունէր: Մեր ենթասպաներու մէկին մարմնին քով գտնուեցաւ իր աղաւաղը եօթը գնդակով ծակուած: Կորուստներուն անուշադիր, Ը. վաշը կը յառաջանար, սակայն իր չարքերը չափէն աւելի նօսրացան եւ հրաման տրուեցաւ կառչիլ գետնին՝ միչտ կրակելով, եւ սպասել Ա. վաչտին, որ իր երկրորդ ալիք վրայ պիտի հասնէր ու լեցնէր պարապները:

Ա. վաչտը չարժման անցաւ հազարապետ Ժոլիի ղեկավարութեամբ: Լեգէոնականները, աւելի քան երբեք խանդավառ եւ յանդուգն, ականջ չէին տար հազարապետին խոհեմութեան հրահանգներուն, այն ատենուան որ հազարապետը, տարձանակը ձեռքին, տիպտուեցաւ բոպառնալ անհամբերներուն: Հազարապետը քննելով կացութիւնը, կռահեց որ ապարդիւն պիտի ըլլար յառաջխաղացման որեւէ փորձ, եւ բաւարար պարագային՝ չատ քիչերը պիտի հասնէին մինչեւ թշնամիին դիրքը: Հեռախօսով Լեգէոնի գնդապետին պահանջեց, որ Արարան հրետանիի ամբակոծութեան տակ առնուի, եթէ կարելի չէ մխարճակ՝ գէթ բաւական խիստ, տիպելու համար պաշտպանները ապաւէն փնտռելու եւ իրենց կրակը ընդհատելու կամ դանդաղեցնելու: Հազարապետ Ժոլիին խօսքին հանդէպ զժուար էր դանցառութեամբ վերաբերիլ: Ծըրանական ճակատին վրայ քայլութեան եւ փորձառութեան սքանչելի փաստեր տուած էր, ինչպէս կը վկայէին իր բազմաթիւ շքանշանները եւ ստացած վէրքերը: Իրեն մէկ ժամ յապաղման միլոց տրուեցաւ եւ իր պահանջը հաղորդուեցաւ անգլիական հրամանատարութեան: ժամը լրացաւ առանց դրական պատասխանի: Հազարապետը պնդեց իր պահանջին վրայ եւ այսպէս 2—3 անգամ յաջորդական ժամանակամիջոցներ տրուեցան: Սակայն երկուստեք հրացանաձգութիւնը կը չարունակուէր:

Կէսօրը հասաւ: Դաժանօրէն կիզիչ արեւ մը կը հրդեհէր ռազմադաշտն ու ռազմիկները: Սաստիկ ծարաւը ամէն վտանգ կը մոռցնէր:

Լեգէոնի գնդապետ, Ռոմիէօ, մէկ կողմէ հազարապետ Ժոլիի յամառ պահանջին եւ միւս կողմէ հրամանատարութեան թիանումներու միջեւ իբր լուծում՝ առաջարկեց որ ինքն անձամբ Ա. վաչտին դլուխն անցնի: Բայց կրկին սպասողական հրահանգ ստացաւ: Արդարեւ այլ նախատամասերէն հասնող լուրերը նոր տեսլներ կը բերէին ժամ առ ժամ:

Ճախակողմի անգլիական յարձակումը, մանաւանդ ծովեզերքի շրջանին մէջ, որեւէ դիմադրութեան չէր հանդիպած: Թրքական ուժերորդ բանակը առաջին վայրկեանին իսկ անսերեւակայելի խառնակութեամբ փախուստի դիմած էր: Զորս տարի վերջ, Լիման Ֆոն Զանտէրս կը գրէ (էջ 320).— « Մինչեւ այժմ Շրդ զօրաբաժնի եւ իրեն յարակից քսաներորդ զօրաբաժնի երկու հետեւակ գունդերուն արագ եւ ամբողջական փլուզումին զո — հացուցիչ բացատրութիւն չէ գտնուած..: Ասոնք Սեպտեմբեր 19ին, երկու ժամ — ուան անընդհատ կրակէ մը ետքը, բա — ցարձակապէս ցնդեցան, մինչ թշնամիին հետեւակները իրենց յարձակումը չէին նոյնիսկ սկսած: Կռուելու կամք չէր մնացած իրենց քով: Նահանջի ընթացքին այդ զօրաբաժնէն ոչ մէկ սպայ եւ ոչ մէկ հատուած նշմարեցի »:

Զօրավար Ալէնպի այդպէս ստեղծուած լայն բացուածքին մէջ յառաջ նետեց արդէն պատրաստ կեցած իր ձիաւոր եւ մեքենաշարժ կազմութիւնները, որոնք, ամրապընթաց եւ դրեթէ անարդել, խորապէս թափանցեցին դէպի հիւսիս, ճանապարհին դերելով թրքական բանակի յապաղած թափթփուքները: Քանի մը տասնեակ քիլոմեթր անդին, կատարեցին դէպի արեւելք թեքում մը, թշնամիին կեդրոնին նահանջը կտրելու համար:

Գիշերը վրայ հասաւ: Շնորհիւ մութին՝ Լեգէոնը վերսկսաւ իր յարձակումը եւ վերջնական խոյանքով մը հասաւ Արարայի զագաթը: Գերմանացիք, երկու կրակի վտանգին մէջ, հաղիւ փախուստ էին տուած, լքելով մեծաքանակ ռազմամթերք: Լեգէոնին հրամայուեցաւ պահակ կենալ Արարայի վրայ:

Լոյսը ծագեցաւ: Իրապէս գրեթէ անարիկ դիրք մըն է եղեր Արարան: Բնա — կանօրէն դժուարամատչելի էր եւ իր բարձունքէն դիտողին աչքէն չէր կրնար վրիպիլ ամէնէն չնչին չարժումը մինչեւ հեռաւոր շրջակայքը: Պարպուած փամփուչտներու ահագին կոյտեր վկաներն էին գերմանական գնդացիրներու կրակին կատաղի եւ երկարատեւ սաստկութեան: Հակադրուած ըլլալով ճակատի ամէնէն զօրաւոր, փորձառու եւ հաստատակամ հակառակորդին՝ Լեգէոնը ամբողջ դաշնակից բանակին ամէնէն ծանր կորուստներն ունեցած էր:

Յերկրին հրամանատարութիւնը ետ քաշեց Լեգէոնը դէպի իր նախկին դիրքերը: Տեղի ունեցաւ պատուոյ դաշտին վրայ լինած վիններու յուղիչ թաղումը: Բարձր հրամանատարներու կամ դիւանագէտներու պաշտօնական գովեստի հեռագիրներէն աւելի յատկանշական էր, այդ օրերուն, Լեգէոնի Ֆրանսացի սպաներու եւ ենթասպաներու խանդավառութիւնը եւ հիացումը հայ գինուորին քաջութեան եւ անձնազոհութեան նկատմամբ:

Մի քանի օրուան անհրաժեշտ վերականգնումէն ետքը, կրկին Լեգէոնը ճամբայ ելաւ, իր կարգին, մասնակցելու համար չախչախուած թրքական բանակին հետապնդման: Գ. վաչտը, որ կիպրոս էր մնացած, ուղղակի ծովու ճամբով փոխադրուեցաւ Պէյրութ, ուր համախմբուեցաւ ամբողջ Լեգէոնը: Եւ Դեկտեմբերին գրաւեց Կիլիկիան:

Կրնար կարծուիլ թէ Արարայի յաղթութիւնը վերջակէտ կը դնէր Լեգէոնի պատերազմական գործունէութեան: Ճակատագիրը այլապէս տրամադրեց: Արարան սկիզբ մըն էր: Լեգէոնին վիճակուած էր յետագային լայն բաժին մը ունենալ հիւսիսային Սուրիոյ եւ Կիլիկիոյ երկարատեւ կռիւներուն մէջ, յաճախ եղերական պայմաններու մատնուած, որոնք սակայն անեղծ ձգեցին լեգէոնականներու քաջասրտութիւնը: Կռուատներուն թիւը քառապատիկն անցաւ, բաղդատմամբ Արարային վրայ կրած կորուստին: Աւելի քան հարիւր լեգէոնականներ կը հանգչէին — եթէ կը հանգչէին... — քով քովի մօտաւորապէս չորս հազար Ֆրանսացի զինուորներու, այս հողին մէջ՝ զոր ազատագրելու կոչուած էին եւ զոր անտարբեր կամ չհաղթա մի — ջազգային քաղաքականութիւնը վերադարձուց զարաւոր հարստահարիչներուն:

×

Փիլինկ, անգլիացի մեծ վիպագիրը, առաջին աշխարհամարտին՝ Ազթուայի ճակատին վրայ լինած իր որդւոյն գերեզմանին վրայ փորագրել տուաւ հետեւեալ տապանագիրը.—

Անցորդ, գնա՛ ըսէ ազատ աշխարհին թէ մենք հոս ենք, որովհետեւ սուտ խօսեցաւ մեզի:

1958 ՎԱՀԱՆ ՓՈՐԹՈՒՂԱԼԵԱՆ

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ՎԱՅՐՆ Է ԳԵՂԵՑԻԿ ՈՒ ՀԱՆԴԱՐՏԻԿ...

—o—

Գրիգոր Օտեան:

Հայ մտքին եւ վերազարթնութեան ապնուազարմ մէկ դարբինը:

Եւ իր յուշագրական հատընտիր եւ նկարագիծ մէկ էջը, Վիսպատ, անտառախիտ եւ հովանուտ այդ քաղաքը: Վայրն է գեղեցիկ ու հանդարտիկ, հոն ջուրը, երկինքը ծիծաղ մը ունին միչտ, պուրակը խորհրդաւոր ոսոսափ մը, ծառերու խաչաչափը հոգիդ կը խոովէ:

Յառաջացի՛ր անտառէն ներս, եւ թըռչուններու համանուագը քեզ կը կառթէ, անդին՝ հսկայ ապառաժ մը, որ դէպի երկինք կը սլանայ եւ ասպարէզ կը կարդայ կայծակին, իր կողերուն վրայ մամուռ է բուսեր եւ ականակիտ ջուրը նախ կը կաթկթի, յետոյ կը զեղուի եւ հեղեղ կ'ըլլայ, կը վերածուի վտակներու, աղբիւրներու, ջրվէժի մը, որ հովիտէ հովիտ կը թափի, կը կարկաչէ, կը չառաչէ, կը գլգլայ...

Յառաջացի՛ր տակաւին, եւ էութիւնդ պիտի նոյնանայ այդ ծառաստաններուն, հողէն ցայտող կամ երկինքէն տեղացող այդ դաշներգութեան, այդ զմրուխտին, կապոյտին, արեւուն հազարումէկ ցոլացքներուն:

Կուսական շղարշ, որ բնութեան անբծութիւնը կը ծածկէ, եւ « գեղեցիկ ու հանդարտիկ » այդ աշխարհը օթեւանը կ'ըլլայ անպատմելի ներդաշնակութեան:

ԾԻԾԵՌՆԱԿ

COMMUNIQUE

COMITÉ DES ARMÉNIENS DE PARIS

MON CHER COMPATRIOTE,

A l'occasion de l'élection législative partielle qui se tient dimanche 24 Semtembre dans le 14ème arrondissement de Paris, notre Président d'Honneur, le Maire de Paris, Jacques Chirac, me prie de vous transmettre l'appel que vous trouverez ci-dessous.

Avec mes sentiments amicaux.

Le Secrétaire Général
PATRICK DEVEDJIAN

×

MESSAGE DE JACQUES CHIRAC

Mes Chers Amis,
L'action que je mène, à votre demande, à la Mairie de Paris, en faveur de votre culture et de la cause sacrée de vos morts n'est possible qu'avec l'appui permanent de la population. Je sais que je peux compter sur vous comme vous pouvez compter sur moi. C'est pourquai je vous demande de vous mobiliser en allant voter et en faisant voter en faveur de mon premier Adjoint, votre Député : CHRISTIAN DE LA MALENE.

Croyez, Chers Amis, en mes sentiments fidèlement dévoués.

Le Maire de Paris
JACQUES CHIRAC

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՕՍԷՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

ՂՕՂԱՆՋՈՒՄ Է ԱԿՆՈՎԻՏԸ

4.

— Ի՞նչ լաւ է, որ լաւացել ես, Բե — նիամին:

— Ես էլ ուրախ եմ, որ դու էլ ես լաւանում, Զիւնիկ:

Լոյսը հիմա էլ երեւաց Զիւնիկի չըբթունքներին: Այս որքա՞ն դեղեցիկ է վիրաւոր լոյսը: Բենիամինը նատեց Զիւնիկի մօտ: Թէկուզ ոչինչ չխօսեն, նոյնիսկ չնայեն միմեանց: Ա. յաղէս այնքան լաւ է...:

Զիւնիկը բռնեց Բենիամինի ձեռքը:

— Ռուս աղջկան յիչո՞ւմ ես:

Բենիամինի ձեռքը այրուեց: Զիւնիկի մատները տաք էին: Ձերմակ երես ունէր ռուս աղջիկը եւ սեւ խալ՝ այտին: Ի՞նչպէս չի յիչուի: Ցիչում է՝ Հալչի Բարսեղ էֆէնդին չոյեց աղջկայ մազերը, կարծես նրանցից չէկ կայծեր թափուեցին ձիւներին վրայ:

— Թուրք ասկեարը հրացանի կոթով հարուածեց աղջկայ գլխին, ասաց Զիւնիկը: Տեսայ, բայց աւելի չուտ զգացի:

— Այո, մերոնցից չատերը սպանուեցին: Աղջկայ սպանուելը չտեսայ:

— Դու վիրաւոր էիր:

— Նաեւ մչուշ էր:

Անսպասելի քարայր մտաւ Գեղամը: Ուրախ բարեւեց ընկերներին, ձեռքը դրեց Զիւնիկի ճակատին:

— Հը՞, լաւանո՞ւմ ես:

Զիւնիկը կիսով նատեց պառկած տեղը:

— Դու այն ռուս աղջկան յիչո՞ւմ ես, Գեղամ:

Գեղամը ցնցուեց, եւս քաշուեց փոքրինչ: Ակնովիտ գալու օրուանից պահ չի եղել, որ ռուս աղջիկը չերեւայ աչքին: Եթէ գիչեր է՝ ապա խաւարի միջից, խառնուելով: Եթէ ցերեկ է՝ ձիւների միջից, ձիւները տաքացնելով: «Աստուած գթասիրտ է, նա մեզ չի լքի»: Ո՞վ էր ասում: Էլ ո՞վ աղջիկը: Նրա ձայնը այժմ էլ սարսռեցնում է Գեղամին: Երէկ հօրը պատմեց աղջկայ տեսիլքը: Հայրը հարցրեց նրա անունը: — Ինչի՞ դ է պէտք, հայր: — Գրանցեմ « Ցանկ բեկորացի » մէջ, որդիս: Գոնէ դա յիշատակ մնայ դժբախտից: — Այժմ էլ Զիւնիկին է տկարութիւնից խոչորացած աչքերով յամառ նայում իրեն.

— Դու նրան յիչո՞ւմ ես, Գեղամ:

Գեղամը դէմքը չրջեց՝ ճչա՞յ, գոռա՞յ՝ այո, այո, յիչում եմ: Մարդ ի՞նչպէս մոռանայ արեւի լոյսը: Գեղամի մտքում յստակ գծուեց լերան ուսը, ուր սպանուեց աղջիկը, կարծես չօչափեց դէպի նա տանող սառած արահետը...

×

Ակնովիտը Գոհանամք լերան բարձրադիր գահն էր՝ երեք ալիք-ատամ գորչ ժայռեր: Նրանց արանքից երեւում է կապոյտ երկինքը՝ թրթռուն չղարշ, լերան ճերմակ ստինքների վրայ: Զեան բլուրբլուր հիւսքերը սառչ ժանիքներից չուր կաթկթացնելով:

Տէր Գերասիմը զանգը կախեց ժայռի ցցից:

— Լինի Թող վայրս աղօթատեղին ու եկեղեցին մեր:

Անտառից փայտի բեռով եկող տղամարդկանց ու կանանց Ակնովիտը դիմաւորեց զանգի ղօղանջով: — « Դի՛ն — դա՛ն... »: Դա յիչեցրեց գիւղի երբեմնի խաղաղ օրերը, որ երեւի հազար տարի առաջ են վայելել իրենք: Մոռացուա՛ծ վայելք: Ակամայ կանգնեցին, քարացան նոյնիսկ բեռները մոռանալով: Թաթուլ խմբապետը չէր յիչում, թէ ինչպէս պէտք է խաչ հանի երեսին՝ զանգի ղօղանջը լսելիս: Զիլ Զաքարը գոչեց՝ ծուռ աչքը լայն բացելով.

— Ինչի՞ ես մեզ կանչում, Տէր Գերասիմ:

— Ինչի՞ ես մեզ կանչում, Տէր Գերասիմ:

Քահանան լերկ ոսկոր ձեռքերը տնկեց դէպի երկինք:

— Տօն է այսօր Ընծայման Սուրբ Աստուածածնի ի տաճարն:

— Ի տաճա՛րն, — տատմները կճըտացրեց Զիլ Զաքարը: Ի չարն ասա, պըրծնենք: Տաճարդ էս սառցի բո՞ւնն է: Ուզում ես պատարագ մատուցե՞լ:

Տէր Գերասիմը աւելի բարկութեամբ քաշեց զանգի թոկը: «Դի՛ն—դա՛ն...»:

Քարայրից դուրս եկաւ Ծատոսկի մարդն, չանչ անելով՝ գրող ուղարկելով զանգի կողմը: Բայց եւ իսկոյն զղջաց, կանչեց Մարգարիտին.

— Հարս, արի, գնում ենք եկեղեցի:

Գնացին՝ ձեան մէջ յաճախ սայթաքելով:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(Շար. 151)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պր· Կարապետ Պապիկեան (Մանթոն), Տէր եւ Տիկին Սերժ Պապիկեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի Սեպտ· 24ին Փարիզի Ս· Ցովհ· Մկրտիչ եկեղեցին իրենց կնոջ եւ մօր՝

ԱՇԽԷՆ ՊԱՊԻԿԵԱՆԻ

մահուան 6րդ տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ Պապիկեան զերդաստանի ննջեցելոց եւ իրենց աներհօր ու պոքանչին, մեծ–հօր եւ մեծ–մօր Լեւոն եւ Եւգինէ Փափազեանի յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՓԱՐԻԶ·– Պ· Հրանդ Մարգարեան 100 ֆրանք կը նուիրէ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Վարդուհի Տէրտէրեանի մահուան առթիւ (Մարսէյլ), Իսի լէ Մուլինոյէն Աստղիկ Ճանիկեան 10 ֆր· կը նուիրէ «Ցառաջ»ին:

ՑԱԻԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Ծաչի Վիէնի մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Բարսեղ Բարսեղեանցի իրենց թոռնիկին մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Սապունճեանի եւ Տէր եւ Տիկին Աւագեանի իրենց եղբօր եւ քրոջ զաւակին, մահուան առթիւ (զոհ գացած Պէյրութ):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Վիէն·– Տէր եւ Տիկ· Բարսեղ Բարսեղեանց եւ զաւակները ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խորին շնորհակալութիւններ կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, մամուլով, անձամբ, գրաւոր մասնակից եղան իրենց խոր վիշտին, երբ դժբախտութիւնն ունեցան կորսնցնելու իրենց 17ամեայ թոռը՝ Փլորանս Բարսեղեանցը, անոր յիշատակին նուիրած են 100ական ֆ· Վիէնի Կապ· Ծաչին, Ազգ· Միութեան, Վասպուրականի Կեդր· վարչութեան եւ «Ցառաջ»ին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԸՆԴՀ· ԺՈՂՈՎ

Հ· Մ· Ը· Մ·ի Փարիզի մասնաճիւղի Բ· անդամական ընդհ· ժողովը Սեպտ· 23ին Փարիզի Մշակոյթի Տան մէջ, երեկոյեան ժամը 8ին: Օրակարգ·– Ա) Նիւթական եւ բարոյական գործունէութեան տեղեկագրի ընթերցում եւ վաւերացում: Բ) Նոր տարեշրջանի գործունէութեան ծրագրի մշակում: Գ) Վարչութեան ընտրութիւն: Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Բարձր հովանաւորութեամբ
Արեւմտ· Եւրոպայի Հայրապետ· Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Պատուոյ նախագահութեամբ եւ ներկայութեամբ

Միութեանս ցկեանս նախագահ
ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

ՄԵԾ ՃԱՇ ԵՒ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ի պատիւ
Միութեան Ֆրանսայի Շրջ· Ցանձնաժողովի նորընտիր նախագահ
ՆԱՓՈԼԻՈՆ ՊԻՒԼԼԻԽԵԱՆԻ

Hôtel Intercontinental

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 28, ժամը 20էն մինչեւ առաւօտ

Հանդիսաւոր բաշխում
Բարերար եւ Պատուոյ անդամներու վկայականներու
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ՑԱՑՏԱՓԻՐ
Ֆրանսայի մէջ առաջին անգամն ըլլալով ելոյթ պիտի ունենայ իրանահայ
երգչուհի ՀԵՐՄԻՆԷ ԵՐԻՑԵԱՆ
(Վիէննայի Երաժշտ· Ակադեմիայէն)
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

Առաջնորդութեամբ ՍԵԻԱՆ–ՄԵԼՔՈՆ խանդավառ նուագախումբին
Մասնակցութիւն ճաշի եւ պարահանդէսի՝ 200 ֆր· — Միայն պարահանդէսին մուտքը՝ ժամը 23էն ետք 40 ֆր·
Տոմսերը եւ սեղանները ապահովելու համար դիմել՝ Հ· Բ· Ը· Միութեան դրասենեակը՝ 11, Սքուար Ալպոնի, Փարիզ 16րդ — Հեռ· Թիւ 870·03·18

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Լաւ վճարումով, կար գիտցող կին մը կ'ուզուի, ընտանիքի մէջ կնոջ քոնֆէքսիոն գործի համար: Հեռաւորութեան պարագային պառկելու տեղ կր տրուի:

Դիմել ամէն օր մինչեւ ցերեկ, կամ հեռաձայնել՝

Adresse : Mr. APARTYAN VARUJAN
10 Allée Louis Blériot Chêne Pointu
Clichy-sous-Bois 93390
Tél. : 937-27-99

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմինի տարեկան մեծ պարահանդէսը ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ ՅԻՆ, ի նպաստ հայ վարժարանները:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՄԷԿԷՆ

Մահազդ	140 ֆր·
Հոգեհանգիստ	75 ֆր·
Շնորհակալիք	75 ֆր·
Հարսնիք, նշանուած	75 ֆր·
Ծնունդ	75 ֆր·
Կը փնտռուի	25 ֆր·
Կ'ուզուի	40 ֆր·

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ սովորական ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջ: Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է: Առեւտրական եւ եւայլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

POUR LA PREMIERE FOIS A PARIS

"COULEURS D'ARMENIE"

12 *peintres contemporains d'Arménie Soviétique*

Exposition du 19 au 26 Septembre

Hagop ANANIKIAN, Ardaches HOUNANIAN, Hagop HAGOPIAN, Garen SEMPADIAN, Henri ELIBEKIAN, Seyran KHATLAMADJIAN, Rudolph KATCHADRIAN, Raffi ADALIAN, Robert ELIBEKIAN, Viguen TADEVOSSIAN, Varoujan VARTANIAN EDOUARD KHARAZIAN

GALERIE DROUANT
52, Faubourg Sain-Honoré, 7500 8 Paris
Tél. : 265-79-45

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ՎԱՐԱԳԱՑ Ս· ԽԱՉ

Եկեղեցւոյ աւանդական տօնախմբութիւնը եւ մատաղօրհնութիւնը, այս տարի, կը կատարուի Հոկտ· 8, կիրակի: Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶ

Հ· Բ· Ը· Միութեան Տիկնանց Ցանձնախմբին կազմակերպած հայերէն լեզուի, հայկական պարի ու երգի դասընթացքները 4էն 15 տարեկան մանուկներու եւ պատանիներու համար կը վերսկսին Ցորեքշաբթի, Սեպտ· 27ին Ալէք Մանուկեան Մշակ· կեդրոնին մէջ՝ 118, Ռուբսէլ փողոց, 75017 Փարիզ եւ տեղի կ'ունենան ամէն Ցորեքշաբթի կէսօրէ վերջերը՝ ժամը 14էն 18 փոքրաւոր դասատուներու հսկողութեան տակ:

Արձանագրութեան եւ տեղեկութեանց համար դիմել՝ Ալէք Մանուկեան կեդրոնը, մինչեւ Ցորեքշաբթի օրերը ժամը 14էն 18, Հեռ· Թիւ 924·86·71, Հ· Բ· Ը· Մ·ի դրասենեակը՝ 11 Սքուար Ալպոնի, Փարիզ 16րդ, Հեռ· Թիւ 870·03·18:

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Հ· Բ· Ը· Միութեան վարչութեան եւ Մայր եկեղեցւոյ Կրօն· Ընկերակցութեան հովանաւորած հայերէնի դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտ· 20, Ցորեքշաբթի օր, Բարեգործականի սրահին մէջ՝ 33 Ռուտ Փիէր–Փիւժէ: Դասատուները կը սկսին առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 8: Շաբթուան այլ օրեր՝ ժամադրութեան վրայ: Քաղաքի կեդրոնէն հեռու բնակող անչափահաս աշակերտներուն կէսօրուան ճաշը ապահովուած է: Այն ծնողքները, որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները դպրոց ուղարկել, մասնաւոր կառք մը իրենց տրամադրութեան տակ դրուած է:

Մանրամասնութիւններու համար դիմել քարտուղարութեան: Հեռաձայնի Թիւ՝ 37·75·97

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Մխոբեայ Դաւիթեան դպրոցի 1978–79ի տարեշրջանի արձանագրութեան համար դիմել դպրոց, Ցորեքշաբթի, Սեպտ· 20ին առաւօտեան: Դպրոցի հաստիք·– 6, Ալէ Ժոլաճ (Վալանս):

ԻՍԻ

Իսիի Կապ· Ծաչի Մխոբեայ դպրոցը կը վերաբացուի Սեպտ· 20ին, Ցորեքշաբթի առաւօտ ժամը 9ին Իսիի Մշակոյթի Տան մէջ՝ 45 Ռիւ տը լա Տէֆանս:

Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

×

Ինչպէս նաեւ պարախումբի դասերը Սեպտ· 19, Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 17·30ին, Թիմնազ Րոտէնի մէջ, Պուլվար Րոտէն (Իսի):

ՏԷՍԻՆ

Տէսինի Կապ· Ծաչի դպրոցին 1978–79 տարեշրջանի դասերը կը սկսին Սեպտ· 20, Ցորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 1·30էն 4·30, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ըստ սովորութեան:

Արձանագրութեան վայր եւ ժամեր·– Տէսինի Մշակ· Տուն, Շաբաթ, Ցորեքշաբթի օրեր ժամը 1·30էն 4·30:

ATAMIAN & Fils

TAPISSIER DÉCORATEUR

MEUBLES ET SIEGES TOUS STYLES

EXPOSITION PERMANENTE
au magasin sur 2000 m2

20, Rue Chaligny 75012 — Métro Reuilly - Diderot
Sortie côté Chaligny Tél. : 344-23-87

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

Pour vos déjeuners d'affaires et vos soirées de détente

Le Caucase

situé en plein cœur du Marais vous assure de son meilleur accueil dans son cadre agréable et chaleureux

Spécialités Franco-Arméniennes

15, Rue St. Gilles, Paris 3e
(en pleine cœur du Marais)

Métro Chemin Vert

Réservation : 887-31-24

Ouvert tous les jours sauf le Dimanche

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
21
JEUDI
21 SEPTEMBRE
1978

LE NUMERO 1,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ Շ. ՊԻԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83 RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 230 Ֆ· Վեցամսեայ 125 Ֆ·
Արտասահման Տար· 260 Ֆ· Հատը 1 Ֆ· 80

ՅԱՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14·210
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
54e ANNÉE — N° 14.210

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏՊ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԷՊՔԵՐԸ

ՔԷՄՓ ՏԷՑՎԻՏԷՆ ԵՏՔ

ՈՉԻՆՉ ԼՈՒԾՈՒԱԾ Է

ՁԱՓԱԻՈՐՆԵՐՆ ԻՍԿ «Ո՛Չ» Կ'ԸՍԵՆ

— o —

Արաբական աշխարհը, ընդհանուր ձեւով կը մերժէ « ամերիկեան խաղաղութիւնը » եւ նոյնիսկ չափաւորները, ինչպէս Յորդանան եւ Սաուտի Արաբիա « ոչ » ըսին Ուաշինկթընի համաձայնագրերուն եւ Շաբաթ օր, փարիզեան մամուլն ալ իսկ անոյշ երազէ մը յետ արթննալու տպաւորութիւնը կը ծողուր: Ձիւղ է որ ամէն ոք քիչ մը չատ ակնկալած էր « յաղթանակ » պոռալու եւ խանդավառութեամբ ղիմաւորելու համաձայնութիւն մը, որ խորքին մէջ չէր կրնար բաւել եթէ մը գտնելու համար Միջին Արեւելք:

« կարծրերուն » ո՛չը այնքան ալ անակնկալ մը չէր կրնար ըլլալ, բայց Սատաթ, կը յուսար, որ գոնէ Ռիատ եւ Ամման իրեն զօրավիզ կը կենան: Այդ ալ չեղաւ եւ Սատաթ այսօր առանձին մարդ մըն է:

Հիւսէյն եւ Խալետ Սայրըս Վէնսին անգամ չսպասեցին իրենց ընդդիմութիւնը յայտնելու համար մինչ Յորեքշաբթի օր, Դամասկոսի մէջ վճռականութեան ճակատը ժողով կը գումարէր դիրք ճշդելու համար: Նոյն օրուան համար էր որ Պահինջիք գործադուլի հրահանգ տը ւած էին գրաւուած հողամասերուն մէջ:

Յորդանան իր դիրքը ճշդեց յայտնելով պարզապէս՝ « Յորդանան ինքզինքը՝ բարոյապէս կամ օրինաւոր կերպով յանձնառու չի զգար Քէմփ Տէյվիսի վերջին ժողովի արդիւնքներուն, քանի չէ մաս նակցած այդ ժողովին »: Այս յայտարարութենէն քիչ ետք, աւելի ծանր հարուած մը կուգար, այս անգամ Ռիատէն, որ « անընդունելի » կը գտնէր համաձայնագրերը: Նոյն առեն լաւատես Գարթերը ճամբայ հանած էր իր Արտաքին նախարարը, որպէսզի համոզէ « ընդդիմադիրները » բայց անոնք ժամ առաջ ճշդած էին իրենց դիրքը, չսպասելով անգամ Սայրըս Վէնսի տալիք պատճառաբանութիւններուն:

Աւելի « կարծրերը » աւելի խիստ յայտարարութիւններ կ'ընէին եւ Արաֆաթ չէր վարաներ բաղդատելու այս համաձայնագրերը Փրանսացի գործակիցներուն դաղնի համաձայնագրերուն գրաւման նպատակին հետ: Կը չեչտէր· « Արաբ ժողովուրդը պիտի չընդունի այս աղտոտ համաձայնութիւնը որ դաւ կը նոտի »: Ասիկա, քիչ–չատ, հասարակայ կարծիքն է անոնց — ՊԱԿ, Ալժերիա, Սուրիա, Լիբիա, Հարաւ Եմէն — որոնք վճիռ մը պիտի արձակեն Դամասկոսէն:

Գալով խնդրոյ առարկայ բուն պարեպինգի ժողովուրդին, թղթակիցները կը վկայեն թէ դառնութիւն կը տիրէ Լիբանանի գաղթականականներուն մէջ: Երիտասարդները աւելի ընդվզած են եւ 19 մայիս Ռաչիտ, Կաշնիկովը սեղմած կ'ըսէ· « Ոչինչ եւ ոչ ոք կրնայ ձեռքէս առնել այս զէնքը: Եւ ցորչափ զայն ունիմ, կռիւը չի վերջանար: Սատաթ դաւաճանեց մեզի »: Աւելի տարեցները դառն են եւ անոնցմէ մէկն ալ, որ ձեռքը կը պահէ 1948ին « Պաղեստին » ձգած իր տան բանալին կ'ըսէ· « Արաբ մըն է, Սատաթ, որ արգելք կ'ուզէ հանդիսանալ հիմա որ տունս վերադառնամ »:

Գոհերը ալ կան սակայն, պէտք չէ անտեսել: Գոհերը Իսրայէլացիներն են, որոնցմէ 40 հազար ցոյց մըն ալ ըրած են Թել - Աւիվ, ի նպաստ Պեկինի եւ համաձայնագրերուն:

×

Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը յայտարարեց թէ ստորագրուած համաձայնագրերը խաղաղութեան ճամբուն վրայ բարեկամեցողութեան նշաններ են:

Ամէն պարագայի մէջ, ինչ որ առնուազն կրնայ զարմանալի թուիլ, այն է որ հարկ եղաւ 48 ժամ, որպէսզի իրա – զեկներն իսկ ղուրս գան իրենց անոյշ քունէն եւ անդրադառնան թէ ոչ միայն ոչինչ վերջացած է Մերձաւոր Արեւելք, այլեւ, այս ընթացքով, ոչինչ կրնայ սկսիլ խաղաղութեան ճամբուն վրայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆԿԵՐԱՑԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆԸ կըր – կին հսկայ բաց մը ունի – վեց միլիառ մինչեւ Դեկտեմբեր եւ որպէսզի մուտք ապահովուի, կառավարութիւնը որոշած է որ այն հաստատութիւնները որոնք 400 աշխատաւորէ աւելի ունին, ամէն ամսու 5էն եւ ոչ՝ 15էն առաջ պիտի վճարեն իրենց սակերը: Պետութիւնն ալ պիտի աւելցնէ իր բաժինը եւ վճարէ չուրջ 1,3 միլիառ: Պարզ է սակայն որ այս միջոցները կիսակատար բաներ են, որոնք հիմնական դարման չեն բերեր:

Վոճի չրջանի գործատէր մը դատարան քաշուած է, որովհետեւ 40 ժամ աշխատանքը չորս օրուան ընթացքին ընել կուտար իր 160 աշխատաւորներու միասն ձայն համաձայնութեամբ: Գործատէրը, անօրէն Էնթերնասիոնալ Տէքորի, իր անձնակազմին համար լողարան, սոնա եւ թենիս ալ չինած է, բայց օրէնք կայ եւ ըստ այդ օրէնքին 40 ժամը պէտք է անպայման հինգ օրէն րնել: Բոլոր աշխատողները դոհ էին սակայն այս դրութենէն (ժամը՝ 7էն 12 եւ 13էն 18) որ թոյլ կուտար ազատ ըլլալ Ուրբաթ, Շաբաթ, Կիրակի: Առաջին բողոքողը եղած է տեղւոյն Համայնավար կուսակցութիւնը « չհագործում » որակելով եղածը, ապա « աշխատանքի քննութիւնը » որ դատի քաշած է գործատէրը: Ուսումնասիրութիւններ ցոյց տուած են եղեր, որ չորս օրուան մէջ տասը ժամ ընելը վնասակար է մարդոց առողջութեան:

ԹԱՊԱՍԻ (Պարսկաստան) երկրաշարժին պատասխանատուն կրնայ Խորհ· Միութիւնն ըլլալ: Արդարեւ, գերմանական դիտարանին (Պոխում) տնօրէնը կ'ըսէ թէ երկրաշարժը հետեւանք է հիւլէական ռումբի մը ստորերկրեայ պայթումին, Սիպերիա: Տեղւոյն վրայ, դեռ կարելի չէ եղած ճշդել զոհերուն թիւը: Շահը յայտարարած է որ թապաս պիտի վերաչինուի:

ՓԱՐԻԶԻ 14ՐԴ թաղամասի 16րդ ընտրական չրջանը կրկին պիտի քուէարկէ Կիրակի օր եւ բոլորին ուշադրութիւնը կեդրոնացած է 15 թեկնածուներէն երեքին վրայ: Մեծամասնութենէն զատ, որ մէկ թեկնածու ունի (տը լա Մալէն), կան համայնավարները, որոնց թեկնածուն է՝ Ռոլանտ Փեվիքան մինչ Ընկերվարական կուսակցութիւնը կը ներկայացնէ Էմիլիճ Ազիս:

ԲՐԵԺՆԵԻ կառախումբով Բաքու գացած է Լենինի կարգի չքանչանը տալու համար Ադրբեջանի Հանրապետութեան:

ՕՌՈՒԻ խմբագրութեան տնօրէնը իր հրաժարականը ներկայացուցած է Քառըֆուռ հաստատութեան տնօրէնին, որ տէրն է, ներկայիս Պուտաքի թերթին: Կիյըմինօ «խղճի» հարց կ'արծարծէ, ըսելով թէ չի կրնար առանց բան մը ընելու հանդիսատես ըլլալ թերթին ընկղմելուն: « Ինչո՞ւ գնեցիք թերթը, հարց կուտայ խմբագիրը, եթէ արդէն կը մտածէք թէ ի՞նչպէս անկէ պիտի ազատիք 1979ին»:

ՍԱՆ – ՖՐԱՆՍԻՍԿՕ բնակող Հայ մը անցեալ չաբթու ազատ արձակուած է խորհրդային բանտէ մը եւ տուն վերադարձած: Ըստ Ռուսերուն, նախկին խորհրդային քաղաքացի մըն էր, յետագային Ամերիկա հաստատուած: Զերբակալուած է խորհրդային մաքսային սպասարկութեան կողմէ, այն ամբաստանութեամբ թէ դէմ գործած է խորհրդային ներածման օրէնքներուն, 11 ամիս առաջ: Ոչ մէկ օժանդակութիւն վայելած է ամերիկեան դեսպանատունէն, որ մերժած է նաեւ անունը տալ, ըստ Մոսկուայի արեւմտեան չրջանակներուն:

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Սեպտ· 11–14)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԵՐԲՈՐԴ ՊԱՏԿԵՐԱՍՐԱՀԸ

Լենինականի մէջ բացուած է մանկական պատկերասրահ մը, որ երրորդն է Հայաստանի մէջ: Հոն ցուցադրութեան դրուած են մօտ 70 երախաներու 160 նկարներ, ինչպէս նաեւ մանկապարտէզներու աշակերտներու ձեռագին աշխատանքները: Պատկերասրահի տնօրէնն է Ս· Մկրտչեան:

×

ՉԵԽ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի Խաչատուր Աբովեան մանկավարժական հիմնարկի եւ Չեխոսլովաքիոյ Բրատիսլաւա քաղաքի Կոմենսկի համալսարանի ուսանողներու եւ մանկավարժներու միջեւ բարեկամական կապեր հաստատուած են, որոնց իբրեւ հետեւանք, վերջերս խումբ մը չեխ ուսանողներ, Եոզէֆ Մլադէկի ղեկավարու – թեամբ չրջած են Հայաստանի զանազան քաղաքները եւ վարժութիւն ձեռք ձգած աշխարհագրութեան դիտութեան մէջ: Ուսանողները այցելած են Արարատեան դաշտ, Երեւան, Կամօ, Ջերմուկ, Իջեւան, Արփա, Աղստեւ, Կեչուտ, Սեւան, Կիրովական, Լենինական եւ Յանօթացած են Հայաստան բնաչխարհի ֆիզիքական եւ տնտեսական յատկանիշներուն:

×

ԳՈՐԻՍԻ ՆՈՐ ՋՐԱՏԱՐԻ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄԸ

Գորիսի չրջանի նոր ջրատարը, որ սկիզբ կ'առնէ հին Շինուհայրի փապուղիէն, 40 քիլոմեթր երկարութիւն կ'ունենայ: Ծողովակներով մէկ երկվայր կեանի մէջ մօտ 98 լիթր ջուր կը բերուի Խնածախ, Խնձորեսկ, Տեղ, Աբրաւուս, Կորնիձոր, Քարաչէն, Հարթաչէն, Շի – նուհայր, Խոտ, Հալիճոր եւ Քարհունջ գիւղերը: Ջորերու միջով ու ժայռուտ լեռնալանջերով արդէն զետեղուած են չորս քիլոմեթր խողովակներ, կառուցուած է առաջին ջրհան կայանը: Նոր ջրատարը հինգերորդն է չրջանին մէջ:

Անով չրատարներու ընդհանուր երկայնութիւնը կը հասնի 91 քիլոմեթրի եւ կը լուծուի չրջանի բնակչութեան խմելու ջուրի ապահովութեան հարցը:

×

ՀԱՅԿ· ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ Բ· ՍԻՄՊՈԶԻՈՄԻ ԲԱՑՈՒՄԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի նիստերու դահլիճին մէջ, Սեպտեմբեր 12ին բացուած է Հայկ· արուեստի նուիրուած միջազգային Բ· սիմպոզիումը, որուն մասնակցելու համար Երեւան ժամանած են աշխատասիրանի 20 երկիրներու չուրջ հարիւր գիտական կազմակերպութիւններու 200 պատուիրակներ: Գիտական համագումարին բացման խօսքը արտասանած է Հայաստանի փոխվարչապետ եւ համագումարի կազմակերպիչ մարմնի նախագահ Ալեքսան Կիրակոսեան, որ ի մէջ այլոց նշած է· « Մեր ժողովուրդի բազմադարեան պատմութիւնը մեզի կտակած է հարուստ եւ բազմակողմանի մշակութային ժառանգութիւն: Այդ ժառանգութեան մէջ մեր անցեալն է, հայ ժողովուրդի ստեղծագործական սխրանքը, այն՝ որ մեր ազգային գոյատեւման պայմանը եղած է, մեզի իրաւունք տուած է ապրելու եւ կերտելու, ոգի տուած է վերադառնելու մեր ինքնութիւնը: Հայկ· արուեստի ամէնէն բարձր թռիչքներէն մէկը ճարտարապետութիւնն է: Իր պարզ ու պարզութեան մէջ խոր, իր ամուր եւ ամրութեան մէջ ներդաշնակ ու կատարեալ ձեւերով մեր ժողովուրդի գեղարուեստական մտածումի ամէնէն վառ արտայայտութիւններէն մէկն է ան: Այդ է պատճառը, որ մեր ճարտարապետութիւնը, դուրս ելլելով ազգային սահմաններէ, իր նպաստը բերած է միջազգային ճարտարապետութեան »:

Այնուհետեւ յանուն Հայաստանի Ակադեմիայի, նախագահը՝ Վիկտոր Համբարձումեան ողջունած է համագումարին մասնակցող գիտնականները, նշելով որ Ակադեմիան իր հիմնադրութեան առաջին օրէն իսկ մեծ ուշադրութիւն դարձուցած է հայագիտական հետազօտութիւններու: Այն յաջողութիւնները որոնք ձեռք ձեռքուած են այդ մարզին մէջ, կապուած են մեծ գիտնականներու անուններուն՝ Մանուկ Աբեղեան, Հրաչեայ Աճառեան, Յակոբ Մանանդեան, Յովսէփ Օրբելի, Ստեփանոս Մալխասեան, որոնք դաստիարակած են գիտնականներու սերունդներ: Հայագիտութիւնը յաճախ սխալմամբ կը սահմանափակեն միայն մէջ – նադարեան արուեստով, սակայն պէտք է չեչտել որ Հայաստանի ժամանակակից արուեստը գիտութեան այդ մարզին անկապտելի մասը կը կազմէ: Անկարելի է հայկ· արուեստը պատկերացնել առանց Արամ Խաչատուրեանի, մեր ազգային ճարտարապետութիւնը՝ առանց Ալեքսանդր Թամանեանի եւ տակաւին մշակոյթի այլ գործիչներու »:

Ապա խօսք առած է Միլանոյի Բազմարուեստից հիմնարկի փրոֆ· Ա· Ալվիակո Նովելլօ եւ Հայաստանի Ակադեմիան միացին յանձնած է 1975ին Պերկամոյի մէջ տեղի ունեցած միջազգային Ա· համագումարի նիւթերու հատորածոն: Հուսկ, սկսած է գիտնականներու զեկուցումներու ներկայացումը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՆՈՐ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԸ

(ՏՈՒԵԱԼՆԵՐ ԵՒ ՀԱՐՑԵՐ)

Ա.անդական կարգով, ներկայ՝ 1978 – 1979 ուսումնական տարեշրջանը բացուեցաւ Սեպտեմբեր 1ին:

Աշակերտութեան թիւը 1·349 ցերեկօթիկ հանրակրթարաններուն, 91 երեկոյեան եւ 68 այսպէս անուանուած հեռակայ (ծրագրային տեսակէտով դասաւանդու – թիւն), ինչպէս նաեւ 28 այլ կարգի ղեկ – րոցներուն մէջ 618·700 է:

Առաւել բացատրութեան համար ճըշ – դենք, թէ հեռակայ ղպրոցներէն 25ը միջնակարգ են, 30ը ցերեկօթիկ ղպրոց – ներուն կողքին հաստատուած երեկոյեան դասարանները եւ 13ն ալ բաժիններ են: Երեկոյեան եւ հեռակայ ղպրոցներուն ցանցը տարիներէ ի վեր կ'ընդլայնի· վերջին տասը տարիներուն վերոյիշեալ ղպրոցներէն չըլլանալուրա եղած են մօտ 56·000 հոգի: Անցեալ ուսումնական տա – րեշրջանին՝ աւելի քան 8·000: Այս ղեկ – րոցները հաստատուած են, որպէսզի աշխատող երիտասարդները իրենց ու – սումը չարունակելու կարելիութիւնն ու – նենան:

Պատկան մարմիններուն համար քանի մը հարցեր հրատապ լուծումներու կը կարօտին: Առաջին՝ մինչեւ 30 տարեկան 53·000 աշխատող երիտասարդները՝ զուրկ միջնակարգ ուսումէ, դուրս կը մնան այս ծիրէն: Երկրորդ՝ երեկոյեան ղպրոց – ներուն աշակերտութեան մեծ մասը ցե – րեկօթիկ ղպրոցներէն հեռացածներ են՝ կէս ճգելով իրենց միջնակարգի ուսումը: Երրորդ՝ երեկոյեան եւ հեռակայ ղեկ – րոցներէն հեռացողներուն թիւը նկատելի է: Այսպէս, անցեալ ուսումնական տա – րեշրջանի 3·791 հոգի, այլ խօսքով զոյգ ճիւղերուն ուսանողութեան թիւին 10,8 տոկոսը հեռացած է:

Հայաստանի 159 երեկոյեան եւ հեռա – կայ ղպրոցներուն աշակերտութեան թիւն է աւելի քան 33·000:

Տարիներէ ի վեր լուրջ աշխատանք կը կատարուի ֆիզիքական եւ մտային պա – կասութիւններ ունեցող ղպրոցական տա – րիքի տղոց եւ աղջիկներուն համար ղեկ – րոցներ հաստատելու ուղղութեամբ: Վե – րեւ մատնանշուած 28 այլ կարգի ղպրոց – ները կը կոչուին յատուկ կամ օժանդակ եւ սահմանուած են մտաւոր եւ ֆիզիքա – կան թերամ աշակերտներուն համար: Ասոնց թիւն է 4·500: Դեռ անհրաժեշտ են նոր ղպրոցներ, քանի բժշկական – մանկավարժական քննութիւն մը, Հան – րապետութեան 28 քաղաքներուն եւ շըր – ջաններուն մէջ գտած եւ արձանագրած է մօտ 3·000 հոգի, որոնք դուրս կը մնան կրթական այս ոլորտէն:

Միջնակարգ մասնագիտական ուսում – նարանները կը յաճախեն 53·000է աւելի աշակերտներ, բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւնները՝ աւելի քան 56·000, իսկ մասնագիտական – թեքնիք (պրոֆ – տեխնիկական) կրթարանները 42·252 հոգի:

Վերջին տասնամեակին յատկանշական յաջողութիւն մը արձանագրուեցաւ: Հիմ – նականին մէջ վերջ դրաւ երիտասարդու – թեան ընդհանուր միջնակարգ կրթու – թեան անցքը եւ, ներկայիս, նոյնքան յաջողութեամբ, իրականութիւն կը դառ – նայ ընդհանուր պարտադիր միջնակարգ ուսումը: Առաջադրութիւնը հետեւեալն է.— Առաջին դասարան մտնողները (7 տարեկան) առանց ընդմիջումի չարու – նակեն իրենց ուսումը մինչեւ 8րդ եւ անկէ ետք ալ անցնին 9րդ - 10րդ դասա – րանները կամ համապատասխան մասնա – գիտական – կրթարանները: Այդ թիւերը խօսուն են: Ներկայիս Հայաստանի հան – րակրթարաններուն մօտ 68 տոկոսը միջ – նակարգ է: Տասը տարի առաջ առաջին դասարան ընդունուածներուն 78,4 տո – կոսը աւարտեց լրիւ բաժինը, այսինքն հետեւեցաւ մինչեւ 8րդ դասարանին դա – սընթացքներուն: Անցնող ուսումնական տարեշրջանին այդ տոկոսը բարձրանա – լով հասաւ 94ի: Միւս կողմէ, 8րդ դա – սարանը աւարտողներուն 99,3 տոկոսը կը չարունակէ միջնակարգ կրթութիւնը: Ցաւն այն է, որ այսպէս կոչուած մա – դումները, այսինքն՝ ղպրոցէն հեռացող – ները, յատկապէս բարձրագոյն կարգե – րուն մէջ, 9րդ եւ 10րդ դասարաններ, խորհրդային միջինէն բարձր են, ներ – կայացնելով 4,6 տոկոս:

Ներկայ ուսումնական տարեշրջանին Հայաստանի 13 բարձրագոյն ուսումնա – կան հաստատութիւններուն մէջ ընդուն – ուեցան 11·615 հոգի, այսինքն նոյնքան, որքան անցեալ տարեշրջանին: Ասոնցմէ ցերեկօթիկ բաժիններուն կը հետեւին 9·155 հոգի, երեկոյեան դասընթացքնե – րուն 900, իսկ հեռակայ՝ 1·560: Առանց մանրամասնելու ճշդենք, որ ներկայիս մասնագիտութիւնները 152ի կը հասնին, որոնցմէ երեքը ներկայ չրջանին հաս – տատուեցան· տեղեկատուութեան մեքե – նայական մշակում (ժողովրդական տնտե – սութեան հիմնարկութիւն), ժողովրդա – կան նուագարաններ (պետական երա – ժշտանոց կամ՝ պետկոնսերվատորիա, ինչպէս կ'ըսուի), պատմութիւն եւ խոր – հրդային իրաւագիտութիւն (մանկավար – ժական հիմնարկութիւն):

Կրթական կեանքին ներս յատուկ ճիգ կը թափուի, որպէսզի մէկ կողմէ վեց տարեկաններուն համար նախապատրաս – տական դասարաններ հաստատուին եւ, միւս կողմէ, առաւելագոյն թիւով երա – խաներ մանկամատուր – մանկապարտէզ յաճախեն: Տասը տարի առաջ Հայաս – տանի մէջ կային 820 մատուր – մանկա – պարտէզներ 81·605 երախաներով: Այժմ համապատասխան թիւերը կարգով 1·050 եւ աւելի քան 122·000 են: Այս այսպէս ըլլալով հանդերձ, պէտք է նկատի ու – նենալ, որ մինչեւ եօթը տարեկան երա – խաներուն մօտ մէկ երրորդը միայն կը յաճախէ նախադպրոցական հիմնարկնե – րը: Գլխաւոր պատճառը չինարարութեան թերացումն է: Ամէն տարի պատկան մարմինները կարեւոր յատկացումներ կ'ընեն ղպրոցական չէնքերու չինութեան եւ նորոգութեան համար, սակայն միշտ ալ չեն իրագործուիր սահմանուած ծրա – դիրները: Կը բաւէ արձանագրել, որ միայն վերջին երեք տարիներուն չեն իրա – կանացած ծրագիրով նախատեսուած 29 ղպրոց՝ 13·755 աշակերտի եւ 14 մանկապարտէզ՝ 2·490 երախայի հա – մար: Ասով պէտք է բացատրել նաեւ այն իրողութիւնը, որ Հանրապետութեան ղպրոցներուն աւելի քան 36 տոկոսը կը չարունակէ կիրարկել երկու հերթի դա – սընթացք:

Ինչ որ է, կը կարծեմ թէ այդ բոլորին մասին խօսիլը աւելորդ է, որովհետեւ կացութենէն բան չի փոխուիր: Մենք Հայաստանին բարիք չկամեցողը չենք: Ինչպէս կ'ըսեն այնտեղ, հայրենիք կը կառուցանեն եղեր, լաւ կ'ընեն, Աստ – ուած հետերնին ըլլայ, իրենց յաջողու – թիւնները լսելով կ'ուրախանանք: Միւս կողմէ, ինչո՞ւ սուտ խօսիմ սակայն, ան – դամ մըն ալ չեմ երթար: Հայաստանը մեր տեղը չէ:

— Պարոն Աբգար, չէ՞ք կարծեր որ հարցին ձեր մօտեցումն է որ սխալ է հիմնովին: Կարճ, երկու բառով բացատ – րեմ միտքս: Զարիքին աղբիւրը այս պա – րագային ձեր... չէզոքութիւնն է ըստ իս· այսինքն ձեր անտարբերութիւնը, անցեալէն ու ներկայէն կտրուած ըլլալն է ու այդ բոլորին օտարի մը աչքով ու հոգիով մօտենալը: Ինչպէս կ'երեւի, ձեզի համար շատ աւելի կարեւորութիւն ունին պանդոկի մը սենեակին մէջ ձեր ուզած ատեն խմիչք ունենալու պերճանքն ու ճաշարանին մէջ հալած կարագին – չմոռնանք՝ առանց աղի — ժամանակին հասած չըլլալը, քան հայրենի ժողովուր – դը ինք, իր ճակատագրով, նուաճում – ներով, չքեղ այն հաստատութիւններով՝ որոնցմէ մէկ - երկուքը յիշեցինք քիչ առաջ: Հաստատութիւններ՝ որոնցմով, ինչպէս ըսիք, հեռաքրքրուա՛ծ իսկ չէք ձեր չէզոք կեցուածքով: Իո՞նչ բարեբախ – տութիւն հայրենիքին համար որ գոնէ բարիք կը կամենաք եղեր, կ'ուրախա – նա՛ք եղեր հեռուէ հեռու՝ այնտեղ կա – տարուած նուաճումներուն, իրագործում – ներուն համար:

Մեր խօսակիցներէն պարոն Գեղամին վերջին այս հեղնանքով խառն պոռթկու – մը կրնար փոխադարձ, վիրաւորական, անհաճելի ակնարկութիւններու, արտա – յայտութեանց տեղի տալ՝ եթէ ասնտի – կնոջ դինաթափող, քաղցր ժպիտը ան – դադարար չփակէր հարցը·

— Հրամմեցէք խնդրեմ ներս, ճաշը պատրաստ է:

×

Այն ատեն, ընդվզելով հանդերձ, չատ չանցած մոռցած էի միջադէպն ու չէզոք Աբգարը: Ի վերջոյ ո՞վ կը հետաքրքրո – ւէր, կը զրաղէր չէզոք Աբգարներով՝ որոնց ամբողջ կեանքը, ուշադրութիւնը կեդրոնացած էր իրենց պզտիկ, անկախ եւ փքացած եսերուն չուրջ մի – այն: Վերջերս աննշան ուրիշ դէպք մը պատճառ եղաւ սակայն որ անդամ մը եւս մտածեմ չէզոք Աբգարին հետ ունեցած մեր վերջին հանդիպումին եւ այդ առիթ տեղի ունեցած խօսակցութեան մասին:

(Շար. – 3)

"Midnight Express"

Մարդ մը ապրած է դէհենը եւ ուզած է ժապաւէնի միջոցաւ իր վկայութիւնը բերել հանրութեան: Այս է նիւթը Միտ – նայթ – էքսփրէսի: Դէպքը պատահած է Պոլսոյ օդակայանին մէջ, ուր կը բռնուի իր վրայ երկու քիլօ հաշիշով: Հակառակ իր վիպական ձեւին, ուր նման ժապաւէն – ներու յատուկ ստերոդէլիները յար – դուած են, դէպքը իրական է:

Այս եզակի ճեղքնթացը կ'առաջնորդէ մեզ թրքական բանտի մը մէջ, ուր ա – մերիկացի երիտասարդ կալանաւորին հետ մենք եւս ակնատես կ'ըլլանք անոնք – ւակայելիին, աւելին՝ անհանդուրժե – լիին: Հանդիսատեսը, որ եկած էր «թրա – ֆիք»ի պատմութիւն մը դիտելու, ահա արդէն քարացած իր բազկաթոռին մէջ, ընդվզումով կը տեսնէ թուրք բանտա – պահներուն բիրտ վերաբերումը, հան – դէպ — արդարութեան անունով — ի – րենց հակողութեան յանձնուած զոհե – րուն:

Ամերիկացի երիտասարդը դատապար – տուած է չորսուկէս տարուան բանտար – կութեան, ու համբերութեամբ կը հան – դուրժէ ամէն բանի: Օրերը կը համրէ վերջին չրջանին, երբ յանկարծ կը հաս – նի նոր վճիռ մը՝ Անգարայէն: Դատա – պարտուած է 30 տարի բանտարկութեան: Ամերիկայի մեղսակցութեամբ թուրքիա կ'ուզէ «օրինակ» մը տալ: Այլեւս իրեն կը մնայ մէկ ելք՝ փախիլ, այսինքն ինչ – տական դասարաններ հաստատուին եւ, միւս կողմէ, առաւելագոյն թիւով երա – խաներ մանկամատուր – մանկապարտէզ յաճախեն: Տասը տարի առաջ Հայաս – տանի մէջ կային 820 մատուր – մանկա – պարտէզներ 81·605 երախաներով: Այժմ համապատասխան թիւերը կարգով 1·050 եւ աւելի քան 122·000 են: Այս այսպէս ըլլալով հանդերձ, պէտք է նկատի ու – նենալ, որ մինչեւ եօթը տարեկան երա – խաներուն մօտ մէկ երրորդը միայն կը յաճախէ նախադպրոցական հիմնարկնե – րը: Գլխաւոր պատճառը չինարարութեան թերացումն է: Ամէն տարի պատկան մարմինները կարեւոր յատկացումներ կ'ընեն ղպրոցական չէնքերու չինութեան եւ նորոգութեան համար, սակայն միշտ ալ չեն իրագործուիր սահմանուած ծրա – դիրները: Կը բաւէ արձանագրել, որ միայն վերջին երեք տարիներուն չեն իրա – կանացած ծրագիրով նախատեսուած 29 ղպրոց՝ 13·755 աշակերտի եւ 14 մանկապարտէզ՝ 2·490 երախայի հա – մար: Ասով պէտք է բացատրել նաեւ այն իրողութիւնը, որ Հանրապետութեան ղպրոցներուն աւելի քան 36 տոկոսը կը չարունակէ կիրարկել երկու հերթի դա – սընթացք:

ՉԷՉՈՔ ԱԲԳԱՐԸ

Գրեց՝ ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ

— Ուրիշին ընելիքը իր դիտողիք բանն է· իսկ ես իրաւունք ունիմ կարծեմ իմ տեսակէտս ունենալու:

— Ինչ որ է, կէս մնաց ձեր ըսելիքը պարոն Աբգար, Հայաստանի ձեր այցե – լութենէն կը պատմէիք եւ չեղեցանք: Ուրիշ ինչե՞ր տեսաք նայինք հայրենիքի մէջ:

— Տեսնելիք չատ մեծ բան մը չկայ արդէն: Սեւան զացինք, անօթի եա և – կանք:

— Ինչո՞ւ, փա՞կ էր ճաշարանը:

— Չէ եղբայր, բայ ըլլալը բայ էր, եւ հակառակ աւտր անօթի վերադար – ձանք: Սեւանի մէջ անպայման իչխան ձուկ պէտք է ուտէք ըսին: Բէք աղէկ, տպտպեցինք: Կէս ժամ վերջ երբ եկաւ ձուկը, կառավնին ըսի որ լէմոն մը եւ առանց աղի քիչ մը հալած, տաք կարագ բերէ ձուկին վրայ լեցնելու համար: Մարդը «աչքի՛ս վրայ» ըսաւ ու գնաց: Ա՛լ սպասէ որ կարագն ու լէմոնը գան: Հինգ վայրկեան, տասը, տասնըհինգ, քսան...: Մեր միւս սեղանակիցները բո – լոր, վերջացուցին իրենց ճաշը, իսկ իմ կարագս ու լէմոնը դեռ պիտի գան: Երկ – րորդ յիշեցումէ մը քառորդ ժամ վերջ երբ ասոնք բերուեցան՝ ձուկս պաղած էր արդէն եւ վրան համ-հոտ չէր մնա – ցած: Զղայնութենէս ձգեցի սեղանը ու ելայ առանց ուտելու: Միւսները իրենց սուրճն ալ խմած էին մինչ այդ:

— Մատենադարան, պատմութեան թանգարան, համալսարան, Բիւրական, Ակադեմիա եւայլն այցելելու պատեհու – թիւն ունեցա՞ք:

— Չէ՛ չխտակը, առանկ տեղեր չգա – ցի: Միւս պատահածներէն սիրտս այն – քան կոտրած էր որ բոլորին ալ ճալկեր ըսի:

— Այսինքն մատենադարանին, համա – լսարանին, Բիւրականին, թանգարանին, Ակադեմիայի՞ն...

— Ի հա՛, հարկաւ· ի՞նչ ըսել է, եղ – բայր, ես դրամովս խայտառա՛կ ըլլամ: Դուրսը առանկ բան կրնեմ՞ք երթեք: Մենք այսքան տարի է Եւրոպա կ'երթանք կոպտանք, աշխարհէն այդքան ալ պէխա – պար մարդիկ չենք ի վերջոյ, — փարան տուի՞ր, ուզածդ ուզած տեղդ կ'ունենաս:

ՎԱՃԱՌՔ

ԲԵՐՔԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՄԱՐ

Լայն տարածություն

Բերան-որովայնի

ՊՈՂՈՍ ԱՐՏԱՍՈՒՄԲ Ի ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՏՈՐԵՆ Ա. ՏԱՐԱՅԻ

Ա.

ՆՈՂՈՍԻ ՄԱՀՈՒՆ ԵՒ ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ի ՍԿԶԲԱՆ ԱՇԽԱՐՀԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԵՐ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԱՐՔԱՅՈՒԹԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ ԵՒ ՀՐԱՄԱՆԱՒՈՐՈՒԱԾ ՍՈՒՐԲ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ ՄԵՐ ՏԷՐ ՍԱՀԱԿ Բ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆՑԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

1915

Նողոսի մահուան եւ նահատակութեան պատմութիւնը գրած է Ստեփանոս Տարաւնեցի, որ ապրած է 10-րդ դարուն։ Ան Նողոսի մահէն 300 տարի ետք գրած է իր պատմութիւնը։ Ան կը պատմէ, որ Նողոսի մասին տեղեկութիւններ առած է Գրիգոր Մագիստրոսի գրքէն։ Գրիգոր Մագիստրոս ապրած է 11-րդ դարուն։ Ան գրած է Նողոսի մասին, որ ան ինքը տեսած է զայն։ Ուրեմն Նողոսի մասին գրուած է երեք տարբեր ժամանակներու։ Ասոնք կը հաստատեն, որ Նողոսի մասին գրուածները ճշմարիտ են։

Նողոս ապրած է Տարաւնի գաւառին մէջ։ Ան ունեցած է կին եւ զաւակներ։ Ան ունեցած է նաեւ հարուստ կալուածներ։ Ան ունեցած է նաեւ շատ ոչխարներ։ Ան ունեցած է նաեւ շատ ոսկի եւ արծաթ։ Ան ունեցած է նաեւ շատ ստրուկներ։ Ան ունեցած է նաեւ շատ զէնքեր։ Ան ունեցած է նաեւ շատ ձիեր։ Ան ունեցած է նաեւ շատ զրահներ։ Ան ունեցած է նաեւ շատ սաղաւարտներ։ Ան ունեցած է նաեւ շատ նիզակներ։ Ան ունեցած է նաեւ շատ սուրեր։ Ան ունեցած է նաեւ շատ վահաններ։ Ան ունեցած է նաեւ շատ աղեղներ։ Ան ունեցած է նաեւ շատ նետեր։ Ան ունեցած է նաեւ շատ նետատուփեր։ Ան ունեցած է նաեւ շատ ձիեր։ Ան ունեցած է նաեւ շատ զրահներ։ Ան ունեցած է նաեւ շատ սաղաւարտներ։ Ան ունեցած է նաեւ շատ նիզակներ։ Ան ունեցած է նաեւ շատ սուրեր։ Ան ունեցած է նաեւ շատ վահաններ։ Ան ունեցած է նաեւ շատ աղեղներ։ Ան ունեցած է նաեւ շատ նետեր։ Ան ունեցած է նաեւ շատ նետատուփեր։

Նողոսի կինը կոչուած է Սաթենիկ։ Ան ունեցած է երեք զաւակներ։ Անոնց անունները եղած են Վահան, Գրիգոր եւ Մարիամ։ Վահան ամենամեծ զաւակն էր։ Ան ունեցած է կին եւ զաւակներ։ Ան ունեցած է նաեւ շատ ոչխարներ։ Ան ունեցած է նաեւ շատ ոսկի եւ արծաթ։ Ան ունեցած է նաեւ շատ ստրուկներ։ Ան ունեցած է նաեւ շատ զէնքեր։ Ան ունեցած է նաեւ շատ ձիեր։ Ան ունեցած է նաեւ շատ զրահներ։ Ան ունեցած է նաեւ շատ սաղաւարտներ։ Ան ունեցած է նաեւ շատ նիզակներ։ Ան ունեցած է նաեւ շատ սուրեր։ Ան ունեցած է նաեւ շատ վահաններ։ Ան ունեցած է նաեւ շատ աղեղներ։ Ան ունեցած է նաեւ շատ նետեր։ Ան ունեցած է նաեւ շատ նետատուփեր։

Նողոսի մահուան պատճառը եղած է նախանձ։ Ան ունեցած է հարուստ կալուածներ։ Ան ունեցած է նաեւ շատ ոչխարներ։ Ան ունեցած է նաեւ շատ ոսկի եւ արծաթ։ Ան ունեցած է նաեւ շատ ստրուկներ։ Ան ունեցած է նաեւ շատ զէնքեր։ Ան ունեցած է նաեւ շատ ձիեր։ Ան ունեցած է նաեւ շատ զրահներ։ Ան ունեցած է նաեւ շատ սաղաւարտներ։ Ան ունեցած է նաեւ շատ նիզակներ։ Ան ունեցած է նաեւ շատ սուրեր։ Ան ունեցած է նաեւ շատ վահաններ։ Ան ունեցած է նաեւ շատ աղեղներ։ Ան ունեցած է նաեւ շատ նետեր։ Ան ունեցած է նաեւ շատ նետատուփեր։

Նողոսի մահուան պատճառը եղած է նախանձ։ Ան ունեցած է հարուստ կալուածներ։ Ան ունեցած է նաեւ շատ ոչխարներ։ Ան ունեցած է նաեւ շատ ոսկի եւ արծաթ։ Ան ունեցած է նաեւ շատ ստրուկներ։ Ան ունեցած է նաեւ շատ զէնքեր։ Ան ունեցած է նաեւ շատ ձիեր։ Ան ունեցած է նաեւ շատ զրահներ։ Ան ունեցած է նաեւ շատ սաղաւարտներ։ Ան ունեցած է նաեւ շատ նիզակներ։ Ան ունեցած է նաեւ շատ սուրեր։ Ան ունեցած է նաեւ շատ վահաններ։ Ան ունեցած է նաեւ շատ աղեղներ։ Ան ունեցած է նաեւ շատ նետեր։ Ան ունեցած է նաեւ շատ նետատուփեր։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՐԱՀ
ՄԱՐԳԱՐԵԱՆՑ
Ա. ՏԱՐԱՅԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

1915

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՐԱՀ
ՄԱՐԳԱՐԵԱՆՑ
Ա. ՏԱՐԱՅԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

1915

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՐԱՀ
ՄԱՐԳԱՐԵԱՆՑ
Ա. ՏԱՐԱՅԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

1915

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՐԱՀ
ՄԱՐԳԱՐԵԱՆՑ
Ա. ՏԱՐԱՅԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

1915

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՐԱՀ
ՄԱՐԳԱՐԵԱՆՑ
Ա. ՏԱՐԱՅԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

1915

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՐԱՀ
ՄԱՐԳԱՐԵԱՆՑ
Ա. ՏԱՐԱՅԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

1915

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՐԱՀ
ՄԱՐԳԱՐԵԱՆՑ
Ա. ՏԱՐԱՅԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

1915

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՐԱՀ
ՄԱՐԳԱՐԵԱՆՑ
Ա. ՏԱՐԱՅԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

1915

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՐԱՀ
ՄԱՐԳԱՐԵԱՆՑ
Ա. ՏԱՐԱՅԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

1915

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՐԱՀ
ՄԱՐԳԱՐԵԱՆՑ
Ա. ՏԱՐԱՅԻ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

1915

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Երուանդ Գրիգորեան, Տէր եւ Տիկին Մենաժէ եւ աղջիկը, Տէր եւ Տիկին Տէկիրմէնճեան եւ աղջիկը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ–մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՆՈՒԱՐԴ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս կիրակի Սեպտ. 24, Փարիզի Ս. Ցովհ. Մկրտիչ եկեղեցին։

Ի պիտոյիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

Այրի Տիկին Խորէն Փափազեան, զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի կիրակի, Սեպտ. 24, Փարիզի Ս. Ցովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԽՈՐԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահուան Գ. եւ իրենց տագրոջ եւ հօր–եղբօր՝

ԱՒԵՏԻՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահուան Դ. տարելիցին առթիւ։

Ի պիտոյիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

×

Պ. Սահակ Զօպանեան, Տէր եւ Տիկին Հարրի Զօպանեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Քեհեայեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի, Սեպտ. 24, առաւօտ Փարիզի Ս. Ցովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց կնոջ, մօր, մեծ–մօր, եւ քրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ԶԱՊԷԼ ԶՕՊԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, ինչպէս նաեւ Զօպանեան եւ Քեհեայեան ընտանիքներու ննջեցեալոց յիշատակին։

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները։

×

Անահիտ Պաղըճեան, աղջիկը՝ Արմենուհի եւ համայն ընտանեկան պարագանները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի, Սեպտ. 24, Փարիզի Ս. Ցովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց մօր, մեծ–մօր եւ պապականին՝

ՏԻԿ. ՆԵԿՏԱՐ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, նաեւ ամուսնոյն եւ հօր՝

ԱՐՇԱԿ ՊԱԳՂՐՃԵԱՆԻ

մահուան 17րդ տարելիցին եւ համայն Տէր–Գալուստեան եւ Գնաճեան գերդաստաններու յիշատակին։

Ի պիտոյիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Վրամ Գուլումճեանի յիշատակին, կապոյտ Ֆրէյ Փարիզի մատնահիւղը շնորհակալութեամբ ստացաւ 50 Ֆր. Տէր եւ Տիկ. Ցարութիւն Տէր–Գալուստեանէ ի նպաստ կայանին։

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ

Եկեղեցւոյ աւանդական տօնախմբութիւնը եւ մատաղօրհնութիւնը, այս տարի, կը կատարուի Հոկտ. 8, կիրակի։ Մանրամասնութիւնները՝ յետագային։

ՆՈՐԵՐՈՒ ՑԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԱՐՍԷՑԼ.— Տեղւոյն բժշկական համալսարանը հիւանդանոցներու ներքին բժիշկ (Էնթէռն) ընտրած է երիտասարդ Միսաք Պօղոսեանը, զաւակը Տէր եւ Տիկին Ցարութիւն Պօղոսեանի, եւ թոռը Պօմոնի եկեղեցիին ծանօթ հիմնադիրը — ներբէն Պ. Պօղոս Պօղոսեանի, որ այս յաջողութեան առթիւ 200 ֆր. կը նուիրէ իր երկար տարիներու հաւատարիմ այցելու «Ցառաջ»ին, անոր բարգաւաճման համար։

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Նուարդ Պաամաճեան 100 ֆր. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին ի յիշատակ իր կնքահօր՝ վահագն Ապուլեանի մահուան առաջին տարելիցին։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒԹ.— Մարսէյլ – Շաթօ – կոմպէրէն, Սեպտ. 14ին ժամը 18ին իր տարեկան (230) բաժնեգինը ղրկող բարժանորդէն կը խնդրուի իր անունն ու հասցէն հաղորդել «Ցառաջ»ի վարչութեան, թղթատարը «ներողութիւն խնդրելով» կը յայտնէ թէ պատռած է կըտրոնը։ Ոչ անուն կայ, ոչ հասցէն։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղի Բ. անդամական ընդհ. ժողովը Սեպտ. 23ին Փարիզի Մշակոյթի Տան մէջ, երեկոյեան ժամը 18ին։ Օրակարգ.— Ա) Նիւթական եւ բարոյական գործունէութեան տեղեկագրի ընթերցում եւ վաւերացում։ Բ) Նոր տարեշրջանի գործունէութեան ծրագրի մշակում։ Գ) Վարչութեան ընտրութիւն։ Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ցորեքշաբթի օրուան զբաղումները կը վերսկսին Սեպտ. 27ին (ժամը 14էն 17)։

— Հայերէնի դասընթացքներ՝

Ուսուցիչը՝

կարօ Ցովսէփեան, Րաֆֆի Տէմիրճեան

— Ձեռային աշխատանքներ։

Ղեկավար Օր. Միշէլ Վարդանեան

— Հայկական պարերու դասընթացք — ներ։

Պարուսոյց՝ Տիկ. Եւա Արզուչեան

Կ'ընդունուին 6էն 14 տարեկան երկսեռ աշակերտներ։ Աւթանագրութիւնները համար դիմել, ամէն օր, Մշակոյթի Տան քարտուղարութեան։

ՁԱՆ ԹԱԹԼԵԱՆ
կ'երգէ
իր ճաշարանին մէջ

DJAN TATLAN
CHANTE
dans son restaurant

DEUX GUITARES

Ouvert tous les jours, sauf Dimanche, de 20 h. 30 à 2 h. du matin
Toute la soirée : Orchestre et chants
ԹՈՒՍԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱՇԵՐ
Hors d'œuvre de 30 à 100 F., Spécialités de 50 à 70 F., Desserts 20 F.
BOISSONS :
La bouteille
Vodka 140 à 180 F. Vins, 100 à 170 F. Champagne de 190 à 250 F.
4, RUE LAURISTON, PARIS 16e (Etoile) Tél 500 49 49

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Michel KRIKORIAN

à BOBINO

du 26 au 30 septembre à 21 heures

URGENT
RECHERCHONS
ENTREPRENEURS ROBES
Contacter :
GORDON
15, Rue du Sentier
75002 Paris
Tél. : 233-42-00
233-31-65

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Լաւ վճարումով, կար պիտցող կին մը կ'ուզուի, ընտանիքի մէջ կնոջ քոնֆէքսիոն գործի համար։ Հեռաւորութեան պարագային պառկելու տեղ կր տրուի։

Դիմել ամէն օր մինչեւ ցերեկ, կամ հեռաձայնել՝

Adresse : Mr. APARTYAN VARUJAN
10 Allée Louis Blériot Chêne Pointu
Clichy-sous-Bois 93390
Tél. : 937-27-99

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՓԱՐԻԶ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Տիկնանց Յանձնախումբին կազմակերպած հայերէն լեզուի, հայկական պարի ու երգի դասընթացքները 4էն 15 տարեկան մանուկներու եւ պատանիներու համար կը վերսկսին Ցորեքշաբթի, Սեպտ. 27ին Ալէք Մանուկեան Մշակ. կեդրոնին մէջ՝ 118, Ռուբսէլ փողոց, 75017 Փարիզ եւ տեղի կ'ունենան ամէն Ցորեքշաբթի կէսօրէ վերջերը՝ ժամը 14էն 18 փորձառու դաստատուներու հսկողութեան տակ։

Աւթանագրութեան եւ տեղեկութեանց համար դիմել՝ Ալէք Մանուկեան կեդրոնը, մխայն Ցորեքշաբթի օրերը ժամը 14էն 18, Հեռ. թիւ 924·86·71, Հ. Բ. Ը. Մ.ի գրասենեակը՝ 11 Սքուար Ալպոնի, Փարիզ 16րդ, հեռ. թիւ 870·03·18։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբեբերու Օգնութեան Մարմինի տարեկան մեծ պարահանդէսը ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 3ին, ի նպաստ հայ վարժարանները։

TRANSTOURS organise plusieurs voyages à EREVAN

ԴԷՊԻ ԵՐԵՒԱՆ

ԹՐԱՆՍԹՈՒՐԻ 1978Ի ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

զանազան ուղեգիծերով՝ Լենինգրատ — Մոսկուա — Երեւան կամ Մոսկուա — Թիֆլիզ — Երեւան

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

ԵՐԿՈՒ ՕՐ ՄՈՍԿՈՒԱ

11 ՕՐ՝ ԵՐԵՒԱՆ

Երթուդարձ օդանաւով « Արմենիա » կամ « Անի » պանդոկները, Ա. կարգի սպասարկութեամբ

Գին՝ 3150 ֆր. Սեպտ. — 2800 Հոկտ.

Մեկնում Մարսէյլէն Սեպտեմբերին

Աւթանագրութեանց համար դիմել՝

TRANSTOURS, 28 Rue St. Roch, 75001 Paris — Tél. : 261-58-28
ուր կարելի է ներկայանալ ամէն երեքշաբթի և ուրբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15էն 18

Մարսէյլ՝ *դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ*
11, Rue du Bassin — SAINT-JULIEN. Tél. 93-04-90 et 08-31-55

Վալանս՝ *դիմել Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ*, Ալֆորվիլ՝ *դիմել Ց. ՊՕՑԱՃԵԱՆԻ*։

RESTAURANT EREVAN

ՀԱՅԱՏՈՒՆ

ԵՐԵՒԱՆ

26, RUE BERGÈRE PARIS 9e Tél. 770 85 81

Հայկական մաքուր խոհանոց — Հայկական ջերմ մթնոլորտ

Մասիսի գիներ

Ցորեքշաբթի իրիկուն՝ ձիթապուր — մանթը
Հինգշաբթի իրիկուն՝ պատուէրին վրայ լահմաճուն ու չի–ֆէօֆթէ
Ուրբաթ իրիկուն՝ *Սու–պէօրէկ*

Եւ ամէն կիրակի առաւօտ, պատուէրի վրայ՝ խաշ։

ՓԱԿ Է ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
22
VENDREDI
22 SEPTEMBRE
1978

LE NUMERO 1,80 F.

ՀԱՅԱՍԱՓ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՒ ՇԱՒԻԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83 RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 230 Ֆ·	վեցամսեայ	125 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 260 Ֆ·	հատը	1 Ֆ· 80

ՅԱՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14·211

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

54e ANNÉE — N° 14.211

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԴԷՊԻ ԿԵՆՍԱԿԱՆԸ

— o —

Հայկական Սփիւռքը հին երեւոյթ է, հետեւանք մեր ժողովուրդի ողբերգական պատմութեան: Սփիւռք մը որ ծաւալեցաւ, առաւել չեզոտուեցաւ, իր կամքին հակառակ, 1915 ի ցեղասպանութեամբ, Հայաստանի Անկախ Հանրապետութեան անկումով եւ անկէ բխող անարդարու – թիւններէն:

Այսօր 60է աւելի տարիներէ ի վեր չընդող, գործող, արտադրող ներկայութիւն մըն է, հայկական Նոր Սփիւռքը, ցըրուած բոլոր ասպարէզու տակ: Կեանք մը ամրողջ ի սպաս Հայոց պատմութեան:

Հայկական Սփիւռքը անցաւ յաջորդական փուլերէ: Ժամանակաւոր զաղթականութենէն տեղացիութիւն... երկրի սերունդէն սփիւռքի սերունդ, իր խոր տարբերութիւններով, փոխակերպումներով՝ մտայնութեան, կենցաղի, ապրումներու, գործելակերպի, լեզուի եւն.: Այդ, տարիներու ընթացքին եղաւ հայ մարդու ինքնութեան արժէչափերու փոփոխում:

Այս գծով ալ, հոս – հոն, այս կամ այն կացութեան առջեւ, Սփիւռքը ընթացաւ կարիքներու կչռոյթով, կրեց դէպքերը, դիմագրաւեց աղէտները, հակազարձեց օրուան կարելիութիւններով եւ ուժերով, վարեց քաղաքականութիւններ բայց եր – բեք չունեցաւ ընդհանուր քաղաքականութիւն, Սփիւռքի քաղաքականութիւն:

Սփիւռքի քաղաքականութեան պակա – սին ամէնէն ցայտուն այժմէական եւ ախուր օրինակը կուտայ Լիբանահայու – թիւնը որ երեք տարիներէ ի վեր մատնուած է խուճապի, երթալով մղձաւանջէ մղձաւանջ: Կազմակերպուած Սփիւռք մը իր համապիւռքեան ծրագիրներով, կազոյով եւ ենթակառոյցներով պիտի կարենար լուծել այս եւ այլ տագնապներ:

Սփիւռքը թէեւ ինքնանպատակ չէ: Անմահականն ու յաւերժականը հայրենիքն է իր ներկայով եւ լուսաւոր ապագայով: Սակայն, քանի Սփիւռքը իրականութիւն է, եւ իրականութիւն կրնայ մնալ, դեռ անորոշ ժամանակ պէտք է երթալ դէպի կենսականը:

Կենսականը համապիւռքեան տարո – ղութեամբ կազմակերպութիւնն է, որ վարէ Սփիւռքը, այսքան նախատեսէ: Կազմակերպուիլ ներքնապէս այո՛, բայց բացուիլ միջազգային աշխարհի վրայ անպայման, քայլ բռնելով միջազգային քաղաքականութեան դէպքերու զուգորդու – մին հետ:

Առանց Սփիւռքի քաղաքականութեան մը պիտի լճանանք մեր ծիրին մէջ, իրաքանչիւր զաղութ լքուած իր բախտին, ու երբեք պաշտօնական ձայն մը պիտի չունենանք որ արձագանգ ըլլայ Հայ Դատին:

Սփիւռքը, որ կենսական եւ անբաժան թեւն է Հայրենիքին, չի կրնար աննպատակ նաւարկել բազմերանգ ջուրերու եւ բազմազեղ նաւերու վրայ:

Մէկ եւ ամբողջական քաղաքականու – թիւն՝ տեսութեան մը սահմանումով, ռազմավարութեան մը բնորոշումով, մէկ եւ ամբողջական Սփիւռքի մը համար:

Ա՛յս է կենսականը:

Կ. Ճ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔ

ՍՊԱՍՈՂԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ
ՄԱՍԱՄԲ ՄԻԱՑՆ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԱԾ Է

—o—

Միացեալ Նահանգներու Արտաքին նախարարը Ամման կը հասնէր Հոկտեմբերի օր մինչ Այսպորդանանի մէջ, գործադուլի պաղեստինեան հրահանգը չատ փոքր համեմատութեամբ կը գործադրուէր թէեւ հոս ալ, անշուշտ, այդ համեմատութիւնը կը փոխուի ըստ աղբիւրներու «գոյնին»: Ֆիկառօի թղթակիցը 10 առ հարիւրի մասին կը խօսի, Իւմանիթէի համար ընդհանուր եղած է, Լիպերասիոն կ'ըսէ թէ 100էն 100 համեմատութեամբ միայն Նապլուսի մէջ գործադրուած է եւ վերջապէս, հաւանաբար Մաթէնի մօտ կարելի է գտնել իրականութեան ամէնէն մօտ ճշմարտութիւնը:

Թերթը կ'ըսէ թէ մինչեւ չափով հետեւած են գործադուլին բացի Նապլուսէն ուր բոլոր խանութները փակ էին եւ դպրոցականներ քարկոծած են իսրայելացի զինուորները եւ պաղեստինեան դրօշները պարզած: Իսրայելացիք չատ խիստ միջոցներ ձեռք առած էին ինչ որ մասամբ գոնէ կը բացատրէ գործադուլին չյաջողիլը: Իսրայելացի ծայրայեղներու խմբակ մը (Հաւատքի պլոքը) կուշ էմունին փորձած է նոր « զաղթավայր » մը հաստատել Այսրյորդանան, ձեւով մը ապահրէզ կարդալու համար Պեկինի, Գարթըրի, Սատաթի եւ ամէն մարդու բայց եռ քշուած է:

Նոյն օրն է որ « կարծր » Արաբները հաւաքուած էին Դամասկոս, դիրք ճշդելու համար: Նիստին բացումը կատարած է Սուրիոյ նախագահը՝ Ասատ եւ սկիզբէն ծանրօրէն մեղադրած իր երբեմնի զինակիցը՝ Սատաթ, որ այսօր «կը դրժէ իր բոլոր խոստումները եւ կռնակ կը դարձնէ Արաբներուն»: Ըստ Ռօյթըր զործակալութեան, ըսած կ'ըլլայ նոյն – իսկ.— « Չեմ անտեսեր նոյնիսկ այն հաւանականութիւնը որ Սատաթ, իր բարեկամ Պեկինի հետ յարձակողական դրօծողութեան մը ձեռնարկէ Սուրիոյ դէմ »:

Քէմփ Տէյվիտի արդիւնքը, Ասատի համար, « Արաբ ազգին թշնամիներուն մեծագոյն յաղթանակն է »:

Մեծ յաջողութիւն եւ ոգեւորութիւն ստեղծած է Արաֆաթ Սատաթը նման – ցնելով Փեթէհնի:

×

Այս մթնոլորտին մէջ, ի՞նչ պիտի կրնայ ընել Սայրըս Վէնս: Հաւանաբար համոզելու համար Ցորդանանի թագաւորը քիչ մը պիտի սպառնայ Ցորդանան – Միացեալ Նահանգներ յետագայ յարաբերութեանց չուրջ: Անկէ պիտի անցնի Սաուտի Արաբիա, յետոյ Դամասկոս: Սատաթ ալ Գահիրէ վերադառնալէն առաջ Ռապաթ կը հանդիպէր, վստահ որ գոնէ Հասան զօրավիգ կը մնայ իրեն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԻՔԱՐԱԿՈՒԱՑԻ մէջ կացութիւնը ողբերգական է քանի Սոմոզայի քաղաքացիները անխնայ կը ջարդեն: Ապստամբները ներու ձեռքը մնացած էր մէկ քաղաք՝ Էսթալի որ ինկաւ առջի օր: Քանի մը թղթակիցներ որ կան, ահաւոր նկարագրութիւններ կ'ընեն: Փողոցներու մէջ չուները դիակները իրարմէ կը յափշտակեն եւ մուչաչոսներ կան, որ նախքան զեռին փուռիլը իրենց փոսը ստիպուած են փորել քանի, ամերիկացի լրագրող մըն է որ կը պատմէ թէ Լէոն քաղաքին մէջ, ազգ. պահակազօրքի մարդիկը կը զատէին կիներն եւ փոքր աղջիկները այրերէն եւ 15էն վեր պատանիներէն: Ապա զինուորները կը ստիպէին այրերուն, կըռուող թէ ոչ, որ իրենց փոսը փորեն, ապա կը կրակէին զեռին կը փռէին: 1915ի Պոլսէն 1978ի Նիքարակուան (կամ ուրիշ տեղ) մարդը զազան կը մնայ եւ ոչ մէկ նորութիւն կայ այդ ուղղութեամբ, քանի 60 տարի առաջ, հայ քաղաքական քան – տարկեալի մը նոյնը ընել կուտար թուրք պահակը (Անիծէ՛, մայր, ես իմ բանտս շինեցի, բանուոր եղայ, բանտի բանուոր վաղուան բանտը կառուցի, հոդ փորեցի, եւայլն, եւայլն): Փարիզէն անցնող սանիտէթ բանբեր մը լաւատես կը մնայ սակայն: Ցայտարարած է որ զէնք չունին բայց զերադաս ռազմագիտութեան տէր են:

ՊՈՂՊԱՏԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ համար պետական ծրագիրը զոր պարզեց Հանրապետութեան Նախագահը, ձախը չի խանդավառեր եւ Համայնավար կուսակցութիւնը կը պատրաստուի արդէն հակածրագիր մը ներկայացնել: Պետութիւնը կ'ուզէ կացութիւնը փրկել իր եւ դրամատուներու հակակչռին տակ դնելով երեք դլխաւոր ձեռնարկներ՝ Իւզինոր, Սասիլոր եւ Շաթիյոն – Նէօվ – Մէզոն: Բայց պաշտօնաթղթակումներ պիտի ըլլան եւ Իւմանիթէի համար ոչ թէ փրկութեան այլ ընկղմելու ծրագիր մըն է: Փիսքար տ'Էսթէն կը չեշտէ որ պէտք է տալ Ֆրանսայի ազգերու մրցակցութիւնը չահելու միջոցները: Այլ խօսքով կառավարութիւնը կը փորձէ պողպատագործութիւնը վերածել մրցակցութեան ճիւղի մը ինչպէս է՝ կառքը:

ՀԱՐԱՒ. ԱՓՐԻԿԷի նախարարապետը՝ Ճոն Վորսթըր հրաժարեցաւ, առողջական պատճառներով, 12 տարուան իշխանութենէ ետք բայց կ'ընդունի Պետութեան նախագահ դառնալ եւ ուրեմն միշտ դլուխը մնալ բուն իշխանութեան:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՑի երիցագոյնը էթիէն Թիլսոն մեռաւ 94 տարեկանին: Փիլիսոփան, դասախօս եղած է Փոլէժ տը Ֆրանս: Հիացող մը եւ հետեւող մը եղած է Ս. Թովմասի մտածումին:

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Սեպտ· 11–14)

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՁՆԱՒԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ – ՆԸ ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Քանի մը օրով Հայաստան այցելած է Միացեալ Նահանգներու Համայնավար կուսակցութեան պատուիրակութեան խումբը, որ Մօրհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի հրաւէրով Մոսկուա կը գտնուէր: Ամերիկացի հիւրերը այցելած են ժողովրդական տնտեսութեան նուաճումներու ցուցահանդէսը, Հոկտեմբերեանի մէջ հիւլէական ելեկտրակայանը: Հիւրերը հետաքրքրուած են կրթութեան զարգացման հարցերով: Հայաստանի Լուսաւորութեան նախարար Ս. Հախումեան տուած է անհրաժեշտ բացատրութիւններ: Երեւանի պետական համալսարանի վերատեսուչ Ակադ. Ս. Համբարձումեան ամերիկացի հիւրերուն խօսած է Հայաստանի մէջ բարձրագոյն կրթութեան զարգացման հեռանկարներու մասին: Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն միեւնոյն ընդունելութիւն մը տուած է ի պատիւ հիւրերուն:

×

ԻՍՐԱՑԷԼ ՕՐԻԻ ՑՈՒՇԱՀԱՆԻ ՀԻՄՆԱՐԿԸ ՋԵՐՄՈՒԿԻ ՄԷՋ

Ջերմուկ քաղաքին մէջ տեղի ունեցած է Իսրայէլ Օրիի յուշարձանի հիմնարկէքը: Բացման խօսքը արտասանած է Համայնավար կուսակցութեան Ազիզբէկովի Շրջ. Կոմիտէի Ա. քարտուղարը Հ. Սաղաթելեան: Հիմնաքարի վրայ գրուած է· « Այստեղ կառուցելու է հայ ազատագրական չարժման նշանաւոր գործիչ, դիւանագէտ Իսրայէլ Օրու յուշարձանկոթողը »: Այնուհետեւ խօսք առած են Ի. Ցովսէփեան, Զ. Վարդանեան (տեղ – ւոյն քաղաքապետը) եւ Բ. Մասլով: Իսրայէլ Օրիի պրոնզէ յուշարձանը կ'ունենայ 4,5 մեթր բարձրութիւն:

×

ՀԱՑ ԳԻՏՆԱԿԱՆԸ ՍԻՏՆԷՑԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ

Սիտնէյի մէջ տեղի ունեցած է պաղատուածութեան նուիրուած միջազգային համագումարը, մասնակցութեամբ 75 երկիրներու չուրջ 1800 պատգամաւորներու: Մօրհ. Միութեան պատուիրակութեան մաս կազմած է Հայաստանի խաղաղագործութեան, զինեզործութեան ու պաղատուածութեան դիտա – հետազօտական հիմնարկի տնօրէնը՝ Փրոֆ. Ա. Մելքոնեան, համագումարին կարդացած է դասախօսութիւն մը « Խաղողի վազերու կենսագործունէութեան կարգաւորման ու – ղիները » նիւթին չուրջ: Համագումարը զրաղած է պաղատուածութեան, խաղողագործութեան, մերճարեւադարձային պը – տուղներու մշակութեան, բանջարարու – ծութեան եւ ծաղկաբուծութեան հրատապ հարցերով:

×

ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԵՐ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՑԿ· ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻՆ

Մօրհ· Միութեան Թղթատարի նախարարութիւնը չրջանառութեան դրած է « Հայաստանի ճարտարապետական արուեստը » դրոշմաթուղթերու չարքը, որ նուիրուած է Երեւանի մէջ տեղի ունեցող Հայկ· Արուեստի Բ· միջազգային համադումարին: Շարքը բաղկացած է հինդ դրոշմաթուղթերէ: Առաջինը կը ներկայացնէ հին Հայաստանը բնորոշող մանրանկար մը՝ Էրեբունի բերդին մէջ պեղուած պրոնզէ արձանի մը պատկերով: Երկրորդը՝ Էջմիածնի Մայր տաճարն է, երրորդը՝ Ծաղկաձորի կեչառիսի վանքի խումբ մը խաչքարեր, չորրորդը՝ Մատենադարանի չէնքը, իսկ հինգերորդը կը ներկայացնէ Երեւանի Լենին հրապարակը:

ԽԱԽԱՐԸ ԿԸ ԹԱՆՁՐԱՆԱՅ ՀՐԱՆԴ ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ ՇԻՋՈՒՄԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ուսուցիչ եւ պատմաբան Հրանդ Տէր-Անդրէասեան ոչ եւս է:

Ան կուգար հին գերդաստանէ մը եւ իրմով կը գոյատեւէր հին աւանդութիւն մը որ գերազանցապէս Հայունը եղած է, իր մշակութային կեանքին մէջ:

Մտաւորական ուսուցիչի հնաւանդ ամբակուռ շղթային օղակներէն մէկն էր, չեմ ըսեր վերջիններէն մէկը, որովհետեւ հոս հոն գեռ կրնայ լսուիլ բարեբախտաբար աւետաբեր շհահիւնները այդ օրհնեալ օղակներուն մեզմէ ներս թէկ դուրսը:

Անոր՝ Տէր-Անդրէասեանի, մշակոյթին բնորոշ դիծը տոհմիկ էր: Հմուտ էր հին եւ նոր մատենագրութեան, — քաղաքական եւ ընկերային ընդհանուր պատմութեան, հայ եւ օտար գրական չարժումներու որոնց բոլորին համազգութիւնն էին իր գրականութեան դասաւանդութիւնները որոնք համալսարանական դասախոսութիւններու խորութիւնն ու համապարփակ լուսիւնը ունէին:

Կեդրոնական վարժարանի, մանաւանդ Աարունիի շրջանի, իր դասաւանդութիւնները այսօր իսկ կարելի է վեր առնել իբրեւ գրականութեան միակատար մեկնաբանութիւններ, որոնք իսկապէս կը գէին կ'անցնէին միակողմ չոր ու ցամաք գրական ծանօթութիւններու սահմաններ — րը, իրենց վերլուծական եւ համազգրական կուռ կառոյցով եւ խորաթափանց մեկնաբանութիւններով:

Որովհետեւ հոն թուականներ ու գիրքերու անունները կը մնային միայն հենքեր որոնց վրայ ուսուցիչ Տէր-Անդրէասեան, կը բանէր գրական գէմքի մը կամ շրջանի մը պատկերը, անոր տալով ամբողջական եւ միակատար կտաւի մը չքեղութիւնը զայն առյաւէտ գամելով աշակերտին յիշողութեան մէջ՝ թէ՛ իբրեւ ուղեցոյց եւ թէ մանաւանդ իբրեւ իտէալ:

Եւ իբրեւ ուսուցիչ այստեղ էր իր վեհութիւնը:

Այս պատճառաւ, աշակերտներու գիպուածական համակրութեան հետ զուգընթաց, կը խորանար նաեւ այդ պատկերին ըմբռնողութիւնը՝ տարիներու հոլովոյթով:

Այս հանգրուանին վրայ ահաւասիկ կ'ըսեմ թէ խաւարը կը թանձրանայ որովհետեւ մեր կրթական ու մշակութային գրուանին վրայ մոմ մը եւս կը մխի:

Ինք կը յառնէ հիմա պատանեկութեան օրերու աչքերուս առաջին իր վէս գլուխով, խարտեաշ յատակօրէն խեզուած մազերով եւ նուրբ իրանով զոր իր ուսերը կը ջոջկէին՝ իր քայլերուն համընթաց, ոլորուն գնացք մը տալով իր քալուածքին:

Թրթռուն ձայնով մը կը սկսէր իր դասին՝ սրամիտ նախամուտով մը հպելով աշակերտներէն մէկուն կամ միւսին, նըշմար մը որուն առթած ժպիտը կը տածուէր դասարանին վրայ կարճ պահիկ մը:

Բաղաձայներու ճշգրիտ արեւմտահայ առոգանութիւնը, որ յատկանիշն է Բիւթանիոյ թեմի բնակչութեան, հիանալի էր եւ այնպէս ալ մնայ մինչեւ իր առոյգ խոր ծերութիւնը:

Իր լսարանական դասախօսութիւնները խթանպուլահայ ակումբներու բեմերէն ճշմարիտ վայելքներ էին թէ՛ նիւթերու հիւթեղ խորացումներուն եւ թէ մեր Մեծագանչին կատարումին մէջ, որովհետեւ երաժշտական գոհացում մը կայ միշտ հոն ուր լեզու մը իր բառական կառոյցի եւ հնչական կատարելութեան ամբողջութեան մէջ է որ կը զարգացնէ գաղափար մը, միտք մը:

Այս պատճառաւ կ'ըսեմ Անդրէասեանի բանախօսութիւնները, պարզ խօսակցութիւններն անգամ, մէկ մէկ երաժշտահանդէսներ, կատարումներ (ռեսիթալ) էին:

Հմուտ էր միջնադարեան պատմութեան եւ ընկերային չարժումներուն, վերկայ իր բազմաթիւ նշմարները համալսարանի եւ տարբեր գիտական հանդէսներու մէջ, վկայ մանաւանդ այն նոթագրութիւնները որոնք, բծախնդիր եւ ճըշնաման պրպտումներու արդիւնք, կցած է վերջին հարիւրամեակներու հայ պատմիչներու գործերուն թուրքերէն ամբողջական թարգմանութիւններուն: Այս գործերը մեծապէս լոյս կը սփռեն թուրք արշաւող ցեղերու պատմութեան ինչ-ինչ դրուագներուն վրայ եւ մեծապէս գնահատուած են թուրք պատմագէտներու եւ բանասէրներու կողմէ:

Իբրեւ անօրէն կեդրոնականի՝ գիտցաւ կապը պահել հնօրեայ վարիչներու լուսաւոր աւանդութեան հետ, միշտ վառ պահելով տոհմիկ մշակոյթի ուսուցումը եւ սէրը որ ինքնին արժանիք մրն է, քանի ներկայիս կը բազմանայ թիւը այն տեսուչներուն եւ ուսուցիչներուն որոնց մօտ հայ մշակոյթի հմտութիւնը, լեզուական ծանօթութիւնը անգամ կր պակսի չատ անգամ...

Եւ հիմա այս մոմն է որ կը չիջի ու մեր չուրջ կը նայինք, փնտռելով այն նշոյլը որ մեր խաւարին մէջ պիտի ըլլայ այս օրուան կայծը՝ վաղուան ջահին ակնկալութիւնը:

Քանի ուշ չէ, առնենք մեր ճրագներու պատրոյգներու ծայրերը, որպէսզի չկորսընկնենք այն կածանները որոնք բացին ամէն շրջաններու Անդրէասեանները, որպէսզի անսայթաք քալենք մեր ուղիէն ու մեզի հետ՝ վաղուան հասցնենք մեր մշակութային աւանդը եթէ նոյնիսկ նոր դրամագ մը չկարենանք աւելցնել անոր վրայ:

Սուրբ սա օրերուն մեր անմոռաց ուսուցչին անոյշ յիշատակին ի՞նչ կրնանք նուիրել աւելի հրճուալից, աւելի թանկագին ձօն քան այս ուխտը:

Թանկագին վարպե՛տ, իւրաքանչիւր աշակերտ Թող կերտնը ըլլայ քու գաղափարականիդ:

ՎԱՐԴԱՆ ԿՈՄԻԿԵԱՆ

«Մաթմարա»

ԱՆՑԱԾ ՕՐԵՐՈՒ

ՏՆՕՒՐ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ

(Հ· Մ· Ը· Մ·Ի 60ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ)

Այս տարի չատ մը հայաչատ քաղաքներու մէջ տօնուեցաւ Հ· Մ· Ը· Մ·ի 60-ամեակը, սակայն ոչ Հայաստան:

Անխաբէր, բոլոր թերթերու թղթակցութիւնները նոյն եզրակացութեան կը յանգին թէ՝ իր հիմնադրութենէն մինչեւ հիմա, հայ երիտասարդութեան եւ պատանիներուն մեծամասնութեան հոգիի եւ մարմնի զարգացման խարիսխը զարձած է « Առողջ միտք առողջ մարմնի մէջ » մարզիկներու եւ « Բարձրացի՛ր բարձրացո՛ւր » սկաուտներուն համար:

Սակայն՝ Մինչեւ Արեւելքի մէջ, մանաւանդ Հալէպ, խոժոռ ամպեր եկան մթագնելու այս հոյակապ Միութեան հոգիզոնը:

Երբ 1945ին պինդաղաղարէն անմիջապէս յետոյ, Խորհրդային Միութեան (իմա՛ Ստալին) արտօնութեամբ, ներդաղթի արտօնութիւն տրուեցաւ դէպի Հայաստան, ամբողջ Հայութիւնը մեծ խանդավառութեամբ ընդառաջեց եւ անխտիր գնաց եւ արձանագրուեցաւ ներդաղթելու, զարաւոր երաշներու իրականացումն էր, հայկական գպրոցներէն շրջանաւարտներուն եւ ուսանողներուն համար անսպասելի բախտ մըն էր, որ կարելիութիւն կուտար մայրենի լեզուով ուսումը չարունակելու...

Սակայն խանդավառութիւնը, դժբախտաբար, երկար չտեւեց:

Առաջ մը « յառաջդիմական » այսինքն հակադաշնակցական մամուլը կը հրատարակէր բանաստեղծ Գէորգ Աբովի « Դուք գաշնակ չներ »ը...

Ազգանչանը տրուած էր խուլ պայքարին, դէմ բոլոր այն կազմակերպութիւններուն որոնք « յառաջդիմական » դանկին մաս չէին կազմեր, ի մասնաւորի Հ· Ը· Դաշնակցութիւն եւ Հ.Մ.Ը.Մ.:

Ասանկ առիթ մը երկինքէն իջած պարզեւ մըն էր քանի մը թափթփուքներու, իրենց աւերութեան մաղձը թափելու Հ·Ը·Դ·ի եւ Հ·Մ·Ը·Մ·ի դէմ: Որովհետեւ ստեղծագործելու եւ կազմակերպելու բոլոր յատկութիւններէ զուրկ մարդիկ միակ մէկ նպատակակէտ ունէին՝ պատակել:

Հալէպի « Եփրատ » օրաթերթի սիւնակներէն (Անդրանիկ Ծառուկեան զայն գուէֆ մկրտած էր, -- գուէֆ Հալէպէն անցնող այն առուակն է որ ամառը կը ցամքի եւ ձմեռը մէջտեղ կ'ելլէ « Եփրատ » թերթն ալ նոյն ճակատագիրը ունի):

Եղաւ աներեւակայելին. կազմուեցաւ Ներդաղթի Կոմիտէ մը, միչտ յառաջդիմականներէ, յանկարծ հրապարակը լեցուեցաւ նորելուկ « հայրաստանասէր -ներ »է: Այս բոլորը հովանաւորութեամբ Հայաստանի լիազօր ներկայացուցիչ՝ Գառնիկ Նազարեանի:

Հասարակ մահկանացուի մը համար, անիմանալի խորհուրդ մըն էր, ինչպէս կը կատարուէին ներդաղթողներու նշանակումը կամ կարծեցեալ ընտրութիւնը:

Միակ մէկ բան պարզ էր· եթէ ընտրեալը դաշնակցական է կամ Հ· Մ· Ը· Մ·ական եւ կամ կամուրջէն անցած ատեն կամ մէկուն ու կամ միւսին քսուած, պէտք էր հաւատաքննական ատեանի առջեւէն անցնէր, որուհետեւ անխուսափելիօրէն հետեւեալն էր, հրաժարում... ապա թէ ոչ Հայաստանի դռներու՝ փակում:

Ի՞նչ պիտի ընէր ընթական, երկնտրանքի առջեւ կը դտնուէր, ի՞նչպէս հրաժարէր միութենէ մը որ իրեն սորվեցուցած էր, « Ազգիդ համար միչտ աչխատէ ». չփոթած, իբար անցած կը դիմէր Միութեան պատասխանատուներուն. ի՞նչ ընեն մարդիկ, չատ կենճռոտ հարց, սակայն պէտք էր որոշում մը տալ· վճիռը կ'իյնար կառափնատի պէս՝ հրաժարեցէք...:

Եւ սկսան հրաժարականներու ցանկերը լեցնել յառաջդիմական թերթերու սիւնակները, նոյնիսկ մեռնողները կը հրաժարէին· անուն մը աւելի կ'ըլլայ· պատեհապաչա խմբագիրներ իրարու հետ մրցումի եկած էին՝ նոր ածականներ դտնելու համար, ի մէջ այլոց՝ հայրենադաւ, հայրենի թշնամի...:

Սակայն գտնուեցան անհատներ, որոնք երբեք չխոնարհեցան նոյնիսկ հայրենիք դաղթելու դնով:

Վարդապետութիւն մը որ ազատութեան, հաւասարութեան, փոքր ազգերու ինքնորոշման ախոյեանը կը ներկայանէ ինքզինքը, արդէն իր սահմաններէն ներս չմտած, մարդիկը կը զրկէ տարրական քաղաքացիական ազատութենէն եւ կը չլատէ կամքը:

Այնպիսի մթնոլորտ մը ստեղծուած էր որ, մարդիկ միջոցներու մէջ խորութիւն չէին դներ, ամէն ձեւով մրոտելու, ըլլայ Դաշնակցութիւնը, ըլլայ Հ· Մ· Ը· Մ·ը:

Օրինակ մը: Սուրիոյ Հանրապետութեան նախագահ Շիւքրիւ Քուաթլի չաւէպ այցելած էր, ինչպէս տեղական ուրիշ միութիւններ, նուագախումբի եռեւէն կը տողանցէին հազարէ աւելի սկաուտներ եւ արծուիկներ, կարգապահութեամբ եւ համաչափ քայլերով, գոյլանք պատճառելով ներկաներուն:

Յաջորդ օրը արաբական մամուլը պիտեստով կը խօսէր տողանցքին, մանաւանդ Հ· Մ· Ը· Մ·ի ստեղծած խանդավառութեան եւ Հանրապետութեան նախագահի յայտարարութեան « Հ· Մ· Ը· Մ·ը Հալէպի ամէնէն պեղեցիկ ծաղիկներէն մէկն է »:

Իսկ «Եփրատ» թերթը, անստորագիր յօդուածով մը կը գրէր ի մէջ այլոց· «Ականատես եղանք կամքերու կիր քերքեցող արծուիկներու »: Ասոր կ'ըսեն յառաջդիմական մամուլ:

Շատեր, արցունքոտ աչքերով, սակավուեցան տեղի տալ եւ երթալ, սակայն հոն իրենց տարբեր բաներ կը սպասէին· այդ ալ ուրիչ պատմութիւն, ինչպէս կ'ըսէ Քիփլինկ:

Այսօր տարիներ անցած են այդ օրերէն· այդ հրաժարեալները գիմացան ամէն տեսակ զրկանքներու եւ ճնշումներու եւ մնացին կառչած հայրենի հողին:

Սակայն ի՞նչ ըսենք անոնց, որոնք երեսնամեայ միջոցներով հայհոյեցին թէ՛ մարդիկ միջոցներով հայհոյեցին թէ՛ Դաշնակցութեան եւ թէ Հ· Մ· Ը· Մ·ին,

ՉԷԶՈՔ ԱԲԳԱՐԸ

— o —

Գրեց՝ ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ

Փարիզէն Պոլիս ճամբուն վրայ ենք ասիական երկրի մը օդանաւային դիծով: Հապիւ քառասուն ճամբորդ կայ հսկայ օդանաւին մէջ: Համաերկրացիներ են առաւելապար եւ կը ճամբորդեն իրենց ազգային դիծով: Մեծ մասը տուն կը վերադառնան Անդլիայէն — գիրուկ տարեց կիներ, միջին տարիքով բանուորներ, գեղանի քանի մը հարսներ եւ երիտասարդ համալսարանական տղաք:

Ցրուած են օդանաւին մէջ եւ իրարու հետ կը խօսին բարձրաձայն, անգլերէն լեզուով: Այդ բոլորին մէջ 8-10 օտարներս չատ դիւրաւ կը զանազանուինք մեր մարմին գոյնով ու հագուածքով: Միւսները չատ անպաչոն, ընտանի բան մը ունին իրենց նիստ ու կացին մէջ: Իրենց սեփական տան մէջ ըլլան կարծէք: Ինչե՞ր ըսէք չեն բերած միասին օդանաւին վրայ: Երկու ոտքերը առաստանի կաորով մը կապուած հաւն է միայն պակաս:

Ձիշդ Արեւելքի դիւրազնաց օթօպիւսները յիշեցնող մթնոլորտ:

Սպասարկող աղջիկները սիրուն, իրենց ազգային տարազներով, չափազանց քաղաքավար են մանաւանդ մեզի, օտար — ներուս հետ եւ մանաւար հոգածութիւն ցոյց կուտան մեր ճամբորդութիւնը կրկնապէս հաճելի դարձնելու համար: Իրենց ազգակիցներուն հանդէպ զուսպ են, պարտականութիւն մըն է որ կը կատարեն պարզապէս՝ յատնի դժկամակութեամբ:

Ձաշէն եւս կը սկսի մաքսատերժ խըմիչքի եւ ծխախոտի վաճառքը: Պզտիկ ճեռնակառքը, որուն վրայ լեցուած են ապրանքները, ամբողջութեամբ կը փակէ մէջտեղի անցքը:

Քառորդ ժամ վերջ, երբ կառքը անցքին հազիւ կէսն է հասած տակաւին, դրաւած աթոռէս քայլ մը առաջ, երիտասարդ, Թուխ տիկին մը կ'ելլէ տեղի եւ կ'ուզէ իր 3 — 4 տարու մանչուկը լուացարան առաչնորդել: Ձեռնակառքը տակայն փակած է անցքը եւ ուրիչ ճամբայ չկայ: Մատուցող օրիորդը անտարբեր կը մնայ կացութեան հանդէպ եւ իր գործը կը չարունակէ անտեսելով կողքին կանգնած տիկինն ու մանչուկը՝ որ ինքզինք զսպելու դերասանի ճիգով մը սըրունքները փոխն ի փոխ իրարու վրայ կը նետէ անդադար, կեցած տեղը ցատկըռտելով: Իր մանկական աչխարհին համար չատ լուրջ է կացութիւնը:

— Օրիորդ, կը համի՞ք ճամբայ մը տալ, խնդրեմ, պզտիկը լուացարան պիտի տանիմ:

— Կը տեսնէք թէ զբաղած եմ. քիչ մը սպասեցէք մինչեւ որ վերջացնեմ գործս:

Իսկ այդ «գործը վերջացնել»ը կրնայ աւելի քան քառորդ ժամ տեւել:

Պզտիկը որ չըմբռներ թէ ինչո՞ւ չի կրնար յառաջանալ, կը պատրաստուի նոյնիսկ լալու: Մայրը կը խրախուսէ գինք որ համբերէ, դիմանայ քիչ մըն ալ, եւ կրկին անգամ կը դիմէ մատուցող աղջկան: Այս վերջինը սակայն նոյն անտարբերութեամբ կը չարունակէ իր վաճառքը:

— Օրիորդ, թոյլ տուէք անցնիմ, փոքրիկը նեղուած է չատ:

Կառքը քայլ մը եւս առաջ տանելով կարելի է անշուշտ ճամբայ մը բանալ առանց մեծ բարդութիւններ ստեղծելու. յատնի է սակայն որ սպասարկող օրիորդը հարկ չի տեսներ աղնիւ, բարեացակամ ըլլալու իր աղգակիցներուն հանդէպ: Անոնց սպասաւո՞րն է ինք:

(Շար· — 4)

ԽՕՍՔԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՊԱՆԴԱՐԻ ՄԱՐՏԻՐՈՍԸ

1

ՄԱՂԱԽՈՍՔ ԿՎՆԳՆԱԿՈՒ

Մեծապատիվ Տեղակալ — ժամը երեք է անց քսան րոպե — ասաց Ներսես վարժապետը, նայելով գրպանի ժամացույցին, որը ձեռքին էր պահել։ Ես ոտքի ելա, իսկ ձախ կողմիս նստած Տիգրանը ոտքի թռավ ու ինքնավստահ ասաց.

— Հո՛դ... — Հոդ էր ուզում ասել, բայց ուշացավ։ Ներսես վարժապետը նայեց նրան խիստ հայացքով, որ նշանակում էր՝ ինչո՞ւ ես ընդհատում։ Տիգրանը շփոթվեց։

— Իսկ դուք ինչո՞ւ եք ոտքի ելել, — հարցրեց ինձ։

— Ես կարծեցի, որ ժամանակն է, — պատասխանեցի ես։

— Ժամանակն է, որ դուք նստեք, — ասաց վարժապետը։

Ես նստեցի։ Տիգրանը ոտքի մնաց։

— Ինչո՞ւ ոտքի ելար, — հարցրեց նա։

— Ես կարծեցի, որ դուք ինձ հարցնելու եք, թե ինչո՞ւ ես նստել։

— Ուրեմն ինչո՞ւ նստեցիր, — հարցրեց վարժապետը։

— Որովհետև դուք չհարցրեցիք, թե ինչո՞ւ եմ ոտքի ելել, — պատասխանեցի ես։

— Ուրեմն ինչո՞ւ ոտքի ելար, — կրկնեց վարժապետը։

— Ես կարծեցի, որ դուք ինձ հարցնելու եք, թե ինչո՞ւ ես նստել։

— Ուրեմն ինչո՞ւ նստեցիր, — հարցրեց նա ինձ։

— Ես, — ասացի, — որովհետև դուք չհարցրեցիք, թե ինչո՞ւ եմ ոտքի ելել

ՍԻՆ – ՌԱՖԱԷԼ.— Օր. Լուիզ Փափազեան իր ազգականներուն եւ բարեկամներուն խոր ցաւով կը ծանուցանէ իր սիրեցեալ եղբօր՝

ՆՈՒՊԱՐ Պ. ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

(ծնեալ Ռոտոսթօ)

մահը, որ պատահած է յետ անողոք հիւանդութեան, Պուլկարիոյ Սլիվէն քաղաքի իր բնակարանը:

ՅԱՌԱՋ.— Մեր ցաւակցութիւնները Օր. Փափազեանի:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Պուլ. Օտտոյի վարչուհիները իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Հայր Նշան Քհնյ. Գուլումճեանի եւ ընտանիքին, այրի Տիկին Կիւլիւզար Մուրատեանի, Տէր եւ Տիկին Կարօ Մուրատեանի, այրի Տիկին Ալնիւ Քէօսթեանի եւ զաւակներուն եւ բոլոր պարագաներուն իրենց սիրեցեալ մուանոյն, հօր, կնքահօր եւ ազգականին՝ Արմենակ Մուրատեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է իր դպրոցին համար հեռեւեալ նուէրները.— Տէր եւ Տիկ. Ահարոն Գալայճեան 100 Ֆր., Ամերիկայէն վերադարձին առթիւ, այրի Տիկ. Մարի Ավոյեան 100, իր ապաքինման առթիւ, Վիէնի Կապ. Խաչը 100 Ֆ. կը նուիրէ Վիէնի Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդին Ցակոբ Միրզոյեանի յիշատակին:

×

Կապ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ առացած է այրի Տիկին Հաթվերդեանէ իր ապաքինման առթիւ 50 Ֆր.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Մխիթեան Որբերու Օգնութեան Մարմինի տարեկան մեծ պարահանդէսը ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 3ԻՆ, ի նպաստ հայ վարժարաններու:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Վիէնի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները Սեպտ. 29, Ուրբաթ ժամը 20ին, Իփէկեան ակումբին մէջ՝ 40 rue Վիքթոր Ֆոժիէ: Կարեւոր օրակարգ: Վարչութեան ընտրութիւն:

×

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Շաբաթ, Սեպտ. 30, կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Օրակարգ.— Տեղեկատուութիւն վարչութեան գործունէութեան եւ վարչական ընտրութիւն: Ընկերուհիներու ներկայութիւնը եւ մանաւանդ մեծամասնութիւնը անհրաժեշտ է:

Michel KRIKORIAN

à BOBINO

du 26 au 30 septembre à 21 heures

ՄԱՐՄԱԿԱԶԻ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Զորեքշաբթի օրուան զբաղումները կը վերսկսին Սեպտ. 27ին (ժամը 14էն 17).

— Հայերէնի դասընթացքներ՝

Ուսուցիչներ՝

կարօ Ցովսէփեան, Րաֆֆի Տէմիրճեան

— Ձեռային աշխատանքներ.

Ղեկավար Օր. Միշէլ Վարդանեան

— Հայկական պարերու դասընթացք — ներ.

Պարուսոյց՝ Տիկ. Եւա Արզուչեան

Կ'ընդունուին 6էն 14 տարեկան երկսեռ աշակերտներ: Արձանագրութիւններուն համար դիմել, ամէն օր, Մշակոյթի Տան քարտուղարութեան:

OFFRE D'EMPLOI

Annuaire des Arméniens de Paris

Recherche Courtiers en publicité

Tél. : 672-96-91

Sous l'égide de l'Association des Anciens Elèves de l'Ecole Essayan

ENSEIGNEMENT de l'ARMENIEN au LYCÉE CHAPTAL

45 Bd. des Batignolles, métro: Rome

Tous les Mercredis de 19 à 21 h.

Cours du soir pour adultes à partir de 16 ans

Initiation et perfectionnement

préparation au Bac

Méthode intensive

Professeur : H. KALFAYAN

Inscription :

ASSOCIATION PHILOTECHNIQUE

47, Rue Saint-André des Arts

75006 Paris

les Mercredis : 14-16 h., les Lundis et Vendredis : 17-19 h.

Tél. : 326-48-28

Droit d'inscription : 50 Fs.

Participation aux frais : 100 Fr.

(à payer à l'Association Essayan)

Ouverture des cours :

Mercredi le 4 Octobre

Pour adultes seulement !

LA CROIX BLEUE DE CHAVILLE

organise des cours de

LANGUE ARMENIENNE

initiation et perfectionnement

Téléphoner à Mme Nazélie Fourtune

946 - 03 - 39

pour commencer en septembre

ՄԻԱՑՆ ՉԱՓԱՀԱՄՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Կապ. Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղը հայերէն լեզուի դասընթացքներ կը կազմակերպէ սկսնակներու եւ յառաջացածներու համար. Հեռաձայնել Տիկ. Նազելի Ֆուրթիւնի 946 - 03 — 39 Սեպտեմբերին սկսելու համար:

POUR LA PREMIERE FOIS A PARIS

"COULEURS D'ARMENIE"

12 *peintres contemporains d'Arménie Soviétique*

Exposition du 19 au 26 Septembre

Hagop ANANIKIAN, Ardaches HOUNANIAN, Hagop HAGOPIAN, Garen SEMPADIAN, Henri ELIBEKIAN, Seyran KHATLAMADJIAN, Rudolph KATCHADRIAN, Raffi ADALIAN, Robert ELIBEKIAN, Viguen TADEVOSSIAN, Varoujan VARTANIAN EDOUARD KHARAZIAN

GALERIE DROUANT

52, Faubourg Sain-Honoré, 7500 8 Paris

Tél. : 265-79-45

Voyage Culturel en Arménie

Nouvelle formule :

en plus des excursions classiques (ETCHMIADZINE, SARDARABAD, GARNI, KEGHART) et...

Découverte des provinces nord de l'ARMENIE : KIROVAGAN, HAGHPAT, SANAHIN, ODZOUN, etc...

et trois jours à TBILISSI, ancienne capitale intellectuelle arménienne

calendrier des départs

16 SEPTEMBRE	28 OCTOBRE
30 SEPTEMBRE	23 DECEMBRE

Pour les prix et renseignements s'adresser à :

Sonia Coumryantz

a le plaisir de vous annoncer l'ouverture de l'Agence

OPTIMA Tours

67-69, RUE QUINCAMPOIX

(Ange, Rue Rambuteau)

75004 Paris — Tél. : 274-27-20

Métro : Etienne Marcel ou Rambuteau (licence A 946

A LYON

MAGUY KALOUSTIAN

OPERATOURS, 45 Rue Edouard Herriot, 69002 Lyon, Tél. : 42-10-24

Sur MARSEILLE

Mr YABERIAN — Maison de la Culture Arménienne, 12-14 rue St. Bazile les Mercredis, Vendredis et Samedis au 50-15-09

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՀԵԼԼԱՓԱՆ՝ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ENTRE OPERA ET TRINITE

LA MAISON DE LA GRECE

AUX 4 MARCHES

AU 1ér ETAGE

restaurant gastronomique grec

DEJEUNERS. DINERS

RECEPTIONS

AU REZ DE CHAUSSEE

Tous les soirs

DINERS DANSANTS

avec spectacle

STA 4 SKACORATIA

PARIS à l'heure d'Athènes ....

STA 4 SKACORATIA

accueil * qualité * prix

50. RUE CHAUSSEE D'ANTIN. (9e) 280 69 40. f.dim.

ՇԱԲԱԹ-ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
23-24
SAMEDI-DIMANCHE
23-24 SEPTEMBRE
1978

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 230 Ֆ.	Վեցամսեայ	125 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 260 Ֆ.	Հատը	1 Ֆ. 80

LE NUMERO 1,80 F.

ՏԱՐԻ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.212

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

54e ANNÉE — N° 14.212

ԱՓՐԻԿԷ ԻՐ ՀՕԳԵՐՈՎ

— o —

Երեք տարի առաջ, երբ երաշտին հետեւանքով մեծ թիւով արջառներ կը մեռնէին, Մուքուճու իր երէց տղան մէկ կողմ քաշելով ըսաւ.— Տղաս, հոս Մաքսոսի մէջ աշխատանք չկայ, իսկ առանց գործի եւ դրամի չես կրնար օդնել ընտանիքիդ: Քաղաք պէտք է երթաս, Նայրոպիի մէջ կրնաս աշխատիլ:

Ամսական նուազագոյն աշխատավարձը Նայրոպիի մէջ միայն 43 տոլար է, իսկ անգործները 40 տոկոսը կը ներկայացնեն: Անտեղեակ այս վիճակին՝ Մուքուճուն զաւակը, 23 տարեկան, Նայրոպի գնաց: Եւ իրմով նոր անուն մըն ալ աւելցաւ պիւղական վայրերէն դէպի քաղաքները խուժող բազմութիւններուն վրայ:

Համաձայն Միջազգային Աշխատանքի կազմակերպութեան, 60 միլիոն հոգի, այսինքն՝ աւելի քան կէսը Աֆրիկէի չափահաս բնակչութեան, աշխատանք չի գտներ:

Քենիայէն մինչեւ Փղոսկրեայ Ծովափ, Ճաէն մինչեւ Պոճուանա, միլիոնաւոր երիտասարդ Աֆրիկեցիներ Մուքուճուի նմանին օրինակին կը հետեւին. խոյս կուտան պիւղերէն եւ կը խուժեն քաղաքները՝ լաւատես տրամադրութիւններով: Այս հոսանքը, ըստ Քենիայի փոխ նախագահին, « ընկերային ռումբ » մըն է, քանի քաղաքները իրենց տարողութենէն շատ աւելի բնակչութիւն ունին: Թիւերը խօսուն են: Լակոս, օրինակ, 1968ին 300 հազար բնակիչ ունեցող քաղաք մըն էր. այսօր բնակչութեան թիւը երեք միլիոնի մօտ է: Նուաքշոթ, Մաւրիտանիոյ մայրաքաղաքը, 5.000էն 225.000ի հասած է 18 տարուան ընթացքին: Ապի — նան, 30 տարուան մէջ 6000էն բարձրացած կէս միլիոնի: Հետեւանքը անմխիթար պատկեր մըն է. ամէնուր հիւղաւաններ « րուած » են քաղաքներուն մէջ թէ՛ մերձ, դողութիւններու, ոճիրներու թիւը աւելցած է, հոգեբանական տագնապներ տեղի ունեցած են: Միւս կողմէ, տնտեսութիւնը, որ արդէն իսկ չի կրնար քայլ նետել ժամանակին պահանջներուն հետ, առաւել կը դաղայ՝ աւելցնելով անգործներու թիւը:

Սենեկալի նման Քենիա նախապատրաստութիւն կուտայ կրթական ծրագրին ընդլայնումին՝ ազգային պիւտճէին մէկ երրորդը յատկացնելով անոր: Սակայն պաշտօնեաներու պահանջ չկայ, եւ քննութիւն մը ցոյց կուտայ, թէ Նայրոպիի համալսարանի 1.800 շրջանաւարտներուն 13 տոկոսը պաշտօն մը ձեռք ձգելու կարելիութիւնը պիտի չունենայ մինչեւ եթէ տարի: Տրամադրելի տեղերը կը բաշխուին ցեղային հիմունքներով եւ ոչ թէ արդիւ արժանիքները նկատի առնելով:

Աւելի մոայլ է պատկերը այլուր: Կինշասա — Պիսօ (մէկ միլիոն բնակիչ) միայն 24.000 ամսականաւոր պաշտօնեայ ունի, 82 տոկոսը հանրային ապաստարկութեան ծիլին մէջ: Բարձր Վոլթայի դվխաւոր արտածումը աշխատող ձեռքն է: 600.000 հոգի եղանակէ եղանակ կ'աշխատին շրջակայ երկիրները: Ճիպուտիի մէջ անգործութեան տոկոսը 85 է եւ ամէնէն մօտ վայրը, ուր գործ կարելի է ճարել՝ Ծովին ջրանն է:

Ծովի վերահսկի բնակչութեան կէսէն աւելին աշխատանք գտնելու համար հեռացած է կղզիէն: Եթովպիոյ եւ Թանզանիի քաղաքներուն մէջ այնքան ցանցառ են արտադրելի գործերը, որ իշխանութիւնները բեռնատար կառքերով եւ պարտադիր կերպով հազարաւորներ կը տեղափոխեն դիւղական վայրերուն: Պոճուանա, Մալաուի եւ Մոզամպիք տասնեակ հազարաւոր երիտասարդներ աշխատելու կը ղրկեն Հարաւ. Ափրիկէի հանքերը:

Մասնագէտները դիտել կուտան սակայն, թէ անգործութիւն բառը Ափրիկէի մէջ քիչ մը տարբեր իմաստ ունի: Աւարտած միլիոնաւորները որոնք բառին իսկական իմաստովը անգործ չեն, հազիւ հազ կ'ապրին մշակելով խեղճ ու կրակ հողեր: Ուրեմն՝ մակարդի հարց է:

Միջազգային Աշխատանքի կազմակերպութեան տեսակէտով, Ափրիկէ մինչեւ 2000 թուականը պէտք է 150 միլիոն նոր աշխատանքներ ստեղծէ, որպէսզի տնտեսութիւնը գոյատեւէ: Հարցին մէկ երեսն ալ այն է, որ զարգացողներէ շրջանաւարտ երիտասարդները անհրաժեշտ նկատուող մասնագիտութիւններ ձեռք չեն ձգեր: Հետեւաբար, հարկ է, որ ճարտարարուեստը այլազան բնոյթ ունենայ եւ տարածուի դիւղական վայրերուն մէջ: Ներկայիս պաշտօնեաներուն համար աշխատանք չկայ, մինչդեռ պահանջ կայ ձեռքի մասնագիտական աշխատանքներու, ինչպէս՝ կառքեր նորոգել, ելեկտրական լարեր հաստատել, ջրմուղներ շինել եւայլն:

Կարգ մը երկիրներ, ինչպէս Քենիա, Մալաուի, Սենեկալ եւ Փղոսկրեայ Ծովափ, անկախութենէն ի վեր չօշափելի յառաջդիմութիւններ արձանագրած են տնտեսութիւնը այլազան եւ տարածուն դարձնելու ուղղութեամբ, օտար դրամագլուխներ ապահոված են: Սակայն նոյնիսկ այս երկիրները ներկայիս նուազ աշխատանք կրնան ապահովել, բազդատմամբ տասնեակ մը տարիներ առաջուան. պատճառն այն է, որ բնակչութեան թիւը տարեկան 3,5 տոկոս կ'աւելնայ եւ իրենց բնակչութեան կէսը 15 տարեկանէն վար պատանիներէ կազմուած է:

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏՈՂ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Սեպտ. 11—14)

Ե. ՉԱՐԵՆՑԻ ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Վերջին 10 — 15 տարիներուն շատ բան գրուեցաւ Եղիշէ Չարենցի գործերու մեկնաբանութեան ու գնահատման ուղղու — թեամբ, սակայն անոր կենսագրութիւնը լուրջ ուսումնասիրութեան առարկայ չդարձաւ: Այդ աշխատանքը տարած է Գառնիկ Անանեան իր «Եղիշէ Չարենց» ուսումնասիրութեան մէջ: « Եղիշէ Չարենց, կը նշէ հեղինակը, ծնած է Կարս եւ ոչ թէ Մակու քաղաքը, ինչպէս կարգ մը տողերուն մէջ կը նշէ բանաստեղծը ու կը պնդեն կարգ մը գրագէտներ: Այդ հարցը ճշդուած է 1954ին, երբ Մը — կրտիչ Արմէն յայտնաբերեց Կարսի չափաբերական մատեանը՝ բանաստեղծի ծննդեան արձանագրութեամբ: Պարս — կաստանի Մակու քաղաքը Չարենցի ծնողքներու՝ Աբգար աղա Սողոմոնեանի եւ Թեկղի (Թեվի) Միրզոյեանի ծննդա — վայրն էր, ուրկէ անոնք 1883ին փոխադրուած են Էրզրում եւ ապա՝ 1885ի հայկական ջարդերէն ետք, 1886ին հաստատուած են Կարս: Աբգար աղա, որ մեծ ընտանիք ունէր՝ չորս տղայ, երեք աղջիկ, առեւտրական գործերով կը զբաղէր: Ան, ինչպէս « երկիր Նայիրի » վէպին մէջ նկարագրած է Չարենց, մեծ խանութ ունէր, ուր գորգեր կը ծախէր, մորթիներ, չաքար ու չամիչ: Այդ ընտանիքէն ներկայիս միայն կրտսեր քոյրը՝ Աշխէն Սողոմոնեան ողջ է եւ կ'ապրի Լենինգրադ, Չարենցի կրտսեր եղբօր՝ Գեղամի կնոջ ու աղջկան հետ »:

Ինչպէս կը վկայեն ժամանակակիցները եւ դիւանական կարգ մը փաստաթուղթեր, Չարենց բանաստեղծութիւնները գրած է Կարսի վարժարանի նստարաններէն — վրայ իսկ առաջին անգամ Եղիշէ Սողոմոնեան ստորագրութեամբ քերթուածը տպագրուած է 1912ին Թիֆլիսի « Պատանի » օրացոյցին մէջ (« Ծաղիկները հազ թեքուած են քամու օրօրի տակին »): Չարենցի ունեցած սէրը դէպի գրականութիւնը ուշադրութիւնը գրաւած է գրականախանութի մը տնօրէնին՝ Ալեքսանդր Տէր—Եսայեանի, որու օգնութեամբ ալ Չարենց ստորագրութեամբ 1914ին լոյս կը տեսնէ « Երեք երգ տխրագալուկ աղջկան » առաջին հատորը, ձօնուած Ատոմիկ Ղոնդաղչեանի:

Կը սկսի Ա. աշխարհամարտը ու իր «կապուտաչեայ հայրենիք» պոէմը արդէն Թիֆլիսի մէջ հրատարակած Չարենց՝ 1915ին կը զօրանայ կամաւորական բանակի գինուոր, կը կռուի Արեւմտեան Հայաստանի մէջ, ամէն տեղ տեսնելով մահ եւ աւեր: Չարենց կը գտնուի Վան, Ոստան, Պիթլիս եւ կը ծնի ծանօթ պոէմը՝ « Տանթէական առասպել », որ 1916ին լոյս կը տեսնէ Թիֆլիս:

Գառնիկ Անանեան իր հատորի յաջորդ գլուխներուն մէջ կը խօսի Չարենցի կենսագրութեան զանազան էջերու մասին: Իր ուսումնասիրութեան վերջաւորութեան հեղինակը «Գիրք ճանապարհի» հատաքածոյի մասին կը գրէ, թէ 30ական թուականներու գրականութեան ամէնէն նշանակալից երեւոյթն էր ան: Պոէմներու եւ տաղերու մէջ Չարենց կ'անդրադառնայ մեր ժողովուրդի ամբողջ պատմութեան «Առասպելեալ Հայկից» մինչեւ «Հանճարեղ ներկան, որ հուրհրատում է մեր դէմ գալիքնափայլ»: «Գիրք ճանապարհի»ն իմաստուն գրոյց է անցած սերունդներու մասին՝ ներկայ ու գալիք սերունդներու համար:

×

ՋԱՋՈՒՐ ԳԻՒՂԻ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Ախուրեանի շրջանի Ջաջուռ գիւղի մշակոյթի տան շարժանկարի սիրողներու խումբը պատրաստած է նոր ժապաւէն մը որու ցուցադրութեան ներկայ եղած է դրեթէ ամբողջ գիւղը: Ակէ առաջ ալ խմբակը նկարահանած էր « Հերոսները չեն մեռնում », « Մայրը », « Դրօշի յանձնումը » շարժանկարները՝ Հմայեակ Սերոբեանի օգնութեամբ: Մշակոյթի տան կողքին կայ նաեւ երգի ու պարի համոյթը, երիտասարդ տարրերէ բաղկացած, որ յաճախ հանդէս կուգայ նաեւ շրջանի գիւղերը: Մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելեն նաեւ թատերական եւ ժողովրդական նուագարաններու խումբերը: Ցառաջիկային մշակոյթի տան մէջ պիտի բացուի անուանի նկարիչ Մինաս Աւետիսեանի թանգարան - պատկերասրահը, որու կառուցման աշխատանքները իրենց աւարտին հասնելու վրայ են:

ՕՐՈՒԱՆ ԳԷՊԿԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՈՒՏԻ ԱՐԱԲԻՈՑ թագաւորը՝ Ֆահտ — էտ Ուաչինկթընն կ'երթայ, սկզբունքով « առողջական » պատճառներով, բայց անշուշտ բուն պատճառը կը նկատուի Գարթըրի հետ տեսակցութիւն մը: Մեկնումէն (Շաբաթ) առաջ արդէն կ'ընդունէր Արտաքին Նախարարը՝ Սայրըս Վէնս: Նախապէս Ամերիկացին փորձած էր համոզել Ծորշանի թագաւորը: Ֆոսած էին մանաւանդ Այսրայորդանի եւ Երուսաղէմի արեւել. գօտիին մասին: Այս առթիւ կ'ըսուի թէ Ծորշանն՝ սկզբնական ժխտական պատասխանը դրական վերածելու համար ապահովութիւն կ'ուզէ Ուաչինկթընէն, որ Իսրայէլ պիտի քաշուի բոլոր գրաւուած հողերէն:

ՋԻՆՈՎԻԵՒ, խորհրդային փիլիսոփան խորհրդային հպատակութենէ զրկուելէն ետք, յայտարարեց թէ իր միակ հայրենիքը՝ Ռուսիան է: Ծանօթ է որ արտոնութիւն ստացած էր Միւնիխ երթալ, կնոջը եւ աղջկանը հետ, տարի մը դասաւանդելու համար համալսարանը: Երեք ամիսէ Միւնիխ էր երբ Խորհրդային Միութիւնը վճիռը տուաւ՝ Ջինովիեւ այլեւս խորհրդային քաղաքացի չէ:

ՆԻՔԱՐԱԳՈՒԱՑԻ մէջ իսկական ցեղասպանութիւն մըն է որ տեղի ունեցած է ազգ. պահակազօրքին կողմէ: Սոմոզա այլեւս տէրն է կացութեան քանի « մաքրագործեց » բոլոր շրջաններն ու քաղաքները, ուր ընդդիմութիւն կար: Ի լուր այս կացութեան եւ ջարդերուն, Ուաչինկթընի Արտաքին նախարարութիւնը Սոմոզայի դիմած է որպէսզի « քննութիւն բանայ անյապաղ եւ կարգապահութիւն վերահաստատէ պինուորական ուժերուն մէջ, առաջքն առնելու համար արիւնահոսութեան եւ աւելորդ տառապանքներուն »...:

ՊՈԼՍՈՑ մէջ ուսանող մը սպաննուած է եւ ուրիշ մըն ալ ծանրօրէն վիրաւորուած առջի օր մինչ կը կատարուէր ձախ կազմակերպութեան մը անդամ, ուսուցիչ մը յուղարկաւորութիւնը: Այդ ուսուցիչն ալ արդէն նախորդ օրը սպանուած էր մահափորձի մը ընթացքին:

ՔՈՒՌԱՏՈ ԱԼՈՒՆՆԻ կարմիր Խոլատնեռու ենթադրեալ պետը, որ ձերբակալուած էրաձկի օր, 12 տարի եւ 4 ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցաւ:

ՈՒՂԵՎԱՐՆԵՐՈՒ դործադուլի անջատ շարժումներ կան Ֆրանսայի մէջ: Սեպտ. 22ին հարաւ — արեւմտեան շրջանն էր (Օռթերլից) եւ 25ին ալ Փրովանս — Քոթ տԱզիւրի կողմը: « Երկնքի ուղեվարներն » ալ վերսկսան փութկոտութեան դործադուլի շարժումը բայց սկզբունքով մեծ խանգարումներու առիթ պէտք չէ տայ:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ Քոնկրէսը նոր օրէնք մը քուէարկեց Ամերիկա դաղթելու պայմանները բարելաւող: Ցարդ գոյութիւն ունեցող օրէնքը կը նախատեսէր որ տարին արեւելեան աշխարհի անկախ պետութիւններէն կրնան 170 հազար հոգի մեկ այն դաղթել եւ 120 հազար ալ՝ արեւմըտեան: Նոր օրէնքը 290 հազարը կը մեկնէ եւ նաեւ չգործածուած վիզաները ի զօրու կը դարձնէ:

ՕՕՎՍԱ ՃՈՒՔ-ԴՈՒՔ

ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹՅԱՆ

ՀԱՎԱՏՈՒ ՎԱՀԱՊԵՏԱՆ ԴՈՒՔՍՈՒՆ

Ա Ռ Ա Ջ Ի Ն Մ Ա Ս

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ
ԿՈՄՈՏՈՄՈԲԻԼ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԿՈՄՈՏՈՄՈԲԻԼ

ՄՈՍԿՎԱ ՊՈՒՇԿԻՆԻ 4, ՀԵՌ. 2-10-00

ՀՈՒՇԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՄԱՍԻՆ

Ա

ՀԱՅԿԱԿ ՓՇՏԻՔԵԱՆ

Ջահել մարդ էր, տասնըհինգ տարեկան, երբ հայրենիքից հեռացավ։ Ինչպես շատ ուրիշ հայ տղաներ, նա էլ ուզում էր ուսում առնել, բայց ուրիշներից տարբերվում էր նրանով, որ ուսումը նպատակ չէր համարում, այլ միջոց՝ ավելի լավ կյանք ունենալու համար։ Ուզում էր ուսում առնել, որ հետո հայրենիք վերադառնա և իր ժողովրդին ծառայի։

Ինչպես ասացի, տասնըհինգ տարեկան էր, երբ հեռացավ հայրենի գյուղից։ Ծնողները, որ ամեն կերպ ձգտում էին նրան տանը պահել, վերջապես համոզվեցին, որ նրա որոշումը անդարձելի է, և ուրիշ ոչինչ չէր մնում անելու, եթե չուզում էին կորցնել իրենց միակ որդուն։ Հայրը, որ ինքն էլ ուսումնասիրել էր Ռուսաստանի հասարակական կյանքը, հասկանում էր, որ ուսումը ազատ մարդ է դարձնում, և ինքն էլ ուզում էր, որ իր որդին ազատ մարդ լինի։ Ուստի նրան ճանապարհ դրեց Ռուսաստան։

Ճանապարհը երկար էր և դժվար։ Ինչպես ասացի, Հայկակը տասնըհինգ տարեկան էր, և ոչ ոք չկար, որ նրան ուղեկցեր։ Ինքն էլ չգիտեր, թե ինչպես պիտի գնա, ինչպես պիտի հասնի։ Գնում էր, որովհետև ուզում էր գնալ։ Ճանապարհին շատ դժվարություններ հանդիպեցան նրան, բայց նա ամեն դժվարություն հաղթահարեց։ Ամեն ինչ կարելի է հաղթահարել, եթե մարդ ուզում է։

Հայկակը Ռուսաստանում ուսում առավ, բայց ուսումը նրա համար միակ նպատակը չէր։ Նա ուզում էր ուսումնասիրել ռուսական կյանքը, ռուսական ժողովրդի հոգեբանությունը, որպեսզի հետո հայրենիքում ավելի լավ ծառայի իր ժողովրդին։ Ուստի ուսումը ավարտելուց հետո նա մնաց Ռուսաստանում։ Ապրեց Պետերբուրգում, Մոսկվայում, Կիևում, Օդեսայում, Ռոստովում, Կովկասում, Ղրիմում, Վոլգայի ափերին, Սիբիրում, Ուրալում, Ղազախստանում, Թուրքեստանում, Ֆինլանդիայում, Լեհաստանում, Գերմանիայում, Ավստրիայում, Շվեյցարիայում, Ֆրանսիայում, Անգլիայում, Բելգիայում, Հոլանդիայում, Իտալիայում, Սպանիայում, Պորտուգալիայում, Հունգարիայում, Ռումինիայում, Բուլղարիայում, Սերբիայում, Հունաստանում, Թուրքիայում, Եգիպտոսում, Պարսկաստանում, Ամերիկայում, Ճապոնիայում, Չինաստանում, Ավստրալիայում, Նոր Զելանդիայում, Հնդկաստանում, Աֆղանստանում, Ասորիքում, Պաղեստինում, Արաբիայում, Աբեսսինիայում, Մարոկոյում, Ալժիրում, Տունիսում, Տրիպոլիում, Եգիպտոսում, Սուդանում, Նուբիայում, Կոնգոյում, Նիգերիայում, Հարավային Աֆրիկայում, Մադագասկարում, Մեքսիկայում, Կուբայում, Ջամայկայում, Հարավային

Տէր եւ Տիկին Աւետիս Լէպլէպիճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կարօ Ալթունեան եւ զաւակները, Արիս, Մկրտիչ եւ Պօղոս Լէպլէպիճեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր եւ մեծ-հօր՝

ՅԱԿՈԲ ԼԷՊԼԷՊԻՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ. 18ին, արկածի հետեւանքով, 73 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս երկուշաբթի, Սեպտ. 25, ժամը 16ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին, կոմիտաս փողոց, եւ թաղումը՝ տեղւոյն գերեզմանատունը:

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Տէր եւ Տիկին Ժիլպէր Գուլումճեան եւ զաւակը՝ Փասքալ, Տէր եւ Տիկին Ալեք – սանդը Օհանեան, Օր. Լիլիան Գուլումճեան, Տէր եւ Տիկին Ներսէս-Ժերար Օհանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Վիէնն եւ զաւակները, Օր. Անն-Մառի Օհանեան, ինչպէս նաեւ Խան-ճեան, Բամպուքեան, Էզտեան, Օհանեան, Գէորգեան եւ Պօյաճեան ընտանիքները անհուն կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց աղջկան, քրոջ, թոռան, եղբօր զաւկին, քրոջ զաւկին եւ ազգականին՝

ԳԱՅԹԻԼ-ի

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ. 15ին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ ընտանեկան մտերիմ շրջանակի մէջ, Սեպտ. 18ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

56, Rue des Entrepreneurs, 75015 Paris.

ՅԱՒԱՋ. – Այս կսկծալի կորուստին առթիւ, մեր ցաւակցութիւնները Գաթիայի ծնողքին եւ Տէր եւ Տիկին Ալեքսանտր Օհանեանի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Պանեէօ – Քաշանի մաս – նաճիւղը շնորհակալութեամբ առացած է Տիկ. Խորէն Փափազեանէ 200 ֆր. իր ամուսնոյն մահուան 3րդ եւ տագրոջ՝ Աւետիս Փափազեանի մահուան 4րդ տարելրձին առթիւ:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍԷն ԺԵՌՄԻ Ս. ՍԱՀԱԿ – ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀԱՅԵՑԻ ԴՊՐՈՑԸ

Մարսէյլի Ս. Սահակ - Մեսրոպ ՍԷն ժեռմ եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ իր հայկական դպրոցի դասընթացքները վերսկսած են Շաբաթ, Սեպտ. 16էն ի վեր Պ. Խաչիկ Եըլմազեանի ուսուցչութեան տակ:

Դասաւանդութիւնները՝ չափահաս եւ հայկ. լեզուի բաւական տեղեակ աշակերտներու, ամէն Շաբաթ օրերը ժամը 13էն 16, իսկ նախակրթարանի աշակերտներու դասաւանդութիւնները կը վերսկսին Հոկտ. 15էն ետք, Տիկին Մայտա Կարապետեանի հսկողութեան տակ:

Sous l'égide de l'Association des Anciens Elèves de l'Ecole Essayan

ENSEIGNEMENT de l'ARMENIEN au LYCÉE CHAPTAL

45 Bd. des Batignolles, métro: Rome
Tous les Mercredis de 19 à 21 h.
Cours du soir pour adultes
à partir de 16 ans
Initiation et perfectionnement

préparation au Bac

Méthode intensive

Professeur : H. KALFAYAN

Inscription :
ASSOCIATION PHILOTECHNIQUE
47, Rue Saint-André des Arts
75006 Paris
les Mercredis : 14-16 h., les Lundis et Vendredis : 17-19 h.
Tél. : 326-48-28
Droit d'inscription : 50 Fs.
Participation aux frais : 100 Fr.
(à payer à l'Association Essayan)
Ouverture des cours :
Mercredi le 4 Octobre

POUR LA PREMIERE FOIS A PARIS

"COULEURS D'ARMENIE"

12 *peintres contemporains d'Arménie Soviétique*

Exposition du 19 au 26 Septembre

Hagop ANANIKIAN, Ardaches HOUNANIAN, Hagop HAGOPIAN, Garen SEMPADIAN, Henri ELIBEKIAN, Seyran KHATLAMADJIAN, Rudolph KATCHADRIAN, Raffi ADALIAN, Robert ELIBEKIAN, Viguen TADEVOSSIAN, Varoujan VARTANIAN EDOUARD KHARAZIAN

GALERIE DROUANT

52, Faubourg Sain-Honoré, 7500 8 Paris
Tél. : 265-79-45

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏԱՒՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Հոկտեմբեր 6ի օրուան զբաղումները կը վերսկսին Սեպտ. 27ին (ժամը 14էն 17):

– Հայերէնի դասընթացքներ՝
Ուսուցիչներ՝
Կարօ Յովսէփեան, Րաֆֆի Տէմիրճեան

– Ձեռային աշխատանքներ.
Ղեկավար Օր. Միշէլ Վարդանեան

— Հայկական պարերու դասընթացքներ.

Պարուսոյց՝ Տիկ. Եւա Արզուչեան

Կ'ընդունուին 6էն 14 տարեկան երկսեռ աշակերտներ: Աբաճանադրութիւններուն համար դիմել, ամէն օր, Մշակոյթի Տան քարտուղարութեան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Մխիթեան Որբերու Օգնութեան Մարմինի տարեկան մեծ պարահանդէսը ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 3ին, ի նպաստ հայ վարժարանին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽՄԱՋԻ Վիէննի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները Սեպտ. 29, Ուրբաթ ժամը 20ին, Իփէկեան ակումբին մէջ՝ 40 ռիւ Վիքթոր Ճօժիէ: Կարեւոր օրակարգ: Վարչութեան ընտրութիւն:

×

ԿԱՊՈՑՏ ԽՄԱՋԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Շաբաթ, Սեպտ. 30, կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Օրակարգ.– Տեղեկատուութիւն վարչութեան գործունէութեան եւ վարչական ընտրութիւն: Ընկերուհիներու ներկայութիւնը եւ մանաւանդ մեծամասնութիւնը անհրաժեշտ է:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Բարձր հովանաւորութեամբ
Արեւմտ. Եւրոպայի Հայրապետ. Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Պատուոյ նախագահութեամբ եւ ներկայութեամբ
Միութեանս ցկեանս նախագահ
ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

ՄԵԾ ՀԱՆ ԵՒ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ի պատիւ
Միութեան Ֆրանսայի Շրջ. Յանձնաժողովի նորընտիր նախագահ
ՆԱՓՈԼԷՈՆ ՊԻՒԼԼԻՒՔԵԱՆԻ

Hôtel Intercontinental

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 28, ժամը 20էն մինչեւ առաւօտ

Հանդիսաւոր բաշխում
Բարերար եւ Պատուոյ անդամներու վկայականներու
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ՑԱՑՏԱԳԻՐ
Ֆրանսայի մէջ առաջին անգամն ըլլալով ելոյթ պիտի ունենայ իրանահայ
երգչուհի ՀԵՐՄԻՆԷ ԵՐԻՑԵԱՆ
(Վիէննայի երաժշտ. Ակադեմիայէն)
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ
Առաջնորդութեամբ ՍԵԻԱՆ–ՄԵԼՔՈՆ *խանդավառ նուագախումբին*
Մասնակցութիւն ճաշի եւ պարահանդէսի՝ 200 ֆր. — Միայն պարահանդէսին մուտքը՝ ժամը 23էն ետք 40 ֆր.
Տոմսերը եւ սեղանները ապահովելու համար դիմել՝ Հ. Բ. Ը. Միութեան դրասենեակը՝ 11, Սքուար Ալպոնի, Փարիզ 16րդ — Հեռ. թիւ 870·03·18

Restaurant
LA CAPPADOCE
3, rue Marivaux (derrière l'Opéra Comique, M° Richelieu-Drouot) tél 742-83-65
ouvert tous les jours midi et soir sauf lundi

présente

son mini-spectacle

avec Marten Yorgantz et Norayi

Voyages en ARMENIE

EREVAN

ET EXTENSIONS A MOSCOU ET TBILISI ET LENINGRAD
DEPARTS CHAQUE MOIS :
11 jours — 13 jours et 15 jours

A partir de 2680 Fr. comprenant le séjour en hôtel de 1ère catégorie, en pension complète, le transport aérien, les excursions et la visite des villes

Demandez le programme détaillé à des spécialistes sur les voyages en Arménie depuis plus de 12 ans.

N'hésitez pas à nous consulter.

A PARIS

MONDOTOURS OCIVEP
2, Rue de Sèze
75009 Paris
Tél. : 073.30.64
073.32.64
266.50.12
M. BAGHDASSARIAN LEVON

A LYON

sevan voyages
50, Cours de la Liberté
69003 Lyon
Tél. : 60.13.66
M. SARKISSIAN VAROUJAN

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
26
MARDI
26 SEPTEMBRE
1978

LE NUMERO 1,80 F.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 230 Ֆ·	Վեցամսեայ	125 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 260 Ֆ·	Հատը	1 Ֆ· 80

ՅԱՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14·213

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

54e ANNÉE — N° 14.213

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Բ. ՍԻՄՊՈԶԻՈՒՄԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ԻՍԿԱՊԷՍ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ ՄԸ

Ա·

Պերկամոյէն ետք, Երեւանի մէջ էր, որ կը գումարուէր Հայ Արուեստի նուիրուած Սիմպոզիումը: Սեպտ· 12էն 18 ինչ որ տեղի ունեցած է Երեւան, իսկապէս անմոխրացած բնոյթ ունեցած է: Իտալիա եւ Ֆրանսա վերադարձած մասնակիցները բացառիկ խանդավառութեամբ կ'արտայայտուին:

Մտաբեր խաղուած «Սով· Հայաստան» պաթերթի Սեպտ· 13, 14, 15, 16, 17 թիւերէն եւ *Արմէնփրէսի* վերջին հաղորդումէն, ամփոփ պատկերը կը ներկայացնենք Սիմպոզիումին, յաջորդական թիւերով:

×

Հայաստանի եւ Սփիւռքի հայ մասնագէտներէն զատ, այս հանդիպումին մասնակցեցան եւ զեկուցումներ կատարեցին Մոսկուայէն, Լենինգրադէն, Կիեւէն, Թիֆլիսէն, Բաքուէն, Քիշնեւէն, Լվովէն, Յանի Թոստովէն, Կրասնոտարէն, Օրլո – Նիկիթէէն, Թէոդոսիայէն (ինչպէս նաեւ Լեհաստանէն, Արեւելեան Գերմանիայէն, Ռումանիայէն, Պուլկարիայէն, Եուկոսլաւիայէն, Ճունաստանէն, Իտալիայէն, Լիբանանէն, Աւստրիայէն, Ֆրանսայէն, Զուիցերիայէն, Մեծն – Բրիտանիայէն, Պելճիկէն, Միացեալ Նահանգներէն, Ամերիկեան Գերմանիայէն հասած երկու տարիւր դիտնականներ, կարդացուեցան մօտ 160 զեկուցումներ: Կազմակերպիչ յանձնախումբը համագումարի աշխատանքները բաժնած է հինգ ճիւղերու՝ Հին Հայաստանի մշակոյթը եւ արուեստը, Միջնադարեան արուեստ, Միջնադարեան ճարտարապետութիւն, Միջնադարեան մանրանկարչութիւն եւ Նոր եւ Արդիական հայկական արուեստը:

Բացման օրը, ողջոյնի խօսքերէ հետք, կարդ մը դիտնականներ կարդացած են դիտական զեկուցումներ: Այսպէս, ակադեմիական Բարգէն Առաքելեան ներկայացուցած է հայկ· արուեստի զարգացման Նաղարեան շրջանը, Հռոմի համալսարանի դասախօս Ճարտ· Փաոլօ Քունեօ խօսած է միջնադարեան հայ քաղաքաշինութեան մասին: Ի դէպ, այս նիւթի մասին ուսումնասիրութիւն մը կը պատրաստէ իտալացի դասախօսը: Մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած են իր հաւաքած նիւթերը, զորս քաղած է ան զանազան աղբիւրներէ՝ հին ու նոր հրատարակութիւններ եւ հայաշատ կանգուն ու կորած քաղաքներէ, ուր այցելած է ան: Փրոֆ· Օ· Պոդոբեդովա (Մոսկուա) իր զեկուցման մէջ արծարծած է միջնադարեան ճեռագիրներու նկարազարդման սքոլաստիկերի աղբիւրներու հարցերը:

ՀԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՇԱԿՈՅԹՆ ՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Հայաստանի Արուեստից Ակադեմիոյ տան մէջ դումարուած են հին Հայաստանի մշակոյթին ու արուեստին նուիրուած նիստերը, նախագահութեամբ Ակադ· Բ· Առաքելեանի: Զեկուցումները կը վերաբերէին հայկական լեռնաշխարհի բնակիչներու գեղարուեստական ստեղծագործութեան հին ժամանակաշրջանին: Առաջին խօսողը եղած է Գ· Արեշեան (Երեւան), որ ներկայացուցած է հին Հայաստանի մշակոյթը: Հայաստանի մէջ յայտնաբերուած ժայռապատկերներու մասին խօսած է Ա· Իսրայէլեան (Երեւան):

Հին Հայաստանի կերպարուեստին մէջ կարեւոր տեղ կը գրաւեն երեւակայական էակներու փորագրուած պատկերները, որոնցմէ արական ու մարտական տեսարանները պրոնզէ գօտիներու վրայ: Հետաքրքրական գօտիներ գտնուած են Լճաչէն գիւղին մէջ (Սեւանի շրջան), Ստեփանաւանի, Իջեւանի, Հրազդանի մօտ, կարմիր բերդի գերեզմանատունը (Երեւանի մօտ): Այս նիւթի մասին խօսած է պատմաբան Ս· Եսայեան (Երեւան): Մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած է նաեւ Է· Խանզադեանի (Երեւան) զեկուցումը Մեծամորի պաշտամունքի յուշարձաններու մասին:

Հին Հայաստանի քնակչութեան արձանագործական ստեղծագործութեան նը – մոյշները, որոնք կը վերագրուին Ն· Ֆ· Բ·–Ա· հաղարամեակներուն, կերպարուեստի, ճարտարապետական յուշարձաններու խումբ մը կը ներկայացնեն: Մէկ կողմէ անոնք, անկասկած, տեղական աւանդական արհեստագործական առարկաներ են, միւս կողմէ ցոյց կուտան հին հայկական արձանագործութեան ընդհանրութիւնը Փոքր Ասիոյ հիւսիս-արեւմուտքի տարբեր մարզերու ստեղծագործութիւններու հետ: Այս նիւթին նուիրուած է արուեստաբան Վ· Բլէկի (Լենինգրադ) զեկուցումը: Բազմաթիւ դասախօսութիւններ կարդացուած են Ուրարտուի արուեստին մասին: Ակադ· Բ· Պիոտրովսկի (Լենինգրադ) տարիներէ ի վեր կ'ուսումնասիրէ Ուրարտոյ հարաւային տափաստաններէն մինչեւ Եգէական ծովու կղզիներն ու Նեղոսի ափերը լինկած հսկայական տարածութեան մշակոյթը, որ կը վկայէ հնադարեան երկիրներու եւ ազգերու սերտ կապերու մասին: Իտալացի դիտնական Մ· Սալվինի կ'ուսումնասիրէ ուրարտական մշակոյթը, զայն համարելով բացառիկ երեւոյթ մը, որ մեծ ազդեցութիւն ունեցած է Արեւելքի մշակոյթին վրայ: Գ· Տիրացեան (Երեւան) ուշադրութիւն կը դարձնէ Ուրարտուի եւ Հայաստանի նիւթական մշակոյթի ժառանգութեան: Ս· Մոջաչ (Մոսկուա) կ'ուսումնասիրէ ուրարտական արուեստի ուսումնասիրութեան հիմնական հանգրուանները ու հարցերը: Քիշեալ դիտնականները զեկուցումներ կարդացած են իրենց կատարած հետազօտութեանց արդիւնքներու մասին:

Նոյն օրը Հայաստանի եւ հնադարեան շրջանի զրացի երկիրներու արուեստի պատմութեան հարցերուն նուիրուած դասախօսութիւններ կարդացած են հունգարահայ Ե· Ադմատ, Նինա Գարագոյեան (Միացեալ Նահանգներ), Ա· Մնացականեան (Երեւան), իսկ քաղաքաշինութեան եւ ճարտարապետութեան մասին խօսած են Գ· Կոչելենկօ, Ա· Ցատկոբեան (Մոսկուա), Ա· Սահինեան (Երեւան), Ի· Պիճիկեան (Մոսկուա), մինչ Ժ· Խաչատրեան, Խ· Մուշեղեան, Ֆ· Տէր-Մարտիրոսով անդրադարձած են հին Հայաստանի արուեստի գործերուն, որոնք յայտնաբերուած են վերջին տարիներու պեղումներու ընթացքին:

(Շար· — 1)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ՄԷՋ

ՀԱԿԱՍԱՏԱԹ ՃԱԿԱՏ

ՀԻՒՍԷՆ ԶՄԻԱՑԱՒ

Դամասկոս հաւաքուած « կարծրերը » հակասատաթ ճակատը աւելի ամրապնդելու: Փորձեցին նոյնիսկ հիւսէյնն ալ համոզել եւ այդ առընչութեամբ պատգամաւոր զացին՝ Քատաֆի եւ Արաֆաթ: Ըստ ոմանց Արաֆաթ ինքզինքը պարտադրած է այս առաքելութեան համար, բայց ուրիշներ կը պնդեն, որ Լիբիոյ ղեկավարը համաձայն եղած է, որ իրեն ընկերանայ: Հիւսէյն սակայն միայն ձեռքը սեղմած է Արաֆաթի մինչ կ'ողջագուրուէր Քատաֆիի հետ ժամանման առեթ, բայց հրաժեշտի պահուն ողջագուրուած է նաեւ ՊԱԿի պետին հետ, պարտադրաբար ընդդի տպաւորութիւն մը թողլով:

Հիւսէյն Դամասկոս չերթար անչուշտ, ոչ ալ կը միանայ մերժումի ճակատին եւ Քատաֆիի նպատակն ալ այդ չէր: Պարզապէս անհրաժեշտ էր համոզել Ծովրպանի թագաւորը, որ իր տեսակէտին վրայ ամուր մնայ, այսինքն մերժէ Քէմփ Տէյվիտի համաձայնագրերը: Իսկ հիւսէյն – պաղեստինցի հաշտեցնելու համար, հարկ է ընդունիլ հիւսէյնի պայմանները:

Գալով Դամասկոսի ժողովին, այսինքն կարծրերու դիրքին, միակ նորութիւնն այն է որ որոշած են աւելի մօտենալ Մոսկուայի քանի իրենց համար յստակ է որ Քէմփ Տէյվիտի ժողովը նպաստաւոր եղած է Իսրայէլի եւ հոն ուրացուած են Արաբներու հիմնական իրաւունքները: Ամէն ինչ պիտի ընեն իրենք (Սուրիա, ՊԱԿ, Հարաւ – Եմէն, Ալժերիա, Լիբիա) տապալելու համար Սատաթը (յատուկ ֆոնտ մը ստեղծուած է այս նպատակով մէկ միլիառ տոլարի...): Կապերը բոլորովին խզուած են Եգիպտոսի հետ: Ասատ Մոսկուա կ'երթայ քանի մը օրէն: Ամէն կերպով տնտեսական պօյքոթի պիտի ենթարկուին Եգիպտոս, նաեւ Եգիպտոսի ամերիկեան հաստատութիւնները:

× Սատաթ խանդավառ ընդունելութեան արժանացաւ Գահիրէ վերադարձին: Ամերիկեան Նիւզուիք շաբաթաթերթը « յայտնութիւն » մը կ'ընէ իր վերջին թիւով: Գարթըր այնքան վախցեր է որ Սատաթ կը ձգէ կ'երթայ Քէմփ Տէյվիտէն բան մը չստորագրած, որ հրահանգ տուեր է « առանց իմ դրաւոր արտօնութեանս ոչ մէկ թոռան կրնայ օդը բարձրանալ Սատաթով... »:

× Իսրայէլի կառավարութիւնը վաւերացուց Պեկինի ստորագրած համաձայնագրերը: Հոն ալ սակայն ուրիշ հարց մը ծնած է: Սինայի տուն – տեղ եղած իսրայէլացիք չեն ուզեր մեկնիլ: Կ'ըսեն անպատճառ էր, չէնցուցինք, պարտէզներ շինեցինք, հիմա ի՞նչպէս ձգենք երթանք: Ալժերիայէն տեղահան եղանք արդէն»: Ասոնք ալ « խաղաղութեան պարտեալները » կը նկատուին:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Սեպտ· 15-20)

ՎԱՋԳԷՆ Ա· ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Խորհ· Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութեան Սեպտ· 19ի հրամանագրով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա· պարգեւատրուած է « Ժողովուրդներու բարեկամութեան » շքանշանով: Հայրապետը այդ պարգեւատրութեան արժանացած է խաղաղութեան պաշտպանութեան ի նպաստ ունեցած գործունէութեան համար եւ իր ծննդեան 70ամեակին առթիւ:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Եւրոպայի Հայոց Կաթողիկոսական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ Բարձ· Սերովբէ Արքեպս· Մանուկեան Ուրբաթ օր, Սեպտեմբեր 22ին Սուրբ Էջմիածին մեկնեցաւ, մասնակցելու համար Նորին Սուրբ Օծութիւն Տէր Տէր Վազգէն Ա· Ծայրագոյն Պատրիարքին եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին ծննդեան եօթանասունամեակի եւ գահակալութեան քսանհինգերորդ տարեդարձի հանդիսութիւններուն:

ԴԻՒԱՆ
ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱՆՍԻի մէջ, Ժ· Ժ· Սերվան Շրէյպէր կորնցուց երեսփոխանի իր աթոռը ի նպաստ ընկերվարական թեկնածու՝ Իվոն Թոնտոնի, որ 9000 ձայն աւելի կը ստանայ քան արմատականներու նախագահը: Առաջին անգամ (Մարտին) Սերվան – Շրէյպէր 22 ձայն աւելի ունէր, բայց ընտրութիւնը չեղեալ նկատուած էր: Այս ընտրութիւնը անգամ մը եւս կուգայ հաստատել ընկերվարական յառաջխաղացումը եւ նոյնիսկ եթէ ոմանք (եւ ինքզինքն ալ) կ'ընդունին որ Սերվան – Շրէյպէր Լօռէնի անգործութեան եւ պողպատագործութեան տապնապին զոհն է, պէտք չէ անտեսել որ տեղականէն անդին՝ վերջին մանակի ընտրութիւնները (Փատըֆալէն ալ) ընդհանուր կերպով դատապարտումն են կառավարութեան քաղաքականութեան: 14րդ թաղամասին մէջ, կրկին պէտք է քուարկեն կիրակի (Հոկտ· 1) քանի ձեռնպահներու թիւն ալ մեծ էր եւ տը լա Մալէն — թէեւ դլուխը — շատ փափուկ դիրքի մէջ է: Քուէարկած են 38·344ի վրայ մինչ 20·434 հոգի: Շիրաքի աջ բազուկը ստացած է 8011 ձայն, իսկ ընկերվարական Տիկին Էսվիճ Սվիս 6747, մինչ համաչափավար Ռոլանտ Փերլիքան կը գոհանար 3950 ձայնով:

ՉՈՒԻՑԵՐԻԱ. 23րդ « նահանգ » մը ունի: Այդպէս ժիւռայի « նահանգն » ալ այլեւս մաս կը կազմէ զուիցերական համադաշնակցութեան:

ԺԱՆ ԿԻՆՕ, անդամ Ֆրանսական Ակադեմիայի, դրագէտ, յուշագրող, դասախօս, մեռաւ 88 տարեկանին: 14 տարեկանէն ետք ուսումը կարենալ շարունակելու համար, աշխատած է նաեւ կօշիկի գործատան մը մէջ: Իր գլուխ գործոցը նկատուած է՝ «Փոխել կեանքը (1961):

ՎԱՀԱՆ ՋԵՐԱՋ

— Հեղինակ՝ Վ. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ —

Գրեց՝ ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Գրեթէ 550 էջերէ բաղկացած հատոր մըն է: Հայկական մարմնամարզական շարժման պատմութիւնը, իր զլխաւոր դերակատարներով: Վահան Ջերազի եղերական կեանքը, այլազան նամակներ, փաստաթուղթեր, վկայութիւններ՝ ո՛չ միայն կուտան առարկայօրէն պատկերը Ջերազի անձնաւորութեան, այլ եւ (մասամբ) ժամանակաշրջանի մը — 1890–1930 — հայկական հանրային կեանքին: Զուգահեռաբար ընթերցողը վերահաստատ կ՛ըլլայ նաեւ կեանքին ու զործին եղնիկ եւ եղիչէ Քալուսեան եղբայրներուն: Իսկ դէմքերը նոյնքան ինչքան իրազարձու – թիւնները՝ ամբողջ հատորէն կ՛արտացոլան, հիացումի զգացումով վերապրուած ջերմեռանդութեամբ մը: Նաեւ բարոյական դիմագիծը հեղինակին իսկ, այնքան որ սերտ առընչութիւն մը գոյութիւն ունի՝ ըստ ածին եւ ըստղին միջեւ: Սիրոյ թափով կատարուած աշխատասիրութիւն մը, բազում բարեմասնութիւններով հարուստ, թոյլ կուտայ հաստատել թէ՝ հեղինակը այսօր կը գտնուի իր մասնագիտական հասունութեանը մէջ: Այս հանդամանքն է մանաւանդ, որ կը չահագրգռէ զիս: Ան իր գործը գլուխ բերած է նոյն խզճմտանքի, մանրակրկիտ ու խանդաղատանքի յուզումով ինչպէս եթէ իր ուսումնասիրութեան նիւթը ըլլար միջազգային հեղինակութեան հասած դէմք մը:

Վազդէնը ճանչցած եմ 1915էն սկսեալ, Կովկաս, Թիֆլիսի մէջ: Ան հոն հասաւ հազիւ պատանիի մը տարիքով, ջարդերէն մազապուրծ որը մը: Առաջին օրերուն խակ Վ. Թոթովենց առիթը կ՛ունենայ զինքը տեսնելու: Կը կրէ խոր համակրանքի մը ձգողութիւնը: Եւ, ըստ իր հաղորդական խառնուածքին, տեղն ու տեղը կ՛որդեգրէ զինք: Եղելութիւն մը, որ նոյն իրիկունը յայտնեց մեզի: Վազդի մէկ տան մէջ կ՛ապրէինք· Անդրանիկն ու Թոթովենցը մաս կազմած էին մեր ընտանիքին:

Այդ օրերուն Թիֆլիսի մէջ կը հրատարակուէր արդէն « Հայաստան » թերթը պարբերաբար, Անդրանիկի զործօն հովանաւորութեան տակ: Պատասխանատու խմբագիր կարգուած էր Թոթովենց: Այս եղելութիւնները կը վերյիշեմ ոչ միայն սիքիւէ ընելու համար զանոնք, այլ եւ մանաւանդ ըսելու համար թէ՝ ի՛նչ պայմաններու հետեւանքով Վազդէն տիրթ ունեցաւ զրեթէ ամէն օր չփուելու մեզի հետ (ինչ որ երկրորդական էր), այլ մանաւանդ տեսնելու նաեւ Անդրանիկը: Դիւրին չէր զինք տեսնել: Եթէ էական պատճառ մը գոյութիւն չունենար՝ կը մերժէր որեւէ տեսակցութիւն, բացի իր զինուորներէն:

Օր մը Տիկին Եսայեանը եկաւ մեզի այցելութեան եւ փափաքեցաւ մէկ երկու րոպէով տեսնել Անդրանիկը, որ ճակատէն նոր վերադարձած անկողինն էր: Մեքենաբար առաջնորդեցի զինք Անդրանիկի սենեակը, որ պերճախօսօրէն կռնակը դարձուց այցելուին եւ մնաց անբարբառ: Տիկին Եսայեան երբ տեսաւ թէ իր բոլոր փորձերը ի դերեւ ելան, վհատած, կամացուկ մը դուրս ելաւ: Ցաւագին տպաւորութիւն մը գամուած էր բիւրերուն մէջ եւ ինքն ալ վարակուած անխօսութենէ: Այդ մթնոլորտը եղաւ ամէնէն ուժեղ մեծ նահանգապետութիւն ունեցող դէպքը Վազդէնի կեանքին մէջ: « Հայաստան »ի խմբագրատան մէջ ան տեսաւ նաեւ յաճախ այլ դէմքեր, ինչպէս Ց. Թումանեանը եւ այլ հերոսներ, կամաւորական չարժման խմբապետներէն: Այս հանդամանքները, ուրիշներու ալ հետ, հեղինակը նկարագրին կազմաւորման համար՝ վճռական դեր կատարեցին: Մխանգամ ընդմիշտ զգացական աշխարհը իր բնաեռումը դտաւ: Առասպելայինը ձեռքով չօշափեց: Իր հողն ալ ըլլալով մանաւանդ նպաստաւոր, հոն նետուող հունտերը բուսան եւ զացին դէպի իրենց լրիւ աճումը: Բնական յետոյ, լինձի համար պարզ եղաւ որ հեղինակը այն էակներէն էր, որ իր գոյութեան իրաւունքը կը ստանայ իտէալի մը փարելով: Առանց իտէալի իր հոգե–իմացական զարգացումը պիտի կասէր: Բացարձակ պայման մըն էր այդ, որպէսզի ան ապրի, ամբողջական առումով: Այս ներքին ձգտումը իր արիւնին հետ աշխարհ բերած, սինէ fուա նոճ պայմանն էր որով միայն իր անձին փրթթումը կրնար տեղի ունենալ:

Ես յաճախ խոր զարմանքի մը կը մատնուիմ տեսնելով նախկին որբեր, որոնք ո՛չ իրենց բնաւայրը ճանչցած են, ո՛չ իրենց ծնողքը, ո՛չ չէնք-չնորհք պզրոցի մը, վարժապետի մը երես տեսած, ո՛չ « չունչ » ունեցող անհատի մը ազդեցութիւնը կրած, բայց որ, ապշեցուցիչ մոլեռանդութեամբ, մէն մի րոպէ, պատրաստ են պաշտպանելու այն բոլորը, որ հայկական ընթացիկ եւ վերին իրակա – նութեան մաս կը կազմէ, մէջն ըլլալով յիշատակը իրենց ծնողքին ու ծննդավայրին, լեզուն ու անցեալը, գատն ու ապագան: Անհատի մը որակը պայմանաւորող այս ամէնէն թանկագին տարրերը՝ ուրկէ՞ ճարեցին, ո՞ր աղբիւրներէն անունդ առին՝ կը խոստովանիմ, որ կարելի բացատրութիւնները զիս չեն զոհացուցած: Ես, զէթ մասամբ, խորհրդաւոր երեւոյթ մը նկատած եմ այս կէտը: Ի՞նչ բան սանսիպիլիզ ըրած է զիրենք որպէսզի, ամէն բանէ առաջ, գերիվեր դասեն հայկականը: Ի՞նչ խորհրդաւոր չօշափուկներ են որոնցմով բարձրացուցած են իրենց կեանքը: Ցեղի յաւերժութեան դաղտնիքէն փշուր մը կայ հոս: Մանանաւանդ որ յաճախ չրջապատուած են անոնք չատ ապերախտ պայմաններով, անհատական թէ հանրային:

Մինչդեռ երեւոյթին ճիշդ հակառակ պատկերը՝ պատանիներ, ուրեմն որ ո՛չ տեղահանութիւն տեսած են, ո՛չ զրկուած ուսումէ, բարեկեցիկ, ապրած պատուական ծնողքներու չուրկին ջերմութեանը մէջ, եւ սակայն, լաւագոյն պարագային, մակերեսային չահագրգռութեամբ մը զոհացած են, ազգային կեանքին հանդէպ: Սփիւռքի մէջ մանաւանդ կը վլխտան այս վերջին տեսակին պատկանող երիտասարդները եւ չափահասները: Ես մօտէն ճանչցայ զիտական ճիւղի մը պատկանող չափահաս մը, որ հանրային կեանքի տենդն ալ ունէր: Այլազան ձեռնարկներ կը կազմակերպէր, ժողովի կը հրաւիրէր իր բնակարանը, մանաւանդ եւրիտասարդները: Ես՝ ժողովի մը ընթացքին հարցուցի թէ ինչո՞ւ հայերէն չենք խօսիր: Երիտասարդները պատասխանեցին թէ հայերէն կը հասկնան եւ կը խօսին ալ:

— Mais, non, tout à fait l'arménien littéraire.

Միջամտեց Ֆրանսերէնով հիւրընկալը՝ դիտութեան ճիւղերէն մէկուն մասնագէտը: Այս մասնագէտը, ինքն ալ ո՛չ մէկ օր, ոչ մէկ հայերէն բառ արտասանեց: Քանի մը տարիներ անցան: Մասնագէտը հանրային կեանքէն բացարձակ փախուստ տուած էր: Եւ օր մը՝ յանկարծ յայտնուեցաւ: Դարձեալ սկսաւ իր տան մէջ ժողովներ դումարել: Անոնցմէ մէկուն ընթացքին — մե՛ծ եղաւ ապշանքս — մասնագէտը լրա՛ւ ուսանողական լաւ հայերէն մը կը բանեցնէր: Իր ընկերներէն մին տուաւ ինձի զաղտնիքին բանալին: Մեծ հայրենասէր մը զարձած է: Նամակագրութեան մէջ էր Երեւանի կարգ մը բարձր պաշտօնատարներու հետ: Կեանքի այս կարգի փոփոխութիւններ, վերջապէ՞ս, յայտնած էին փարատել Հայ ըլլալու իր դժբախտութեան ամօթի զգացումը...

Սկեպտիկներ են խառնուածքով, երբ վտառամոլներ կամ ասպարէզապաշտներ չեն: Ո՞վ չէ տեսած մեր հանրային կեանքի երկնակամարին յանկարծ « աստղ » մը, որ կը չացնէ մեզ: Շլացնելու թեքնիքին վարպետ: Զարմացումով եւ ափսոսանքով, ո՞ւր էր այս աստղը մինչեւ հիմա, ո՞ւր էին այս խանդավառ ու ամէնազէտ աստղերը, որ իրենց փրկարար լոյսերէն զրկեցին մեր խեղճ հանրային կեանքը, մեր ազգը՝ իր տագնապի օրերուն, կը հարցնենք իւրովի: Ձիշդ է որ ասոնց աստեղային օրէնքն է՝ յանկարծ յայտնուիլ, նոյնպէս ալ յանկարծ անհետանալ:

Այս խիստ վարկաբեկի վերլուծումը բացատրելու համար, պարզապէս հեղինակին հիացումը ու սէրը դէպի Ջերազը, դէպի Քալուսեան եղբայրները եւ ասոնց նմանները, ինչպէս՝ Ձօլօլեան եղբայրները, Շ. Քրիսեան, Մերճանօֆ, որոնք հակառնեայ բեւեռի մը վրայ կը զործեն: Բոլորն ալ միեւնոյն բարոյական ընտանիքին կը պատկանին, նկարագրի այլազան երանգներով: Բոլորն ալ պատուական մարդիկ որով եւ եղած են օրինակելի Հայեր: Ասոնց կոչումն է պատասխանատուներէն, երիտասարդներէն լաւ քաղաքացիներ պատրաստել: Որդեգրել տալ անոնց արժէքներու նուիրապետութիւն մը: Ներմուծել անոնց նկարագրին մէջ կարգ մը հիմնական սկզբունքներ, պատուէրներ, կեանքի վարքագիծ մը, որոնք մաս կը կազմեն սկաուտական եւ առհասարակ մարզական մարմիններու նպատակներուն: Ներչնչել անոնց խորին համոզումը թէ՝ ամէնէն կարեւորը անհատի մը կեանքին մէջ՝ յանձնառու ըլլալն է: Ցարդել ո՛չ միայն ժամադրութիւն մը, այլեւ մանաւանդ իր խօսքը եւ խօսքը՝ իր ներքինէն եկած:

Ինչ որ կը գտանի հեղինակը, ամէն անգամ երբ հնարաւոր եղած է, փառաւորուած է զայն գործով եւ զոհողութեամբ հատուցում: Պարտականութիւն բառը՝ յափշտակիչ թնդիւնով մը կ՛արձագանգէ իրենց մէջ եւ ընդմիշտ կը պահէ իր ուժը: Մարդասիրութիւնը, պատրաստակամութիւնը, այլասիրութիւնը մեզի ծանօթ անձուկ իմաստը չունին անոնց համար: Անոնք այդ քանի մը բառերուն պատեանը կը պատռեն ու կը զարձնեն զայն ընդունարանը իրենց հաւատոյ հանդանակին: Այդ մէկ քանի խորհրդանիշ բառերը պաշտպանելու համար անոնք պատրաստ են որեւէ զոհողութեան: Ընկերութեան մը կեանքին մէջ ինչքա՜ն բարերար է, էական է դերը՝ այս նպատակները հետապնդող միութիւններու: Չեմ դիտեր թէ՝ Հայերը չե՞ն որ եղան առաջինները մարմնի մարզանքին ընդելուզուած, հատատութեան մարզանքը՝ էքիպի մը սիրացումին ի խնդիր: Ցամենայն դէպս, այսօր, Սրեւմուտքի մէկ էքիպի մասը տեղի տուած է լայնատարած դրամաշորթութեան մը թենճուկին: Իսկ մարմինը, մարզուելով հանդերձ, կեղրոնասէրը՝ անըուր ապականութեանց:

Խօսելով հեղինակին մասին, զոր լաւ կը ճանչնամ, խօսած կ՛ըլլամ նոյն տեսակ հատորին դլխաւոր դէմքերու մասին եւ իրենց դաղափարականին: Այս ոգիով տնուցանուող պատանիները կը զառնան ժողովուրդի մը որակը ապեցնող դործակալներ:

Այսքանն ալ երկար էր զեկուցումի մը համար եւ կարճ՝ հատորի ընդդրկած պարունակութեանը համար: Ուստի վերջացնենք վերջին յիշատակութեամբ մը: Այդ օրերուն Թոթովենց ամէն իրիկուն, Թիֆլիս, դլուխս կը տանէր իր զանազան առաջարկներով: Ես ի՛նքս ալ ինձի վերաբերող ծրագիրներու իրականացման նախօրեակ չրջանին մէջ կը գտնուէի: Թոթովենց համոզեց զիս սակայն Վազդէնին դաս տալ: Եթէ չեմ սխալիր, մէկ–երկու «դասաւանդութիւն» ալ տեղի ունեցաւ: Չեմ յիշեր սակայն թէ Ֆրանսերէնի՞ թէ հայերէնի ուսուցիչ եղայ: Ամէն պարագայի մէջ, այսօր, պիտի չուրանայի եթէ իր հայերէնի ուսուցիչը եղած ըլլայի:

Նիս, Սեպտեմբեր

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՊԵՐԼԻՆ

ԱՍԻԱՑԻ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

Ապտուլ Լաթիֆ Մալիք, փաքիստանցի գաղթական մը, որ ապօրէն ճամբով Սրեւմտեան Պերլին հասած է, երեք օր չարունակ տան մը անկիւնը պատսպարուած է՝ վախով ու դողով, առանց պատուհան մը հայ բերանը դնելու: Ոստիկաններ երեւան հանած են պատսպարանը եւ զրեթէ ուժգաթափ գաղթականը փոխադրած են գաղթականներուն սահմանուած կայանը: Պարզուած է, որ այլ փաքիստանցիներ ձեռք ձգած են գաղթականին սահմանուած նիւթական նպաստը: Ապտուլ Լաթիֆ Մալիք յայտարարած է, թէ եկած է Փաքիստանի հեռաւոր, լեռնային մէկ չրջանէն, որ կը կոչուի Փունճապ:

Սակայն ուրիշ Փաքիստանցիներու ճակատագիրը կրնար նուազ բախտաւոր ըլլալ: Արդարեւ, հարիւրաւոր Ասիացիներ եւ Արաբներ Արեւմտ. Պերլին կը ժամանեն ապօրէն ճամբաներով: Գրեթէ բոլորն ալ կ՛արտաքսուին: Միայն Սեպտեմբերի առաջին քանի մը օրերուն, 591 Փաքիստանցիներ օդանաւով եւ ճամբուեցան: Այսուհանդերձ գաղթականներու հոսանքը կը չարունակուի, քանի աշխատանք գտնելու եւ դրամ չահելու խայծը անպակաս է:

— Կը կարծեն, թէ կաթի ու մեղրի երկիրն է հոս, դիտել կուտայ Արեւմտ. Պերլինի Ներքին նախարարութեան մէկ պաշտօնատարը: Սակայն իրականութիւնը այլ է:

Ընթացիկ տարուան առաջին ութ ամիսներուն, գրեթէ 10·000 նոր գաղթականներ ժամանեցին Արեւմտ. Պերլին, այնքան, որքան անցեալ տարուան 12 ամիսներուն: Մեծամասնութիւնը Փաքիստանցիներ են՝ 5·600 հոգի, մնացեալները գաղթականներ են Հնդկաստանէն եւ այլ երկիրներէն:

Օր աւուր աճող հոսանքը մտահոգութիւն պատճառող հարց մըն է Արեւմտ. Պերլինի համար: Այս քաղաքը արդէն կը նկատուի կեդրոնը Գերմանիոյ ապօրէն գաղթականութեան: Օտարականները զրեթէ ոչ մէկ դժուարութիւն կը կրեն մուտք գործելու համար, որովհետեւ Արեւմտեան Պերլին, Դաշնակիցներու քաղաքականութեան սահմանապիճին մէջ, « բաց քաղաքի » մը դրութիւնը կը վայելէ, առանց սահմանային հսկողութեան: Ճամբորդները, Արեւելեան Պերլինէն կրնան Արեւմտեան գօտին մտնել հանրակառքով կամ փոպուղիով: Հանրակառքի աւելի քան 200 կայաններ կան, որով կրնան մէկէն ու մէկուն մէջ դուրս ելլել:

Տարհամոզելու համար՝ իշխանութիւնները մօտէն կը քննեն գաղթական բերելու սահմանուած ապօրէն ցանցին դործունէութիւնը: Փաքիստանեան ճամբորդական դրասենեակներ, դործակալներ, ինչպէս նաեւ դերման փոստարաններ այս ցանցին մաս կը կազմեն, անշուշտ, շահադիտական նպատակներով:

Գերմանացի փոստարան մը, որ կ՛ուզէ իր անունը չմատնանչուի, կը յայտարարէ լրագրողի մը, թէ օրական 20 եւ նոյնիսկ աւելի դիմումնագիրներ կը պատրաստէ ժամանողներուն ապաստանի իրաւունք տրամադրելու համար: Իւրաքանչիւրէն կը դանձէ 50 մարք — երբ մէկը կ՛ըսէ, թէ ինք փախստական մըն է, այլեւս տարբեր հարցում չեմ ըներ: Իշխանութիւններ նմանօրինակ ինք փոստարաններուն դէմ ամբաստանագիրներ պատրաստեցին:

Դաշնակցային Գերմանիոյ օրէնքով, Արեւմտ. Պերլին կամ Արեւմտ. Գերմանիա մնայուն բնակութիւն հաստատել փափաքողները պարտին փաստել, թէ իրենց երկրին մէջ ենթակայ են քաղաքական հալածանքի: Այս ձեւով կրնան քաղաքական ապաստանեալի իրաւունք ընդունիլ: Նոր ժամանողները՝ մեծ մասը անդրադէտ եւ անծանօթ արեւմտեան լեզուներուն, ճամբորդական դործակատարներուն կողմէ կը դրկուին փոստարաններու մօտ. այս վերջիններն ալ կը պատրաստեն դիմումնագիրները:

Փաքիստանցիին պարագային՝ ընդհանրապէս կ՛արձանագրուի, թէ ինդիրը

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԿՈՉՈՒՆԵՐԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԳՐՈՂՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅԱՆ

ՎԱՀԱԳՆ ՓԱՇԱՅԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԳՐՈՂՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵԻ ԱՆԴԱՄ

ԿԱՐՄԻՐ ՀՈՒՅԼԵՐ

ՊՈՒՏԱԿ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԳՐՈՂՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅԱՆ

ԵՐԵՎԱՆ

1

Նրան պատահաբար տեսայ Կասպից ծովի ափին, Նավթի աշխատավորների հանգստյան տներից մեկում: Ես ու նա միասին էինք: Ամեն առավոտ, երբ ես արթնանում էի, նա արդեն ոտքի էր կանգնած: Ծովափնյա ավազի վրա նա մարմնամարզություն էր անում, ապա լողում էր երկար ժամանակ, հետո վազում էր տուն և ինձ էր արթնացնում: Ես ատում եմ վաղ արթնանալ, բայց նրա ներկայությունը ինձ ստիպում էր հետևել նրա օրինակին:

Մի անգամ, երբ ես դեռ քնած էի, նա ներս մտավ սենյակ և ասաց.

— Ես 14 տարեկանում էլ ատում էի վաղ արթնանալ և ատում եմ այդ սովորությունը: Ինչո՞ւ ես ինձ արթնացնում...

Ես չգիտեի, թե ինչ պատասխանեմ, և նա շարունակեց.

— Ես ատում եմ նաև ծովում լողալ, որովհետև ես ատում եմ ամեն այն բանը, որ ինձ պարտադրում են: Ես ատում եմ ամեն տեսակ հրամայական ձևերը, ինչպես նաև ամեն տեսակ հրամայողները: Ես ատում եմ ամեն տեսակ կանոնները, որովհետև ես ատում եմ ստրկությունը: Ես ատում եմ ամեն տեսակ ստրկություն, ինչպես նաև ստրուկներին: Ես ատում եմ ամեն տեսակ կրոնները, որովհետև ես ատում եմ ստրկությունը: Ես ատում եմ ամեն տեսակ ազգայնականությունը, որովհետև ես ատում եմ ստրկությունը: Ես ատում եմ ամեն տեսակ հայրենասիրությունը, որովհետև ես ատում եմ ստրկությունը: Ես ատում եմ ամեն տեսակ ռազմականությունը, որովհետև ես ատում եմ ստրկությունը: Ես ատում եմ ամեն տեսակ պատերազմները, որովհետև ես ատում եմ ստրկությունը: Ես ատում եմ ամեն տեսակ ոստիկանությունը, որովհետև ես ատում եմ ստրկությունը: Ես ատում եմ ամեն տեսակ դատարանները, որովհետև ես ատում եմ ստրկությունը: Ես ատում եմ ամեն տեսակ բանտերը, որովհետև ես ատում եմ ստրկությունը: Ես ատում եմ ամեն տեսակ պատիժները, որովհետև ես ատում եմ ստրկությունը: Ես ատում եմ ամեն տեսակ կառավարությունները, որովհետև ես ատում եմ ստրկությունը: Ես ատում եմ ամեն տեսակ կառավարիչները, որովհետև ես ատում եմ ստրկությունը: Ես ատում եմ ամեն տեսակ ղեկավարները, որովհետև ես ատում եմ ստրկությունը: Ես ատում եմ ամեն տեսակ առաջնորդները, որովհետև ես ատում եմ ստրկությունը: Ես ատում եմ ամեն տեսակ հետևորդները, որովհետև ես ատում եմ ստրկությունը: Ես ատում եմ ամեն տեսակ ստրուկները, որովհետև ես ատում եմ ստրկությունը: Ես ատում եմ ամեն տեսակ տերերը, որովհետև ես ատում եմ ստրկությունը: Ես ատում եմ ամեն տեսակ ստրկությունը, որովհետև ես ատում եմ ստրկությունը:

Ես ապշած էի նրա խոսքերից: Ես չգիտեի, թե ինչ պատասխանեմ: Ես ոչ մի բան չասացի: Ես ոչ մի բան չկարողացա ասել: Ես ոչ մի բան չկարողացա անել: Ես ոչ մի բան չկարողացա մտածել: Ես ոչ մի բան չկարողացա զգալ: Ես ոչ մի բան չկարողացա հասկանալ: Ես ոչ մի բան չկարողացա տեսնել: Ես ոչ մի բան չկարողացա լսել: Ես ոչ մի բան չկարողացա հոտոտել: Ես ոչ մի բան չկարողացա համտեսել: Ես ոչ մի բան չկարողացա դիպչել: Ես ոչ մի բան չկարողացա...

Ես չգիտեի, թե ինչ պատասխանեմ: Ես չգիտեի, թե ինչ պատասխանեմ: Ես չգիտեի, թե ինչ պատասխանեմ: Ես չգիտեի, թե ինչ պատասխանեմ: Ես չգիտեի, թե ինչ պատասխանեմ: Ես չգիտեի, թե ինչ պատասխանեմ: Ես չգիտեի, թե ինչ պատասխանեմ: Ես չգիտեի, թե ինչ պատասխանեմ: Ես չգիտեի, թե ինչ պատասխանեմ: Ես չգիտեի, թե ինչ պատասխանեմ:

Ֆ. Ա. Ֆ.

ՎԱՀԱԳՆ ՓԱՇԱՅԱՆ

ՕՐՀՆՈՒԹՅՈՒՆ ԱՐՎԵՍՏԻ ՀԱՄԱՐ

ՊԱՏՄՎԱԾՔ

Ես ծնվել եմ 1936 թվականի հունվարի 15-ին, Երևանում, Ամենայն հավանականությամբ, ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում:

Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում:

Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում:

Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում:

Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԳՐՈՂՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵԻ ԱՆԴԱՄ

ՎԱՀԱԳՆ ՓԱՇԱՅԱՆ

ՊՈՒՏԱԿ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ

ՊԱՏՄՎԱԾՔ

Ես ծնվել եմ 1936 թվականի հունվարի 15-ին, Երևանում, Ամենայն հավանականությամբ, ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում:

Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում:

Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում:

Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԳՐՈՂՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵԻ ԱՆԴԱՄ

ՎԱՀԱԳՆ ՓԱՇԱՅԱՆ

ՊՈՒՏԱԿ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ

ՊԱՏՄՎԱԾՔ

Ես ծնվել եմ 1936 թվականի հունվարի 15-ին, Երևանում, Ամենայն հավանականությամբ, ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում:

Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում:

Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում:

Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԳՐՈՂՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵԻ ԱՆԴԱՄ

ՎԱՀԱԳՆ ՓԱՇԱՅԱՆ

ՊՈՒՏԱԿ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ

ՊԱՏՄՎԱԾՔ

Ես ծնվել եմ 1936 թվականի հունվարի 15-ին, Երևանում, Ամենայն հավանականությամբ, ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում:

Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում:

Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում:

Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում: Ես ծնվել եմ Երևանում, որովհետև ես ծնվել եմ Երևանում:

«ԱՆԱՀԻՏ»

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ· Խաչի Ուսլ· Օտտոյի վարչու – թիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Գասպարեանի հոգեհանգիստին առթիւ Շաքարեան ըն – տանիք 100 ֆր·, ընկերուհի այրի Տիկ· կոնոյեան իր հարսին Նինայի ապաքին – ման առթիւ 20, Տիկ· Աչխէն Պօղոսեանի մահուան քառասունքին առթիւ Տէր եւ Տիկին Վարդեվառ Գամպէրեան 20, Անկէթ Պօղոսեանի թաղման առթիւ Տարօնի Հայ – րենակցական Միութիւն փոխան ծաղկե – պսակի՝ դպրոցին 50 ֆր·:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Ժեռոմի եւ Լը Կլոյ Ս· Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ վարչութիւնը ստա – ցած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղ– կեպսակի·— Թաղիս ծանօթ եւ սիրուած Տիկնին Վարդանոյշ Շերպէթեան (ծնեալ Բէլթէքեան) մահուան առթիւ եկեղեցւոյ պայծառութեան Տէր եւ Տիկին Բելթէք– եան եւ զաւակները 200 ֆր·, Տէր եւ Տիկ· Աւետիս Եղիազեան 150, այրի Տիկ· Տա – պանեան, Արզումանեան ընտանիք 100 – ական, այրի Տիկ· Եսթեր Կարապետեան, Պ· Օսկիհան Շէրպէթեան եւ զաւակները, Տիկ· Ազատուհի Տիրատուրեան, Թով – մասեան ընտանիք, Տէր–Մինասեան ըն– տանիք, Նազարեան ընտանիք 50ական, Տէր եւ Տիկ· Աւետիս Բալլոսեան 30, Մոեփան Սամուրեան, Յովհաննէս Ժամ– կոչեան, Պերճ Կարապետեան, Շարլ Պա– լանդեան, Տէր եւ Տիկ· Ռուբէն Ժամ– կոչեան 20ական, Աբրահամ Մանկասար – եան, Նշան Կիւրիւլեան 10ական:

Թաղիս հայ դպրոցին՝ Տէր եւ Տիկին Աւետիս Եղիայեան 150, Նազարեան ըն– տանիք 100, Օսկիհան Շէրպէթեան 50 ֆ·:

Sous l'égide de l'Association des Anciens Elèves de l'Ecole Essayan

ENSEIGNEMENT de l'ARMENIEN au LYCÉE CHAPTAL

45 Bd. des Batignolles, métro: Rome
Tous les Mercredis de 19 à 21 h.
Cours du soir pour adultes
à partir de 16 ans
Initiation et perfectionnement

préparation au Bac

Méthode intensive

Professeur : H. KALFAYAN

Inscription :
ASSOCIATION PHILOTECHNIQUE
47, Rue Saint-André des Arts
75006 Paris
les Mercredis : 14-16 h., les Lundis et Vendredis : 17-19 h.
Tél. : 326-48-28
Droit d'inscription : 50 Fs.
Participation aux frais : 100 Fr.
(à payer à l'Association Essayan)
Ouverture des cours :
Mercredi le 4 Octobre

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՒԹԻ ՏՈՒՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Զորեքշաբթի օրուան զբաղումները կը վերսկսին Սեպտ· 27ին (ժամը 14էն 17)·

— Հայերէնի դասընթացքներ՝

Ուսուցիչներ՝

Կարօ Յովսէփեան, Րաֆֆի Տէմիրճեան

— Ձեռային աշխատանքներ·

Ղեկավար Օր· Միշէլ Վարդանեան

— Հայկական պարերու դասընթացք – ներ·

Պարուսոյց՝ Տիկ· Եւա Արզուչեան

Կ'ընդունուին 6էն 14 տարեկան երկսեռ աշակերտներ: Արձանագրութիւններուն համար դիմել, ամէն օր, Մշակոյթի Տան քարտուղարութեան:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԷՋ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Վալանսի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ դպրաց դասի կողմէ, Շաբաթ, Սեպտ· 30, ժամը 21ին Սալ տէ Ֆէթին մէջ, Գոճակեան նուա – գահումբի մասնակցութեամբ, Փարիզէն երգիչ՝

ՆՈՐԱՑՐԻ

Տոմսակները ապահովելու համար դի– մել Մագասուեանի եւ Հոգաբարձութեան անդամներուն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Վիէնի մասնաճիւղը ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ան– դամուհիները Սեպտ· 29, Ուրբաթ ժամը 20ին, Իփէկեան ակումբին մէջ՝ 40 ռիւ Վիքթոր Ֆոժիէ: Կարեւոր օրակարգ: Վարչութեան ընտրութիւն:

×

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ· ժողովը Շաբաթ, Սեպտ· 30, կէս– օրէ վերջ ժամը 4ին, Մշակոյթի Տան մէջ: կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Օրակարգ·– Տեղեկատուութիւն վարչութեան գործու– նէութեան եւ վարչական ընտրութիւն: Ընկերուհիներու ներկայութիւնը եւ մա– նաւանդ մեծամասնութիւնը անհրաժեշտ է:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍԷՆ ԺԵՌՈՄԻ Ս· ՍԱՀԱԿ – ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀԱՅԵՑԻ ԴՊՐՈՑԸ

Մարսէյլի Ս· Սահակ - Մեսրոպ Սէն ժեռոմ եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը ծա– նուցանէ թէ իր հայկական դպրոցի դա– սընթացքները վերսկսած են Շաբաթ, Սեպտ· 16էն ի վեր Պ· Խաչիկ Եըմազ– եանի ուսուցչութեան տակ:

Դասաւանդութիւնները՝ չափահաս եւ եւ հայկ· լեզուի բաւական տեղեակ ա– շակերտներու, ամէն Շաբաթ օրերը ժա– մը 13էն 16, իսկ նախակրթարանի աշա– կերտներու դասաւանդութիւնները կը վերսկսին Հոկտ· 15էն ետք, Տիկին Մայտա Կարապետեանի հսկողութեան տակ:

×

ՍԷՆ–ՄՕՐԻՍ

Սէն Մօրիսի Կապոյտ Խաչի դպրոցին բացումը եղած է Սեպտ· 21, ժամը 14ին կէսօրէ վերջ:

×

Կապ· Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի դա– սընթացքը կը վերաբացուի Զորեքշաբթի Հոկտ· 4, Փարիզի Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ:

Հայերէն դասերը առաւօտեան ժամը 10էն 12, կէսօրէ վերջ 2էն 4:

Երգի եւ նուագի դասերը ժամը 4էն 5:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՑՈՒՆՈՒԱՐ ՄԷԿԷՆ

Մահազդ	140 ֆր·
Հոգեհանգիստ	75 ֆր·
Շնորհակալիք	75 ֆր·
Հարսնիք, նշանուք	75 ֆր·
Ծնունդ	75 ֆր·
Կը փնտռուի	25 ֆր·
Կ'ուզուի	40 ֆր·

Այս գիները մէկ անգամ հրատա– րակելի եւ սովորական ծաւալով ազ– դերու համար են, չորրորդ էջ: Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է: Առեւտրական եւ եւայլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

Mo BONNE-NOUVELLE

Salle 100 m2 ss. aménagé

Restaurant RUSSE

Convient pr. toutes spécialités
belle installation, chambre froide, cave à vins.
FONDS BAIL NEUF
Px. 500.000 F, possibilité Murs.
Tél. : Après 14 h. 236-27-26

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Մանօթ երգչուհի՝ Սոնիա Նիկողոսեան (մեծծօ), Հինգշաբթի (Սեպտ· 28) իրի– կուն ժամը 20·30ին կը մասնակցի երա– ժշտական երեկոյթի մը Թէաթր տէ Շան զ'Էլիզէ: Նուվել Օբսեսթր Ֆիլհարմոնիկը ղեկավարութեամբ Իւրի Սեկալի իր յայ– տագրին վրայ դրած է Մենոելսոն եւ Շուպէրթ:

Michel KRIKORIAN

à BOBINO

du 26 au 30 septembre à 21 heures

CELIGNY

VOUS QUI PARTEZ EN VOYAGE
EN ARMENIE
OFFREZ
A VOS AMIS et PARENTS D'ARMENIE

LE BEAU FOULARD

'ALPHABET ARMENIEN'

EN VENTE AU PRIX DE Frs. 75,00 *CHEZ*

M. S. DER BALIAN, 221, rue Saint-Honoré, Paris 1er
Librairie PALOUYAN, 9, rue de Trévise, Paris 9e
Maison de la Culture Arménienne, 9, rue de Madrid, Alfortville
Maison de la Culture Arménienne, 12-14, rue St. Bazile, Marseille
Par correspondance :
Contre-remboursement Celigny *s.a.r.l.* B.P. 9, 94130 Nogent-sur-Marne

AVEC LE CONCOURS DE

AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages

JACQUES CHELELEKIAN vous propose

au départ de MARSEILLE

des VOYAGES-ARMENIE

MOSCOU - EREVAN

2 jours	12 jours
Départ	Retour
VENDREDI 20 OCTOBRE 78	JEUDI 02 NOVEMBRE 78

Noël et Jour de l'An

VENDREDI 29 DECEMBRE 78	JEUDI 11 JANVIER 79

Renseignements et réservations

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87 la Canebière 13001 MARSEILLE
tél. (91) 95 90 12

et toutes agences HAVAS - VOYAGES de France

Org. Lic. 97

ՀՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
27
MERCREDI
27 SEPTEMBRE
1978

LE NUMERO 1,80 F.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՓԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83 RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 230 Ֆ·		Վեցամսեայ	125 Ֆ·	
Արտասահման	Տար· 260 Ֆ·		Հատը	1 Ֆ·	80

ՅԱՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14·214

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

54e ANNÉE — N° 14.214

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Բ. ՍԻՄՊՈԶԻՈՒՄԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ԻՍԿԱՊԷՍ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ ՄԸ

Բ.

ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏ

Հայաստանի Գրողներու Միութեան կեդրոնին մէջ տեղի ունեցած են միջնադարեան արուեստի մասնագիտի աշխատանքները, նախագահութեամբ արուեստագէտ Մ. Ղազարեանի։

Ինչպէս ծանօթ է յարդարման քանդակագործութիւնը զարգացման բարձր մակարդակի հասած է միջնադարեան Հայաստանի մէջ։ Հետեւաբար համադրելի կարգացուած զեկուցումները նոր լոյս սփռած են այդ մարզէն ներս մեզի հասած արժէքներու գնահատման տեսակէտէն։ Հայ վարպետները ստեղծած են յարդարման քանդակի հիանալի նմոյշներ, որոնք այսօր ալ զարմանք կը պատճառեն իրենց թեքնիքով։ Անցեալի քանդակագործները հարուստ ժառանգութիւն թողուցած են, բայց անոր կարեւոր մէկ մասը չէ պահպանուած, իսկ մնացեալին ուսումնասիրութիւնն ալ մեծ ջանքեր կը պահանջէ։ Առ այդ, Լ. Ազարեան (Երեւան) խօսած է Հայաստանի վաղ միջնադարեան կոթողներու պատկերագրութեան քանի մը յատկանիշներու մասին։ Ջրանցքի երիտասարդ արուեստագէտ Գուրգէն Ժողովէ, որ տեղւոյն վրայ ուսումնասիրած է Աղթամարի յուշարձանը, զեկուցում մը կարդացած է Ժ. դարու յուշարձանի հարթաքանդակներու պատկերագրութեան մասին։

Ջրի մշակման թեքնիքի բուռն զարգացումը միջնադարուն յառաջ բերաւ կիրառական արուեստի առանձին ճիւղ մը՝ խաչքարերու ստեղծումը, որ պատմութեան մէջ եզակի երեւոյթ է։ Քանդակագործներ, քարագործ վարպետներ խաչքարեր կանգնեցնելով անուանի մարդոց, դէպքերու եւ շինութիւններու ի պատիւ, նոյն ատեն « ասեղնագործ » քարերուն յանձնած են ժողովուրդի կեանքին պատմութիւնը։ Խաչքարերու ուսումնասիրութիւնը եր վերծանումը կարեւոր պիտական հարց է։ Ինչպէս հայկական մատենադիտական չատ մը աշխատութիւններ, խաչքարերն ալ ստեղծուած են տարբեր վայրերու մէջ՝ Հայաստան թէ անոր սահմաններէ դուրս։ Ասոնցմէ հարուստ հաւաքածոյ մը կը գտնուի Երիմի մարզի Թէոդոսիայի գաւառագիտական թանգարանը, որու գոն տեղւոյն վարիչը՝ Ա. Գավրիլովա խօսած է Երիմի հայկական յուշարձաններու պահպանութեան եւ ուսումնասիրութեան ուղղութեամբ տարուող աշխատանքներու մասին։ Զիք Տամատեան (Պուքրէշ) խօսած է Էջմիածնի հաւաքածոյին մէջ գտնուղ Ջուղայի մէկ խաչքարի վերծանումի մասին։ Ձոն Քարղուէլլի (Շիքակօ) դասախօսութեան նիւթը եղած է « Երուսաղէմի Ս. Յակոբ հայկական եկեղեցւոյ քանդակազարդ դուռը »։ Ամերիկացի վերջիվերջոյ իրեն հետ ուշադրութեան արժանի պիտական նիւթեր ալ տարած է Երեւան։

Զեկուցումներու մէկ մասը նուիրուած էր հայկ. ճարտարապետական արուեստի եւ յուշարձանային քանդակագործու թեան՝ դրացի եւ այլ երկիրներու արուեստներուն հետ ունեցած կապերուն, միջնադարեան հայ պատմագրութեան եւ քանահիւսութեան մէջ ճարտարապետու թեան եւ քարարուեստի յուշարձաններու արժագանգներուն։ Այդ նիւթերու շուրջ դասախօսութիւնները կարդացած են Ն. Ալադաշվիլի (Թիֆլիս), Ա. Բանկ, Կ. Իւզբաշեան (Լենինգրատ), Ա. Ղանալանեան (Երեւան)։

Հայկ. արուեստի նուիրուած միջազգային համագումարի յայտագրին մէջ առաջին անգամ ըլլալով տեղ գտած են միջնադարեան երաժշտութիւնը եւ թատրոնը։ « Տաղի ժանրը իբրեւ հիմանիս տական հիմքի կրող Հայաստանի ժ.-ԺԲ. դարերի պրոֆեսիոնալ մոնոդիկ երաժշտութեան մէջ » նիւթին շուրջ տուած իր դասախօսութեամբ Ռոբեր Ատթայեան (Երեւան) վերլուծած է Գրիգոր Նարեկացիի՝ Կոմիտասի չնորհիւ մեզի հասած երեք տաղերը, անանուն հեղինակներու երկու տաղերը եւ ԺԲ. դարու բանաստեղծ եւ երաժիշտ Ս. Տարօնացիի ստեղծագործութիւնը, նշելով որ ի հակադրումն չարականներու, տաղերը ազատ են եղանակներու նախապէս որոշուած ձեւերէն։ Անոնց մէջ օգտագործուած են ժողովրդական երաժշտութեան կշռոյթները, ազատ զարգացում ունեցած են մեղեդիները։

Ներկաները ունկնդրած են կարգ մը տաղերու ձայնագրութիւնները։ Ապա Հայաստան եւ Ռուսիոյ ԺԷ.-ԺԸ. դարերու գեղարուեստական կապերու պատմութեան անդրադարձած է Ն. Տրուխանովա (Մոսկուա), հայ-ուկրանական ստեղծագործական կապերու շուրջ հանդէս եկած է Վ. Օվսիյչուկ (Լվով)։ Զեկուցումները կարդացած են նաեւ Ն. Մոլեւա (Մոսկուա)՝ նկարիչ Իվան Սալթանովի եւ իր դպրոցի, իսկ Պարոյր Մուրատեան (Երեւան) հայ քաղկեդոնականներու ԺԱ.-ԺԹ. դարերու մշակութային գործունէութեան մասին։

ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Միջնադարեան Հայաստանի կերպարուեստին մէջ գլխաւոր տեղը կը գրաւէ ճեռագիր մատեաններու նկարազարդումը՝ ծաղկումը։ Ամէնէն հին պատկերազարդ ճեռագիրները ստեղծուած են հայերէն տառերու գիւտին անմիջապէս յաջորդած ժամանակաշրջանին։ Գրաւոր աղբիւրները կը հաստատեն, որ Է. դարուն Հայաստանի մէջ գոյութիւն ունեցած է ճեռագիրներու ծաղկման այսպէս կոչուած Կամսարական դպրոցը, սակայն անոր ճեռագիր յուշարձանները չեն պահպանուած։ Ներկայիս մեր ունեցած հարուստ ճեռագիր մատեաններու մէկ մասը նկարազարդուած է։ Միջնադարեան հայկ. մանրանկարչութեան վրայ սեւեռուած է այսօր աշխարհի չատ մը գիտնականներու ուշադրութիւնը։

Երեւանի մէջ տեղի ունեցած միջազգային համագումարին յատուկ բաժին մը դրաղած է միջնադարեան հայկական մանրանկարչութեամբ։ Մատենադարանին մէջ բաժնի աշխատանքները ղեկավարած է Ակադ. Լեւոն Ալիշեան, որ դասախօսութիւն մըն ալ տուած է « կերպարուեստի հարցերը հայ միջնադարեան քարոզիչներու եւ մեկնողական գրականութեան մէջ » նիւթին շուրջ։ Այս մարզէն ներս Բ. Բրենտիս (Պերլին) ցոյց տուած է Աբեղեան Գերմանիոյ հաւաքածոներուն մէջ գտնուող քանի մը հայերէն ճեռագիրներ, որոնք ցայժմ անծանօթ էին մասնագէտներու լայն շրջանակին։ Թ. Մէթթիուզ (Մ. Նահանգներ) խօսած է վերջերս Լոս Անճելըսի համալսարանի ճեռք ձգած ԺԳ. դարու հայերէն ճեռագիրներու մասին։ Սիմէոն Արտիշեցիի ծաղկած աւետարանի մէկ մանրանկարի օրինակը Ա. Սալտիկով (Մոսկուա) ուսումնասիրելով բացայայտած է նկարիչի գործերուն յատկանիշները։ Ի. Կորխմազեան (Երեւան) իր զեկուցման մէջ անդրադարձած է ԺԳ. – ԺԴ. դարերու յուշարձաններու հիման վրայ հայկ. մանրանկարչութեան կանոնի եւ ոճի հարցերուն։ Հ. Դրամփեան (Երեւան) ցոյց տուած է կիլիկեան աւետարանի մը մանրանկարները, որոնք մասնագէտներու կարծիքով նկարազարդուած են Թորոս Ռոսլինի կողմէ։ Տ. Վելմանս (Փարիզ) իր զեկուցման մէջ ԺԳ. դարու վերջի կիլիկեան մանրանկարչութիւնը դիտած է իբրեւ բացառիկ երեւոյթ մը միջնադարեան արուեստի մարզին ներս։ « Աւետարանիչներու պատկերագրութիւնը ԺԳ. դարու կիլիկեան մանրանկարչութեան մէջ » նիւթին շուրջ դասախօսելով Վ. Ղազարեան (Երեւան) լայն բաղդատութիւններ ըրած է Արեւմուտքի եւ Արեւելքի ժողովուրդներու արուեստներու միջեւ։ Զեկուցումներ կարդացած են նաեւ Տ. Իշմայլովա (Լենինգրատ), Պուչհաուզըն ամոլը (Աւստրիա), Լ. Զուքասըզեան (Երեւան), Գ. Ալիբէգաշվիլի (Թիֆլիս), Ս. Գէորգեան (Երեւան), Յ. Յակոբեան (Երեւան), Լ. Զաքարեան (Երեւան) եւ Ա. Կակովկին (Լենինգրատ)։

(Շար· 2)

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵԹԱՏՈՒՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Սեպտ· 15-20)

«ԱՐԱՐԱՏ» – «ՄՈՀՈՒՆ ԲԱԳԱՆ» ՀԱՒԱՍԱՐ

Կալկաթայի մէջ տեղի ունեցած ոտնագնդակի միջազգային մրցումներու աւարտական խաղը՝ « Արարատ »ի եւ « Մոհունն Բագան »ի միջեւ, վերջ գտած է հաւասար արդիւնքով (2–2)։ Առաջին կոլը նշանակած է Մահակեան՝ խաղի առաջին վայրկեաններուն իսկ։ Ապա կալկաթացիները նշանակած են երկու կոլ։ Երկրորդ կիսախաղին «Արարատ»ի տղաքը անցած են գրոհի եւ Յովհաննիսեան կոլ մը նշանակելով հաւասարեցուցած է արդիւնքը։ Յաղթանակի բաժակը վեց ամսուան համար յանձնուած է « Մոհունն Բագան » ակումբին, որմէ հետք կը տրուի « Արարատ »ի։ Մրցաշարքի լաւագոյն խաղացողը համարուած է Ա. Անդրէասեան։

×

ԱԿԱԴ· Վ· ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Խորհ· Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան հրամանագրով Հայաստանի Ակադեմիայի նախագահը՝ Վիկտոր Համբարձումեան, պարգեւատրուած է Լենինի չքանչանով եւ « Մուրճ ու մանգաղ » երկրորդ ոսկէ մետալով։ Այդ պարգեւը տրուած է խորհրդային պետութեան զարգացման մէջ իր ունեցած մեծ վաստակին համար եւ ծննդեան 70–ամեակին առթիւ։ Նշելու համար Վիկտոր Համբարձումեանի գիտական սիրանքները, անոր ծննդավայրին մէջ պիտի բարձրացուի իր պրոնզէ կիսանդրին։

մէջ գտնուող քանի մը հայերէն ձեռագիրներ, որոնք ցայժմ անծանօթ էին մասնագէտներու լայն շրջանակին։ Թ. Մէթթիուզ (Մ. Նահանգներ) խօսած է վերջերս Լոս Անճելըսի համալսարանի ճեռք ձգած ԺԳ. դարու հայերէն ճեռագիրներու մասին։ Սիմէոն Արտիշեցիի ծաղկած աւետարանի մէկ մանրանկարի օրինակը Ա. Սալտիկով (Մոսկուա) ուսումնասիրելով բացայայտած է նկարիչի գործերուն յատկանիշները։ Ի. Կորխմազեան (Երեւան) իր զեկուցման մէջ անդրադարձած է ԺԳ. – ԺԴ. դարերու յուշարձաններու հիման վրայ հայկ. մանրանկարչութեան կանոնի եւ ոճի հարցերուն։ Հ. Դրամփեան (Երեւան) ցոյց տուած է կիլիկեան աւետարանի մը մանրանկարները, որոնք մասնագէտներու կարծիքով նկարազարդուած են Թորոս Ռոսլինի կողմէ։ Տ. Վելմանս (Փարիզ) իր զեկուցման մէջ ԺԳ. դարու վերջի կիլիկեան մանրանկարչութիւնը դիտած է իբրեւ բացառիկ երեւոյթ մը միջնադարեան արուեստի մարզին ներս։ « Աւետարանիչներու պատկերագրութիւնը ԺԳ. դարու կիլիկեան մանրանկարչութեան մէջ » նիւթին շուրջ դասախօսելով Վ. Ղազարեան (Երեւան) լայն բաղդատութիւններ ըրած է Արեւմուտքի եւ Արեւելքի ժողովուրդներու արուեստներու միջեւ։ Զեկուցումներ կարդացած են նաեւ Տ. Իշմայլովա (Լենինգրատ), Պուչհաուզըն ամոլը (Աւստրիա), Լ. Զուքասըզեան (Երեւան), Գ. Ալիբէգաշվիլի (Թիֆլիս), Ս. Գէորգեան (Երեւան), Յ. Յակոբեան (Երեւան), Լ. Զաքարեան (Երեւան) եւ Ա. Կակովկին (Լենինգրատ)։

(Շար· 2)

ՕՐՈՒԱՆ ԳԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Նախարարապետը բնաւ չէ ազդուած ցոյցերէն եւ բողոքներէն տնտեսական իր քաղաքականութեան դէմ եւ առջի օր Իւ· Տէ· էֆ·ի (Ֆրանսական ժողովրդապետութեան համար՝ Միութիւն) խորհրդարանականներու առջեւ (Թուլոնէն քիչ հեռու Օլիուլի մէջ) ըսաւ որ անդրդուելի պիտի մնայ։ Տեղի չեմ տար, կը չեշտէ Պառ, աւելցնելով «Ո՛չ փոլքլորը, ոչ ալ ցոյցերը կը փոխեն կառավարութեան քաղաքականութիւնը »։ Նոյն օրը (երկուշաբթի) եւ Պառի դէմ ցոյց մը կար Թուլոն եւ ճամբաները զոց էին բայց Նախարարապետը Թուլոնով «վերջէն » անցած էր։ Կացութեան միակ զոհը, որ մեծ վնաս չկրեց սակայն Լըքանիւէն եղած է, որու կառքին վրայ յարձակում գործուած է եւ կառքին փառապրիզը չարդուփշուր եղած է։

ԵՐԿԱԹՈՒՂիի ուղեվարներու գործադուլի վախ կայ Հոկտ· 1էն 4։ Բողոքին պատճառը նոր ժամանակացոյցերն են (Հոկտ· 1էն սկսեալ)։ Եթէ առաջքը չառնուի զգալի խանգարումներ տեղի պիտի ունենան, մանաւանդ արուարձաններու դիծերուն վրայ։

ԼՈՒՒՆԻ պատկերը բոլորովին անսովոր եղած է երկուշաբթի օր երբ պողպատագործութեան բանթողները տողանցած են փողոցէ փողոց եւ « դրաւած » Եւրոպայի Խառուղին։

ՔԱԼԻՖՈՐՆԻՈՑ վրայ օդանաւի չատ ծանր արկած մը պատահած է եւ Փասիֆիք Սաուք-ուեսթ Էրլայնզի Պոյինկ 727ի մը 136 ճամբորդները մեռած են։ Արկածը հետեւանք էր բախումի մը ուրիշ փոքր օդանաւի մը հետ, ուր երկու հոգի կար եւ որոնք մեռած են մինչ օդանաւերը կը ճգմուէին փոքր տուներու վրայ։

ՈՍԿԻՆ կրկին բոլոր մրցանիշները կոտրեց երկուշաբթի օր եւ Փարիզի Սակրանը ձոյլ ոսկին (քիլօն) հասած էր 30 հազար Ֆրանքի։ Կը բարձրանար նաեւ զուիցերական Ֆրանքը՝ մինչեւ 291,17։

ԻՍՐԱՑԵԼԵԱՆ Խորհրդարանին մէջ (Քնէսէթ) բաւական « տաք » նիստ մը տեղի ունեցած է երբ Պեկին կը պաշտպանէր իր համաձայնագրերը։ Իրեն դէմ ցոյցեր եւ պոռչտուքներ ալ եղած են։ Իր իսկ կուսակցութեան « Փասիոնարիան » այնքան ազմուկ հանած է, որ նախագահը սպառնացած է դուրս ընել։ Իմաստունները սակայն կացութիւնը ներկայացուցած են ամփոփ բանաձեւումով մը· « Դէչ խաղաղութիւն մը լաւ պատերազմէ մը նախընտրելի է »։

ՏՈՐԹՄՈՒՆԴ ձերբակալուած ահաբեկչուհին Անճելիքա Շեփայթէլն է, ինչպէս ճշդուեցաւ։

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ « կարծրերուն » որոշած Եգիպտոսի տնտեսական պօյքոթը, անմիջականին մէջ մեծ հետեւանքներ չունենար Եգիպտոսի տնտեսութեան վրայ։ Ինչ որ ծանր կրնայ ըլլալ (եթէ պատահի) Լիբիայէն 250 հազար եգիպտացի բանուորի արտաքսումը կ'ըլլայ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ՎԵՐՋԱԼՈՅՍ ՍԵԻԱՆԻ ՎՐԱՅ

Ո

Վերջալո՛յս, հրախաղ վախճանական: Արեւը, հրաշալի ծաղիկ մը հրանուռ, կը տարրալուծուի զոյներու մէջ չքեղաշուք պերճանքով, կը մաղէ ղօսիացեալ լեռներու վրայ ոսկի փոշի ու մանուշակի, կը ծփայ ջուրերուն վրայ պրիսմակի մը պէս: Ջուր ու երկինք միաձոյլ, պատկերը կուտան Արարչագործութեան առաջին օրուան:

Աչքերս կը թափառին ամպային ալեկոծութեան վրայ: Շողակաթ նրբութիւններ եթերային, ակնախտիղ համայք կախարդական, արբեցում՝ տեսողական վայելքի: Ոգեւից լմպելի մը նաեւ այս, բայց աննիւթ, որուն ազդեցութիւնը վերացում է հիացիկ արբշռանքի:

Փարոսացած երկինքը, զոյներու նուագդարա՞ն թէ թափօր մահաչուք գեղեցկութեան, որ կը հոսի երկիրն ի վար, գերդ աղբիւր մը լուսեղէն: Կ'ըմբռշնեմ ցայգուրդ, տեսարանն այս հոյակերտ, որ մերթ չառայլ է պերճազեղ զոյներու, մերթ նուազում՝ ամոյն լոյսերու, բայց միշտ չքեղանք հիացիկ գեղումի:

Վերջալոյսն արեւակուլ երկինքին, պերճանքն է ծերացող օրուան, որուն նիզակաձեւ ճառագայթները կը վերած – ուին աղբուն լոյսերու մարմրող երազներու նման: Երբ եռուզեռը զոյներուն հասնի իր լրումին ու եթերային վերջալոյսն ալ սկսի վերածուիլ տեսողական յիշատակի, արեւը մաղկռինչ, ճառագայթակիր հրովարտակով մը կ'ըսէ իր հուսկ բանքը ու կը ծիւրի Գեղամայ լեռներու եաին, յարութիւն առնելու համար յաջորդ առաւօտ: Մահուն ու վերածնունդովը արեւին, ժամանակը կը զումարուի, կը ստանայ տարիք անվախճան:

Յարշաւիներն օդին, լուրթ լեռներու վրայէն կը սահին: Հովը քաղցր է այս տեղ, ուրիչ տեղ մը ծառերը կը սանտրէ, տերեւները հովահարի կը վերածէ:

Լռութի՛ւն, մրափ ներքին խլրտումներու: Խաղաղութիւնը զգայական, գաղափարական, նկատի՛ւն է ներհայեցական տեսիլքներու բազմալար քնարին: Կ'ընդունիմ զիս ներանձնական, որ տեսնեմ յաւակը սրտիս, գալուկ լուսերկրութեան մէջ չամանդա – զին, որ վարփառ լեռներէն սուզուելով կը տարածուի ծովծփուն դաշտերուն վրայ ծիրանագոյն:

Լռութիւնն այս թերակղզիին, ձեւ մըն է խօսակցութեան, որմէ խօսքը կը պակսի: Խոհերկութիւն մը գերերկրային, Աստուծոյ մտերմութիւնովը օծուն, պահ մը վերացումի, ուր ոչ մէկ շարժում կայ ներքին անձի, ոչ մէկ թաւալում՝ սրտի

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՄԷԿ ԱՄԻՍ ՍՈՒՐԲ ՂԱԶԱՐ ԿՂԶՈՒՄ

Ո

Հոկտեմբերեան մեծ յեղափոխութեան 60ամեակի կապակցութեամբ «Իտալիա – Խորհ. Միութիւն» բարեկամական ընկերութեան նախաձեռնութեամբ Իտալիայում անց էր կացուելու Խորհ. Միութեան մշակոյթի օրեր: Մենք վենետիկ էինք տարել երկու ցուցահանդէս. մէկը՝ հայկական յարդարման–կիրառական արուեստի նմոյշները — մեառաղէ գեղարուեստական առարկաներ, խեցեղէն, գորգեր, կապերտներ, արծաթեայ զօտիներ, զարդեր ու այլ հետաքրքիր իրեր, որոնք ժամանակագրական առումով ընդգրկում են չուրջ 2000 տարուայ միջոց: Միւսը՝ Մաշտոց մատենադարանի նիւթերն էին՝ մանրանկարների քառասունից աւելի բարձրորակ ընդօրինակութիւններ, Մատենադարանի կողմից հրատարակուած գրքեր ու լուսանկարներ, որոնք պատրաստ էին մատենադարանի այսօրուայ գործունէութեան, նրա հիանալի յարմարութիւնների ու հարստութիւնների մասին:

Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութիւնը, տեղեակ լինելով այդ միջոցառման մասին, նախապէս առաջարկել էր, որպէսզի հայկական ցուցահանդէսը բացուի Սուրբ Ղազար կղզում: Այդպէս էլ եղաւ:

Սուրբ Ղազար կղզի... 1715 թուական. Վենետիկ են գալիս մի խումբ հայ երիտասարդ միաբաններ, որոնց գլխաւորում է Սեբաստիա քաղաքի բնակիչ Պետրոսի որդին՝ Մխիթարը, որը 39 տարեկան էր: Մինչ այդ Մխիթարը եղել էր մայր հայրենիքում, աշակերտել Էջմիածնում, այցելել Բասեն, Սեւանայ կղզի: 1717 թուին Վենետիկի Ծերակոյտը ընդառաջում է Մխիթար Աբբահօր խնդրանքին եւ իրաւունք չնորհում հայ միաբաններին գրա –

ու մտքի, անէացումն իսկ է, ինքնիրմով բաւարար:

Լռութի՛ւն, արարիչ խորհուրդներու, անձայն երաժշտութիւն, որքա՛ն կը քաղցրանաս, երբ ամբողջանաս խորհուրդներուն հետ մենութեան:

Այս սիգածուփ չքերթէն եաք վերջալոյսին, վաղուան ծագը այդին, «Առաւօտ լուսոյ»ն անոր այնքան երդեցիկ, չատ աղքատ պիտի թուի:

Որքա՛ն պիտի ուզէի նկարել վարպետութիւնովը վերջալոյսին, թովիչ երգեցողութիւնը երանգային համերգին:

Կը դիտեմ սեւեռաբիբ, երկնարոյր օդի չոյանքին անձնատուր, տեսարանն այս, աստուածարեալ նկարչութեան:

ԶԱՐԵՀ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

գեցնելու Ս. Ղազար փոքր կղզին՝ որպէս մշանջենաւոր բնակավայր: Այդ կղզուն վիճակուած էր դառնալու հայ մշակոյթի խոշորագոյն կենտրոններից մէկը, կարեւոր դեր խաղալու հայրենիքից դուրս, աշխարհով մէկ սփռուած Հայութեան կեանքում:

Այստեղ, առաջին անգամ Եւրոպայի հողի վրայ, հիմք դրուեց զուտ հայկական դպրոցի, 1789 թուականին հիմնադրուում է տպարանը, որի կատարած գործը նախախորհրդային շրջանի հայ գրքի տպագրութեան ասպարէզում անհամեմատելի է: Ի դէպ, ժամանակակից սար – քաւորումներ ունեցող առաջնակարգ այդ տպարանը այսօր հայկական բազմաթիւ հրատարակութիւններից բացի կատարում է նաեւ Իտալիայի ու եւրոպական այլ երկրների հրատարակութիւնների պատուէրները:

Մենք ոտք էինք դրել Սուրբ Ղազար կղզին, որտեղ ամէն մի անկիւն, ամէն մի ծառ, սենեակ, նստարան նուիրական յուշ է պահում այնտեղ ապրած, ստեղծագործած կամ այցելած մեծութիւնների մասին. Զամչեան, Ալէքսեան, Զարբհանալեան, Բագրատունի, Ալիշան, Պէշիկթաշլեան, Վարուժան, Արփիարեան, Էղար Շահին, Իսահակեան, Զարենց եւ էլի ինչքա՜ն, ինչքա՜ն ազնիւ անուններ...

Ահա այդտեղ, նշանաւոր այդ կղզում էր բացուելու վերածնուած Հայաստանի ցուցահանդէսը: Մխիթարեանները տրամադրել էին իրենց երկու ամէնից ընդարձակ սրահները՝ նախկին ձեռագրատունը եւ գրադարանը: Ցաւոնի է, որ 1975 թուի Դեկտեմբերի 8ի լոյս 9ի գիշերը անակնկալ հրդեհը գրեթէ ամբողջովին աւերել եւ չարքից դուրս էր հանել յիշեալ դահլիճները: Վենետիկի քաղաքապետարանի որոշմամբ աւերածութիւնները չուտափոյթ կերպով վերականգնուել էին, սակայն դեռ կային ներքին նորոգման ու յարդարանքի մի չարք գործեր: Խորհրդային դիւանագէտ, Աբբահայր Պօղոս Անանեանի եռանդուն մասնակցութեամբ Մխիթարեանները չանք չէին խնայում ամէն ինչ աւարտելու, որպէսզի ցուցահանդէսը պատշաճ ներկայացուի իտալական հասարակայնութեանը: «Դա նաեւ մեր պատուի գործն է, մեր ժողովրդի պատիւը, Խորհ. Հայաստանի պատիւը», — ասում էին նրանք: Դեռ երեւանում յայտնել էին Մխիթարեանների սիրայօժար պատրաստակամութեան մասին, բայց այն, ինչին ականատես եղանք, գերազանցեց մեր բոլոր ապատեղութիւնները:

Ցուցահանդէսի բացման օրը, Հոկտեմբերի 9ին, Սուրբ Ղազար կղզի ժամանեց խորհրդային պատուիրակութիւնը էրմի – տաժի տնօրէն, Ակադ. Բ. Պիոտրովսկու գլխաւորութեամբ: Ներկայ էր նաեւ Իտալիայում ՍՍՀՄ դեսպան Ն. Ռիժովը: Այստեղ էին «Իտալիա – Խորհ. Միութիւն» կազմակերպութեան ղեկավարներն ու բազմաթիւ այլ հիւրեր: Մեր ցուցահանդէսը նայելուց յետոյ նրանք ծանօթացան Մխիթարեանների հարուստ Մատենադարանին, որտեղ պահւում են չուրջ 4000 հայկական ձեռագրեր: Դրանց մէջ են հայկական մանրանկարչութեան ու մատենադրութեան մի չարք գլուխ գործոցներ: Մխիթարեանների պատկերասրահում կան եւրոպական եւ հայ նուանի չատ նկարիչների գործեր, գրքեր, էչններ, դեկորատիւ – կիրառական արուեստի մեծարժէք նմոյշներ: Բացման հանդիսաւոր արարողութիւնից յետոյ տանտէրերի ու խորհրդային հիւրերի մէջ եւ տեղի ունեցաւ ջերմ զրոյց, բաժակաճառեր փոխանակեցին, լուսանկարուեցին... Տպաւորութիւնների մասին խորհրդային դեսպան Ռիժովը եւ Պիոտրովսկին զոհունակութիւն յայտնեցին, որ ի դէմս Մխիթարեան Միաբանութեան, Խորհ. Հայաստանը Իտալիայում իր մշակոյթի ազնիւ բարեկամն ու պրոպագանդողն ունի:

Վենետիկի փողոցներում ամէնուր կարելի էր հանդիպել խորհրդային ցուցահանդէսների մեծ ու դեղեցիկ ռեկլամներին: Այցելուների պահանջը բաւարարելու համար քաղաքապետարանը այդ օրերին աւելացրել էր Սուրբ Ղազար մեկնող երթուղային նաւակների քանակը: Գալիս էին Իտալացիներ, Ֆրանսիացիներ, Ամերիկացիներ, Անգլիացիներ եւ, ի հարկէ, Հայեր: Եղան նաեւ հետաքրքրական հանդիպումներ. մի երիտասարդ Իտալացի, Փատովա քաղաքից, սովորել է Հայոց լեզուն եւ այժմ դասաւանդում է իր հայրենի քաղաքում: Նա մեզանից խնդրեց հայկական գրքեր: Ջուիցերացի մի ճարտարապետ, որը ճանապարհորդում էր Իտալիայում, տեղեկանալով հայկական մշակոյթի ցուցահանդէսի մասին, անմիջապէս եկել էր Սուրբ Ղազար: Նա մեզ պատմեց, որ մի քանի տարի է, ինչ ուսումնասիրում է հայկական ճարտարապետութիւնը եւ ցանկութիւն յայտնեց ունենալ համապատասխան մատենագիտական գրականութիւն:

Հետաքրքրութիւնը մեծ էր յատկապէս հայ փիլիսոփայութեան, արուեստի, բժշկութեան, գարդարուեստի մասին եղած գրականութեան նկատմամբ: Ցուցահանդէսի նիւթերը այցելուներին ներկայացնելու գործին մեծապէս օգնում էին Մխիթարեան հայրերը՝ բազմաթիւ լեզուներ տիրապետելու իրենց հմտութեամբ: Զգում էինք, որ իսկական բարեկամների մօտ ենք, որոնց համար ազգային մշակոյթին ծառայելը բարձր էր ամէն ինչից: Իրենց տպարանում վերջերս հրատարակուած գրքոյկներից մէկում («Որ ունիցի ականջս լսելոյ՝ լուիցէ») կան այսպիսի տողեր. «Բացայայտ է բոլորիս համար, որ գաղութահայութիւնը հասած ըլլալով մօտալուտ ուծացումի մը մահաչունչ գոներուն, անոր փրկութիւնը կախում ունի ոչ միայն նիւթական եւ բարոյական մեր բացառիկ զոհողութիւններէն, այլ նաեւ մասնաւորապէս հայրենիքիս զօն գործակցութենէն»:

Մխիթարեան Միաբանութիւնը մշա –

ՀԻՆ ԲԱՑՁ ԶՀԻՆՑԱԾ ԷԶԵՐ

ԱՐՈՒԵՍՏ ՁԱՐՏԱՍԱՆԱԿԱՆ

Ո

Կ'ըսէին.

— Խօսիլը արծաթ է, լռելը ոսկի:

Սրբագրուած է հիմակ այդ սխալը: Ներկայիս խօսիլն է որ ոսկի է, իսկ լռելը պարզապէս հասարակ քար է: Աւազ:

Կ'ըսէին այդ խօսքը հին ատեն եւ սակայն լուակեացներուն չէր որ կուտային «ոսկեբերան» ածականը:

Խօսի՛լ...: Ահա հրամայական պահանջը առեւտրական, ընկերային, ազգային ու ընտանեկան կեանքի մէջ: Խօսիլ գիտնալ ու բարբառիլ...: Այս է անհրաժեշտ ընդունակութիւնը: Կզակա – շարժութիւնը կենսական չնորհ է: Մխակ միջոցը յաջողութեան: Որեւէ տեղ եթէ լուռ մնաք ձեղի համար կ'ըսեն մտովի.

— Պարապ մարդուն մէկն է, դատարկ պլուխ, բան չի գիտեր որ ըսէ, ապուշին մեծն է...:

Ու մի վատահիք ո՛չ անունի, ո՛չ արտաքինի:

— Մե՛ղք իր անունին, մե՛ղք իր արտաքինին, մէկը կը կարծէինք գինքը, երկու խօսք ըսելու կարողութիւն չունի ... ի՛նչ տխմար, անհաճոյ, անտանելի անձ...

Իսկ եթէ խօսիք,

Օ՛,

— Բա՛նը խակոյն կը փոխուի —

Կ'ըսեն բացէ ի բաց.

— Լեցուն մարդ է, խանդավառ, հաճելի, համակրելի, խելացի, փնտռուած, սիրուած, տաք, կրակոտ մարդ, մա՛րդ, մա՛րդ է...:

Չի բաւեր ձեր հօրն ու մօրը ձեզի մարդ ծնիլը: Հարկ է վաւերացուի ձեր մարդկութիւնը: Աւելիա կ'ըլլայ խօսելով: Կը խօսիք, կը չատախօսէք. կը ճառէք ու ապա կը դասուիք դասը մարդոց: Ձեզի կուտան կարեւորութիւն: Կը խնդրեն ձեր կարծիքները: Կը չինէք անուն: Նոյնիսկ կ'ապահովէք ապագայ: Այրերը կը պատուեն ձեզ ու կիները կը սիրեն: Կ'ապահովեմ ձեզ, լուռ մարդիկը հրեշտակներէն անգամ չեն սիրուիր:

Ուրեմն՝

— Խօսեցէք, պոռացէք, կանչեցէք, վիճեցէք, ճառեցէք, քարոզեցէք, բանա խօսեցէք...:

Իւրաքանչիւր Հայ ընտրեալ մըն է ճարտասանութեան համար: Մի փոքրիկ ճիպ ու ճիչ: Պզտիկ պեղում մը կզակին մէջ: Աւելի ճիչը մեր կոմկէ պզտիկ դասանդութիւն մը ու ձեր կռմկէ փոքրիկ համարձակութիւն մը, բաւական է տիրանալու համար խօսելու արուեստին:

Քաներորդ դարու Արշալոյն է:

Աբթնցուցէք ձեր մէջ քնացող Արիստոտէլը, Կիկերոնը, Ոսկեբերանը, Կլատըսթոնը, Կամպէթթան, Ժոռէսը եւ... Սպահգիւլը:

Եւ որպէսզի քալ արթննայ ձեր մէջ հռետորը նախ՝

Կոնծեցէք երկու հատ...

— Պազատային կը խնդրեմ կոնծեցէ՛ք երկու հատ, որքան ալ ըլլաք մոլեռանդ հակալքոլական —

Կոնծեցի՛ք... վայրկեան մի՛ կորսընցնէք: Ցատքեցէ՛ք ոտքի:

Տուէ՛ք ձեր մարմնոյն դերասանական մի կեցուածք...

(Ալ ձեռքը սեղանին ու ձախ ձեռքը մէջքին: Եւ կամ ալ ձեռքով բռնեցէք ձեր մօրուքը ու ձախով սեղանը: Կամ ալ ձեռքով ձեր ճակատը ու ձախով թուղթ մը: Կրնաք նաեւ ձեր երկու ձեռքերը դնել սեղանին վրայ ու ծռիլ քիչ մը առաջ: Նաեւ կրնաք տարածել ձեր երկու ձեռքերը օդին մէջ, արծուակերպ, եւ ապա

Նօթացան Մխիթարեանների հարուստ Մատենադարանին, որտեղ պահւում են չուրջ 4000 հայկական ձեռագրեր: Դրանց մէջ են հայկական մանրանկարչութեան ու մատենադրութեան մի չարք գլուխ գործոցներ: Մխիթարեանների պատկերասրահում կան եւրոպական եւ հայ նուանի չատ նկարիչների գործեր, գրքեր, էչններ, դեկորատիւ – կիրառական արուեստի մեծարժէք նմոյշներ: Բացման հանդիսաւոր արարողութիւնից յետոյ տանտէրերի ու խորհրդային հիւրերի մէջ եւ տեղի ունեցաւ ջերմ զրոյց, բաժակաճառեր փոխանակեցին, լուսանկարուեցին... Տպաւորութիւնների մասին խորհրդային դեսպան Ռիժովը եւ Պիոտրովսկին զոհունակութիւն յայտնեցին, որ ի դէմս Մխիթարեան Միաբանութեան, Խորհ. Հայաստանը Իտալիայում իր մշակոյթի ազնիւ բարեկամն ու պրոպագանդողն ունի:

Վենետիկի փողոցներում ամէնուր կարելի էր հանդիպել խորհրդային ցուցահանդէսների մեծ ու դեղեցիկ ռեկլամներին: Այցելուների պահանջը բաւարարելու համար քաղաքապետարանը այդ օրերին աւելացրել էր Սուրբ Ղազար մեկնող երթուղային նաւակների քանակը: Գալիս էին Իտալացիներ, Ֆրանսիացիներ, Ամերիկացիներ, Անգլիացիներ եւ, ի հարկէ, Հայեր: Եղան նաեւ հետաքրքրական հանդիպումներ. մի երիտասարդ Իտալացի, Փատովա քաղաքից, սովորել է Հայոց լեզուն եւ այժմ դասաւանդում է իր հայրենի քաղաքում: Նա մեզանից խնդրեց հայկական գրքեր: Ջուիցերացի մի ճարտարապետ, որը ճանապարհորդում էր Իտալիայում, տեղեկանալով հայկական մշակոյթի ցուցահանդէսի մասին, անմիջապէս եկել էր Սուրբ Ղազար: Նա մեզ պատմեց, որ մի քանի տարի է, ինչ ուսումնասիրում է հայկական ճարտարապետութիւնը եւ ցանկութիւն յայտնեց ունենալ համապատասխան մատենագիտական գրականութիւն:

Հետաքրքրութիւնը մեծ էր յատկապէս հայ փիլիսոփայութեան, արուեստի, բժշկութեան, գարդարուեստի մասին եղած գրականութեան նկատմամբ: Ցուցահանդէսի նիւթերը այցելուներին ներկայացնելու գործին մեծապէս օգնում էին Մխիթարեան հայրերը՝ բազմաթիւ լեզուներ տիրապետելու իրենց հմտութեամբ: Զգում էինք, որ իսկական բարեկամների մօտ ենք, որոնց համար ազգային մշակոյթին ծառայելը բարձր էր ամէն ինչից: Իրենց տպարանում վերջերս հրատարակուած գրքոյկներից մէկում («Որ ունիցի ականջս լսելոյ՝ լուիցէ») կան այսպիսի տողեր. «Բացայայտ է բոլորիս համար, որ գաղութահայութիւնը հասած ըլլալով մօտալուտ ուծացումի մը մահաչունչ գոներուն, անոր փրկութիւնը կախում ունի ոչ միայն նիւթական եւ բարոյական մեր բացառիկ զոհողութիւններէն, այլ նաեւ մասնաւորապէս հայրենիքիս զօն գործակցութենէն»:

Մխիթարեան Միաբանութիւնը մշա –

Ու անմիջապէս՝

Դադար: Խորհուրդ, քօղ, ամպ:

(Երկինք նայեցէ՛ք): — Մի՛ հազաք:

Մնացէք խոհուն, լուրջ, վերացած:

Կեցէք ինքնավստահ, նոյնիսկ արձակեցէք ներքին նուրբ քրքիջ մը:

« Պաուզա »:

Հասարակութիւնը էլեկտրական ցնցուրու մէջ ինկած է:

Ցաջողութեան կէսը ապահովուած: Սկսեցէ՛ք:

— Ուխտունական թուականներուն...

Անգամ մը որ այս երկու բառերը պարու պատշաճ ձեւով արտասանեցիք, ա՛լ անկից վերջը վախ չկայ անկումի, թափեցէք ձեր դիտցած բոլոր բառերը, բոլոր հէքեաթները: Մեծ ածականներ անհրաժեշտ են:

Ձայնը: Պոռացէք երբեմն, երբեմն ալ հազիւ լսելի ձայնով մրմնջեցէք խիլ մը բառեր: Թրթռացուցէք ձեր ձայնը:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

(Շար. – 1)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԵՐԸ

ՎԱՂԵՆԻԿ ՓՈՓՈՒԿՅԱՆ

ՈՍԿԵՀԱՏ ՄԱՐԴԸ

1

Պատմելը մեր հայրն էր։ Ծնվել էր Ղարաբաղում։ Մանուկ ժամանակ մի քիչ հունարեն էր սովորել, հետո ինքնուրույն էր կրթվել։ Հետաքրքրասեր, հետաքրքիր մարդ էր։ Ամբողջ օրը հետաքրքիր բաներ էր պատմում։ Ես ամբողջ ժամանակ նրա մոտ էի լինում։ Ինձ շատ էր սիրում։ Ես էլ նրան շատ էի սիրում։ Ինձ ասում էր իր ամենամեծ որդին։

Պատմում էր։ Ճիշտ այնպես, ինչպես հիմա ես եմ պատմում։ Ես էլ ասում եմ ձեզ։ Ես ձեզ շատ եմ սիրում։ Ձեզ էլ եմ ամենամեծ որդիս համարում։ Ես ձեզ ամեն ինչ պատմում եմ։ Ինչպես հայրս էր պատմում։

Հայրս ասում էր, որ ինքը ծնվել է 1900 թվականին։ Ես էլ ծնվել եմ 1900 թվականին։ Ես էլ ձեզ ասում եմ, որ ես ծնվել եմ 1900 թվականին։ Ես ձեզ ասում եմ, որ ես ծնվել եմ 1900 թվականին։ Ես ձեզ ասում եմ, որ ես ծնվել եմ 1900 թվականին։

Հայրս ասում էր, որ ինքը ծնվել է Ղարաբաղում։ Ես էլ ձեզ ասում եմ, որ ես ծնվել եմ Ղարաբաղում։ Ես ձեզ ասում եմ, որ ես ծնվել եմ Ղարաբաղում։ Ես ձեզ ասում եմ, որ ես ծնվել եմ Ղարաբաղում

Տէր եւ Տիկին Լէոն Գըլըճեան, Պ. Փիէր Գըլըճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Պերճ Ճէզվէճեան, Տէր եւ Տիկին Ժաք Քաթիպեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կարօ Ճէզվէճեան (Վիէննա), Տէր եւ Տիկին Գերովբէ Ճէզվէճեան եւ զաւակները (Վիէննա), Տէր եւ Տիկին Հրաչ Աքմանօղլու, Տէր եւ Տիկին Պերճ Աքմանօղլու եւ զաւակները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ–հօր եւ ազգականին՝

ՍԱՐԳԻՍ ԳԸԼԸՃԵԱՆԻ
(Թոնիթոն)

մահը։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Շորեքշաբթի, Սեպտ. 27, ժամը 15·30ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Փոքրիկն Գաթիա Գուլումճեանի սրտաճմլիկ մահուան առթիւ, սրտցաւ հայրենակից մը «Յառաջ»ի բարգաւաճման կը նուիրէ 500 Ֆր. եւ 100 Ֆր. Իսիի Մշակոյթի Տան վերանորոգման։

(Տառնալ «Յառաջ»էն)։

ՓԱՐԻԶ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ

Կիրակի, Հոկտ. 1, ոտն է վարագայ Ս. Խաչին։ Այսօր 23րդ տարեդարձն է նաեւ օծման եւ գահակալութեան ՎԱՉԳԷՆ Ա. ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ եւ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՅՈՑ։

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Ցովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԵՊՍԿ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ

Պատարագի ընթացքին կը կատարուի մանուկներ մաղթանք հայրապետական։

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը մասնակցելու պատարագին, աղօթելու Հայաստանեայց Առաք. Եկեղեցւոյ անսասանութեան եւ Ամենայն Հայոց Հայրապետի արեւշատութեան համար։

ՍԷՆ ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Այս կիրակի (Հոկտ. 1) առաւօտեան աւանդական մատաղօրհնութիւն։ Կը պատարագէ ՇԱՀԱՆ ՔՀՆԾ. ՏԷՏԷԵԱՆ։

Ուխտաւորները կրնան դիմել Թաղականութեան։

ՇԱՎԻՒ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի պատարագ կը մատուցուի։

ԱՌՆՈՒՎԻՒ
ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ
ՏՕՆԱՄԲՈՒԹԻՒՆ եւ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Հոկտ. 8, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի հանդիսաւոր պատարագ, եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան առթիւ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ

Երգեցողութիւնք կը կատարուին եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ, առաջնորդութեամբ Պ. Տէվէճեանի եւ ընկերակցութեամբ երգէոնի։

Ճաշարան պատարագի կը կատարուի աւանդական մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյ վախճանեալ հոգեւոր հովիւներու, հոգաբարձուներու եւ սատարողաց ննջեցելոց յիշատակին։

Մատաղի մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի դիմել եկեղեցւոյ հովիւին եւ Հոգաբարձութեան անդամներուն։

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9·30ին, պատարագ 10·30ին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի
ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԷՆ Պ. Ոսկիան Գալայճեան 100 Ֆր. կը նուիրէ։

ՇԱՒԻՒ.– Բարղամեան ընտանիք 20 Ֆ.

ՆՈՒԷՐ

Պ. Նուպար Ալատինեան կը նուիրէ 500 Ֆրանք Իսիի Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան, 250 Ֆր. Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին (տառնալ «Յառաջ»էն) եւ 250 Ֆր. «Յառաջ»ին։

×

Շաւիլի եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է 100 Ֆր. Տիկ. Աննիկ Պագըրճեանէ եւ Օր. Արմենուհի Պագըրճեանէ իրենց մօր եւ մեծ–մօր՝ Վիքթոր Փափազեանի մահուան քառասունքին առթիւ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱԶԻ Վիէննի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները Սեպտ. 29, Ուրբաթ ժամը 20ին, Իփիկեան ակումբին մէջ՝ 40 ռիւ Վիքթոր Ֆոժիէ։ Կարեւոր օրակարգ։ Վարչութեան ընտրութիւն։

×

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱԶԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Շաբաթ, Սեպտ. 30, կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Մշակոյթի Տան մէջ։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։ Օրակարգ.– Տեղեկատուութիւն վարչութեան գործունէութեան եւ վարչական ընտրութիւն։ Ընկերուհիներու ներկայութիւնը եւ մասնաւանդ մեծամասնութիւնը անհրաժեշտ է։

×

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱԶԻ Պօմոնի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները նաեւ անոնք որոնք կը փափաքին ներկայ ըլլալ եւ անդամակցիլ, թէյասեղանի մը շուրջ խորհրդակցելով, Հոկտ. 2, երկուշաբթի տեղւոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ ժամը 14·30ին։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ըլլալ ճշդապահ։

ՏԱՐԵԿԱՆ
ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ դպրաց դասի կողմէ, Շաբաթ, Սեպտ. 30, ժամը 21ին Սալ տէ Ֆէթին մէջ, Գոճակեան նուագախումբի մասնակցութեամբ, փարիզէն երգիչ՝

ՆՈՐԱՔՐԻ

Տոմսակները ապահովելու համար դիմել Մաղաւուեանի եւ Հոգաբարձութեան անդամներուն։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Բարձր հովանաւորութեամբ
Արեւմտ. Եւրոպայի Հայրապետ. Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Պատուոյ նախագահութեամբ եւ ներկայութեամբ
Միութեանս ցկեանս նախագահ
ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

ՄԵԾ ՃԱՇ ԵՒ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ի պատիւ
Միութեան Ֆրանսայի Շրջ. Ցանճնաժողովի նորընտիր նախագահ
ՆԱՓՈԼԷՈՆ ՊԻՒԼԻՒԿԵԱՆԻ

Hôtel Intercontinental

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 28, ժամը 20էն մինչեւ առաւօտ

Հանդիսաւոր բաշխում
Բարերար եւ Պատուոյ անդամներու վկայականներու
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ՑԱՑՏԱԳԻՐ
Ֆրանսայի մէջ առաջին անգամն ըլլալով ելոյթ պիտի ունենայ իրանահայ երգչուհի ՀԵՐՄԻՆԷ ԵՐԻՑԵԱՆ
(Վիէննայի երաժշտ. Ակադեմիայէն)
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ
Առաջնորդութեամբ ՊԵՐՆԱՐ ՏԻՏԻՃԵԱՆ խանդավառ նուագախումբին
Մասնակցութիւն ճաշի եւ պարահանդէսի՝ 200 Ֆր. — Միայն պարահանդէսին մուտքը՝ ժամը 23էն ետք 40 Ֆր.
Տոմսերը եւ սեղանները ապահովելու համար դիմել՝ Հ. Բ. Ը. Միութեան գրասենեակը՝ 11, Սքուար Ալպոնի, Փարիզ 16րդ — Հեռ. թիւ 870·03·18

ԿՈՉ

Իսի - Քլամարի եւ շրջանի Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան վարչութիւնը ստանձնած ըլլալով Լիբանանէն հինգ հայ վիրաւորներու հոգատարութիւնը (Ֆրանսական հիւանդանոցի մը մէջ) կոչ կ'ընէ հայրենակիցներու, որ օժանդակեն իրեն։

Դրամական առաքումները ընել.–

Association des Anciens Combattants
d'Origine Arménienne
Mr. Kehiayan
124, Ave. Henri Barbusse
92140 Clamart

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏԱՒՆ
ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Զորեքշաբթի օրուան դասընթացները կը վերսկսին Սեպտ. 27ին (ժամը 14էն 17)։
— Հայերէնի դասընթացքներ՝
Ուսուցիչներ՝
Կարօ Յովսէփեան, Րաֆֆի Տէմիրճեան
— Ձեռային աշխատանքներ.
Ղեկավար Օր. Միշէլ Վարդանեան
— Հայկական պարերու դասընթացքներ.
Պարուսոյց՝ Տիկ. Եւա Արզուչեան
Կ'ընդունուին 6էն 14 տարեկան երկսեռ աշակերտներ։ Արձանագրութիւններուն համար դիմել, ամէն օր, Մշակոյթի Տան քարտուղարութեան։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍԷՆ ԺԵՌՈՄԻ Ս. ՍԱՀԱԿ – ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀԱՅԵՑԻ ԴՊՐՈՑԸ

Մարսէյլի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Սէն Ժերոմի եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը յայտնէ թէ իր հայկական դպրոցի դասընթացքները վերսկսած են Շաբաթ, Սեպտ. 16էն ի վեր Պ. Խաչիկ Եղմազեանի ուսուցչութեան տակ։

Դասաւանդութիւնները՝ չափահաս եւ եւ հայկ. լեզուի բաւական տեղեակ աշակերտներու, ամէն Շաբաթ օրերը ժամը 13էն 16, իսկ նախակրթարանի աշակերտներու դասաւանդութիւնները կը վերսկսին Հոկտ. 15էն ետք, Տիկին Մայտա Կարապետեանի հսկողութեան տակ։

×

ՍԷՆ–ՄՕՐԻՍ

Սէն Մօրիսի Կապոյտ Խաչի դպրոցին բացումը եղած է Սեպտ. 21, ժամը 14ին կէսօրէ վերջ։

×

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի դասընթացքը կը վերաբացուի Զորեքշաբթի Հոկտ. 4, Փարիզի Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ։

Հայերէն դասերը առաւօտեան ժամը 10էն 12, կէսօրէ վերջ 2էն 4։

Երգի եւ նուագի դասերը ժամը 4էն 5։

×

ՊՕՄՈՆ

Կապ. Խաչի միօրեայ վարժարանի դասընթացքները կը վերսկսին Սեպտ. 27ին եւ ամէն Զորեքշաբթի ժամը 14–17, տեղւոյն եկեղեցւոյ նոր սրահին մէջ։ Արձանագրութիւնները կ'ըլլան նոյն օրերը, նոյն ժամերուն։

Այս առթիւ կը խնդրուի յարգելի ծնողքներէն, որպէսզի առաջնորդեն իրենց զաւակները հայկ. մթնոլորտի մէջ։

×

ATAMIAN & Fils

TAPISSIER DÉCORATEUR

MEUBLES ET SIEGES TOUS STYLES

EXPOSITION PERMANENTE
au magasin sur 2000 m2

20, Rue Chaligny 75012 — Métro Reuilly - Diderot
Sortie côté Chaligny Tél. : 344-23-87

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

Իր գիտութիւն Լիոնի եւ շրջակայքի համայն Հայութեան՝ Լիոնի Հայկազեան վարժարանի հայերէն լեզուի դասընթացքները կը վերսկսին Զորեքշաբթի, Հոկտ. 4ին։

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 4։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
28
JEUDI
28 SEPTEMBRE
1978

LE NUMERO 1,80 F.

ՅԱՌԱՋԱՆԳ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳԱՒԱՌԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 371027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 230 Ֆ.	Վեցամսեայ	125 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 260 Ֆ.	Հատը	1 Ֆ. 80

ՅԱՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.215

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

54e ANNÉE — N° 14.215

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Բ. ՍԻՄՊՈԶԻՈՄԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ԻՍԿԱՊԷՍ ԱՆՆԱԽԷՆԹԱՑ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ ՄԸ

Գ.

ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ՀԱՅԿ. ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի մեծ դահլիճին մէջ է, որ գումարուած են միջնադարեան հայկ. ճարտարապետութեան նուիրուած նիստերը, նախագահութեամբ Ճարտ. Ս. Մնացականեանի:

Միջնադարեան հայկ. ճարտարապետութիւնը, որ համաշխարհային մշակոյթի ոլորտու էջերէն մէկը կը կազմէ եւ յատուկ տեղ կը գրաւէ մեր ժողովուրդի մշակոյթի պատմութեան մէջ, այսօր գրաւած է շատ մը երկիրներու դիտնականներու ուշադրութեան առարկան: Այդ տեսակէտէն ալ մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած են կարգացուած զեկուցումները, որոնք արծարծած են բազմազան հարցեր: Տոքթ. Ֆ. Թայնըլն (Պերլին) իր զեկուցումով ջոպած է չորս կեդրոնական մոյթեր ունեցող յօրինուածքներու ծագումնաբանութեան հարցերը, որոնք մեծ նշանակութիւն ունին ամբողջ բիւզանդական ճարտարապետութեան զարգացման ուղիները պարզաբանելու տեսակէտէն: Հետաքրքրական է նաեւ, որ այդ տեսակ կառոյցներու հնագոյն օրինակները պահպանուած են յատկապէս վաղ միջնադարեան Հայաստանի մէջ:

Զուարթնոցի կառուցման եւ քարերով փնտրտուքներու աշխատանքի մասին խօսած է Յարութիւն Գալանճեան (Միլան): Ֆ. Կանտոլֆօ (Հռոմ) իր զեկուցումին մէջ չօշափած է հայ քրիստոնէական ճարտարապետութեան մէջ կառոյցի եւ պաշտօնի կապի հարցերը: Դասախօսութիւններ կարգացուած են հնագիտական պեղումներու չնորհիւ յայտնաբերուած ճարտարապետական կառուցումներու մասին: Դուինի նոր յայտնուած պալատին նուիրուած դասախօսութիւն մը կարդացած է Ա. Քալանթարեան (Երեւան):

Ա. Չարեան եւ Ա. Երեմեան (Երեւան) իրենց զեկուցումներով անդրադարձած են հայկական ճարտարապետութեան զանազան հարցերուն եւ բիւզանդական ճարտարապետութեան հետ անոր ունեցած փոխ յարաբերութիւններուն: Ճարտ. Փ. Փալուճեան (Պէյրութ) խօսած է հայկական եւ սելճուքեան ճարտարապետութիւններու առընչութիւններու մասին: Հետաքրքրութիւն ստեղծած են Կ. Աֆասեւի (Մոսկուա) եւ Փրոֆ. Ասրիանօ Ալֆաօ Նոլեըլլի (Միլանօ) դասախօսութիւնները. առաջինը հին եւ երկրորդը Պարսկաստանի մէջ գտնուող հայկ. ճարտարապետական յուշարձաններու մասին: Լ. Բրեւտանիցկի (Բաքու) խօսած է աղրբէջանական ճարտարապետութեան քանի մը գործերու մասին Աղրբեջանի եւ Հայաստանի միջնադարեան ճարտարապետութեան փոխադարձ կապի լոյսին տակ: Ն. Պապուխեան (Երեւան), Հ. Խալփախճեան (Մոսկուա), Ա. Թորամանեան (Փիզա) եւ Մ. Հասրաթեան (Երեւան) իրենց զեկուցումներով ներկայացուցած են միջնադարեան հայ ճարտարապետութեան զանազան երեսներ եւ գործունէութիւնը: Իսկ Կ. Ցովհաննիսեան (Երեւան) խօսած է հայ – ուրարտական ճարտարապետութեան մասին:

ՆՈՐ ԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Հայաստանի Ճարտարապետներու Միութեան կեդրոնին մէջ խորհրդահայ արուեստի նուիրուած նիստերը գումարուած են նախագահութեամբ Ա. Դրիգորեանի: Կարգ մը զեկուցումներ կարդացուած են խորհրդահայ ճարտարապետութեան զարգացման պատմութեան զանազան հարցերու, ազգային եւ միջազգային յատկանիշներու, ճարտարապետներու նոր ձեւտումներու մասին: Հայաստանի Ճարտարապետներու Միութեան նախագահը՝ Ա. Դրիգորեան, իր զեկուցման մէջ դիտել տուած է, որ ներկայիս Հայաստանի քաղաքաշինարարներու եւ ճարտարապետներու առջեւ դրուած կարեւոր խնդիրներէն մէկը Երեւանի զարգացման հեռանկարներու զուգորդումն է յուշարձաններու պահպանութեան ու վերահաստատման հարցերու ամբողջութեան հետ: Ապա ընդգծած է, որ այդ խնդիրը իր լուծումը գտած է Երեւանի մշակոյթի եւ ճարտարապետութեան յուշարձաններու պահպանման գլխաւոր ծրագրին մէջ, որ գործադրութեան մէջ է: Քաղաքաշինարարները եւ ճարտարապետները մասնաւորապէս առաջարկած են հետաքրքրական նախագիծեր, որոնք Երեւանի պատմականօրէն գոյացած տարրերը կը զուգորդեն արդիական կառուցապատման հետ, որոնք կը հարստացնեն քաղաքի ճարտարապետական–գեղագիտական արտայայտութիւնը:

Հայկական նկարչութեան աղբիւրներու նուիրուած զեկուցում մը կարդացած է Ն. Ստեփանեան, որմէ հետք դասախօսներ ներկայացուցած են հայկ. նկարչական դպրոցի արդի պատկերը եւ նկարիչնե– րու գործերը: Արուեստաբան Ա. Կամենսկի (Մոսկուա) իր զեկուցման մէջ նշած է, որ 1950–60ական թուականներու սկիզբը զգացուած է որ սարեանական ոճի պատմական առաքելութիւնը հիմնականին մէջ կատարուած է եւ հայկական նկարչական մշակոյթին անհրաժեշտ են նոր լուծումներ չարունակելու համար վարպետին ստեղծագործական համադրոյթի պատմական զարգացումը: Այդ ուղղութեամբ առաջին եւ վճռական քայլը առած է Մինաս Աւետիսեան: Դասախօսը վերլուծած է Մ. Աւետիսեանի ոճին յատկանիշները, ընդգծելով որ նկարիչին գործերուն մէջ արտացոլուած են հայ ժողովուրդի խառնուածքի եւ հոգեբանութեան գիծերը: Նիստերու ընթացքին կարդացուած են նաեւ այլ դասախօսութիւններ նուիրուած Ցակոբ եւ Մկրտում Ցովնաթանեանի, Մարտիրոս Սարեանի, Ցակոբ Կոջոյեանի, Երուանդ Քոչարի եւ ուիւրքի հայկ. ճարտարապետական յուշարձաններու:

(Շար. 3 — մնացեալը՝ յաջորդով)

ԾՐՈՒՇԱՆ ԳԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՄՈՎ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱՐՏԱՔԻՆ նախարարը անհանգստութիւն մը ունեցած է առջի օր ՄԱԿի Ազգաժողովին նիստին ընթացքին երբ ճառ մը կ'արտասանէր: Ժամ մը ետք սակայն ինքզինքը դտած է եւ ճառը չարունակած:

ՆԱԽԱԳԱՀ ԳԱՐԹԸՐ ատորագրած է այն հրովարտակը որ վերջ կը դնէ Թուրքիոյ զինարգելին: Ամերիկացի նախագահը չեշտած է այս առթիւ թէ ինչ որ կը կատարուի համապատասխան է Միացեալ Նահանգներու եւ Աթլանտեան Ուխտի շահերուն:

« ԻՆԻՏՏԻՔ »Ը (անգործներու վճռաբանները ապահովող գրասենեակը) սը – նանկութեան դուռն է: Ի վիճակի պիտի չըլլայ այլեւս թոշակները վճարել Ցունուար 15ին: Կը պակսի երեք միլիառ եւ երեք ամիս կայ գտնելու համար: Զանազան լուծումներ կ'առաջարկուին, որոնց ամէնէն դիւրինն է անշուշտ կրկին բարձրացնել հաստատութեանց սակերը: Այս առթիւ շատ կը խօսուի նաեւ գերմանական օրինակին վրայ, որ աւելի տրամաբանական կը թուի՝ որոշ սակէ մը ետք (3 առ հարիւր) պետութեան կր մնայ մնացեալը վճարել:

ԼԻԲԱՆԱՆի պաղեստինցիները համոզուած են որ խաղաղութիւնը կը պատրաստուի առանց իրենց մասնակցութեան: ՊԱԿի բանբերն ալ, անդրադառնալով Պաղեստինցի – Իսրայէլ Թղթածրարին հինգ պայման կը թուէ « Արդար եւ տեւական խաղաղութեան մը համար Մերձաւոր Արեւելք »: Ա) Իսրայէլեան ուժերու ամբողջական քաշուիլը 1967ի սահմաններու: Բ) Այսբոյրղանանէն եւ կազային հեռացումը հրեայ բնակչութեան: Գ) Իսրայէլի կողմէ ճանաչումը պաղեստինցի ժողովուրդին « օրինաւոր իրաւունքներ – ուն » սկսելով անկախ Պետութեան մը հաստատումով: Դ) Խօսակցութեան մը սկիզբը Երուսաղէմի եւ ՊԱԿի մէջեւ: Ե) Դադրեցում սիոնական ներգաղթի քաղաքականութեան: Եթէ, ըստ բանբերին, այս հիմ պայմանները ընդունուին, ՊԱԿը կրնայ ճանչնալ Իսրայէլի գոյութիւնը:

ՊԱՂՏԱՏԻ մէջ, ուր դաղթած էր, հըսկողութեան տակ կը պահուի Այաթոլլա Խոմէյնի: Կը կարծուի որ այս կացութիւնը հետեւանք է Պարսից Շահին ճնշումներուն Իրաքի կառավարութեան վրայ: Միւս կողմէ Ղոմի չիի նուիրապետութեան մէկ բանբերին համաձայն Իմամ Սաադը, որմէ լուր չկար 2–3 շաբաթէ, ողջ–առողջ է:

ԺԱՆ ՖԱՖԱՌ, զաւակը մեծ հրատարակիչ՝ Արթէմ Ֆայարի, մեռաւ, առջի օր, 76 տարեկանին: Գրագէտ, հրատարակիչ, կ'աշխատակցէր Ֆիկարօի: Իր վերջին գործն էր « Կը հեռանամ », պատմութիւնը մարդու մը որ կը զգայ թէ պիտի մեռնի եւ կը յայտնէ իր ափսոսանքները ու կասկածները, հրաժեշտ առնելու աշեն:

ԽՈՐՀ. 41ՐԴ ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԱՐԱՏ ՅԱՂԹԵՑ ԴՆԵՊՐԻ

Սեպտ. 23ին, իր գաշտին վրայ Արարատ յաղթեց Դնեպրի Օի դէմ մէկ կէտով, ինչ որ չատ կարեւոր եւ վճռական դեր ունեցող յաղթանակ մըն է: Ծանօթ է, որ ախոյենութեան այս շրջանին երեւանի խումբը ծանր պարտութիւններ կրեց եւ փափուկ դիրքի մէջ էր: Երկրորդ կիսախաղին է որ դաշտ իջած է Արկադի Անդրէասեան, որ նախորդ խաղին վիրաւորուած էր, բայց եւ այնպէս նպաստաւոր դարձուցած է Արարատի հարուածները: 55րդ վայրկեանին, Արարատի յարձակումը եւս մղած աեն Դնեպրի բերդապահը ձեռքով կը խաղայ ինչ որ 11 մեթրէն փեճալթիի մը առիթ կուտայ եւ Սերգէյ Բոնդարենկօ զայն լաւագոյնս կ'օգտագործէ:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ա. ՄԻՈՒԹԻՒՆ–ՑՈՒՆԱՍՏԱՆ ՄՐՑՈՒՄԸ

Երեւանի « Հրազդան » մարզադաշտին վրայ, Սեպտեմբեր 20ին, տեղի ունեցած է Խորհրդային Միութեան եւ Ցունաստանի ազգային խումբերու հանդիպումը՝ ոտնագնդակի Իւ. Էֆ. Ա.ի ախոյենութեան մրցաշարքի ծիրէն ներս: Խորհ. Միութեան խումբին մէջ զգալի փոփոխութիւններ մտցուցած է ւեազ մարզիչը՝ Նիկիտա Սիմոնեան: Տասնեակ հազարաւոր հանդիսականներ ողջունած են մրցակիցները: Ազգային տարազներ հագած հայ աղջիկներ անոնց նուէրներ բաժնած են:

Խաղը սկսած է խորհրդային մարզիկներու բուռն գրոհներով, որոնք արդիւնքի չեն կրցած հասնիլ Ցոյներու զօրաւոր պաշտպանութեան չնորհիւ: Խաղի 20րդ վայրկեանին Եուրի Զեմնոկովի յաջողած է նշանակել առաջին կոլը, իսկ 53րդ վայրկեանին Վլադիմիր Բեսոնով՝ երկրորդ կոլը: Խաղը վերջ գտած է Խորհ. Միութեան յաղթանակով (2–0):

Մեր Այցելուները

Վերջին չաբթուան ընթացքին խմբագրատուն այցելեցին.—

ՄՈՆՐԻԱԼԻՆ Փրոֆ. Շաֆէ Տէր-Մել – Ֆոնեան – Միւնասեան, բաղդատական գրականութեան դասախօս Ֆէպէքի համալսարանը, հեղինակ վերջերս լոյս տեսած եւ մեծ արձագանգ գտած «Փոլիթիք Լիթէրէթր » ուսումնասիրական եւ փաստագրական հատորին:

ՊԻՔՐՈՒԹԻՆ Անդրանիկ Վրդ. Կոսեան, խմբագիր « Մասիս » շաբաթաթերթին:

Կարօ եւ Թագուհի Թաշճեան, դէպի Լիբանան վերադարձի ճամբուն վրայ:

Գրիգոր Շահինեան, Ֆրանսերէնի դասատու Նշան Փալանճեան ճեմարանը:

Վրոյր Մազմանեան, որ քանի մը ամսուան այցելութենէ ետք կը վերադառնայ Պէյրութ:

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻՆ՝ ժաֆ Զաֆմաֆեան:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍԻԱ

Ա.

1827 Հոկտեմբեր 1ին, Երեւանի անառիկ նկատուած բերդը կը գրաւուի ռուսական բանակներուն կողմէ: Այսպէս, փաստօրէն, ամբողջ Անդրկովկասը, հիմնականին մէջ Ազգաբնակութեան կեդրոնը մնացած, մաս կը կազմէ ռուսական կայսրութեան: Պատմական այս կարեւոր եւ բախտորոշ իրազարձութիւնը նկատի առնելով այս տարի 150ամեակը կը նշուի «Ռուսահայոց միաւորման», ինչպէս դեռ Մարտին կը յայտարարէր Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական Կոմիտէն: Միաժամանակ սահմանելով Երեւանի պաշտօնական հանդիսութեան թուականը՝ Հոկտեմբեր:

Ռուսերուն չհաղթուածութիւնը Անդրկովկասի հանդէպ հին պատմութիւն ունի: Կը սկսի Կիեւեան Ռուսիոյ կազմութեան ժամանակներէն: Առաւել թափով կը շարունակուի Ժե. դարուն կէսէն, Մոսկովեան Պետութեան ասպիճանական զօրացումին եւ ծաւալումին առընթեր: Ընդհանուր կերպով ծաւալումին խոչընդոտ կը հանդիսանան Թուրքմէն Ակ-կոյունլու ցեղերը, որոնք կը տարածուին Անդրկովկասի հայկական հողերուն եւ այժմու Ազրբէյճանի շրջագիծին վրայ:

Կ. Պոլիսը գրաւելէ (1453) եւ Սեւ ծովի ափերուն տիրանալէ (1475) ետք, Թուրքերը իրենց հայեացքը կ'ուղղեն դէպի Արաքսի այն կողմը, դէպի Ատրպատական: Առանց երկար մանրամասնելու արձանագրենք, որ 1554ին Թուրքերը կը յաջողին հասնիլ մինչեւ Արարատեան դաշտ եւ գրաւել Երեւանը: Թուրք – պարսկական պատերազմը վերջ կը դնէ Ամասիոյ դաշնագիրով, կնքուած՝ 1555ին: Կը ստեղծուի Անդրկովկասի բաժանումը: Արեւմտեան մասը կը մնայ Թուրքերուն ձեռքը, իսկ Վրաստանի եւ Հայաստանի արեւելեան մասերը, ներկայ Ազրբէյճանը կը նկատուին պարսկական հողեր:

Սահմանային զոյալիճակը կը մնայ նոյնը Շահ Աբասի օրերուն եւ անկէ ետք: Նոյնիսկ, երբ Սուլթան Մուրատ Դ. 1635ին կը յարձակի Պարսկաստանի վրայ եւ կը գրաւէ Երեւանը: Տարի մը ետք Երեւան կրկին կ'անցնի Պարսիկներուն ձեռքը: 1639ին Պարսկաստանի Սեֆի Շահին եւ Թուրքիոյ Սուլթան Մուրատ Դ.ին միջեւ կնքուած հաշտութեան դաշնագրով, պատմութեան ծանօթ Կասրի–Շիրին պայմանագիրը անունով, Ատրպատական, հիւսիս – արեւելեան Հայաստան եւ Արեւելեան Վրաստանի մէկ մասը կը մնան պարսկական տիրապետութեան ենթակայ, իսկ Արեւմտեան Հայաստան եւ Հարաւ – արեւմտեան Վրաստան՝ Թուրքիոյ:

Տեւական բաժանումը ձեւով մը կրկնութիւնը կ'ըլլայ Ամասիոյ դաշնագիրին: Հիմնականին մէջ այդ սահմանները կը պահպանուին մինչեւ ԺԹ. դար, եթէ նկատի չառնենք ԺԸ. դարուն արձանագրուած կարգ մը ժամանակաւոր խախտումները (Ե):

Արեւելեան Հայաստանի (քաղաքական անուանումով նաեւ՝ Պարսկահայաստան) մէջ կը հաստատուի արեւելեան ատապետութեան եւ բռնատիրութեան դրութիւնը: Լէօ կը գրէ. «Թէ՛ Թուրքիան, թէ՛ Պարսկաստանը ընդգրկած ունէին վարչական այն կարգը, որ մշակել էր Արեւելքի բռնապետութիւնը հնագոյն ժամանակներից»: Տիրապետութեան եղանակ մը, ուր ժողովուրդը կը դառնայ առուկ, յատկապէս քրիստոնեայ տարրը:

Միւս կողմէ կը կիրարկուի պարսկական վարչական դրութիւնը՝ խանութիւն եւ մահալ առորաբաժանումներով: Արեւելեան Հայաստան կը ներկայացնէ երեք խանութիւն եւ մէկ շրջան.— Երեւան, Նախիջեւան, Ղարաբաղ եւ Օրդուբադ կամ՝ ինչպէս Պարսիկները կ'անուանեն՝ Ազաջիրան:

Երեւանի խանութիւնը, որ ժամանակագրական կարգով Նախիջեւանէն ետք կուգայ, կը ներկայացնէ Արեւելեան Հայաստանի մեծ մասը, յատկապէս կեդրոնը եւ, իրրեւ մեծ ու սահմանին վրայ գետեղուած խանութիւն, կը նկատուի սարսարութիւն, այսինքն՝ կուսակալութիւն, իսկ Խանը՝ սարտար, այլ խօսքով կուսակալ: Կը բաժնուի 15 մահալներու (շրջաններ), ընդհանրապէս գետերու բաժանումով սահմանուած, ինչպէս Զանգիբասար, Վեդիբասար, Գառնիբասար, այսինքն՝ Զանգուի, Վեդիի, Գառնիի ջուրերով ոռոգուող շրջաններ (2):

Նախիջեւանի խանութիւնը Օրդուբադի հետ (պատմական Դողլաթան) կը բաղկանայ տասը մահալներէ: Աւատական կարգ ու սարքին բերումով յաճախ կը մնայ ենթակայ Թուրքիոյ, Ատրպատականի:

Ղարաբաղ կը ներկայացնէ իւրայատուկ վիճակ մը: Սեֆեան Շահերը, ԺԶ. դարուն, գրաւելէ ետք Արեւելեան Հայաստանը, կը տկարացնեն հայկական մելիքութիւնները, որոնք Սիւնիքի և Արցախի մէջ հայկական իշխանական տուներ դարձած էին՝ ժառանգական իրաւունքներով: Կարակոյունլու ճնշանչած, ԺԵ. դարէն ծաւալող Օսմանեան Պետութեան առջեւ պատնէշ մը հաստատելու նպատակով, կեանքի կոչած էր հայկական մելիքութիւնները: Նոր տիրակալները դար մը ետք կը հետեւին նոյն քաղաքականութեան եւ արդէն ԺԷ. դարուն երկրորդ կէսէն սկսեալ մելիքները ներքին լայն իրաւունքներ ձեռք կը ձգեն: Ասոնք ԺԷ.–ԺԸ. դարերուն մեծ դեր կը խաղան հայկական ազատագրական չարժումներուն մէջ (3):

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(1) Օրինակ: Թուրքիոյ յարձակումը Պարսկաստանի վրայ 1723ին: Գրաւելէ ետք Թիֆլիսը, կարսէն կը յարձակին Երեւանի վրայ: 1724 – 25ին կը գրաւեն Լոռին, Բորչալուն, Ղազախը, Շամշադինը, Գանձակը, Նախիջեւան եւ Թաւրիզ: Աւերածի մէջ կ'առնեն Ղարաբաղն ու Սիւնիքը: Ծայր կուտայ անվախընդհատ գոտպարը Թուրքերուն դէմ՝ Դաւիթ Բէկի, Մխիթար Սպարապետի, Եսայի Հասան–Ջալալեանի եւ ուրիշներու դեկավարութեան տակ: Ազատագրական պայքարը կը տեւէ ութ տարի:

(2) Երեւանի խանութիւնը յաջորդական կարգով հետեւեալ բաժանումը կը ներկայացնէ.— Կըրխրուլաղ, Զանգիբասար, Գառնիբասար, Վեդիբասար, Շարուր, Սուրմալու, Դարաֆեղը–Փարչենիս, Սուրբլիս, Թալիս, Սիէբլի–Ախսախլի, Սարդարապատ, Կարբիբասար, Ապարան, Տարաչիչակ, Գէոչկա:

(3) Րաֆֆիով ժողովրդականացած խամսայի (հինգ) Մելիքութիւնները սահմանները կ'ընդգրկեն այժմու Լեռնայինի Ղարաբաղի Իճեվանի Մարզը եւ Դաշտայինի Ղարաբաղը, որոնք այդ օրերէն ցայսօր ցեղագրական իմաստով կը մնան հայկական հողեր:

Ժ. Մ.

ԼՈՑՍԻ ՃԱՄԲՈՎ

— o —

«... ՈՒ ԵՍ Կ'ԵՐԹԱՄ ԴԷՊԻ ԱՂԲԻՒՐԸ ԼՈՑՍԻՆ...»

Մտածումներ կան, որոնք գերզօր ուժգնութեամբ, կը տոկան տառնամեակներու վերիվայրումներուն, ու կը գառնան ժամանակներու կարգախօսք, միշտ թարմ եւ անժամանցելի:

Կը տոկան անոնք հակառակ մարդոց կամայ թէ ակամայ անտարբերութիւն – ներուն, որովհետեւ, քանի մը բառ իրենց պարզ խօսքով, կրցած են երազի մը, բաղձանքի, իտէալի մը՝ հաւաքական տեն – չանքին մարմնացումը գառնալ, գլխաւոր ձգտում եւ իղձ՝ արեան մեր կանչին:

Կուգան անոնք դարերու խորերէն: Կուգան՝ լեռներու, դաշտերու եւ ձորերու ընդմէջէն, թափառական հայ աշուղի մը հաւաքի քայլերով, ամէ՛ն օր, ամէ՛ն տեղ, ժամանակներ եւ սահմաններ քանդելով:

Կուգան անոնք ալեհեր մայրերով ու խմաոտուն, ժամանակներու փորձառութեամբ պինուած, սրբազան խորանի մը պաշտամունքով, որ նուիրական է իր կոչումով սուրբ՝ իր հաւատքով եւ կենարար՝ իր առաքելութեամբ:

Մտածումներու հսկաներէն է ան, մե՛րը, Հայուն, Վարուժանին, որուն արձագանգը, քաղցրահնչիւն զօդանդ որպէս՝ կը փափաչայ հայ սրտերուն, լո՛ւռ բառերով:

Կը տանի մեզ «լոյսին» վաղող թիթեռի պէս, միտք ու կարօտ՝ երազ դարձուցած:

Կը տանի հո՛ն, Լուսաւորչի սուրբ կանթեղին, լոյսին կարօտ՝ ուսումնատենչ Հայու մտքով:

Կը գրկէ մեզ, լայն բազուկով, գորովալից, որովհետեւ աղբիւր է ինք, անմար ճրագ, կեանքին վաղող նորաբողբոջ մեր քայլերուն:

Կը քալենք մենք, լոյս գիտութեան, յաւերժութեան ուղիներով, բիւր Հայերով, կեանք ու ապրում՝ պայքար դարձուցած:

Կը քալենք մենք « Հայոց մթնած աշխարհի» մռայլ օրերու ճամբաներով, պատմութիւնը մեր պապերուն՝ երգի վերածած:

Կը տողանցենք « բանակ որպէս զրի՛, արանց », վեհ քայլերով, զի լոյսն է վառ, խինդ ու ծիծաղ, գիտակցութիւն, ակունք՝ կեանքին:

Լո՛յս, լո՛յս Աստուծոյ, լո՛յս հանճարին:

« Առաւօտ լուսոյ, արեգակն արդար, ա՛ռ իս լոյս ծագեա »:

Լո՛յս, Արարչագո՛րծ դու պարգեւ, լուսաւորէ պայծառ չողով, Սեպտեմբերի այս օրերուն, Հայ պարմանի ծարաւ հոգին:

Տո՛ւր իրենց սէր, ցեղին կարօտ՝ մեր պապերու գիտակցութիւն:

Առաջնորդէ որդիները աշխարհացրիւ մեր նորածիլ, լոյսիդ ճամբով՝ Մայրենիքին մեր նահանջող:

Եղի՛ր կրակ, բոցավառող հուր սրբազան, կանթեղ անմար՝ օտարլեզու հայ մանուկի թոթովանքին:

Եղի՛ր առպետ, ամենահալ Աստուած Հայու, որպէսզի մենք, միասնաբար, քու աղբիւրէդ, ծծենք հիւթը մեղրաթոյր՝ Հայոց լեզուին:

Որպէսզի մենք, ցեղն հայկազեան, երգենք փառքը հայ հանճարին, Մեսրոպ–պապիր Մայրենիքով:

Ու սիզապատճ ճակատ խրոխտ, կուրծք տանք ջարդին, ճերմա՛կ ջարդին, գիրեգմանուղղ հայ բարբառի նահանջին:

Ըլլա՛նք վահան, բազուկ հզօր, արձան պահակ, փրկութեան լաստ՝ Այր, Բէն, Գիմին:

Որպէսզի մենք, որդիները նայիրեան Արեգակիդ, ցեղիս կանչով, վերամուտ այս օրերուն, ըլլա՛նք լիզու, լո՛յս կենսատու՝ արմենական հայ արիւնին:

Ըլլա՛նք աւիւն, բազմադարու Հայոց լեզուին, ու կարենանք հպարտօրէն երգել փառքդ.–

« Մեսրո՛պ, հայ դարերու դիմաց կեցող դու աղամանդեայ ապառաժ,
Մանուկներու մերկ ուղեղէն մինչեւ հան–

ԱՐՈՒԵՍՏ ՁԱՐՏԱՍԱՆԱԿԱՆ

— o —

Զեւ: Քանի մը բառունգքներ խիստ կարեւոր են: Մուրճով երկաթ ծեծելու չարժումներ տպաւորութեան կը նպաստեն: Երբեմն մնացէք երկու ձեռքերը վեր՝ ճիշդ գլուխով կողով առնող բեռնակիրներու նման:

Այս բոլորէն զատ երբեմն բարկացէք, երբեմն ծիծաղեցէք եւ մի մոռնաք երբեմն ալ լալ ու հեծկլտալ:

Եւ որպէսզի աւելի գործնական ըլլայ մեր դասը առարեւ կը ներկայացնենք բանախօսութեան մը համար խիստ պիտանի բառերու երեք ցանկեր:

Ընթացիկ գոյականներ. — Հերոս, սուրը, զաւաճան, բանակալութիւն, ազատագրութիւն, պայքար, կռիւ, ոգի, բանտ, կախաղան, նահատակ, հաւատք, յոյս, վաղը, արշալոյս, Մասիս, Հայաստան:

Ընթացիկ ածականներ.— Հսկայական, տարերային, անհաւատարակշիռ, սոսկալի, զազրելի, վիթխարի, անհուն, անընկճելի, անմահ, միապետ:

Ընթացիկ բայեր — Զրկուիլ, զարնել, զրահուիլ, զոհարերուիլ, քալել, քնանալ, վայելել, մեռնիլ, անմահանալ...

Իւրաքանչիւր նախադասութեան գոյական մը, ածական մը ու բայ մը ունէք եւ խաղացէք, ճիշդ չինացի պզտիկներուն պէս որ երեք գունդով խաղեր կ'ընեն, կը նետեն կը բռնեն: Դուք ալ նետեցէք բռնեցէք: Գոյական, ածական, բայ: Երեք հատ գնդակ: Այսպէս.

— Հսկայական Մասիսը կը զրահուի...

(Բառերը արտասանեցէք վանկ առ վանկ: Բառերու տուէք չեշտեր: Շեչտերը պզպզել են: Վանկերուն երկարներ: Երկարները ազ են):

Ու գնդակները.

— Ու անոնք կը զրահուին հսկայական Մասիսի երկունքով...

— Եւ պիտի կանգնինք իրրեւ հսկայական Մասիս, փամփուշտներով զրահուած...

— Մասիս, զրահուած, հսկայական...

— Հսկայական, Մասիս, զրահուած...

— Զրահուած, հսկայական, Մասիս...

Ու երբեմն ալ նոր ճառադայթներ աւելցնելու համար ձեր կուռ բանախօսութեան, արեւելահայերէն խօսեցէք:

— Մասիսից բարեւներ եմ բերել... էնտեղ, մի բուռը քաջեր քայլում են ու երգում... երգում էն կռիւը... կռիւը, հայրենակիցներ, մի մեծ, մի փոթորիկի օր, էլի կը սկսուէ: էնտեղ լեռներում եւ ձորերում... դա կը լինի օրհասական պայքարի կրիտիկական մօմէնտը... դաւաճաններն էլ կը հասկանան էտ բանը... բայց դա շատ ուշ կը լինի... կռիւը... դա կը լինի վերջինը... նոր զոհեր ու նոր յաղթանակ... կը շարժուէ հայկական ճահիճը... էլի մուխով կը լեցուէն մեր սարերը... էլի պատմութիւնը կը ճոխանայ... էլի, էլի... էլի լսա սաբաթթանի...: Կեցցէ կռիւը...:

Երբեմն քաղցր խօսեցէք, քանդի «անոյշ լեզուն օձը ծակէն կը հանէ» կ'ըսեն: Երբեմն ալ խօսեցէք լեղի եւ օձերը մըտցուցէ՛ք ծակը: Կատարեալ օձահմայ: Անկից վերջ հեշտ է աւանակները ախոռ խօթել կամ հանել:.. Ձառեցէ՛ք...

Կը մնայ վերջաբանը այսինքն... ծափահարութիւնները:

Անպայման մի ուժեղ տպաւորութիւն: Մի ցնցող հրթիռ: Լաւ փչեցէք:— Կեցցէ՛ Հայաստան...

Ու.

— Շափ, չափ — չափ – չափ –չափ – չափ – չափ – չաա՛փ...

« Կեցցէ Հայաստան »ը հասաբակու – թեան համար կը նշանակէ « ծափահարել հայրենիքը » իսկ լռութիւն ու ձեր հաշուոյն կը նշանակէ « ծափահարեցէք ինք »:

Սակայն մի բան կայ:

Եթէ պատահի որ ձեր չար բախտէն հանած վարածին մէկը արդէն պոռացած է «կեցցէ Հայաստան»ը:

Եւ կամ եթէ դուք անճարակին մէկն էք եւ քանի մը պարապ խօսք ընելու խիստ մի չնչին ընդունակութիւն ալ չունիք՝

Այն ժամանակ կը մնայ ձեզի հանդիսաւորապէս ազաղակել.

— Սիրելի հայրենակիցներ, կը հրաւիրեմ ձեզ որ յանուն նահատակ մտաւորականութեան վայրկեան մը ոտքի ելլէք:

Ու ներկաները չուանէն քաշուած խամաճիկներու նման պիտի գոնէք ոտքի ելած:

Դուք վար ձգեցէք ձեր ձեռքերը, թողուցէք գլուխնիդ որ իյնայ ձեր աչ ուսին վրայ, թող ըլայ աչքերնիդ չմորուն ու լեզունիդ դուրս ինկած:

Մնացէք այդպէս վայրկեան մը: Մնացէք կախուածի նման:

Եղա՞ւ... Ազգային հեւտոր էք:

ՆՇԱՆ պԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

1931

(2 եւ վերջ)

ՀԱՅՐԵՆ ՊԱՏՄՎԱԾՔ

ՏՂԱՆ ՎԴՈՎՈՂ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՄՎԱԾՔ

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ՓԱՇԱՅԵԱՆ

1

— Ով որսաս, ասեիր այդ ես՝ ձեզ դուռ տալ, ձեր հյուրասենյակում հանգստանալ շնչին... Ես ձեզ համար ի՞նչ չեմ արել, ինչ ցցեր չեմ անել, որ ինձ այսպես վարձատրեք... Ես ձեզ համար ամեն ինչ եմ արել, ինչ որ կարող էի, ինչ որ ուզեցիք, ինչ որ հրամայեցիք... Ես ձեզ համար ամեն ինչ եմ արել, ինչ որ կարող էի, ինչ որ ուզեցիք, ինչ որ հրամայեցիք... Ես ձեզ համար ամեն ինչ եմ արել, ինչ որ կարող էի, ինչ որ ուզեցիք, ինչ որ հրամայեցիք...

Ծերունին ուրախ էր, որ վերջապես կարող է խոսել, ինչ ուզում է՝ ասել, ինչ ուզում է՝ անել, ինչ ուզում է՝ մտածել, ինչ ուզում է՝ զգալ, ինչ ուզում է՝ լինել, ինչ ուզում է՝ դառնալ, ինչ ուզում է՝ ունենալ, ինչ ուզում է՝ տալ:

Ծերունին աչքի ընկեր ընդ նրան, ոտքով փակ էր անում, որ լռի, ձեռքով էր անում, որ դադարի, գլխով էր անում, որ հեռանա, ոտքերով էր անում, որ վազի, ձեռքերով էր անում, որ թռչի, աչքերով էր անում, որ անհետանա, ականջներով էր անում, որ չլսի, քթով էր անում, որ չհոտի, բերանով էր անում, որ չխոսի, մարմնով էր անում, որ չգոյանա, հոգով էր անում, որ չապրի, մտքով էր անում, որ չմտածի, սրտով էր անում, որ չսիրի, ամեն ինչով էր անում, որ չլինի, ոչնչով էր անում, որ չդառնա, ոչնչով էր անում, որ չունենա, ոչնչով էր անում, որ չտա:

Ծերունին ուրախ էր, որ վերջապես կարող է խոսել, ինչ ուզում է՝ ասել, ինչ ուզում է՝ անել, ինչ ուզում է՝ մտածել, ինչ ուզում է՝ զգալ, ինչ ուզում է՝ լինել, ինչ ուզում է՝ դառնալ, ինչ ուզում է՝ ունենալ, ինչ ուզում է՝ տալ:

— Ես որսաս, ասեիր այդ ես՝ ձեզ դուռ տալ, ձեր հյուրասենյակում հանգստանալ շնչին... Ես ձեզ համար ամեն ինչ եմ արել, ինչ որ կարող էի, ինչ որ ուզեցիք, ինչ որ հրամայեցիք... Ես ձեզ համար ամեն ինչ եմ արել, ինչ որ կարող էի, ինչ որ ուզեցիք, ինչ որ հրամայեցիք...

Ծերունին ուրախ էր, որ վերջապես կարող է խոսել, ինչ ուզում է՝ ասել, ինչ ուզում է՝ անել, ինչ ուզում է՝ մտածել, ինչ ուզում է՝ զգալ, ինչ ուզում է՝ լինել, ինչ ուզում է՝ դառնալ, ինչ ուզում է՝ ունենալ, ինչ ուզում է՝ տալ:

Հանկարծ Ջահրա Ջահրան ոտքի թռավ: Նրան թվաց, թե ինչ-որ մեկը ներս է մտել: Ոչ ոք չկար: Ջահրա Ջահրան նորից նստեց: Նրան թվաց, թե ինչ-որ մեկը ներս է մտել: Ոչ ոք չկար: Ջահրա Ջահրան նորից նստեց: Նրան թվաց, թե ինչ-որ մեկը ներս է մտել: Ոչ ոք չկար:

— Ես որսաս, ասեիր այդ ես՝ ձեզ դուռ տալ, ձեր հյուրասենյակում հանգստանալ շնչին... Ես ձեզ համար ամեն ինչ եմ արել, ինչ որ կարող էի, ինչ որ ուզեցիք, ինչ որ հրամայեցիք... Ես ձեզ համար ամեն ինչ եմ արել, ինչ որ կարող էի, ինչ որ ուզեցիք, ինչ որ հրամայեցիք...

Ծերունին ուրախ էր, որ վերջապես կարող է խոսել, ինչ ուզում է՝ ասել, ինչ ուզում է՝ անել, ինչ ուզում է՝ մտածել, ինչ ուզում է՝ զգալ, ինչ ուզում է՝ լինել, ինչ ուզում է՝ դառնալ, ինչ ուզում է՝ ունենալ, ինչ ուզում է՝ տալ:

Այրի Տիկին Ազա Փանոսեան, Ատոլիկ Փանոսեան եւ աղջիկը՝ Սոնիա եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ–հօր՝

ԱՐԱ ՓԱՆՈՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ. 23ին, 75 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի Սեպտ. 28, ժամը 10·30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Շամփինեի սիւռ Մառնի գերեզմանատունը:

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Օր. Իւլէթ Ապուլեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Ապուլեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց հօր եւ մեծ–հօր՝

ՎԻՆՍԱՆ-ՎԱՀԱԳՆ ԱՊՈՒԼԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ, այս կիրակի, Հոկտ. 1, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի դիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Տէր եւ Տիկին Վահէ Կիւմիւշկերտանեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի, Հոկտ. 1, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց եղբօր եւ հօրեղբօր՝

ՆՈՒՊԱՐ ԿԻՒՄԻՒՇԿԵՐՏԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի դիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այս տխուր առթիւ, ողբացեալին յիշատակին կը նուիրեն.— Տէր եւ Տիկին Յակոբ Կեվրէկեան եւ ընտանիքը 500, Տէր եւ Տիկին Մ. Ժամկոչեան 100 Դրամ ըօցայաէրին, այրի Տիկին Ա. Կիւմիւշճեան, Տէր եւ Տիկին Վահէ Կիւմիւշկերտանեան եւ այրի Տիկին Ա. Երէցեան 100ական կարմիր Խաչին (առանձ «Ծառայ»էն):

ՓԱՐԻԶ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ

Կիրակի, Հոկտ. 1, ատն է Վարագայ Ս. Խաչին: Այսօր 23րդ տարեդարձն է նաեւ օծման եւ գահակալութեան ՎԱՉԳԻՆ Ա. ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ եւ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՅՈՑ:

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԵՊՍԿ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ

Պատարագի ընթացքին կը կատարուի մանուկներ մաղթանք հայրապետական:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը մասնութեան եւ Ամենայն Հայոց Հայրապետի յաստանեայց Առաք. եկեղեցւոյ անսասանակցելու պատարագին, աղօթելու Հայրենեաց խաղաղութեան համար:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Այս կիրակի, Հոկտ. 1, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, ի մէջ պատարագի, կը կատարուի հայրապետական մաղթանք Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս՝ ՎԱՉԳԻՆ Ա.ի օծման եւ ձեռնադրութեան 23րդ տարեդարձին առթիւ:

ՍԷՆ ԼՈՒԻ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Այս կիրակի (Հոկտ. 1) առաւօտեան աւանդական մատաղօրհնութիւն: Կը պատարագէ ՇԱՀԱՆ ՔՀՆՑ. ՏԻՏԻԵԱՆ:

Ուխտաւորները կրնան դիմել Թաղականութեան:

ՇԱՎԻԼ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի պատարագ կը մատուցուի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլ – Սէն ժերոմի կապ. Խաչի վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Տէր եւ Տիկին Վահրամ Մանուկեանէ 50 ֆր., այրի Տիկ. Ալիս Տէր-Մինասեանէ 50, այրի Տիկ. Սիրանոյշ Յակոբեանէ 20 տոլար իրենց ողբացեալ եղբօր, մօրեղբօր, հօրեղբօր՝ Գէորգ Գալֆայեանի մահուան Ա. տարելիցին առթիւ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՑ ՄԸ

կը կազմակերպէ

ՀՐԱՆԴ ԲԱԼՈՒԵԱՆԻ

յիշատակին

կը նախագահէ Զ. Մ. ՈՐԲՈՒՆԻ

կը խօսին՝
Փրոֆ. Գ. ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆ
Ծ. ՊԻՐՊԻՐԵԱՆ, Տ. ՊԱԼԵԱՆ

Ուրբաթ, Հոկտ. 6ին, ժամը 20·30ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Ալեք Մանուկեան մշակութային կեդրոնի սրահը՝
118, Rue de Courcelles — 75017 Paris
(Métro Courcelles)

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ ղպրաց դասի կողմէ, Շաբաթ, Սեպտ. 30, ժամը 21ին Սալ տէ Ֆէթին մէջ, Գոճակեան նուագախումբի մասնակցութեամբ, Փարիզէն երգիչ՝

ՆՈՐԱՑՐԻ

Տոմսակները ապահովելու համար դիմել Մատուռեանի եւ Հոգաբարձութեան անդամներուն:

Mo BONNE-NOUVELLE
Salle 100 m2 ss. aménagé
Restaurant RUSSE
Convient pr. toutes spécialités
belle installation, chambre froide,
cave à vins.
FONDS BAIL NEUF
Px. 500.000 F, possibilité Murs.
Tél. : Après 14 h. 236-27-26

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբեբերու Օգնութեան Մարմինի տարեկան մեծ պարահանդէսը ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 3ին, ի նպաստ հայ վարժարանին:

Michel KRIKORIAN

à BOBINO

du 26 au 30 septembre à 21 heures

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Վիէնի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները Սեպտ. 29, Ուրբաթ ժամը 20ին, Իփէկեան ակումբին մէջ՝ 40 ռիւ Վիքթոր Ճօժիէ: Կարեւոր օրակարգ: Վարչութեան ընտրութիւն:

×

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Շաբաթ, Սեպտ. 30, կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Մշակոյթի Տան մէջ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ: Օրակարգ.— Տեղեկատուութիւն վարչութեան գործունէութեան եւ վարչական ընտրութիւն: Ընկերուհիներու ներկայութիւնը եւ մանաւանդ մեծամասնութիւնը անհրաժեշտ է:

×

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Պոմոնի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները նաեւ անոնք որոնք կը փափաքին ներկայ ըլլալ եւ անդամակցիլ, թէյասեղանի մը շուրջ խորհրդակցելով, Հոկտ. 2, Երկուշաբթի տեղւոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ ժամը 14·30ին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ըլլալ ճշդապահ:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԿԵԴՐՈՆԸ

6, Cité du Wauxhall — 75010 Paris
(Métro : République)

կը կազմակերպէ
Ուրբաթ, Սեպտ. 29
բացում ժամը 18ին

ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

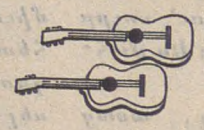
եւ հայաստանեան նկարներու
լուսաբաժակում
ժամը 20·30ին
Նուիրուած՝
Հայաստանի հին ճարտարապետութեան
ու այժմու բաղաքաշինութեան
ներկայութեամբ ու դասախօսութեամբ՝
ՀՐԱՉ ԻՍԱԲԷԿԵԱՆԻ
ճարտարապետ, դասախօս Երեւանի
Պոլիտեխնիկ Ինստիտուտի
Յուցահանդէսը կը տեւէ միչեւ Հոկտ. 6
Բաց է Շաբաթ օր ժամը 15էն 20,
չաբթուան մէջ՝ 17էն 20

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՁԱՆ ԹԱԹԼԵԱՆ
կ'ԵՐԳԷ
իր ճաշարանին մէջ

DJAN TATLAN
CHANTE
dans son restaurant

DEUX GUITARES

Ouvert tous les jours, sauf Dimanche, de 20 h. 30 à 2 h. du matin
Toute la soirée : Orchestre et chants
ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԵՐ
Hors d'œuvre de 30 à 100 F., Spécialités de 50 à 70 F., Desserts 20 F.
BOISSONS :
La bouteille
Vodka 140 à 180 F. Vins, 100 à 170 F. Champagne de 190 à 250 F.
4, RUE LAURISTON, PARIS 16e (Etoile) Tél 500 49 49

OFFRE D'EMPLOI
LE RESTAURANT DES
Diamantaires
60, Rue Lafayette — 75009 Paris
recherche un bon cuisinier, connaissant la cuisine orientale.
S'adresser sur place.

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը ընկերուհի ԱՐԱՔՍԻ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆԻ Փարիզ այցելութեան առթիւ թէյասեղան մը կազմակերպած է կիրակի, Հոկտ. 8, կէսօրէ ետք ժամը 16ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը, 17 Ռիւ Պլէօ, մէթրօ Քատէ:

Կը հրաւիրուին անդամուհիներն ու համակիրները:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍԷՆ ԺԵՌՈՄԻ Ս. ՍԱՀԱԿ – ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀԱՅԵՑԻ ԴՊՐՈՑԸ

Մարսէյլի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Սէն ժերոմ եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ իր հայկական ղպրոցի դասընթացքները վերսկսած են Շաբաթ, Սեպտ. 16էն ի վեր Պ. Խաչիկ Ելմազեանի ուսուցչութեան տակ:

Դասաւանդութիւնները՝ չափահաս եւ եւ հայկ. լեզուի բաւական տեղեակ աշակերտներու դասաւանդութիւնները կը վերսկսին Հոկտ. 15էն ետք, Տիկին Մայտա Կարապետեանի հսկողութեան տակ:

×

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի դասընթացքը կը վերաբացուի Զորեքշաբթի Հոկտ. 4, Փարիզի Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ:

Հայերէն դասերը առաւօտեան ժամը 10էն 12, կէսօրէ վերջ 2էն 4:

Երգի եւ նուագի դասերը ժամը 4էն 5:

×

ՊՕՄՈՆ

Կապ. Խաչի մէօրեայ վարժարանի դասընթացքները կը վերսկսին Սեպտ. 27ին եւ ամէն Զորեքշաբթի ժամը 14–17, տեղւոյն եկեղեցւոյ նոր սրահին մէջ: Ապահովագրութիւնները կ'ընեն նոյն օրերը, նոյն ժամերուն:

×

ԼԻՈՆ

Ի գիտութիւն Լիոնի եւ շրջակայքի հայութեան՝ Լիոնի Հայկազեան վարժարանի հայերէն լեզուի դասընթացքները կը վերսկսին Զորեքշաբթի, Հոկտ. 4ին:

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 4:

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
29
VENDREDI
29 SEPTEMBRE
1978

LE NUMERO 1,80 F.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱԽԱՐՇ ՄԻՍԱԿՅԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 230 Ֆ·	Վեցամսեայ	125 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 260 Ֆ·	Հատը	1 Ֆ· 80

ՀԱՅԿ ՏԱՐԻ — Թիւ 14·216

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

54e ANNÉE — N° 14.216

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ Բ. ՍԻՄՊՈԶԻՈՄԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ԻՍԿԱՊԷՍ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՅ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ ՄԸ

(Դ· եւ վերջ)

Եւրոպայի, Ամերիկայի, Մերձաւոր Արեւելքի ու այլ երկիրներու դիւանականներու համախմբումը Երեւան հաստատած է այն իրողութիւնը որ հայ ժողովուրդի դարաւոր ստեղծագործութիւնը, անոր խմացական արժէքները համաչխարհային մշակոյթի Թանկագին էջերէն են եւ անոնք ո՞ր երկրի մէջ ալ դանուին, պէտք է ուսումնասիրուին, պահուին եւ ծանօթացուին: Այս համոզումը արտայայտած են համագումարին հանդէս եկած բոլոր մասնագէտները՝ Իտալացիներ, Ամերիկացիներ, Ֆրանսացիներ, Գերմանացիներ, Պուլկարներ, Լեհեր եւ ուրիշներ: Նիստերու դադարներու ընթացքին ջերմ զրոյցներ տեղի ունեցած են զանազան դիւանականներու միջեւ: Համագումարին մասնակցողներ այցելած են Հայաստանի Ճարտարապետական յուշարձանները՝ Էջմիածին, Զուարթնոց, Գառնի, Գեղարդ, Հաղպատ, Սանահին, Գոշավանք եւայլն, ներկայ եղած են հաւերներու, երաժշտական հանդէսներու, պարահանդէսներու ցուցադրութեանց: Ստեղծուած մտերմիկ պահերէն մէկուն ընթացքին Միլանոյի Բազմարուեստից Հիմնարկի Փրոֆ· Ատրիանօ Ալփակօ Նովելլօ որ համագումարը կազմակերպող – ներէն մէկն է՝ ըսած է· « Այս համագումարով ոչ թէ վերջ կը դանէ մեր աշխատանքը, այլ ընդհակառակն՝ աւելի բովանդակալից կը դառնայ »: Իտալացի գիտնականին անունը ծանօթ է Երեւանի մէջ: 12 տարի առաջ ան այցելած է Հայաստան եւ այդ օրուընէ սկսած է սերտ յարաբերութիւն մը, որ տուած է իր պտուղները: Հայ եւ իտալացի մասնագէտներու համագործակցութեամբ Միլանի մէջ հրատարակուեցաւ « Հայկ· Ճարտարապետութեան յուշարձանները » շարքը իտալերէն, անգլերէն, վերջերս ալ հայերէն:

×

Հայաստանի Ակադեմիայի դահլիճին մէջ, Սեպտ· 18ին, տեղի ունեցած է համագումարի փակման նիստը: Փրոֆ· Վ· Յարութիւնեան (Երեւան) խօսած է « ժամանակակցութիւնը հայ միջնադարեան Ճարտարապետութեան զարգացման մէջ » նիւթին շուրջ, իսկ Տոքթ· Մ· Թիէրի (Ֆրանսա) անդրադարձած է կարսի Առաքելոց եկեղեցւոյ քանդակներուն: Փակման նիստին խօսք առած են Ա· Կամենսկի (Մոսկուա), Բ· Բրենտէս (Արեւելեան Գերմանիա), Ա· Ալփակօ Նովելլօ (Միլանօ):

Ցիշեալ նիստին ներկայ եղած են Հայաստանի վարչապետի տեղակալը՝ Ռ· Սվեաղովա, Համայնավար կուսակցութեան Կեդր· Կոմիտէի Գիտութեան եւ Ուսումնական հաստատութիւններու բաժնի վարիչ Ե· Խաչիկեան եւ Մշակոյթի բաժնի վարիչ՝ Գ· Առաքելեան:

ՕՐՈՒԱՆ ԳԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՑԼԻ Խորհրդարանը Հինգշաբթի վաղ առաւօտեան վաւերացուց Քէմփ Տէյվիտի համաձայնագրերը- Այս քուէ – արկութիւնը պատմական բնոյթ ունի, անշուշտ:

ՊԷՅՐՈՒԹի քրիստոնեայ թաղերուն վրայ 900 հրթռիռնդ ինկած է Ձորեքշաբթի իրիկուն եւ կրկին լարուած մթնոլորտ մը կայ, կրկին՝ մեռեալ եւ վիրաւոր:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ վարչապետը՝ Պիւլէնտ Էճեվիտ յայտարարած է թէ նոր դարձեալ մը կը բացուի Միացեալ Նահանգներու եւ Թուրքիոյ յարաբերութեանց մէջ, զինարգելի ընդումով: Մամուլի թղթակիցներուն յանձնուած դրաւոր յայտարարութեամբ ալ, Էճեվիտ կը յայտնէ որ ի մօտոյ երկու երկիրները որոշում պիտի տան նաեւ Թուրքիոյ ամերիկեան զինուորական կայաններու մասին:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ մամուլի պատուիրակութիւն մը փեքին հասած է, չրջապտոյտ մը կատարելէ ետք չինական գաւառը:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ Խորհուրդը – դարանին առջեւ, Արտաքին նախարարը յայտնած է թէ վեց տարիներու ընթացքին 952 արեւմտեան Գերմանացի ձերբակալուած են Արեւելեան Գերմանիա « օգնած ըլլալու համար անոնց, որոնք սահմանը կ'անցնին »:

ԹՈՐԻՆՈՑի մէջ, Հինգշաբթի առտու Լանչիա կառքի ընկերութեան աշխատանոցի պետ մը ծանրօրէն վիրաւորուած է: Մահափորձին տէր եղած են կարմիր Ջոկատները:

ՓԱՐԻԶի 20րդ թաղամասը Թղթատարի պաշտօնեայ մը դաշունահար եղած է եղած է առջի օր: Այս պատճառով Թղթատարի աշխատաւորները գործադուլի կ'ելլեն:

ԷՒ – ՖՐԱՆՍ ի վիճակի չէ ապահովելու իր բոլոր թռիչքները, որովհետեւ օդանաւերու հիւթասիրող անճնակազմը գործադուլի մէջ է: Սթիուըրթ եւ hոթէս դժգոհ են աշխատանքի պայմաններէ:

ՀՌՈՄ ԵՒ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԱՐԵՒԵԼ. ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԸ

Հինգշաբթի առտու, Սեպտ· 28, Իր Բերնէշրընըլ Հերբլտ Թրիպիւն արձագանգ կը հանդիսանար լուրի մը, ըստ որուն Հռոմ եւ հինգ օրթոտոքս եկեղեցիներ տրամադիր են համաձայնելու վարդապետական հարցերու շուրջ: Ամերիկեան օրաթերթը, որու լուրին աղբիւրը՝ Ուաշինկթընէն է, կ'աճապարէր նոյնիսկ խոբագրելու·— « Արեւելեանները (իմա՛ եկեղեցի) համաձայն վերամիացում փընտռելու » եւ թղթակցութեան մէջ ալ հետեւեալը կ'ըսէր·— Լուծելով քրիստոնէական պատմութեան վարդապետական դլխաւոր վէճերէն մէկը, հինգ արեւելեան օրթոտոքս եկեղեցիներ, անջատուած Հռոմէն, 15 դար առաջ, համաձայնեցան, սկզբունքով, վերամիացում փնտռել Հռոմի հետ: Թերթը կ'ըսէ թէ այս «հինգ»երուն թիւն է 17 միլիոն, որոնց մէկ միլիոնը Միացեալ Նահանգներ կ'ապրի, ու կ'աւելցնէ· — Մինչ ոչ – վարդապետական խոչընդոտներ կը մնան, արեւելեան օրթոտոքս եւ Հռոմէացի կաթողիկէ աստուածաբաններ այս չաբթու հանդիպում մը ունեցան Վիէննա, լուծելու համար վարդապետական տարակարծութիւնը որ ծնած է 451ին: Հոն (կաղքեդոն) հաւաքուած էին քրիստոնեայ պետերը լուծելու համար Քրիստոսի բնութեան շուրջ ծագած վէճը եւ քուէարկուեցաւ վարդապետական բանաձեւ մը, զոր հինգ արեւելեան եկեղեցիները մերժեցին ընդունիլ: Անկէ ի վեր, Ղպտի (Եգիպտոս), Անտիոքի (Սուրիա), Հայ Առաքելական, Եթովպական եւ սուրիական օրթոտոքս եկեղեցիները կը մնան անջատ մէկ ճիւղը քրիստոնէութեան:

Թերթը կ'անդրադառնայ կաղքեդոնի (այսօր՝ Գատը-Քէօյ) ժողովին որոշումին, վերադառնալու համար այսօրուան միացման փորձերուն: Անդրադառնալով Հայոց, կը յիշէ, որ եկեղեցւոյ Մայր Աթոռը կը գտնուի Հայաստան, ուր «իշխանութիւնները կը պայքարին կրօնական ազդեցութեանց դէմ» եւ կ'աւելցնէ թէ « Ամերիկայի Հայ Առաքելական Եկեղեցին հինգ եկեղեցիներու Ամերիկա ունեցած ամբողջ անդամներու թիւին կէսէն աւելին ունի»: Վերջացնելով կ'ըսէ նաեւ թէ եկեղեցւոյ հեղինակութեան կամ պատին դէմ հարցը նաեւ վէճի նիւթ է:

Այս լուրին մասին առիթ ունեցանք, հեռաձայնով, խօսելու Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Աթոռակից – Կաթողիկոս՝ Գարեգին Բ·ի հետ, որ մեզի տուաւ հետեւեալ լուսաբանութիւնները·—

Վիէննայի մէջ գումարուած ժողովը, Սեպտ· 10էն 17, ունէր խորհրդակցական, ոչ – պաշտօնական բնոյթ: Աստուածաբանական 4րդ հանդիպումն էր նախաձեռնութեամբ Փրօ – Օրիէնթէ էքիմենիք կաթողիկէ կազմակերպութեան, նախագահութեամբ Կարդ· Բէօնիկի: Հայաստանեայց եկեղեցւոյ կողմէ ներկայ եղած են·— Տիրան Արք· Ներսոյեան, Մեսրոպ Ծ· Վ· Գրիգորեան, Արամ Վրդ· Քէշիշեան (այս վերջինը՝ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան): Հոն կարդացուած են աստուածաբանական ուսումնասիրութիւններ մասնակցողներու կողմէ, եկեղեցւոյ մէջ դերազոյն հեղինակութեան (փրիմօթ) հարցին շուրջ: Այս բոլորը սակայն զուտ աստուածաբանական եւ ակադեմական բնոյթ ունին եւ եկեղեցւոյ իշխանութիւնները որեւէ ձեւով պատասխանատու չեն հոն կատարուած յայտարարութեանց: Ասոնք, բնականօրէն կը սատարեն փոխադարձ ճանաչման այն թիւրիմացութեանց, սխալ մեկնաբանութեանց, որոնք դարերու ընթացքին կատարուեցան Հռոմի կաթողիկէներու կամ արեւելեան եկեղեցիներու կողմէ: Նման խօսակցութիւններ կը նպաստեն եղբայրական մթնոլորտի զարգացման բայց անոնք եկեղեցւոյ միացման մասին որեւէ յայտարարութիւն չեն ըրած եւ իրաւունքն ալ չունին ընելու:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.

ԱԹՈՌԱԿԻՑ – ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՀԵԼՍԻՆԲԻի ԵՒ ՓՈՓԸՆՀԱԿի ՄԷՋ

Սեպտ· 16էն 24, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Գարեգին Բ· Աթոռակից – Կաթողիկոսը այցելած է Հելսինբի եւ Փոփընհակ: Առաջին մայրաքաղաքին մէջ, ներկայ եղած է եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի գործադիր մարմնի ժողովին, որպէս փոխ – առենապետ, ապա հանդիպած է Փոփընհակ, ուր տեսակցութիւններ ունեցած է Լուտերական Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչներուն հետ եւ Հայութեան համար մեծ կարեւորութիւն ունեցող Ֆ· Մ· Ա· կազմակերպութեան, որ 1900էն, Խարբերդէն մինչեւ Ճըպէյլի Թռչնոց Բոյնը փրկարար դեր կատարած է հայ որբերու հաւաքման եւապատսպարման գործին մէջ, Մարիա Եաքոպսըն – ներու եւ Քարէն Եփիփէներու նման նուիրեալ կանանց ծառայութեան միջոցաւ:

Գարեգին Բ·, այս այցելութիւններու ընթացքին, առիթ ունեցած է անդրադարձնելու Հելսինքիի եւ Փոփընհակի Մայր տաճարներուն մէջ, օտար հաւատացեալներու առջեւ:

եկեղեցիները կը մնան անջատ մէկ ճիւղը քրիստոնէութեան:

Թերթը կ'անդրադառնայ կաղքեդոնի (այսօր՝ Գատը-Քէօյ) ժողովին որոշումին, վերադառնալու համար այսօրուան միացման փորձերուն: Անդրադառնալով Հայոց, կը յիշէ, որ եկեղեցւոյ Մայր Աթոռը կը գտնուի Հայաստան, ուր «իշխանութիւնները կը պայքարին կրօնական ազդեցութեանց դէմ» եւ կ'աւելցնէ թէ « Ամերիկայի Հայ Առաքելական Եկեղեցին հինգ եկեղեցիներու Ամերիկա ունեցած ամբողջ անդամներու թիւին կէսէն աւելին ունի»: Վերջացնելով կ'ըսէ նաեւ թէ եկեղեցւոյ հեղինակութեան կամ պատին դէմ հարցը նաեւ վէճի նիւթ է:

Այս լուրին մասին առիթ ունեցանք, հեռաձայնով, խօսելու Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Աթոռակից – Կաթողիկոս՝ Գարեգին Բ·ի հետ, որ մեզի տուաւ հետեւեալ լուսաբանութիւնները·—

Վիէննայի մէջ գումարուած ժողովը, Սեպտ· 10էն 17, ունէր խորհրդակցական, ոչ – պաշտօնական բնոյթ: Աստուածաբանական 4րդ հանդիպումն էր նախաձեռնութեամբ Փրօ – Օրիէնթէ էքիմենիք կաթողիկէ կազմակերպութեան, նախագահութեամբ Կարդ· Բէօնիկի: Հայոց եկեղեցւոյ կողմէ ներկայ եղած են·— Տիրան Արք· Ներսոյեան, Մեսրոպ Ծ· Վ· Գրիգորեան, Արամ Վրդ· Քէշիշեան (այս վերջինը՝ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան): Հոն կարդացուած են աստուածաբանական ուսումնասիրութիւններ մասնակցողներու կողմէ, եկեղեցւոյ մէջ դերազոյն հեղինակութեան (փրիմօթ) հարցին շուրջ: Այս բոլորը սակայն զուտ աստուածաբանական եւ ակադեմական բնոյթ ունին եւ եկեղեցւոյ իշխանութիւնները որեւէ ձեւով պատասխանատու չեն հոն կատարուած յայտարարութեանց: Ասոնք, բնականօրէն կը սատարեն փոխադարձ ճանաչման այն թիւրիմացութեանց, սխալ մեկնաբանութեանց, որոնք դարերու ընթացքին կատարուեցան Հռոմի կաթողիկէներու կամ արեւելեան եկեղեցիներու կողմէ: Նման խօսակցութիւններ կը նպաստեն եղբայրական մթնոլորտի զարգացման բայց անոնք եկեղեցւոյ միացման մասին որեւէ յայտարարութիւն չեն ըրած եւ իրաւունքն ալ չունին ընելու:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍԻԱ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ռուսիոյ չհապրդռութիւնը Անդրկով – կասի հանդէպ, ինչպէս ըսուեցաւ, հին պատմութիւն ունի: Դէպի հարաւ տա – րածուելու ձգտումը կ'արմանատայ՝ կայսրութեան զօրացումին հետ: Ծրա – վիրներուն չղացումը կը սկսի արդէն ժէ. դարէն: Սակայն, ներքին թէ արտաքին պատճառներով, յառաջխաղացումը դէպի հարաւ ծայր կուտայ ԺԸ. դարուն, թէեւ յաջորդող դարաշրջանին է, որ կ'արձա – նագրէ չօշափելի նուաճումներ: Ակադ· Աշոտ Յովհաննիսեան, խօսելով Ռուսիոյ անդրկովկասեան քաղաքականութեան մասին, նկատել կուտայ, թէ Ռուսիա «պատրաստ էր օգտագործել առաջին պատեհ հնարաւորութիւնը Սեւ եւ Կասպից ծովերի նկատմամբ իր հետապնդած նպատակները զէնքի միջոցով իրականացնելու համար» (*):

Պետրոս Ա.ի այն ծանօթ խօսքը, թէ «Մենք այսուհետեւ հայ ժողովրդին վերջնում ենք մեր կայսերական յատուկ ողորմածութեան եւ հովանաւորութեան տակ», պէտք է մեկնաբանել քաղաքական իմաստով, այն է՝ օգտուիլ պատեհ առիթէն՝ իրականացնելու համար կայսրութեան ծաւալումը:

Միւս կողմէ նկատի ունենալու է, որ տուեալ ժամանակաշրջանին եւ հաստատած քաղաքական դոյավիճակին մէջ, առանց օտար, զօրաւոր բազուկի մը միջամտութեան, հայ ժողովուրդը չէր կրնար թօթափել պարսկական եւ թրքական բռնատիրութիւններուն լուծը: Հայաստանի պատմաբաններէն Զ. Գրիգորեան շատ ճիշդ կերպով կը ներկայացնէ իրաց այդ կացութիւնը ըսելով· «Եթէ հայ ժողովուրդը կարողանար իր սեփական ուժերով ազատագրուել պարսկական եւ թուրքական լծից եւ ստեղծէր իր ազգային ինքնուրոյն պետականութիւնը, անշուշտ այդ իր ժամանակի համար կը լինէր հայ ժողովրդի ազգային ազատագրութեան հարցի լուծման լաւագոյն միջոցը: Սակայն պատմական կոնկրետ իրադրութիւնը դասաւորուել էր այնպէս, որ հայ ժողովուրդը չէր կարող իր սեփական ուժերով հասնել յաղթանակի եւ վերականգնել իր պետական անկախութիւնը» (**):

Ռուսիա՝ Սեւ եւ Կասպից ծովերուն մէջ տարածուող հողամասերը գրաւելու առաջին քայլերը կը կատարէ 1722 – 23ին, երբ Պետրոս Ա. կը նախաձեռնէ այսպէս կոչուած Կասպեան արշաւանքին: Յաջորդական երկու փորձեր եւս կը կատարուին, առաջինը Զօր· Ա· Սուվորովի ղեկավարութեամբ 1780 – 81ին, իսկ երկրորդը՝ 1796ին: Սակայն առաջին չօչափելի արդիւնքը կ'արձանագրուի 1801ին, երբ Ալեքսանդր Ա.ի հրամանագիրով Արեւելեան Վրաստան կը նկատուի ռուսական կայսրութեան հողամաս (Արեւմտեան մասը կը կցուի 1803 - 10ին): Արեւելեան Վրաստանի կցումով ռուսական կայսրութեան սահմաններէն ներս կը մտնեն նոյնպէս Լոռի – Փամբակի, Շամշադինի եւ Ղազախի գաւառները, քանի ասոնք այդ շրջանին ենթակայ էին Վրաստանի:

Ռուս – պարսկական առաջին պատերազմը ծայր կուտայ 1804ին եւ որոշ ընդհատումներով կը տեւէ մինչեւ 1813: Վերջ կը դնէ Ռուսիոյ յաղթանակով, թէեւ 1804ին եւ 1808ին երկու փորձեր՝ գրաւելու Երեւանն ու Արեւելեան Հայաստանը, կ'արձանագրեն ձախողութիւններ: 1813 Հոկտեմբեր 13ին, Գարաբաղի Գիւլիստան բերդին մէջ կը կնքուի հաշտութեան դաշնագիրը, որով Արեւելեան Վրաստան, Գեանջայի, Ղարաբաղի, Շաքիի, Շիրվանի, Բաքուի, Ղուբայի, Թալիշի եւ Դերբենդի խանութիւնները, ինչպէս նաեւ Շիրակ, Լոռի, Ղազախ, Շամշադին, Զանգեզուր եւ կարգ մը այլ շրջաններ, պաշտօնապէս կը նկատուին ռուսական կայսրութեան մաս կազմող հողեր:

Ռուս – պարսկական երկրորդ պատերազմը տեղի կ'ունենայ 1826ին: Գիւլիստանի դաշնագիրին կնքումէն 13 տարի ետք, անգլիական դիւանագիտութեան հրահրումով, Պարսկաստան նախայարձակ կը դառնայ եւ Յուլիս 16ին, Երեւանի սարտար Հիւսէյն Խանի ուժերը անակնկալ յարձակումով կը խուժեն Շիրակ եւ Փամբակ: Պարսկական զինուոր բանակը՝ 60·000 հոգի, թագաժառանգ Աբաս Միրզայի հրամանատարութեան տակ, իր կարգին կը շարժի Ղարաբաղի վրայ: Ժամանակաւոր եւ մասնակի յաջողութիւններէ ետք, պարսկական ուժերը կը չախչախուին, երբ կովկասեան ճակատին ընդհ· հրամանատար՝ Զօր· Երմոլով, յաւելեալ ուժեր ձեռք ձգելով, Սեպտեմբեր 3ին կ'անցնի հակայարձակման: Պարսիկները լրջօրէն առաջին պարտութիւնը կը կրեն Շամքորի մօտ՝ հայկազի Զօր· Մադաթովի կողմէ: 1827 Յունիսին ռուսական ուժերու հրամանատար Պասկեւիչ կը մտնէ Արարատեան դաշտ եւ Հոկտեմբեր 1ին կը գրաւէ Երեւանը:

Թուրքիա – Թեհրան դիծին վրայ ըլլալով Թուրքմենչայ գիւղին մէջ, 1828 Փետրուար 10ին կը կնքուի հաշտութեան դաշնագիրը: Պարսկաստան ռուսական կայսրութեան մաս կը նկատէ Երեւանի խանութիւնը, Նախիջեւանի խանութիւնը, Արաքսէն այն կողմ տարածուող հողերը՝ 5րդ յօդուածով կը սահմանուի, որ վերոյիշեալ սահմանագիծին եւ Կովկասեան Լեռնաշղթային եւ Կասպից ծովին միջեւ տարածուող բոլոր հողերը «յաւիտենապէս Ռուսիոյ կայսրութեան կը պատկանին»:

Այս դաշնագիրով կ'իրականանայ Ռուսիոյ վաղեմի երազը: Արեւք գեռը կը դառնայ իր կայսրութեան սահմանը հարաւի մէջ:

Թուրքմենչայի դաշնագիրին կնքումէն աւելի քան մէկ ամիս ետք, 1828 Մարտ 21ին, Նիկոլայ Ա· յատուկ հրովարտակով մը գրաւեալ շրջաններէն Երեւանի ու Նախիջեւանի նախկին խանութիւններն ու Օրդուբադի շրջանը իրարու միացնելով կը հռչակէ Հայկական մարզ–Արմեանսմա օպլասթ: Այս կարգադրութեան անդրադառնալով, ահա թէ ինչ կը գրէ պատմական պիտութիւններու տոքթէօր, Փրոֆեսէօր Վ· Պարսամեան·— «Հայկական մարզի ստեղծման հետ հայ ժողովուրդը կապում էր իր հայրենիքի ազատութեան ու անկախութեան վերականգնման գաղափարը···: Ցարական կառավարութիւնը Հայկական մարզի ստեղծման հետ բնաւ չէր կապում ոչ «անկախ», ոչ «աւտոնոմ» Հայաստան եւ ոչ Ռուսաստանի հարաւում «բուֆերային» մի պետութիւն ստեղծելու նպատակը: Նա բոլորովին էլ մտադիր չէր իր հսկայ պետութեան մէջ նոր պետութիւն ստեղծել, այլ էլ օտարազգի: Դա հակասում էր նրա պետական սիստեմին, նրա դասակարգային եւ ազգային բաղաքականութեան ոգուն: Հայկական մարզի վրայ ցարական կառավարութիւնը նայում էր որպէս կայսրութեան մէջ մտնող տերիտորիալ մի միաւորի վրայ, ենթակայ թագաւորի իշխանութեանը, զուրկ ազգային ինքնուրոյն պետական իրաւունքներից» (***):

1849էն ետք Հայկական մարզն ալ կը ջնջուի եւ կը կազմուի Երեւանի նահանգը՝ բաղկացած հետեւեալ գաւառներէն·– Երեւան, Նախիջեւան, Ալեքսանդրապոլ, Նոր – Բայազէդ եւ Օրդուբադ: Արեւելեան Հայաստանի մնացեալ շրջաններն ալ մաս կը կազմեն Թիֆլիսի եւ Ելիզավետպոլի (Գեանջա) նահանգներուն: Այս գոյավիճակը կը պահպանուի մինչեւ 1917:

Յատկապէս Թուրքմենչայի դաշնագրով հայ ժողովուրդը կ'ազատի պարսկական դաժան լուծէն: Հայկական մարզի, Երեւան նահանգի ու Պոլոժենիայի հաստատմով ի դերեւ կ'ելլեն նոյն ժողովուրդին դարաւոր երազները՝ հաստատել անկախ Պետականութիւն:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) Դրուագներ հայ ազատագրական մտքի պատմութեան, հատոր Բ· Երեւան, 1959, էջ 493:

(**) Հայ եւ ռուս ժողովուրդներուն դարաւոր բարեկամութիւնը, Երեւան, 1969, էջ 8-9:

(***) Գրիգոյեդովը եւ հայ–ռուսական յարաբերութիւնները, Երեւան, 1947, էջ 138–139:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԿՈՒՏԵՂԻ ԶԱՐԴԱՐՈՒԵՍՏԸ

— o —

Հին միջնադարուն ծանօթ էին արհեստներու եւ, մասնաւորապէս, պղնձագործութեան իրրեւ կեդրոններ Վան, Արծն, Դուին, Անի, Կարին, Կարս, յետագային՝ Երեւան, Գիւմրի, Ջուղա, Թոկատ եւ այլ քաղաքները: Այդ արհեստը զարգացման բարձր մակարդակի վրայ էր նաեւ Արցախ – Սիւնիքի, Սեւանի ափամերձ, Ջավախքի մէջ եւ այլուր:

Այդ մակարդակը հիմք հանդիսացած էր անցեալ դարու վերջերու եւ ներկայ դարու սկիզբի վարպետներուն համար, որպէսզի անոնք ստեղծեն այդ մարզին վերաբերող եւ իրենց բարձր արուեստը ներկայացնող առօրեայ եւ եկեղեցական առարկաներ եւ զարդեր:

Հայաստանի պատմութեան Թանգարանին մէջ ներկայիս գտնուող պղինձէ առարկաները՝ թասեր, գաւաթներ, կրակարաններ, մոմակալներ, առանձին իրեր, որոնց շարքին նաեւ սկուտեղները, կրնան հաստատելու այդ իրողութիւնը: Թանգարանին մէջ պահուող սկուտեղներու հաւաքածոն իր մէջ կը պարունակէ պղնձագործական կարգ մը դպրոցներ ներկայացնող նմոյշներ, որոնց շարքին Սիւնիք – Արցախը, Սեւանի աւազանը, Աղթամարի հովիտը, Շիրակը, Ջավախքը, Կարնոյ շրջանը, Վասպուրականը եւայլն:

Թանգարանի ամէնէն հինը կը համարուի 1477 թուականին վերաբերող մէկ սկուտեղը, որուն վրայ փորագրուած արձանագրութիւնը կը հաղորդէ մեզի պղնձագործ Կուռճի վարպետի անունը, որ, ըստ ուսումնասիրողներու, ապրած է Ջուղայի մէջ:

Սկուտեղը իր ճոխ զարդանախշերով եւ նուրբ աշխատանքով վկայութիւն մըն է ԺԴ· – ԺԵ· դարերուն ստեղծուած հայ պղնձագործներու վարպետութեան բարձր մակարդակի մասին:

Այս սկուտեղի զարդանախշման արուեստը անխզելիօրէն կապուած է մեր մանրանկարչութեան հետ, այստեղ վարպետը լայն կերպով օգտագործած է կենդանական ու բուսական պատկերներ, աստուածաշնչական տեսարաններ, որոնք մխիթարանակ ցոյց կուտան նաեւ վարպետին տեղեակ ըլլալը հայկական կիրառական ու զարդարուեստի աւանդութիւններուն:

Այս սկուտեղը իրաւամբ կը հանդիսանայ ԺԵ· դարէն մեզի հասած արուեստի թանգարական պար մը, դաշնակի համար որ լարային քառեակի վերածած է Աղամեան հեղինակին մահէն յետոյ, եւն· եւն·:

Բ.— Ինչպէս ռուս վարպետները, Սպենդիարեան եւս ռուս դրականութեան մէջ կը փնտռէ իր ստեղծագործութիւն – ներու խարիսխը: Լերմոնտով (երեք արմաւենիները), Մաքսիմ Կորքի (Զկնորսն ու յաւերժահարսը), Պուշկին (Թաթարական երգ), Զեխով (Հօրեղբայր Վանիան) եւայլն, եւայլն, անոր ներշնչած են պերեզիկ գործեր:

Գ.— Ստուար թիւ մը կը կազմեն Սպենդիարեանի գործերը: Բազմակողմանի է անոր տազանդը եւ ան մշակած է երաժշտական բոլոր սեռերը.—

1) *Սենֆոնիք երաժշտութիւն (նուագախումբ):*

2) *Թատերական երաժշտութիւն (օփերա):*

3) *Նուագարանային երաժշտութիւն (դաշնակ, ջութակ, թաւ ջութակ):*

4) *Քնարերգակ երաժշտութիւն (մէներգ դաշնակի կամ նուագախումբի ընկերակցութեամբ):*

ՀԱՅԿԱՆՈՑՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

(Շար· – 1)

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՍՊԵՆԴԻԱՐԵԱՆ

— o —

ԽՄԲ·— Սպենդիարեանի մահուան յիսնամեակին առթիւ, ոգեկոչած կ'ըլլանք նաեւ սիրելի Հայկանոյշ Թորոս – եանի դեռ թարմ յիշատակը, վերհրատարակելով այս յօդուածը, լոյս տեսած «Ցառաջ»ի մէջ (1938, Փետր· 13ին) իր յուշ մեծ երաժշտին մահուան տասնամեակին:

Աղեքսանդր Սպենդիարեանի մահուան տասնամեակը կը լրանայ քանի մը ամիսէն: Մեռաւ 1928 Մայիս 7ին: Հայկական մամուլը հաղորդեց անոր մահը քանի մը տողով, իրրեւ լուր: Ու հայ ժողովուրդը չգիտցաւ որ այս մահով կը կորսնցնէր իր մեծագոյն երաժշտագէտը:

Ներկայ պայմաններուն մէջ դժուար է ուսումնասիրել Սպենդիարեանի գործն ու արուեստը: Զինական պարիսպով մը բաժնուած ենք մեր հայրենիքէն, ոչինչ կը ղրկեն, ոչինչ կը տանանք: Ու կը պարտաւորուինք գոհանալ այն հատ ու կտոր գործերով որոնք կը գտնուին Հրանտ Սամուէլի գրատունը ու անհատական երաժշտական մատենադարաններու մէջ:

×

Սպենդիարեանի արուեստին նկարագիրը·

Ա.— Սպենդիարեան կը պատկանի ռուս երաժշտական արդի դպրոցին, կամ ուրիշ բացատրութիւնով, ռուս ազգային դպրոցին որուն հիմնադիրն է Կլինքա:

Մինչեւ 19րդ դար ռուս երաժշտութիւնը հարկատու է արեւմտեան Եւրոպայի մեծ ժողովուրդներու արուեստին: Ռուս մտաւորական եւ ազնուապետական դասերը, անդիտակից իրենց ցեղային արժէքներուն, սեփական գանձերուն, արհամարհանքով կը նայէին խոնարհ ու համեստ ժողովրդական երգին:

Կլինքա կը հաւաքէ ու կը ձայնագրէ ժողովրդական իր երգերը, անոնց մէջ տեսնելով ազգային անկախ երաժշտութեան մը սերմերը: Ու կը գտնայ սերմնացանը այս նոր արուեստին, որուն վարդապետութիւնը ահա·— Արտաբերել կեանքը, ռուսական կեանքը, ներշնչուելով ժողովրդական արուեստի կենդանի աղբիւրներէն:

Կլինքայի հետեւորդները, Պալաքիրեւ, Սեզար Քիւի, Պորոտին, Մուսորգսքի, Րիմսքի – Քորսաքով, այս դպրոցը կ'օժտեն խոր ու զեղեցիկ գործերով եւ զայն կը հասցնեն ոսկեզարեան բարձրութեան մը:

Սպենդիարեան իր երաժշտական կրթութիւնը կը ստանայ Փեթերպուրկի երաժշտանոցին մէջ, առաջնորդութեամբ Րիմսքի – Քորսաքովի: Իր ուսման ընթացքին կը սնանի ռուս ազգային դպրոցին զեղեցկագիտութիւնով որ պիտի կազմէ խորքը իր արուեստին:

Սպենդիարեան ծնած է Քրիմի հարաւային մասին մէջ, ուր պիտի ապրի գրեթէ իր ամբողջ կեանքը, Սիմֆերոպոլ թէ Եալթա, Թէոդոսիա թէ Սուտակ: Ռուս ու թաթարական այս միջավայրը պիտի ըլլայ անոր աշխարհը ու իր ներշնչումը պիտի փնտռէ թաթար ժողովրդական երգերու մէջ: Ճիշդ նոյն իր գործերէն Քրիմի էսքիզներ, սէնթիմենթալ պատկերներու շարք մը, թաթար ժողովրդական մոթիվներու համադրութիւնով· Քրիմի Թաթարներու երկու երգ, մէներգի եւ նուագախումբի համար գրուած 1915ին, հրատարակուած 1929ին Պետհրատի երաժշտական բաժնի կողմէ, Երեւանի մէջ, Ղայթարմա թուրքթաթարական պար մը, դաշնակի համար որ լարային քառեակի վերածած է Աղամեան հեղինակին մահէն յետոյ, եւն· եւն·:

Բ.— Ինչպէս ռուս վարպետները, Սպենդիարեան եւս ռուս դրականութեան մէջ կը փնտռէ իր ստեղծագործութիւն – ներու խարիսխը: Լերմոնտով (երեք արմաւենիները), Մաքսիմ Կորքի (Զկնորսն ու յաւերժահարսը), Պուշկին (Թաթարական երգ), Զեխով (Հօրեղբայր Վանիան) եւայլն, եւայլն, անոր ներշնչած են պերեզիկ գործեր:

Գ.— Ստուար թիւ մը կը կազմեն Սպենդիարեանի գործերը: Բազմակողմանի է անոր տազանդը եւ ան մշակած է երաժշտական բոլոր սեռերը.—

1) *Սենֆոնիք երաժշտութիւն (նուագախումբ):*

2) *Թատերական երաժշտութիւն (օփերա):*

3) *Նուագարանային երաժշտութիւն (դաշնակ, ջութակ, թաւ ջութակ):*

4) *Քնարերգակ երաժշտութիւն (մէներգ դաշնակի կամ նուագախումբի ընկերակցութեամբ):*

ՀԱՅԿԱՆՈՑՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

(Շար· – 1)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՅՈՒՐ ՀԱՎԱՔԱԾՈՒ
ՄԱՍՆԱԿԻՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅՈՒՐ ՀԱՎԱՔԱԾՈՒ

ՄԱՍՆԱԿԻՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՐՇԱԿ ՇԱՀՈՒՆԻ

ՀՈՒՇԵՐ

ՎԵՊ

Հրատարակության է պատրաստում

Գրքի տպաքանակը սահմանափակ է

Նախնական պատվերները ընդունվում են հրատարակչության մասնաճյուղերում և գրախանութներում

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՅՈՒՐ ՀԱՎԱՔԱԾՈՒ
ՄԱՍՆԱԿԻՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՈՒՇԵՐ

ՎԵՊ

Հրատարակության է պատրաստում

Գրքի տպաքանակը սահմանափակ է

Նախնական պատվերները ընդունվում են հրատարակչության մասնաճյուղերում և գրախանութներում

ՎԱՀԱՆ ՏՈՒՆԱԿԱՆ

ՀՈՒՇԵՐ

ՎԵՊ

Հրատարակության է պատրաստում

Գրքի տպաքանակը սահմանափակ է

Նախնական պատվերները ընդունվում են հրատարակչության մասնաճյուղերում և գրախանութներում

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՅՈՒՐ ՀԱՎԱՔԱԾՈՒ
ՄԱՍՆԱԿԻՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՈՒՇԵՐ

ՎԵՊ

Հրատարակության է պատրաստում

Գրքի տպաքանակը սահմանափակ է

Նախնական պատվերները ընդունվում են հրատարակչության մասնաճյուղերում և գրախանութներում

ՎԱՀԱՆ ՏՈՒՆԱԿԱՆ

ՀՈՒՇԵՐ

ՎԵՊ

Հրատարակության է պատրաստում

Գրքի տպաքանակը սահմանափակ է

Նախնական պատվերները ընդունվում են հրատարակչության մասնաճյուղերում և գրախանութներում

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՅՈՒՐ ՀԱՎԱՔԱԾՈՒ
ՄԱՍՆԱԿԻՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՈՒՇԵՐ

ՎԵՊ

Հրատարակության է պատրաստում

Գրքի տպաքանակը սահմանափակ է

Նախնական պատվերները ընդունվում են հրատարակչության մասնաճյուղերում և գրախանութներում

ՎԱՀԱՆ ՏՈՒՆԱԿԱՆ

ՀՈՒՇԵՐ

ՎԵՊ

Հրատարակության է պատրաստում

Գրքի տպաքանակը սահմանափակ է

Նախնական պատվերները ընդունվում են հրատարակչության մասնաճյուղերում և գրախանութներում

ԱՆՈՒՇԱՀԱՐ ՓՈՍՏԱՅԻՆ ԱՇԽԱՏԱՎԱՐՁ

ԲԱՀԱՐԻ ՀՈՒՇԵՐ

Տպագրվել է Ա. Ա. Ալեքսանդրի անվան հրատարակչությունում, Երևան, 1973։ Ներկայացվել է արտադրության 15/VII 1973 թ.։ Ստորագրված է տպագրության 20/VIII 1973 թ.։ Թուղթ № 1, 70×108 1/16։ Տպագրական մամուլ 11։ Պայմանական մամուլ 15,40։ Հրատարակչական մամուլ 13,75։ Տպաքանակ 5000։ Պատվեր № 1158։ Գինը 1 ռուբ. 20 կոպ.։

Տպագրվել է Երևանի պետական համալսարանի տպարանում, Երևան, Ալեք Մանուկյան 1։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅՈՒՐ ՀԱՎԱՔԱԾՈՒ ՄԱՍՆԱԿԻՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ

Տպագրվել է Ա. Ա. Ալեքսանդրի անվան հրատարակչությունում, Երևան, 1973։ Ներկայացվել է արտադրության 15/VII 1973 թ.։ Ստորագրված է տպագրության 20/VIII 1973 թ.։ Թուղթ № 1, 70×108 1/16։ Տպագրական մամուլ 11։ Պայմանական մամուլ 15,40։ Հրատարակչական մամուլ 13,75։ Տպաքանակ 5000։ Պատվեր № 1158։ Գինը 1 ռուբ. 20 կոպ.։

Տպագրվել է Երևանի պետական համալսարանի տպարանում, Երևան, Ալեք Մանուկյան 1։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅՈՒՐ ՀԱՎԱՔԱԾՈՒ ՄԱՍՆԱԿԻՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ

Տպագրվել է Ա. Ա. Ալեքսանդրի անվան հրատարակչությունում, Երևան, 1973։ Ներկայացվել է արտադրության 15/VII 1973 թ.։ Ստորագրված է տպագրության 20/VIII 1973 թ.։ Թուղթ № 1, 70×108 1/16։ Տպագրական մամուլ 11։ Պայմանական մամուլ 15,40։ Հրատարակչական մամուլ 13,75։ Տպաքանակ 5000։ Պատվեր № 1158։ Գինը 1 ռուբ. 20 կոպ.։

Տպագրվել է Երևանի պետական համալսարանի տպարանում, Երևան, Ալեք Մանուկյան 1։

ՎԱՀԱՆ ՏՈՒՆԱԿԱՆ

Տպագրվել է Ա. Ա. Ալեքսանդրի անվան հրատարակչությունում, Երևան, 1973։ Ներկայացվել է արտադրության 15/VII 1973 թ.։ Ստորագրված է տպագրության 20/VIII 1973 թ.։ Թուղթ № 1, 70×108 1/16։ Տպագրական մամուլ 11։ Պայմանական մամուլ 15,40։ Հրատարակչական մամուլ 13,75։ Տպաքանակ 5000։ Պատվեր № 1158։ Գինը 1 ռուբ. 20 կոպ.։

Տպագրվել է Երևանի պետական համալսարանի տպարանում, Երևան, Ալեք Մանուկյան 1։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՅՈՒՐ ՀԱՎԱՔԱԾՈՒ
ՄԱՍՆԱԿԻՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՈՒՇԵՐ

ՎԵՊ

Հրատարակության է պատրաստում

Գրքի տպաքանակը սահմանափակ է

Նախնական պատվերները ընդունվում են հրատարակչության մասնաճյուղերում և գրախանութներում

ՎԱՀԱՆ ՏՈՒՆԱԿԱՆ

ՀՈՒՇԵՐ

ՎԵՊ

Հրատարակության է պատրաստում

Գրքի տպաքանակը սահմանափակ է

Նախնական պատվերները ընդունվում են հրատարակչության մասնաճյուղերում և գրախանութներում

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՅՈՒՐ ՀԱՎԱՔԱԾՈՒ
ՄԱՍՆԱԿԻՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՈՒՇԵՐ

ՎԵՊ

Հրատարակության է պատրաստում

Գրքի տպաքանակը սահմանափակ է

Նախնական պատվերները ընդունվում են հրատարակչության մասնաճյուղերում և գրախանութներում

ՎԱՀԱՆ ՏՈՒՆԱԿԱՆ

ՀՈՒՇԵՐ

ՎԵՊ

Հրատարակության է պատրաստում

Գրքի տպաքանակը սահմանափակ է

Նախնական պատվերները ընդունվում են հրատարակչության մասնաճյուղերում և գրախանութներում

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՅՈՒՐ ՀԱՎԱՔԱԾՈՒ
ՄԱՍՆԱԿԻՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՈՒՇԵՐ

ՎԵՊ

Հրատարակության է պատրաստում

Գրքի տպաքանակը սահմանափակ է

Նախնական պատվերները ընդունվում են հրատարակչության մասնաճյուղերում և գրախանութներում

ՎԱՀԱՆ ՏՈՒՆԱԿԱՆ

ՀՈՒՇԵՐ

ՎԵՊ

Հրատարակության է պատրաստում

Գրքի տպաքանակը սահմանափակ է

Նախնական պատվերները ընդունվում են հրատարակչության մասնաճյուղերում և գրախանութներում

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Հայկուհի Գիւրիչեան, Վարդան եւ Արմէն Գիւրիչեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի, Հոկտ. 1, Փարիզի Ս. Ցովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՀԱՑԿՈՒՆԻ ԳԻՒՐԻՇԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Աւետիս Լէպլէպիճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կարօ Ալթունեան եւ զաւակները, Արիս, Մկրտիչ եւ Պօղոս Լէպլէպիճեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղկեպատկով, փոխան ծաղկեպատկի նուէրներով, գրաւոր յայտնեցին իրենց հօր եւ մեծ–հօր՝

ՑԱԿՈԲ ԼԷՊԼԷՊԻՃԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ներկայիս կը հաղորդենք, թէ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ կից հաղարապետարանի բարեհաճ հաւանութեամբ եւ քաջալերութեամբ բարձրացող նորակառոյց չէնքը կը կոչուի Սուրբ Մեսրոպ Կրթարան։

Ս. Մեսրոպ Կրթարանը ունի մանկապարտէզի բաժին մը, ուր կ'ընդունուին 3էն 5 տարեկան փոքրիկները։ Կ'ուսուցուի հայերէն եւ ֆրանսերէն։

Այն ծնողքները որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները ղրկել, կրնան արժմէն իսկ արձանագրել տալ։ Մանրամասնութիւններու համար կը խնդրուի դիմել եկեղեցի. հեռաձայն՝ 378·92·91։

Ս. Մեսրոպ Կրթարանին մէջ ամէն Զորեքշաբթի կը կատարուին նաեւ հայերէն լեզուի դասընթացքներ՝ փոքրեր – րու եւ մեծերու համար։ Բացման թուականը կը ծանուցուի շուտով։

ԿՐԹԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ
ԿԵԴՐՈՆԸ
6, Cité du Wauxhall — 75010 Paris
(Métro : République)
կը կազմակերպէ
Ուրբաթ, Սեպտ. 29
բացում ժամը 18ին

ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ
եւ հայատառութեան նկարներու
լուսարձակում
ժամը 20·30ին
նուիրուած՝
Հայաստանի հին ճարտարապետութեան
ու այժմու բաղաքաշինութեան
ներկայութեամբ ու դասախօսութեամբ՝
ՀՐԱՉ ԻՍԱՖԿԵԱՆԻ
ճարտարապետ, դասախօս Երեւանի
Պոլիտեխնիկ Ինստիտուտի
Յուցահանդէսը կը տեւէ մինչեւ Հոկտ. 6
Բաց է Շաբաթ օր ժամը 15էն 20,
շաբթուան մէջ՝ 17էն 20
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է

ՊՈՒՎ. ՕՏՏՕ — Ս. ՑԱԿՈԲ
ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ
ԵՒ ԸՆԴՀ. ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
Կիրակի, Հոկտ. 1ին հանդիսաւոր պատարագ եւ ընդհ. հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի՝ առ ի երախտագիտութիւն բոլոր այն կրօնական հայրերուն եւ թաղիս ազգայիններուն, որոնք նիւթապէս եւ բարոյապէս ծառայած, գործած ու անցած են։

ՇԱՒԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի պատարագ կը մատուցուի։

ԴԱԳԻԿ ՇԱԼՃԵԱՆ
ուրախութեամբ կը ծանուցանէ իր
Ֆրոջ՝

ԱՆՆԱ-Ի

ծնունդը, 9 Սեպտ. 1978, Մարսէյլ
Այս ուրախ առթիւ, Տէր եւ Տիկին
Ժիլպայր Շալճեան 250 Ֆր. կը նուիրեն «Ցառաջ»ին։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Սանոսեան մէկ տարեկան «Ցառաջ» կը նուիրէ այրի Տիկին Բունար – ճեանի, ի յիշատակ անոր ամուսնոյն մահուան Ա. տարելիցին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 Ֆր. Տիկին Տիրուհի Սերէնկիւլեանէ Նուպար Փափազեանի մահուան առթիւ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒԹ

Լիբանահայ երիտասարդ մը Մկրտիչ (Մայքըլ) Գազանճեան խիստ կարեւոր նամակ մը ունի Քանատայէն Հայ Ուսանողաց տունը՝ 57 Պուլվ. Ժուռտան, Փարիզ 14րդ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Երիտասարդ ընդունակ օրիորդ մը իրեւ տաֆթիլօ (ֆրանսերէն)։ Լաւ պայմաններ։

Հեռաձայնել՝ Տալիլա՝ 706·19·13։

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՈՒԻ

Աչխատանքի իրաւունք ունեցող լիբանահայ Տիկին մը անձնական աչխատանքներ կը փնտռէ, բնակութիւնով մխատին։

Դիմել՝ Տիկին Տէօքմէճեան
c/o Jabourian
Route de Citerne
78116 St. Léger en Yvelines
Tél. : 486-31-72

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը ընկերուհի ԱՐԱՔՍԻ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆԻ Փարիզ այցելութեան առթիւ թէյասեղան մը կազմակերպած է կիրակի, Հոկտ. 8, կէսօրէ հետք ժամը 16ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը, 17 Ռիւ Պլէօ, մէթրօ Ֆաուէ։

Կը հրաւիրուին անդամուհիներն ու համակիրները։

ՓԱՐԻԶ
Ս. ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ

Կիրակի, Հոկտ. 1, տօն է Վարագայ Ս. Խաչին։ Այսօր 23րդ տարեդարձն է նաեւ օծման եւ զահակալութեան ՎԱԶԳԷՆ Ս. ԾԱՅՐԱԳՈՑՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ եւ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ։

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Ցովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր բազմաձայն պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԵՊՍԿ. ՆԱՂԱՇԵԱՆ

Պատարագի ընթացքին կը կատարուի մասնաւոր մաղթանք հայրապետական։

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը մասնակցելու պատարագին, աղօթելու Հայրենիքի եւ արեւշատութեան համար։

Ս. ՑԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Այս կիրակի, Հոկտ. 1, Լիոնի Ս. Ցակոբ եկեղեցւոյ մէջ, ի մէջ պատարագի, կը կատարուի հայրապետական մաղթանք Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս՝ ՎԱԶԳԷՆ Ա.ի օծման եւ ձեռնադրութեան 23րդ տարեդարձին առթիւ։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅ ՄԸ
կը կազմակերպէ

ՀՐԱՆԴ ԲԱԼՈՒԵԱՆԻ

յիշատակին
կը նախագահէ Զ. Մ. ՈՐԲՈՒՆԻ
կը խօսին՝
Փրոֆ. Գ. ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆ
Ծ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ, Տ. ՊԱԼԵԱՆ
Ուրբաթ, Հոկտ. 6ին, ժամը 20·30ին,
Հ. Բ. Ը. Միութեան Ալեք Մանուկեան մշակութային կեդրոնի սրահը՝
118, Rue de Courcelles — 75017 Paris
(Métro Courcelles)
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ դպրաց դասի կողմէ, Շաբաթ, Սեպտ. 30, ժամը 21ին Սալ տէ Ֆէթին մէջ, Գոճակեան նուագախումբի մասնակցութեամբ, Փարիզէն երգիչ՝

ՆՈՐԱՑՐԻ

Տոմսակները ապահովելու համար դիմել Մադոսեանի եւ Հոգաբարձութեան անդամներուն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Շաբաթ, Սեպտ. 30, կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Մշակոյթի Տան մէջ։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։ Օրակարգ – Տեղեկատուութիւն վարչութեան գործունէութեան եւ վարչական ընտրութիւն։ Ընկերուհիներու ներկայութիւնը եւ մասնակցանդ մեծամասնութիւնը անհրաժեշտ է։

×

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները նաեւ անոնք որոնք կը փափաքին ներկայ ըլլալ եւ անդամակցիլ, թէյասեղանի մը շուրջ խորհրդակցելով, Հոկտ. 2, Երկուշաբթի տեղւոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ ժամը 14·30ին։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ընդհ. ճշդապահ։

OFFRE D'EMPLOI
LE RESTAURANT DES
Diamantaires
60, Rue Lafayette — 75009 Paris
recherche un bon cuisinier, connaissant la cuisine orientale.
S'adresser sur place.

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԿԱՌՏԱՆ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Կառտանի մասնաճիւղի հովանաւորութեան տակ պըտնուղ հայկական, շաբաթը մի օրեայ դպրոցի դասաւանդութիւնը կը սկսի Հոկտեմբեր 4, Զորեքշաբթի, կէսօրէ յետոյ ժամը 16·30ին Փրանսական դպրոցի սրահին մէջ, ղեկավարութեամբ ուսուցչուհի Օր. Սեդա Սիմոնեանի։

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Ս. Անթուանի Քամփ. Փրէզի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ եկեղեցւոյ կողքին հայկական դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտ. 4էն սկսեալ ամէն Զորեքշաբթի ժամը 14·30էն 16·30։

Անոնք որոնք կը փափաքին հայերէն դասընթացքներու հետեւիլ, թող բարեհաճին անձամբ ներկայանալ եւ կամ իրենց զաւակներուն արձանագրութիւնները ընել տալ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ եւ տեսուչ՝ Գրիգորիս Քհնյ. Քէշիշեանի մօտ։ Գրասենեակը բաց է ամէն օր ժամը 14էն 17։ Հեռաձայն՝ 51·28·06։

×

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի դասընթացքը կը վերաբացուի Զորեքշաբթի Հոկտ. 4, Փարիզի Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ, Մէթրօ Քատէ։

Հայերէն դասերը առաւօտեան ժամը 10էն 12, կէսօրէ վերջ 2էն 4։

Երգի եւ նուագի դասերը ժամը 4էն 5։

×

ՊՕՄՈՆ

Կապ. Խաչի միօրեայ վարժարանի դասընթացքները կը վերսկսին Սեպտ. 27ին եւ ամէն Զորեքշաբթի ժամը 14–17, տեղւոյն եկեղեցւոյ նոր սրահին մէջ։ Արձանագրութիւնները կ'ըլլան նոյն օրերը, նոյն ժամերուն։

ՀԵԼԼԱԳԱՆ՝ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ
ENTRE OPERA ET TRINITE
LA MAISON DE LA GRECE
AUX 4 MARCHES
AU 1er ETAGE
restaurant gastronomique grec
DEJEUNERS. DINERS
RECEPTIONS
AU REZ DE CHAUSSEE
Tous les soirs
DINERS DANSANTS
avec spectacle
STA 4 SKALATIA
STA 4 SKALATIA
* PARIS à l'heure d'Athènes ....
accueil * qualité * prix
50. RUE CHAUSSEE D'ANTIN (9e) 280 69 40. f.dim.

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
30
SAMEDI
30 SEPTEMBRE
1978

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱԽԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83 RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 230 Ֆ·	Վեցամսեայ	125 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 260 Ֆ·	Հատը	1 Ֆ· 80

LE NUMERO 1,80 F.

ՀԱՐՔ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14·217

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

54e ANNÉE — N° 14.217

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՊԷՏՔ ՉԷ ՈՐԲԱՆԱՅ ՀԱՅ ԳԻՒՂԸ

———o———

Պէտք է· զրական վերամուտ բովանդակ աշխարհի մէջ։

Գրպէտները կ'ողողեն հրապարակը դիրքերով, յօդուածներով, ուսումնասիրութիւններով, տեսակցութիւններով, ձնծաղրութիւններով։

Գրական մրցանակներու բաշխումի ժամանակն է։

Իսկ մե՞ր զրական վերամուտը, մե՞ր հրապարակը։

Զգենք վերամուտը, մոռնանք մրցանակներու բաշխումը, եւ ծանրանանք մեր հոգերուն վրայ։

Վերջին տասնամեակներուն, միջակութենէ միջակութիւն, տեղատուութենէ տեղատուութիւն մեր զրական հրապարակը սպառեց իր հարստութիւնը, պարպուեցաւ իր աշխուժութենէն, մերկացաւ, մայլացաւ։

Հայ գիրքը որքացաւ։

Հայ գիրքը կորսնցուց տաղանդաւոր գիրքերը, անզուգական սպասարկուները Եփրատի ափերէն մինչեւ սիւրեքի հիւծող եւ կլանող խառնարանները, առանց կարենալու փոխարինել զանոնք։

Հայ գիրքը տարուէ տարի կորսնցուցած կը չարունակէ կորսնցնել կանոնաւորութեամբ իր պահակները, իր ընթերցողները քանի ահաւոր կերպով կը նահանջէ Մայրենիքը։

Գիրքը մարդն է։

Հայ գիրքը՝ հայ մարդն է։ Մարդն է կարեւորագոյնը։ Հայ գիրքը չնչաւորող, արժեւորող եւ կեանքին մէջ ու կեանքով ընթացող մարդիկ պէտք են։

Դէպի մա՛րդ, դէպի մարդո՛ւ պատրաստութեան հարկ է լարել սլաքները։

Ղարոց, կրթութիւն հայ գրքի ճամբով պիտի վերադարձնեն հայ կեանքին մէջ վաստակը հայ հանճարին։ Ազգային դաստիարակութիւն հայ գիրքի ճամբով, պիտի վերահաստատեն մեր ազգային Դատի տեսիլքը։

Մեսրոպ Մաշտոց երբ ստեղծեց գիրը, քարտէզագիրները երբ գիրը վերածեցին գիրքի, դարերու ղիմաց կանգնեցուցին Հայոց քաղաքակրթութեան յաղթական կամարը։ Եթէ այդ կամարը պիտի փայլատակէ դարէ դար, եթէ քայլ պիտի դնենք տիեզերական քաղաքակրթութեան հետ, պէտք է հայ գիրքը վերադառնայ իր հրապարակը եւ հայ մարդը, որ դարեր չարունակ գրքի զօրութեան մէջ յայտնեց իր հաւատքը, իր գործի ուժգնութիւնը, չխզէ կապը մեր փառաւոր անցեալին հետ։

Հայ գիրքն է որ միայն կրնայ փոխանցել հայկական արժէքները հայ նոր սերունդին։

Հայ գիրքը միայն անցեալի չվերաբերիր։ Թէպէտ հինաւուրց եւ հարուստ պատմութիւն ունի, բայց պատմութեան նոցը պէտք չէ թաղել զայն։

Հայ գիրքն է որ կրնայ կերտել մեր ապագան։

Կ· Ց·

ՈՉ ԵՒՍ Է

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՊՕՂՈՍ Ա.

ՊԱՊԸ ՅԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ ԵՂԱԾ Է
ՔՈՒՆԻՆ ՄԷՋ

Ուրբաթ առաւօտ 8ին էր միայն, որ փլաշ մը կ'իյնար մամուլի եւ ճայնասփիւռի թելեքսներուն վրայ՝ Պապը վախճանած։ Ոչ ոք կ'ուզէր հաւատալ այսքան անհաւատալի լուրի մը, անհաւատալի հաւանաբար միայն անոր համար որ Պապ էր միայն 34 օրէ ի վեր։ Շատ հաւանաբար եթէ նոյն պայմաններու մէջ եւ երկու ամիս առաջ ծանուցուէր թէ մեռած է Վենետիկի Պատրիարքը, ոչ ոք զարմանք ու յուզում պիտի զգար, այս ատիճանի եւ սակայն մեռնողը՝ նոյն մարդն է երէկ՝ Վենետիկի Պատրիարք, 34 օրէ՝ պետը տիեզերական Եկեղեցւոյ։

Ուրբաթ առաւօտ 5·30ին է, որ Գերպ· Մակէ, իր անձնական քարտուղարը մեռած գտած է Պապը իր անկողնին մէջ, երբ պինդը չտեսնելով մատրան մէջ ինչպէս ամէն առաւօտ այդ ժամուն, փութացած էր ննջասենեակը։ Լոյսը կը վառէր եւ ըստ բժիշկին առաջին քննութեան Յովհաննէս – Պօղոս Ա· պէտք է մեռած ըլլայ Հինգշաբթի գիշեր ժամը 23·30ի աւեներն երբ կը կարդար, զոհ սրտի սուր էնֆարքթիւսի մը։ Ոչինչ նախապատրաստեր կատարած էր մահուան։ Սուդ հռչակուած է արդէն։ Եւ ծայրէն պիտի սկսին անշուշտ այն բոլոր արարողութիւնները որոնք յաջորդեցին Պօղոս Զ·ի մահուան։ Աւելցնենք, որ կարդինալ Լուչիանիի ընտրութեան առթիւ, կը կրկնուէր թէ իրականացած է անգամ մը եւս Ս· Մաղաքիայի մարգարէութիւնը, քանի Պօղոս Զ·ի յաջորդին համար ըսած էր թէ պիտի գայ «մեհեանթէ լուսէ», այսինքն լուսինի կէսէն եւ կիսալուսինը խորհրդանիշն է Վենետիկի։ Նոյն նախատեսութեանց համար, կը մնայ միայն երեք Պապ եւ յաջորդին համար ըսուած է տէ լապոռէ աղիս (արեւի աչքառատանք)։

———

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Պէյրութի արեւելեան մասը կրկին կրակի մէջ է։ Նոյնիսկ նախագահական պալատին վրայ երեք ռումբ ինկած է երբ նախագահ Սարգիս կ'ընդունէր ճեմարկեցը։ Կռիւները տեղի կ'ունենան սուրիական խաղաղապահ եւ քրիստոնեայ քաղաքազօրքերու միջեւ։ Ինչպէս միշտ, պատճառաբանութիւնները չեն պակսիր։ Կը յիշուի որ Հոկտ· 28ին կը լրանայ արաբ խաղաղապահ ուժերու Լիբանան մտնելու պայմանաժամը եւ Շամունական – ները չեն ուզեր որ պայմանաժամը երկարաձգուի մինչ Սարգիս Ասատի պիտի դիմէ որ երկարաձգուի։

Պիւրիցի մէջ, ՀՀՀի « Մորմրդարա – նական օրերու» նիստին է, որ Միշէլ Տըպրէ բացէ ի բաց հարցը դրած է « իր կուսակցութեան մեծամասնութեան մէջ մնալու պայմաններուն », իրեն զօրավիգ ունենալով Շիրաքը։

ԺԻՍԿԱՐ ճառ մը արտասանեց էլիզէ, Սահմանադրութեան քանամեակին առթիւ։ Նեչտեց թէ ան բարեփոխութիւններ պիտի չունի։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութեան մէջ ալ տարակարծութիւնները կը չեչտուին Միթերանի եւ Ռոքարի միջեւ։ Այս վերջինը Իւնիթէի մէջ կը բացատրէ իր դիրքը «Այո՛, վաղնջաբանութիւն (արխայիզմ) ըսի» խորագրին տակ։

« ՌՈՒԺ » օրաթերթը կրկին նիւթական դժուարութիւններ ունի եւ Ճեղափոխական Համայնավար Լիկայի քաղաքական Բիւրօն կոչ մը կ'ընէ և այս առթիւ թերթին Ս· Էջին վրայ կըպարզէ անանկութեան պատճառը, որ հետեւանք է նաեւ « մատակարարութեան մեր մեքենային անփորձութեան եւ տկարութեան եւ թերթին անբաւարար տարածման »։ Եթէ մինչեւ Ճունուար մէկ 150 միլիոն (հին) ֆրանք չգտնուի, թերթը պիտի դադրի, իսկ եթէ մինչ այդ նախատեսուած դրամներն ալ չհասնին ամէն շաբաթ, անկէ առաջ ալ թերթը պիտի դադրի։ Մինչեւ Սեպտ·ի վերջ (այսօր՝ Շաբաթ), նպատակն էր 410·000 ֆր· հանգանակել որու փոխարէն միայն 95·622 ֆր· հասած էր։

———

Ա· Ց· Դ· ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԿԵԴՐ· ԿՈՄԻՏԷԻՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԱՑՑԵԼԵՑ ՇԻԻ ՀԱՄԱՑՆՔԻ ԿԵԴՐՈՆԸ

———o———

Երէկ, կէսօրէ առաջ, ընկ· Տոքթ· Մելքոն Էպլիղաթեան, Հ· Ց· Դ· Լիբանանի կեդր· կոմիտէն ներկայացնող պատուիրակութեան մը ընկերակցութեամբ, համակրական այցելութիւն մը տուաւ չիի համայնքի Ծալտէի կեդրոնը։ Շիի կրօնական եւ քաղաքական պատասխանատուներու կողմէ ընդունուելով, Հ· Ց· Դաշնակցութեան ներկայացուցիչները մտահոգութիւն յայտնեցին Իմամ Մուսա Սաթրի անհետացման հարցին շուրջ եւ մաղթեցին որ առեղծուածը չուտով իր բարւոք լուծումը գտնէ եւ Լիբանանին ինայէ նոր ողբերգութիւն մը։

«ԱԶԴԱԿ» ՍԵՊՏ· 20

———

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Հեռատիպ)

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍ ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ ՄԷՋ

Վարշաւայի մէջ բացուած « Սովետական Հայաստան–78 » ցուցահանդէսը մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած է այցելուներու մէջ։ Մասնաւոր ուշադրութիւն դրաւած են այն նմոյշները՝ որոնք կը վկայեն հայ – լեհական տնտեսական համագործակցութեան մասին, ինչպէս էլեկտրոնիք եւ հաշուիչ մեքենաները, ռոբոնց պատրաստութեան թեքնիքի մշակման մասնակցած են հայ եւ լեհ գիտնականները։ Ցուցադրութեան դրուած են նաեւ կարպետները, ազգային նախշազարդերով սուրճի սպասները, ափսէները, արծաթէ զարդեր, խեցեգործական եւ վայոց իրեր։

———

ՎԱՂԸ՝ «ՅԱՒԱՋ ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Ինչպէս ամէն ամառան առաջին կիրակին, վաղը լոյս կը տեսնէ «Ցառաջ Միտք եւ Արուեստ»ի նոր թիւը, հետեւեալ բովանդակութեամբ։—

Պետրոս Դուրեանի շիրիմին վրայ (Զապէլ Եսայեան, Ֆրանսերէնէն թարգմանուած)։

Բանաստեղծ Ց· Կոստանդեանի հետ (Շուշանիկ Մանոյեան)։

Իր գերեզմանը պիտի չայցելեմ (Արփիկ Միսաքեան, Ֆրանսերէն)։

Մրգնշաղ (Ժ· Միրհճեան)։

Քանդակագործ Արթօ Զաքմաքճեան (Գր· Քէօսէեան)։

Եւ՝ Շառլ Պոտլէռ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԱՐԱՐԱՏԸ ՕԻԱՆԱԻԷՆ ՏԵՍՆՈՒԱԾ

Ողջո՜յն քեզ, մոլորակներու չքերթին հանդիսատես վեհութիւն: Վարչէն լեռ մըն ես բրգաձեւ, վերէն գլուղին՝ կը բանաս աչխարհ մը թովչական, տեսիլ մը տեսնուող, անբիծ կայսրութեանդ մէջ ճեր – մակ հրդեհին, գաշնակութիւն մը անյաղթանալի, ճչմարտութեան պէս անա – զարա, ուր կը տարածուի լոյսերու մէջ նուագուն, սպիտակ լուսթիւնը յաւիտե – նականութեան:

Կը դիտեմ քեզ օդանաւէն քերթուա՛ծ աստուածագիրը, կ'ըմբռչնեմ անյագո – րէն, հեշտագին, գլուակցական գոյու – թեամբ աւելի՝ քան անրջային, ձիւնա – փառիդ կուսական հմայքը, հասողութե – նէն անդին, աչք չմորող պսպղուն լոյ – սերով ողողուն:

Բարձունքներ սիրող աչքերս կը տա – րածուին ազամանդեայ չողերուդ վրայ ցրտակէզ, ուր ձիւնը չարցունքոտիր, կը մնայ բիլ երկինքին տակ հրաւիրականչ մը անհաս, ոգեկան թռիքերով չնչելի օ – դիդ մէջ լուսաջինջ:

Ոգեղինացա՛ծ զեղեցկութիւն, ժպիտ մըն ես անեղծ, ժպիտին պէս մանկու – թեան, յաւերժօրէն արշալոյս:

Մերկութեանդ վրայ սառնաշունչ, չկայ երեւոյթ մը կենսաբոյր, բողբոջ մը թոյ – րի, որ բուսական դիմագիծ մը ձեւաւո – րէ: Արգանդդ չէ զգացած վարար կեն – սասիրութեան թաթաւումները, երկունքի արտիով եռուն կեանքի արտահոսում: Խեղդուած է վերընձիւղելու ամէն պոռթ – կում ամլութեան եղերայանգումով, վասն – զի չունիս հողմոյթը եղանակներու չքե – զանքին, որ տայ քեզի հմայքը բնու – թեան սահեղադարձ հանճարին: Քու վրադ կը ծնին այգ ու մայրամուտ ու կը մեռնին զանգուններուն հետ լոյսերուն, դուն կը մնաս ամեռ մչտատես, ձիւնին մէջ անայլայլ, որ սիտոցն է կատարիդ. երկինքն է զայն հիւսեր սպիտակ թելե – րով, երդիքին տակ կապոյտ բեհէզին:

Լե՛ռ աստուաչնչական, արփաճաճանչ Արքայ արքայից, հատիկ մըն ես քաղցրա – համ ոզկոյզին մէջ լեռներու չարոցին: Աչքերս, սիրոյ ջերմութեամբ յորդուն, կը դիտեն կատարդ հոյատեսիլ, ամպա – ծրար մը կապոյտին մէջ անչարժ, կամ պուրակ մը ճերմակ շուշաններու, անեզ – րին մէջ տարածուած:

Դաշտերու ժխորէն հեռու, լուռ ու խո – հուն մենութենդ լուսայեղձ ճառագայթ – ները կը խրես աչքերուս մէջ, որ չկարե – նամ մօտեցնել յղացքի ձեւերդ զեղեցիկի ծարաւիս: Ո՛չ մէկ դրիչ, ո՛չ մէկ վրձին կրնայ երեւութացնել զեղեցկութիւնդ դերիւրական: Լուսաստեղծ ճաճանչներուդ մէջէն կը դիտես Ոստանը հնարմատ, որ պերճօրէն կը տարածուի հնարամիտ կա – ռոյցներով վարդագոյն, ուր տենդը կեան – քին ձեւակերպ կը ստանայ նոր օրերու իմաստով:

Արարա՛տ, ցայտերդ լեռնապտութիւու – մի, ամպազուն կոթող ինքնատիպ յղաց – քի, ձեւ մըն ես պատկերի, խորք մը՝ իմաստի, այլեւ կազդուրիչ սառուռը կա – րօտահաղ սրտի: Ձես զգար պահանջը թարմացնող աւիշին, վասնզի չես ձանձ – րանար յաւիտենականութեան մէջ ժա – մանակին: Լուսաջրվէժ դմբէթդ երբ ամպերու ապարօշով ծածկուի, հայցելու համար է Աստուծմէ, վերադարձդ հայ – րենի հողին:

Անյիշատակ դարերու ընդերքէն յառ – նած զեղո՛ն անթարշամ, Սիփ՛նքս խորա – խորհուրդ, չես յանձնուիր զաղտորսակ բառերու, որ մնաս յուշկապարիկ մը օ – դին մէջ առկախ, անպարագիծ վրանին տակ կապոյտին:

Ականատես եղար ողբական անցեալին, ականատես՝ վերածնունդի ցնծերգին: Պիտի վերցնես օր մը քօղը սուգիդ, որ երջանկութիւնը անմեկնելի քաղցրու – թեան, վերածուի հոսանուտ արբեցու – թեան:

Օդանաւին կլոր պատուհանէն լեռնա – հայեաց, կը տարածուիս աչքերուս պա – րոյրին մէջ զերդ ուրու մը փղփղոդուն: Համբոյրս օդի թեւերուն յանձնած կ'ու – ղարկեմ քեզի, երախայրիքն է սրտիս, որ հայրենասիրութիւնս չըլլայ այլեւս զգայական, հաւսի կարօտ ամռզող բա – ռերով, այլ ըլլայ մաղնիսացած ուժը սիրոյ թանձրացումին, հողին վրայ հա – յատամնացած:

Տեսար տողանցքը արիւնոտուչտ ջոլիր – ներու մոլուցքին, որ բախեցաւ միշտ հա – յուն ապրելու յամառ կամքին, կը տես – նես հիմա գինովութիւնը երջանկութեան վեց հարիւր տարուան կարօտին, որ ամ – լութիւնը հողին կը վերածէ հասկաթուռ դաշտերու, կուտայ կանանչէ զեղումին ծաղիկներու ճրագ բազմազունեան, զե – բազահութեան մէջ բուսական անզիր կանոնագրութեան:

Աչքերս վայրասոյզ, կը տարածուին դաշնակութեանդ վրայ անճառելի՛ թա – փանցկութիւն լոյսի, կապոյտի ու ճեր – մակի, եռագոյն՝ տեսողական վայելքի: Լուսապսակ ճակատդ սեղ, արծաթեայ արեւ մը՝ դէմքը ոսկեայ արեւին, անեղծ պատկերն է սիրոյ ջերմութեան, անխոր – տակ կոթողը անէծքին ու հաւատքին: Ցուռութքի պէս կրկներեւոյթ ու համ – յական, գարնանային գոյներուն պէս վաղվզուն, եզակի ես, եզականութեան մէջ լեռնաչխարհի զեղեցկութեան:

Քէն ըրած լեռնային խմբաւորումներու հետ, կը մնաս առանձին, մեկուսացած, ինքնատպութեանդ զիտակցութիւնով լը – րոխտ: Կը խնկես ճաճանչապեղ լոյսը խայտուն, ծերին մէջ աստուածութեան իմացումին անսանձելի հեղե՛ղ երազային վեհութեան: Ցուլօրէն պառկած լոյսերու չատրուանին տակ արթնութի՛ւնն ես մահ – ուան թէ մահը արթնութեան: Կը դիտես անսյլայլ, արեւին սկաւառակը չառայլ, կը համբոյս դիչերին մէջ բացուած աչ – քերուն համալիրը կայծկլտուն: Կը բա – նաս թեւերդ մայրական, որ զրկես սիրտս տրտիւն, սառնութիւնովդ ջերմացած: Աչքերս, երբ կատարներու հանդիպին, պիտի փնտռեն բան մը քեզմէ, որ չսրբուի դէմքդ անրջային, յիշողութեան մէջ աչ – քերուս: Քեզմէ երկինք մէկ քայլ է մի – այն, կը լսես թերեւս անդրաչխարհեան ձայներ անհունին մէջ խնկած ճերմակ կէ՛տ աննչան, անհուն ես սակայն սրտին մէջ Հայութեան:

Արարա՛տ, պատմութեան դիչերէն յառ – նած անմար չահ ինքնակալ, ապաստան տուիր ջուրերու վրայ թափառող աստ – ուածակոչ զերդաստանին, որ ըլլաս օր – բանը ապագայ մարդկութեան: Աչքերը ճանապարհողին, կը յառին ճերմակ կըզ – պիդ, ծովուն մէջ օդի կապոյտին, որ հրճուին երեւոյթով մը անսովոր, առըն – չութիւն ունեցող առասպելին հետ բազ – մադարեան տապանին:

Հնամենի գարերուն վրայ վեհանիստ կատարդ աստուածատես, անմեկնելի քաղցրութիւն զմայլանքի, կը նմանի մարդոց ու ալիքներու կատարին: Ամէն կատար կը ճերմկի, կ'առնէ գոյնը հա – ստած ժամանակին, կը գառնայ աղդա – նչանը մօտալուտ վախճանին: Բայց դո՛ւն, պահակ մչտարթուն, ծերութեանդ մէջ անվախճան, կը մնաս ճերմակով տեսա – նելի յաւիտենականութիւն:

Սրտերէն երազներ կը ծնին բոսոր, երբ աչքերը, երջանկութեան յուզումէն խո – նաւցած, հանդիպին արծաթեայ քնարիդ անհունին մէջ փորագրուած: Մեզեզին անոր հայաբարբառ, անքիծ՝ այգին պէս մտածումին, սրտերու մէջ կը բանայ ծա – ղիկներ գգուական, սերունդներու ուղե – ցոյց, ու կը մնայ ոգեկան ողջագուրում անապական վայելքի:

Որքա՜ն պիտի ուզէի կեցնել թռիչքը օդանաւին, պահի մը համար, պատուան – դանիդ վրայ վեհալայր, յագեցնելու՝ ծարաւը զեղեցիկին, արբեցութեան մէջ զերիւրական, որ քիչ եաք, ափսո՛ս, պի – տի վերածուի տեսողական յիչատակի: Բայց աչքերուս մէջ առած եմ պերճանքը յուռթի հէքեաթային տեսարանիդ, որ

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻ

« ՄԵՆՔ՝ ՄԵՐ ՀԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ »

« ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԻՆ » ԱՌԹԻԻ

Այս վերամուտին, մամուլը անգամ մը եւս իր սիւնակները լայն բացաւ կրթա – կան հարցերու: Կրթական մչակներ, ման – կավարժներ, հանդէս եկան ու կուգան տակուբեմ մանկավարժական մեթոտներու նոր առաջադրանքներով: Մասնագէտ – ներ, զարկ տալու համար երկրի կրթա – կան մակարդակի վերելքին, հանգամանո – րէն կ'արտայայտուին ներկայացնելով հանրութեան իրենց բազմամեայ ուսում – նասիրութեանց արդասիքը: Վերամուտը վերջապէս լաւ առիթ մըն է որպէսզի սերունդներու զարգացման եւ լաւ դաս – տիարակութեան համար անգամ մը եւս մարդիկ հրապարակաւ հանդէս գան եւ ճշդեն կրթական օգտակար ուղղութիւն – ներ:

Հայկական մամուլը անհաս չի մնար, այս առթիւ ինքն ալ իր կարգին լայն տեղ կը յատկացնէ կրթական խնդիրնե – րու վերաբերեալ զրուքեանց, ի մասնա – ւորի լայն տեղ արամադրելով հայ կըր – թական կեանքի հարցերուն:

Այս տարի վերամուտին, « Յառաջ »ի մէջ կարօ Յովսէփեան « Մենք՝ մեր հա – կասութիւններով » (Յառաջ, Սեպտեմ – բեր 16-17) խորագիրը կրող « Օրուան խօսք »ով հանդէս եկաւ: Գրութիւնը ար – դարեւ կը վերաբերի Ֆրանսայի հայկա – կան կրթական կեանքին: «Յառաջ»ի աչ – խատակիցը, ինչպէս ուրիչ շատ անգամ – ներ, այս անգամ ալ կարեւորութեամբ կ'արտայայտուի հայերէն – տոհմիկ դաս – տիարակութեան եւ հայերէն լեզուի ու – վաղուան մէջ եւս ունենամ արըչանքը անրջային ապրումիս:

Ցաւեսութի՛ւն, արուարճանդ երկինքին: Ճերմակ մխուռնով օծուն իջեան հրէշ – տակներու տարմին: Տակաւ առ տակաւ կը հեռացնէ դիս քեզմէ, անխիղճ չար – ժակը օդանաւին:

Կը թռչիմ հիմա արարատեան դաշտե – րուն վրայ կանանչով բազմերանգ: Կի – րակնօրեայ զանգակներու կանչէն մնա – ցորդներ յիշողութիւնս կը յուզեն, մինչ գմբէթ մը հնաբոյր, հողեյոգ, երկինքի ճամբան ցոյց կուտայ:

ԶԱՐԵՀ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՍՊԵՆԴԻԱՐԵԱՆ

Այս քնարերգակ գործերուն մէջ Սպեն – դիարեան մեծ բաժին հանած է պաս ձայ – ներու, նկատի ունենալով ռուս երգիչը, ռուս հասարակութիւնը: Որովհետեւ ձայ – ներն ալ ունին իրենց ազգութիւնը: Հայ ժողովրդական երգերու ուսումնասիրու – թիւնը ցոյց կուտայ որ հայկական ձայ – ները երկու տեսակ են ընդհանրապէս, թէ՛ կիներու եւ թէ այրերու քով, — սոփ – րանօ եւ մեցօ – սոփրանօ, կիներու հա – մար, թենոր եւ պարիթոն, այրերու հա – մար: Մինչդեռ ռուս ազգը նշանաւոր է իր պաս ձայներով: Պատերազմ եւ խա – ղաղութիւն վէպի հերոսներու նկարա – գրութեան մէջ Թոլսթոյ կը խօսի անոնց « պաս » ձայնի մասին: Ռուսերու սեփա – կանութիւն է այդ ձայնը:

Դ) Պարզ է Սպենդիարեանի սենֆոնիք ոճը, բաղդատմամբ այն երաժշտապէտ վարպետներուն որոնք կ'ուսումնասիրեն մարդուն հոգեկան կեանքը ու կը պատ – կերացնեն անոր փոթորիկները: Նկարիչ մըն է Սպենդիարեան, կը նկարէ ան ձայ – ներով: Իր նուագարանային գործերէն չատերը սեմֆոնիէ պատկերներու շարք մը կը ներկայացնեն, ինչպէս Խրիմի էս – քիզները եւայլն: Էսքիզը ինքնին մասնա – գիտական քառ մըն է նկարչութեան մէջ:

Գրականութեան մէջ Սպենդիարեան կը փնտռէ ու կ'ընտրէ այնպիսի գործեր, որոնք իրեն կը ներշնչեն գեղեցիկ նկար – ներ: Անոնք երբեմ արմատներ, բա – նաստեղծութիւն Լերմոնտովի:

Արեւելք, արաբական աշխարհը իր ար – մատներով, որոնց չուքին տակ կը հոսի կարկաչուն առուակ մը ոսոսոսուն:

Դժբախտ են արմատները, որով – հետեւ ոչ մէկ մահկանացու եկած է հան – դըստանալու իրենց կանանչ վրանին տակ: Անոնք լալկան օսմանիւնով մը կը չար – ժեն իրենց գլուխները դէպի կապոյտ եր – կինքը ու կը բողոքեն իրենց ունայն կեանքին դէմ:

Ահա կարաւան մը որ կը յառաջանայ դանդաղ դէպի առուակն ու արմատներ – ները, կը լսուին ուղտերու համաչափ քայլերը եւ զանգակիկներու ներդաշնակ հնչիւնը:

Կարաւանը կանգ կ'առնէ արմատներ – ներուն հովանիին տակ: Երջանիկ են ար – մատները:

Վերջալոյսին անգութ տապարը կ'իջնէ արմատներու բունին. անոնք կը տա – պալին ծանր հծծիւնով մը. անոնց ճար – ճատիւնը բոցերուն մէջէն վերջին բողոք մըն է ուղղուած կապոյտ երկնքին: Երեք արմատներէն կը մնայ միայն ճերմակ ու պաղ մոխիր մը զոր վաղը անապատին խորշակը պիտի ցրուէ լուռ ու ամայի միջոցին մէջ:

Առաւօտուն կարաւանը ճամբայ կ'ելլէ, կը լսուին ուղտերու համաչափ քայլերը եւ զանգակիկներու ներդաշնակ հնչիւնը: Ձոյները հետզհետէ կը կորսուին ամայի բնութեան մէջ:

Սպենդիարեանի գլուխ գործոցն է այս արեւելեան սենֆոնիք նկարը: Ներկա – յացուած է Պերլինի մէջ 1912ին, գեկա – վարութեամբ հեղինակին, բայց ընկե – րակցութեամբ պալէի մը՝ ներշնչուած գործէն: Անոր դասական ունկնդրութիւնը տուեցաւ այստեղ, Փարիզ Քոնսէրթ Քո – լոնի մէջ, Ֆրանսայի գասական երաժըշ – տութեան մեծագոյն բեմին վրայ, իբրեւ օտար հեղինակի մը գլուխ գործոցը: Շատ հաւանական է որ լուրը չհնգաւ ռուսա – կան պարիսպներէն, ու Սպենդիարեան անտեղեակ մնաց իր փառքին:

Բայց ո՞ւր են այս ստեղծագործութիւն – ներուն մէջ հայ կեանքն ու արուեստը: Լուռ է այս մասին արուեստագէտը: Հա – յոց աչխարհը անծանօթ է Սպենդիար – եանի:

×

Երկու մեծ իրողութիւնները պիտի յեղա – շրջեն Սպենդիարեանի ներքին աչխարհը:

Ա.) Պատերազմը:

Բ) Հայ ժողովրդական երգի յաղթա – նակը:

Պատերազմի ամբողջ ընթացքին Սպեն – դիարեան կ'ապրի Խրիմի Սուտակ ափանը ու իր հեռաւոր մենաստանէն կը դիտէ այն պատմական դէպքերը որ կը ցնցեն Կովկասը: Հայ ժողովուրդը հերոսական կռիւ կը մղէ իր անկախութեան համար: Ան կը նախընտրէ փոքրիկ հայրենիքը որ իրն է՝ մեծ հայրենիքէն որ օտարինն է: Այս դէպքերու ազդեցութեան տակ կը ցնցուի Սպենդիարեանի հոգին ուր կը ծաղկի ազգային դիտակցութիւնը:

Հայ ժողովրդական երգի յաղթանակով Սպենդիարեանի առջեւ կը պարզուէր նոր ու անծանօթ աչխարհ մը անմահ գանձերով, ներշնչումի անսպառ աղ – բիւրներով:

ՀԱՅԿԱՆՈՑՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

(Շար. – 2)

ԿԱՐՄԻՐ ԱՂՅՈՒՍԱԿ

ՀԱՅԿԱԿՈՒՆ ՊՈՒՄ

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ՓԱՇԱՅԱՆ

1

— Նայիր ասա, որ ես քո մասին շատ լավ բան եմ ասել, մեծ ուրախություն կպատճառես ինձ։ Ես ուզում եմ, որ դու ինձ հետ գնաս Ղարաքիլիսա, ինչպես ասացի,

"ՅԱՌԱՋ" կը նուիրեմ

ՊԻՏՐՈՒԹԻՆ՝ ընկ. Կարօ Թաշճեան մէկական տարի «Յառաջ» կը նուիրէ՝ Պ. Մինասեանի (Միլանօ) եւ Օր. Զալեանի (Ժընեւ):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻՆ՝ Պ. Յովհ. Բալայեան, իր ամբողջ «Քաջ Նազար» երգիծական ամսաթերթին, իր բաժանորդագրութեան առթիւ 150 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Օննիկ Սիւրմէլեան, ի յիշատակ իրենց վաղամեռիկ զաւկին՝ Տօքթ. Կարօ Սիւրմէլեանի մահուան երրորդ տարելիցին 100 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Կ. Փօլատեանի մօրաքրոջ՝ Տիկին Վերժինէ Աթէչեանի մահուան առթիւ, Տիկին Արմենուհի Խաչիկեան, փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրէ 30ական Ֆր. Պօմոնի դպրոցին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան, Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ին:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ՎԱՐԱԳԱՅԻ Ս. ԽԱՉ

ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ եւ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Հոկտ. 8, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի հանդիսաւոր պատարագ, եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան առթիւ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳՂԱՇԵԱՆ

Երգեցողութիւնք կը կատարուին եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ, առաջնորդութեամբ Պ. Տէվէճեանի եւ ընկերակցութեամբ երգէոնի:

Ցաւարտ պատարագի կը կատարուի առանդական մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյ վախճանեալ հոգեւոր հովիւներու, հոգաբարձուներու եւ սատարողաց ննջեցելոց յիշատակին:

Մատաղի մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի դիմել եկեղեցւոյ հովիւին եւ Հոգաբարձութեան անդամներուն:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9·30ին, պատարագ 10·30ին:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կաթ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը ընկերուհի ԱՐԱՔՍԻ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆԻ Փարիզ այցելութեան առթիւ թէյասեղան մը կազմակերպած է Կիրակի, Հոկտ. 8, կէսօրէ եռաք ժամը 16ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը, 17 Ռիւ Պլէօ, մէթրօ Քաւէ:

Կը հրաւիրուին անդամուհիներն ու համակիրները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Բացառիկ նուէր, Տիկ. Մարի Գէորգեան 5000 Ֆր., Տիկ. Վեհանոյշ Վարդերեսեանի հոգեհանգիստին առթիւ այրիէն 100, նոյն առթիւ Տիկ. Հայկանոյշ Փանոսեան 50,, Տիկ. Գոհար Սինանեան, Տէր եւ Տիկ. Յարութիւն Ալանեան 30ական, Տիկ. Պերճուհի Ճերահեան, Տիկ. Հռիփսիմէ Պէրպէրեան, Տիկ. Յասմիկ Շալճեան, Տիկ. Սմբատեան, Տիկ. Աստղիկ Օհանեան 20ական, Տէր ողբմեայի առթիւ Տիկ. Օգսարլեան 20, նոյն առթիւ Տիկ. Եղսա Մարգարեան, Տիկ. Տէր Յովհաննէսեան 10ական, Տիկ. Օֆէլի Յակոբեան իր հարազատներու յիշատակին 100, Յարութիւն Դանիէլեանի թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկ. Յովհ. Սահակեան 100, Մատուկեան ընտանիք 30, Պ. Խաչիկ Տէմիրճեան, Տէր եւ Տիկ. Հորոյեան 50ական, նուէր Պր. Մուրատչալեանէ 20 Ֆր.:

(Շար)

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Երիտասարդ ընդունակ օրիորդ մը իրեւ տաքթիլօ (Ֆրանսերէն): Լաւ պայմանները:

Հեռաձայնել՝ Տալիլա՝ 706·19·13:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՑ ՄԸ

կը կազմակերպէ

ՀՐԱՆԴ ԲԱԼՈՒԵԱՆԻ

յիշատակին

կը նախագահէ Զ. Մ. ՈՐԲՈՒՆԻ

կը խօսին՝

ՓՐՈՖ. Գ. ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆ
Ծ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ, Տ. ՊԱԼԵԱՆ

Ուրբաթ, Հոկտ. 6ին, ժամը 20·30ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Ալեք Մանուկեան մշակութային կեդրոնի սրահը՝
118, Rue de Courcelles — 75017 Paris
(Métro Courcelles)

ՄՈՒՏՔը ԱԶԱՏ Է

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները նաեւ անոնք որոնք կը փափաքին ներկայ ըլլալ եւ անդամակցիլ, թէյասեղանի մը շուրջ խորհրդակցելով, Հոկտ. 2, երկուշաբթի տեղւոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ ժամը 14·30ին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ընդլ ճշդապահ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Բարձր հովանաւորութեամբ
Արեւմտ. Եւրոպայի Հայրապետ. Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Պատուոյ նախագահութեամբ եւ ներկայութեամբ
Միութեանս ցկեանս նախագահ
ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

ՄԵԾ ՃԱՇ ԵՒ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ի պատիւ
Միութեան Ֆրանսայի Շրջ. Յանձնաժողովի նորընտիր նախագահ
ՆԱՓՈԼԷՈՆ ՊԻՒԼԼԻՒՔԵԱՆԻ

Hôtel Intercontinental

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 28, ժամը 20էն մինչեւ առաւօտ

Հանդիսաւոր բաշխում
Բարերար եւ Պատուոյ անդամներու վկայականներու
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ՅԱՑՏԱԳԻՐ
Ֆրանսայի մէջ առաջին անգամն ըլլալով ելոյթ պիտի ունենայ իրանահայ երգչուհի ՀԵՐՄԻՆԷ ԵՐԻՑԵԱՆ
(Վիէննայի երաժշտ. Ակադեմիայէն)
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ
Առաջնորդութեամբ ՊԵՐՆԱՐ ՏԷՏԷՃԵԱՆ խանդավառ նուագախումբին

Մասնակցութիւն ճաշի եւ պարահանդէսի՝ 200 Ֆր. — Միայն պարահանդէսին մուտքը՝ ժամը 23էն եռաք 40 Ֆր.

Տոմսերը եւ տեղանունները ապահովելու համար դիմել՝ Հ. Բ. Ը. Միութեան գրասենեակը՝ 11, Սքուար Ալպոնի, Փարիզ 16րդ — Հեռ. թիւ 870·03·18

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ներկայիս կը հաղորդենք, թէ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս — Պետրոս եկեղեցւոյ կից Քաղաքապետարանի բարեհամ հաւանութեամբ եւ քաջալերութեամբ բարձրացող նորակառոյց չէնքը կը կոչուի Սուրբ Մեսրոպ Կրթարան:

Ս. Մեսրոպ Կրթարանը ունի մանկապարտէզի բաժին մը, ուր կ'ընդունուին 3էն 5 տարեկան փոքրիկները: Կ'ուսուցուի հայերէն եւ ֆրանսերէն:

Այն ծնողքները որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները ղրկել, կրնան արժանացնել իսկ արձանագրել տալ: Մանրամասնութիւններու համար կը խնդրուի դիմել եկեղեցի. հեռաձայն՝ 378·92·91:

Ս. Մեսրոպ Կրթարանին մէջ ամէն Շորեքշաբթի կը կատարուին նաեւ հայերէն լեզուի դասընթացքներ՝ փոքրերու եւ մեծերու համար: Բացման թուականը կը ծանուցուի շուտով:

ԿՐԹԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
ՍՈՒՐԲ ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԿՐԸՆՈՂԸ

Կապոյտ Խաչի Կրընոզլի դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտ. 4, Շորեքշաբթի առաւօտ ժամը 9ին:

Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

×

ՎԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի դպրոցին տարեշրջանի դասերը կը սկսին Հոկտ. 7, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 14էն 16·30, Գասպար Իփէկեան ակումբին մէջ, 40 Ռիւ Վիքթոր Ճօժիէ:

CHOUCHANE

le manoir hanté

« *Le manoir hanté*, c'est un peu le domain ancestral de l'auteur où son grand-père maternel Arthur Der-Keichian le dernier des seigneurs de Yarpous et d'Albistan, prenait plaisir à chevaucher aux jours fastes d'automne le long de ses vignobles rougis par le soleil chaud de Cilicie »

Հայ երիտասարդուհին որ արդէն հեղինակն է քանի մը այլ դործերու, այս նոր հատորով կը փորձէ իր վերջնական ճամբան գտնել պրակատնութեան մէջ:

Prix 32,10
Ed. Presse Universelle, Diffusion
7, Rue des Carmes — 75005 Paris

Pour vos déjeuners d'affaires et vos soirées de détente

Le Caucase

situé en plein cœur du Marais vous assure de son meilleur accueil dans son cadre agréable et chaleureux

Spécialités Franco-Arméniennes

15, Rue St. Gilles, Paris 3e
(en pleine cœur du Marais)

Métro Chemin Vert

Réservation : 887-31-24

Ouvert tous les jours sauf le Dimanche

Voyages en ARMENIE

EREVAN

ET EXTENSIONS A MOSCOU ET TBILISI ET LENINGRAD
DEPARTS CHAQUE MOIS :
11 jours — 13 jours et 15 jours

A partir de 2680 Fr. comprenant le séjour en hôtel de 1ère catégorie, en pension complète, le transport aérien, les excursions et la visite des villes

Demandez le programme détaillé à des spécialistes sur les voyages en Arménie depuis plus de 12 ans.

N'hésitez pas à nous consulter.

A PARIS

MONDOTOURS OCIVEP
2, Rue de Sèze
75009 Paris
Ttl. : 073.30.64
073.32.64
266.50.12
M. BAGHDASSARIAN LEVON

A LYON

sevan voyages
50, Cours de la Liberté
69003 Lyon
Tél. : 60.13.66
M. SARKISSIAN VAROUJAN

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբեբերու Օգնութեան Մարմինի տարեկան մեծ պարահանդէսը ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 3ին, ի նպաստ հայ վարժարանները:

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935